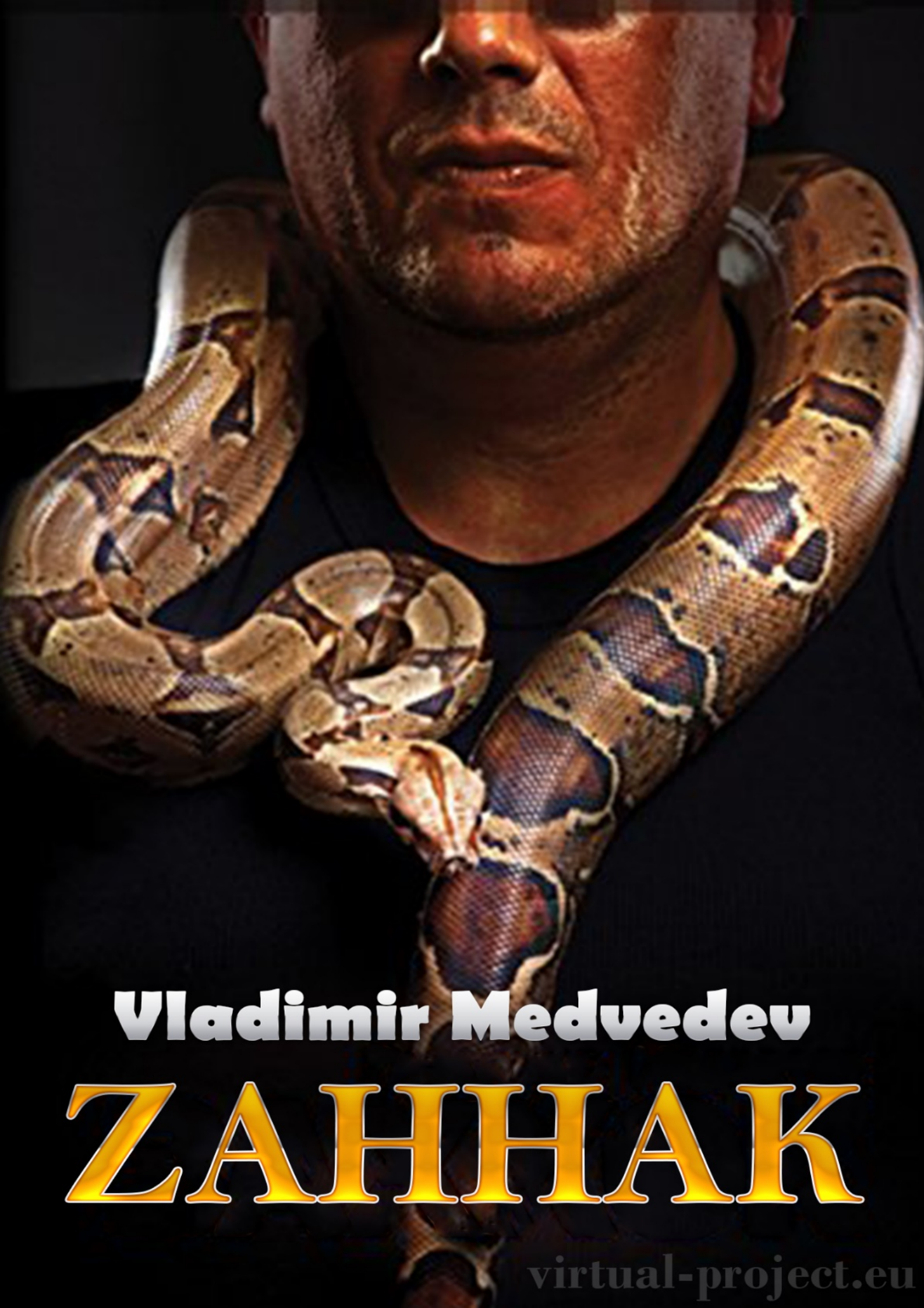

Vladimir Medvedev

ZAHHAK

virtual-project.eu

VLADIMIR MEDVEDEV

ZAHHAK

Original: *ЗАХХОК* (2017)

Traducere din limba rusă și note de:
ANTOANETA OLTEANU

virtual-project.eu

PANDORA M

2019

1. ANDREI

Mă apăs pe lopată și răsucesc! Ei, drace!

Un craniu.

De om.

Mă așez pe vine, îl studiez. N-am văzut niciodată morți. Dar ăsta nici mort nu este. Sunt oase. O căpățână cu dinți strâmbi și găuri pentru ochi… Și totuși, în adâncul sufletului m-a cuprins mila. „Da, îmi zic, i-au făcut de petrecanie pe ascuns. L-au omorât, i-au tăiat capul și l-au îngropat în curte…”

Aud:

— Ce stai așa?

Ridic privirea. Pe marginea gropii de fundație se văd niște șlapi de plastic Nike. Din ei ies niște degete goale. Mai sus, niște pantaloni de pijama în dungi. Și mai sus – o burtă rotundă. Și, în sfârșit, sus de tot, deja în înalturi, în cerul dimineții – o mutră de stăpân. Hakberdîev, proprietarul. Uite, ăsta, mie-n sută, l-a omorât. Doar e curtea lui.

Urăsc jigodiile astea. Nu e stăpânul meu, doar sap pentru el. Construiesc o casă. Dar el se holbează de parc-aș fi proprietatea lui.

— De ce nu muncești?

— Am găsit un craniu, zic eu enervat. Păi, ce-i aici, cimitir?

Se uită cu atenție, ca și cum ar cântări ceva. Și explică așa, cu importanță:

— Știi cum se spune: sub fiecare urmă de cal sunt îngropate două sute de ochi.

Ce mai înțelept, mama mă-sii! Păi, oricine din Tadjikistan știe proverbul ăsta. Până la noi, cum ar veni, au trecut atâtea generații, că, unde sapi, mereu dai de o sută de oameni. Mare alibi ai găsit și tu!

Dar el mă întreabă, oarecum amenințător:

— Ai priceput? Și-mi arată cu degetul: Asta… ad-o încoa.

Nu pot să sufăr când mi se ordonă. Nu sunt un cățeluș, să sar din groapă cu osul în gură. M-am ridicat și am aruncat craniul cu o pasă de baschetbalist. L-a prins extrem de ușor. Iar ochiul lui cel negru a fulgerat:

— Hai, muncește… Sapă.

La plecare s-a întors:

— Muncește bine. Doar ești fiul lui Murodov, nu? Ai grijă, să sapi bine pământul. Că o să-l faci de rușine pe taică-tu.

Și a luat-o din loc, târșâindu-și șlapii Nike.

M-am uitat eu ce m-am uitat cum merge așa triumfal spre conacul său, ținând craniul la subsuoară, de parcă era o minge. „Ah, basmacule! ziceam. Arde-te-ar focul!" Am scuipat, am ieșit din groapă și m-am dus într-un colț îndepărtat al curții, unde Ravil și Karl pregăteau turnarea fundației. Merg și mă îmbățoșez: mi-am supt burta, îmi târșâi tenișii, cum făcea proprietarul cu șlapii. Mă apropii și le strig băieților:

— Ei, ce munciți așa de încet? Dacă loviți prost cu ciocanul, o să vă facem la toți *sekir-başka*[1].

Ravil a bătut cuiul în scândură, și-a ridicat capul roșcovan și a întrebat:

— Ce i-ai aruncat?

— Căpățâna strămoșului tău, brigadierul care a construit casa cea veche.

De fapt, i-am povestit despre craniu. Karl era interesat:

— Cum este? Cu carne, cu păr?

— Neted.

Karl e specialistul nostru în orice problemă:

— Stă în pământ de vreo douăzeci de ani. Cel puțin.

Ravil s-a băgat și el în seamă:

— Atunci ia o mie.

— Poate chiar așa o să iau. Pământul e uscat.

Ravil îmi face cu ochiul:

— Da' un milion nu vrei? Andriuha, păi, tu l-ai dezgropat pe primul om. Ai găsit mormântul

sfântului Adam.

Karl răsucește un deget la tâmplă.

— Crezi că dacă Vatan e centrul raional, și raiul a fost aici?

Ravil plescăie din limbă:

— Ei, ei, frat*e-djon*, se vede că-n capul tău chiar nu e nimic. Nu știi deloc unde trăiești. Totul a fost la noi. A fost grădina raiului. A fost Alexandru Macedon. Și tovarășul Saidakram Mirzorezoev, de la Consiliul de Miniștri, a fost și el. Trăiești în centrul lumii.

E vorba despre amărâtul ăsta de Vatan al nostru? Nici centru raional nu i-aș zice. Nici măcar în glumă. Aș pleca de aici unde văd cu ochii. Numai că, uite, n-am unde să mă duc. Nu pot să ajung în Rusia, nu am bani. Iar în Tadjikistan deja de doi ani e război[2]. Și peste tot sunt numai speculanți și bandiți.

— Ascultă, îl întreb pe Ravil, ce crezi, de ce a luat craniul ăla?

— Cine?

— Ei… basmacul ăsta… Hakberdîev.

— Întreabă și tu ceva mai ușor. Poate o să-l îngroape. Ăstora de aici le place să îngroape, pentru asta Allah le iartă păcatele.

— Nu, aici e cu totul altceva. Îmi pun capul jos că vrea să pună la adăpost probele. Doar e un bandit.

— Ei, și tu! E pur și simplu un speculant.

— După mine, toți sunt speculanți, bandiți.

Ravil zâmbește:

— Tare filosof mai ești, Andriuha. Du-te și muncește, caută și celelalte oase.

— Tare priceput mai ești la dat ordine, zic eu enervat.

Ei, drace, și tu ești mare șef.

Sap și mă gândesc: poate că într-adevăr craniul e vechi, dar ăsta, banditul, oricum e un mare ticălos. De unde i-a venit așa, hodoronc-tronc, să rânjească așa de mizerabil? „Să nu-l faci de rușine

pe taică-tu”. Despre ce-i vorba? Parcă și tata ar fi vrut să-mi spună ceva. Ieri mergeam pe Internaționalnaia și m-am întâlnit cu el. Ca de obicei, cu cămașă albă, pantaloni negri călcați. Ras frumos. Pantofii strălucesc, parcă abia a ieșit din sala de operații. Și-mi zice din mers:

— Andrei, fiule, trebuie să lași munca asta.

— Păi de ce? E o muncă bună. La aer curat. Educație fizică. Și primesc și bani.

— Nu e frumos, văd oamenii. O să înceapă să vorbească: doctorul nu are grijă de copiii săi. Nu e bine. În situația mea…

Așa, da? N-am mai rezistat:

— E treaba mea pentru cine muncesc. Iar dumneata… dumneata nu te gândești la noi, te gândești numai la situația dumitale!

Până acum nu am vorbit așa de urât. Pur și simplu nici eu nu m-am așteptat la așa ceva – supărarea a ieșit la suprafață. Doar nu-l interesează deloc ce mă preocupă și pe mine. Parcă nici nu exist. Aruncă uneori vreo două vorbe în trecere, ca pe un os, și asta e tot. Din cauza asta înainte chiar plângeam noaptea. Dar acum, când îl privea personal, imediat a început: „Andriușa, fiule…”

Ei, știu eu, știu că nu am avut dreptate să sar așa pe el. Nu era la obiect. Cum, necum, se gândește, are grijă. Și de mămica, și de mine și Zarinka. Acum un an, când a început războiul, n-am fi supraviețuit fără el. Desigur, nu se trăgea asupra satului, nu erau omorâți oamenii, dar nu aveai ce să mănânci. Mămica nu mai primea salariul de la bibliotecă. Autohtonilor le e mai ușor – fiecare are grădină, familia e în sat. Dar la noi? Am fi crăpat de foame, însă tata ne-a întreținut. Abia mai târziu m-a luat în echipă Ravil…

Credeam că tata se va supăra. Dar el:

— Andrei, acum sunt vremuri grele. Nu uita că e război. Trebuie să fii foarte precaut. Încă nu înțelegi multe. Știi pentru ce oameni lucrezi? Sunt gata să se agațe de orice ca să-mi facă rău.

— Nici nu m-au întrebat cum mă cheamă…

Dar tata nu asculta.

— Acum n-avem timp de explicații. Diseară…

Și a plecat.

S-ar spune că am stat și noi de vorbă, tatăl și fiul. Am așteptat până seara târziu și m-am supărat și mai tare. Se pare că și de data asta e ca de obicei. Măicuța s-a supărat și ea și mă întreabă:

— Deci ți-a spus că vine?

Făcuse plăcinte cu cartofi. Era convinsă că lui îi plac. Dar eu știu: nu poate suferi cartofii. Măicuța a învelit farfuria într-un ștergar curat, să țină calde plăcintele. Și totuși, s-au răcit…

Sap și mă gândesc: ce voia să-mi povestească tata? Sută la sută despre speculant. Nu degeaba a întrebat: „Știi pentru cine lucrezi?” Și azi am descoperit un craniu. La țanc. Drace, ăsta e roman polițist! Dacă tata nu va veni din nou diseară, o să mă duc la el să întreb ce a vrut să spună. Deși nu-i place când vin așa, fără să-l anunț… Mi-am adus aminte și iar m-a luat năduful.

Aud cum claxonează cineva din spatele gardului, de zici că-i nebun. Și urlă:

— Andrei! Hei, Andrei!

Ies din groapă, mă duc la gard. Ei, cine dracu’ e acolo? O furgonetă albă, Salvarea. La volan e un drăcușor slăbănog, mustăcios, brunet. Ali, șoferul spitalului. Suntem prieteni apropiați. Strigă pe geam:

— Andrei, urcă repede. Plecăm!

Mereu e pe fugă. Tot timpul, pe drum, spunea un singur lucru: „Repede, repede”, „Hai mai repede”. Și pe mine mă iau dracii. Ieri tata nu a găsit timp pentru mine, iar azi chiar a trimis mașina să mă ia. Fiule, lasă treburile și hai încoa. Repede, repede!

— Ce ai, îl întreb, ți se topește gheața din cur?

— Frățioare, termină cu glumele, strigă Ali. N-avem timp! Ți-ai găsit și tu!

— Ei, tu, Einstein, dar cu spațiul cum stai? întreb.

Tot timpul am probleme cu umorul lui Ali. Nu se prinde.

— Hai, urcă, îți zic!

— Și mai departe ce? O să-mi ții o prelegere despre timp?

— Tatăl tău a fost omorât.

Mai întâi nu am înțeles. Mi-a spus din nou:

— Tatăl tău! A fost omorât!

Am înțeles, dar nu am putut să cred, iar când am crezut, timpul s-a dus. Și, probabil, și spațiul. Cât timp am mers, dincolo de parbriz se vedea un văl tulbure ce înghițise și gardurile făcute din lut de la marginea satului, și plopii înalți de-a lungul drumului, și câmpurile pustii de bumbac ce se întindeau până la munții îndepărtați. Parcă surzisem și amuțisem. Vocea lui Ali ajungea la mine de undeva, din afară, dintr-o altă dimensiune: medicul-șef a dat ordin… să merg acolo… să iau trupul… am făcut un ocol… am venit după tine…

Ne-am oprit la marginea unui teren sărăturat. O mulțime de oameni. Alături, o Volgă neagră. Am sărit din cabină. Oamenii s-au uitat în spate, s-au dat la o parte. Tata era întins pe spate. Pe hainele murdare de noroi se lipiseră ciulini, de parcă fusese târât pe pământ. Avea o umflătură pe jumătate de față.

Parcă orbisem. Nu vedeam dealurile din apropiere și munții din depărtare. Nu-i vedeam pe cei ce se aflau în jur. Vedeam numai o brazdă adâncă de-a curmezișul gâtului lui. O linie subțire care tăiase carnea ce se umflase. Parcă asurzisem. Nu auzeam cum foșnea vântul. Nu auzeam cum șoptesc cei din jur. După ce a mai trecut puțin timp, mi-am dat seama că alături, dar parcă în spatele unui zid, cineva spune:

— Ei, ce să facem, trebuie să luăm cadavrul.

Mai întâi nici n-am înțeles. Eram cuprins de sentimentul unui lucru groaznic, iremediabil. Parcă

eram sfâșiat în bucăți. Și mă strigă cineva. Pe mine. Pe nume. Mă uit. E procurorul raional. Încerc să pricep ce spune.

— E mare durere, Andrei… Îmi pare tare rău pentru tine, Andrei. Fii tare…

Dă din cap spre Ali:

— Hai, urcă-l.

Ali a deschis ușile din spate ale furgonetei, a tras targa extensibilă din pânză de cort și a întins-o alături de tata. M-am trezit:

— Dar ancheta?!

— E un caz dificil, spune procurorul. Nu sunt martori. E un caz foarte dificil. Dar o să-i dăm de cap. Neapărat vom face anchetă.

Minte! Nu va fi nicio anchetă. Scrie asta pe mutra lui cu litere mari.

Am început să strig:

— De ce au fost călcate în picioare urmele?! Nici câinele nu le poate găsi.

— Andrei, a spus încet procurorul, nu e nevoie de câine în asemenea situații.

Ochii lui parcă erau acoperiți de un oblon. Cum spun tadjicii, avea pe față o piele de măgar. M-am uitat în jur. Nu era niciun anchetator – doar e cunoscut în sat – printre oamenii care se aflau acolo.

— Unde e anchetatorul? Unde e fotograful?

— Andrei, a spus procurorul, nu mă învăța cum trebuie să lucrez.

— De ce nu începeți ancheta?!

— Neapărat o s-o începem. O să facem cercetări, o să lămurim… Neapărat, cu siguranță.

— Nu veți lămuri nimic! Toți… o să mușamalizați lucrurile.

— Andrei, te rog. Ai spus niște cuvinte urâte, dar înțeleg ce simți. Și mie mi-e greu. Tatăl tău a fost prietenul meu. Un prieten foarte bun…

Dar eu, când mă cuprinde nebunia, nu mai pot fi stăpânit și nu prea îmi mai dau seama ce vorbesc.

— Nu vreți să faceți anchetă, da? Și atunci cum, să fac eu ancheta?

Procurorul m-a întrerupt în rusă:

— Ești un băiat inteligent, nu face prostii. Știi și tu că acum vremurile sunt periculoase. Nu trebuie să spui asemenea cuvinte. O să-ți pară rău…

— Mă amenințați?

— Cine ești tu ca să te amenință?!

Procurorul și-a dat drumul și a început să scoată pe gură o mulțime de căcat:

— Mă înveți cum să fac ancheta? Învață mai întâi să vorbești cu cei mai mari! Și, de fapt, ce știi tu? Dacă ți-ar spinteca pântecele, n-ar găsi acolo nici litera „alef”… Ești ca taică-tu! El măcar îi trata pe oameni, de aceea a fost suportat. Dar pe tine pentru ce să te suporte?!

Am izbucnit:

— Pe tata îl suportau?! Dacă nu v-ar fi tratat el, toți ați fi crăpat! De lăcomie. O să găsesc eu cine l-a omorât! În sat n-o să aflu nimic, mă duc la Dușanbe. Las’ să trimită o brigadă. O să stric eu cuibul vostru de vipere. O să aflu cine…

Și-a holbat ochii, s-a uitat la mine parcă ar fi vrut să mă înghită, dar s-a înfrânat. Mi-a întors spatele. A ordonat, fără să se uite la nimeni:

— Luați-l de aici.

Nu s-a mișcat nimeni.

Eram cuprins ca de friguri, dar nu voiam să pună mâna pe tata niște străini. M-am aplecat și am băgat mâinile pe sub umerii lui. M-am uitat la Ali… El a ezitat, a venit și, fără chef, a apucat picioarele. Am ridicat trupul. Era foarte greu și se îndoia mai jos de mijloc.

— Safarov, ajută, a ordonat procurorul.

Șoferul procurorului a venit, a apucat de cureaua de la pantalonii tatii și a tras. Am ridicat mai sus trupul. Capul tatii a căzut pe spate. Am tras trupul către targă. Am încercat să-l las jos, astfel încât capul să nu se lovească de pânza de cort. Eu și Ali am apucat brațele tărgii, am dus-o la ambulanță și

am băgat-o înăuntru. M-am urcat lângă targă. Salvarea a pornit. Îl țineam pe tata, ca să nu fie zgâlțâit din cauza hârtoapelor. Abia atunci am observat pe mâinile lui măslinii și puternice urme de mâini și vânătăi. Fusese ținut. Era un bărbat puternic. Un singur om nu s-ar fi descurcat cu el. Fuseseră mai mulți. Mi-am alungat din minte tablourile îngrozitoare ale acestei scene. Nu le puteam suporta. Le stingeam, dar ele apăreau iar și iar.

M-am trezit când am auzit încuietoarea pocnind. Ali a deschis ușile.

— Frate, hai să-l scoatem…

Mi-am șters ochii uscați, fără lacrimi, și am apucat brațele tărgii. Patul din pânză de cort, zăngănind din cataramele ce atârnau, a început să urce pe șinele metalice. La ambulanța deschisă au venit repede niște băieți în halate albe. Au luat targa, au dus-o ei.

Sar din mașină. O căsuță văruită în alb, în fundul curții spitalului. Morga. Oameni la intrare. Au înțepenit așa, fără să se miște. În tăcere. Ca niște umbre. Tata, pe targă, pătrunde plutind pe ușa deschisă a morgii.

Intru. E o cameră. Tata se află pe o masă înaltă, îngustă, acoperită cu mușama. De o parte și de alta a ei sunt medici. Șoptesc încet. Unul se află în fața lor. E medicul-șef. Ceilalți stau în spatele lui, la mică distanță. Ca la vizita de dimineață.

Nu mă uit la chipul tatii. Nu pot. Pantofii negri sunt acoperiți de noroi. Bag mâna în buzunar, scot batista. Vreau să strălucească din nou…

Cineva spune ceva… Este medicul-șef.

— E mare durere… dar colectivul nostru… trebuie să-l petrecem cum se cuvine… tovarășul Șaripov se va ocupa…

Un medic în alb îi șoptește ceva la ureche. Medicul-șef dă din cap:

— Da, tovarăși, le-am transmis rudelor din kișlak. Ne-au rugat foarte mult să nu facem

autopsia. Nici procuratura nu are nimic împotrivă.

Simt pe umăr mâna cuiva. Mama. Nu am auzit când a intrat. S-a sprijinit greu de mine. A împietrit, uitându-se la tata. O îmbrățișez cu putere. Să simtă că sunt alături. Că sunt alături de ea. Viu.

Mama a oftat adânc. Și-a tras încet umerii, eliberându-se. Mi-a atins mâna blând: „Mulțumesc, mă descurc". A mai oftat o dată. A făcut un pas înainte, spre masă. A stat puțin privind fața tatii. A îndreptat gulerul cămășii care se strâmbase, murdar de noroi. A mângâiat delicat cu degetele obrazul tatii. A ridicat privirea spre medicul-șef.

— O să-l iau. Dați-mi, vă rog, o mașină.

Medicul-șef s-a mirat.

— Unde îl luați?

— Acasă.

Medicul-șef se uită suspicios la mama.

— De ce acasă? Trebuie îngropat.

Mama parcă nu aude.

— Și, dacă se poate, spuneți-i tâmplarului, nenea Vasia, să facă un coșciug. O să plătesc.

Medicul-șef a priceput în cele din urmă.

— Vera, ne jigniți… Chiar noi o să-l îngropăm. Nu vă neliniștiți, o să facem totul cum trebuie. Chiar acum îi trimit pe sanitari să sape mormântul. Până la lăsarea serii mai e mult timp…

Mama vorbește egal, fără nicio expresie:

— Trebuie să petreacă noaptea acasă.

Medicul-șef se încruntă. Știu ce-și spune. „E spitalul meu. E personalul meu. Eu sunt medicul-șef. Eu sunt șeful. Eu voi decide ce să facă, cum să-l îngroape. De unde să știe o rusoaică cum trebuie să fie îngropat? După legea noastră, nu după cea rusească, nu după cea sovietică…"

Dar spune cu totul altceva cu voce tare:

— Vera-*djon*, și tradițiile naționale trebuie respectate…

Știu la ce se gândește. „Ce-o să spună oamenii din sat dacă o să permit să nu fie îngropat după lege? O să spună că Hakimov nu are nicio autoritate. Dar poate că Hakimov nu știe cum e corect? Poate că nu a fost învățat?”

Acel medic care-i șoptise mai înainte la ureche îi șoptește din nou. Medicul-șef tace, se gândește. Ce l-o fi sfătuit cel care îi șoptise? Ce știu ei și noi nu știm?! Medicul-șef continuă:

— Vera-*djon*… Tace puțin, dă din cap spre cel care-i șoptise: Bine zice Akmol Hodjievici. Ați trăit atâția ani împreună cu răposatul Umar… Fiul lui e aici… Desigur, se cuvine să-l îngropați chiar dumneavoastră…

De ce? De ce a cedat așa de ușor? Și ce-i șoptește din nou acela?

Medicul-șef ordonă:

— Chemați-l pe nea Vasia.

Unul dintre medici ocolește masa, se strecoară pe lângă noi. Toți tac. Mama întreabă deodată, neliniștită:

— Unde e cămașa ta, Andrei?

— Care cămașă?

— De ce ești dezbrăcat?

Mă uit: nu am cămașă.

— Nu știu…

— De ce ești dezbrăcat? Ce s-a întâmplat? Unde ai fost?

— Am săpat…

În ochii mamei e groază:

— Ai săpat…? Ce ai săpat?!

— Mamă, muncesc… O fundație…

Și-a tras răsuflarea. I-a apărut un gest ciudat, necunoscut până acum – își trece mâna peste obraz, ca și cum și-ar da jos ceva de pe față.

— Slavă Domnului… Am crezut… Ah, nu știu… Și deodată, hodoronc-tronc: Andrei, trebuie să te îmbraci.

— Cu ce?

— Nu te certa cu mine! Imediat să te îmbraci!! Ai auzit? I-me-di-at.

— Mamă!!

Parcă și-a venit în fire:

— A, da, desigur…

Intră nenea Vasia. Și-a făcut cruce. Mă uit cum își desface metrul pliant de tâmplărie și-mi zic: de ce măsoară masa, nu pe tata? De ce ia măsurile așa de mari?

— De ce nu notezi? întreabă sever medicul-șef.

— Încă mai am capul pe umeri. Până la venirea serii o să-l facem, a pufnit nenea Vasia și a ieșit.

Sanitarii l-au mutat pe tata înapoi, în „Salvare”, Ali a pornit motorul, mama s-a așezat alături de el, iar eu în furgonetă, lângă tata, și l-am dus acasă la noi.

Acasă mama mi-a spus să întind masa din camera mare, la care de regulă mâncam când venea tata. Ali m-a ajutat să-l duc pe tata în casă și să-l pun pe masă. Mama a poruncit să se încălzească apă în căldări. A venit fuga de la școală și Zarinka, a îmbrățișat-o pe mama și au început să plângă.

Mama ne-a dat afară din cameră pe mine și pe Zarinka și a spălat singură trupul. Am vrut s-o ajut, dar s-a împotrivit categoric. Eu doar îi aduceam căldările cu apă caldă la ușa închisă și vărsăm afară ligheanul pe care mi-l dădea.

A venit repede și Ravil.

— Hai să ieșim puțin.

Am ieșit în cerdac. A început să vorbească în șoaptă:

— Unde te-ai băgat? Kamikaze. Ce să zic, aviator, eroul Gastello[3]. Trebuia să-ți ții gura, bine, bine. Să te ascunzi ca Lenin în mausoleu. Să afli pe ascuns totul. Să le scoți de aici pe maică-ta și pe soră-ta. Să verși sângele cui trebuie, pe ascuns, pe ascuns, și să dispari frumușel. Războiul acoperă totul. Așa l-au terminat și pe taică-tu.

— Cine?! Tu știi!

— Nu știu nici pe dracu’.

— Știi!

— Drept cine mă iei? Cine sunt eu, mă rog?! Sunt numai zvonuri. Nimic concret. Ce, ești pentru prima dată aici, în Vatan? Oamenii spun prostii. Nimeni nu zice cu voce tare. Spun tot felul de vorbe…

— Cine? Hakberdîev, speculantul, da?

— Ascultă, mulți au avut un dinte împotriva tatălui tău…

— Dar de ce?! Ce le-a făcut?!

— Andriuha, trebuie să plecați. Acum nu mai puteți trăi în Vatan.

— Nu plec de aici până nu-mi dau seama ce s-a întâmplat.

— Ești nebun, o să te omoare. Și crezi că numai pe tine? O să vă răpună pe toți trei, niciun câine nu va zice nici pâs.

— N-am unde, Ravil. N-am unde. Și n-am nicio copeică.

A lovit cu pumnul în balustradă:

— Te-au luat prin împresurare! Și-a șters fața cu palmele. Andriuha, o să-i cer un avans lui Hakberdîev. Tu să nu vii. De fapt, stai acasă ca un șoarece. Îngropați-l și rămâneți așa, liniștiți.

— Nu i-am spus încă nimic măicuței. Ea nu știe.

— Prostule, nu mi-e milă de tine. Mi-e milă de maică-ta și de soră-ta. Ți-ai dat drumul la gură, drace… Ai speriat-o pe bătrâna cu sula groasă. Păi, lor puțin le pasă și dacă faci plângere la Dușanbe, la Moscova sau la Paris. Dar ei nu iartă. La noi și pentru mai puțin au fost omorâți oameni.

Din nou ei. Știe el, e tătar isteț, știe!

— Ravil, te rog ca pe un frate, cine e?

— Tare-ți mai place să faci pe eroul. La mamă, la mamă să te gândești… Ei, bine, Andriuha, ține-te tare. Dacă ai nevoie de ceva, strigă, imediat vin… Acum trebuie să fug, iartă-mă. Mâine-dimineață o să fiu la tine. Ca săgeata. Eu și Karl o

să ne învoim de la lipitoarea asta. Dacă nu ne dă drumul, să sape el cu calul, noi plecăm.

Ne-am îmbrățișat, ne-am apropiat frunțile și a plecat. Nu m-am supărat. Știu că ar fi rămas, dacă ar fi putut.

În cele din urmă, mama a scos pe hol un morman de prosoape ude și a adus căldările goale. Când ne-a chemat, tata era întins pe masă cu mâinile împreunate pe piept, îmbrăcat în costumul din fire sintetice, care de regulă se află în șifonierul nostru. Gulerul cămășii a fost ridicat, colțurile au fost prinse cu un bold, ca să ascundă tăietura de pe gât. Masa e acoperită cu cea mai bună față de masă a noastră, de sărbătoare. Nu-mi imaginez cum s-a descurcat mama singură.

Ea stătea la căpătâiul tatii, cu fruntea pe masă.

— Copii, probabil de mult vi s-a făcut foame. Zarinka, pregătește ceva pentru voi, spuse ea fără să ridice capul.

— Mamă, nu vrem.

Zarinka s-a apropiat de mama și a îmbrățișat-o cu putere.

— Andriușa, pune scaunele pentru tine și pentru Zarinka, a spus mama. Și adu lumânări de la bucătărie.

Am tras două scaune. Zarinka s-a așezat, fără să-i dea drumul mamei. Ușa de la intrare era larg deschisă. Au intrat să se uite două femei din vecini. De vreo două ori am ieșit în cerdac și am văzut că niște băieți necunoscuți dau roată casei noastre. Un diavol chiar s-a uitat de pe coridor în cameră.

— Ce vrei? întreb eu cu brutalitate.

S-a uitat urât, dar a ieșit.

La scurtă vreme, nenea Vasia a adus acasă sicriul, acoperit cu satin negru. El și Ali au băgat mai întâi partea de jos, apoi capacul. Pe capac era o cruce făcută din niște fâșii albe de material. Mama a întrebat sec:

— Dar de ce ați pus crucea?

— Păi, dumneavoastră doar, asta… o să-l îngropați ca la noi…

Mama s-a uitat la el cumva ciudat și l-a întrerupt:

— Nu, nu ca la noi.

Nenea Vasia a rămas încurcat:

— Păi, aveți dreptate. Doar răposatul nu e botezat. Trebuia să-mi fi dat seama mai devreme… Ce să fac acum? Să o dau jos? Sau poate să o lăsăm? Deși nu e de credința noastră, dar totuși…

— Ce importanță mai are acum? a spus mama. Dacă vreți, lăsați-o.

Nenea Vasia s-a bucurat:

— Așa e mai bine. Pe lumea cealaltă totul o să fie mai ușor. Poate o să-l ia drept de-ai noștri, dacă e cu cruce. O să vedeți, o să vă întâlniți acolo cu el…

— Nu, a spus mama. Acum nu ne mai întâlnim.

Am pus sicriul pe două scaune de lemn, l-am așezat în el pe tata și l-am urcat pe masă. Ei au plecat. A început să se întunece. Am închis ușa de la intrare și am tras zăvorul. Am vrut să aprind lumina, dar mama a spus că nu e nevoie. A lăsat doar un bec mic pe hol, iar camera mare era luminată de cele patru lumânări de pe masă, câte două de fiecare parte a sicriului. În întuneric, luminițele păreau foarte strălucitoare. Stăteam lângă masă. Deodată s-a stins fâșia de lumină care venea de pe hol.

— Iar au luat curentul.

Mama a stins două lumânări. Probabil că nu ajung până dimineață…

M-am dus la fereastra bine acoperită. Mama a spus că altfel nu se poate, că e curent și din cauza asta fața se înnegrește. La vecini, ferestrele erau luminate. Deci nu au tăiat lumina în sat, vreun ticălos a tăiat-o la noi… Și deodată s-au lipit de geam, de partea cealaltă, trei fețe greu de identificat. Sunt convins că sunt aceiași draci care au dat roată casei în timpul zilei. Nu puteam să le

disting fețele. Oricum, reținusem numai fața celui care intrase în cameră. Am tras jaluzelele. Au vociferat o vreme, apoi au amuțit. Au plecat?

Am adus pe furiș toporul de la bucătărie și l-am pus pe neobservate lângă piciorul scaunului meu.

Deodată mama a început să cânte, destul de nesigur:

A apus soarele cel strălucitor,
s-au stins stelele luminoase,
îți petrec sufletul
pe drumul îndepărtat,
dincolo de râul întunecat…,

apoi mai tare. Mai convinsă și parcă uitând de sine:

Sufletul trebuie să meargă pe mal,
să treacă vadul pe pietre,
să înoate prin ape curate
către partea ceea care trebuie.

Ea îl petrecea. Eu nu știam cum să-mi iau rămas-bun. Nu credeam că n-o să mă mai văd cu el. O să îngropăm sicriul, dar cândva – nu azi, nu mâine – o să-l văd mergând pe stradă cu cămașa călcată și pantofi curați ce strălucesc, de parcă tocmai a ieșit din sala de operație, și poate că vom reuși să stăm puțin de vorbă. Și o să pot să-i spun tot…

Acum o să uiți chinurile morții,
O să ne uiți pe noi, *cei care am rămas*…

Mama a oftat:

— Ah, ce prostie e asta…

Am stat, tăcuți; eu trăgeam cu urechea, dar deocamdată afară era liniște.

— Duceți-vă să dormiți puțin, a spus mama. Mâine e o zi grea.

— Mamă, nu vrem, a spus Zarinka. O să mai stau puțin cu tine.

— Du-te, du-te… Ești chinuită de tot. Și mai e ceva… vreau să rămân singură cu el. Dormi măcar o oră.

Zarinka a dat din cap spre mine fără să spună un cuvânt, am stins lumânarea și ne-am dus la bucătărie.

— Lui tata îi plăcea să stea aici, a spus Zarinka. Mama, când venea el, îi punea mereu masa în camera cea mare. Dar lui îi plăcea la bucătărie…

— De unde știi?

— Chiar el mi-a spus.

— Sigur! Doar tu ești preferata lui! „Vai, Zarinocika, fetița mea”. Numai cu tine stătea de vorbă.

— Cum de nu ți-e rușine! Te-a iubit. Toți l-au iubit…

Cum să nu! Favoritul tuturor! Doar am văzut eu – mama ne ducea la spital, când eram bolnavi –, imediat surorile medicale începeau să se agite în jurul lui. „Ah, Umar Mirboboevici!”, „Da, Umar Mirboboevici!” Mai primeam și eu câte ceva: „Ah, Andriușenka, ah, fiul lui Umar Mirboboevici. Ah, ce simpatic – e leit tatăl lui”. Bineînțeles, mamei nu-i acordau nici cea mai mică atenție. Ca și cum nu exista. El a trăit separat de noi, în apartamentul său. În blocurile cu etaj. Pleca acolo de la noi, la casa lui, sau venea de acolo la noi. Când nu înnopta la noi, mămica ne explica: „Are o operație urgentă. Face de gardă”. Când am crescut, am început să ghicesc ce fel de gardă era. Uneori, desigur, chiar făcea de gardă. Nu știu de ce nu ne-a abandonat. A fost, totuși, fidel. Nu știu cum, în el se îmbinau caracterul ușuratic și fidelitatea. Și oricum, o a doua rusoaică, așa cum era mama noastră, nu mai găseai în Vatan să cauți cu lumânarea…

Am spus:

— Da, chiar așa, îl iubeau! L-au iubit până l-au omorât.

— L-au respectat și l-au iubit. Cu adevărat… Dar tu… tu parcă îl condamni pe tata.

— Noi doar nu știm nimic despre el.

— Tu nu știi! Eu știu tot.

— Ei, atunci spune de ce l-au omorât… Ai auzit măcar cu cine era prieten? Cu porcii ăștia grași, cu procurorii, cu speculanții… Ce treabă avea el cu ei? Spune! Doar știi tot! Sau poate că avea cu soția vreunuia dintre ei…

— Prostule! strigă Zarinka. Să nu îndrăznești să vorbești urât despre tata!

A sărit de pe scaun și a plecat. S-a încuiat în camera ei. M-am întors la tata și m-am cufundat din nou în întuneric și în timpul încremenit.

Lumânările se stinseseră. Am aprins alte două și am auzit deodată că de casa noastră se apropie o mașină. Un camion. S-a oprit. Au trântit portierele. Voci. Au bătut tare în ușă. A început!

Mama a ridicat capul, a spus obosită, distrată:

— Deschide, Andriușa.

— Mamă, stai puțin! Trebuie să-ți spun…

— Nu acum… Du-te și vezi cine e.

— Mămică, nu trebuie! Înțelegi, azi, când… Ei, când am ajuns acolo…

— Andrei, termină. Doar auzi, a venit cineva…

Au început să ciocănească din nou la ușă. S-a ridicat nerăbdătoare.

— O să deschid chiar eu.

Și s-a dus cu lumânarea ei, acoperind flacăra cu palma, ca să nu se stingă.

— Mamă, nu deschide!

Am luat toporul, am ieșit pe hol și i-am barat calea.

— Au venit… după noi…

— Cum după noi? La noi.

Au început din nou să bată la ușă. Mai tare și mai insistent. Am strigat:

— Să ne omoare!

— Andriușenka, nu înțeleg… O ții una și bună. Pe noi toți… Acum ți se năzar tot felul de spaime…

— Mamă, ascultă-mă odată!

O ciocănitură. Deocamdată doar ciocănesc. Apoi o să înceapă să spargă ușa.

— Pleacă, Andrei, a spus ea cu severitate. Oamenii așteaptă afară.

Am strigat:

— Cine așteaptă?! Tu știi cine e acolo?!

— Miliția… O telegramă…

Ea a întins mâna să mă dea la o parte. M-am împotrivit.

— Andrei! Doamne, ce se întâmplă cu tine?

Spune mânioasă și apăsat:

— Des-chi-de i-me-di-at! Vrei să ne luăm la bătaie?

Mi-am dat seama: nu se va lăsa. Nici nu va asculta.

— Hai, ia marș de-aici!

Urăsc cuvântul ăsta! Marș la culcare. Marș să te speli pe mâini. Ei, hai, marș la lecții. Toată viața aud numai asta: marș, marș, marș… Ce, sunt soldat? Sunt o păpușă, să mă tragi de sfori? Și oricum – dacă mă trage, fac. Să le ia dracu' pe toate. Marș, da? Chiar așa! Să trăiți, am înțeles! Servesc Uniunea Sovietică! În ciuda dușmanilor, pentru fericirea mamei… M-am întors perfect la o sută optzeci de grade.

— Andriuṣka, nu deschide! a strigat Zarinka.

Oricum nu schimbi nimic. E inutil să te ascunzi. O să dea foc la casă. O să spargă ușa. O să spargă ferestrele. Mai bine imediat. Față în față. O să mă apăr. O să rezist cât pot… M-am dus spre ușă. În mâna dreaptă aveam toporul pregătit. Cu mâna stângă am tras zăvorul…

— Ce faci! a început să strige Zarinka… și am deschis larg ușa.

În prag se afla tata.

Parcă am fost electrocutat. Capul a început să-mi bubuie și să-mi crape, de parcă fusese băgat în priză un transformator puternic. Toporișca mi-a căzut din mână și toporul s-a lovit surd de podea, undeva jos, departe, în lumea subterană. M-am năpustit spre tata, să-l îmbrățișez (nu-l mai îmbrățișasem de mulți ani, de când am crescut), dar o greutate groaznică mă ținea pe loc. Nu puteam să fac un pas. Pur și simplu stăteam și mă uitam. Știam că o să se întoarcă! Trupul care e culcat pe masă, în spate, dincolo de spatele meu, în camera cea întunecată, cu lumânări, nu e tata. E un străin, un necunoscut. Iar el se află în fața mea, în cerdac. Viu. De la început am fost convins că așa se va întâmpla. Nu mă așteptam să fie azi.

Farurile camionului care se afla pe stradă, în fața casei noastre, îl luminau din spate pe tata. Era îmbrăcat într-un *ceapan* ușor din bekasab, pe care-l purta mereu la el acasă. Țesătura strălucitoare arunca o fâșie de lumină îngustă, conturând silueta, înconjurând-o cu o aureolă strălucitoare. Fața e în întuneric. Dar am ghicit trăsăturile, cunoscute, dragi… Un singur lucru era ciudat și îngrozitor – mustățile. De unde are el mustăți? Când au apucat să-i crească? Și, mai departe, a apărut gândul parcă născocit de altcineva: morților continuă să le crească mustățile. Dar cum au crescut așa, într-o singură zi?

Am spus:

— Tată…

De mult nu-i mai spusesem așa. Acum mi-a venit de la sine. Fără sunet. Tata a făcut un pas înainte și m-a îmbrățișat. Am început să strig. Tata mirosea mereu a apă de toaletă aromată și, abia simțit, a medicamente. Cel care mă îmbrățișase cu putere mirosea cu totul altfel. A fum, lapte, bălegar uscat, ierburi de munte, benzină și praf.

M-am smuls din îmbrățișare și am auzit cum mama spunea nesigur:

— Djorub…?

Lumânarea din spate s-a ridicat și a luminat fața omului care mă îmbrățișase. El a spus:

— Vera, Vera, draga mea…

— Da, Djorub, a răspuns mama. Da, el nu mai este…

Și mi-am dat seama cine era. Fratele mai mic al tatii. Nu-l văzusem de mult, de o mie de ani nu mai venise la Vatan. Nu seamănă deloc cu tata. Ba nu, desigur, seamănă. Seamănă foarte tare. Se vede imediat că sunt frați. De fapt, nu știu…

Mi-a dat drumul, m-am tras la o parte, el a intrat. Acum am văzut că în cerdac se afla un bătrân. Uscățiv, nu prea înalt, cu o bărbuță albă, cu o grămadă de medalii pe piept. Am ghicit că este bunicul. Aproape nu-l mai țineam minte.

Bunicul și Djorub, după ce au intrat în casă, s-au oprit lângă sicriu și au început să plângă, îmbrățișați. Plângeau ca niște copii. Scânceau și-și ștergeau lacrimile. Când se îmbrățișau, se susțineau unul pe altul. Djorub m-a apucat cu niște gesturi largi, m-a strâns la piept. Nu voiam să mă apropii de el. Era cumva neplăcut, după ce-l confundasem cu tata. Dar am suportat. Am așteptat să-și ia mâinile. Și deodată, ceva s-a rupt înăuntrul meu. Toată ziua nu am putut să plâng. În cercul lor strâns am plâns în hohote, ușor și liber. L-am îmbrățișat pe bunic și m-am lipit de el. Auzeam cum șoptea. Parcă vorbea singur. Sau cu tata.

— Sărmanul meu fiu. Sărmanul, sărmanul. Amărâtul meu fiu. Așa de frumos a început viața ta. Ai devenit un om învățat. Ai tratat oameni. Oamenii te respectau. Și ai murit așa de nefericit… Parcă uitase de noi, care eram alături. Dacă au vrut să te omoare, de ce nu te-au înjunghiat?

A intrat un băiat înalt, zvelt, un vultur de munte. Șoferul care îi adusese.

— *Ako* Djorub, e timpul să mergem. Drumul e lung.

Bunicul, ștergându-și lacrimile, a spus în rusă:

— Copila mea, trebuie să-l pregătești de drum.

— L-am pregătit, a spus mama. L-am spălat, l-am îmbrăcat. Și uite sicriul…

— Mulțumesc, fata mea, a zis bunicul. Dar nu e nevoie de sicriu. De ce? Îl învelim.

— Șer, să ne ajuți și tu, i-a spus Djorub șoferului.

Mama a deschis tăcută ușița dulapului și a pus pe masă un teanc de lenjerii de pat curate. A luat un cearșaf apretat de sus și a început să-l desfacă.

— Cum așa? a spus ea deodată. Dacă e fără sicriu, atunci să fie dus așa, pe podeaua murdară?

I-a dat cearșaful lui Djorub și a luat hotărâtă de pe perete un covor mare, pe care tata îl adusese când ne mutaserăm în casă nouă, când, acum vreo zece ani, obținuse pentru noi o căsuță tipică de sovhoz, la marginea satului. Covorul nu voia să iasă. Mama l-a smuls, a tras țesătura grea cu cuie cu tot și ea a căzut, atârnând greoaie într-o parte. Au zburat după comodă niște vaze, statuete.

— Să-l puneți pe jos în remorcă.

Șer, vulturul de munte, a venit repede, s-a lăsat pe vine, a ajutat-o pe mama să ruleze covorul, l-a aburcat pe umăr și a ieșit. Când s-a întors, noi toți – și mama, și Zarinka, – am înclinat sicriul, l-am ridicat ușor pe tata, l-am pus pe cearșaful întins alături și l-am înfășurat din cap până-n picioare.

Niciodată nu m-am gândit că este și asta o treabă, să duci morți. E un fel de transportare a lucrurilor când te muți. Ai nevoie, la fel, de pricepere, e cineva care dă dispoziții cum să cari, unde să duci și unde să pui, pe jos sau în picioare.

Mama și Zarinka au vrut să se aplece spre fața pachetului alb care era întins pe masă.

— Femeile nu au voie, a dat dispoziții jenat bunicul. Numai bărbaților le e permis.

L-am ridicat noi patru. Bunicul, deși era bătrân, ne-a ajutat și el.

— Nu-l duceți bine! a strigat mama. Trebuie cu picioarele. Cu picioarele înainte.

Eu m-am oprit, dar bunicul a spus:

— Omul, când se naște, iese din pântece cu capul înainte. Și când moare, din casă trebuie să iasă tot cum a venit, cu capul înainte.

L-am scos pe tata pe ușă, chiar în lumina farurilor orbitoare. Mama și Zarinka veneau în spate. L-am pus pe tata pe covorul de pe podeaua camionului și am rămas în spatele acestuia, privind la coconul ce se vedea alb în întuneric. L-am ajutat pe Șer să ridice bordul. Asta e tot. Tata mă părăsește. Pentru totdeauna.

Acum câteva minute munca era în toi, semăna cu mutarea în casă nouă, fiecare avea ceva de făcut, dar deodată totul s-a terminat, nu mai aveai ce face, noi o să rămânem singuri pe strada întunecată, în casa întunecată, goală. Când au apărut, am simțit că suntem în siguranță, dar acum acest sentiment vremelnic a dispărut imediat. Simțeam în spate privirile dușmanilor care ne urmăreau din întuneric. Poate că o să se năpustească asupra noastră imediat ce va pleca mașina și nici nu vom reuși să fugim în casă. Mama nu va fugi în niciun caz, ea nu bănuiește nimic…

— Ei, ce să zic, Djorub, mergeți cu Dumnezeu! a spus ea. Poate că e chiar mai bine că-l luați. Probabil așa e mai bine…

El i-a întins mâna:

— Ei, Vera…

Șer l-a întrerupt:

— *Ako* Djorub, îi vedeți pe ăia care stau acolo? Când ați intrat în casă, s-au apropiat de mașină. Unul a sărit chiar pe scară. „Ce-i, frățioare? De unde ai venit?”, am spus. El zice: „Nu avem nicio pretenție față de voi, din kișlak. Luați-l și plecați mai repede. Noi o să ne răfuim singuri”. Nu știam că răposatul Umar a fost omorât, am întrebat: „Cum o să vă răfuiți? Omul a murit, deci așa a dorit Dumnezeu”. El zice: „O să ne răfuim cu rușii ăștia”. *Ako* Djorub, ce-o să facem? Sunt mulți.

Djorub s-a uitat în urmă.

— Vera, să intrăm în casă.

I-a spus șoferului:

— Șer, stai în cabină. Dacă e ceva, strigă…

Vulturul de munte a deschis portiera, a scormonit sub scaun și a scos de acolo manivela.

— O să fiu alături. O să mă uit să nu se urce în benă…

Toți – familia noastră, bunicul și Djorub – am intrat în casă. Podeaua, în camera mare, întunecoasă, era traversată de fâșia luminoasă a farurilor care pătrundea de afară pe hol. Acoperitoarea de postav de pe ușița șifonierului se rupsese, atârna într-un capăt, și, în penumbră, se întrezărea o lumină spectrală, ca o ușă fermecată.

Mama a ridicat un scaun căzut și a întrebat, obosită:

— Ei, ce mai e?… Djorub, ce a spus șoferul?

Ea nu știa tadjică.

Djorub s-a blocat, nici el nu pricepea ce se întâmplă. Numai eu știam despre ce este vorba. Am spus:

— Mamă, o să explic…, și am spus cum a fost.

— Trebuie să veniți cu noi, a zis Djorub. N-o să ajungă până în kișlak.

Credeam că mama va refuza, și ea a refuzat, dar Djorub și bunicul au convins-o în cele din urmă. Am adunat repede lucrurile. Pentru cel sărac, să te îmbraci înseamnă numai să-ți legi brâul.

— Nu luați multe, a spus Djorub. Acasă sunt de toate.

Am ieșit în cerdac, cărând gențile. Mama și Zarinka erau în negru, aveau batice negre.

— Încuie, Andriușa, a spus mama, întinzându-mi cheile.

Am încuiat ușa de la intrarea în casa pustie. Un pântece pustiu.

Mama și bunicul au urcat în cabină. Zarinka, eu și Djorub ne-am așezat pe jos, lângă tăblia din față a benei, la căpătâiul coconului. Camionul a mers cu spatele, a proiectat lumina farurilor asupra

mulțimii de draci care urmăreau de la distanță fuga noastră și a pornit pe străzile întunecoase din Vatan, pe Karl Marx, pe Kolhoznaia, Rezo Rezoev, Roza Luxemburg, pe Ciorcinor, și a ieșit pe podul peste Ak-su. De la pod, drumul nostru a început să urce. Vatan se întindea în fața mea de la un capăt la altul, un spațiu întunecat, tulbure, marcat din loc în loc de luminițe mate. Părăseam așezarea noastră fără bucurie sau părere de rău. De fapt, încetasem să mai simt ceva. Nu mă gândeam la nimic. Parcă dormeam, treaz fiind. Mi se părea că și eu, ca un mort, plutesc împreună cu tata în întuneric, cu capul înainte, cu spatele înainte…

Nu știu cât timp a trecut. Ne-au oprit de câteva ori niște oameni cu arme, s-au cățărat la bord, s-au uitat în benă, au luminat cu lanternele, au întrebat ceva… Nu am înțeles nimic, nu mă interesa. Militari, grăniceri, ce importanță mai are? Djorub sărea jos, bunicul ieșea din cabină, discuta cu militarii. Las să se descurce ei… Vântul din față se răcise, cerul începea să se lumineze, se conturau două rânduri de culmi de o parte și de alta a drumului și în curând puteam vedea râul – departe, jos, în stânga, sub râpă.

A început să mă doară capul. Îmi venea să vomit. Știam, se făcea simțit *tutak*, boala muntelui. Dar mie mi se rupea.

— Ai înghețat, Andriușka? m-a întrebat Zarinka și m-a îmbrățișat, ca să mă încălzească.

2. ZARINKA

Într-o stare între vis și realitate, mi s-a părut că tata a venit la noi acasă. E viu, vesel, dar, nu știu de ce, e îmbrăcat foarte ciudat. Într-o cămașă de noapte albă. Lungă până la călcâie, apretată și călcată…

Moțăind, l-am auzit pe nenea Djorub când a spus:

— Talhak.

Se uita înainte, stătea în picioare și se ținea de bordul din față al benei. Am sărit în sus, am venit lângă el și am văzut că deja se luminase și intram într-un defileu larg. După drumul gâtuit de stânci, mi se părea foarte larg. Munții se trăseseră la o parte. Soarele lumina puternic versantul stâng. Vârful lui era abrupt, aproape vertical, iar în jos, pe niște trepte largi, cobora spre râul de pe fundul defileului, iar acolo, pe o pantă lină, în mijlocul unor copaci de un verde delicat, transparenți, și al unor câmpuri minuscule, arate, se înghesuiau niște căsuțe cu acoperișuri plate… Versantul drept al defileului rămânea cenușiu și rece. La poalele lui, de partea cealaltă a râului, se vedeau vag curți și case. Umbra matinală împărțea kișlakul, de-a lungul râului, în două jumătăți, una luminoasă și alta întunecată.

Partea însorită arăta ca o așezare fermecată din poveste. Din copilărie mi-am imaginat cum aș ajunge acolo. Mă urcam pe genunchii tatii: „Tăticule, dar când o să mergem la Talhak?” El râdea, mă mângâia pe cap: „Când o să te faci mare o să te duc la Talhak, o să le arăt tuturor ce fetiță am eu”.

El vorbea curat rusește, cu puțin accent. Asta îmi plăcea îngrozitor de mult și-mi părea foarte drăguț. Nimeni în lume nu poate să vorbească precum tatăl meu. Îl tot întrebam: „Ei, când o să mergem? Când?” Mama se supăra: „Nu mai insista

pe lângă tata cu rugăminți prosteşti". „Dar de ce?! Tare aș vrea să merg acolo…" „El e ocupat cu serviciul. Nu are nicio clipă liberă". Mama așa spunea mereu despre el. Mai ales când tata a dispărut deodată și multă vreme nu a mai venit pe la noi.

Odată, eu și Andriuşka am aflat din întâmplare că tata are în kişlak altă familie. Deci avem alte surioare și frățiori! Copiii tatii. Alți copii. Am încercat adesea să-mi imaginez cum sunt. Oare o să putem să ne împrietenim cu ei? Tare mai voiam ca tata să ne vorbească despre ei. Dar nu l-am rugat niciodată. Deși nu înțelegeam eu multe, simțeam că mama se va supăra dacă tata o să povestească despre ei. De ce? De ce să te superi pentru asta? Când eram mică, nu înțelegeam. Acum cred că înțeleg. Doar și eu la un moment dat eram geloasă pe tata în legătură cu acești copii necunoscuți. Până când a început să-mi fie milă de ei. La mine și Andriuşka tata venea des, dar ei îl vedeau o dată pe an. Probabil tare le mai era dor de el… Acum și mie îmi e dor de el. Așa de tare, că mi se rupe inima… Nu am plâns. Vântul ăsta înghețat îmi bătea în față și-mi ștergea lacrimile din ochi.

Dar camionul plângea în locul meu. Șer, șoferul nostru, a început să claxoneze din toate puterile. Voia să-i prevină pe oamenii din kişlak că am venit, dar mi se părea că mașina începuse să hohotească de plâns, din cauza durerii. Cu larmă și urlete am gonit pe podul de peste râul mic și ne-am oprit într-o piață mică în fața unei clădiri mici din piatră neşlefuită, cu o cupolă pe acoperişul plat. Se vede că era moscheea.

Ne-au întâmpinat câțiva oameni. Probabil așteptau să fie adus tata. Au coborât bordul din spate al camionului. Noi – nenea Djorub, Andriuşka și eu – am sărit, iar mama și bunicul au ieșit din cabină. Oamenii au început să se apropie și să-i îmbrățișeze pe bunicul și pe nenea Djorub.

Mulți plângeau. Se pare că îl iubiseră pe tata. Și pe Andrei îl îmbrățișau. Eu și mama stăteam la o parte. Mama m-a strâns tare la piept:

— Ai înghețat de tot.

Chiar că tremuram. Nu știu dacă de frig sau de emoție. Au început să mai vină oameni, numai bărbați, și în curând s-a format o mică mulțime. Un om – mic, uscățiv, șchiop, negru de tot – se agita în mod deosebit:

— E nevoie de targă, de targă… Fără targă nu-l putem duce. Strada e îngustă, e incomod… Și răposatul, probabil, încă nu s-a întărit.

Eram jignită de felul cum vorbeau, de parcă era vorba de nu știu ce încărcătură, dar i-a luat partea tatii un bătrân înalt, lat în umeri, cu o barbă mare, albă. L-am remarcat de prima dată, ei, parcă e chiar Ilia Muromeț[4]! El a fost cel care a început să vorbească solemn:

— Musafirul nu e dus în casă pe targă. Pe targă este scos de acolo.

Și toți au fost de acord cu el:

— Venerabilul Dodihudo a vorbit bine.

Dar cel negru s-a supărat, s-a strâmbat și a bâiguit parcă pentru sine, dar ca să fie auzit:

— Musafirul acesta a fost adus din oraș. Probabil lui oricum îi e indiferent…

Toți au lăsat impresia, cu delicatețe, că nu au auzit. Câțiva bărbați au urcat în camion, l-au ridicat pe tata și l-au trecut celor de jos, iar aceia, într-o mare grămadă – probabil erau vreo zece oameni – l-au ridicat pe umeri și au luat-o la fugă pe străduța șerpuită, abruptă, care ducea în sus. Noi am luat gențile și am pornit repede după tata. După ce am făcut câțiva pași, m-am uitat în urmă și am văzut că bunicul rămăsese mult în spate. Îi era greu să urce. M-am oprit și l-am așteptat. Mergeam pe un drum îngust dintre gardurile scunde făcute din pietre și tăceam. Săracul, săracul tăticu'… Tot nu puteam să cred că murise. Mi se părea că trăiesc un vis ciudat și durerea, imobilă,

îmi înțepenise undeva în adânc, ca o apă neagră într-o fântână fără fund.

Când ne-am apropiat de casa tatii, poarta era larg deschisă, iar lângă ea, pe străduță, se înghesuiau oameni. S-au dat la o parte, eu și bunicul am intrat în curte, unde erau de asemenea oameni, tăcuți. Niciunul dintre ei nu a făcut vreun semn spre bunicul, până am intrat în casă. Parcă nu-l vedeau. La înmormântare nu trebuie să te saluți…

Tata era culcat pe podea într-o cămăruță scundă, în semiîntuneric, luminată de trei opaițe de lut. Mobilă aproape că nu era. Bufetul cu vesela de sărbătoare și două cufere pe care se înălțau niște grămezi de plăpumi roșii de vată. Nici masă, nici scaune. Pe podea era un covor. În mijloc era tata, învelit în alb. Cei care stăteau jos, în jurul lui, plângeau încet. Mama stătea cu alte femei, în dreapta peretelui, în penumbră.

A intrat și bunicul, dar nimeni nu a schițat nicio mișcare. Acesta este obiceiul la înmormântare – să nu te ridici când intră cineva, chiar dacă e bătrân. Bărbații s-au înghesuit să-i facă loc bunicului lângă tata. El s-a lăsat cu greu pe covorul de pâslă și imediat l-a îmbrățișat pe Andriuṣka. Se pare că Andriuṣka seamănă cu tata. Iar eu m-am strecurat până la mama. Ea a ridicat spre mine o privire chinuită și a dat din cap în tăcere. Femeia care stătea alături de mama, cu o rochie albastră, s-a ridicat, imediat mi-am dat seama că este ea. Cealaltă soție a lui tata! Chiar așa mi-o și imaginasem. O adevărată țarină. Înaltă, zveltă. Opaițul îi lumina fața, care mi se părea foarte frumoasă. Un nas drept, ușor acvilin, ochi mari, sprâncenele arcuite. M-a îmbrățișat.

— Sărmana fetiță, orfană…

Ne-am așezat. Mi-am făcut loc între mama și țarina aceasta blândă. Știam deja că o cheamă Bahșanda, îmi spusese bunicul pe drum. Toți plângeau, nici eu nu mă puteam abține. Am plâns

în hohote, până ce un om ne-a aruncat o privire pe ușă și a spus încet:

— Scoateți musafirul. Au venit să-l spele.

Nenea Djorub s-a ridicat, apoi și ceilalți. Bărbații l-au ridicat pe tatăl nostru învelit în cearșaf și l-au scos. Femeile au început să bocească. Am vrut să mă scol și să mă duc după tata, dar o tanti, care stătea în spate, a șoptit scâncind:

— Nu se poate, fetiță. Femeilor le interzis să vadă cum e spălat un bărbat.

Mama m-a luat de mână. Iar acea tanti din spate a spus încetișor:

— Fetiță, spune-i mamei tale… Dacă vrea, poate să-și scoată baticul.

I-am transmis în șoaptă mamei.

— De ce? a întrebat mama și și-a strâns și mai tare nodul de la basmaua neagră.

Femeile din cameră aveau pe cap basmale. Toate, cu excepția soției de aici a tatii, al cărei păr negru era despletit. Mama s-a uitat în jur și se pare că a înțeles și singură. A ridicat din umeri și și-a dat jos baticul. Tanti care stătea în spate a șoptit din nou, acum mamei:

— Soție, poate vreți să vă despletiți părul?

I-am transmis.

— Ah, se pare că sunt primită în clubul văduvelor legitime, a zis mama, dar s-a apucat să-și scoată acele de păr din nodul strâns al părului său cânepiu, pe care îl admir mereu.

Se părea că nici ea nu înțelegea deloc că tata murise. Apoi ne-au chemat și pe noi. Am văzut că în fața casei se afla o chestie ce semăna cu o scară grosolan făcută, ridicată deasupra pământului pe niște suporturi scunde. Era targa funerară și tata a fost pus pe ea, îmbrăcat într-un giulgiu alb. Fața îi era tot acoperită.

Tanti Bahșanda a coborât de pe verandă și a pornit încet spre targă. Nu-mi puteam lua privirea de la ea. La început, chiar mi s-a părut că nu e

deloc îndurerată, ci pur și simplu se duce să vadă de ce află pe targă, ca și cum… ei, nu știu… ei, ca și cum în curte a fost adus un sac de făină. Oare chiar nu l-a iubit pe tatăl nostru?

Și deodată parcă a prins viață și a început să bocească:

O, casa mea, casa mea! Casa mea, casa mea ruinată…

Știam că este un bocet vechi, de văduvă. Îl mai auzisem demult, la noi, la Vatan, când a murit soțul vecinei, și nu mi-am putut imagina că în scurt timp o să fie cântat la căpătâiul tatălui meu și casa noastră va fi ruinată…

O, casa mea, casa mea, patru pereți
fără acoperiș.
Regele meu a plecat, a rămas dutorul
fără strune,
Coferul fără apă, sufletul fără trup.
Casa mea, casa mea, casa mea
pustiită.

Tanti Bahșanda se lovea în piept și-și zgâria fața:

Au venit musafirii, tu nu te scoli, nu
spui „Salom”,
Calul tău înșeuat moare de așteptarea
ta,
Cupa ta s-a acoperit de gheață în
mijlocul verii.
Casa mea, casa mea, casa mea
ruinată.

A bocit așa de mânios, plină de disperare, că mi s-a făcut pielea de găină și din nou mi-au venit lacrimile în ochi. Încercam să mi le rețin din toate

puterile. Apoi un om cu un turban alb, probabil mullah, a privit roată curtea:

— Fiul… Și fiul să-l ducă.

Andriușka, posac, a ieșit din colțul în care stătea, cu capul pe genunchi, și s-a apropiat de targă. Împreună cu alți bărbați l-a dus pe umeri pe tatăl nostru. Mullahul mergea înainte. O fetiță alerga în urma târgii. Noi, femeile, am rămas în curte. Toate așteptau ceva.

Deodată, fetițele care stăteau pe acoperișul plat al casei au început să strige:

— Mullahul citește *djanoza*!

Mi s-a explicat că una dintre surorile mele vitrege fusese trimisă pe o movilă de unde puteai să vezi și casa, și cimitirul, ca să dea semn când începe rugăciunea funebră. Toate femeile din curte s-au așezat pe vine și au început să cânte o litanie pentru tatăl meu.

Au terminat rugăciunea și a început o activitate furtunoasă – pregătirea pentru pomană. Dar nu în curtea noastră, ci la un vecin.

— Nu se poate face mâncare în casa unde a fost un mort.

— Mâncarea devine necurată. Se va pângări.

Mă necăjea că vorbeau așa, de parcă tata era contagios. Dar înțelegeam… Asta dacă el ar fi fost bolnav de vreo boală periculoasă. Și deși îl iubim așa de tare, oricum ne-am fi temut de infecție. Înțelegeam, dar îmi era necaz. Voiam să rămân singură, dar oricum nimeni nu mă lua nicăieri. Mama se dusese cu toate celelalte, iar eu m-am dus în curtea din spate, unde se înghesuiau una în alta oile din staul. Ele erau vii și am început să plâng din nou. Iar mai apoi m-am dus la vecini. Pe stradă venea spre mine un nene care trăgea de o sfoară o vacă mică, lihnită.

— Ei, fetiță, cheam-o pe mama cea mare.

Vorbea despre tanti Bahșanda! Desigur, e minunată, mi-a plăcut de ea chiar de la prima

vedere, dar ca să-i spun mamă… Niciodată! Am spus supărată:

— Eu am o singură mamă. Nici mare, nici mică.

Nenea a spus în rusă:

— Ei, fetiță, acum nu mai trăiești în oraș. La noi e puțin altfel. Trebuie să te obișnuiești încet, încet.

— Păi ce…, mă înmuiasem și deodată am turuit ca o pionieră (nu am găsit cuvinte să întreb altfel), oare aici nu e puterea sovietică?

Nenea a oftat:

— Nu știu ce să-ți spun. Probabil nu e sovietică. Rusia a plecat de aici și s-a dus puterea sovietică. Acum nu știu în ce secol trăim.

A mai oftat o dată:

— De fapt, acum puterea e Zuhurșo.

Am întrebat din politețe:

— Cine-i ăsta?

— Ei, fetiță, nu-ți bate capul cu asta. De ce să știi?

N-am de ce. Nici la Vatan nu știam care sunt conducătorii. Iar în kișlak nici atât nu mă interesează cine e Zuhurșo ăsta. M-am dus s-o caut pe tanti Bahșanda. Nu am găsit-o, dar am dat de femeia cu o față bună, neobservată, care o sfătuise pe mama să-și despletească părul.

— Au adus vaca…

— Du-te, fetiță, și spune s-o ducă în curtea din spate.

Am ezitat.

— Poate că e mai bine… s-o întreb pe tanti Bahșanda…

— Nu e nevoie s-o împovărezi cu asta. Noi două hotărâm.

— Da? Dar dumneavoastră…

— Eu sunt soția unchiului tău. Dilbar mă numesc.

A început puțin să se lămurească cine cu cine e înrudit aici.

— Dar omul acesta cu vaca? E așa de impunător, hotărât, cu mustăți…

Între timp am văzut că omul hotărât și cu mustăți, care nu mai așteptase indicațiile, ducea văcuța în curte.

— Nu, nu e rudă cu noi, a spus tanti Dilbar. Este Ghioz, secretarul de partid.

Tot el a tăiat văcuța și a tranșat-o. Carnea a fost fiartă cu tăiței într-un ceaun uriaș, afumat, și până noaptea am dus în curtea noastră farfurii de lemn cu „supa morții”, cum se numește mâncarea de pomană. Cei veniți la pomenire stăteau pe niște covoare și preșuri întinse pe jos: probabil că am hrănit astfel tot kișlakul.

Obosisem de nu mai puteam. Pentru mine și mama au aranjat să dormim într-o cămăruță, într-o anexă din curtea din spate. Se pare că asta fusese un fel de magazie. Au pus un covor pe podeaua de lut, iar pe el niște salteluțe subțiri, *kurpaci*, și plăpumi. Am căzut peste ele, dar multă vreme nu am putut adormi. Moartea tatii mă apăsa, ca o lespede grea de mormânt. Acum, când nu mai trebuia să fac nimic, să nu mai vorbesc cu nimeni, să mă prefac liniștită, nu puteam să mă mișc, să oftez sau pur și simplu să mă gândesc la ceva. Nici să plâng nu puteam.

Dimineață, când mama încă mai dormea, am ieșit afară și am văzut-o în ușa cotineței pe tanti Bahșanda cu un cocoș roșcat în brațe. Mi-am adus aminte că ieri, la prima întâlnire, ea m-a alinat ca pe o rudă; am luat-o la fugă spre ea și am exclamat:

— Bună dimineața, tanti!

Ea s-a uitat rece, a dat din cap fără să spună nimic și a trecut pe lângă mine. Mai întâi am rămas cu gura căscată, apoi m-am certat: omul nici nu a scăpat bine de durere și tu dai buzna cu salutul tău. Apoi mi-am spus: oare eu nu sunt îndurerată?! Poate că am ofensat-o cu adresarea mea? Dar cum să-i spun? Mătușilor și în general femeilor mai în vârstă li se spune „tanti”. Și ea ce este pentru mine? Dacă e să spun în rusă, e mamă

vitregă. Dar mama vitregă e atunci când mama ta nu mai este. Dar la tadjici? Nu, nici așa nu vreau. Rezultă că, indiferent cum ai privi, Bahșanda e o străină pentru mine. Va trebui să mă comport mai reținut…

Ea s-a oprit, mi-a dat cocoșul și a poruncit sec:

— Să mergem.

M-am târât după ea. În curtea din față ne aștepta un grup mic – tanti Dilbar și două vecine care ieri munciseră în mod deosebit la pomană. Una era o tanti grasă cu o basma maro – semăna cu un nufăr mare din lut de culoare închisă, cu șolduri rotunde. Imediat am început s-o numesc în sinea mea tanti Nufăr. Cealaltă era scundă, grăsuță, albă. Era exact o turtă moale din aluat dospit. Tanti Turtă.

Tanti Bahșanda mi-a poruncit:

— Cheamă-l pe fratele tău.

Andrei dormise într-o clădire pentru musafiri, *mehmonhona.* Ținând strâns cocoșul, am ciocănit la ușă. Frățiorul a ieșit posac, ciufulit…

— Hei, băiete, vino încoa. Taie capul cocoșului, a strigat tanti Bahșanda.

El a pufnit:

— Tăiați-l singură.

Tanti Bahșanda și-a ridicat o sprânceană, dar a explicat printre dinți:

— Femeile nu au voie să omoare. Unchiul tău a plecat, în casă sunt numai femei. Iar tu… ești totuși de sex masculin.

— N-o să omor!

Și a trântit ușa. Sărmanul Andrei! Nu se poate stăpâni deloc. E mereu posac, sare cu gura pe toți. Parcă numai el suferă pe lume. Eu mi-am închis durerea adânc, adânc și am încercat să mă comport ca de obicei, ca să nu-l fac de rușine pe tata. Ca oamenii să nu creadă că tata ne-a educat să fim nepoliticoși și slabi. Am sărit în apărarea lui Andriușka:

— Fratele meu suferă foarte mult.

Vecinele și-au plecat înadins privirile – îi arătau lui tanti Bahșanda că n-au observat că Andriușka i-a răspuns așa. Tanti Nufăr a spus:

— Trebuie făcută curățenie în casă.

— Trebuie să vărsăm sânge acolo, ca să scăpăm de pângărirea morții, a mai spus tanti Turtă.

— Dacă nu respectăm obiceiurile, mortul poate să facă rău, a zis tanti Nufăr.

Tanti Dilbar n-a spus nimic și s-a dus undeva. Tanti Bahșanda tăcea amenințător.

— Să mai așteptăm puțin până o să se întoarcă nenea Djorub, am propus.

— Hai, fetiță, să legăm picioarele cocoșului, a zis tanti Nufăr. Probabil surioara Dilbar va face munca de bărbat.

A trebuit să țin sărmana pasăre, iar cât timp ne-am chinuit cu sfoara, a venit înapoi tanti Dilbar cu un morcov mare, portocaliu în mână. Alături de stâlpul central al verandei se afla o buturugă pe care era pus toporul. Eșafodul cocoșului. Tanti Dilbar s-a dus la buturugă și și-a ridicat până la mijloc poalele rochiei roșii. Mi-a sărit în ochi că partea de sus a șalvarilor lungi de atlas cu un ornament floral frumos era făcută din *karbos* cenușiu, grosolan. Tanti Dilbar și-a băgat între picioare morcovul, l-a strâns cu picioarele și a luat toporul.

— Dă cocoșul, fetiță.

M-am dus aproape de ea, strângând la piept cocoșul nefericit. Tanti Dilbar a smuls cocoșul care începuse să freamăte și…

Într-un cuvânt, i-a tăiat capul.

Acum, probabil, de fiecare dată când voi vedea un morcov, o să-mi amintesc cum dădea din aripi cocoșul muribund, agățat la stâlpul central de picioarele legate, și cum se smucea ciotul gâtului lui și sângele negru sărea din el… Dar cel mai mult m-a uimit faptul că tanti Dilbar a omorât cocoșul cu atâta pricepere și indiferență, de parcă

smulsese o ridiche din strat. Ce-i asta, e insensibilă?

Iar sufletul meu era negru. Mai văzusem cum sunt omorâte animalele. Vecinii noștri din Vatan se pregăteau de nuntă și noi, copiii, ne uitam cum era tăiat un berbec. Era groaznic, dar mi-am zis: dacă adulții fac așa ceva, probabil… ei, se vede, așa trebuie, nu?… De fapt, nu mă mai gândisem la moarte. Acum numai la ea mă gândesc. De când a fost omorât tata, orice moarte mi se pare respingătoare. Cocoșul era așa de prost și neajutorat! Andriuṣka, deși e bădăran, a făcut tare bine că a refuzat. Dar eu? Am fost lașă. Am fost jucată pe degete de alte tanti. Mi-am promis în sinea mea ca niciodată să nu mă mai supun nimănui. Iar faptul că tata poate să ne facă rău, asta e o mare prostie. Pe vecini îi pot ierta, pentru ei tata e un străin. Dar tanti Bahșanda…

Mai târziu m-am dus la ea și am întrebat-o direct dacă crede în prostia asta. Ea mi-a răspuns, cam fără chef:

— Răposatul – fie ca pământul să nu-i transmită cuvintele mele – s-a interesat prea puțin de familie. Nu cred că spiritul lui își va aminti de noi. Dacă va face rău, va fi poate din întâmplare.

Nu, ea nu-l iubea pe tata! Nici față de noi nu era prea amabilă. Seara am auzit din întâmplare discuția ei cu nenea Djorub.

Nu voiam să văd oameni. Nici pe mama sau Andrei. M-am urcat pe acoperișul plat, de lut, al anexei noastre, m-am culcat pe spate și am început să privesc cerul. La Vatan niciodată nu vezi un cer așa de negru, adânc și atâtea stele. Acoperișul era foarte rece. În munți, chiar și ziua, la soare e ca în baie, la umbră ești ca în frigider. „Acoperișul e unul, starea vremii e alta. Pe partea aceasta a acoperișului e frig, pe partea cealaltă – te sufoci”. Tanti Dilbar a spus asta. Un proverb de aici.

Am înghețat de tot, dar asta era chiar mai bine – încercam să văd cum e când ești mort. Cum e asta,

să fii mort? Am început să mă gândesc la tata. Acum și el e culcat, privește în sus cu ochii care nu mai văd, dar deasupra lui nu mai e cerul înstelat, ci un strat negru, compact, de pământ. Probabil că pământul este cerul morților.

Jos, pe pământ, se auzeau pașii cuiva, foșnea fânul. Se vedea că cineva arunca fân în micul grajd. Am auzit cum tanti Bahșanda a spus:

— *Ako* Djorub, de ce i-ați adus aici pe oamenii ăștia?

Nenea Djorub a oftat:

— Sunt rudele noastre. În oraș se pregăteau să-i omoare. Cine să-i apere pe copiii răposatului Umar, dacă nu noi?

Iar ea:

— Ei, *ako*… Poate că această *djalab* v-a căzut cu tronc?

Mama a fost făcută prostituată! Voiam să sar de pe acoperiș și să urlu: „Să nu îndrăzniți să vorbiți așa despre mama mea!” Dar am avut destulă minte să mă abțin. Mi-am spus: ei, acum nenea Djorub îi va arăta el. Și deodată l-am auzit cum îngaimă:

— Nu trebuie să vorbești așa. Vera e o femeie bună. Acum, când viața fratelui meu s-a încheiat, nu mai ai niciun motiv să fii ostilă…

Dar ea:

— Copiii! Copiii sunt motivul. Copiii mei vor trebui să împartă cu copiii ei pâinea care și așa nu ajunge. *Djalab* asta va mânca pâinea mea.

— Nu e nicio problemă, începu să bâiguie nenea Djorub. O să muncească. Doar știi și tu: mulți oameni, mulți muncitori.

Dar ea:

— Muncitori? Rusii ăștia de la oraș nu știu nimic. A tăcut puțin și a întrebat: V-ați gândit să-i lăsați să locuiască împreună cu noi?

— Unde să se ducă? Nevastă, gândește-te și tu, e război. Pe drum n-o să meargă mai mult de zece kilometri. O să-i oprească, o să-i jefuiască, o să-i omoare… o să le facă niște lucruri, că mi-e și

rușine să spun. Las să trăiască cu noi până se vor liniști lucrurile. Iar mai departe, cum va dori Dumnezeu.

Ea a tăcut puțin, apoi a spus tăios:

— Câmpul de sus. Trebuie curățat și arat. Sunt mai multe guri, prin urmare e nevoie de mai mult pământ. Înainte ajungea, răposatul trimitea bani. Iar acum la sovhoz nu se plătește nimic. Răposatul a plecat, trebuie să căutăm de unde să luăm pâinea. Demult m-am gândit la asta, dar eram prea ocupată. Las' să muncească. Numai că dumneavoastră, *ako*, să-i spuneți asta. Eu nu doresc să vorbesc cu ea.

Nenea Djorub:

— Ei, nevastă, munca asta nu e pentru femei și adolescenți. E pentru bărbați puternici.

— În casa asta nu e niciun bărbat, i-a tăiat-o Bahșanda, și am auzit niște pași ușori, hotărâți.

Plecase.

Dacă i-ar fi spus una ca asta tatălui meu! Ce i-ar mai fi dat el peste bot! Nu, nu degeaba nenea Djorub are un nume așa de stupid și ridicol. În tadjică înseamnă pur și simplu „măturică". Se vede că bunicului îi muriseră câțiva copii unul după altul și atunci i-au dat nou-născutului, unchiului, un asemenea nume pentru a păcăli boala. Este numit măturică, deci nu mai e copil, pur și simplu un mănunchi de crengi, o mătură. Boala nu se ia de mături. De ele se iau nevestele rele. Mătură cu ele cum vor.

A doua zi, nenea Djorub – zis și nenea Măturică sau, și mai bine, Târn – ne-a dus la câmp. Am urcat pe o potecă în munți și am ieșit pe o stâncă sub care am văzut un teren de dimensiunile unuia de baschet. Ei, poate puțin mai mare.

— Uite pământul, a spus nenea Târn. Câmpul de sus.

Și ăsta e câmp?! Dacă era să crească ceva pe acest pământ, numai pietre puteau fi. Frânturi de stâncă. Mici, mai mari și foarte mari. Așa-numita

câmpie era așa de acoperită de pietre, că iarba nouă, verde, abia se strecura din loc în loc.

Nenea Târn a spus: „*Io*, *bismillo*”, s-a aplecat, a ridicat o piatră mare colțuroasă și a tras-o chiar pe marginea terenului de baschet. Se dovedește că e foarte puternic, unchiul nostru. Chiar poate fi respectat. A luat al doilea bolovan, l-a rostogolit până acolo, l-a pus lângă primul. Andriușka și-a dat jos cămașa și s-a apucat și el de treabă. Ne-am băgat și eu și mama…

Acum e clar de ce câmpurile de aici sunt înconjurate de garduri din toate părțile. Nu prea înalte, abia de jumătate de stat de om. Al nostru probabil va ieși puțin mai înalt.

Apoi nenea Djorub a plecat. Am mâncat niște turte și am băut apă, apoi am continuat să muncim. Grămada de pietre creștea. Mai târziu vom începe să facem gardul. Și mi-am imaginat cum va fi. Uite, deja o să mă urc pe umerii lui Andrei ca să pot pune piatra pe rândul de sus. Și gardul va crește, va crește mereu. Uite, a crescut până la cer. Sprijinim de el niște scări fragile, făcute artizanal, și ne cățărăm pe ele, iar pietrele de pe câmp tot nu scad…

După câteva zile, mi-am dat seama că timpul nu se măsoară în zile și nopți, ore și minute, ci în grămezi de pietre. Am făcut o grămadă. Două. Trei… Dimineața era plăcut să cuprinzi cu privirea calendarul nostru de piatră. Uite, dacă Bahșanda nu ar fi fost așa de rea… Nu o iubea deloc pe mama, se agăța de orice fleac. Nu a aruncat unde trebuie apa după ce a spălat. Nu s-a așezat cum trebuie. Nu s-a sculat cum trebuie. Mi-e silă să le enumăr pe toate. Recent, nu mai țin minte în legătură cu ce, a început iar:

— Vera, știi oare să faci bine vreo treabă?

Iar a stricat tot. Să-i spui cămilei „fă din ochi” și ea o să distrugă toată grădina.

I-am luat apărarea:

— Tanti, nu vorbiți urât cu mama mea.

Nici nu a dat semn că mă ascultă:

— Tu, Vera, nici pe fată nu ai putut s-o înveți cum să vorbească cu cei mari.

Eu am spus:

— Dacă sunteți nemulțumită de ceva, certați-mă pe mine. Nu vă legați de mama.

Și-a pus mâinile în șolduri:

— Ehe, vaca e ușoară, s-a ridicat vițelul.

Am strigat:

— Mama nu e vaca voastră!

A dat din mână:

— Ești ca mama ta. Nepriceputǎ, needucată.

Nenea Djorub a încercat s-o liniștească:

— Femeie, lasă fata în pace. Măcar cu copiii să nu te lupți.

Parcă s-a smuls din lanț:

— Copiii?! Ce știți dumneavoastră despre copii? Dacă nu știți ceva, întrebați-o pe soția dumneavoastră fără rod. Sunteți medic de vaci, ați însămânțat mii de vaci… De ce nu puteți s-o însămânțați și pe soție?

Credeam că nenea Djorub o va lovi. A pălit, și-a strâns pumnii, dar s-a abținut, s-a întors și a plecat. Ea a strigat în urma lui:

— Sau însămânțați-o pe vaca asta albă, rusească. Să mai facă o stârpitură needucată.

Ce bine că mama nu înțelege limba tadjică!

3. DJORUB

Am auzit – povestesc bătrânii – că în vechime oile puteau vorbi precum oamenii. Erau păscute de sfântul proroc Ibrahim, iar păşunile erau pe atunci paradiziace, doar şi ecologia era cu totul alta, nu ca azi. Se spune că oile au venit din cer la oameni, de aceea sunt animale din rai. Strigau în cor: „Iarba nu e bună. Apa e sărată". Şi sfântul proroc a dus stâna în altă vale, dar animalele capricioase protestau: „E rău, totul e rău. Să ne găseşti o păşune mai bună". În cele din urmă, sfântul Ibrahim a obosit să le tot asculte plângerile nesfârşite şi, mâniat, le-a luat oilor darul vorbirii.

Pe cuvânt, uneori îmi pare rău că nu li s-a luat darul vorbirii şi femeilor. Te dor urechile de la certurile lor. Când am luat hotărârea de a o aduce pe Vera cu copiii la noi la Talhak, nici nu-mi trecea prin gând că soţiile răposatului frate o să înceapă un război. Ce să fac acum cu ele? Dar, cum a spus marele nostru poet Viliddim Hirs-zod, privighetoarea Talhakului:

Dacă flacăra geloziei o va cuprinde pe o peri supusă,
Să vă feriţi de această fată şi voi, *oameni*, *şi animalele sălbatice.*

Înainte, Bahşanda se lupta cu Dilbar pentru întâietatea femeiască în casă. Acum, când a apărut Vera, a început un nou război. Am văzut de multe ori aşa ceva la vaci, când în turmă este adusă una nouă. Cele mai vechi se adună, îşi freacă şoldurile una de alta, până-şi dau seama ce loc trebuie să ocupe ea. Văcarii nu se amestecă – în rândul vacilor nu poţi să faci adunare de partid, lor nu le poţi comanda: „Uite, această stimată vacă a fost trimisă la noi de la raion. Acum o să vă fie *rais*-preşedinte" sau: „Viţica asta e fata unui taur mare,

dați-i un loc bun.” Uneori războiul vacilor ține mult. Dar eu nu mă bag în neînțelegerile femeilor. Să se descurce singure. Nu degeaba se spune: certurile dintre rude sunt ca norii de primăvară.

Dar poate că norii o să se risipească mai repede decât mă aștept. Ieri au venit pețitori din partea lui Ghioz, secretarul de partid. Chiar *rais*-ul a pețit-o pentru el pe Bahșanda. S-au adunat bătrânii din *kaunul* nostru. Cel mai mare este tatăl meu, dar cu ocazia asta nu lui i s-au adresat, ci tatălui miresei, bătrânului Behbuda. *Rais*-ul a spus solemn:

— A trecut timpul, sufletul lui Umar s-a liniștit, a uitat de treburile pământești. Vrem să o pețim pe văduva lui, respectabila Bahșanda.

Bătrânul Behbud e un om vesel, nu scoate o vorbă fără o glumă, dar a răspuns serios:

— Conform șariatului, trebuie să se aștepte patru luni și zece zile. Trebuie să ne convingem că văduva nu așteaptă un copil.

— Asta așa e, a fost de acord *rais*-ul. Totuși, toți știm că răposatul Umar a lipsit un an întreg. De unde să apară copilul?

— Aveți dreptate, dar legea e lege.

— Poate că mullahul va da permisiune, ținând cont de circumstanțe.

Bătrânul Behbud s-a mirat politicos:

— Despre ce circumstanțe vorbiți? Ce e așa de mare grabă?

— Fata dumneavoastră e o femeie importantă. Am vrea să ne înțelegem din vreme…

Se tem să nu le-o ia altcineva înainte. E ridicol. Oare văduvii din Talhak se vor năpusti care mai de care asupra lui *peri* a noastră cea nesupusă?

— Am cădea chiar și acum de acord, iar căsătoria o s-o facem când va veni vremea cuvenită.

Bătrânul Behbud căzu pe gânduri.

— *Inșallo*. Cum va dori Domnul.

Așa se face în zilele noastre. Iar azi-dimineață Ibod, nepotul meu, a început să strige în curte:

— Nene Djorub! Hei, nene Djorub!

Am ieșit la el. Ibod stătea în poartă, sprijinit într-o bâtă lungă din copacul *irgai*, arsă în foc și lucioasă de la vreme. E un băiat frumos, seamănă cu surioara mea mai mică. Are fața oacheșă, netedă, de la soare și vânt, lustruită ca și bâta lui de cioban. Sub ochi are o vânătaie mare. M-am neliniștit:

— Ce s-a întâmplat?

— Nu s-a întâmplat nimic. Am gonit oile.

Am strigat:

— Hei, femeie, adu geanta.

Când suntem singuri, o strig pe nume pe soție, dar buna cuviință trebuie să fie păstrată chiar și în prezența nepotului meu. Dilbar a adus geanta cu medicamente. Ibod a luat-o:

— Haide, unchiule, o duc eu.

A pus geanta pe umăr, am ieșit din kișlak și am luat-o în sus pe poteca ce ducea la pășunea mare de vară a kișlakului nostru.

Cel ce vede munții noștri de sus va vedea canionul lung Sangovar – Defileul din Piatră, pe fundul căruia curge râul Obi-Sang. În partea de jos a canionului, la intrare, se află kișlakul Voruh. De la jumătatea canionului, ca o ramură de copac, merge spre vest Talh-Dara, Defileul Amar. Aici se află așezarea noastră, Talhak. În partea de sus a canionului s-a cuibărit kișlakul Dehai-bolo, Satul de Sus.

Pășunea mare (că avem și una mică) se întindea într-o parte, ca un covor verde de nestemate. Cândva era comună. Strămoșii noștri se înțeleseseră să o folosească împreună cu locuitorii Satului de Sus. Într-un an pășteau turmele din Talhak, iar în anul următor, vitele vecinilor. Dar în timpurile emirului Muzaffar un bogătan din Satul de Sus a pus mâna prin forță pe pământ și chiar, se spune, s-a dus și la Buhara să facă hârtii pentru el.

Îl chema Podșokul, dar era poreclit Tolbă. Se povestește că s-a dus Tolbă în capitală, drept la

poarta Ark-ului, a palatului emirului. Șeful pazei a strigat: „Unde te bagi, țărănoiule?” Tolbă s-a îndreptat mândru: „Du-te și spune-i emirului că a venit la el Podșokul din Dehai-bolo”. Șeful s-a mirat, a trimis un *asker* să raporteze.

E o poveste, desigur. În trecut, birocrația nu era mai puțin puternică decât cea de azi. Un om de știință cunoscător, istoric din Dușanbe, doctor în științe, spunea că la Buhara era o fereastră prin care apărea o mână și trebuia să pui în mâna asta banii și cererea. Iar mai departe, totul mergea conform instanțelor de acolo, așa că, în realitate, Tolbă putea obține o audiență numai la un funcționar mărunt.

Totuși, se povestește că *askerul* s-a întors la poartă și l-a condus pe Tolbă în Ark, chiar în palatul stăpânului. Emirul l-a văzut pe Tolbă, s-a bucurat. „Bună ziua, dragă Podșokul. Ce mai faci? Cum e soția? Cum sunt copiii? Tu ești bine, sănătos?” I-a arătat respect și a întrebat: „Ei, ce treabă ai?” Tolbă a spus, iar emirul a căzut pe gânduri: „E complicat, foarte complicat. Dar nu te neliniști, o s-o rezolvăm după dreptate. Și, desigur, o să ne străduim să nu fie în pierdere unul ca tine, om respectat, servitor credincios al nostru”.

Tolbă s-a bucurat, iar emirul i-a turnat acestuia ceai dintr-un ceainic de argint într-o farfurie chinezească de porțelan și i-a întins-o. Tolbă a luat farfuria, a dus-o la buze… Ce-i asta?! A mirosit o dată, a mai mirosit o dată, a mirosit și a treia oară. Nu s-a hotărât să bea și se temea să întrebe dacă nu e servit cumva cu urină de cal. Iar emirul s-a încruntat amenințător: „De ce nu bei? Nu-ți place tratația noastră?”

Tolbă a îngăimat: „Are un gust minunat, miroase îmbătător, ca o grădină primăvara. Dar noi, oameni simpli, nu suntem demni să bem ceaiuri scumpe. Îndrăznesc să întreb, din ce țări îndepărtate vine o băutură așa de minunată?”

S-a încruntat emirul: „Ai uitat ce a spus poetul din vechime:

Prostule, nu alerga după ţări străine,
Uită-te mai bine la ale tale, de acasă.

Ceaiul acesta nu e adus nici din Hitoi[5], nici din Hinduston[6], provine din grajdurile noastre regale, de la mânzul nostru preferat”.

Mâinile lui Tolbă au început să tremure, ceaiul preţios a început să curgă, s-a vărsat pe ceapanul-halat de gală. Iar emirul, când a observat asta, chiar că s-a mâniat: „Vad că disprețuiești ospitalitatea noastră”. A bătut din palme, a intrat un *naukar* cu sabia. Emirul a poruncit: „Taie-i capul acestui rob nerecunoscător. Du-l într-o parte, să nu pângărești *dastarhonul* nostru regal cu sânge de țăran”. L-au pus pe Tolbă în genunchi. El a început să strige: „Cruțați-mă! O să beau, o să beau ceaiul ăsta!” E adevărat, consătenii lui, oamenii din Dehai-bolo, spun cu totul altfel: Tolbă cică ar fi zis: „Decât să fiu făcut de rușine, mai bine să nu mai trăiesc”.

Că o fi spus așa sau altfel, emirul a făcut un semn: „Taie”. Călăul a ridicat sabia, Tolbă și-a luat în gând rămas-bun de la viață, a închis ochii, dar, în același timp, s-a dat la o parte covorul de pe perete și a intrat în sală un nobil într-un halat auriu, cu un turban alb, cu o barbă mare, iar în urma lui venea o suită uriașă. S-a dovedit că glumiseră pe seama lui Tolbă, îl trimiseseră la el pe bufonul emirului îmbrăcat ca un rege. Iar emirul Muzaffar, militarii lui, curtenii, *ulemii*-înțelepții și toți oamenii importanți din Buhara stăteau în camera de alături și se uitau printr-o crăpătură cum țărănoiul face rost de pășune.

Se spune că Tolbă a băut nu o farfurie, ci un ceainic întreg de urină de cal, și emirul Muzaffar s-a înveselit așa de tare, că i-a dat pășunea. Consătenii lui Tolbă au spus: a refuzat să bea,

emirul, pentru curaj, l-a mai răsplătit și cu un cin. Alții spun că l-a numit *vazir*, ministru. Uite, de aceea i-am pus și noi kișlakului de sus numele de Vaziron, adică „Miniștrii”.

Că o fi fost așa sau nu, pajiștea cea mare a trecut la Tolbă, iar el lua plată de la cei care pășteau vitele. Abia după revoluție s-a făcut dreptate. Consăteanul nostru Said-săracul a devenit președinte al Comitetului Revoluționar din Kalai-Humb și a redat pășunea Talhakului, în proprietate deplină.

Eu și Ibod aveam destul de mers. Pășunea mare este sus în munte. Nepotul mergea repede, înainte, cu pas măsurat, punând, după obiceiul ciobănesc, bâta pe umăr, sprijinită cu mâinile. Am întrebat:

— Cu cine te-ai încăierat?

A bâiguit fără să se întoarcă:

— Cu nimeni.

Dacă nu vrea să spună, nu e nimic. Dar treptat, cuvânt după cuvânt, a spus tot ce s-a întâmplat. Când vine frigul, ducem oile la iernat la Dangara, la sute de kilometri de locurile noastre, iar primăvara le aducem înapoi. Transportarea lor e o treabă grea și pentru ciobani, și pentru oi. Apar pierderi. Iar anul acesta ele au fost extrem de mari. Ciobanii au fost prinși pe drum de o bandă și li s-au luat zece oi.

Rezultă că războiul a ajuns deja și prin locurile noastre. Până acum a fost liniște. E mult prea departe de drumurile mari. Dar guvernul a alungat opoziția din raioanele centrale și detașamente înarmate și bandiți s-au retras spre Darvaz.

E clar de ce Ibod e posac. Îi e rușine. Se simte umilit. Cei de-o vârstă cu el, băieți de țărani, cu bărbi tinere, cu arme, cu banderole verzi pe cap, le-au luat oile, glumind și râzând. Și l-au mai și bătut pe țărănoi.

Pe la amiază, eu și Ibod am ajuns la pășune. La marginea ei se află o piatră uriașă, Moș-Piatră, un fragment de stâncă acoperit de solzii mușchiului,

viu și mort. De sub acoperământul de mușchi se disting semne misterioase care au fost sculptate de către vechii noștri strămoși. Azi nimeni nu știe ce spun semnele alea. Piatra asta sfântă vindecă de multe boli și, în apropierea ei, acolo unde poteca o ia spre pășune, se înalță un *harsang*, o grămadă mare de pietre ridicate în semn de recunoștință de cei care au venit să se trateze…

La stânga de Moș-Piatră se află o căsuță făcută din bucăți de stâncă. Alături, pe iarbă, a fost întins un *dastarhon*, erau tot felul de traiste nedescărcate de pe drum. Pe vatra de piatră fusese pus un ceaun mare și Gul, ciobanul, amesteca în fiertură cu spumiera. Oile pășteau în apropiere pe o pantă lină. Când m-a văzut, Gul s-a grăbit să vină spre noi.

— Bine că ați venit, *muallim.* Lucrurile nu stau bine. Cineva își aduce aici turma. Djav s-a dus să vadă cine sunt. Ce să facem?

— Să mergem la ei.

Am pornit repede spre marginea de sus, la răsărit. Și deodată, de după muchia ridicăturii care mărginea pășunea, s-a ivit un călăreț. Era Djav, ciobanul nostru. Venind la noi, a strigat fără să descalece:

— Vin cei din Vaziron!

Și atunci, din spatele culmii, au apărut trei câini. Câinii noștri s-au năpustit în tăcere spre ei. În fața lor zbura Djangal, un *alabai* uriaș, câine-lup, fără urechi și coadă, iar după el un cățelandru tânăr. Câinii noștri s-au întâlnit cu cei ai străinilor, s-au adulmecat unii pe alții și s-au tras înapoi la vreo zece pași. Fiecare haită se retrăsese în direcția turmei ei. Dacă forțele ar fi fost egale, ar fi sărit la bătaie. Dar străinii au recunoscut fără probleme supremația alor noștri. Djangal a ridicat piciorul și a urinat. A arătat: uite granița teritoriului meu, apoi s-a așezat s-o păzească. Conducătorul celeilalte haite și-a marcat și el granița, iar detașamentul lui s-a oprit în spatele ei.

Noi am venit lângă Djangal, care asigura paza, și în același timp pe coamă a apărut silueta unui om, iar după ea niște oi. Turma curgea încet pe pantă, așa cum curge un sirop gros, când apleci o farfurie de lemn.

Omul care mergea în fruntea turmei de oi îmi era cunoscut. Este Ior, un bărbat de cincizeci de ani, puternic, bogat, un stră-strănepot direct al lui Podșokul, chiar al lui Tolbă acela. Era uimitor cum un om așa de bogat și de respectat mergea cu turma ca un simplu cioban.

— Bună, Ior, am strigat.

— *Va-aleikum*, a răspuns posac Ior și a continuat să meargă până ce s-a oprit în fața mea.

— Pleacă din drum.

— Nu te grăbi, Ior, am zis. Hai să vorbim.

— Nu avem despre ce vorbi. Gonește-ți berbecii de pe pământul nostru. Și pe ăștia, și pe ăia, dădu el din cap spre turma noastră, apoi spre ciobanii care se aflau alături de mine.

— Nu suntem berbeci! a strigat nepotul meu Ibod. Voi sunteți argați ce adunați bălegarul, beți urină de cal.

— Potolește-ți cățelul, a spus amenințător Ior.

Între timp, turma, care tot cobora pe pantă, ne-a înconjurat și eram parcă pe o insuliță în mijlocul șuvoiului behăitor. Ciobanii din Vaziron au venit și ei alături de lor. Adusese cu el o armată întreagă. Vreo zece oameni, nu mai puțin. Era printre ei, ca un făcut, nefericitul Malah, mut din naștere. Nu știa să vorbească, doar mugea. Oile și câinii îl înțelegeau foarte bine.

— Este pământul nostru, nu al vostru, am zis.

— Din negura timpurilor a fost al nostru, a spus Ior.

Mutul a început să mugească neobosit, agitându-și bâta de cioban.

— Este pământul nostru, a repetat Ior. Sărăntocul de Said-săracul l-a luat prin vicleșug și

vi l-a dat vouă, celor din Talhak. Dar azi, slavă lui Allah, a venit vremea dreptății…

Mi-am dat seama unde bate. Acum trei luni, puterea asupra tuturor kișlakurilor din canionul Sangovar a fost preluată de liderul Zuhurșo. Și-a luat de soție o fată din Satul de Sus și puterea a trecut acum de partea vecinilor. Dar nu am cedat. M-am întors și am arătat spre marginea de jos a pășunii:

— Ior, privește unde se află piatra. Dumnezeu a pus-o acolo, ca oamenii să știe: de aici începe pășunea Talhakului.

— Nu mă ameți de cap, a răspuns Ior. Cel de Sus a pus piatra ca să vă închidă drumul spre acest pământ.

Am schimbat tactica:

— Nu, Ior, moșii mei și ai voștri au interpretat acest semn dumnezeiesc cu totul altfel: când vă căutați dreptatea, să fiți tari ca piatra. Hai să revenim la poruncile moșilor, să paștem aici cu rândul. De data aceasta noi am venit înaintea voastră. Dreptul întâietății este al nostru. Dacă nu ești de acord, o să-i adunăm pe bătrânii din ambele kișlakuri, las să judece ei care este ordinea. Că altfel o să împărțim pășunea în două, și pentru noi, și pentru voi. Nu ajunge pentru toată vara, dar ne vom gândi ce facem.

Nu voiam o ciocnire. Iraționalitatea omenească a fost de vină că a început ciocnirea.

— Ior, ce mai stai de vorbă cu ei? au început să urle cei din Vaziron. Pe prost nu-l convingi prin cuvinte, nu poți bate un cui cu o piatră.

— Ba da, mereu i-am bătut.

Nu e adevărat. În războaiele trecute pentru pășune uneori i-am bătut pe cei din Vaziron, alteori ne-au învins.

— Voi, cei din Talhak, tare mai vreți lucrurile altora! strigau cei din Vaziron.

— Și soțiile voastre vânează sula altuia…

Mutul Malah nu tăcea nici el. Mugea și-și agita bâta. Numai Dumnezeu știa ce voia el să spună. Poate așa: „Fraților, hai să ne despărțim în pace”.

Vizavi de el se afla Ibod, nepotul meu. Sărmanul băiat suferea o nouă nedreptate, o nouă umilință: i s-au luat oile, acum i se ia pășunea. Mutul a început din nou să agite bâta. Ibod nu a mai rezistat și l-a lovit cu pumnul în față.

— De ce dai?! au început să strige cei din Vaziron.

Dar încăierarea încă nu începuse. Mutul, din cauza loviturii, s-a tras înapoi, s-a șters cu mâna stângă, a văzut sânge pe ea, a început să mugească, a apucat bâta și mai bine, și-a luat elan și l-a pocnit pe Ibod în cap. Bâtele ciobanilor, din lemn de corn, sunt arse în foc, apoi sunt unse cu ulei și sunt ținute mult timp la soare, drept pentru care se fac tari ca fierul. Ibod a căzut.

— Hei, ce faci?! au început să strige ai noștri.

Încercam să mă conving că trebuie să evit încăierarea cu orice preț și i-am strigat lui Ior:

— Oprește-i pe ai tăi, iar eu îi potolesc pe ai noștri.

El a pufnit cu dispreț și m-a împins în piept. Și într-o clipită a sărit din spate Djangal și s-a agățat de mâna lui. Ior a făcut câțiva pași înapoi, s-a împiedicat, a căzut. Djangal s-a urcat în tăcere pe el, fără să dea drumul mâinii.

— Hei, hei, câine! am început să urlu eu.

Djangal i-a dat drumul lui Ior. Imediat, asupra câinelui nostru s-a năpustit câinele lor. Câinii lupi s-au încleștat în luptă. Oile s-au tras într-o parte, făcând loc luptei.

Numai cine nu cunoaște lumea animalelor crede că oile sunt niște creaturi proaste, indiferente la orice, în afară de mâncare. De fapt, sunt foarte curioase și admiră priveliștea cu același interes gratuit ca și oamenii. Îngrămădite în jur, se uitau cum se bat câinii și oamenii.

Cei din Vaziron erau mulți, noi puțini. Ei aveau supremația, noi ne-am retras. Am fugit înapoi vreo zece pași și ne-am oprit. Cei din Vaziron au vrut să vină în fugă după noi, dar și ei s-au oprit. Oile continuau să se uite cum se încăierau câinii, schelălăind și mârâind. M-am uitat la băieții noștri și am întrebat, respirând greu:

— Unde e Ibod?

Apoi ghemul câinilor s-a tras într-o parte și l-am văzut pe Ibod. Mai bine zis, am văzut spatele lui, care se zărea din iarbă. M-am dus la băiat. Am ridicat mâinile în sus și am început să strig:

— *Sulh*! *Sulh*! Pace!

Cei din Vaziron se uitau la mine cu ură. Ior stătea jos pe pământ, ținându-se de mâna mușcată.

— Unde mergi? a spus el. Trebuie să mergi în partea cealaltă, pleacă de pe pășune.

— Acolo e Ibod, nepotul meu.

— O să se scoale.

Dar m-au lăsat să trec. M-am apropiat de Ibod. Sărmanul băiat stătea cu fața în jos, într-o tufă de *iugan* pișcător. L-am întors pe spate și am văzut că e mort. M-a cuprins furia, m-am așezat, m-am apucat cu mâinile de cap. Și după ce am simțit că pot să mă stăpânesc, m-am ridicat și m-am dus la cei din Vaziron. Ior continua să stea jos, cu mâneca *ceapanului* ridicată până la umăr. Unul dintre ciobani, stând pe vine, punea pe rană frunze boțite de pătlagină. Mutul Malah ținea pregătită o bucată de pânză ruptă de la poalele cămășii.

Am spus:

— Ior, ați omorât un om. Pe fiul surorii mele.

— El a lovit primul, a răspuns lor.

Nu se uita la mine – cu ochii în jos, se uita cum mutul îl bandaja stângaci. Nu aveam putere să mă răzbun imediat pe cei din Vaziron pentru moartea lui Ibod, dar eram obligat să am grijă de turmă.

— Dă-mi mie, am zis, lăsându-mă pe vine, și am desfășurat cârpa pe mâna lui Ior, după care am bandajat-o din nou.

Nu e dreptate în lumea asta. Trebuie să-l îngrijești pe dușman pentru a-l îmbuna. Se spune: pe dușman să-l omori cu zahăr.

— Lor, îngăduie-ne să lăsăm oile, să-l ducem pe răposat acasă. Tu ești musulman, îngăduie să-l îngropăm cum se cuvine pe om…

Ior și-a lăsat mâneca cămășii:

— Închideți turma în stână. Iar după înmormântare să plecați de pe pășunea noastră.

Am dus trupul lui Ibod la piatră, l-am învelit în *koșma*, l-am aburcat pe șa și l-am dus în Talhak.

Pe la miezul nopții, eu și Djav, care ducea calul de căpăstru, am ieșit spre panta abruptă care ducea spre kișlak. Inima mereu se bucură când, noaptea, cobori de pe munte și vezi cum, jos, în întunericul cald, domestic, se întind luminițele. De acolo se ridică mirosuri dulci de fum, de *kiziak* de vacă, de paie. Kișlakul moțăie în defileu, ca un copil în pântecele mamei. Dar acum, nici măcar înfățișarea satului drag nu mă liniștea. Cum a spus marele nostru poet Villadin Hirs-zod:

> *E mai plăcut să cari un cufăr cu nisip în pustie*,
> *Decât să-i duci unei mame vestea dureroasă despre fiul ei.*

Pe străzile întunecate, am ajuns până la casa unde locuiește sora mea, Bozigul, și ne-am oprit la portiță.

— Nene Sanghin! Hei, nene Sanghin! a început să strige Djav.

Cumnatul meu, Sanghin, a ieșit în pantaloni și o cămașă lungă, fără brâu, cu o lampă cu gaz în mână. Când m-a văzut, a zâmbit șmecherește:

— Hei! Credeam că a început să mugească un taur, să behăie… Când colo, cumnatul. Probabil ți s-a făcut dor de acea rusoaică albă?

A făcut un pas spre cal și a întins lampa, ca să vadă mai bine balotul aruncat peste șa. L-am

îmbrățișat cu putere și am spus:

— Sanghin, frate… este Ibod.

A împietrit sub mâinile mele. A șoptit slab:

— E o glumă proastă, frate. Nu trebuie să glumești așa.

L-am îmbrățișat și mai tare. El a gemut:

— Jur pe Dumnezeu, nu se poate așa ceva!

Am spus:

— Frate, Allah știe mai bine.

A scăpat lampa, sticla s-a spart, focul s-a stins. Sanghin m-a cuprins, și-a lipit fruntea de umărul meu și a început să plângă. Ce puteam să-i spun? Cum să-l alin? Sanghin a ridicat capul:

— Cum a murit?

— L-au omorât cei din Vaziron. Pe pășunea mare.

Simțeam cum i se încordează mușchii. M-a strâns tare, cu furie, cum face un luptător cu adversarul său, dar mi-am dat seama că se luptă cu furia sa. Sanghin m-a împins, s-a dus la portiță, a deschis-o larg și a spus cu o voce obișnuită:

— Aduceți-l.

Djav a tras de căpăstru, a băgat calul în curte. Am început să desfacem sfoara de mătase cu care fixasem trupul lui Ibod de șa. Sanghin, cu mâinile încrucișate pe piept, se uita cum îl dezlegam. Din casă a ieșit un copilaș, fiul cel mic al surorii mele, căruia toți îi spun Vrăbiuță, și a venit fuga la Sanghin:

— *Dado*, ce-i asta? Ce ne-au adus?

Sanghin parcă nu auzea. Stătea împietrit. Vrăbiuță l-a tras nerăbdător de cămașă:

— Hei, *dado*! Ce ne-au adus?!

Sanghin și-a coborât privirea și l-a mângâiat pe cap pe băiat.

— Du-te fuga și ad-o pe mama.

Vrăbiuță a dat fuga în casă, tot uitându-se în urmă. Am dat jos balotul de pe cal. Sanghin a spus:

— Puneți-l aici, și a arătat un loc în mijlocul curții.

În clipa aceea, am auzit un urlet care mi-a ars inima, de parcă era foc. Striga sora mea, Bozigul. Ieșise din casă, îl văzuse pe Ibod care stătea întins pe covor. Se năpustise spre fiul ei, se lipise de trupul lui și bocea fără cuvinte, ca un animal rănit. Toate femeile care se aflau în casă – mama bătrână a lui Sanghin, sora, soția fratelui lui, cele două fete, toate au început să bocească atunci când au ieșit în curte:

— Vai, vaaaaai! *Vaidod*!

La strigătele din curtea lui Sanghin, așa cum se întâmplă mereu când vine moartea în casa cuiva, au început să se adune vecinii din apropiere, plângând și întrebând:

— Cum a murit sărmanul Ibod?

Și Djav explica:

— Cei din Vaziron l-au omorât. Au luat pășunea mare…

Vestea despre crimă s-a risipit pe toate străzile. În curând au apărut oameni respectabili: mullahul Razzak, *rais*-ul, Ghioz, secretarul de partid, *selsovet*-ul[7], Bahrullo, venerabilul Dodihudo… Au dat fuga și bărbații – Șer, Dahmarda, Iodgor, Tabar, Zirak, șchiopul Zabardast și alții – s-au îngrămădit lângă gard într-o tăcere sumbră. Mulți nu mai încăpuseră și se uitau din strada îngustă în curtea luminată cu lămpi de gaz. Sanghin se uita din când în când la cei veniți, parcă aștepta ceva. Mullahul Razzak s-a dus la sora mea, a spus moale:

— Legea nu permite să fim prea îndurerați după cel plecat. Este păcat. Nu putem să ne împotrivim voinței lui Dumnezeu.

Femeile au venit repede, au luat-o pe sora mea, Bozigul, de lângă Ibod, au tras-o într-o parte. Bozigul se lovea pe față, își zgâria obrajii cu unghiile, își rupea gulerul rochiei. Cumnatul meu, Sanghin, a ieșit în față și, aplecat deasupra trupului, a început să strige:

— Oameni, priviți-l pe fiul meu! Priviți-l pe mort. Știți cine sunt ucigașii lui. O să permitem ca oamenii din Vaziron să ne omoare copiii? Suntem bărbați sau lași?!

Bărbații care se înghesuiau în afara curții, pe strada întunecoasă, au izbucnit ca un foc de paie:

— Răzbunare! Răzbunare!

— Data trecută l-au lăsat infirm pe Zirak, acum i-au luat viața lui Ibod!

— Să-i alungăm de pe pășunea noastră.

— E război!

Noi, muntenii, suntem un popor pașnic. Cultivăm niște câmpii sărace, paștem animale și ne supunem răbdători bunului plac al autorităților. Dar când nedreptatea dă peste margini, în noi clocotește sângele strămoșilor care i-au alungat din munții noștri pe soldații lui Iskandar Zulkarnain, Alexandru Macedon. Nu punem ochii pe ce e străin, dar suntem în stare să apărăm ce este al nostru. Bătrânii încă mai țin minte cum, în timpul războiului – nu ăsta, de azi, ci din trecut, cel care este numit acum lupta cu basmacii –, la noi a fost trimis un detașament de miliție pentru a înăbuși tulburările. Și din nou muntenii și-au arătat caracterul, spun și versurile acestea:

> *Țara Darvaz e un defileu între munți,*
> *aici nu e loc pentru luptă și oamenii din*
> *timpurile de la început nu au nici puști,*
> *nici săbii. Dar odată, din țara muntoasă*
> *Șugnan a venit un detașament de milisa.*
> *Oamenii i-au întâmpinat cu topoare și*
> *lopeți, i-au lovit și bătrânii, și tinerii, și*
> *milisa, fără să le poată face față,*
> *noaptea a fugit înapoi.*

Trebuie să spun adevărul, și pe mine m-a cuprins setea de răzbunare. Sărmanul Ibod! L-am iubit pe băiatul liniștit și nu mă puteam împăca cu

moartea lui tragică. Mânia și durerea îmi ardeau inima…

Venerabilul Dodihudo a ridicat cârja în sus, arătând că vrea să vorbească. Strigătele au încetat treptat.

— Nu știu cum a murit răposatul Ibod, a spus Dodihudo. A fost omorât cu intenție sau întâmplător? Nu știm cine i-a luat viața. Să ne povestească Djorub.

Rar, forțându-mă să rostesc fiecare sunet, am spus:

— Surdo-mutul Malah l-a lovit… A ieșit după voința lui Dumnezeu ca lovitura… să fie mult prea puternică… A fost o întâmplare. Mutul nu voia să-l omoare…

Cumnatul meu Sanghin a început să mugească furios, parcă devenise mut, incapabil să-și exprime sentimentele. Mi-am dat seama că nu-mi va ierta niciodată cuvintele care micșorau vina ucigașului. Dar nu puteam să mint.

— Ați auzit ce a spus Djorub, a ridicat vocea venerabilul Dodihudo. Cei din Vaziron nu sunt vinovați de moartea răposatului Ibod.

Naivul Zirak, care stătea alături, a întrebat mirat:

— De ce spui așa? Oare Malah nu trăiește în Satul de Sus? Oare nu comunitatea lor trebuie să răspundă pentru el?

Venerabilul Dodihudo a explicat:

— Da, surdo-mutul s-a născut în Vaziron, dar el nu e întreg. Nimeni nu știe prea bine dacă Malah e *devona*, nebun sau isteț. Lipsit de auz și glas, el e mai aproape de animalele pe care Allah nu le-a înzestrat cu darul vorbirii, ca pe oameni. Și de aceea cei din Vaziron nu trebuie să răspundă pentru el; e ca și cum răposatul Ibod ar fi fost mușcat de un câine.

Oamenii au căzut pe gânduri, discutând cu voce tare cuvintele lui Dodihudo, iar mullahul Razzak a vorbit primul:

— Nu putem ști cine a îndreptat mâna lui Malah. Dacă a fost Allah, atunci suntem obligați să ne împăcăm cu voința lui.

— Și dacă a fost Iblis, *șaiton*?! au strigat din mulțime.

— Cu atât mai mult, a spus mullahul, cu atât mai mult nu trebuie să ne lăsăm pradă patimilor. *Șaiton* mereu încearcă să-i împingă pe oameni la nebunie și ură. Liniștiți-vă și plecați pe la casele voastre. Să-l lăsăm pe nefericitul Sanghin și familia lui să-l pregătească pe răposat pentru îngropăciune…

— Pășunea! Cum rămâne cu pășunea?! au început să strige oamenii.

— Răbdare, a zis venerabilul Dodihudo. Nu degeaba se spune: „Îndură o dată, de o mie de ori n-o să-ți pară rău”. Și se mai spune: „Pisica grăbită a fătat un pisoi orb”. Să nu ne grăbim. Mâine vom încerca să ne înțelegem cu cei din Vaziron. O să rezolvăm cumva problema aceasta…

Probabil avea dreptate. A trebuit să recunosc asta fără plăcere.

Încă puțin timp și meditație la rece ar fi stins flacăra mâniei generale. Dar din mulțimea întunecată de dincolo de gard s-a strecurat în curtea luminată Șokir, poreclit Mazăre, negru, aplecat într-o parte, ca o tufă strâmbă atârnând pe marginea unei stânci verticale. A pornit șontâcăind spre trupul lui Ibod și a strigat ca scos din minți:

— Ce rost are să flecărim degeaba?! Nu poți plăti sângele cu vorbe. Nu poți primi înapoi pământul cu vorbe. Nu mai așteptăm până dimineață, să pornim chiar acum! Cine e bărbat să vină cu noi. Fiecare are o armă acasă, luați-o, veniți la moschee. Luați lanterne. O să ne batem. E război!

Și așa a aţâțat din nou scânteia furiei care mocnea în oameni. De data aceasta nimeni nu a început să-l ironizeze. Nimeni nu se gândea că un șchiop îi îndeamnă la luptă, unul care nu are

puterea să se lupte. Nimeni nu se gândea unde îi cheamă – la pășune sau în Satul de Sus, precum și că să te duci oriunde noaptea nu e numai neînțelept, dar și absurd. Când izbucnește focul, arde și ce e uscat, și ce e verde. Bărbații au început să strige:

— *Ofarin*! Bine a spus!

— *Barakallo*!

— O să luptăm cu ajutorul lui Dumnezeu.

Unii deja se întorseseră pentru a da fuga după armă și lanterne, când a ieșit din nou în față venerabilul Dodihudo. Oamenii s-au oprit iar, strigătele au amuțit.

— Vreți sânge? a întrebat încet venerabilul Dodihudo în liniștea ce se lăsase. Va fi sânge, mult sânge… Altă dată probabil am fi putut să le venim de hac celor din Vaziron, să răzbunăm sângele lui Ibod. Dar acum, în Satul de Jos, în Voruh, se află luptătorii lui Zuhurșo, iar Zuhurșo însuși e căsătorit cu fata lui Er din Satul de Sus. Ce credeți, va permite el să-l jigniți pe socrul lui? Nu se va răzbuna pe noi? Nu va vărsa sângele Talhakului?

Și la fel de încet i-a răspuns Șer, șoferul sovhozului, care se afla la căpătâiul răposatului, după ce și-a încrucișat mâinile la piept:

— Nu e vorba de răzbunare. Ci de onoare.

Venerabilul Dodihudo a protestat:

— E vorba să nu omorâm degeaba oamenii. Nu e rușine să cedăm în fața împrejurărilor.

— Da, asta e înțelepciunea bătrânilor, a spus Șer. Dar noi…

Dodihudo nu l-a lăsat să termine:

— Cine ți-a dat permisiunea să condamni această înțelepciune?! Am primit-o de la strămoșii noștri. Părinții și bunicii au reușit să supraviețuiască numai datorită ei…

— Nu vrem să trăim așa, a spus Șer. Părinții și bunicii au trăit în sărăcie, făcând mereu concesii, supunându-se tuturor. Asta e înțelepciunea celor slabi. Au venit alte vremuri. Ale celor puternici.

De pe stradă, din întuneric, îl susțineau voci tinere:

— Șer vorbește bine!

— Nu vrem!

— Nu trebuie să ne pierdem onoarea, a spus Șer. Nu trebuie iertată nedreptatea. Dacă acum le cedăm fără luptă celor din Vaziron pășunea noastră, arătăm că suntem slabi. Pe cei slabi oricine îi poate jefui. Mai întâi o să ne ia pășunea, apoi…

— O să ne ia tot ce vor dori! a strigat de dincolo de poartă un tinerel.

— O să vină după soții, după fete tinere! a strigat altul.

Și, treptat, în curte, unul după altul, au început să se strecoare băieți tineri, neînsurați – Tabar, Iorak, Suhrob, Dahmarda, Paimon, Dinak – și s-au așezat în spatele lui Șer.

— Mâine, când o să se lumineze, o să adunăm tinerii, o să luăm armele pe care le avem și o să plecăm la pășune, a spus Șer. O să-i gonim pe cei din Vaziron, o să punem pază.

— Zuhurșo…, a început venerabilul Dodihudo.

Șer, fără să-l lase să termine, a exclamat pătimaș:

— E o lașitate! Noi…

Dar nici el n-a putut să termine:

— Cățelandrule! a strigat mânios *rais*-ul. Incultule, *haivon*[8], animalule! De ce l-ai întrerupt pe cel mai bătrân?! Cine te-a învățat așa? Te-ai făcut de râs pe tine și pe tatăl tău.

Șer s-a scuzat, dar cu demnitate:

— Vă rog să mă scuzați, *mulallim*. Vă rog, scuzați-mă. Nu am vrut să fiu nepoliticos, fără voia mea am dat dovadă de lipsă de respect, v-am întrerupt cuvântul… Mă pregăteam numai să spun că pe Zuhurșo nu-l vom lăsa în defileul nostru. O să facem ambuscade în trecătorile înguste, prăbușim pietre, nu va trece.

Dodihudo a dat din cap:

— Chiar dacă dușmanul este cât o muscă, trebuie să consideri că e mai mare ca un elefant.

Șer nu a răspuns, a zis doar:

— Mâine, și a plecat din curte.

Tinerii au plecat după el, dar venerabilul Dodihudo s-a dus la poartă și a întins mâinile, blocându-le drumul:

— Noi, bătrânii, vă interzicem! Nu vă dăm permisiunea de a începe războiul.

În trecutul recent, niciun suflet n-ar fi cutezat să spună măcar un cuvânt împotrivă. Acum, mulțimea de pe stradă a izbucnit în strigăte:

— Război!

— V-ați prostit? Mergeți împotriva bătrânilor!

— Cât se mai poate răbda?! Război!

— Are dreptate Dodihudo!

Și s-a pornit, în larma generală, o agitație ce prevestea o încăierare. Atunci mullahul Razzak, care se trăsese la o parte, a ieșit la lumină și a ridicat mâna.

— Mullahul! Lăsați-l pe mullah să vorbească! a strigat cineva.

Oamenii s-au liniștit, dar nu imediat. Mullahul a spus:

— Dacă nu există înțelegere între noi și nici nu-i ascultați pe bătrâni, atunci o să-l întrebăm pe sfântul *eșon* Vahhoba. Cum decide dumnealui, așa o să facem.

Toți s-au potolit, acceptând.

— Să trimitem niște oameni respectabili, a spus mullahul.

— La *eșon*! a început să urle Mazăre, smulgând din mâna lui Djav o lanternă pe care a ridicat-o deasupra capului. Pentru oameni sunt gata de orice. O să le luminez calea oamenilor respectabili.

Și a zâmbit viclean – *am fost abil*, *nu*, *m-am lipit de delegație.*

Oamenii au început să mârâie:

— Nu e treaba lui Șokir ăsta să ajungă la sfântul *eșon.*

Totuși, din respect pentru răposatul Ibod, nu au început să se certe deasupra trupului lui.

Și am plecat la drum – *rais*-ul, venerabilul Dodihudo, Ghioz, secretarul de partid, Șer și cu mine. Șokir șontâcăia în față, ca un erou legendar cu o făclie, conducând poporul. Iar eu, ieșind pentru o clipă din adâncul durerii mele, am zâmbit involuntar: Șokir al nostru e o linguriță pentru fiecare ceașcă, o jumară pentru fiecare turtă. Numai că lingura e strâmbă, iar jumara e arsă. Fie s-a născut așa, fie soarta l-a schimonosit după acea întâmplare veche…

Pe atunci, Șokir învăța la Dușanbe, venise acasă în vacanță. Mama îi făcuse o supă de mazăre, preferata lui, a mâncat până n-a mai putut, s-a dus la *namoz*-ul de seară. Șefii i-au interzis să se roage, la Talhak nu era moschee, dar oamenii se adunau în *alou-hona*, casa focului. Șokir, ca toată lumea, și-a întins covorașul de rugăciune și a început să facă *rakate.* Imediat ce a început să se aplece, cineva din spate îi șoptește: fuuuuuf. Cum atinge podeaua cu fruntea, din spate se aude: fuuuuuf! Mai întâi încet, apoi din ce în ce mai tare. Deja mormăie: hrrrr. Mârâie: drrr, drrrrr! Vecinii se dau la o parte, dar n-au unde să se ducă. Nu pot nici să respire, nici să râdă în hohote. E păcat să râzi în moschee. Iar sărmanul Șokir nu putea să fugă afară până la sfârșitul *namoz*-ului. Și nu avea putere să țină în frâu mârâitul urât mirositor. De atunci, a fost poreclit Mazăre.

De rușine a fugit din Talhak și a dispărut. Nu a venit nici măcar la înmormântarea tatălui și a mamei sale. Nimeni nu știa unde locuia, ce făcea. Când a început războiul, a căzut ca o șipcă din acoperiș: Șokir s-a întors. Șchiop, fără geamantan, fără nicio boccea, în același costum vechi cu care umblă și azi. Ce s-a întâmplat cu el, de ce nenorocire s-a ascuns, nimeni nu știe. Probabil nu

avea unde să se ascundă, din moment ce a venit în Talhak. Într-un loc pustiu. Surorile sunt măritate, în casa tatălui trăiesc niște rude îndepărtate, sărace. Ele i-au dat adăpost. Strâmb, răutăcios, la început nu și-a arătat firea. E un om mândru, se rușina de sărăcie și se uita pieziș, cu teamă la oameni – oare mai țin minte?

Acum șontâcăia pe potecă în fața mea. Pe atunci trecusem de podul superior peste Obi-Sang și urcam spre locul sfânt, *mazor.* Am întrebat:

— Șokir, de ce ai agitat oamenii?

Oricât de uimitor ar fi, a răspuns sincer:

— M-a luat valul, frate…

— Dacă ne comportăm așa, oamenii n-o să mai aibă nicio autoritate.

S-a oprit, a lăsat jos lanterna.

— Voi, cei respectați, bogați, tremurați pentru autoritatea voastră. Șokir nu are ce pierde. Crezi că o duc bine la voi? Trăiesc ca în lagăr. Bătrânii sunt ca niște gardieni. Îmi urmăresc fiecare pas. Unde mergi? Ce duci? De ce ai spus asta? De ce ai făcut asta? Și eu nu vreau să fiu un deținut. Poate că vreau să fiu și eu gardian.

M-au mirat nu ideile lui, ci jargonul.

— Tu ai fost la închisoare?

— Aici îmi fac pedeapsa, la voi…

Am ridicat privirea și am arătat spre stelele joase, mari, ca niște lacrimi de fericire.

— Privește. Oare deasupra unei închisori poate fi un asemenea cer?

A pufnit ca răspuns:

— Ia oamenii și ăsta ar fi cel mai bun loc din lume.

Mi-am spus: „Sărmanul băiat”, dar am zis cu voce tare:

— Fără oameni, până și munții sunt morți.

Șokir s-a strâmbat:

— V-ați adunat grămadă ca niște berbeci pe o stâncă acoperită de zăpadă, vă încălziți unul pe altul. De ce nu mă lăsați și pe mine între voi…?

Nu am apucat să răspund. Însoțitorii ne-au ajuns, Șer a început să strige de jos:

— Respectabililor, de ce e drumul blocat?

Șokir a ridicat felinarul fără să scoată un cuvânt și a început să meargă șontâcăind în sus pe potecă.

Mazor s-a înălțat deasupra kișlakului pe o pantă a vârfului Hazrati-Husein. Când urci acolo, simți că te apropii de un loc sfânt. Cresc niște copaci parcă dintr-altă lume – nu ca peste tot. Și în aer răsună ceva ca o melodie fermecată.

Mormântul sfântului Hodja, strămoșul eșonului de acum, nu e înalt, e de statura mea. Deasupra cubului făcut din piatră șlefuită se înalță cupola. Și, ca de obicei noaptea, pe mormânt e pus un opaiț aprins, un *cirog* vechi – un castronel plat cu un fitil băgat în ulei. În locuința eșonului, la mică distanță de mausoleu, ferestrele sunt întunecate.

— Se odihnește, a spus venerabilul Dodihudo ezitând. Își adună puterile pentru treburile din timpul zilei. Oare e permis să tulburăm somnul unui sfânt?

— Păi, de ce ne-am rupt picioarele degeaba?! a pufnit Șokir și a început să strige: Eșon Vahhob, o, eșon Vahhob!

Ne-a răspuns o voce din întuneric cu niște cuvinte din Coran:

— O, voi care ați rămas fermi în credință! Fiți drepți în fața lui Allah, niște mărturisitori ai dreptății. Să nu pogoare asupra voastră ura față de oamenii păcatului până ce voi veți încălca dreptatea.

Și sfântul eșon Vahhob a ieșit din spatele criptei, unde stătea, fără ca noi să-l observăm.

— Doar nu ați venit pentru un sfat, a spus eșon. Ați venit să mă rugați să le poruncesc oamenilor din Dehai-Bolo să vă dea înapoi pășunea.

Am rămas uimiți de caracterul lui vizionar. Respectabilul Dodihudo a spus:

— Cuvântul vostru este lege pentru *miurizi.* Nu vor îndrăzni să protesteze.

Eșon a întrebat:

— Înțelegeți ce-mi cereți?

— Vrem să restabilim dreptatea! a strigat Ser.

— Dar știi tu oare ce e dreptatea? a întrebat eșon. Să ceri să se ia de la unii și să se dea la alții. Oameni din Talhak, care e dreptul vostru de a cere pentru voi o parte mai mare?

— Cei din Vaziron mereu iau totul prin forță, a zis Șer. Sau prin înșelătorie, precum Tolbă.

Eșon a zâmbit:

— Când Said, comisarul revoluționar, a luat, prin puterea sa, de la ei și v-a dat vouă, nu ați cerut să se facă dreptate.

Rais-ul a spus:

— Cei din Vaziron au mult pământ. Iar oile noastre nu vor rezista până când se va duce zăpada de pe munți pe pășunea mică, de sus.

— Lumea aceasta e schimbătoare, a spus eșon Vahhob. Totul se schimbă mult mai repede decât te aștepți. Să nu cumva să vă pară rău de schimbări.

Înțelepte erau vorbele lui, dar noi speram altceva, un sfat sau o apărare.

Ne-am întors cu mâinile goale. Ghioz, secretarul de partid, a mormăit:

— Politician. Demagog…

— E păcat să-l judeci pe un sfânt, l-a pus la punct venerabilul Dodihudo.

— Trebuie să ne plângem conducerii, a spus *rais*.

— Dar unde este? a spus Șer. Șefii din Kalai-Humb nu ajung până la noi. Au mâinile scurte. Slavă Domnului, au pierdut puterea ședii.

— Acum de fapt nu e nicio putere, a oftat secretarul de partid.

— Ce ne trebuie nouă putere? a întrebat Șer. Trăim bine. E greu, dar suntem independenți.

— Zuhurșo e azi puterea, a spus *rais.*

— Mâine-dimineață o să mă duc în kișlakul de jos, la Voruh, a zis secretarul de partid. Pentru

dreptate. Să ne judece Zuhurșo pe noi și pe cei din Vaziron.

Șokir a spus:

— Despre ce dreptate vorbiți? Oare nu știți: dacă nu ar fi fost nasul, ochii s-ar fi mâncat unul pe altul…?

4. KARIM DOVLEAC

Merg în partea noastră, am niște turte într-o boccea și mă întâlnesc cu Șokir.

Când eram mic, credeam că Șokir e vreun uriaș. Se spunea că, atunci când Șokir trage vânturi, se ridică un uragan. Odată, nu a observat o vacă în spatele lui, s-a așezat să-și facă nevoia și vaca a fost ridicată în ceruri. Se spunea că a aterizat în kișlakul de sus, Vaziron. Proprietarul a auzit, s-a dus s-o ia, dar ăia din Vaziron: „E vaca noastră, nu a ta. Ne-a trimis-o Allah de sus", au spus. Și nu i-au dat-o.

Se mai spunea că într-un an primăvara a venit timpuriu. Toți s-au bucurat. Dar Kahhor-eșon, tatăl eșonului nostru de aici, Vahhob, a prezis o vreme uimitoare. Niciodată n-a greșit. A spus: „În curând să așteptați o grindină groaznică. O să lovească toate semănăturile, toate livezile". A spus și ziua respectivă. Toți oamenii s-au speriat: „Ce-o să facem?" „Cum o să supraviețuim?" Moș Dodihudo, om cunoscător, a spus: „Trebuie să abatem grindina de la pământurile noastre. Trebuie să-l rugăm pe Șokir. Dacă o să-i dăm să mănânce mazăre pe săturate, o să gonească norii. Dar în prezența lui să nu rostiți cuvântul «mazăre». O să se mânie".

S-au dus la Șokir. Acela a fost de acord. „Bine!", a spus.

L-au întrebat: „Cu ce să vă servim?"

„Aduceți pilaf, a poruncit Șokir.

S-au neliniștit. „Dacă e pilaf, n-o să tragă vânturile trebuincioase", și-au spus. „Nu doriți altceva? i-au propus. Poate din asta… din aia nu vreți?"

Șokir s-a supărat: „Să mâncați voi din aia!"

Ce să facă? S-au dus din nou la moș Dodihudo să ceară sfat: „Cere pilaf". Moș Dodihudo a căzut

pe gânduri. „Pregătiți-i pilaf, a spus, dar puneți în el mai multe boabe de năut. Ăsta, cu cât are bobul mai mic, cu atât dă mai multe vânturi”.

Apoi a venit ziua aceea, când se aștepta grindina. Au luat un ceaun mare, au pus în el carne de oaie, trei căni de orez și șapte căldări de mazăre-năut și au făcut pilaf. Șokir s-a așezat. „Bine”, a spus. S-au rugat, s-au dus în munți. Șokir s-a urcat pe înălțimea Hazrati-Șoh și a început să aștepte norii. Erau cu noi și *rais*-ul și secretarul de partid Ghioz.

Au stat mult timp, iar în cele din urmă, din spatele vârfului Hazrati-Husein, a apărut marginea unui nor. *Rais* a spus: „Vă rugăm, respectabile Șokir, acționați”. Șokir a spus: „E devreme”. Apoi a acoperit jumătate de cer, deasupra defileului. *Rais* s-a speriat de tot. „Nu, e încă devreme”, a spus Șokir. Norul a acoperit tot cerul, a rămas un singur colț. „Acum e timpul”, a spus Șokir. L-a chemat pe Dumnezeu în ajutor, și-a scos *ceapanul*, l-a strâns, l-a pus la o parte și deasupra a pus o piatră mare. Și-a scos brâul de la pantaloni, s-a întors cu fundul la nor și a tras un vânt. A început să urle, și parcă din cer s-a revărsat deasupra pământului o cascadă. Secretarul de partid și *rais*-ul și-au acoperit urechile, și-au strâns nasurile. S-au pierdut, sărmanii. Ghicesc ce să facă? Dacă-și salvează nasul, îi dor urechile, dacă-și acoperă urechile, suferă nasul. S-au agățat cu amândouă mâinile de pietre, se speriaseră că o să-i ia pe sus vântul.

Apoi s-au uitat și au văzut că norul o luase înapoi. Pe jumătate plecase. Jumătate de cer se făcuse curată. *Rais* s-a bucurat, a început să strige: „Încă puțin, stimabile Șokir, mai străduiți-vă puțin. Numai cu grijă, vă rog. Vă rog, lăsați-ne în viață”. Șokir s-a încordat puțin, a pus mai mare presiune. *Rais* și secretarul de partid au fost de-a dreptul ridicați deasupra pământului, în aer – se leagănă amândoi în vântul cel rău precum niște cârpe pe o

sârmă. Dacă-și dau drumul la mâini, o să fie aruncați undeva în Dangara.

În cele din urmă, norul a plecat de tot, a dispărut dincolo de vârful Hazrati-Husein. *Rais* a poruncit: „Hei, omule, gata! Gata! Stinge motorul”. Șokir a vrut să se oprească, dar nu a putut. Forța mazării, până nu se termină, omul n-o poate opri. El, Șokir, ar fi trebuit să se aplece mai mult, ca vântul să se ducă în cer, dar nu s-a gândit. A început să-și miște fundul într-o parte și în alta – pe vârful Hazrati-Hasan a zburat toată zăpada de pe culmi. S-a supărat *rais*: „Hei, Șokir, *șaiton*, *padarnalat*, închide gaura!” Dar Șokir, cu voie sau fără voie, a pus și mai mare presiune. Pe pantă au început să vină la vale pietre uriașe. Dacă o să cadă, o să se pornească o alunecare de teren în defileu, o să mănture tot Talhakul.

Atunci Ghioz, secretarul de partid, a prins curaj. A întins o mână în față, s-a apucat de o piatră, s-a ridicat, apoi a pus-o pe cealaltă… Așa s-a târât până la ceapanul pe care Șokir și-l dăduse jos și-l pusese sub piatră. Ghioz a luat ceapanul și s-a dus spre fundul lui Șokir. Cu veșmântul răsucit, riscându-și viața, a acoperit țeava de eșapament.

Totul s-a liniștit. *Rais* s-a ridicat în picioare. „*Haivon*, câine, ce faci?! a început să strige. Vrei să distrugi kișlakul?” Șokir a bătut din gene, dar nu putea nici măcar să-și deschidă gura – forța mazării îl tăia pe dinăuntru. *Rais* și Ghioz și-au strâns nasurile, s-au uitat la Șokir, s-au minunat cum i se umflau aceluia pântecele, de parcă umfla un burduf, un *sal*, cu care în vechime traversau râul. Șokir tare s-a mai tulburat. „Vai, scuzați-mă!”, a mai apucat să spună și și-a dat drumul, a slobozit dopul. Ceapanul, ca un proiectil, a zburat undeva departe, în direcția lacului Osmon-Kul. De acolo, ecoul exploziei s-a împrăștiat prin munți. S-a uitat în direcția aceea – se pare că ceapanul lovise o stâncă, săpând o mare adâncitură la

poalele ei. Acum acolo se adăpostesc păstorii când e vreme rea.

Iar Șokir și-a pus pantalonii și a zis: „Păcat de ceapan, era bun. Acum să-mi dați unul nou de la magazie”. *Rais* a spus: „Mai bine să te gândești la soarta ta, nu la ceapan”. Șokir s-a mirat: „De ce?”, a întrebat. „Tu, diversionistule, trebuie să fii trimis la Kalai-Humb, la kaghebe. Mai era puțin și ai fi pus în mișcare o alunecare de teren, ai fi distrus kișlakul. Bine că am luat măsuri eu și Ghioz, am preîntâmpinat diversiunea”. Șokir s-a speriat. „Eeee!”, a zis. Dar au început să coboare, iar mâniei *rais*-ului i-a luat loc mila: „Bine, din respect față de tatăl tău o să lăsăm lucrurile așa”, a spus. Nu i-au dat ceapan lui Șokir. S-a supărat și a plecat din Talhak. Iar norul s-a dus spre Vaziron, la Dehai-Bolo. Grindina a distrus toate semănăturile lor…

Și nu de mult, Șokir s-a întors în kișlak. M-am mirat: se dovedise a fi un om anemic. Dacă-l lovești cu tiubeteica, o să cadă din picioare. Dacă-l tragi de nas, o să-i iasă sufletul. Totuși se dovedise a fi și foarte veninos.

Uite, și acum râde:

— A, soldatule! De ce nu ești la serviciu?

— Am venit cu o misiune, zic.

— Aha! Om mare, spune. Cum lupți? Ai omorât mulți dușmani?

— Deocamdată nu am luptat, spun. Încă nu am omorât pe nimeni.

În armată m-au trimis bătrânii noștri. Când Zuhurșo a venit în Voruh, l-a chemat la el pe *rais* și a ordonat: „Trimiteți-mi din Talhak tineri, să facă armata”. Oamenii respectabili s-au adunat, au început să decidă pe cine să trimită în armată. I-au ales pe Kutbeddin, Hilol, Bafrak, pe alți băieți. Și pe mine. Tata s-a supărat: de ce luați dintr-o familie săracă? Oricum nu ne ajung muncitorii. Tata s-a mâniat, eu m-am bucurat. O să cunosc lumea. Nu am plecat niciodată din Talhak. Acum o

să merg peste tot. O să primesc bani. Zuhurșo mi-a promis soldă…

Dar Șokir tot mă descoase:

— Ai venit cu misiune? Probabil că Zuhurșo a dat misiunea. Acum ești un om care umblă cu oameni mari.

Eu, de prost ce sunt, recunosc:

— Cu Zuhurșo încă nu am vorbit.

— Păi, măcar l-ai văzut?

— I-am întrebat pe băieți, zic. Râdeau, povesteau tot felul de lucruri… Se îngrămădiseră în jurul meu, mă speriau ca pe un băiețel. „Ehei, frățioare, Zuhur are trup de om, dar capul de mistreț”. Altul spunea: „Nu e om, e djinn… Dovleacule, probabil că ți-e frică de djinni, nu?” „Îi plac dovlecii. Mâine, Karim, vor face casă din tine”. Și tot felul de alte lucruri, că nici nu-mi vine să repet.

Dar Șokir începe să înțepe:

— Se distrează? Bine că râd și nu-și bat joc de tine. Dar poate că îți mai dau și vreo două, nu?

— Nu, zic. Nu-și bat joc de mine.

Au vrut, însă nu i-a lăsat Davron. Dar ce să-i spun despre asta lui Șokir?

— O duc bine, zic. Mi-au dat uniformă militară, mi-au dat automat, mi-au dat de toate. Mâncarea e bună. Jos, la Voruh, oamenii sunt mai bogați decât la noi. Așteaptă, Zuhurșo o să le dea gratis făină și zahăr…

Șokir se miră.

— Cui să dea? întreabă.

— Poporului. Oamenilor din Voruh.

— Dar de noi n-a auzit? se tulbură Șokir. Cu noi cum rămâne?

— Nu știu sigur, zic. Poate că o să ne dea și nouă.

Șokir vine mai aproape:

— Tu, Karim-*djon*, să afli. Lămurește-te, apoi vino și spune-mi și mie.

— Cum să vin? răspund. Cine-mi dă drumul?

El face niște ochi dulci, de parcă a mâncat o grămadă de halva:

— Ești băiat deștept. O să găsești tu o cale.

Și se gândește cum să mă mai măgulească.

— Acum, când ai văzut viața, ai căpătat minte, trebuie să te însori.

Râde, nu? O fi aflat probabil că nu ne ajung banii pentru *kaling,* ca să plătim mireasa. Dar a început războiul, n-am mai cultivat tutun – acum probabil n-o să mai adunăm suma necesară pentru nuntă.

— Nu mă grăbesc, zic.

Șokir mă ia de după umeri, și parcă râde sau mă compătimește prefăcut:

— Ei, ei, pisica nu a ajuns până la slănina atârnată: „Pfui, miroase a rânced", a spus… Karim-*djon*, îți dau un sfat bun.

Ce-mi trebuie mie sfaturile false? Vreau să-i dau mâna la o parte, nu mă hotărăsc.

— Ai văzut-o pe nepoata lui moș Mirbobo, fata răposatului Umar? mă întreabă Șokir. E o fată frumoasă. Totuși, e de la oraș, educată. Înțelegi și tu… Pentru o asemenea mireasă n-o să ceară un *kaling* prea mare. Mai mult, acum ai intrat într-o forță puternică, faci serviciul militar chiar la Zuhurșo. Nu vor îndrăzni să te refuze.

„Corect", îmi spun, „mă bucur. De ce nu m-oi fi gândit și eu la asta înainte?"

— Mulțumesc, *muallim*, zic. O s-o rog pe mama să o pețească.

— Mai întâi stai de vorbă cu fata, mă sfătuiește Șokir.

Dar pe mine mă cuprinde tulburarea sau poate chiar îndoiala. Cum, îmi zic, să vorbesc cu ea? Ce să-i spun?

Șokir râde:

— Ei, băiete, văd că ți-e frică de fete. Nu te sfii, nu le cresc dinți între picioare. Găsește un moment când o să iasă din casă, după apă sau altundeva… Apropie-te cu curaj. Da' ce să te învăț eu? Ești

soldat, tu știi mai bine. Du-te chiar acum, nu mai pierde timpul.

A spus așa de bine, că am început să mă bucur.

— Mulțumesc, *muallim*, zic. Mulțumesc de o mie de ori! Dacă se face treaba asta, o să vă rămân dator. O să fac pentru dumneavoastră ce doriți.

Pun mâna pe inimă, plec. Șokir mă strigă din urmă:

— Hei, Karim, dacă te-ai pregătit să te însori, trebuie să-ți îndrepți puțin *ker*-ul.

Eu mă mir:

— De ce să-l îndrept? Nu e mic, nici strâmb. E un *ker* bun, mare.

El spune:

— Nu despre asta e vorba. Trebuie să se facă lung, ca la măgar. Altfel, soția nu te va iubi. Ei, fiule, nu cunoști femeile… Karim-*djon*, o să-ți dau al doilea sfat bun. Există o metodă, bunicul meu, răposatul Mirzorahmatșo, m-a învățat. Poți să găsești iarba *zabonsuzak*?

— Pot. Lângă apă.

El mă sfătuiește:

— Rupe frunze de sparanghel, topește slănină de la coada de berbec și freac-o cu planta, pune puțină sare și apoi unge-ți *ker*-ul cu ea. Iar mai apoi trage mai tare de capăt, întinde…

— Probabil o să mă usture…

— Rabdă, spune el. Așa fac toți bărbații noștri.

Spun din nou „mulțumesc”, plec, Șokir mă strigă din nou:

— Stai puțin! Ce-ai în boccea?

— Le duc băieților niște turte.

— Dă-mi și mie una, spune, plată pentru sfaturi.

Nu am chef de asta, dar trebuie să desfac bocceaua.

— Două sfaturi, două turte, spune Șokir și ia trei.

Bine că mai rămâne destulă pâine în boccea. Am mințit în privința misiunii militare. Băieții noștri m-au trimis acasă, la Talhak. M-am lăudat; mama

mea face turte gustoase, nimeni nu mai face ca ea, iar Rambo a spus:

— Du-te, Dovleac, adu-ne și nouă.

Voiam să le arăt respect băieților, dar mi-era frică de comandant.

— Davron o să afle că am plecat de capul meu, o să mă pedepsească.

Gurg-lupul a început să râdă, și-a rânjit dinții de fier exact ca un lup:

— Ei, cum așa, de capul tău, te fute grija?! Ai auzit prea multe povești despre armată?

Are toți dinții de oțel, strălucitori. De aceea i se spune lupul.

— La noi sunt alte reguli, a spus Rambo. Cine vine înapoi fără turte e pus la zid.

— De ce? am întrebat.

— Te împușcă, mi-a explicat Rambo.

A glumit, probabil.

Acum ar trebui să mă întorc cât mai repede la Voruh. Dar nu mă duc în cazarmă. Picioarele mă poartă spre casa bătrânului Mirbobo. Mă duc, îmi zic, să vorbesc cu fata răposatului Abdukarim. Când eram mic, bunicul mă iubea. Mă învăța de toate. A făcut un arc-*kamon*, din care se trage cu pietre, special pentru mine și m-a învățat să țintesc… Acum bunicul e mort. Zic: „Bunicule, vreau să mă însor cu fata asta. Ajută-mă, te rog, să se întâmple treaba asta. Te rog tare mult”. Bunicul Abdukarim neapărat o să mă ajute. *Arvohii* noștri, răposații bunici, deși sunt severi, sunt buni, mereu ne ajută.

Merg, visez. Parcă cineva îmi spune o poveste. Și, pe când mergeam spre casa aceea, am văzut că ieșea pe poartă Zarinka, ținând două căldări în mâini, pentru că o trimiseseră după apă. Inima a început să-mi bată, fiindcă nu am întâlnit niciodată o fată mai frumoasă. M-am apropiat de ea și am spus:

— Dă-mi voie să te ajut. Dă-mi căldările astea, să nu-ți îngreunezi mâinile albe.

Și ea, fată de oraș, nu s-a tulburat și a răspuns simplu:

— Căldările goale nu sunt grele.

Dar nu m-am pierdut și am spus:

— Permite-mi să merg cu tine până la izvor, ca să le aduc înapoi pline.

Ea a fost de acord și ne-am dus, scurtând drumul printr-o discuție plăcută. M-am prezentat și i-am spus că fac armata chiar la Zuhurșo și în curând voi fi un om influent și bogat, pentru că Zuhurșo a promis să-i răsplătească generos pe toți cei care slujesc cu credință. Și atunci ea a întrebat:

— De ce-mi povestești asta, Karim?

Dar nu am început să ascund, ci mi-am deschis inima și am spus:

— Și dacă nu aș avea bani, m-aș angaja la bunicul tău argat, să câștig *kaling* pentru tine.

Tot visând așa, mă apropii de casa lui moș Mirbobo. Portița, ca în basm, se deschide, Zarinka iese pe uliță, vine înspre mine. Eu, ca într-un vis fericit, parcă plutesc spre ea, mă întind spre căldări:

— Hai să te ajut.

Ea sare într-o parte, strigă supărată:

— Valea! Ia mâinile! Ce vrei?!

Parcă am fost trezit din somn cu o bâtă. M-am prăvălit la pământ de pe calul viselor. Nu pot pricepe ce s-a întâmplat. Strigă:

— Fă pași, fă pași de-aici, asinule! Ce te-ai oprit așa? Mergi pe drumul tău, hai, vezi-ți de el. Că o să-l chem pe frate-meu…

Trece pe lângă mine cu nasul pe sus. Stau cu degetul în gură.

„De ce se întâmplă așa? Ce am spus greșit?” M-a păcălit Șokir. Fata asta e o vrăjitoare, *odjina*… La una ca asta, dai tot ca să scapi de ea. Mai bine să nu mă însor deloc, decât să trăiesc cu o asemenea mumă a pădurii.

Văd că Zarinka se oprește, se întoarce. Probabil nu mi-a aruncat în față toate cuvintele urâte. De ce

am avut încredere în Șokir?!

Se apropie de mine și zice:

— Băiete, te rog să mă scuzi. Îți dai seama, m-am obișnuit ca în Vatan, oamenii locului să se ia de rusoaice, mi-a scăpat automat, am învățat să fiu colțoasă. E o prostie, firește… Mi-a fost și mie rușine. La voi, totul e altfel…

Tac. Am uitat toate cuvintele. Ea întreabă:

— Cum te cheamă?

— Karim.

— Ei, la revedere, Karim. Nu te supăra. Bine?

Și o ia la fugă în sus pe uliță, legănându-și căldările.

Mă uit în urma ei, mă bucur. S-a împlinit tot, ca în vis! „Mulțumesc, bunicule Abdukarim, îmi spun. Îți mulțumesc de o mie de ori.” Acum probabil răposații mei bunici mă laudă. „*Barakallo*, bravo, Karim, o să spună. Ai adus o fată frumoasă în *kaun*-ul nostru”.

Acum o s-o rog pe mama să trimită pețitori la moș Mirbobo.

5. DJORUB

Oaia albă murea pe drumul acoperit de pietriș. Jigărită, cu lâna atârnând, semăna cu o bucată de bumbac murdar de proastă calitate care, în drum spre fabrică, a fost aruncată de vânt din camion direct în praf. Nu eu am răpus viața ei pe pietrele uscate, dar otrava vinovăției a început să-mi cuprindă inima. Îmi imaginam foarte bine ce procese chinuitoare au loc acum în organismul deshidratat și epuizat și un singur lucru nu știam – dacă animalele trăiesc groaza morții, ca oamenii, sau pur și simplu suferă doar.

Am strigat:

— Hei, Djav!

Sus, pe pantă, la vreo douăzeci de pași de mine, Djav încerca să pună pe picioare o oaie gestantă neputincioasă. Calul lui se afla alături. Djav a dezlegat de la șa un *cilbur*, o funie de lână, și a început să alunece jos pe pietriș, făcând pietrele să zuruie. L-am ajutat să pună oaia pe o parte și să-i lege picioarele.

— *Muallim*, țineți-o, vă rog.

Djav a scos cuțitul.

M-am lăsat pe trupul slăbit al oii. Djav a băgat degetul arătător și mijlociu de la mâna stângă în nările oii și i-a tras tare capul înapoi, întinzându-i gâtul. A zis:

— *Io*, *bismillo*…

Cu grijă, cu un calm de profesionist, a trecut cuțitul de-a curmezișul gâtului oii. Din tăietură a țâșnit un șuvoi gros de sânge. Djav a șters tăișul cuțitului de blana oii care-și răsucise picioarele legate.

— Blestemații ăștia de vazironi!

Acum două zile și jumătate, pe când turma părăsea pajiștea mare, muriseră mai mult de o treime din oi. Niciodată nu pierdusem așa de mult într-o deplasare scurtă. Și făcusem numai jumătate

de drum. Mânam restul turmei spre lacul Osmon-Kul. Lângă apă, acele oi care vor supraviețui o să se odihnească puțin și poate că vom reuși să le ducem pe cele rămase până la pășunea cea mică, Sari-ob. Zăpada abia începuse să se ducă de pe ea, dar nu aveam altă soluție. Desigur, pierderile sunt inevitabile în timpul oricărei deplasări îndelungate în munți. Un procent din pierderi este luat de la început în calcul. Pierderile și animalele lăsate fără viață.

La mijlocul zilei a început să plouă, dar chiar înainte de lăsarea întunericului, am reușit să ajungem până la un punct de mas de lângă stânca Haikali-Kalon. Vântul și soarele scobiseră în stâncă o adâncitură mare. Lângă peretele din spate, o boltă scundă, afumată, coboară pieziș până jos. Cine poate să socotească câte generații de păstori au înnoptat în peșteră de-a lungul secolelor? Dar poate că în vechime în ținuturile noastre au trăit primii vânători…

Oile s-au înghesuit una în alta pe platforma lată, în pantă, din fața peșterii, încercând să se încălzească. Un vânt înghețat, ca un darac de lână, le strângea din ce în ce mai tare într-o masă compactă și le stropea de sus cu apă rece. Și deodată, spunându-și că postavul e mult prea uscat, a aruncat asupra covorului viu un potop de apă. Ciobanii au aprins un foc. Câinii s-au adăpostit în peșteră. Le făcea vântul treaba.

— Dacă n-o să se oprească ploaia, o să pierdem tot, a spus Djav.

Avea dreptate. Turma putea muri aproape toată de frig.

— *Inșallo*, a răspuns Gul. Cum va vrea Dumnezeu.

Nu puteam să ajutăm nicicum. Nu mă linișteau nici versurile ce-mi veniseră în minte:

> *Hirs-zod, lasă tristețea*, *doar orice nenorocire trece,*

ca vremea rea vara.

Dimineață, cum prezisese poetul, vremea rea din seara trecută se dusese, deasupra defileului se vedea cerul curat. Dar nenorocirea rămăsese cu noi. Aproape toată turma murise de frig. Câteva animale care abia mai respirau le-am tăiat, să nu pierdem carnea degeaba. Am spus păstorilor să trimită oile rămase în viață în kișlak, iar eu am încălecat și am plecat înainte.

Nenorocirea era pe urmele mele. Mult în spate, resturile turmei – câteva zeci de berbeci epuizați – se împiedicau de pietre, coborând cu greu pe potecă. M-am apropiat de Talhak. Mirosul acru al cărnii de oaie calde din *hurdjin*-urile pline, legate la șa, tulbura mirosul familiar al satului. Mușteleca un nor viu, începuseră să vină din toate părțile kișlakului, m-au înconjurat, s-au îngrămădit ca mulțimea în fața unui magazin în care în sfârșit s-a adus marfa, zumzăiau ațâțate:

— Mâncaaaareeee… Proaaaaspăăăataăăă…

Iar jos, pe strada abruptă, acoperită de soare, venea zburând-șontâcăind spre mine Șokir, ca o muscă neagră ce simțise din depărtare mirosul nenorocirii. S-a oprit, așteptând. Nu voiam să vorbesc cu el. Când am ajuns în dreptul lui, am pufnit:

— *As-salom*… și am vrut să trec mai departe.

Dar de Mazăre nu poți să scapi așa de ușor. Dacă te înalți la cer, te apucă de picioare; dacă te bagi sub pământ, te trage de urechi. El s-a dat cu grijă într-o parte – nu mai conta că piciorul îi șchiopăta, și a apucat calul de frâu. E nepoliticos să te comporți așa, ofensator, dar pe Șokir nimeni nu-l învățase să fie respectuos: făcea o grosolănie și, în același timp, fața i se lumina de un zâmbet fățarnic, lingușitor:

— Te-ai întors repede, stimabile. Probabil ai adus vești bune.

Râde de mine! Dar am spus liniștit:

— Ai ghicit, prietene. Chiar că e o veste bună. Am scăpat de o grijă, putem să nu ne mai neliniștim în privința turmei.

Șokir a prins din zbor:

— Cu un specialist ca tine, Djorub-*djon*, de fapt nu trebuie să ne facem nicio grijă.

Abia m-am abținut:

— Te rog să mă ierți, mă grăbesc.

Dar el s-a agățat de frâu:

— Nu ați vrut să ascultați sfaturile mele. Am spus…

Și mânia mea n-a mai putut fi înfrânată:

— Ești bucuros, Mazăre? Fericit? Ai profețit?!

Am sărit jos de pe cal, am desfăcut un hurdjin, am scos din el un picior de berbec și i l-am întins lui Șokir:

— Na, ia-l!

A dat drumul fără să vrea frâului și s-a holbat la mine.

— Eeei, ce-i?

— Mănâncă din nenorocirea noastră. Satură-ți pântecul cel invidios. Hrănește-l pe săturate.

El, tulburat, a luat piciorul și, ca să nu cadă, l-a lipit de corp, murdărindu-și sacoul de la carnea crudă.

— Ei, Djorub, de ce…

— E puțin? Mai vrei? Na, mai ia…

Fără să mă uit, am mai scos din hurdjin o bucată de carne și i-am trântit-o la piept deasupra celeilalte.

— Mai vrei?

Tulburarea de pe chipul lui Șokir s-a transformat în furie. Între timp s-a deschis poarta și a ieșit Pavlon. Nu știu dacă auzise ori nu discuția noastră, dar a strigat vesel:

— Hei, vecini, ce-i asta? A venit comunismul? Se dă carne gratis? Nu mă uitați nici pe mine…

Șokir s-a uitat în jur și și-a desfăcut mâinile. Bucățile de carne au căzut la picioarele lui în

praful de pe uliță. Pavlon a început să râdă în hohote:

— Se pare că am spus adevărul. A venit comunismul. Oamenii aruncă bunurile pe drum. Djorub, frate, ce s-a întâmplat?

Am dat din cap spre Șokir.

— Întreabă-l pe el. O să-ți povestească. Despre trecut, prezent, viitor…

Am încălecat și am plecat fără să mă mai întorc spre ei.

Înainte de a ajunge la capătul *guzar*-ului, mânia mi s-a potolit, i-au luat locul rușinea și părerea de rău. Nu m-am purtat frumos. De ce mi-am vărsat furia pe Șokir? Cu ce este el de vină? Pur și simplu a vrut să glumească. Poate chiar să mă liniștească în felul lui. Dar, pentru că nu știe să vorbească cu oamenii, de aceea îi și spune Mazăre. Nu numai eu îl ironizez. Oare trebuia și eu să mai torn gaz pe foc? Poate că Șokir, după recenta discuție de noapte despre sinceritatea sa, a regretat, i s-a făcut rușine că a manifestat slăbiciune. Poate că își ascundea stânjeneala. Dar poate că s-a supărat pe mine pentru că-și deschisese sufletul. Trebuia să am milă pentru el, nu să mă enervez. Eu însă m-am supărat și mai tare. Cum să mă port acum cu el? Să mă scuz pentru grosolănie, să-mi atenuez vina printr-o discuție de suflet… Totuși, Șokir nu este un asemenea om care să fie potolit cu vorbe frumoase. Sufletul lui e precum *takîr*-ul. Precum pământul gol, uscat, neroditor, împânzit cu numeroase crăpături. Poți să torni un lac întreg, că apa este înghițită de crăpăturile adânci. Apele din toată lumea nu ajung să adape sufletul lui Șokir. Fie s-o fi născut așa, fie viața l-a uscat și l-a acoperit de crăpături…

Cu aceste gânduri deloc vesele, am ajuns acasă. M-a întâmpinat Dilbar, mi-a adus să mă spăl, mi-a dat haine curate, de casă, a întins *dastarhon*-ul în cămăruța noastră și ea s-a așezat lângă ușă. Am spus:

— Vino, așază-te alături. Mănânci cu mine.

S-a așezat pe *kurpacea.* Nu trebuia să-i explic nimic, a înțeles singură.

— Câte? De-ale noastre câte au rămas?

— Trei berbeci.

Dilbar a oftat.

— Nu-i nimic, o s-o ducem cumva. Am pus cartofi, am pus mazăre. Câmpul de sus o să fie curățat în curând. O s-o scoatem cumva la capăt. Se spune că Zuhurșo o să dea oamenilor făină și zahăr.

Am spus:

— Nu putem să luăm. Sunt murdare. Nu trebuie să luăm nimic de la el.

Dilbar a oftat din nou:

— Bine că ai venit în cele din urmă. Iar e neînțelegere în casă. Numai în dumneata ne e speranța…

Probabil că a spus-o în glumă. Numai ea știe să se descurce cu Bahșanda. Nici eu nu înțeleg cum. E liniștită, tăcută, nu te contrazice, dar mereu reușește să impună ce consideră că e corect. Cheia de la cămară e la Bahșanda, iar dacă cineva se uită din afară, va spune: Dilbar e numai o servitoare. De fapt, ea e cea care ține casa.

Am zâmbit:

— Oare există în lume neînțelegere pe care să n-o rezolvi tu?

Ea a zâmbit rușinoasă:

— Glumești…

— Bine, am dat din cap, spune ce s-a întâmplat.

— Ieri-dimineață a venit Mariam…, a început Dilbar.

— Asta care mai e? Bârfitoarea? am întrebat.

— Nu, a spus Dilbar. Soția lui Mahmadali, care locuiește în partea cealaltă. Ne-a adus în dar un morman de turte. Ne spune tuturor că ea coace cele mai gustoase turte din kișlak. Mulți chiar așa cred…

— Dar noi știm că tu coci cele mai gustoase turte, am spus.

Dilbar, de data aceasta, nu m-a contrazis.

— Mi-am dat seama după față de ce a venit. Apare ceva deosebit când femeile se ocupă de asemenea treburi. A trăncănit despre una, despre alta și spune: „Stimată Bahșanda, avem un băiat…”

Bahșanda s-a înroșit, și-a ridicat o sprânceană. Cine sunt ei să pețească?! Înainte nici nu le-ar fi trecut prin minte. Dar acum, se vede, sunt niște vremuri, că nimeni nu mai știe unde e josul și unde e susul. Unde e fundul urciorului și unde e gâtul. Unde e unt în *badia* și unde e zerul. Dar noi știm că untul nu se amestecă cu apa…

Văd că mireasa nu se mai abține, spune ceva tăios, nepoliticos. S-a grăbit să spună: „Din moment ce discuția a luat-o în direcția asta, trebuie să o chemăm și pe mama fetiței, Vera”. Bahșanda s-a uitat la mine ca lovită cu parul, dar a tăcut în prezența musafirei. Numai ceaiul s-a legănat în farfurie când i l-a dat lui Mariam. Cu asemenea onoruri, de parcă o venera pe mama șahinșahului. Își manifesta ironia, își ascundea indignarea. Dar am văzut, i-a trecut. Puteau fi lăsate și singure.

„Vă rog să mă scuzați”, spun, „acum o s-o aduc. Stați jos, stați jos, vă rog, nu vă ridicați”.

Îmi spun că Bahșanda va apuca să se calmeze și, cu niște fraze politicoase, o să refuze. Și ca să n-o umilească pe Mariam, și ca să nu ne păteze nouă onoarea cu o grosolănie. Demn, cu respect – doar nu era ca, în prezența unui om străin, să lase la iveală neînțelegerile din familie. I-a spus ceva Verei în rusă. Nu prea am înțeles cuvintele, dar am ghicit după sens: „Vera-*djon*, persoana asta întreabă dacă n-o dăm pe fiica ta de nevastă fiului ei”.

Vera a pus farfuria pe *dastarhon*, a dat din cap și a spus: „Nu”.

Oare se poate să răspunzi așa de grosolan?! Am început să mă simt stânjenită. Și pentru Vera îmi era rușine. Oare nimeni nu a învățat-o niciodată bunele maniere?

Bahșanda iar a spus ceva. Probabil îi reproșa lipsa de respect. Dar Vera a dat din nou din cap și a spus: „Nu!”

Trebuia să-i fi explicat Bahșandei că nici noi nu vrem să dăm fetița din familia noastră, pe fata lui Umar, să o dăm unor oameni care nu au niciun par, nici curte, într-o familie unde femeia e pusă să are în locul cailor. Fie că mândria o împiedicase pe Bahșanda să-i explice asta Verei, fie nu știa prea multe cuvinte rusești, dar Vera doar dădea din cap și repeta: „Nu”.

Am început să mă gândesc cum s-o scot pe Vera din *mehmonhona* fără să încalc buna cuviință, să-i explic prin intermediul Zarinkăi că e mai bine să stea și să nu spună nimic, iar eu și Bahșanda vom refuza politicos și demn.

Nu am mai apucat. Bahșanda s-a enervat, a explodat. Știți și dumneavoastră, când se mâniază, uită de toate. Nu se cruță nici pe sine, nici pe alții. Poate spune orice, poate face orice. Deodată a devenit liniștită și rece ca gheața. I s-a adresat lui Mariam cu o amabilitate exagerată:

— Stimată Mariam, vă rog să ne scuzați. Mireasa noastră încă nu înțelege foarte bine tadjica. Ne-am sfătuit cu ea, am discutat și am hotărât împreună că pentru fetița noastră e greu de găsit un mire mai bun ca fiul dumneavoastră.

Desigur, Mariam a înțeles tot, dar nu a lăsat să se vadă. Doar își atinsese scopul. Iar noi aveam să atenuăm cumva disputa, ei puțin îi păsa.

— Slavă Domnului! a exclamat. Iar fetița voastră va fi îngrijită și alintată ca o floricică!

Vera s-a uitat neajutorată la mine. Despre ce vorbesc astea? I-am făcut pe neobservate un semn: taci, o să vorbim după aceea. Dar Mariam și-a schimbat tonul vesel cu unul împăcat:

— O singură problemă am, nu putem plăti un *kaling* mare.

Dar Bahșanda și-ar fi dat și foc la casă, numai s-o ardă și mai tare pe Vera.

— Nu e nicio problemă, a spus. Nu cerem mult. Dați cât puteți.

Am exclamat în sinea mea: „cum se poate ca ea, o femeie, să cuteze așa ceva?! A rezolvat singură o problemă importantă fără bunicul. Tatăl dumneavoastră trebuia să stabilească *kaling*-ul. Cum să refuze acum? Și cum să-și ia cuvântul înapoi?”

— Nu-i nimic, am spus. Sunt convins că o să găsești tu ceva. Te străduiești tu.

Dilbar a zâmbit:

— Doar nu vreți ca fata să plece repede de acasă…

Nu vreau. Dumnezeu nu mi-a dat copii, iar când fiul și fiica răposatului frate ni s-au alăturat în casa noastră, au devenit ca ai mei. Din păcate, răposatul frate și-a educat prost copiii. Nu i-a învățat să se comporte corect. Se poartă mult prea liber cu bătrânii. Liber și chiar cutezător. Iar Zarinka a simțit din primele zile că eu mă port cu ea deosebit.

A venit la mine:

— Nene, unde a dispărut mirele nostru?

— Nu mai ai răbdare?

— Nu mai am răbdare, nene. Să fie cât mai repede.

M-am supărat:

— Așa de rău îți e în casa natală?

S-a încruntat:

— Nu e casa mea natală.

— Eh, Zarinka… În casă străină nu va fi mai bine.

Ea mă asculta fără să înțeleagă.

— Unde este în casă „străină”? Vreți să ne alungați?

— Nu vă alung. Chiar tu vrei să pleci.

Și-a strâns buzele:

— Nu vreau să plec nicăieri. Mai bine zis, nu am unde să plec… Nici eu nu știu unde e casa mea.

Am spus:

— Aici. Asta e casa ta.

Zarinka a explodat:

— Nu mie, ei să-i spuneți.

Sărmana fetiță! E gata să se căsătorească cu oricine numai să scape de mama vitregă. Multe fete gândesc la fel, dar nimeresc din lac în puț.

Am spus:

— Karim nu e băiat rău, dar e mult prea simplu. Nu se potrivește cu tine. Nu te grăbi, o să găsim un tânăr…

Nici nu m-a lăsat să termin:

— Ce-are a face aici Karim? Ce-mi pasă că e tânăr? De fapt, nu am nevoie de nimeni!

Fetița s-a încurcat de tot și m-a încurcat și pe mine. Ba nu mai are răbdare și vrea să se mărite, ba nu are nevoie de nimeni. Tinerii nu știu nici ei ce vor. Dar ea a început să râdă în hohote:

— Vai, unchiule! Credeați… Eu vă vorbeam despre mustăciosul ăla care a venit să o pețească… A păcălit-o și a dispărut. Și noi îl așteptam aici…

Mi s-a luat o piatră de pe inimă, am început să râd în hohote odată cu ea. Dar mai apoi am început să mă întristez. Uite cum neînțelegerea reciprocă ne desparte pe noi, oameni apropiați. Am spus:

— Cine știe ce se va întâmpla când mătușa ta Bahșanda se va căsători și va părăsi casa noastră. Poate că o să ne pară rău după vremea de acum, ne vom aduce aminte ca de niște zile frumoase… Nu degeaba Validdin-zod, privighetoarea Talhakului, a scris asemenea versuri:

Prietene, nu grăbi zborul întâmplărilor,
poate că în loc vor veni unele mai rele.

Zarinka a dat încăpățânată din cap:

— Nu poate fi mai rău!

Și, deși am încercat s-o conving pe fetiță să nu grăbească evenimentele, și eu alergam pe urmele lor în gândurile mele. Cum să nu le grăbesc, când deodată se stricase o viață așa de frumoasă. Talhakul clocotea și nici oamenii respectabili nu-i puteau calma pe consăteni. Au trecut câteva zile de când Ghioz s-a dus să caute dreptate, dar până acum nu s-a mai auzit nimic despre el. Ce s-o fi întâmplat?

6. ZARINKA

Azi am aflat o noutate cutremurătoare. Adică, firește, noutate pentru mine… Ai noștri – cu excepția noastră – probabil știu totul de mult.

Dimineață i-am spus Bahșandei:

— Nu mă duc la câmp.

Și-a ridicat în tăcere sprânceana: de unde până unde, cică?

— Mă doare burta.

Nu, totuși chiar e vrăjitoare! S-a uitat la mine și imediat a înțeles despre ce este vorba.

— Rămâi acasă, o ajuți pe mătușa ta, Dilbar. Să faci ce spune ea. Dar să nu te atingi de vatră și de mâncare. Acum ești necurată.

Ah, ah, ah, dar ea e tare curată! Cea mai curată, preacurată din lume. Am întrebat intenționat cu o voce respingătoare:

— Să nu ating mâncarea? Vreți să mor de foame?

Dar ea, ca și cum nu m-a auzit:

— Tu, fetițo, nu mă lua cu din astea. Îți dai și tu seama despre ce vorbesc. Ți-e interzis să faci mâncare. Dar de mâncat, mănânci cât vrei, n-ai decât să crăpi.

Și s-a dus să dea porunci. Iar eu m-am dus la bucătăria de vară acoperită, unde tanti Dilbar pisa mei.

— Tanti, cu ce să vă ajut?

— Ia și spală puțină fasole. O să facem o supă pentru prânz.

— Tanti Bahșanda a spus că nu trebuie să mă ating de mâncare.

Nici lui Dilbar nu a trebuit să-i explic nimic.

— Stai jos, fetiță, și odihnește-te.

De fapt, nu aveam chef să stau degeaba, deși mâinile aproape că mi se uscaseră de la pietrele pe care le cărăm pe câmp. Dar Dilbar muncea bine și cu spor, eu mă uitam la ea și nu mi-am dat seama

cum m-am așezat alături. Ea pisa meiul într-o pivă de lemn cu un pisălog înalt de piatră. Poc-poc, poc-poc, poc-poc… Ca în numărătoare: „În pivă pisălogul du-te vino,/O s-avem mâncare bună”.

Tanti Dilbar a aruncat pe jos o mușama, a întins deasupra ei un *dastarhon*, a vărsat meiul pe el. S-a așezat pe vine, a răsfirat o mână de mei și a aruncat-o ușor în sus. Deodată mi-am adus aminte cum ne jucam în copilărie – arunci în sus o mână de pietricele și le prinzi cu o mână, câte poți. Tanti Dilbar, desigur, nu prindea boabele. Meiul cădea pe *dastarhon* ca un nisip uscat, galben. Iar vântul venea și sufla cojile. Ce amuzant! Și adierea vântului este tot un instrument de bucătărie!

Deodată a apucat o mână de mei și a aruncat-o brusc așa de sus, că meiul a căzut pe noi și pe pământ.

— Totul a fost în zadar!

Am văzut că urmărește tristă cojile ce zburau din curte.

— Totul a fost în zadar! Nu iese nimic…

Nu am înțeles și am spus:

— Tanti, meiul e aproape curat.

— Ei, fetiță… Iar nu am reușit.

Mi-am dat seama despre ce vorbea ea și am zis, poate un pic cam de sus – totuși, cum-necum sunt fată de medic (sărmanul tata!):

— Tanti, trebuie să mergeți la doctor. Acum sunt atâția specialiști pentru fertilitate… O să se termine războiul și la Kuliab sau Kurgan-Tiub o să vă trateze de asta.

— Am fost. Au spus: „La Dușanbe există un medic pentru femei, Maia Abdurahmanova. Dacă tratează ea, și o așchie de lemn o să aibă rod”. Soțul m-a dus. Mi-era teamă că nu va ieși nimic, dar oricum m-am dus… Am găsit-o pe Maia Abdurahmanova. S-a uitat înăuntru. Am făcut analize. Am făcut Röntgen. M-au dus la un spital, au făcut tomografie – e o mașină albă așa, mare, te culci în ea ca pe o targă de înmormântare. Maia

Abdurahmanova a spus: „Tu ești sănătoasă, poți face copii. Problema e la soțul tău. El trebuie să se trateze”. I-am spus tot. Mai întâi a început să râdă, apoi s-a supărat. „Scoate-ți prostiile din cap”, a spus. „Ce, ești ignorantă de tot? Ai ieșit din peșteră?”

M-a cuprins o curiozitate așa de mare, că am întrerupt-o:

— Dar ce i-ați spus?

— *Pari* s-a îndrăgostit de mine. Nu mă lasă să nasc. Îmi face rău.

— Dar *pari* este *peri*, o femeie fermecată. Frumoasă…

— Nu, așa scrie în cărți, a spus tanti Dilbar. În realitate e de sex masculin.

Nu m-am mai abținut. Am râs în hohote.

— Tanti, *pari* există numai în basme. De fapt, nu există. Oare credeți în ei?

— Nu, nu cred, a spus tanti Dilbar. Știu că sunt povești. Și eu am învățat la școală… Dar ei vin la mine.

Și atunci mi-am dat drumul de tot. M-am simțit groaznic de adultă și inteligentă. O educatoare la grădiniță.

— Vin? am întrebat eu sever. Cine poate să vină?

— *Pari*. Arată exact ca un student. Uite, așa de înalt – a arătat ea cu mâna puțin mai mult de un metru. Într-un costumaș negru, cu cămașă albă și cravată, pe cap are o tiubeteică *ciust*[92]. Spune că mă iubește. Nu poate să trăiască fără mine. Îmi spune poezii.

— Și cum nu vă dă voie să nașteți?

— *Pari* nu sunt oameni, a oftat tanti Dilbar, ei pot să facă multe lucruri.

— Și ce zice nenea Djorub? am întrebat și eu fără să-mi dau seama.

Tanti a răspuns:

— Parcă bărbații se pot pune cu *pari*…

Era o zi deosebită. Seara am mai aflat câteva mărturisiri cutremurătoare. După muncă – în munți se întunecă imediat, parcă cineva apasă pe întrerupător –, mama stătea lângă vatră și se uita în foc. Eu, ca de obicei, mă dusesem pe acoperișul meu. Și am auzit de acolo cum Bahșanda a spus în tadjică:

— Nu m-am gândit niciodată că o să te văd lângă vatra mea…

Mamei îi spunea oare?

— Dar tu știi cum e asta, să trăiești fără bărbat? De unde să știi tu? Ești așa de albă, așa de rece! Probabil nici nu ești femeie… Cum a putut Umar să trăiască cu tine?! Măcar ai avut pisică acasă? Ai văzut cum suferă când vin zilele ei? Dar pisicilor, unor creaturi fără minte, Dumnezeu le-a poruncit să fie fierbinți o dată pe lună. Noi, femeile, suntem mereu fierbinți. Mereu avem dorință – în fiecare zi și în fiecare noapte –, dacă nu e bărbat alături care să ne potolească dorința… Să mă ierte Dumnezeu pentru aceste gânduri și aceste cuvinte. Știu, unele femei se potolesc singure, fără bărbați. Să mă ierte Dumnezeu și pentru aceste cuvinte. Doar el știe: m-am mulțumit numai cu munca…

A tăcut. Credeam că a plecat. Nu știu cum se întâmplă de tot timpul aud discuții străine. Parcă sunt spion. Îmi vine să strig: „Hei, am auzit tot! Alegeți pentru discuție niște locuri mai ascunse”. Dar unde să le găsești? Totul e la vedere. Și toți oamenii stau grămadă.

Nu, se pare că Bahșanda încă nu terminase de vorbit.

— Tu crezi că sunt proastă, needucată. Dar eu știu tot. Am terminat școala. Ascult radioul. Puteam să mă duc în oraș, puteam să mă duc la comitetul raional, să spun: „Am cinci copii. Soțul meu și-a luat amantă, soțul meu și-a luat o a doua soție, soțul meu respectă regulile vechi ale *bailor*”. Pe Umar l-ar fi chemat la comitetul raional, s-ar fi speriat… Probabil că nu m-ar fi luat la oraș, dar te-

ar fi părăsit. Se temea de mine, dar de comitetul raional se temea și mai tare… Nu m-am dus, nu am spus… Este o rușine față de Dumnezeu și de oameni să-ți aduci înapoi soțul pe o asemenea cale. Vecinele îmi reproșau: „Oare nu ai mândrie? De ce nu te duci în oraș, la comitetul raional?” De mândrie nu m-am dus. De multe ori mă pregătisem, dar mândria a fost mai tare. Oamenii înțelepți spun: cel care are în inimă măcar o fărâmiță de mândrie nu va intra în rai. Încă din timpul vieții mândria m-a aruncat în iad…

De ce îi spune asta mamei? Doar mama nu înțelege…

— Voi, rușii, nu aveți niciun fel de cultură. Nu știți să vă salutați cuviincios, să începeți cuviincios o discuție, nu aveți tact. Nu știți să păstrați curățenia, nu știți cum să separați ce e permis de ce e nepermis. Eu știu sigur că nu-ți cureți părul de pe pubis și de pe trup și sunt convinsă că niciodată nu faci ritualul de purificare după ciclu. Am văzut mulți ruși. Știu, și printre voi sunt oameni buni. Probabil și tu ești o femeie bună. Socrul a povestit că ai încercat singură să-l îngropi pe Umar… Ai făcut totul după lege, dar îmi dau seama că voiai să-l petreci cu demnitate, cum înțelegi tu… Djorub e prost. Djorub crede că acum, când răposatul a plecat, nu mai am ce împărți cu tine. E foarte prost. Poate că dacă răposatul ar fi fost în viață, aș fi putut să mă împac cu tine. Poate că am fi ajuns chiar prietene. Dar acum, când lucrurile sunt cum sunt, când nu se mai poate schimba nimic, nu am liniște. Dumnezeu l-a luat din casa ta, nu din a mea, și de aceea răposatul a rămas pentru totdeauna al tău…

A plecat. M-am gândit mult timp, iar înainte de culcare am întrebat:

— Mămică, ai înțeles ceva din ce ți-a spus ea?

— Pe ea n-o interesează asta. Discută cu mine precum cu o pisică. Știi, uneori oamenii singuri,

când nu au cu cine vorbi, își deschid sufletul în fața animalelor.

— Dar tu?

Mama a ridicat din umeri:

— Mă imaginez o pisică.

— Mămică!!!

— O înțeleg. Nu cuvintele, ci ceea ce simte. Bahșanda e un om mândru și nu va recunoaște niciodată asta. Nimănui, doar pisicii.

— A spus despre tata tot felul de mizerii!

Și deodată, mama m-a uimit extraordinar.

— Pot să-mi imaginez. Crezi că nu mi-am dat seama cine e tatăl tău? Mi-am dat seama foarte bine, dar oricum l-am iubit. Un om slab. Tu ești puternică. Nu semeni nici cu el și nici cu mine. Dar el… Poate că dacă nu l-aș fi iubit, aș fi spus că e un om de nimic. Dar avea niște mâini… Știi, mâinile lui erau ca din rai… Fie el blestemat, Umar ăsta! Când am început să ne întâlnim, nu știam că are familie. Iar mai târziu… deja eram însărcinată cu tine și cu Andriușa. Atunci s-a aflat tot. „Te rog să mă ierți, Vera-*djon*, nu putem merge la Oficiul Stării Civile…” L-am alungat. Dar tu îl ții minte pe tata, poate să convingă pe oricine. „Aaaa, Vera-*djon*, nu-ți pare deloc rău de mine. Sunt așa de nefericit! Părinții m-au căsătorit fără acordul meu, au găsit o urâțenie, o proastă, o vrăjitoare…”

— Și așa și este! Chiar e vrăjitoare! O vrăjitoare rea.

— Nu, fetițo, e o femeie nefericită.

— Mamă! Vorbești de parcă ai fi vinovată cu ceva față de ea.

— Nu știu. Poate da, poate nu… De mult am încetat să mă gândesc la asta. Imaginează-ți cum este să fii rusoaică tânără într-un sătuc precum Vatan. Nu ai scăpare. Fiecăruia i se pare că… Toți se leagă te tine, toți…

— Știu, mămică: „Curvă rusoaică învățătoarea…”

— O, Doamne, Zarinka, ce mai expresie! De unde ai luat-o?

Am pufnit. De unde am luat-o?! Ai fi zis că trăiam într-o împărăție de poveste, printre zâne.

— Tatăl tău m-a ferit de toate asta. Toți știau că sunt soția lui. Și el era respectat…

Nu-mi puteam crede urechilor. Am început să strig:

— Și ea, ea? Știi ce a spus ea? Ea a spus că tatăl nostru a întreținut-o, numai de aceea nu l-a părăsit. Deci ea pur și simplu l-a folosit pe tata. Și el te-a folosit pe tine. Și acum se dovedește că și tu…

— Zarinka, nu e totul așa de simplu cum ți se pare.

— E foarte simplu! Rezultă că niciunul dintre voi nu a iubit cu adevărat.

M-am întors și m-am prefăcut că am adormit. Dar mă gândeam. Abia îmi dădusem seama că nu știu nimic despre mama. Și se dovedește că noi nu știam nimic despre tata. Ne obișnuisem cu faptul că știam puțin despre el, probabil nici nu am încercat. Și acum e târziu, n-o să mai știm niciodată… Acum o vedeam pe Bahșanda cu alți ochi. Dar de s-ar mărita mai repede!

7. DJORUB

Asupra Talhakului nostru parcă s-a abătut bubuind o avalanșă. S-au întors emisarii care se duseseră la Zuhurșo după dreptate. Nimeni nu se așteptase să fie așa de groaznic. Tot poporul pufnea și protesta cutremurat. Venerabilul Dodihudo a spus:

— Au stins focul, s-au dus după apă și au adus foc. Atunci ne aflam la *rais*, în *mehmonhona*, și *rais,* arătând spre lampa cu gaz, a protestat:

— Și focul are folosul lui. Dar vreau să știu cum s-a întâmplat nenorocirea asta. Povestiți, venerabile.

Venerabilul Dodihudo refuză apăsat:

— Nu sunt meșter la povestit. Rugați-l pe Iodgor.

Noi toți – mullahul Razzak, *selsovet*-ul Bahrullo, contabilul, Suhbat mecanicul și chiar Șokir (și el se strecurase acolo, desigur, se așezase mai jos decât ceilalți, chiar lângă ușă, dar și de asta era bucuros, că stă cu niște oameni respectabili) –, desigur, noi toți cunoșteam talentul lui Iodgor, dar mai întâi trebuia să-i arătăm respectul bătrânului Dodihudo. Și acum, după ce ne arătasem respectul, Iodgor a început povestirea:

— Mergem noi, am traversat pârâul Obi-Buzak, Șer spune: „Bubuie ceva. Auziți?”

„Unde?”, întreabă răposatul Ghioz.

„La motor. Nu e bine ceva, nu-mi dau seama”.

„E departe să ne întoarcem, nici nu avem timp”, meditează răposatul Ghioz. „Hei, Șer, ajungem până acolo?”

„Cum va vrea Dumnezeu”, răspunde Șer. „Bubuitul ăsta nu e un semn bun, e de rău augur. Probabil cauza noastră nu va avea câștig”.

Răposatul Ghioz râde:

„Ei, nu vă fie frică, Zuhurșo n-o să mă refuze. Noi, în optzeci și cinci, în septembrie, am învățat

împreună la Dușanbe, la școala de partid”.

Ajungem la Voruh. Răposatul Ghioz propune:

„N-o să pierdem vremea. Să mergem la Zuhurșo, să-i spunem de treaba noastră”.

Venerabilul Dodihudo, care stă azi aici, în *mehmonhona,* protestează:

„Nu, prietene, nu merge așa. Mai întâi trebuie să aflăm care sunt acum rânduielile. Să mergem la mullahul Ghirdak, să-l întrebăm. Mullahul e un om înțelept, ne va da un sfat bun”.

Șer se bucură:

„Bine. Și o să-l rugăm pe mullah să vadă ce bubuie la motor”.

Mergem la mullahul Ghirdak, la atelierul mecanic. Poarta garajului e larg deschisă. Deasupra gropii se află un GAZ[10], nici țipenie nu e în garaj. Strigăm:

„Hei, *mullo* Ghirdak!”

Mullahul Ghirdak iese din gaura de examinare:

„Ce oameni au venit!”

Iese din gaură, are pantalonii și cămașa murdare.

„*As salom*”, dar nu ne poate da mâinile: amândouă sunt până la coate pline de ulei. Ne salutăm, întrebăm despre familie, despre sănătate, spunem de ce am venit. Mullahul Ghirdak spune:

„Nu ajungeți așa de simplu la Zuhurșo. Mai întâi trebuie să faceți o hârtie. Să scrieți o cerere, să prezentați cazul”.

Ghioz se indignează:

„De ce asemenea birocrație?! Înainte, la Kalai-Humb, la comitetul raional, imediat mă primeau. Dacă erau ocupați, mă rugau să aștept o oră, două”.

„Erau alte vremuri, frate”, oftează mullahul Ghirdak. „Acum, vă rog să mă scuzați, vă las singuri”.

Pleacă. Se întoarce într-un *ceapan* curat, cu o cămașă albă ca zăpada. Și are mâinile curate, dar sub unghii are negreală. Probabil nici nu se poate

să speli tot. Se urcă în mașina noastră, mergem. Acasă mullahul ne duce în *mehmonhona.* Cât se pregătește masa, răposatul Ghioz scrie cererea. Am mâncat, mullahul Ghirdak ne sfătuiește:

„Cererea o adresați fie lui Zanbur, fie lui Gafur”.

Ghioz răposatul întreabă:

„Care e Zanbur ăsta? Zootehnistul?”

„Nu, garda de corp, cel care a venit cu Zuhurșo. Celălalt, Gafur, este tot păzitor al lui Zuhurșo. Oamenii le spun *djondor. Devi* care locuiesc în locuri necurate, omoară și mănâncă oameni”.

„Ei! N-o să ne mănânce?”, glumește răposatul Ghioz.

„Nu vă temeți”, râde mullahul Ghirdak. „Dați bani, o să vă dea drumul. Trebuie să le dați *bahșiș*”.

Casa lui Zuhurșo o vedem de departe. E mai sus decât toate casele din kișlak. Demult au început s-o construiască. Oamenii credeau că pentru mama lui Zuhurșo. Încă nu știau că el se va instala în ea. O casă foarte mare, un palat. În jur e gard. Porțile de fier au fost turnate la Kalai-Humb, au fost vopsite cu auriu. Mă uit de aproape – e lucru ieftin, alamă… Batem la portița aurie. Un soldat, chiar un băietan, în haine de camuflaj, cu automatul pe umăr, deschide.

„Ce-i?”

„Am adus o cerere, fiule”.

„Stați așa”.

Trântește poarta.

Așteptăm. În cele din urmă iese un bărbat foarte înalt, lat, ca un buldozer, dar oarecum stângaci, greoi. Parcă e un *dev* din munți care a fost îmbrăcat cu haine militare, iar la mijloc are un toc de pistol.

„Ce vreți?”

„Stimabile, vrem să-i transmitem lui Zuhurșo o petiție”.

„Dă-mi-o mie”.

Venerabilul Dodihudo întinde cererea. Devul desface hârtia, o citește, se uită la noi, nu spune nimic. Tace.

„Stimabile, nu disprețuiți un mic dar”, spune Dodihudo.

Îi întinde un teanc de bani împăturiți în *rumol.* Devul desface batista, numără.

„O să vă spun mâine când să veniți”.

Ghioz roagă:

„Stimabile, pentru efort nu uitați să-i spuneți lui Zuhurșo că cererea a fost adusă de Ghioz din Talhak. Zuhurșo mă știe bine”.

Devul, fără să-și ia rămas-bun, trântește poarta.

A doua zi ne ducem din nou la palat. Îl rugăm pe băiatul cu automat să-i cheme pe Zanbur sau Gafur. Nu știm cu care dintre ei am vorbit ieri.

„Stați așa”.

Iese devul, același de ieri, dar și mai înfricoșător. Fața și mâinile îi sunt acoperite de pete albe. Se pare că are o boală, *pesi-mahou*. Dodihudo i se adresează:

„Stimabile, ieri am dat o hârtie tovarășului dumneavoastră. Vrem să aflăm rezultatul. Referitor la termen”.

Tace. Venerabilul Dodihudo scoate din sân un pachet cu bani, îl întinde devului pătat. Acela se întoarce, pleacă. Lasă portița deschisă. Am aruncat și noi o privire. Ehei, fraților! Zuhurșo are toată curtea din față acoperită cu asfalt. Probabil că a tot văzut așa ceva la oraș. Cum poate să trăiască un om într-o asemenea curte? Vedem că aleargă un copilaș:

„A spus că pentru dumneavoastră s-a stabilit poimâine”.

„Dar pe la ce oră?” întreabă răposatul Ghioz.

„Despre oră nu a spus nimic”.

„Nu-i nimic, o să venim dimineață mai devreme, o să așteptăm”, stabilește venerabilul Dodihudo. „Iar dacă ni se precizează și ora, o să plătim din nou”.

Ne întoarcem în casa mullahului Ghirdak. Femeile fac *kurtob,* aduc în *mehmonhana.* Un kurtob bun. Cu mult ulei…

Povestea lui Iodgor a început să se reverse ca un *arîk* plin de mizerii. Noi apreciem arta prietenului nostru, dar uneori e atras de tot felul de detalii inutile și unii dintre ascultători trebuie să pună mâna pe *ketmen* ca să-l deblocheze.

— Iodgor, prietene, ce a fost mai departe? a întrebat mullahul Razzak. Cum ați ajuns la Zuhurșo?

Totuși, nu poți acoperi *arîk*-ul cu cuvântul.

— Seara, mullahul Ghirdak se întoarce acasă de la atelier. Bem ceai…

— Prietene, ne spui altă dată cum v-au servit.

Iodgor a oftat.

— Nu apreciați arta povestirii. Cine e indiferent față de gustul halvalei e servit cu șrot.

Și Iodgor a continuat:

— Bem ceai. Bun ceai mai are mullahul Ghirdak! Șaptezeci și opt. Mullahul povestește: tânăra soție a lui Zuhurșo a murit. Iar noi nu știm dacă să ne întristăm sau să ne bucurăm.

Șer spune:

„Dumnezeu o să ne ajute. Acum Zuhurșo nu mai are rude în Satul de Sus. Poate că va soluționa cazul în favoarea noastră”.

Mullahul Ghirdak îl dojenește:

„Nu hotărî în locul lui Dumnezeu! Nimănui nu-i e dat să știe ce crede Allah, care sunt planurile lui, care sunt intențiile. Nici îngerii nu știu”.

„Zuhurșo neapărat va lua partea noastră”, spune răposatul Ghioz. „Am fost prieteni. Am învățat la școala de partid, am locuit în aceeași cameră. Amândoi suntem consăteni, suntem din Sangovar. În Dușanbe am găsit băieți din Darvaz, din Kalai-Humb. Aveam timp liber, făceam pilaf cu băieții pe lacul Varzob. Carne, orez, morcovi cumpăram, luam un ceaun de la bucătarul de la cafeneaua Orom, făceam o sobă din pietre pe malul lacului…

Unul dintre băieți gătea foarte bine. Uite, ne făcea pilaf, noi stăteam jos, mâncam. Beam și puțină vodcă. Ne odihneam. Glumeam, râdeam. Zuhurșo putea să mănânce mult pilaf. Trebuie să spun adevărul, era foarte lacom. Îi spuneam că e campion la viteza de mâncare a pilafului…"

Șer se minunează:

„Nu se supăra?"

„Nu, nu se supăra deloc", spune Ghioz. „Zuhurșo e un băiat vesel. Râdeam cu el".

Dimineață devreme ne prezentăm la poartă. La amiază iese un *dev* pe poartă:

„Ei, ăștia din Talhak, intrați".

Intrăm în curte, în fața palatului este o Volgă neagră parcată. În dreapta ei mai este o casă, mică. Probabil, îmi spun, e *mehmonhana*, construcția pentru musafiri. Intrăm. E o cămăruță acoperită cu covoare, lângă perete e pusă o *kurpacea*, pe ea stă întins *devul* pătat.

„I-ai verificat?", îl întreabă pe primul.

Primul ordonă:

„Ridicați mâinile".

Mă lovește pe tot corpul, parcă bate o pernă. Caută arme. Îi percheziționează și pe Ghioz și Dodihudo.

„Sunt curați", spune. „Intrați".

Arată spre o ușă sculptată. Ne dăm jos încălțările. Răposatul Ghioz, sărmanul, se chinuie mult până își scoate cizmele. Are o gaură la un ciorap, își scoate și ciorapii, intră desculț la Zuhurșo de dragul cuviinței.

Ehaaa! Se pare că nu era *mehmonhana.* E un cabinet ca la consiliul raional… nu, nu ca la comitetul raional, și mai bogat. Departe era un birou lucios. Lângă el se mai afla un altul, cu scaune alături. Pentru ședințe. Zuhurșo se ridică, vine în întâmpinarea noastră.

„Ghioz, dragule, în sfârșit ne revedem! De mult am așteptat întâlnirea asta".

În ochi îi strălucește fericirea. Repetă:

„Ghioz, o, Ghioz…”

Parcă a primit un cadou mult așteptat. Un singur lucru mă miră: de ce nu l-a chemat înainte pe Ghioz la el? De ce nu a venit la el la Talhak? Văd că până și răposatul Ghioz se minunează. Deși se lăuda cu prietenia cu Zuhurșo, nu se așteptase la o asemenea primire caldă.

Venerabilul Dodihudo începe să vorbească, adresându-i-se lui Zuhurșo:

„Am auzit despre durerea dumneavoastră…”

„Durere? Ce durere?”, întreabă Zuhurșo.

Venerabilul Dodihudo nu arată mirare.

„Despre sfârșitul soției dumneavoastră vorbesc”, explică. „O deplângem împreună cu dumneavoastră”.

Zuhurșo capătă o înfățișare tristă.

„Da”, spune, „a murit”.

Ne invită la masa lungă, ne pune ceai, îl servește pe Ghioz. „De mult nu ne-am mai văzut, dragule. De pe vremurile acelea…”

„Ce vremuri vesele au fost!”, spune răposatul Ghioz.

„Da, vesele”, recunoaște Zuhurșo. „Și tu erai un băiat vesel”.

Răposatul Ghioz râde:

„Ei, frate, nici acum nu sunt așa de trist…”

„Glumeai mult”, continuă Zuhurșo.

Văd că în ochii lui nu e nici veselie, nici bucurie. Dar răposatul Ghioz nu remarcă asta.

„Toți glumeau, râdeau”, spune.

„De cine râdeau?”, întreabă Zuhurșo.

„Pur și simplu râdeau”, spune Ghioz.

„Nu”, spune Zuhurșo. „Râdeați de mine. Cum îmi spuneai, mai ții minte?”

Răposatul Ghioz râde:

„Îți spuneam campionul”.

„Dar ce cuvinte mai adăugai?”, întreabă blând Zuhurșo. „Ai uitat?”

Mă rog în suflet la Dumnezeu să-i dea minte lui Ghioz să nu spună cu voce tare porecla nefericită.

Dar își dă și el seama despre ce este vorba.

„Era o glumă”, se justifică. „Dacă te-am supărat, te rog să mă ierți, în virtutea vechii prietenii”.

„O glumă…”, repetă Zuhurșo.

Se înnegurează, se schimbă la față, parcă într-o clipită din el te privește un djinn: e înfricoșător, amenințător. Mi se face frică, îmi spun: „Oare e în toate mințile Zuhurșo?” Am impresia că o să se arunce acum asupra nefericitului Ghioz să-l muște și să-l sfâșie cu dinții.

Ghioz parcă nu remarcă asta, repetă:

„Pur și simplu o glumă prietenească”.

Zuhurșo râde din inimă, vesel:

„Ei, Ghioz, Ghioz…”

Îmi spun: „Oare nu mi s-a năzărit?” Dar Zuhurșo continuă blând:

„Ce om vesel ești tu, Ghioz, numai că nu știi să glumești. Nu te supăra, o să-ți dau o lecție, o să-ți arăt cum se face”.

„*Huș*, bine”, spune Ghioz. „O să-ți mulțumesc pentru învățătură”.

Zuhurșo strigă:

„Gafur, adu!”

Intră *devul* pătat și pune pe masă o funie din lână, un *cilbur*. *Cilbur*-ul are capătul strâns, deasupra se vede numai lațul.

„Pune-l”, îi poruncește Zuhurșo răposatului Ghioz.

Ghioz nu înțelege:

„Ce să pun?”

„Lațul. Puneți-l de gât”.

Îmi spun: „Ce e cu funia asta, ce e cu lațul? E vreo scamatorie? Nu, probabil vrea să-l pună pe Ghioz într-o postură stupidă, vrea să-l umilească”.

Probabil și Ghioz se gândește la fel. Întreabă:

„De ce?”

„Ei, ei, ce întrebare stupidă pui. O să te spânzur”.

„Prietene, te rog, născocește altă glumă”, îl roagă Ghioz. „Asta e foarte periculoasă. Dacă ceva

nu se face cum trebuie, mă pot sufoca din greșeală”.

„Neapărat o să te sufoci”, râde Zuhurșo. „Altfel de ce să te spânzur?”

Și Ghioz zâmbește:

„Ei, prietene, tu mereu…”

Din Zuhurșo iese din nou djinnul groaznic:

„Să nu îndrăznești să-mi spui «tu»!”, șuieră. „Nu ai învățat politețea? Nu ai învățat să fii cult? Tu ești obligat să mi te adresezi cu *djanob*, domnule. Trebuie să-mi spui *taksir*”.

Și deodată începe iar să râdă vesel:

„Uite așa, Ghioz”. Și adaugă amical: „Ei, ce stai așa? Pune-l”.

Răposatul Ghioz îl privește drept în față; spune:

„Tovarășe Hușkadamov, nu joc asemenea jocuri”.

Zuhurșo îi poruncește lui Gafur cel pătat:

„Ține-l”.

Gafur ocolește biroul, vine în spatele lui Ghioz, îl cuprinde cu labele. Zuhurșo arată cu degetul spre venerabilul Dodihudo și poruncește:

„Să i-l pui tu”.

Venerabilul Dodihudo spune:

„*Taksir,* cum doriți, dar un asemenea păcat nu-mi iau asupra mea”.

Zuhurșo strigă:

„Zanbur!”

Intră al doilea dev.

„Adu”.

Devul pleacă. Noi stăm, tăcem. Funia se află pe masă. *Devul* pătat Gafur îl ține pe răposatul Ghioz. Venerabilul Dodihudo e cuprins de tremurat, dar se ține tare, nu arată că-i e frică, stă mândru. Îmi spun: „Ce-i de făcut? Ce-i de făcut?” Nu-mi trece nimic prin cap.

Zanbur intră, pune pe masă a doua funie cu lață. Zuhurșo arată spre venerabilul Dodihudo:

„Ține-l și pe el”.

Zanbur ocolește biroul, îl cuprinde din spate cu mâinile pe venerabilul Dodihudo, îl lipește de spătarul scaunului.

Zuhurșo arată cu degetul spre mine:

„Tu”, arată spre venerabilul Dodihudo, „să i-l pui”.

Îmi dau seama că a venit ultimul ceas. Nu răspund nimic, mă gândesc numai cum să adun puteri, să nu-mi pierd demnitatea.

Atunci răposatul Ghioz spune tare:

„Ei, Gafur, ia mâinile! Dă-mi drumul”.

Devul care îl ține se uită la Zuhurșo.

„Dă-i drumul”, poruncește Zuhurșo.

Gafur își ia mâinile, îi dă drumul răposatului Ghioz și, ca o statuie, se așază în spatele scaunului. Răposatul Ghioz ia funia, desface lațul mai mult, îl pune de gât. Toți stau jos, tac. Al doilea dev, Zanbur, îl ține pe venerabilul Dodihudo, nu-i dă drumul. Zuhurșo le poruncește *devilor*.

„Adunați oamenii”.

„Oamenii sunt acum la câmp”, spune Gafur.

„Adunați-i pe cei care au rămas în kișlak”.

Zanbur îi dă drumul venerabilului Dodihudo și ies amândoi.

Până în acest moment mă linișteam cu puțină speranță. Credeam că Zuhurșo își propusese să-l sperie pe Ghioz. Acum îmi dau seama: din moment ce adună oamenii, va îndeplini ce a promis. Are înfățișarea mulțumită, de parcă a făcut un lucru bun, se mândrește cu ceea ce a făcut și se bucură liniștit. Din nou pune ceai în farfuriuță, îl servește pe răposatul Ghioz:

„Ia, te rog”.

Ghioz primește ceaiul ca în somn. De parcă nu înțelege ce face. Ia farfuriuța, bea… Deodată îmi vine să râd – ce absurdă e viața noastră! Un om se pregătește să ia viața altuia, îl servește cu ceai, iar celălalt ia farfuriuța politicos, așa cum se cuvine. Râsul iese la suprafață, nu pot să mă abțin. Mă aud și eu, mă minunez și eu, nu pot să fac nimic – râd

în hohote, ca un *devona*, un prost al satului, când vede un măgar care a sărit pe măgăriță.

Zuhurșo se încruntă:

„De cine râzi?”

Nu pot să spun niciun cuvânt de justificare, nici să-mi opresc râsul. Îi mulțumesc venerabilului Dodihudo – de o mie de ori îi mulțumesc –, îmi ia apărarea:

„Nu vă supărați, *taksir*. Iese din el frica de moarte odată cu râsul”.

Zuhurșo zâmbește:

„Oare nu e prea devreme?” În fața lui se află *cilbur*-ul.

Un zâmbet straniu. Fără răutate, și de aceea straniu. Omul care zâmbește așa poate face orice. Venerabilul Dodihudo spune: „Vă rog să ne scuzați, *taksir.* Suntem oameni simpli, de la țară. Munteni grosolani. Chiar așa și este, cum ați spus, nimeni nu ne-a învățat să fim respectuoși. Omul acesta, Ghioz, deși e comunist, tot prost e…”

„Prostia nu e o justificare”, răspunde Zuhurșo.

Atunci Dodihudo, care stătea alături de noi, spune:

„Ghioz, prietene, deși l-ai supărat de mult pe omul acesta stimabil, mai bine cere-i acum iertare. Știi și tu cum se spune: «Dacă gardul s-a înclinat acum o sută de ani, mai bine să-l îndreptăm acum, decât să-l lăsăm să stea strâmb.» Altă dată va trebui să-ți înfrânezi mândria”.

Răposatul Ghioz nu dorește să-și înfrâneze mândria. E un om curajos…

În acest loc, povestea lui Iodgor a fost întreruptă din nou:

— De ce curajos? Ce-are a face aici curajul? se indignează *rais*-ul. Cu șefii trebuie să fii viclean. Nu e niciun semn de curaj că-l contrazici pe șef. Trebuie să vezi prin el. Să arăți că ești slab și prost. Și să obții de la el tot ce dorești. Cu șeful trebuie să folosești viclenie militară. Ca și cu un dușman. Uite, ăsta e curajul adevărat. Puterea e ca furtuna,

noi suntem ca iarba. Puterea a plecat și a pierit, însă noi ne-am aplecat și ne-am ridicat din nou…

— Adevărul e de partea dumneavoastră, *rais,* a răspuns Iodgor. Dar răposatul Ghioz nu s-a plecat. A considerat că e o rușine. Dimpotrivă, s-a îndreptat, s-a uitat dârz la Zuhurșo. Iar Zuhurșo se scoală pe neașteptate, iese fără să spună nimic. Râsul îmi trece de la sine, mă cuprinde o slăbiciune de felul celei care-l cuprinde, cum se spune, pe om în ceasul morții.

Venerabilul Dodihudo spune:

„Nu știm ce se va întâmpla cu noi. Omul acesta e capabil să se răzbune pe orice mărunțiș. Poate că va hotărî să ne execute și pe mine și pe Iodgor. Acum e vremea *namoz*-ului. Haideți să ne rugăm. Poate că e pentru ultima dată”.

„De ce să ne rugăm?!”, strigă răposatul Ghioz, cu disperare. Apucă de capătul funiei care atârnă la gâtul lui, trage cu furie, strigă: „Drumul meu e numai în iad. Niciodată n-o să ajung în rai…”

Capul îi cade pe birou, bocește…

Și Iodgor și-a întrerupt povestea și a început să plângă. Și noi tăcem. În cele din urmă, mullahul Razzak a spus:

— Da, e groaznică asemenea moarte. Nu numai că e rușinoasă, dar pentru suflet e distrugătoare. Când moare omul, sufletul iese prin nări și se ridică la Dumnezeu. Dar dacă moartea vine din laț, ieșirea naturală e închisă și sufletul se pângărește, pentru că iese prin anus, împreună cu necurățeniile. Nu poate ajunge în rai, merge direct în iad.

Iodgor și-a șters lacrimile:

— Cum puteam să-l ajutăm pe nefericitul Ghioz, cum să-l alinăm? El plânge, mă duc la el, îi pun mâna pe umăr: „Nu-ți pierde speranța, frate. O să fie cum va hotărî Dumnezeu. *Inșallo*…”

Iau lațul de pe gâtul lui Ghioz și îl arunc pe masă. Lăsaserăm covorașele de rugăciune în casa mullahului Ghirdak. Punem jos batistele, cine are.

Începem să ne rugăm. Ușa se deschide. Zanbur strigă:

„Ei, voi cei din Talhak, ieșiți”.

Nu răspundem, ducem până la capăt *rakat*-ul început. Zanbur intră în birou.

„Ei, nu vă rugați niciodată suficient înaintea morții. În curând o să fiți în lumea cealaltă, o să stați de vorbă cu Dumnezeu. Să mergem repede, lui Zuhurșo nu-i place să aștepte”.

Terminăm rugăciunea, ne ducem la ușă. Zanbur strigă:

„Ați uitat lucrul cel mai important. Fără asta” – ridică funia de pe masă – „nu ajungeți până la Dumnezeu”.

Mulțumesc, nu pune funia pe gâtul lui Ghioz. Probabil îl compătimește și el…

Șokir a întrerupt povestea lui Iodgor; din întuneric, de la ușă, a prins glas:

— Aici nu e vorba de compătimire. Dacă-l ducea pe Ghioz cu funia de gât, el avea să se obișnuiască cu funia, avea să se împace. Așa îi pune funia când vine vremea potrivită…

Înțelepciunea neașteptată a lui Mazăre i-a uimit pe toți. Ne-am uitat unii la alții, Iodgor a continuat povestea:

— Ieșim din cabinet, ne punem încălțările. Venerabilul Dodihudo e în cizme: își bagă picioarele în galoși. Îmi bag și eu cumva tălpile în pantofi, fără să mai leg șireturile. Răposatul Ghioz se așază pe jos, nu-și pune ciorapii – de asta-i mai ardea lui! –, trage cizmele de carâmbi, nu le poate încălța deloc…

Zanbur spune grosolan:

„Lui Zuhurșo nu-i place să aștepte. Ce-ți mai trebuie acum cizmele?”

Îl apucă pe Ghioz de rever și-l ridică dintr-un salt în picioare.

Răposatul Ghioz iese pe sus în curte cu picioarele goale. Ar însemna să-și piardă onoarea dacă s-ar certa cu *devul* pentru cizme. Iese pe

poarta aurită. Pe uliță se înghesuie oamenii. Femei și bătrâni. Ne văd, se agită, oftează. În spatele oamenilor sunt *askeri*, militari. Cu automate.

„Stați lângă gard”, comandă Zanbur și ne împinge într-o parte.

Între timp, Zuhurșo iese pe poarta de aur. Ha! Nu-mi pot crede ochilor! Zuhurșo e îmbrăcat în uniformă de camuflaj, are pe umeri un șarpe uriaș. Ca șalul pe care și-l înfășoară afganii. Capul șarpelui se întinde, se uită înainte. Coada i se mișcă. Șarpele are pete cenușii și negre și uniforma de camuflaj a lui Zuhurșo e tot neagră-cenușie, cu pete. Și ți se pare că șarpele îi crește din umeri. Stă Zuhurșo, se lăfăie așa în fața oamenilor. Are picioarele depărtate, capul e ridicat sus. Șarpele de pe umeri se mișcă. Mă uit, vine un militar dintr-o parte. Se așază în fața tuturor, cu mâinile în șolduri…

În acest moment, *rais*-ul nostru de la sovhoz consideră necesar să dea o explicație și întrerupe povestea lui Iodgor:

— Sigur, ăsta era Davron. Se spune că el e șeful militar al lui Zuhurșo. Se spune că Zuhurșo nu știe să lupte. Davron luptă în locul lui.

— Nu știu, a răspuns Iodgor. Probabil că el e. Un altul nu ar fi cutezat să se uite așa de dârz la Zuhurșo. Dar eu, stând lângă poartă, nu mă gândeam la asta. Încercam să ghicesc ce va fi cu noi. Zuhurșo strigă:

„Ei, oameni! Trebuie să facem *ziorat,* să vizităm sfânta *mazor* Hazarati-arcio, să aducem o ofrandă la *mazor*”.

Militarul scuipă și pleacă, iar Zuhurșo parcă nu observă asta. O ia cu pași mari în sus pe uliță. *Devul* îl împinge pe răposatul Ghioz.

„Comuniști, înainte!” Dă din cap spre noi și venerabilul Dodihudo. „Și voi la fel. Într-un colectiv amical, spre *ziorat*”.

După noi vin toți oamenii. Militarii râd, stau în spate. Ca să nu fugă oamenii, probabil. Ieșim din

kișlak, începem să urcăm pe potecă. Răposatul Ghioz merge înaintea mea, calcă cu picioarele goale pe pietrele ascuțite. Mișcă picioarele încet, cu efort, de parcă traversează un pârâu zgomotos de munte – invizibil, fără niciun sunet. Parcă merge în moarte până la genunchi.

Mă uit la spinarea lui și-mi spun: „Se știe că omul are două suflete – *djon* și *ruh.* Care dintre ele va ieși din Ghioz prin orificiul necuvenit? Și ce se va întâmpla cu celălalt?”

Povestea lui Iodgor a fost întreruptă de mullahul Razzak:

— *Djon* în momentul morții se ridică la Dumnezeu. *Ruh* rămâne pe pământ… Dar într-o asemenea clipă e păcat să te gândești la astfel de lucruri.

Șokir a prins din nou glas:

— Iodgor își acoperea frica. Se gândea la niște fleacuri ca să nu se gândească la lucruri groaznice.

Toți cei care stăteau în *mehmonhana* iar s-au privit în tăcere. Cine ar fi zis că Mazăre e capabil de asemenea gânduri rafinate! Mi-au venit în minte cuvintele lui Hirs-zod, privighetoarea Talhakului:

> *un burduf amărât nu se poate compara cu un cofer de cristal*, *dar și în el din când în când se păstrează lichidul de cristal.*

Iodgor și-a împins tiubeteica pe ceafă:

— Nu știu. Poate. Acum mi-e rușine să-mi amintesc, dar mi se învârtea în cap: „*Ruh* sau *djon*? Dar dacă ies amândouă, atunci care va ieși primul?” Mergem mult, ajungem la *mazor* Hazarati-arcio, unde se află copacul sacru…

Și din nou *rais* îl întrerupe supărat pe Iodgor:

— Spune mai departe. Toți știu *mazor*-ul.

A spus grosolan, dar e adevărat. De ce să mai explici ceea ce știu toți? Sus în munți, pe o ieșitură

de piatră, crește un copac singuratic, un *arcea*, larg, cu coroană mare. Se simte că nu e un copac obișnuit. Parcă vine o forță dinspre el, o strălucire invizibilă. Bătrânii povestesc că odată s-a adăpostit sub el sfântul *eșon* Kurbon din Iozganda. Fugeau din Tavildara, din calea prințișorului de acolo, *șo*, al cărui nume acum nu-l mai știe nimeni. *Șo* a trimis pe urmele lor *naukari*, pentru a-i aduce capul *eșonului. Șeihul* avea vârstă înaintată, dumnealor erau epuizați, s-au așezat să se odihnească sub *arcea.* I-au ajuns din urmă *naukarii*, dar *arcea* l-a acoperit cu crengile sale pe sfântul bătrân. Luptătorii au trecut pe lângă el și nu l-au văzut pe *șeih. Eșon*, drept recunoștință, a binecuvântat copacul. De atunci, sfânta *arcea* ajută la toate bolile. Cei ce vizitează *mazor* sau pur și simplu trec pe lângă el aduc neapărat ofrande – îi dăruiesc copacului o fâșie de țesătură albă sau roșie. Toate crengile de jos sunt împodobite cu cârpe colorate, ca bradul de anul nou în casele rusești. Prin tot Darvaz-ul s-a dus vestea *mazorului.* De aceea s-a supărat *rais*-ul…

Dar Iodgor, care nu găsise niciun cuvânt potrivit pentru *rais,* a continuat povestea:

— Ne oprim lângă *arcea*-ua sfântă. În dreapta se înghesuie oamenii. În stânga e Zuhurșo. La mijloc stau militarii. Devul Zanbur, care l-a adus pe răposatul Ghioz, ne împinge într-o parte. Gafur cel pătat se așază într-o parte a lui Zuhurșo, aruncă priviri prin mulțime, probabil o fi văzut vreun film unde gărzile de corp îl păzesc pe președinte. Dar pe Zuhurșo de cine să-l păzească? În jur sunt femei, copilași și bătrâni. Și mai era un rus. Spuneau că e corespondent de la Moscova, că venise împreună cu Zuhurșo.

Zuhurșo se înalță, își îndreaptă șarpele din jurul gâtului, iese în față.

„Oameni din Voruh, priviți-l pe acest om. Vrea să se întoarcă vremurile vechi. Vrea ca poporul să sufere din nou din cauza *zulma*, a asupririi. S-a

gândit să împiedice viața nouă. Dar eu m-am ridicat întru apărarea voastră. Toate planurile acestui om, comunist, le-am dat peste cap. Și sub privirile voastre îl executăm, să nu mai cuteze să atenteze la fericirea și libertatea poporului”.

Face un semn spre Gafur cel pătat, acela îl scoate pe răposatul Ghioz, îl pune lângă *arcea* sfântă.

Venerabilul Dodihudo se duce la Zuhurșo:

„Bătrânii povesteau că la Buhara, când, în vremurile trecute, un om era condamnat la spânzurătoare, îi făceau înainte o tăietură la gât, ca sufletul să-i poată ieși pe gât. Fiți milostiv față de Ghioz, *taksir.* Porunciți să i se taie gâtul”.

Zuhurșo zâmbește:

„Acum nu mai sunt timpurile de odinioară…” și face un semn spre Gafur.

Gafur îi ia funia de pe umeri, o întinde, pune lațul la gâtul lui Ghioz. Răposatul Ghioz se îndreaptă mândru, își ridică în sus capul, strigă cu o voce puternică:

„Oameni din Voruh! Minte Zuhurșo. Am venit la el după dreptate. Am venit pentru apărare…”

„Să tacă”, poruncește Zuhurșo.

Gafur îl apucă pe Ghioz pe după gât, ca pe un luptător, îi apasă gâtul. Ghioz horcăie, tace.

Zuhurșo strigă:

„Ei, cu grijă! Nu-l sugruma…”

Gafur slăbește strânsoarea. Zuhurșo îi comandă celui de-al doilea *dev*!

„Zanbur, vino să ajuți”.

Cel de-al doilea *dev* vine lângă Ghioz, prinde capul liber al funiei, se uită în sus, se scarpină în ceafă, începe să măsoare sfoara – o întinde între umăr și mâna întinsă, o strânge, iar o întinde. Se uită când la funie, când la copac, parcă se gândește la ceva.

„Ei, înțelepților, la ce vă gândiți așa?”, se supără Zuhurșo.

„Zuhurșo, cum să facem?”, strigă ca răspuns al doilea *dev*, Zanbur. „Dacă-l atârnăm de creanga de jos, picioarele ating pământul. Dacă e să-l legăm de cea de mai sus, sfoara e scurtă”.

„Păi, mai leagă încă una”.

„Celelalte funii au rămas la administrație, pe masă”.

„Ei, Zanbur, ce-i cu tine, n-ai învățat la școală? Nu știi geometrie? Să se urce pe creanga de jos, iar tu te urci mai sus și legi sfoara”.

Zanbur ia în dinți capătul sforii, se întinde, se sprijină cu burta de creangă, iar mai apoi se așază cumva, cu picioarele atârnând.

Gafur cel pătat îl slăbește pe Ghioz, îl împinge într-o parte:

„Urcă la el”.

Ghioz se uită la el, se întoarce. Gafur ridică iar pumnul, dar Zuhurșo strigă din nou:

„Las să stea unde stă! Atârnați-l de cea de jos”.

„Cum așa?”

„Păi, pune-ți creierul în mișcare, dacă ai ce pune în mișcare”.

Înțeleg deodată la ce s-a gândit Zuhurșo. Vrea ca Ghioz să se umilească. Să înceapă să se agațe de viață, să uite de demnitate și onoare.

Între timp, Gafur ordonă:

„Hei, Zanbur, dă-te jos”.

Zanbur sare de pe creangă. Gafur ia de la el capătul funiei, îl aruncă peste creanga de jos. Strânge lațul ușor la gâtul răposatului Ghioz, ca să-l cuprindă mai bine, dar să nu-l sugrume. Trage *cilbur*-ul de capătul liber, alege lungimea funiei, o înfășoară de câteva ori în jurul crengii. Lucrează gânditor, fără grabă, cu pricepere. Face nodul, întărește capătul.

„Gata!”

Ghioz e un bărbat curajos, dar acum privește ca un copil, cu sfială, pierdut. Totuși îl cuprinde frica. Strigă tare:

„Hei, oameni…!”

Îmi spun: „Cu cine vorbește, de ce? Sunt bătrâni, femei, copii, ce pot face ei? Soarta lor e să se supună, să îndure. Mie mi se adresează. Eu sunt bărbat, sunt puternic…” Mă întreb: „Oare tu ești bărbat, Iodgor? Omul e omorât sub privirile tale. Un consătean de-ai tăi. Și tu stai și te uiți… De ce taci? De ce ți-e frică să-i iei apărarea?”

Iodgor și-a întrerupt povestea și, după ce a tăcut puțin, a spus:

— A fost cea mai groaznică clipă din viața mea. Nu pentru că execuția e groaznică. Nu, fiindcă mi-am simțit slăbiciunea. Cum să mă mai respect acum?

Mullahul Razzak l-a dojenit:

— Nu trebuie să vorbești așa, Iodgor. E păcat și să gândești așa. Dumnezeu decide tot. Cine trebuie să trăiască și cine să moară. Și tot el alege și cum să moară omul. Allah ți-a dat viață, obligația ta este să-ți păzești viața. Ce drept ai să te judeci și să judeci cum trebuie să moară altcineva?

— Nu am judecat, spuse Iodgor. Cum puteam să judec? Ghioz a venit pentru ultima oară, nici nu puteam să mă uit la el, nici nu puteam să mă întorc. Ghioz se adresează oamenilor. *Devul* pătat e alături de el, așteaptă semnalul. Zanbur se uită într-o parte, acolo unde stau femeile. Probabil se uită la cele tinere.

Între timp, Zuhurșo spune:

„În numele Domnului… *Omin*”.

Gafur dă din cap aprobator:

„*Hop*”.

Îl lovește tare pe Ghioz peste picioare. Face retezarea ca un luptător. Ghioz își pierde sprijinul, atârnă de sfoară. Femeile dintr-odată: „Oooo! *Vaidod*!”, strigă. Plâng, își întorc fețele. Își acoperă ochii cu mânecile.

„Hei, femei!”, strigă Zuhurșo. „Toate să vă uitați! Cine nu se va uita o să-i fie rău…”

Cum, necum femeile se întorc spre copac, se uită pieziș, sfioase, la nefericitul Ghioz ce atârnă.

E un om puternic, Ghioz, încăpățânat. Încearcă să se ridice în picioare. Ridică mâinile, apucă funia. Își ridică picioarele… Se ridică! Are fața roșie de încordare. Bagă degetele sub laț, face eforturi să-l lărgească.

Gafur îi seceră din nou picioarele cu putere. Ghioz atârnă de funie, cu degetele strânse de laț. E un om foarte puternic, Ghioz. Iar își adună picioarele, iar se ridică pe picioare.

„Zuhurșo, trebuie să-i legăm mâinile”, propune Gafur.

„Nu e nevoie”, râde Zuhurșo. „Ce *palvon* mai ești tu dacă nu poți să te descurci cu niște țărănoi? Ai grijă, Gafur, o să te învingă”.

Se supără Gafur. Se enervează. Îl lovește din toate puterile pe Ghioz peste picioare. Dar Ghioz găsește din nou putere să se ridice. Nu reușește Zuhurșo să-l pună jos, Ghioz se luptă cu bărbăție pentru viață. Până la ultima suflare. Nici suflări nu mai are, nu mai are ce respira, dar se luptă.

În acest timp Gafur îl strigă pe cel de-al doilea *dev*, Zanbur:

„Termină cu uitatul la muieri. Ajută-mă”.

Zanbur nu înțelege, se uită tâmp.

„Ce să fac?”

„Ce să faci, ce să faci! Ridică-i picioarele”.

Zanbur se apleacă, apucă piciorul drept, gol, al lui Ghioz, îl ridică sus. Ghioz se ține într-un picior. Gafur îl lovește peste el. Nefericitul Ghioz atârnă așa, cu piciorul liber pipăie aerul, nu poate găsi un sprijin. Încearcă să se apuce cu mâinile de sfoară, nu găsește sfoara. Se zbate, se agită ca peștele pe uscat.

Nu pot să mă mai uit. Închid ochii. Aud cum venerabilul Dodihudo șoptește *sura* Iosin, care se citește muribunzilor. Și mai aud un fel de strigăt răgușit sau un geamăt. Aud că Gafur strigă:

„Ține-l mai tare! Nu-i da drumul”.

S-a lăsat liniștea. Deschid ochii, nu mă uit la *arcea.* Zuhurșo se întoarce spre noi:

„Judecata mea e dură, dar dreaptă. Fiecare primește după faptele sale. Omul acesta s-a făcut vinovat față de mine, l-am pedepsit. Voi rezolva treaba voastră după dreptate. O să-i iau pășunea lui Ior. Cei din Vaziron n-o s-o mai stăpânească…”

Și din nou nu mai știm dacă să ne bucurăm sau să fim triști. Cu sângele inimii îl deplângem pe nefericitul Ghioz, iar sufletele se bucură pentru pășunea recăpătată.

Zuhurșo poruncește:

„Nu-l dați jos! Să atârne așa. Bătrânule din Talhak, ai înțeles? Să nu-l dați jos. Este ofranda mea pentru *mazor*”.

Iodgor a tăcut din nou, în locul lui a încheiat venerabilul Dodihudo:

— O zi mai târziu, ne-a permis. Ni s-au transmis cuvintele lui: „A stat atârnat, gata cu onoarea lui. Începe să pută, o să pângărim cu mirosul puturos sfințenia *mazorului.* Cei din Talhak să și-l ia pe secretarul de partid cel umflat…” L-am dat jos, l-am adus acasă…

Iodgor și-a venit în fire și, nevrând să-și cedeze rolul de povestitor, a continuat:

— Da, îl ducem acasă. Mergem așa, triști. Șer spune:

„Nu degeaba bubuia motorul. Militarii s-au speriat, acolo aducem înapoi un mort”.

Și din nou Șokir, din întuneric, își strecoară și el cuvântul:

— Se spune și altceva: „Când îți moare vițelul, vaca devine de muls”.

Ne-am încruntat, dar nimeni nu l-a tras la răspundere pe Mazăre, ca să nu fie niciun reproș că acest proverb nepotrivit s-ar putea referi la răposatul Ghioz.

Venerabilul Dodihudo a spus:

— Ghioz a dat înapoi pășunea kișlakului.

— Da, a fost de acord contabilul, răposatul Ghioz a fost jertfa pentru toți.

— Nu noi l-am jertfit, a precizat mullahul Razzak.

Rais-ul a spus:

— Deja nu mai sunt animale. Târziu, târziu am primit păşunea înapoi.

— Ar trebui să le-o dăm celor din Vaziron un an în arendă, a propus contabilul. Oricum animalele lor au mâncat jumătate de iarbă. Pentru folosirea păşunii noastre să ne dea o parte a viitorilor miei. Sau pot s-o ia cu bani.

— Mai bine cu miei, a hotărât *rais*-ul. Şi să ne dea şi câteva oi gestante.

— Trebuie să socotim, să facem un calcul, a spus contabilul.

Au început să se certe, să chibzuiască şi să discute cum să dispună de păşunea nou primită. Numai eu am pus cu voce tare o întrebare fără rost, ştiind dinainte ce răspuns voi primi:

— De ce?!

Toţi au tăcut, minunându-se. Am întrebat:

— Mullahule, spuneţi, cum se poate aşa ceva? De ce un om rău, un om prost, nedemn, poate să-l priveze de rai pe un alt om? Un om bun, demn…

Mullahul Razzak a spus:

— Omul rău e tot instrumentul lui Dumnezeu.

— Deci acel om care l-a privat de rai nu va învia? Nu va prinde viaţă la Judecata de Apoi, când toţi drept-credincioşii se vor scula din morminte?

— Vai, a spus mullahul.

— Dar de ce?! De ce?

— Nu e căderea noastră să ştim asta.

Şi am început să plâng în hohote. Plângeam tare, ca un copil. Lacrimile îmi ţâşneau fără voia mea.

— Ei, Djorub, Djorub, a spus mullahul. Nu plânge, linişteşte-te. E păcat să fii trist, împacă-te. Aşa e soarta.

Dar nu voiam să mă liniştesc. Nu mă puteam linişti. Sunt un om cu carte: am studiat anatomie, fiziologie, activitatea nervoasă superioară a omului

și știu că nu există suflet. Dar plângeam amar pentru că nici sufletul fratelui meu Umar, în momentul morții, nu a ieșit prin nas, ci s-a evaporat prin orificiul necorespunzător, și acum sărmanul meu frate răposat nu va mai ajunge niciodată în rai.

8. OLEG

Un sentiment ciudat, ambiguu…

Niciodată înainte nu fusesem nevoit să simt așa de acut materialitatea lumii. Culmile muntoase intens luminate se conturau tăios pe cerul albastru turbat. Aerul rece se concentra într-un glob de gheață translucid. Sub picioarele mele stătea ferm platoul de bazalt pe care se înălța sfânta *arcea.* Materialitatea substanței atinsese limita maximă și, cu toate acestea, caracterul ei compact crescuse de multe ori în zona centrală – acolo unde, de o creangă a copacului, atârna, atingând pământul cu picioarele, cadavrul celui spânzurat.

Și, cu toate acestea, tot ce era în jur părea absolut ireal. Stând singur în poiana goală, am auzit din depărtare râsetele militarilor ce coborau pe potecă. Am văzut cum soarele, ca un suprarealist înnebunit, conturează cu niște umbre negre, înguste, fiecare ieșitură, fiecare crăpătură, fiecare moviliță de pe pantele de piatră. Vântul rece îți îngheța fața și gâtul. Totuși, eu parcă nu eram aici. Vedeam, auzeam, simțeam, eram conștient, dar nu eram prezent. Mi se părea că mă uit în defileu de undeva din altă realitate…

Într-un anume sens, senzația de iluzoriu corespundea realității. Prezenta mea nu schimba nimic. Nu influenta cu nicio iotă cele întâmplate. Mai mult, parcă eram separat de ceilalți oameni printr-o altă dimensiune. Ei se uitau la mine și parcă nu mă vedeau. Ca în filmul *Spectrul.* Nici nu trebuia să-mi fac simțită prezența: e o țară străină, și eu sunt un străin…

Nu e ușor să consideri că este străin pământul unde te-ai născut, ți-ai petrecut copilăria, adolescența și… Nu, tinerețea am petrecut-o la Leningrad. După moartea tatii, mama s-a mutat la bunica și m-a smuls din ținutul însorit în cețoasa Palmiră a Nordului. Fără chef, am fost nevoit să

mă înfig în pământul rece, să-mi fac noi cunoștințe și prieteni și să tânjesc după cei vechi. Duceam dorul luminii, căldurii, culorilor vii, mirosurilor tari dragi, relațiilor apropiate dintre oameni. Îmi lipsea cumplit soarele. Mai ales iarna. E ora patru ziua, iar afară e noapte adâncă, miez de noapte, felinare, noroi…

Din cauza nostalgiei, după școală m-am dus la Facultatea de Limbi Orientale și am găsit o formulă liniștitoare: „Tadjikistan e ținutul natal, patria e Rusia”. E adevărat, după câțiva ani, ținutul natal și patria au luat-o în direcții diferite și eu m-am trezit în situația unui copil dintr-o familie destrămată.

Așa că azi sunt străin în ținutul meu natal. Nu am nicio răspundere pentru ce se întâmplă. În lumea aceasta sunt numai un trecător. Treaba mea e să observ și să nu mă amestec. Dar, oricât m-aș fi convins, sufletul îmi era cutremurat. Execuția mă tulburase puternic. Am filmat mecanic, aproape fără să mă uit pe obiectiv, am filmat tot. Filmarea era justificarea mea. Nu puteam opri execuția, camera foto îmi confirma parcă dreptul de a nu mă amesteca. Noi, reporterii, suntem doar niște martori, nu luăm parte la evenimente, doar le fixăm… Extrem de comod, prin acest „noi” ne includeam în comunitatea în care o asemenea poziție nu era doar o regulă, ci o lege și, prin urmare, eu personal nu aveam de ce să mă învinovățesc. Asta e profesia. În Asia nu am venit de plăcere…

Aici mă păcălesc doar parțial. Într-adevăr, în Tadjikistan mă trimisese redacția unui ziar și am fost bucuros de posibilitatea de a mă afla în ținuturile natale și a veni cumva în contact cu viața lor într-o perioadă groaznică.

Războiul a izbucnit cam acum un an, la sfârșitul lui iulie nouăzeci și doi. Chiar a izbucnit – clișeul, în ciuda banalității lui, redă exact viteza cu care s-au desfășurat evenimentele. Războiul s-a copt în

voie la mitingurile de mii de oameni și deodată nebunia colectivă formată s-a revărsat într-o clipită din piețele din Dușanbe și a inundat văile Valhaș și Ghissar. E greu de descris ce a început. Se luptau între ele unități ale unor lideri militari, distrugând în treacăt „compatrioții" adversarului. Acțiunile militare semănau mai mult cu niște epurări etnice, în ciuda faptului că și purificatorii, și victimele făceau parte din aceeași etnie.

Tadjicii au un sentiment acut al patriei. Desigur, și eu consider că Tadjikistanul e ținutul meu natal și am fost extrem de tulburat când avionul de la Moscova a aterizat pe aeroportul din Dușanbe, dar puțin probabil că emoțiile mele erau la fel de puternice precum ale tadjicului tinerel care stătea în fotoliul de alături. Când se uita pe fereastră la soarele dimineții, acoperit de un văl de smog urban, a șoptit entuziasmat: „*Oftobi Todjikiston*". Soarele Tadjikistanului. E greu de redat câtă bucurie și beatitudine răsunau în aceste cuvinte.

Erau sentimentele unui peregrin care dusese dorul patriei în străinătate. Le-a exprimat bine ultimul emir din Buhara, Alim-han, care fugise în Afganistan și a murit la Kabul. Se spune că lăsase cu limbă de moarte să i se scrie pe placa de mormânt:

> *Prințul în străinătate e neînsemnat precum noroiul, săracul ce a murit în patrie e prinț.*

La el acasă, tadjicul își imaginează patria puțin altfel. Mi-am dat seama de asta pentru prima dată când, după anul al doilea, m-am dus în practică în Tadjikistan și mă aflam cu un cioban tânăr pe vârful unui munte. Jos se întindea minunatul defileu montan. Nu m-am abținut și i-am spus însoțitorului: „Ce frumoasă e patria ta!" Caracterul pompos al frazei e scuzat parțial de sinceritate și de faptul că, în tadjică, ea suna destul de greoi – pe

atunci știam limba mult mai prost decât acum. Sub numele de patrie înțelegeam toate ținuturile din jur și poate chiar tot Tadjikistanul. Însoțitorul a răspuns: „Nu e patria mea. Este Darai-Șur, Defileul Sărat. Patria mea e în Darai-Guron, Defileul Lupului”, și a arătat spre o vale îngustă ce se vedea cam la jumătate de kilometru.

Cel care s-a născut la țară se simte tadjic numai dincolo de hotarele Tadjikistanului. Când se întâlnește cu locuitorii kișlakurilor vecine, se simte din Talhak sau Voruh – reprezentant al așezării în care s-a născut. Când ajunge la regiune, se simte reprezentant al raionului său. Și așa mai departe. Intelectualii tadjici și înainte se întristau că oamenii nu sunt uniți într-o națiune – timpul a arătat rezultatul groaznic al separatismului etnic. În războiul civil, cei pentru care soarele răsare deasupra Karateghin-ului i-au nimicit pe cei pentru care soarele răsare deasupra Kuliab-ului, dar și față de ei s-au purtat la fel. Au distrus kișlakuri întregi, au omorât oameni cu o inventivitate barbară – i-au fiert de vii, i-au tăiat în bucăți, le străpungeau cu un levier pieptul și le turnau înăuntru kerosen de avioane…

E imposibil de calculat pierderile pentru populația civilă. Acum, când în cea mai mare parte a teritoriului focarul războiului a început să se stingă, iar rămășițele lui au început să se mute din văi în extremitățile muntoase, se descoperă noi și noi gropi comune. Alte cadavre sunt îngropate undeva la marginea unui câmp de bumbac, singure sau în gropi comune, altele sunt acoperite cu pietre în crăpături de stânci, alți morți au fost duși nu se știe unde de apele de munte, iar mii și mii de oameni vii au fugit în Afganistan, Uzbekistan, Rusia… De aceea sunt așa de mari diferențe în calculul victimelor – de la douăzeci și cinci până la o sută cincizeci de mii de oameni.

Am urmărit îngrozit evenimentele. De la distanță. Din ziare, de la radio și televiziune. Un

coleg de-ai mei, care trăise o vreme în Tadjikistan, tot uitându-se la reportajele televizate a exclamat odată: „Și noi am considerat mereu că tadjicii sunt un popor uimitor de frumos! Blând, binevoitor, muncitor, vesel. De unde au patologia asta a cruzimii? Iată că nu sunt deloc așa cum credeam noi…” Nu avea dreptate. Cei care omorau nu erau cei muncitori și veseli. Ei erau omorâți. „Păi, adu-ți aminte și de războiul nostru civil”, i-am răspuns. „Au fost la fel de violenți, mă rog, poate chiar mai mult”. În timpul cataclismelor mereu ies la suprafață sadici, psihopați, criminali înnăscuți. Iar în Tadjikistan fuseseră eliberați și destui pușcăriași.

Cred că nu e întâmplător că din vârtejul acesta sângeros a apărut figura conducătorului popular – hoțul în toată legea, nea Sangak. Din ceea ce se știe despre el este o personalitate fantastică. Acum vreo cincisprezece ani, când a fost din nou eliberat, s-a așezat la tejgheaua unui bufet și toți îi spuneau plini de respect nenea Sașa. Bufetierul din restaurantul Lazzat era cunoscut în tot Kuliab-ul. La începutul războiului, despre el aflase tot Tadjikistanul, iar după ce oamenii din Kuliab câștigaseră, el devenise întâiul om din țară. Din punct de vedere formal, Sangak este pur și simplu lider al Frontului Popular, uniunea militară a locuitorilor din Kuliab. Totuși, la sesiunea istorică a Sovietului Suprem al țării, unde a fost ales șeful statului, a apărut la tribună în tricou militar și cu căciulă de blană și i-a amenințat cu degetul pe deputați: „O să distrugem mizeria asta de democrație din Tadjikistan și o să ajungem până în Rusia”. Chiar el, Sangak, nu noul șef al statului, s-a adresat poporului felicitându-l la televizor și poporul a înțeles discursul ca o indicație a faptului că el este cel mai important în țară. De fapt, dacă nu intrăm în detalii, șeful statului a fost pus tot de Sangak…

Încă înainte de începerea războiului, mă mutasem din Piter la Moscova – nimeni nu mai avea nevoie de orientalistică – și, printr-o minune, m-am aranjat la ziarul *Soverşenno sekretno.* Am fost trimis în delegație să-i iau interviu acestui personaj exotic, recidivist și erou național, toate în aceeași persoană.

„Sper că nu crezi că nea Sangak se distrează așa, de la sine?”, m-a întrebat șeful departamentului de investigații când am discutat misiunea. Cică e conducătorul stihinic al maselor.

Am răspuns cu aplombul legitim al unui absolvent al Facultății de Limbi Orientale:

„E o tradiție. În Asia s-a întâmplat așa ceva – tâlharii au devenit conducători. Măcar în Antichitate, măcar…”

„Astea sunt romantisme”, m-a întrerupt șeful. „De fapt, e un realism economic grosolan. Există cel puțin doi factori. În primul rând, sistemul criminal. În al doilea rând, Afganistanul vecin, combinatul gigantic de producere a drogurilor. Vechile autorități au împiedicat tranzitul. Trebuia să se deschidă canalul. Iată esența și motivul războiului. Criminalitatea a început nebunia și a pus în fruntea «mișcării populare» omul său”.

Am înțeles ce are în vedere sub numele de sistem criminal. La începutul anilor șaizeci, în Uniunea Sovietică renăscuse tradiția interlopă lichidată aproape integral la sfârșitul anilor cincizeci și în adâncurile țării se formase un stat „criminal” secret, condus de propriul „sistem administrativ și de comandă”, aproape o copie fidelă a mașinii sovietice de stat. Toată țara a fost împărțită în regiuni, fiecare dintre ele fiind condusă de un fel de secretar din umbră al consiliului regional interlop – un hoț împuternicit de „centru” să facă legea în teritoriul pe care-l avea în subordine.

Și totuși, ipoteza de efect a șefului era mult prea primitivă. Sistemul interlop este doar o mică parte

a acelor curente subterane invizibile care se deplasaseră sub stratul aparent de suprafață al luptelor și mitingurilor, cuprinzând în vârtej sute și mii de oameni. Am vrut să spun: „De fapt, asemenea evenimente la scară mare nu se reduc la o singură cauză sau la vreo doi factori…”

Șeful s-a supărat: „Oleg, totuși nu-l luminezi pe un bețivan însetat de lângă un chioșc de bere. O să-ți spun vreo douăzeci de motive. Începând de la lupta clanurilor regionale până la încleștările orgoliilor personale și ale răzbunării sângeroase. Se bat pentru resurse – pământ, bumbac, aluminiu, aur… Dar în primul rând pentru traficul de stupefiante. Tocmai de aceea Sangak este un personaj-cheie în evenimente. Mai bine zis, cheia către cel care arată cine comandă muzica. Încearcă să sapi mai mult în acest sens”. Pe mine de fapt mă interesa mai mult nu trecutul infracțional al liderului, ci cum anume se ridicase. Chiar dacă Sangak fusese într-adevăr scos în față de către sistemul interlop, el trebuia să fi avut, în afară de asta, dreptul la o poziție înaltă, iar în Asia Centrală de acest drept dispune numai un „os alb”. Oamenii simpli nu devin conducători ai poporului. Desigur, în timpul puterii sovietice au ieșit la suprafață destui oameni neînsemnați, dar fuseseră alte condiții și alte vremuri…

Am venit la Dușanbe și am stabilit o întâlnire cu Sangak la telefon. Rămăsese doar să ajung la statul lui major. M-am dus la autogară, fără a spera să am prea mult succes. Și am avut noroc. Între Dușanbe și Kurgan-Tiub circulau autobuze regulate. Nu niște curse elegante din vremurile pașnice sovietice, ci niște căruțe hodorogite ca vai de lume, dar am zis mersi și de astea.

Înainte de război fusesem la Kurgan-Tiub, un oraș vechi care nu arată nici vechi, nici oriental. În centru sunt clădiri scunde, cu două, trei etaje. La periferie sunt mici cartiere, uzine, fabrici, ateliere, baze auto, căsuțe particulare. Mai departe, spre

marginea orașului, sunt niște bordeie de lut. Un centru regional sovietic obișnuit, verde și foarte plăcut, ca marea majoritate a orașelor din Tadjikistan.

În toamna anului trecut, nouăzeci și doi, nu mai rămăsese nimic din caracterul lui plăcut. Din descrierile martorilor, Kurgan-Tiub semăna de la distanță cu Stalingradul: case ruinate, fumegânde, străzi pustii, mormane de gunoi, stâlpi de curent strâmbi, automobile arse… Orașul trecuse deja de câteva ori dintr-o mână în alta și, în cele din urmă, la sfârșitul lui octombrie, *kuliabii*[(11)] din Frontul Popular au distrus unitățile opoziției și au preluat controlul asupra văii Vah.

Nu am găsit o ruină totală, în centrul orașului trotuarele și carosabilul erau relativ curate, iar despre război aminteau numai unele clădiri, distruse de acesta. Pe străzi circulau rar trecători, cu fețe neliniștite și îngândurate. Lângă magazinele de pâine închise, mulțimi de orășeni așteptau răbdătoare ca acestea să fie deschise.

În holul hotelului, la recepție, trona o femeie orientală frumoasă, de vârstă mijlocie, cu fața extrem de albă de la machiaj și niște farduri puternice. Tâmplele îi erau împodobite de niște bucle de dimensiuni monstruoase, de forma unei semiluni, așa-numiții *zulfi*, cântați de sute de poeți orientali. Legitimația mea nu a impresionat-o deloc. Despre celebrul ziar nici nu se auzise în Kurgan-Tiub. Am cochetat cu frumusețea până ce în hotel a dat buzna o echipă de televiziune. L-am recunoscut pe unul dintre ei, un băiat înalt îmbrăcat cu o cămașă safari. Era Djahonghir Karimov. Nu ne cunoșteam, îi urmărisem doar câteva reportaje de război la Știrile de la televiziunea rusă.

Din stradă s-a auzit o împușcătură. Se trăgea extrem de aproape, vizavi de intrare. Frumoasa orientală nici n-a tresărit. M-am întors. Cei de la televiziune își făceau de lucru în liniște cu

echipamentul lor. Djahonghir mi-a prins privirea neliniștită.

— Gaze de eșapament. A trecut un camion.

Cât timp mă gândeam la o glumă pentru a-mi ascunde tulburarea, a zâmbit înțelegător și a dat din cap spre cutia mea:

— Coleg?

— Cam așa.

Am făcut un pas spre el și m-am prezentat. Au venit doi însoțitori de-ai lui.

— Ahmad, s-a prezentat lunganul, operator, judecând după camera din mână.

— E BBC al nostru, a explicat zâmbind al doilea.

Chiar și fără nicio explicație, era clar că e șoferul echipei de filmare. Am remarcat de mult (iar în Tadjikistan asta se vede extrem de clar) că toți șoferii sunt înconjurați de o aureolă deosebită de importanță. Pe oricine ar duce șoferul, el stă mereu cumva la o parte, subliniindu-și parcă inconștient rangul al doilea, subordonarea socială și, în același timp, superioritatea asupra pasagerilor. Dar cei trei arătau ca o echipă unită, de prieteni.

Ne-am strâns mâinile și Djahonghir a întrebat:

— Ai mai fost înainte în Tadjikistan?

— Am fost nevoit. Acum am venit la Sangak, să-i iau un interviu.

— Oleg, se pare că sunteți concurentul nostru, a spus BBC. Și noi o să-l filmăm pe Sangak. Mâine-dimineață se întâlnește la Piandja cu refugiații.

— Mie mi-a stabilit azi un interviu, am spus. La ora două.

— O să te las la statul major, a zis Djahonghir. Trebuie să arunc o privire acolo, să văd ce și cum. Stai numai să ne lăsăm aparatura în cameră.

Am luat cheia de la frumoasă, am pus cutia cu camera pe un umăr, am pus geanta peste celălalt și am înșfăcat de jos cablul făcut colac.

— Oleg, nu-l luați! E greu. O să-l luăm noi, a început să se agite BBC.

— Da, bine… O să vă ajut, am spus și am tras cablul spre scară.

Statul major al Frontului Popular era amplasat în clădirea fostului comitet regional de partid. Am intrat într-o anticameră spațios dotată cu luxul provincial al comitetului regional de partid. În stânga e ușa, capitonată, cum se obișnuiește, cu piele căptușită. Alături e un birou, iar dincolo de el un tânăr într-o uniformă de camuflaj călcată cu grijă. Un aghiotant sau un secretar. Puțin mai departe de anticameră sunt petenții: țărani din satele învecinate, orășeni, bătrâne… Frontul Popular este singura putere reală din oraș.

Ne-am dus la biroul aghiotantului. S-a ridicat și, nu fără entuziasm, dar cu demnitate, a strâns mâna lui Djahonghir. Reporterul era bine-cunoscut la statul major. Am întins legitimația de la redacție. Aghiotantul a studiat-o cu atenție, a ieșit din spatele biroului și a dispărut în spatele ușii capitonate cu piele. S-a întors repede:

— Așteptați puțin, o să vă primească în curând. Dar să nu vorbiți mult. Azi îl filmează televiziunea japoneză.

— Ca să vezi! a fluierat Djahonghir. Ce canal?

— Nu mai țin minte, e un cuvânt greu. Am notat aici.

— Fii bun, uită-te.

Aghiotantul s-a înmuiat:

— Așteaptă puțin, o să-ți spun mai încolo.

— E secret de stat?

— Ei, nu e niciun secret, pur și simplu, înțelegi…, – a vrut să îngaime aghiotantul, dar deodată a dat din mână: A, bine. Mă uit acum.

În fața lui se afla, peste hârtii, un automat scurt. Probabil un UZI. Aghiotantul a aruncat o privire spre ușa închisă a biroului și a întins cu grijă un bilețel fixat cu un încărcător.

Djahonghir a început să râdă:

— Ce, e minat la tine? Ia-l, e neplăcut.

— Faizali l-a lăsat, a zis încurcat aghiotantul.

Totuși a scos hârtia și a citit denumirea canalului de televiziune care mie nu-mi spunea nimic, se pare că nici lui Djahonghir.

— Vorbește despre Faizali Saidov? am întrebat.

— Ei, da. Ai auzit despre eroul nostru?

Cine nu auzise de el? Faizali e un lider militar, o figură aproape la fel de legendară ca și Sangak. Se spune că tocmai la începutul războiului, militarii opoziției l-au luat pe tatăl lui Faizali. Liderul militar a implorat să-i fie dat înapoi tatăl viu, a propus să elibereze în schimb prizonierii pe care îi luase. Tatăl i-a fost adus într-un sac. Într-adevăr era viu și încă mai respira. Bătrânul fusese torturat animalic, i se smulseseră unghiile, îi smulseseră fâșii de piele… Și Faizali a început să se răzbune pentru tatăl său. E renumit nu numai prin curajul său nebunesc, dar și prin cruzime. Stăpânit de setea de răzbunare, acționează doar mânat de frica sa și de risc. Nu se supune nimănui, nici lui Sangak.

Cât timp vorbea, din cabinetul lui Sangak a ieșit un tânăr într-o robă neagră. Anticamera a amuțit imediat, mi-am dat seama că este chiar Faizali. A luat automatul de pe birou și, fără să se uite la nimeni, s-a dus spre ieșire. Era la ușă când, din partea cealaltă, cineva a împins-o cu putere; și-a făcut apariția un om solid, cu uniformă de camuflaj. Faizali, de parcă nu ar fi intrat în raza lui vizuală, a făcut un pas înainte ca în vid…

Situația repeta identic lupta arhetipală a eroilor pe pod. Bunul Robin și Micul John intră pe bârna aruncată deasupra unui râu din direcții diferite și se întâlnesc la mijloc. Niciunul nu poate ceda – este conflictul ambițiilor cavalerești. Atunci, în anticamera lui Sangak, nu mă gândeam la lucruri abstracte. Abia am apucat să-mi spun: omul în haine de camuflaj nu va apuca sau nu va dori să se

dea înapoi. Faizali se va indigna și-l va împușca sub privirile tuturor.

Evenimentele se desfășurau ca într-o scenă filmată rapid. Bătrâna care se afla în picioare alături de mine bolborosea, alungând piaza-rea, vocea ei se auzea surd și se lungise ca o înregistrare cu încetinitorul:

— Eeee, *toovbaaa*, *toovbaaa*…

În acest acompaniament continuu, bubuitor, Faizali s-a încordat la jumătate de pas de rival, pregătindu-se de ciocnire.

Omul în camuflaj a făcut un pas înainte, ridicând încet mâinile.

Faizali, continuând mișcarea, s-a proptit cu pieptul în omul îmbrăcat în camuflaj.

Omul în camuflaj l-a îmbrățișat strâns pe Faizali.

Am apucat să-mi spun că… Dar timpul a revenit la viteza normală și am auzit cum omul în camuflaj strigă bucuros:

— Faizali, frate! Ce mă bucur să te văd! Cum îți merge? Ce mai faci?! De când nu ne-am mai văzut…

Continuând să-l îmbrățișeze pe Faizali, cu o mișcare ușoară, imperceptibilă, s-a întors împreună cu el în jurul axei, pe ușa deschisă. Acum omul în camuflaj se afla în anticameră, iar Faizali pe coridor.

— Tare mă bucur să te văd, a zis omul în camuflaj, eliberându-l din îmbrățișare. Să fii sănătos. O să ne mai vedem.

Faizali și-a întins încet buzele într-un fel de zâmbet:

— O să ne vedem. Să te pregătești…

Niciunul nu se mișca din loc.

— La revedere, a spus omul în camuflaj.

Faizali nu s-a clintit.

Omul în camuflaj s-a întors repede și a bolborosit încet:

— Să te ia dracu'! Dacă vrei să te joci, joacă-te singur.

Mi s-a luat luă o piatră de pe suflet. Totuși, omul în camuflaj și-a aruncat privirea asupra celor din anticameră, ochii i s-au oprit asupra lui Djahonghir și a început să strige răutăcios și vesel:

— Ei, ce te holbezi așa? De mult nu ne-am mai văzut?!

— De mult, a răspuns Djahonghir liniștit.

Omul a pornit ferm spre el, îndreptându-și din mers centura cu tocul de armă. Gestul nu mi-a prea plăcut. Insul ăsta presupune că s-a dovedit slab în legătură cu Faizali și și-a ales o victimă pentru a recupera. S-a oprit în fața lui Djahonghir, privindu-l în ochi. Tare curajos mai e jurnalistul ăsta de televiziune, nici nu a clipit, nu și-a coborât privirea. Omul în camuflaj a spus:

— Salut, frăție.

Și, luându-și elan, și-a lipit palma de cea a lui Djahonghir, care se ridicase în întâmpinare:

— De o sută de ani nu ne-am văzut.

— De o mie, l-a corectat Djahonghir. Ești de mult la Sangak? Credeam că ești tot în Armata Roșie, arzi gazul de pomană.

— N-ai auzit cum mi-au făcut-o?

— Ce s-a întâmplat?

Omul în camuflaj s-a uitat la mine.

— Aaaa, a zis Djahonghir. Este Oleg. Un coleg, reporter.

Ne-am strâns mâinile. Omul în camuflaj se numea Davron.

— Ce s-a întâmplat? a întrebat Djahonghir.

— Jocurile șefilor…

Și atunci, hodoronc-tronc, aghiotantul a strigat:

— Hei, ziaristule din Moscova! Intrați.

I-am întins mâna lui Davron:

— Sper să ne mai vedem.

Voiam să-l cunosc mai de aproape pe omul care-mi stârnise curiozitatea.

— O să vă vedeți, o să vă vedeți, a promis Djahonghir. Davron, vino seara la hotel. Să stăm și noi puțin de vorbă, să bem pentru vremurile trecute.

Când am deschis ușa capitonată cu piele a biroului, am încercat să ghicesc pe cine o să văd. La Dușanbe auzisem o mulțime de lucruri. „Apărătorul poporului”, spuneau unii. „E înțelept, drept. În el ne e toată speranța”. Alții povesteau întâmplări groaznice despre monstrul sângeros: „Sangak ăsta l-a omorât până și pe fratele său”. Un învățător slab, sfrijit, încerca să mă convingă spunând în șoaptă, înfricoșat: „E un măcelar, un monstru. Îi face bucăți cu satârul pe islamiștii luați prizonieri…”

Cine este el de fapt?

Sangak a ieșit din spatele biroului în întâmpinarea mea. În persoana mea a salutat toată presa din Rusia. Conducătorul poporului nu semăna cu un fost bufetier, nici cu un fost recidivist. Parcă fusese sculptat dintr-un bloc de piatră. O constituție solidă. O față lată, oacheșă. O bărbuță scurtă, aproape căruntă. O voce ușor înfundată. Un timbru jos. Limbă rusă curată, fără greșeli. Numai un observator extrem de abil și cunoscător putea vedea în persoana lui un deținut condamnat mai mulți ani. Și nici nu sunt convins de asta.

După ce mi-a întins mâna, Sangak s-a așezat în fotoliul de la comitetul regional de partid. M-am așezat vizavi de el, la biroul pus perpendicular pe biroul lui lucios, cu teancuri de dosare și hârtii și am pornit reportofonul. Sangak a început să vorbească fără să mai aștepte întrebările:

— Nicicând nu am ascuns și nu am de gând să ascund că nu o dată am stat în spatele gratiilor. Oamenii știu de ce am fost în detenție, de ce a fost oprimat tatăl meu, și nu numai el, aproape tot neamul meu. Eu sunt un simplu muritor și niciodată nu am mai făcut până acum politică.

Viața m-a obligat să mă pun în fruntea poporului meu…

Dezvolta tema destul de mult, iar eu, așteptând finalul unei alte tirade, am pus acea întrebare care mă intrigase – oare interlocutorul meu nu face parte dintr-o pătură socială superioară?

Sangak m-a privit iscoditor. Cred că nu se așteptase la o asemenea mutare din partea unui străin de la Moscova. Examinarea vizuală a persoanei mele a fost întreruptă de un telefon. Sangak a ridicat degetul și a arătat spre reportofon. L-am închis. Sangak a luat receptorul, a ascultat, a izbucnit supărat:

— Găsește-l. Să treacă pe la mine.

Trântind receptorul, a pufnit:

— Asemenea oameni trebuie striviți. Ca gândacii. Este un adevărat dușman al poporului.

După o secundă s-a calmat, revenind la discuție.

— Dați-i drumul.

Am pornit reportofonul.

— Da, a spus Sangak simplu, fără niciun fel de afectare, prin origine suntem seizi, pe linie maternă ne înrudim cu eșonul Sulton…

Am tras potul cel mare! Voiam doar să aflu dacă Sangak spunea adevărul sau își romanța genealogia. Seizii sunt urmașii profetului Muhhamed. Un cunoscător de excepție al Asiei Centrale, profesorul Aleksandr Aleksandrovici Semionov povestea cu plăcere cum l-a întrebat odată pe emirul de Buhara Abdulahad: „Excelența voastră, de ce puneți mereu cuvântul *seid* mai presus de toate numele, titlurile și funcțiile dumneavoastră?” Emirul stătea la masă. A împins la o parte osul pe care îl rodea, și-a șters degetele pline de grăsime și a răspuns: „Titlul de *seid* nu mi-l poate lua nimeni, pentru că e ereditar, din neam. Emir pot să fiu azi, iar mâine să fiu o persoană neînsemnată, dacă mi se va lua tronul, fie ca Allah să nu permită asta”. Apropo, asta se și întâmplase cu fiul său, ultimul emir de Buhara,

Alim-han, chiar cel ce fusese răsturnat de bolșevici, fugise în Afganistan și murise „în uitare”. Desigur, nu orice seid a devenit conducător. Mai mult, urmașii sărăciți ai profetului au fost nevoiți uneori să facă și muncă grea, țărănească, sau să vândă bere la bufet.

Între timp, Sangak continuă:

— Fratele mamei, unchiul meu bun, mullahul Abdulhak, a fost primul discipol și ajutor al eșonului. Era un om înalt, puternic. Odată, în timpul războiului civil, detașamentul lui, retrăgându-se, a ajuns într-un defileu cu o cascadă prin care caii nu puteau să treacă. Unchiul meu a cărat în spate prin șuvoi douăzeci și șapte de cai.

Mama povestea că se mutase la Șugnou vechiul cimitir, ca să se facă loc pentru minele de aur. Au descoperit și mormântul mullahului Abdulhak, îngropat alături de tatăl său. Rămășițele au fost mutate, după ce le-au înfășurat într-o pânză. Rămășițele tatălui, un om cu o constituție obișnuită, au intrat în jumătate de cearșaf. Oasele mullahului Abdulhak au trebuit înfășurate într-un cearșaf întreg. Avea claviculele cât ale unui taur. Coastele erau cât ale unui cal. O coastă se dovedise a fi ruptă pe jumătate. Era urma de glonț care-l rănise la Baldjuvon, unde eșonul Sulton luptase împotriva lui Enver-pașa. Când eșonul a aflat că mullahul Abdulhak a murit, a plâns cu lacrimi amare. Iar în scurtă vreme, și eșonul Sulton a fost omorât de Fuzail-Maksum. Fuzail ăsta a venit la el și a spus: „Ia-ți toți *miurizii*, o să-i batem pe cekiști”.

Eșonul Sulton a răspuns: „Gata. Nu voi mai vărsa sângele fraților mei. Oricum s-a vărsat destul sânge…”

Și Fuzail, șacalul, l-a spânzurat într-un mod ticălos pe eșon și a răspândit zvonul că fusese executat de cekiști. Fuzail ăsta e de neam din Garm, din Hait, din clanul care a început războiul de azi. Tocmai de atunci ține și lupta dintre noi…

Sangak a tăcut, pentru că cineva a bătut la ușă.

Cred că cel care intrase era chiar acel dușman al poporului care trebuia strivit ca un gândac. De la prima vedere am recunoscut în persoana lui că era șef – după pielea de un tip anume. Fața unor șefi e îmbrăcată nu într-un kerzak grosolan, pe care-l trag peste figură cetățenii obișnuiți, ci de un box de înaltă calitate, „pentru șefi”. E adevărat, acest tovarăș anume primise fățuirea de *box* cu oarecare defect de fabricație – deasupra sprâncenei stângi se ițea un neg destul de mare.

Sangak s-a aplecat deasupra biroului, ca un leu înainte de a sări. Totuși, dușmanul poporului mergea cu siguranța unui om care se obișnuise cu provocările pe covor.

— Ce ți-a trecut prin minte? a întrebat amenințător Sangak. Nu e pâine suficientă în oraș. Oamenii fac foamea.

Dușmanul poporului a răspuns insinuant:

— Nene Sașa… – el sublinia că nu i se adresează conducătorului, ci omului. Nene Sașa, în ținuturile mele natale, în Darvaz, oamenii nu fac foamea. Mor de foame…

— Și vrei să-i omori și pe cei din oraș?!

Dușmanul poporului a aruncat o privire cu subînțeles în direcția mea. Sangak a spus:

— Trebuie să stăm puțin de vorbă.

Am luat reportofonul și am ieșit. În anticameră, echipa japoneză de televiziune se pregătea de filmare, își aranja aparatura. Djahonghir plecase. Davron discuta cu aghiotantul. Am așteptat să se facă pauză și l-am înghesuit într-un colț.

— Davron, știți cine este omul acesta… dușmanul poporului? Cel care se află acum la Sangak.

— Un membru de partid. A fost secretar al consiliului raional, al doilea sau al treilea, undeva la Vose sau la Moscova… Acum se învârte pe lângă Frontul Popular…

— De ce-l acuză Sangak?

— Habar n-am.

Voiam să-l mai întreb multe, dar nu m-am decis să dau bice cailor, seara avea să fie mai potrivit. Discuția trecuse spre teme comune: cruzimile recente ale islamiștilor în împrejurimile orașului Kurgan-Tiub, revenirea refugiaților tadjici din Afganistan… În cele din urmă, ușa templului s-a deschis și dușmanul poporului a ieșit cu o foaie în mână. A împăturit cu grijă hârtiuța, a băgat-o în buzunarul interior al sacoului și a plecat cu o înfățișare satisfăcută.

Japonezii au început să se agite bucuroși, dar aghiotantul a strigat:

— Davron, intră la Sangak.

Japonezii se holbau supărați. Cred că s-au simțit și mai ofensați când, după Davron, m-a chemat pe mine. L-am întrebat pe Sangak:

— Cine e omul care a fost la dumneavoastră? am spus, vrând de fapt să întreb „ce boacănă făcuse”.

Sangak răspunse nedumerit:

— Treburi. Noi suntem acum puterea. Avem de rezolvat o mulțime de probleme.

Trebuia să înțeleg: „Ai fost primit pe intrarea principală? Cunoaște-ți locul și nu te băga la bucătărie”. A trecut fără nicio legătură la următorul subiect:

— De tot ce s-a întâmplat cu noi îi acuz pe Gorbaciov și pe toți acești carieriști provinciali, generali-amirali. Ei ne-au adus în situația de azi. Din Rusia, încet-încet, molima a pătruns pe neobservate și în Asia Centrală…

Era tribun și orator, a vorbit multă vreme și, se vede, era prea puțin tulburat de faptul că japonezii se înghesuiau în anticameră. Cel mai important era să se exprime prin intermediul unui ziar moscovit în fața publicului rus. Și deși amesteca în versiunea sa asupra evenimentelor din războiul civil lozinci și îndemnuri politice, filipice împotriva dușmanilor, era puțin probabil ca asta să

fi fost o demagogie calculată. Aveam impresia că spune ce gândește și cum gândește.

Mai târziu, când am ascultat înregistrările de pe reportofon, am ajuns la concluzia că Sangak în niciun caz nu și-a înfrumusețat arborele genealogic. Sunt câteva argumente. În locurile unde s-a născut, oamenii cunosc ca în palmă toate liniile de rudenie cu o personalitate așa de vestită precum eșonul Sulton, și de aceea să te lauzi cu o genealogie falsă e pur și simplu o idioțenie – imediat ești dat de gol și nu mai scapi de rușine. (Din acest motiv, cred, șeful Tadjikistanului, Emomali Rahmonov, nu a menționat niciodată personal originea sa „nobilă”. Cu totul altceva erau zvonurile vagi propagate de adepți.) Totuși, istoria ascensiunii sale rămâne un mister.

Seara am luat o sticlă de vodcă, păstrată pentru o asemenea ocazie, și m-am dus la cei de la televiziune. Băieții au pus o noptieră între două paturi și au așezat pe ea jumătate de pâine, o legătură de ridichi și verdeață. Nu e așa de ușor cu alimentele la Kurgan-Tiub… Lunganul operator BBC m-a luat imediat în primire:

— Oleg, luați loc, vă rog… Nu, nu, nu, nu pe pat! Luați loc în fotoliu. Sunteți musafir.

Am turnat.

— Fără să ciocnim, a comandat Djahonghir. Pentru Mirzo.

— Da, pentru răposatul Mirzo, a răspuns BBC și mi-a explicat: Tot din studioul nostru… Acum doi ani a murit la filmări.

— Pentru toți. Douăzeci dintre băieții noștri au murit.

— Ei, nu-i nimic, a spus BBC, punând jos paharul. Războiul s-a terminat. Noi, indiferent de locurile în care am fost, nu am fost omorâți. Acum probabil nu ne mai omoară…

— Pe mine, apropo, odată Davron m-a salvat de la moarte, a zis Djahonghir. Băiatul ăla cu care ți-

am făcut cunoștință. Să-l fi văzut în Afganistan, erau legende despre el.

— Da, a repetat BBC cu înțeles, să-l fi văzut în Afganistan!

— Și dumneavoastră ați fost acolo?

— Nu, a spus încurcat BBC. Eu nu am fost nicăieri.

Sper că mi-am ascuns tulburarea. Dar nu de tulburare-i vorba, ci de un complex de inferioritate. Băieții ăștia trei au trecut prin tot groaznicul război civil. Iar eu? În vremurile noastre orice bărbat care nu a luat parte la vreunul dintre războaie își simte slăbiciunea în prezența celor care au trecut prin încercarea de a se afla atât de aproape de moarte.

— Dar ce bine s-a descurcat cu Faizali, am spus.

— Cu Faizali trebuie să te porți precum cu un șarpe otrăvitor, a răspuns BBC.

— E adevărat că a fost poreclit Călăul?

— Se spun tot felul de lucruri, a zis Djahonghir. Multe sunt adevărate, multe sunt închipuite, zvonuri… Dar poate nu sunt zvonuri. E un personaj polivalent.

— Nu e tadjic, se băgă șoferul. E lokai.

Despre lokai apucasem să aflu câte ceva în trecutul meu de orientalist, cu doi ani în urmă, când căutam prin arhive și mergeam prin kișlakurile de munte înregistrând poveștile bătrânilor despre lupta cu basmacii din anii douăzeci, treizeci. Trebuie să spun că în Tadjikistanul de Sud, cea mai lungă și mai înverșunată confruntare cu Armata Roșie au avut-o tocmai lokaii, una dintre populațiile uzbece conduse de către celebrul kurbașa Ibrahim-bek. Înainte de revoluție, lokaii, de fapt, stăpâneau toată valea Vah. După înfrângerea lui Ibrahim-bek, au fost alungați departe, iar curând valea a fost populată intens cu oameni din diferite regiuni montane, dar asta e deja o altă poveste…

— Naționalitatea n-are de-a face aici, a spus Djahonghir. Și printre comandanții tadjici sunt mulți răufăcători. Și psihopați sunt în orice popor.

— Crezi că Faizali l-a… pe ăla? am întrebat.

— Întreabă-i pe psihiatri dacă e nebun sau nu. Dar imediat și-a ieșit din pepeni.

— Oricine și-ar fi ieșit, dacă i s-ar fi smuls lui taică-su pielea fâșii, fâșii…

— Tatăl lui Faizali a fost pur și simplu omorât, a corectat Djahonghir. Îl confunzi cu un alt comandant, cu Faizali Faizalievici. Cu tatăl lui s-a întâmplat așa ceva. Nu e atât de cunoscut precum tizul lui, dar e la fel de crud, cred…

S-a întors spre șofer:

— De fapt, Faizali ăsta al doilea e tadjic.

— Cei care-și bat joc de oamenii simpli nu sunt tadjici, a răspuns șoferul. De fapt, nu sunt oameni.

Am întrebat:

— Ei, dar ăsta, primul, prin ce a devenit cunoscut? În afară de cruzime, desigur.

— La el e ca în armată, a zis Djahonghir. Spune că banda lui e brigadă, iar el e colonel. Are blindate: tancuri, câteva BTR{12}, niște MAZ{13} și KamAZ{14} blindate artizanal – pe scurt, o unitate de raiduri a unei „brigăzi mecanizate” ce-i poartă numele. Imaginează-ți ce forță. A străpuns imediat paza militarizată, a pătruns în cătunul unde se aflau „lupișorii”. I-au alungat pe adversari și au început jafurile, tâlhăriile, violențele…

— Faizali nu luptă, a precizat șoferul. Băieții lui se bat, el rămâne la bază, pe cine iau băieții prizonier îl duc la el. El îi interoghează.

— Da, așa spun unii, a zis Djahonghir. Nu am informații precise, ce știu cu siguranță este că, după un raid al băieților lui Faizullo, dintr-un kișlak rămân numai cărbunii, au ars totul. Și doar e populație pașnică. Țărani simpli. Singura lor vină e că sunt alții…

— Ce s-a întâmplat după aceea cu ei?

— Au fugit în Afganistan.

— Tactica pământului pârjolit.

— Dar un singur lucru nu i-l poți lua, a zis Djahonghir, pentru victoria Frontului Popular a făcut destule. De fapt, nu se supune nimănui în afară de Sangak. Un fel de manie a grandorii.

— Și Davron? am întrebat. Știu că e prietenul tău, dar… El nu ia pielea de pe nimeni?

Djahonghir a început să râdă.

— Nu te neliniști. E servitor al țarului, părinte al soldaților. Un ofițer sovietic exemplar. Chiar prea exemplar. Pedant.

— Vă cunoașteți din Afganistan?

— Din copilărie, de la casa de copii. Nu am fost prieteni, pe atunci se ținea singur. Dar în Afganistan ne-am întâlnit cumva.

Mi-a apreciat din ochi vârsta.

— Tu din ce an ești? Din ochi, ești din cincizeci și cinci… Atunci, desigur, nu puteai să auzi de cutremurul din Ciorbog. Nu s-a scris în ziare, puțini oameni știu despre asta.

Nu am încercat să-l contrazic.

— Davron este din acel kișlak, din Ciorbog. Poate că ai auzit… Ei, nu, puțin probabil, e o tragedie veche. Tot kișlakul a murit. Cutremur, alunecări de teren… Pământul a acoperit casele mai sus de acoperiș. Salvatorii au găsit în viață un singur băiat micuț, pe Davron. Nimeni nu putea pricepe prin ce minune s-a salvat…

— Soarta, a comentat șoferul. Dumnezeu l-a salvat.

Eu am spus:

— Întâi martie o mie nouă sute șaizeci și șapte.

BBC s-a entuziasmat politicos:

— Oleg, sunteți o enciclopedie.

— De unde știi? a întrebat Djahonghir.

— În ziua aceea m-am născut.

Desigur, nu aș fi știut niciodată că, puțin înainte de ziua mea, undeva, departe, în munți, avusese loc un cutremur groaznic, dar părinții mi-au povestit despre asta de mai multe ori. Tata fusese

trimis la activități de salvare, el nu era în oraș când am venit pe lume și nici când mama, cu mine nou-născut, a plecat de la maternitate. Cutremurul din Ciorbog a devenit evenimentul familiei noastre și a intrat în legenda familiei. Am auzit de multe ori povestea tatii despre cum l-a găsit pe micul băiețel… În copilărie mi-am imaginat adesea ce se întâmplase cu băiatul, dar nu-mi trecea prin cap că o să mă întâlnesc cu el vreodată. Asemenea coincidențe se întâmplă numai în melodrame și în filmele indiene.

— Și el cum explică lucrurile? am întrebat.

— Probabil că de fapt nici nu mai ține minte ce s-a petrecut. Copiii uită lucrurile groaznice. Și eu am aflat din întâmplare, acum mulți ani, când l-am vizitat pe directorul casei de copii. Era un bărbat tare bun…

Pe Davron l-am așteptat până târziu și în cele din urmă a apărut. Suplu și bine făcut, ca un automat Kalașnikov bine curățat și uns, cu glonțul pe țeavă, pus, până una, alta, în așteptare. Se înțelege, cu o sticlă. A noastră la vremea aceea se golise.

— Să trăiți, domnilor ziariști. Pe loc repaus. Puteți să vă așezați.

I s-a dat un loc, au turnat vodcă în pahare.

— Pentru victorie.

Am vorbit despre una, despre alta, dar în scurt timp Davron s-a ridicat:

— Vă rog să mă scuzați, oameni buni, plec. Am dat fuga numai pentru o clipă.

— Mai stați puțin, l-a rugat BBC.

— Mâine trebuie să mă trezesc devreme. Mă duc la Darvaz. Apropo, s-a întors el spre mine, apropo de activistul ăla de care ai întrebat. Cu Hușkadamov. Duce făină. Sangak m-a trimis cu el. Conducerea și însoțirea coloanei.

— Păi, hai să merg și eu. Mă iei? am spus precipitat.

El a reacționat imediat:

— Nu.

Chiar mă pierdusem puțin, așa de grosolan și de dur sunase asta.

— Davron, nu sunt spion, sunt un reporter obișnuit.

— Nici reporterii nu au ce dracu' să caute acolo. Ce vrei să dezgropi?

— Ei, să spunem, timpul pierdut…

A zâmbit:

— Ți-ai pierdut ceasul? Na, ia-l pe al meu.

A început să-și desfacă brățara.

Habar nu aveam ce mă îndemnase așa să merg în munți. Poate că vodca arunca asupra realității o altă lumină și deodată mi se năzărise ceva… Parcă se întredeschisese o ușiță și eu mă strecurasem pe ea, fără să mă gândesc prea mult și fără să știu de ce. Poate că funcționase intuiția de reporter. Dar poate că era ceva și mai simplu – tare mai voiam să mă cufund în atmosfera unui sat de munte… Mirosul de fum și de bălegar. Vântul înghețat și soarele fierbinte. Culmile apropiate în aerul rarefiat… Nu are deloc importanță unde duce portița – într-o livadă fermecată sau în curtea din spate a unei case țărănești, unde nu sunt decât magazii, staulul pentru oi și closetul acoperit cu pânză de sac găurită. Ce să spun, și această variantă era bună. Dar, lucrul cel mai important, voiam să-l văd mai de aproape pe Davron, băiatul din legenda de familie…

Alături de paharul meu se afla ceasul comandantului. L-am împins spre Davron.

— Nu e vorba de asta. Înțelegi, de Darvaz mă leagă multe… Vreau să ajung în acele ținuturi, dacă lucrurile s-au legat așa.

— E o vreme de tot rahatul pentru turism, mi-a tăiat-o Davron.

BBC mi-a venit în ajutor:

— Davron, luați-l, vă rog.

A fost nevoie de mult timp pentru a-l convinge. În cele din urmă, Davron a scos din buzunarul

robei de camuflaj un zar.

— Spune un număr.

— Trei.

Davron a aruncat zarul. A ieșit trei.

— O singură condiție, a zis el. Mergi pe barba și pe riscul tău. Nu răspund pentru tine. Tu ești singur, eu sunt singur.

— Se înțelege. Îl împingi pe cel căzut și așa mai departe…

— Nu ai înțeles.

— Am înțeles, am înțeles.

— Nu, nu ai înțeles! Spune cu voce tare: „Davron, nu ești răspunzător pentru mine”.

Se vedea că nu glumește. A trebuit să mă supun.

— O să spun pe silabe: Tu. Nu. Răs-punzi. Pentru. Mi-ne. E bine?

— Te-am prevenit, mi-a tăiat-o Davron.

După ce a plecat, l-am întrebat pe Djahonghir:

— Cum să înțeleg asta: „Spune cu voce tare…” și în general…?

— Are el… cum să spun… o teorie vicleană… Odată, la Kabul, la beție, mi-a spus câte ceva. În principal, numai aluzii. Dar să nu-l iei la întrebări, nu suportă asta. De fapt, nu mai spune că el ți-a zis ceva.

Dimineață m-am dus la locul convenit… Pe drum deja se formase coloana de KamAZ-uri. Davron dădea indicații șoferilor. Am așteptat până a terminat și m-am apropiat. S-a întors, observând cum se urcă șoferii în mașini. Parcă nu fuseserăm împreună noaptea trecută la masă sau, mai bine zis, la aceeași noptieră. Mi s-a părut că nici nu mă recunoscuse.

— Salut, am spus. Când plecăm?

Davron a binevoit să se întoarcă:

— Ține minte trei reguli. Nu sări cu întrebările. Nu-ți băga nasul nicăieri. Să stai liniștit ca un șobolan. Va trebui să te întorci singur. Ai priceput tot?

Duritatea tonului era explicabilă – omul e ocupat, nu are timp de amabilități. Dar de unde ostilitatea, și pentru ce? Totuși, n-am vrut să renunț la călătorie din cauza schimbării dispoziției lui și am răspuns în același stil, renunțând doar la agresivitate:

— Am înțeles, să trăiți.

— Te-ai răzgândit? a întrebat Davron.

— În niciun caz.

În privirea lui sumbră a licărit o scânteie ironică.

— Liber.

Apoi am avut onoarea să fac cunoștință cu, cum să spun, chiar acel conducător de caravană, dușmanul poporului, Hușkadamov. Acest personaj nu mă prea interesa, deși eram oarecum curios să văd în cel fel reușise el să-l întunece așa de tare la față pe nenea Sașa, încât Sangak nu numai că nu îl strivise, ci îi mai și dăduse o caravană cu pază.

Dușmanul poporului mi-a aprobat binevoitor participarea la voiaj:

— Corespondent de la Moscova? Foarte bine, asemenea măsuri trebuie făcute cunoscute la scară mare. Din păcate, nu e loc în mașina mea…

— Eu vin cu Davron.

Davron a pufnit nemulțumit, dar n-a protestat. UAZ-ul[15] lui mic ocupa o poziție la mijlocul caravanei. Camioanele din față au pornit unul câte unul. M-am așezat pe canapeaua din spate, Davron s-a așezat alături de șofer și a ordonat:

— Alik, înainte.

Șoferul oacheș, mustăcios – un om vesel, judecând după fizionomie, a băgat viteză, a îndreptat spre mine oglinda centrală și, de pe loc, fără grabă, a întrebat:

— Corespondentule, știi să dezlegi ghicitori; ce înseamnă asta: stup negru, albine negre, zboară după miere neagră, nu se mai întorc.

— Presa democratică, am spus, și ziariștii democrați. Cu o corecție: cel mai adesea se întorc și aduc multă miere neagră.

— Nu ai ghicit, a zis triumfător Alik. Este *kalaș*[16].

Davron l-a corectat sumbru:

— Gloanțele nu sunt negre.

— Dar moartea e neagră, a protestat filosofic Alik.

Mai târziu, prinzând momentul, din curiozitate m-am interesat ce nume i-au dat șoferului părinții. Nu semăna deloc a fi Alik. Îi spuseseră Muborakali, dar la autobaza unde lucrase înainte de război îi prescurtaseră numele și se obișnuise așa de mult cu această formulă, că începuse chiar să-i placă…

Caravana a ieșit din oraș. De o parte și de alta a drumului asfaltat se întindeau până în munți, la orizont, lanuri de bumbac presărate cu tulpinile uscate ale *guzapai* de anul trecut. Ticăloșia lăsării în paragină a agriculturii. Prăbușirea Uniunii Sovietice și războiul civil nu putuseră să distrugă în totalitate în valea Vah un anumit strat de civilizație – el se dovedise a fi mult prea rezistent, dar fusese subminat bine. Această mare oază roditoare se scuturase și căzuse în paragină de mai multe ori, în Antichitate ținea de partea nordică a Bactriei, mai târziu de statul Kușan, iar după căderea imperiului Kușan, de statul Eftalitski. În Evul Mediu, aici se formaseră câteva principate mici, pe rând cucerite de turci, arabi, samanizi, gaznevizi, karahanizi, selgiucizi… Amintea de alternanța noapte-zi. Invazie, război, căderea statului și pământurile îngrijite se sălbăticeau, se acopereau cu pământuri sărăturate și păpurișuri. Apăruse un nou mare imperiu – valea revenise la viață, era străpunsă de canale, pământurile erau arate, se ridicaseră orașe bogate. Și din nou invazie, război, căderea statului, ruină…

În spate s-au auzit urletele sirenelor. O furgonetă albă mică, murdară, cu cruce roșie pe lateral, a trecut în zbor pe lângă noi pe contrasens, depășind coloana, și a gonit mai departe.

Mi-am spus că stratul civilizat nu suferise așa de iremediabil, dacă serviciul orășenesc de ambulanță se grăbește într-un kișlak îndepărtat.

După un minut, pe contrasens a țâșnit înainte și o mașină bleumarin prăfuită, *buhanka*[17].

Alik a îndreptat oglinda retrovizoare și a spus încet:

— Davron, probabil sunt după noi.

Și imediat din stânga a început să urle și să gonească spre fruntea caravanei o mașinuță de la poliția rutieră cu un moț portocaliu strălucitor și difuzor pe capotă.

— Mai lipsește numai aviația sanitară cu rachetele, a mârâit Davron. Alik, ieși din coloană și mergi spre GAZ.

Șoferul a luat-o la stânga și a ajuns din urmă camionul din frunte în fața căruia, la vreo treizeci de metri, mergea încet polițistul de la circulație, rostind bubuitor: „CONDUCĂTORI AI COLOANEI, ÎNCETAȚI MIȘCAREA!”

Davron a deschis portiera și a făcut semn cu mâna: „Înainte! Nu vă opriți!”

Difuzorul a bubuit din nou: „ÎNCETAȚI MIȘCAREA!”

Concomitent, Salvarea și *buhanka*, gonind înainte la o oarecare distanță, au frânat, așteptându-l pe cel de la circulație și blocând ambele sensuri.

Davron a făcut semn din mână.

— Stop, a strigat el. Alik, frânează. Oleg, stai în banca ta, nu te băga.

Și a sărit din mașină.

Coloana s-a oprit. Tinerii lui Davron au sărit din bena camionului cu armele pregătite. Unul a rămas sus. Își aranjase picioarele mitralierei pe acoperișul cabinei, îndreptând țeava în direcția automobilelor care se apropiau de caravană cu spatele.

Mașinile care blocau drumul s-au oprit chiar lângă coloană. Din *buhanka* au țâșnit băieți înarmați, îmbrăcați în haine militare extrem de

diferite. Din Salvare a coborât un om îmbrăcat cu un halat alb pus pe umeri și a pornit spre noi, ușor gârbovit, cu un mers de modă veche, anemic, hoțesc. Uscat și rapace, semăna cu un pterodactil, cu o șopârlă zburătoare. Halatul îi atârna pe umeri ca niște aripi strânse. După câte se vedea, nu avea arme asupra lui. Polițistul rămăsese în mașinuța sa.

Davron se afla în mijlocul drumului, lângă bara camionului din față. Eu, se înțelege, coborâsem din mașină și mă dusesem lângă el.

Șopârla se oprise în fața lui Davron. A întors capul pe gâtul vânos și a aruncat o privire opacă asupra băieților atenți ai lui Davron. Și deodată pleoapa de la ochiul drept i-a tresărit abia perceptibil. Șopârla i-a făcut cuiva cu ochiul. A întins buzele într-un zâmbet bolnăvicios, arătându-și setul complet de dinți de oțel strălucitori. Demonstra că este prietenos.

— Ei, ce-i, comandante, tot pe drum? Nu tușești?

— Tu cine mai ești? a întrebat Davron.

În asemenea discuții nu poți să răspunzi la întrebare. Dacă ai răspuns, consideră că ai pierdut runda, poate chiar întregul meci. Șopârla și-a desfăcut maxilarul;

— Cum? Nu știi cine sunt? Nu e bine.

— Păi, ce, toți trebuie să te știe? a întrebat amical Davron.

— Dacă nu știi, înseamnă că nu știi, a zis șopârla. Cu atât mai rău pentru tine, e rău când nu știi.

— Dacă ești așa de învățat, spune: unde se află Kurgan-Tiub?

Ochii șopârlei s-au aprins pentru o fracțiune de secundă, ca două lămpi opace de neon. În craniu, creierul de dimensiunea unei nuci începuse să se supra-încălzească, luând la mână variantele: ce chestie mai este și asta? Unde e șpilul? Lămpile s-au stins.

— Ce-i, comandante, ai pierdut drumul? Te-ai rătăcit?

— Nu, omule, tu te-ai rătăcit, a rostit Davron rar și apăsat. Kurgan e în spatele tău. Acolo trebuie să te duci. Ai pornit în direcția greșită. Te-ai prins?

Șopârla a pocnit cu reproș din ciocul nichelat:

— Ei, comandante, eu am vorbit cu tine omenește… Dacă nu vrei să discuți ca oamenii, cheamă-l pe fraierul ăla. Zuhura. O să vorbesc cu el.

Davron a spus dur:

— Eu sunt aici șeful. Și n-ai despre ce să vorbești. Tu cu băieții tăi o să faceți stânga-mprejur și o s-o porniți înapoi.

— Șeful, da? Atunci ordonă-i fraierului să vină aici.

Între timp, din coloană a ieșit o Volgă din care a coborât cu demnitate dușmanul poporului Hușkadamov și a strigat rugător de la distanță:

— Davron, te rog… Vino încoa.

Davron n-a încercat să protesteze. A strigat repede unuia dintre voinici: „Komsomol, ai grijă” și, fără să se grăbească, a pornit spre dușmanul poporului. Au vorbit mult timp, iar în cele din urmă, Davron s-a întors.

— O să mergeți în spate, i-a spus el șopârlei. Nu stricați ordinea. Nu depășiți. Ați priceput? Dacă e ceva… Știi ce înseamnă *șaitan-truba*?[18]

Șopârla și-a licărit metalul:

— Păi, cum să nu.

— Atunci foarte bine, a zis Davron. Trage-ți mașinile în stânga. Lasă coloana în față. Gata. Am plecat.

Ne-am întors la UAZ. Am întrebat:

— De ce i-ai luat?

— Sunt jocurile lui Zuhur, garda personală, pufni Davron. Alik, ia-o înapoi, spre cel din capăt.

UAZ-ul a pornit în marșarier, s-a oprit, așteptând ca Volga să intre înapoi în coloană și a pornit spre ultimul camion, a cărui benă era

umplută pe jumătate. În partea din spate se aflau luptătorii de la pază.

Davron a deschis portiera și a strigat:

— Hei, Fazil!

Un băiat zdravăn, pistruiat, s-a aplecat peste bord:

— O să vină după tine, a spus Davron. Dacă vezi ceva în neregulă, transmite prin RPG.

Curând, caravana a pătruns în munți. Peisajul se tot schimba, de parcă cineva făcuse din piatră un origami uriaș, îl stricase, îl îndreptase, trăsese de capete, îl netezise și apoi îl îndoise din nou și de fiecare dată, pentru o clipă, apărea iar o panoramă largă, munții se mișcau. Unele culmi se ridicau, altele se lăsau în jos, defileurile laterale se deschideau și se închideau, stâncile apăreau în mijlocul drumului și se dădeau înapoi…

Davron tăcea, bosumflat. Alik a zis deodată:

— Corespondentule, ia mai dezleagă o ghicitoare. Înăuntru e foc, afară e rece, dacă torni apă clocotită în el, faci gheață.

Nu am putut ghici.

9. ANDREI

Aș fi omorât-o! Nu mai pot să suport cum vorbește Bahșa cu mama. Ce vrea? Ce crede că obține? I-am spus direct:

— De fapt, o s-o întindem de aici, na!

Mămica era aproape și a auzit. Bahșa a plecat, iar mămica spune:

— Andriușa, fiule, mi-ai promis că nu vorbești urât. Oare e așa de greu să te abții?

Ei, drace!

— Bahșa ne ține în frâu. Ca pe niște negri de pe plantația de ceai. Nu m-am angajat sclav la ea.

Dar mămica:

— Și de când îți permiți expresii urâte? Mai ales în prezența unei femei…

Mi-a părut și mie rău că m-a luat gura pe dinainte. Dar oare mama nu poate măcar o dată în viață să tacă și să nu facă reproșuri? Mereu același lucru: „Fiul meu nu are dreptul să se exprime. Andrei, doar ești un băiat educat. Aproape în fiecare zi aduceai câte o carte de la bibliotecă…” Eu explic: „Mamă, așa vorbesc copiii pe stradă”. Dar ea: „Probabil așa ți se pare, că dacă o să vorbești ca un huligan, o să fii considerat puternic și de temut. Te asigur că greșești”. Eu însă nu sunt de acord. Într-un alt loc aș fi vorbit altfel. Știu să fac asta. Dar aici oricum nu e grădina raiului…

Spun asta intenționat. Ca să-i fac ei, Bahșandei, în ciudă. Odată băietanul, copilul ei, Muhiddin, a înjurat, iar Bahșanda a auzit. „Vino încoa”. Băiatul s-a speriat de s-a căcat pe el, dar s-a dus. „Scoate limba”. A scos-o. Bahșa a scos un ac din gulerul de la rochie, unul taaaare lung, și i l-a înfipt în limbă. L-a implântat de tot. A mers jumătate de zi așa, cu acul înfipt în limbă. Dar mie puțin îmi pasă ce face. Nu sunt fiul ei. Nu sunt nimic pentru ea. Nici ea nu e nimic pentru mine.

Mămica:

— Andrei, promite-mi că n-o să te iei niciodată la harță cu ea.

Dar Bahșa? Ea poate?!

Ultima dată – asta era înainte de a intenționa s-o mărite pe Zarinka cu un țăran –, parcă scăpase din lanț. Era o zi în care totul îi scăpa din mâini. Mămica era epuizată de tot. Am rugat-o: „Stai puțin și odihnește-te". „Nu, Andriușenka, trebuie să muncesc. Uite câte trebuie să facem… Și a rămas foarte puțin timp. Doar ai auzit ce spuneau. Nu trebuie să întârzie cu semănatul".

Și atunci a apărut ea pe câmp. Rea ca o cățea. Și a început să urle: „De ce ați făcut așa puțin? Tu, Vera, ai crescut niște leneși…" A aruncat un butoi întreg de căcat pe mămica. Și eu ce era să fac, să rabd ca Bahșa s-o umple de lături pe mama? I-am spus și eu ei vreo două de dulce. Și atunci a început războiul atomic al secolului al douăzecilea. Totul este în ruine, nu mai e nimeni viu. Numai cadavre carbonizate.

Când a plecat, i-am spus măicuței:

— De ce îi permiți să-ți vorbească așa de grosolan?

— Andriușa, dragule, ei ne-au adăpostit…

— Mulțumesc! Acum să facem plecăciuni și să ne ținem gura?

— Nu avem dreptul să ne plângem și să cerem ceva. Ne-au dat adăpost. Ne dau de mâncare…

— Ne dau de mâncare?! I-am smuls mâna și am întors-o cu palma în sus – era plină de bătături sângerânde. Uite ce ne dă de mâncare! Aici suntem ca în gulag.

Mămica a spus:

— În aceste locuri toți oamenii așa muncesc. Altfel nu supraviețuiești.

— Păi, eu nu vreau…

Nu mi-e greu. Chiar îmi place să rostogolesc pietrele. Dacă însă Bahșa nu ar umili-o așa pe mama… Dar așa e soiul ei. Seamănă cu tăticul ei. A venit și el aseară, când la unchiul s-au adunat

toate rudele în *mehmonhona.* Și pe bunicul nostru l-au dus. După moartea tatii, a slăbit mult. Nu știu cum a fost înainte, dar acum e slab de tot. Îmi pare rău de el de-mi vine să plâng. Am un bunic tare de treabă. Îmi pare tare rău că înainte nu am luat legătura cu el. Uneori mă ia de mână și șoptește: „Ei, Andrei, Andrei…” E clar, își aduce aminte de tata… În sfârșit, l-au scos pe bunicul din camera lui, l-au pus la locul de onoare, e capul familiei. Dar ce cap al familiei mai este? Numai Bahșa le conduce pe toate.

Șokir, schilodul strâmb, s-a aciuat și el. Nu am înțeles de ce i-au dat drumul. Ce, din politețe? Doar este adunarea sfatului bătrânilor, se intră pe carnete de membru, și el, de fapt, nici nu este din *kaun*-ul nostru. Nenea spune că simte cu burta în ce casă poate să îmbuce ceva.

Eu, se înțelege, m-am instalat lângă ușă. Unde și trebuie să stea un tânăr. Tot aduc ceai și lucruri de genul ăsta. E tare să te simți în compania ligii superioare, chiar dacă stai pe banca de rezerve. *Kaun*-ul nostru – sună mândru, nu? Ăsta nu e un cerc de aeromodeliști. Clan, comunitate, familia mare. Forță. Te susțin, te apără, te ajută. Numai pe Bahșa, nu știu de ce, nu vor s-o pună la punct. Sau nu au puteri? Poate, de fapt, muieretul conduce, iar bătrânii doar își mângâie bărbile. Ca să înșele aparențele…

Ei, de fapt, pentru încălzire, au tot trăncănit despre una, despre alta și tăticul ei întreabă:

— Când o să faceți circumcizia?

Nenea se cam tulbură:

— Știți și dumneavoastră, vremurile sunt grele, nu demult l-am îngropat pe ginerele dumneavoastră. Am avut mari cheltuieli. Nu putem suporta și circumcizia.

Tăticul dă din cap dezaprobator:

— Oricum nu e bine. Trebuie circumcis.

Nu mi-am dat seama imediat despre ce vorbesc. În cele din urmă am priceput, despre mine. Se

pregătesc să-mi taie puțica. Iar eu în niciun caz nu sunt de acord cu asta! Las să crească cum a crescut. E a mea, personală. Și ei au inventariat-o în gospodăria comună. Cum ar veni, e comună, ei dispun de ea. E pentru folosul tuturor. Dar eu nu le dau voie să se atingă de ea, mai bine să-mi taie capul. Abia, abia m-am abținut. Mă taie, dar mi-am plecat ochii, stau jos, tac. Ca și cum n-ar vorbi despre mine. M-am hotărât să nu-i fac rău bunicului. Să nu i se scoată ochii: nepotul, chipurile, e cam necivilizat… Nenea nici n-a mișcat. Putea să-mi ia apărarea…

Dar schilodul a început să scormonească:

— De ce ești necircumcis? Tu ce ești? Rus sau tadjic?

Asemenea întrebări mă puneau în încurcătură. De fapt, care mă-sa mare e diferența? Înainte nici nu mă gândisem vreodată la asta. La noi, în Vatan, nici nu înțelegi cine ce este. Cine nu fusese trimis acolo! Germani de pe Volga, coreeni, ruși deschiaburiți. Eu și Zarinka flecăream liber în tadjică, și în uzbecă puțin. Nici nu știam că noi suntem niște alții până ce un uzbec mic a început să mă tachineze:

— *Urus, urus, katinga papirus.*

Asta era în uzbecă: rus, rus, țigară în cur. L-am trosnit ușor, dar seara am început s-o întreb pe mămica ce suntem noi. „Ruși, fiule… Ce să fiți?” Numele meu și al surorii mele este al mamei, Belodedov. Asta am aflat când m-am dus la școală. Iar acasă, de atunci, din câte țin minte, mama ne citea povești rusești, Gogol, Pușkin, Kolțov. Și tata, când venea, vorbea cu noi tot rusește. Nu știu de ce… Dacă ar fi vorbit cu mine altfel… Nu știu, poate m-aș fi considerat tadjic. Dar acum mi-e indiferent. Acum, când mă întreabă „Ce ești tu?”, răspund mereu:

— Om.

Asta i-am spus și schilodului. Și-a belit dinții strâmbi:

— Omul are minte. Dar tu, dacă ai minte, trebuie să înțelegi: nu există oameni pur și simplu. Sunt tadjici, sunt uzbeci, sunt tătari, sunt evrei, ruși…

— Și tadjicii și uzbecii ce sunt? Oameni?

— Ei, nu mă ameți de cap. Sigur că sunt oameni. Musulmani. Da' tu de ce nu ești musulman? Poate că ești evreu?

Nu m-am abținut și mi-am arătat colții:

— Și ce, dacă sunt rus, o să-mi spuneți „Pleacă în Rusia ta?"

E clar că nu trebuia să spun asta. Toți au amuțit. Și eu știu că nu așa trebuie să vorbești cu bătrânii. Dacă aș fi trântit asta în altă companie, bătrânii din kișlak m-ar fi linșat. Dar aici, în prezența bunicului, oricât de necuviincios ar fi fost… Conform statutului, Djorub trebuia să mă certe. Eu, desigur, l-am pus pe unchiul într-o poziție incomodă, dar chiar el e vinovat! Nimeni nu mi-a luat apărarea. Dar nici nu a început să-mi facă morală în prezența tuturor. Doar a tresărit și a mormăit:

— Ei, Andrei…

Deci nu m-a aprobat. Iar schilodului i-a spus:

— În măr nu cresc pere. Tatăl e tadjic, deci și băiatul e tadjic. Cum poate să fie altceva?

M-a salvat Sanghin. Și el este tot un fel de rudă. Fusese nu demult în Kalai-Humb. A decis să schimbe subiectul.

— Ruși, tadjici… Înainte era mai simplu. Acum care cum înțelege… La Kalai-Humb se duce luptă mare. Vor să plece grănicerii ruși. Ei au acum un comandant nou. Despre cel de dinainte oamenii spun tot felul de lucruri. Nu știu dacă e adevărat sau nu. Noul comandant, se zice, e un om drept. A fost trimis de undeva. Markelov îi spune…

Parcă m-a îmboldit ceva:

— Și care e prenumele?

Omul ăsta, Sanghin, s-a uitat la mine – cine ești tu să tulburi discuția bătrânilor, și să mai și

întrerupi? –, totuși a răspuns fără chef:

— Numele lui e Markelov.

— Și a slujit și la Piandja?

S-a prefăcut că nu auzise întrebarea mea. Și au început să trăncănească despre ale lor.

Iar eu am început să mă gândesc: oare e nenea Markelov? Dacă e din Piandja, atunci cu siguranță el e. Odinioară, acum o mie de ani – eu și Zarinka încă nu existam –, tata lucra la Piandja, la spital. I-a făcut o operație unui ofițer grănicer. De fapt, l-a salvat de la moarte. Și s-a împrietenit cu grănicerul ăsta…

Jumătate de noapte mi-am imaginat cum o să ajungem noi la Kalai-Humb, cum nenea Markelov o să ne urce în avion și altele de felul acesta. Dar mi-am spus: trebuie să mă pregătesc. Dimineață, când eram gata să mergem la câmp, a venit Bahșa. A stat ce-a stat și a zis printre dinți:

— Vera, du-te la bucătărie. Azi o să pregătești masa de prânz.

Nici vorbă să spună asta omenește. Să o roage politicos. Nu, îi poruncește ca unei servitoare. Da' nu vrei cam multe? I-am spus chiar așa, direct:

— Ia nu mai comandați.

Ea s-a strâmbat:

— Vera, nu știi să-ți educi copiii, și a plecat.

Zarinka a sărit ca opărită:

— Ce prost ești, Andrei! Un idiot, greu de cap! Asta mai lipsea, să se înfurie pe tine… Ce, nu ai priceput?! Venise să se împace. Să arate că a recunoscut-o pe mama. Îi permite să se ocupe de gospodărie… Și tu?!!

— În gospodărie? Cum să nu! Ca mama să se chinuie la bucătărie precum Cenușăreasa! Și ea numai să stea pe capul nostru și să turuie: „Vera, du-te acolo… Vera, adu aia… Hei, Vera, de ce nu știi să faci nimic? Poate ai mâinile strâmbe?"

Zorka și-a mijit ochii, cu o expresie acră:

— Ah, ah! Îl roade mândria. Tu crezi că e mai bine ca mama să rostogolească pietre?

Mămica:

— Ei, hai, potoliți-vă! Cred că încă sunt în stare să hotărăsc ce e mai bine pentru mine.

Zarinka strigă:

— Mămică, dar el a stricat tot, tot!

Mămica:

— Andrei s-a comportat inacceptabil. Mi-a fost rușine pentru el… Dar are dreptate, Zarinka. Mai ușor îmi e să rostogolesc pietre. E mult mai ușor decât să stau toată ziua cu ea între patru pereți…

— Dar de ce, de ce? Doar ea…

— Păi, gândește-te și tu…

Ca și cum n-ar ști! Dar eu știu. Mămica nu poate s-o ierte pe Bahșa pentru că vrea s-o mărite pe Zarinka cu țărănoiul ăla. Dar surioarei i se rupe. Ea o ține pe-a ei:

— Tocmai începuseră lucrurile să se îndrepte… Și acum sare el în sus. De ce ai vorbit urât cu tanti Bahșanda?! Oare n-o știi? Acum o s-o ia de la capăt…

Eu spun liniștit:

— N-o s-o ia. O s-o tulim de-aici.

— Unde?!

— La Kalai-Humb.

— Ooof, iarăși! Tu, frățioare, de fapt știi să privești lucrurile cu realism?

I-am întors spatele, vorbesc cu mămica:

— Mamă, am aflat sigur. Este chiar acel Markelov. Cel cu care era prieten tata. Trebuie numai să ajungem cumva până la Kalai-Humb…

— Chiar așa, spune cu răutate surioara, cumva…

Eu zic:

— Mamă, este un drum scurt. Pe ocolite, pe lângă kișlakul de jos. Mi-a explicat un băiat. Nu pe șosea, prin munți. Pe potecă.

Surioara spune cu răutate:

— Și tu, desigur, o să găsești poteca asta.

— O s-o găsesc. Mi-a explicat în detaliu.

— O ține una și bună: mi-a explicat, mi-a spus… Mamă, nu-l asculta!

— Am spus că o s-o găsesc, deci o s-o găsesc.

— Andriușenka, tu ești un căutător tânăr. Ai ochi de șoim. O să găsești toate potecile din lume. Dar ți-a trecut măcar o dată prin cap cum o să meargă mama? Știi cine se cațără pe potecile astea? Femeile, da? Tocmai asta este! Numai bărbații – vânători, tot felul de ciobani… Spune, doar e o potecă abruptă, nu? Spune. Și nu minți!

Zic:

— Știu de ce nu vrei să pleci din kișlak. Ai acum un logodnic. O legumă necoaptă…

— Tu ești o legumă! Karim e un băiat normal. Și nu e deloc logodnic! De fapt, nu intenționez să mă mărit. Și dacă o s-o fac, poate, cândva, o să fie numai cu un rus.

— O să vedem, o să vedem… Rămâi! Bahșa o să te ducă de sfoară.

— Nu se știe încă cine pe cine o să ducă.

— Ce, o duci tu pe ea?! Ha, ha, ha!!

— Dar tu ce de te-ai enervat când am întrebat despre potecă? Așadar, e o potecă abruptă!

— Se poate merge.

— Nu, spune drept. E abruptă?

Atunci a intervenit mămica:

— Zarinocika, mama ta nu este de sticlă. Dacă e nevoie, eu…

— Nu e nevoie, nu e nevoie!

— Ah, nu știu, spune măicuța. Poate că trebuie… Nu pot să-mi iert că v-am adus aici. L-am crezut pe Djorub că e sigur în kișlak. Acum pur și simplu nu-mi pot închipui ce să fac…

Zarinka zice din nou, enervant:

— Mămică, oare cedezi? Păi, dacă o să fugim, va însemna că Bahșanda a învins. Va rezulta că ea are dreptate în toate privințele. Că noi suntem străini…

— Da, Zarinka, spune mămica. Chiar suntem niște străini. Ei au viața lor, noi pe a noastră.

Surioara:

— Dar chiar și dacă suntem străini, oricum nu trebuie să plecăm. Reiese că am fugit… Nu am mai rezistat, nu am trecut testul.

— Și cine ne testează?! întreb eu. Bahșa, nu? Cine este ea să ne testeze?

Dar surioara:

— Tu, Andriușka, faci cum crezi… Eu nu plec nicăieri. Rămân. Tu ești mereu cel care pleacă.

— Copii, spune mămica, nu vă certați. Chiar că pentru noi e mai bine să plecăm. Nu-mi imaginez ce vom face la Kalai-Humb, dar oricum e mai bine decât să îndurăm umilințe permanente…

Iată ce bătălie pentru dreptate a ieșit!

Ne-am pregătit într-o clipită. Am aruncat boarfele în genți și am început să ne luăm rămas-bun. Bunicul a lăcrimat. Dilbar s-a întristat. Oftaturi, gemete, pupături. Bahșa stătea ca de piatră, se uita într-o parte. A fost prezentă! Unchiul era plecat, undeva în munți. Dilbar bocea:

— Unchiul vostru… se va întrista… se va supăra…

Băietanul, Muhiddin, voia să se țină după surioara:

— Zarinkaaa, nu pleca!… Zarinkaaaa, rămâi…

Dar Bahșa a pufnit și el a dispărut într-un cotlon.

Au dat fuga și vecinele. Mămica le explica tuturor:

— Avem treburi urgente în oraș… Foarte urgente… Nu le putem amâna…

Vecinele au oftat:

— Și cum o să ajungeți? Acum e periculos…

— Vecină, de ce ne părăsiți?

— Vera-*djon*, să vă întoarceți cât mai repede…

Abia am scăpat. O vecină grasă a venit repede în stradă și a aruncat în urma noastră o mână de făină:

— Să aveți drum alb!

Exact! În libertate, cu conștiința curată. Ne-am văzut de treaba noastră. Am traversat podul, am ieșit pe drum. Nu a trebuit să așteptăm mult. De după cotul drumului, ca dintr-o ambuscadă, apăru o mașină. O furgonetă cu crucea roșie la bord. O Salvare. Mămica a făcut bucuroasă cu mâna. Furgoneta a gonit pe lângă noi. Am văzut cu coada ochiului o mutră bărboasă cu un bandaj verde pe frunte și țeava ridicată a unui automat.

— Mamă, nu o opri!

Dar furgonetă a frânat violent, a derapat și s-a oprit. Coboară de acolo trei pocitanii în uniformă de camuflaj. Unul este lung, slab ca o tenie. Altul e bărbos, cu vestă antiglonț. Și un băiat de la colhoz, acneic. Vin spre noi provocator.

— Voruh, da? Hai, urcă.

— Mulțumesc, bâiguie mama. Acum o să vină Djorub… Cu mașina… Îl așteptăm…

Bărbosul în vestă antiglonț zâmbește:

— Mămică, de ce Djorub? Vă ducem noi mai bine.

Viermele pufnește cu reproș:

— Rambo, de ce spui „mămică”? E o femeie tânără. Frumoasă. Probabil e învățătoare, nu? Soțul e în kișlak, da?

Bubosul stă la o parte, gândindu-se. Dar Rambo se joacă cu mama precum pisica cu șoarecele.

— Mămică, soțul n-o să vină. Te-a părăsit soțul. A lăsat singură pe drum o femeie așa de frumoasă ca tine. Acum o să mergi pe jos. Păcat de fetiță. E o fetiță tânără de tot. Slabă…

Mie nu-mi acordă nicio atenție. De parcă nici n-aș exista.

Tot încearcă să se bage în seamă, iar mai apoi Rambo îi spune mamei intenționat tare, de parc-ar fi surdă:

— Nu vrei să mergi?!… Atunci hai, mămică!… La revedere!…

Și întinde laba, cum ar veni, să-și ia rămas-bun. Mama a ezitat, dar i-a dat mâna. I-a ținut-o mult

timp, a scuturat-o, a rânjit, nu mai putea de bucurie din cauza tulburării mamei. I-a dat drumul. Și i-a întins Zarinkăi laba murdară:

— *Hai*, fetiță. Tot la revedere.

Zarinka se uita la el ca la un tigru, i-a întors spatele. El a apucat-o de mână.

— *Hai*, fetiță, mămica nu vrea. Tu o să mergi cu noi…

Am strigat:

— Dă-i drumul!

Și m-am năpustit spre el. S-a dat un pic înapoi.

— Ești erou, da?

Și mi-a înfipt în piept țeava automatului. Din viteză m-am lovit de ea, n-am mai putut să respir, m-am chircit și am văzut tulbure cum Zarinka se năpustește cu furie asupra lui Rambo cu pumnii. Viermele a apucat-o și a băgat-o în mașină.

Rambo a făcut un pas spre mine și m-a lovit cu genunchiul în față. Am căzut. Înainte de a-mi pierde cunoștința, am simțit parcă în vis că Rambo mă lovește cu picioarele.

10. OLEG

Statutul ziaristului este analog cu cel al unui costum de scafandru cu ajutorul căruia corespondentul coboară în altă lume. Așa, în orice caz, mi se păruseră lucrurile înainte. Încă o iluzie născută de liniștea vieții de dinaintea perestroikăi și de puterea magică a presei sovietice.

Fisura din costumul meu iluzoriu de scafandru a apărut imediat după sosirea la Voruh, chiar în prima seară, când am început să ne pregătim pentru cazare. Unitatea lui Davron și bandiții care li s-au alăturat lor au fost instalați în școala sătească, după ce au scos în curte băncile și scaunele din clase. Vreo două bănci au fost imediat sparte de unitate pentru lemne și s-au apucat să gătească cina la focul de tabără. Lui Davron i-au pregătit să doarmă într-o *mehmonhana* elegantă. Mie mi s-a acordat mai puțină onoare. E adevărat, am fost instalat în casa stăpânilor, dar nu într-o cameră separată, ci împreună cu personalul – cele două gărzi de corp ale lui Zuhurșo. Probabil acesta era rangul reporterului în ochii lui…

De fapt, amplasarea asta mi-a dat ocazia să observ vreo două exemplare originale ale faunei biopolitice locale în mediul lor natural. Bodyguarzii sunt uriași, rotunzi și… încă nu am stabilit în ce rasă să-i includ. Ceva intermediar între gorilă, troglodit și Yeti. Cel mai mare în rang, Gafur, chiar e isteț. În felul lui, animalic. E un băiat zdravăn cu fața și mâinile pestrițe de la vitiligo. Petele albe, depigmentate, de pe pielea oacheșă îmi stârnesc o ușoară repulsie, în ciuda faptului că boala nu e contagioasă. Apropo, tadjicii o compară din greșeală cu lepra. Acoperământul de piele al celui de-al doilea primat, Zanbur, e curat, dar el e tâmp ca un animal. Firește, imediat a intrat în concurență pentru teritoriu. Cămăruța era mică, iar ei, cum am înțeles, abia se obișnuiau unul cu

altul și deocamdată încă nu era clar care dintre ei era masculul dominant.

— Eu dorm lângă perete, a bubuit Zanbur, umanoidul cel tâmp.

Cel de-al doilea ar fi fost nevoit să se culce mai aproape de ușă, într-un loc mai puțin respectat.

— Ăsta e locul meu, a răcnit Gafur.

— Al meu…

— E locul meu!

Doar își demonstrau forța și agresivitatea, încă nu intraseră în prima încleștare. Se vede că forțele erau mai mult sau mai puțin egale. I-am urmărit o vreme, dar monotonia dialogului m-a plictisit.

— Tu unde te duci?! a răbufnit Zanbur.

— Să respir puțin aer curat.

Zanbur s-a gândit puțin. Se vede că medita dacă să mă lase sau nu.

— Las' să se ducă, a urlat Gafur cel inteligent. Du-te și respiră. Să nu pleci din curte.

Am ieșit în curte. Deasupra capului, în întunericul care se lăsase jos, înfloriseră niște stele catifelate. În climatul de aici, puternic continental, ele înfloresc pe cernoziomul ceresc gras, mari, pufoase și într-un număr incredibil de mare. Vă spun, e o priveliște groaznică – e un hău plin de stele. Nu cu rațiunea, ci cu viscerele, fără gânduri și cuvinte, te simți un ghemotoc minuscul de protoplasmă în lumea nemărginită a vieții moarte…

Când am revenit în casă, primatele deja se culcaseră – aruncaseră pe jos niște salteluțe înguste, *kurpaci*, și dormeau acoperite cu niște plăpumi înflorate din vată. Se întinseseră în voie, rămăsese doar locul chiar de lângă prag. Am luat salteluța, plapuma și m-am instalat cumva în spațiul neocupat.

Nu, cu etologia nu-i de glumit, e mai bine să te ții departe de umanoizi. Dimineața ei s-au trezit primii și tâmpul Zanbur s-a împiedicat de mine când a vrut să iasă.

— De ce te-ai culcat lângă ușă? Nu vezi că pe acolo merg oamenii?

Ziua m-am ciocnit pe coridor de Zuhurșo și l-am văzut pentru prima oară pe fostul instructor al comitetului raional de partid în toată frumusețea lui regală. Își schimbase costumul civil pe care-l purtase la Kurgan-Tiub cu o robă militară de camuflaj dintr-un material fantastic, negru-argintiu. Mai târziu se gătea într-un brocart auriu și începuse să semene cu un cântăreț pop de categoria a treia, lucru care, în opinia mea, îi strică mult stilul. Dar în acea dimineață arăta uimitor.

Am spus:

— Am fost cazat într-o cameră cu doi oameni. Sunt ziarist. Am nevoie să mă concentrez, să lucrez. Ei, înțelegeți și dumneavoastră… Însemnări, note și altele de genul acesta… Nu s-ar putea să stau în altă parte, singur?

S-a uitat la mine ca Domnul Dumnezeu căruia i se plânge un păcătos că în iad focul nu se face bine. Totuși, a binevoit să-mi spună:

— Luați-vă calabalâcul.

Mi-am luat cutia cu camerele și rucsacul. Zuhurșo a deschis larg ușa alăturată:

— Intrați.

Am intrat într-o cameră absolut goală, cum mi se păruse la început. Patru pereți goi, podeaua nevopsită. Numai lângă peretele îndepărtat era întinsă o bucată lungă, pătată, de furtun de pompieri, de vreo trei metri.

Zuhurșo stătea în ușă și se uita.

— Îți place camera?

De șerpi mi-e frică din copilărie. Vara, prietenii mei prindeau șerpi neveninoși și-i băgau în sân. Într-o bună zi mi-am luat inima în dinți și am luat șarpele în mână – și acum tresar când îmi amintesc –, iar creatura rece și aspră, respingătoare, a început să se miște în mâna mea.

— Vă e frică?

Ridicând din umeri, am îngăimat ceva nedefinit. Zuhurșo s-a apropiat de șarpele boa, l-a ridicat și l-a pus pe umeri. Șarpele s-a încolăcit, arătând precum ciocul unui ceainic diavolesc.

— Fotografiați.

— Nu iese. E întuneric.

Zuhurșo s-a dus spre ușă. Involuntar, am sărit cât mai departe de șarpe.

— Luați aparatul foto, a zis în treacăt Zuhurșo și a ieșit.

Curtea era inundată de lumina zilei. Zuhurșo s-a oprit în mijlocul ei și a luat o poziție maiestuoasă. Priveliștea nu era deloc amuzantă. Mă așteptam ca, stând așa, cu șarpele de gât, să semene cu un circar sau un fotograf de pe plajă care cară după el un șarpe… Nu, Zuhurșo arăta amenințător. Culorile șarpelui se contopeau cu desenul camuflajului și părea că șarpele crește din umerii fostului funcționar de la comitetul raional de partid.

Am făcut câteva fotografii. Primatele se uitau de la distanță. Gafur s-a întors, Zanbur cel tâmp s-a apropiat.

— Zuhurșo, avem o rugăminte. Pot să fac și eu o asemenea poză… Uite, cu șarpele ăsta…

Cu același succes ar fi putut să întrebe dacă nu ar putea proba coroana regală. Zuhurșo a considerat rugămintea așa de absurdă, că nici nu s-a mâniat. Mai apoi purta șarpele pe umeri în toate ocaziile pe care le considera a fi extrem de solemne.

Totuși, cât de pervers funcționează fantezia fostului funcționar de la centrul raional al partidului! Nu e greu de înțeles de ce are grijă să joace rolul vechiului rege – în general, firii tadjicilor îi este caracteristică o anumită aplecare spre imaginile mărețe, eroice. Și de unde să le iei dacă nu din *Șah-name* a lui Firdousi! Altceva e uimitor – ce prototip își găsise Zuhurșo în marele poem. Îl alesese ca model, spre a-l întruchipa, pe

Zahhak, și nu pe un stăpân nobil și înțelept, de care este plină *Șah-name*.

Zahhak e un tiran nedrept și un asupritor. Fiul care și-a ucis tatăl și care a pus mâna ilegal pe tronul și regatul lui. Cel care încalcă legile; din umerii lui au crescut doi șerpi uriași, pe care îi hrănea cu creier omenesc.

Șarpele pe care-l cară după el Zuhurșo, la drept vorbind, îndeplinește rolul uneia dintre reptile. Desigur, pentru o asemănare deplină cu Zahhak ar trebui să facă rost și de al doilea…

Nu am cuvinte, imaginea asta îți tulbură imaginația. Țin minte, cândva, în tinerețe, aveam o cărticică cu desene, o repovestire a *Șah-name* pentru copii, unde pictorul îl reprezentase pe Zahhak. Desenul, după cum înțeleg acum, era destul de stângaci, dar regele-răufăcător cu șerpii uriași arăta al dracului de înfricoșător. Probabil că Zuhurșo chiar asta dorea – nu doar să-i sperie pe oameni, ci să le insufle o groază extremă, mistică. Un caz curios pentru un psihanalist. Nu sunt Sigmund Freud, dar presupun: în afară de celelalte lucruri, problema e că grosolanului Zuhurșo îi lipsește încrederea în propria charismă. Și totuși, făcuse o alegere ciudată. Zahhak cel din poem este înfrânt de două ori – îl dă jos mulțimea răsculată condusă de fierarul Kova și, în cele din urmă, este omorât de prințul Faridun. Ar fi trebuit să fie precaut când și-a ales un model…

E uimitor ce imagine precisă și, lucrul cel mai important, contemporană a găsit Firdousi. Conducătorul este în simbioză cu reptilele și, prin urmare, împreună cu ele se hrănește cu creierul supușilor. O metaforă genială care exprimă chiar esența puterii. Violența este realizată în primul rând asupra minților supușilor și abia în al doilea rând asupra trupurilor lor…

Nici până acum nu știu de unde a apărut șarpele. Poate că se afla într-una din numeroasele lăzi care

fuseseră aduse în casă în ajun, după ce ajunseseră la Voruh.

Apropo, chiar și călătoria asta, regizată în vechiul și bunul stil. Am intrat cu pompă în Voruh. La intrare, carul negru al lui Zuhurșo a început să claxoneze, toată coloana i-a urmat exemplul și acum gonea claxonând din toate puterile, de parcă era un alai de nuntă sau de înmormântare a unui șofer dintr-un orășel de provincie. Caravana, cu larmă, a intrat în kișlak. Ce-ți mai venea să faci un reportaj pentru un ziar local:

În așezarea Voruh, amplasată sus în munți, la granița cu Afganistanul, domnește o emoție plină de bucurie. În kișlak a sosit o caravană cu ajutor umanitar trimis de Frontul Popular al Tadjikistanului. În piața centrală a așezării a avut loc un miting la care locuitorii kișlakului și-au manifestat recunoștința față de noua putere democratică a republicii.

— În primul rând, vrem să mulțumim compatriotului nostru, Zuhurșo Hușkadamov, care nu a cruțat efort și timp pentru a aduce alimente în ținutul înfometat, a spus în mesajul său președintele sovietului din kișlak, Mahmadmurod Salimșoev. Asigurăm conducerea Frontului Popular și pe tovarășul Zuhurșo personal că vom împărți alimentele cu toată dreptatea. În primul rând, făină vor primi familiile cele mai neajutorate. Mâine-de-dimineață vom începe distribuția…

Cu asta, mersul solemn al mitingului s-a împotmolit.

— Există în kișlak o magazie mare? l-a întrerupt Zuhurșo pe orator.

— Ce nevoie e de magazie? Nu e nevoie de magazie, a protestat oratorul. Oare nu-i știți pe oamenii noștri? Nimeni nu va lua niciun pumn din bunul altuia. O să lăsăm sacii în mașini. Nici nu e nevoie să punem pază. O să îi distribuim chiar din mașini… Desigur, putem începe și azi, dar sunteți

obosiți de pe drum… Trebuie să vă primim, să vă tratăm…

— Stimabile, l-a întrerupt Zuhurșo, nu ai răspuns la întrebare.

— Există o magazie. Deocamdată e goală. Dar probabil nu va încăpea totul în ea. Dar ce ne trebuie magazia? Trebuie să cărăm totul acolo, să mergem înapoi…

Discuția lor a fost întreruptă de exclamațiile oamenilor:

— Fotima, Fotima!

— Măicuța lui Zuhurșo…

Se apropiau repede de piață o bătrână mărunțică și un bătrân. În urma lor venea un șir de femei de vârste și constituții diferite, cu rochii în culori țipătoare. Se vedea că erau rude și servitoare. Oamenii se dăduseră la o parte. Bătrânica se apropia, acoperindu-și rușinată fața cu mâneca.

— *Baceam*, fiule…

A întins mâna sfioasă. Nu se hotăra să-l îmbrățișeze în prezența unor străini, probabil, era necuviincios, și s-a oprit smerită la o parte. Puternicul ei fiu a ridicat vocea:

— Hei, oameni! Duceți-vă la depozit. Descărcați sacii din mașini.

S-a întors spre Davron:

— Ai tăi să aibă grijă. Pune pază. Ce nu încape, aduceți la mine.

— Nu sunt administrator, i-a tăiat-o Davron.

— Te rog ca pe un frate. Vreau să stau puțin cu mama. De atâția ani nu ne-am văzut… Fii bun…

Davron și-a îndreptat centura cu tocul pistolului.

— Bine, de dragul mamei. Unde le e magazia?

Între timp, bătrânul care o însoțise pe bătrână, de parcă ar fi purtat eticheta „Soțul mamei tovarășului Huşkadamov”, se oprise modest într-o parte. Zuhurșo intenționat nu l-a băgat în seamă. O ilustrare vie la ghicitoarea: „E soțul mamei mele, dar nu e tatăl meu”.

Însă personajul pe care în treacăt l-am văzut pe drum a țâșnit de undeva din culise și s-a năpustit spre bătrân. S-au îmbrățișat cu putere. O ilustrare vie la ghicitoarea: „E soțul mamei mele, iar pentru mine tată”.

— Fiul lor, a explicat un localnic ce se afla alături, lucru care era extrem de evident. Gado.

Fiul era tânăr, de vreo treizeci de ani, bine-făcut, frumos, după toate canoanele antropologiei. Un om cu un păr așa de roșu și cu o bărbuță la fel de roșie trebuia să se numească Surhak, adică Roșcatul. Totuși, numele lui înseamnă „săracul”, „derviș”, care, în principiu, se potrivea de asemenea, în ciuda hainelor de camuflaj. Înfățișarea lui Gado era mai degrabă sfioasă, decât milităroasă. Un frate mai mic tipic, care mai era și vitreg.

Gado s-ar fi întins s-o îmbrățișeze și pe mamă, dar Zuhurșo s-a apucat înadins s-o instaleze pe bătrână în automobil. Ea s-a așezat cu greu pe canapeaua din spate, iar el s-a așezat în față. S-au înghesuit și Gafur și Zanbar, strivind-o între ei pe bătrână, și echipajul a început să se târască pe ulița îngustă spre palatul strălucitor din vârf.

Gado și tatăl lui au pornit pe jos în urma echipajului, discutând liniștit. De atunci nu l-am mai văzut pe tăticul, în ciuda faptului că locuia în aceeași casă cu ei – probabil bătrânul locuia în vreo dependință.

Evenimentele ulterioare. Au avut loc fără participarea tovarășului Hușkadamov. A doua jumătate a reportajului imaginar despre sosirea ajutorului umanitar e mai puțin strălucitoare și seamănă cu o notă demascatoare:

Camionul umanitar a fost parțial încuiat sub pază în magazia goală a sovhozului pentru furaje combinate, iar parțial în clădirile anexe ale conacului lui Zuhurșo. Am aflat în treacăt că Zuhurșo a reușit să strecoare din Kurban-Tiub, împreună cu încărcătura umanitară, și un furgon

plin până la refuz de frigidere, televizoare, mașini de spălat și alte aparate electrocasnice, mobilă, veselă și covoare, furate, evident, din magazinele și apartamentele din oraș jefuite.

Unul dintre locuitorii Voruhului, al cărui nume nu-l pomenim, în discuția cu corespondentul nostru a comentat situația:

— Zuhurșo ăsta, l-am tras mereu de coadă, a fost mereu un căcăcios. Și când era copil era căcăcios. Mereu se bătea. Nimeni nu-l respecta. Acum a ajuns om mare. De ce a adus soldații? Crede că dacă sunt soldații o să înceapă lumea să-l respecte? Numai să nu spui nimănui că am zis asta. Ești corespondent? Vino la mine, o să-ți povestesc tot despre Zuhurșo…

Acest informator anonim este un bătrân ce seamănă cu un patriarh biblic din pânzele lui Semiradski, îmbrăcat într-un sacou decolorat de la magazinul sătesc; după ce mi-a explicat unde locuiește, două zile mai târziu m-am dus la el.

Bătrânul din tablou putea să-mi povestească multe. Avea aproape o sută de ani, dar din întâmplare mi-am dat seama că ținea minte evenimentele luptei basmacilor din anii douăzeci, a păstrat în memorie versuri populare și cântece din acei ani și, mai mult, îl văzuse cu ochii lui pe celebrul erou al războiului de partizani despre care se spune în cântec:

Dilovar are un nume răsunător;
slava lui a ajuns și în orașul Roma.

De fapt, dincolo de hotarele Darvazului, nimeni nu a auzit de Dilovar, dar în locurile natale este ținut minte și acum. A luat parte la asediul Kuliabului și la lupta de la Baldjuan, în care a fost omorât Enver-pașa, dar în popor se povestește în principal despre faptele de vitejie ale eroului din țara natală. Mi-a părut rău că am venit pentru o perioadă scurtă și nu am avut timp să înregistrez poveștile

patriarhului. El era neliniștit nu de trecutul îndepărtat, ci de prezentul cotidian. Nu a rezistat să nu bage o strâmbă despre Zuhurșo:

— Ai văzut cum l-a jignit pe venerabilul Muborakșo? Nu s-a dus la el, nu i-a strâns mâna, nu l-a întrebat de sănătate, nu a arătat respect. Iar el, venerabilul Muborakșo, este tatăl lui vitreg, soțul mamei.

— S-au certat odată, mi-am dat eu cu presupusul.

— Oare cu tatăl tău, chiar adoptiv, îți e permis să te cerți? Nu, e soi rău. Se vede că în neamul lui e un defect. Și tatăl lui Zuhurșo avea un defect…

— A murit?

— Nu, trăiește! a exclamat patriarhul. După închisoare s-a stabilit la Dușanbe, nu a mai venit niciodată la Voruh. De aceea am spus că avea…

Și mi-a relatat povestea lui Zuhurșo și a părinților lui.

Bătrâna cea sfioasă, mama tovarășului Hușkadamov, își are originea în cel mai influent kișlak, familia fiind din casta *hodjilor.* Toată lumea știa că se va mărita cu Muborakșo, vărul ei de-al doilea sau al treilea. În primul rând, în sat nu era niciun mire demn pentru o fată de „os alb”, iar *hodjii* în niciun caz nu-și dau fetele unor argați. În al doilea rând, averea pentru care o fată își capătă dreptul la măritiș și care, conform șariatului, e indivizibilă, într-o căsătorie endogamă rămâne în familie. Dar uite, într-o bună zi, în așezare a venit un grup mic de geologi care verificau o presupoziție științifică potrivit căreia în Sangovar se află un mare zăcământ de aur.

— Oamenii le spuneau: „Nu există aur. Noi trăim în munții ăștia, știm mai bine”, povestea patriarhul.

Ei răspundeau:

— Profesorul a spus că există. El știe mai bine.

De fapt, lanțul Darvaz e bogat în aur, locuitorii de aici îl extrăgeau din vechime într-un mod

primitiv, spălând nisipul într-o *koşma*, blană de oaie sau într-o cană de lemn. Iar în împrejurimile combinatului aurifer Darvaz de azi, în amontele râului Iah-Su, se mai pot vedea și acum puțuri și știoalne vechi din care se scotea aur de pe vremea lui Genghiz-Han.

Geologii au fost instalați în conacul părinților Fotimei și unuia dintre ei, un tânăr pe nume Usmon, i-a plăcut așa de mult fata, că a pețit-o. Este evident, l-au refuzat pe străinul fără neam, de origine umilă. Din fericire pentru el, primul secretar al comitetului raional de partid era așa de interesat de căutările de aur pe domeniile sale, că venea destul de des în kișlak – era primul caz din istoria Voruhului când satul era vizitat de un șef de rang așa de înalt. Tocmai pe el geologul, după ce fusese respins, îl rugase să-i pețească mireasa a doua oară. Părinții Fotimei nu au putut să refuze un pețitor de acest nivel.

Nu este prea clar de unde a făcut rost de bani pentru *kaling* geologul – oamenii care căutau aur nu se scăldau în aur, salariile primite erau modeste. Oricum, bariera de castă fusese spartă – lucru care era rar, dacă nu chiar unic –, tânărul s-a însurat, aur totuși n-au găsit, expediția a fost dizolvată, geologul a luat-o cu el în oraș pe tânăra lui soție. După un timp, Fotima s-a întors în Voruh cu un copilaș. Soțul fusese băgat la închisoare pentru zece ani; în kișlak nu puteau pricepe deloc dacă fusese condamnat pe drept sau pe nedrept. Oricum ar fi stat lucrurile, el a trimis o scrisoare din lagăr în care îi dădea soției divorțul conform șariatului și o sfătuia să se întoarcă acasă, la Darvaz. Și după legea sovietică, și după șariat, Fotima avea dreptul să se despartă, indiferent de acordul soțului. Totuși, geologul a eliberat-o chiar el, lucru care era o dovadă de noblețe și bunăvoință din partea lui.

În concluzie, Fotima a devenit soția vărului său, Muborakșo. Li s-au născut vreo zece fete și un fiu, Gado, un băiat destul de inteligent, modest, la

locul lui, spre deosebire de fratele său mai mare, care era un zurbagiu și certăreț. În opinia patriarhului, lucrurile erau clare: unul avea sânge nobil curat, celălalt…

— De la un copac strâmb nu poți avea o umbră dreaptă, a încheiat el povestea. Tatăl lui Zuhurșo nu numai că provenea din oameni simpli și făcuse și închisoare, mai era de fel și din Matcea. Desigur, știi că toți cei de acolo sunt tâlhari.

— Ei, Zuhurșo totuși a adus ajutor umanitar, am protestat eu, pentru a obține cât mai multe informații.

— Ei, ajutor, ce ajutor? Citim și noi ziarele… Bătrânul a oftat: înainte le citeam. Acum nu se mai aduce poșta, și radioul tace, undeva, în munți, firele s-au prăbușit, nimeni nu e să le repare… Și ajutor? Nu, nu avem nevoie de o asemenea milostenie. O să ne dea o bocceluță mică, sacul mare o să fie luat de alții.

— Se pare că nu prea aveți ce să luați.

Pe fața patriarhului s-a citit o uimire extrem de politicoasă și delicată legată de necunoașterea mea.

— Încă mai avem câte ceva.

La rândul meu, fără cuvinte, mi-am manifestat o nedumerire politicoasă: habar nu am despre ce vorbiți.

— Tu ești om de la oraș, a spus bătrânul, probabil tu nu știi. Avem pământ. Ne e frică să nu ne ia pământul.

— Ei, vă temeți degeaba. Ce-i trebuie pământ lui Zuhurșo? Și el e om de la oraș.

— Oamenii vorbesc tot felul de lucruri… Un băiat dintre cei care au venit cu el a spus că Zuhurșo s-a gândit să semene.

Mi-am adus aminte de referirile vagi la nu știu ce sort nou pe care le auzisem pe drum și cărora nu le acordasem atenție și am spus cu voce tare:

— Aaaa, e un sort nou…

Bătrânul s-a încruntat:

— Poți să-i spui căcatului halva, de miros tot nu scapi! *Kuknor*! Vrea să cultive mac.

Ca să vezi! Iar eu începusem să urlu: munți, atmosferă, săteni… Intenția lui Zuhurșo începuse să miroasă din momentul în care la caravană se alipise banda de escroci, dar eram așa de absorbit de peisaje, de impresiile de pe drum și mă bucuram atât de mult de ocazia de a ajunge din nou la Darvaz, că nu am observat lucrurile evidente.

În curând am reușit să aflu mai mult despre afacere și despre participanții la ea. Informația îmi venea de la sine. Chiar mi se părea că intenționat mi se bagă sub nas. Doar că nu știam în ce scop. Gado a venit în cămăruța mea cu o „butelie", a aruncat o privire în camera mea goală cu salteluță subțire pe jos și cu o plapumă de vată, a pus sticla pe pervaz și a plecat. După vreo cinci minute, a revenit însoțit de o femeie cu un balot. După el a venit un băiat cu un rulou pe umăr. Băiatul a întins pe jos un *palas* de lână, femeia a întins *kurpaci* și perne. A dat fuga și o fetiță cu un *dastarhon* băgat într-o boccea, a întins pe *palas* fața de masă, a pus pe ea turte și *tut* uscate, a pus *piala.* Servitoarea a plecat, Gado s-a întins pe perne, a deschis sticla și a turnat vodca în castronele.

— Zuhur nu e fratele meu, a început el fără nicio introducere. E fiul mamei mele din prima căsătorie și nimic mai mult. Înțelegeți?

Am încercat să păstrez o mină neutră și Gado a considerat necesar să aducă argumente și mai convingătoare:

— O să vă dau un exemplu: uite, mămica mea are în proprietate personală un țap. L-a luat când era ieduț, l-a crescut, are grijă de el, dar nimeni nu-l va considera pe țap fratele meu. Sunteți de acord? În mod analog: mămica a avut un fiu. Nu cu tatăl meu, cu un alt om, chiar acest Zuhur. Ce relație are el personal cu mine? Niciuna. Eu am surori, fetele

tatălui meu. Am avut și un frate, dar a murit în copilărie. Iar Zuhurșo? Nu e nimeni pentru mine.

A trebuit să răspund din politețe elementară:

— Ideea e clară. Analogia e imprecisă.

Gado a protestat:

— Degeaba considerați așa. Asta este, probabil, pentru că dumneavoastră nu cunoașteți relațiile noastre. Tatăl meu e *hodja*. Am venit din Buhara în defileul acesta, ne-am instalat aici printre primii. Înainte de revoluție, *kaun*-ul nostru stăpânea mai mult de jumătate din pământurile din jur… Dar cine e tatăl lui Zuhur? Comuniștilor niciodată n-o să le iert că au forțat-o pe mămica să se căsătorească cu el. O fată nobilă să fie dată după un om simplu, fără neam, din Matcea. Iar el, mai mult, s-a dovedit a fi și infractor. Și așa e tot neamul lui. Unchiul cel bun al lui Zuhur e tot hoț. Și Zuhur nu are în neamul său pe nimeni mai bun, a reușit numai să ajungă șef. Chiar din institut a început să dea din coate – învăța cum, necum, dar a devenit secretarul de komsomol al facultății, peste doi ani – al întregului institut și a mers mai departe. A trecut din komsomol în partid și în cele din urmă s-a strecurat – a ajuns instructor neoficial la comitetul raional de partid. Mai sus mintea nu l-a mai ajutat să se înalțe…

Acum Gado vorbea rece, fără patimă. Parcă citea o dare de seamă despre greșelile și vinovăția lui Zuhur.

— S-a umflat de mândrie ca o broască. Eu pe atunci învățam, dar tata povestea că înainte Zuhur venea des în kișlak. Din spusele lui, să vadă ce face mama, dar, de fapt, ca să se laude în fața consătenilor. Mergea plin de el ca un păun, cu tatăl meu vorbea fără respect, de parcă îi era inferior. Mai târziu, nici pe mama n-a mai vizitat-o. Totuși, nu a avut noroc – în nouăzeci și unu partidul comunist a fost închis și Zuhur a rămas fără butoane. Nu m-a interesat să aflu cu ce s-a ocupat, dar odată, pe nepusă masă, a venit la mine. Lucram

la Dușanbe ca economist la… Ei, nu are importanță unde… Lucrurile mergeau bine. Pe atunci, Zuhur se mutase la Kurgan-Tiub, iar la Dușanbe venise cu niște treburi de-ale sale. Știu eu de ce venise – voia să se laude în fața mea. „Părinții tăi nu sunt pe măsura mea. Cu ce vă mândriți, oameni săraci? Uite, unchiul meu cel bun, Kaium, fratele tatii, el e om mare. Mi-a dat ajutor, îmi deschid afacerea. Poate te iau la mine. Tu ești contabil, da? O să vedem, poate o să fii contabil la mine". S-a lăudat în voie și a dispărut. Acum două luni a venit din nou. De data aceasta m-a rugat cu lacrimi în ochi: „Gado, ajută-mă, sunt într-o situație dificilă". L-am întrebat: „Oare dumneavoastră, în afară de mine, nu aveți cui să cereți ajutor? Ați fost un om mare, ați lucrat la comitetul raional, oare nu mai aveți deloc relații bune?" Zuhur s-a tulburat, a spus: „Oamenii aceștia, după ce au mâncat, scuipă în solniță. Nu mai țin minte faptele bune". Mi-am dat seama că în raionul Piandja și i-a ridicat în cap pe oamenii cu autoritate sau i-a tras pe sfoară… Am întrebat: „Dar ruda dumneavoastră de la Kurgan-Tiub? Unchiul dumneavoastră. E om mare, de ce nu vă duceți la el?" Zuhurșo s-a tulburat și mai mult, a spus: „Nici unchiul Kaium nu mă poate ajuta".

Despre Kaium auzisem încă de la Kurgan-Tiub. Vagile mențiuni doar îmi stârniseră curiozitatea profesională – să adun un material despre rolul criminalității în evenimentele din Tadjikistan, desigur, puțin probabil că voi reuși să fac așa ceva. Dar ar fi bine să adun măcar niște firimituri de informații.

Îl întrerup pe Gado:

— Dar cine e ăsta, Kaium? Se aud tot felul de zvonuri despre el…

— Se spune că e om de afaceri, s-a strâmbat disprețuitor Gado. Se mai spune că e un hoț în lege. Nu știu exact. Știu că a fost de câteva ori la închisoare, acum e om bogat, are o mare influență.

Și am mai înțeles că Zuhur e vinovat și față de el, din moment ce nu se decide să-i ceară ajutor. I-am răspuns: „Dacă nici unchiul dumneavoastră nu vă poate ajuta, cum o să pot eu?” Zuhur s-a învârtit multă vreme, în sfârșit l-am făcut să recunoască: a început o afacere, nu a spus ce anume, Kaium i-a dat bani pe datorie, afacerea s-a dus, banii s-au pierdut, iar Kaium nu șterge datoria nici măcar nepotului său. Ce era acum de făcut? L-am sfătuit: „Trebuie să plecați din Tadjikistan”. Zuhur s-a apucat să-și plângă de milă: „Unde să mă duc? Fără bani, fără relații pot numai să mătur străzile sau să car cărămizi pe un șantier… Dacă o să plec, unchiul Kaium o să se supere și mai tare. E un om care-i găsește oriunde pe oamenii ca mine. Gado, de la tine așteptam alte cuvinte, am venit la fratele mai mic pentru un sfat bun. Tu ești foarte inteligent, știi să găsești ieșire din orice situație dificilă”. Când zmeul e strâns de coadă, începe să gângurească precum un porumbel. Zuhur toată viața mi-a arătat dispreț. În copilărie, când eram mic, m-a bătut, m-a jignit. M-a urât că sunt mai inteligent, mai capabil…

Gado se răzbună pentru suferințele din copilărie turnând vodcă în piale:

— Ei, haideți! Pentru toate cele bune… Atunci n-am început să-mi aduc aminte de toate supărările pricinuite de Zuhur. De ce? O să fie timp de răsplată, dar eu imediat mi-am dat seama cum pot să mă folosesc de situația lui, să ajung la Kaium prin intermediul lui și să fac o mare afacere. Zuhur a fost pentru mine o cheie la seiful în care se află economiile hoților. Am spus: „Nu vă neliniștiți, cunosc o modalitate și de a plăti datoria, și chiar de a avea câștig. Trebuie să mergeți la Kurgan-Tiub, la unchiul dumneavoastră”. Zuhur s-a speriat, s-a întristat: „Aveam speranța că vei găsi ceva de Doamne-ajută”. I-am spus planul meu, cum ar putea folosi pajiștea mare din munții noștri. Zuhur mai întâi s-a bucurat, dar, după ce s-a gândit puțin,

s-a întristat: „E un lucru complicat, nu pot să mă descurc singur”. Am spus: „O să merg cu dumneavoastră, o să vă ajut în toate. Rămâne numai să-l convingeți pe unchi că nu e nevoie de niciun fel de cheltuială. Nu riscă nimic, nicio copeică, va primi datoria și chiar va ieși în profit. Dumneavoastră să-l rugați un singur lucru – să vorbească cu Sangak, să ne permită să luăm de la combinat niște făină și zahăr…”

M-am uitat la Gado cu ochii mari. Iată cine a pus la cale planul ăsta! Un șoricel roșu, liniștit, dar l-a manipulat chiar pe Sangak.

— Și sunteți convins că Sangak va permite asta?

Masca de șoricel s-a mișcat pentru o clipă și de sub ea m-a privit un animăluț dintr-o rasă ciudată, dar în mod clar periculoasă:

— Imaginați-vă că vreți să spargeți o piatră mare. Oricât ai încerca, ciocanul sare, dar piatra rămâne întreagă. Un an te vei chinui, dar nu va ieși nimic. Dar dacă găsești punctul corect, dintr-o lovitură se face fărâme. Trebuie să știi unde să lovești…

Ce-aș mai fi vrut să știu în ce punct dureros l-a lovit pe Sangak! Dar n-am întrebat. Nu va spune.

— L-am dus pe Zuhur la Kurgan, a continuat Gado. O făcea pe lașul, îi era frică de întâlnirea cu Kaium, tremura de emoție, dar l-am învățat ce și cum să spună. A plecat… A lipsit vreo trei sau patru ore. S-a întors de la unchiul său, hoțul, chinuit, ciufulit, dar fericit: „O să mă ajute”. Desigur, nu mi-a mulțumit. A început să se umfle în pene: „Vezi, Gado? Asemenea rude trebuie să ai”. Căuta mereu o ocazie să mă umilească. Mă invidia, voia să demonstreze că a găsit singur soluția. Sunteți martor cum mă umilește în public…

Fața mea exprimă în tăcere o compătimire neutră. Trucurile meseriei…

— Nu știți pe nimeni care să vorbească cu mine precum Zuhur când suntem singuri, când nu mai e

nimeni alături. E politicos, blând: „Gado, dragul meu, nu te supăra. Trebuie să fac asta fără să vreau – la munteni sunt tradiții sălbatice, eu trebuie să-mi întrețin autoritatea”. Se teme să nu ghicească cineva că eu iau deciziile, iar el, în fața poporului, repetă dispozițiile mele.

— Dar care e folosul dumneavoastră în asta?

— Ca oamenii să fie convinși că Zuhurșo e șeful.

Mă căiesc, mi-a scăpat total neprofesionist:

— De ce?!

— Mulți din kișlak sunt nemulțumiți, a spus Gado. Îi vor reproșa tatii: „Fiul tău ruinează oamenii”, nu-i vor mai arăta respect.

În acel moment, în sticlă mai rămăseseră două înghițituri de vodcă. Gado a turnat-o în piala sa, a băut-o, s-a ridicat de pe perne și a ieșit din cameră. Plecarea asta îmi amintea de niște analogii deloc măgulitoare pentru mine. În orice caz, sunt convins că el nu căuta respectul meu sau recunoaștere și nici nu încerca să recruteze un aliat. Se prea poate ca pur și simplu să fi vrut să-și îndrepte pentru o vreme personalitatea boțită prin intermediul unui om străin, din afară, care nu va spune asta nimănui și va pleca în curând.

Iar eu intenționam să plec cât mai repede. Abia acum înțelesesem ce se întâmplă în realitate. L-am găsit pe Davron în curtea școlii care în sfârșit căpătase înfățișarea de cazarmă. Pe terenul de baschet mărșăluiau în dezordine vreo zece, douăzeci de recruți din sat, în scurte colorate și halate dungate. Pe bârna de gimnastică se uscau niște cămăși spălate. Mormanul de bănci din școală, adunate lângă pereți, scăzuse simțitor în ultimele zile.

Pe teren, Davron îl mustruluia pe un răcan în vestă antiglonț:

— Ascultă, tu, banditule, Gurg nu e șeful tău. În unitate e un singur comandant – eu. Și tu mie mi te supui.

Răcanul a rânjit obraznic, dar a tăcut.

— Ai înțeles?

— *Hai,* comandante, am înțeles.

— Liber.

Răcanul s-a îndepărtat cu pas legănat.

— Dă jos vesta! Sperii găinile, n-o să mai facă ouă, i-a strigat Davron în urmă.

S-a întors spre mine:

— Ce vrei?

Se purta în continuare rece.

— Am lămurit ceva…, am început eu.

— Ei, și?

— Tu știai despre mac? Știai chiar de la început?

Davron a zis posac:

— Nu te băga în treburile de aici. Nu te privesc pe tine.

— Mă privesc chiar foarte tare. Doar e clar unde merge porcăria asta. În Rusia.

— Ordonă-i lui Zuhur să nu mai cultive, a propus Davron ironic.

— Dar tu?! Ești implicat?

Privirea lui nu s-a făcut mai caldă, dar parcă plesnise gheața. Nu mă îndoiesc că Davron avea un conflict interior puternic și, din câte îmi dau seama, el e un introvertit total. Niciodată nu-și va împărtăși nimănui trăirile. De ce se deschisese puțin dintr-odată, de ce începuse să se justifice? A funcționat efectul însoțitorului temporar? Puțin probabil. Pesemne că întâmplător am rostit un cod ce deschidea încuietoarea. Poate că nu un cuvânt a funcționat, ci intonația sau Dumnezeu mai știe ce. De fapt, sunt numai bănuieli.

— I-am promis lui Sangak, a spus Davron. În ziua aia când am făcut cunoștință cu tine, pe șaisprezece martie. El m-a chemat, intru la el, el zice: „Ia loc”. Dacă mă invită să iau loc, e o discuție importantă. Sangak spune: „Davron, trebuie să faci o treabă. În afară de tine nu am pe cine trimite. Este rugămintea mea personală.

Trebuie să-l ajut pe un om. El face rost de alimente pentru Darvaz, ia-ți băieții, te duci cu el, vei păzi caravana. O să rămâi, o să ai grijă să nu fie împiedicat să lucreze. Să fie totul liniștit și să nu se bage alții. Cu omul merge garda lui personală, ai grijă și de ei. Mă bazez pe tine". „Bine, o să fac tot", promit eu. „Nu vă neliniștiți. Vă dau cuvântul că n-o vă trag în piept". „Să nu mă tragi", spune Sangak. „M-au rugat oameni pentru individul ăsta". „Bine", zic. „Și durează mult?" „Când vine vremea, o să te chem chiar eu".

Am întrebat:

— Rezultă că Sangak a trecut sub tăcere faptul că Zuhurșo cultivă prostia asta?

— Păi, și dacă ar fi spus…

— Și tu ce crezi despre asta?

— Nimic.

— Nu despre tine vorbesc. Despre Sangak. El de ce a permis asta?

— Înseamnă că nu a putut să facă altfel.

— Și te-a trimis chiar pe tine! Doar știa cum te va lua… Sau greșesc?

Davron a zâmbit:

— Păi, gândește-te și tu.

Explicația ce rezulta chiar era extrem de simplă. Sangak a spus: „Ai grijă să fie liniște". Dar trebuie înțeles așa: ai grijă să nu se răscoale țăranii. Sangak a ales pentru misiunea delicată un comandant care, în orice situație, nu va fi violent. Dar în fața ispitei de a-l înțepa, nu m-am abținut:

— Și tu, prin urmare, ai schimbat sabia cu biciul.

— Crezi ce vrei.

Davron deja se închisese ermetic, a trecut pe lângă mine de parcă era un loc pustiu.

— Davron, stai puțin! Vreau să-mi iau rămas-bun. Plec.

El a răspuns fără niciun fel de expresie:

— Adio.

Iar mai apoi stratul de gheață s-a crăpat din nou. Davron s-a oprit, a zis stângaci:

— Să-ți amintești de bine de mine… Mai ții minte, la Kurgan te-am prevenit: tu vei răspunde pentru tine…

— Până acum am reușit.

— Ei, ce să spun, succes.

Asta e tot. Ne despărțim rămânând străini, niște trecători întâmplători, necunoscuți unul pentru altul. Davron nu va afla niciodată că sunt fiul omului care îl căutase cândva și-l salvase în alunecarea de case revărsată asupra kișlakului distrus de cutremur. Și chiar dacă ar afla, puțin probabil că s-ar înmuia. Mi-am adus aminte de cuvintele lui Djahonghir: „Nu are prieteni. De fapt, nu se apropie de nimeni”. Pentru mine, în copilărie, Davron fusese un frate imaginar. Pe la patru ani am auzit povestea tatii despre cum, chiar când m-am născut eu, îl găsise pe băiat. M-a fermecat povestea asta, multă vreme i-am rugat: „Haideți să-l luăm la noi, să trăiască împreună cu noi”. „Păi, unde îl mai găsești acum?” Cred că nu ar fi fost prea greu să-l găsim pe copil, dar părinții mei erau mult prea ocupați fiecare cu munca lui. Am fost nevoit să mă mulțumesc cu fanteziile: uite, ne jucăm împreună, uite, mă apără de cei ce-mi fac rău, uite, am fugit în munți, locuim într-o peșteră, vânăm capre sălbatice și frigem carne pe jar… Până la școală, el era prezent aproape mereu în apropiere. Cum s-ar fi dezvoltat relațiile noastre dacă părinții mei l-ar fi înfiat pe Davron? S-ar fi înmuiat, și-ar fi revenit în urma șocului, ar fi devenit un frate adevărat sau, spre dezamăgirea mea, ar fi rămas un ciudat închis, posac și inaccesibil?

Pot să-mi imaginez destul de vag șocul suferit. Cam la aceeași vârstă ca și el am văzut cum se ruinează casa mea. Ne mutaserăm dintr-un apartament comunal într-un apartament cu două camere dintr-un bloc nou cu patru etaje. Părinții

mei erau fericiți, și eu mă bucuram până când, luând la mână cutia de carton cu jucării, mi-am dat seama că nu mai există jucăria mea preferată. „Dar unde este Ia?” Aveam un peștișor auriu, din plastic galben, cu un trup mare și ochi bulbucați. Îndeplinea dorințe și, nu știu de ce, îl chema Anastasia. Odată, mama frigea pește. Operațiunea asta îmi plăcea extrem de mult. Am luat-o pe Anastasia, am pus-o pe spirala plitei electrice și nici nu am apucat să-mi dau seama ce s-a întâmplat: peștele cu ochi bulbucați s-a umflat dintr-odată într-o flacără roșie urât mirositoare și fumegândă și într-o clipită din ea a rămas numai coada – o chestie monstruoasă de forma unui păhărel cu picior ars, răsucit, cu coada despicată în loc de picior. Tata a spus: „Nu te întrista, nu-i nimic grav. Pur și simplu acum nu va îndeplini dorința în totalitate, numai o parte. Va trebui să-i spui scurt «Ia»”. Și uite, dispăruse. „Mi se pare că am văzut-o pe pervaz”, a zis mama. Și m-am și gândit: să n-o uit cumva, dar se vede că m-am luat cu treburile. „Mâine o să mergem și o s-o luăm”, a spus tata. Când ne-am dus la casa noastră, am văzut că alături apăruse o căsuță scundă de fier pe șenile. Din căsuță ieșea o săgeată perforată luuuungă, luuungă. Semăna cu o cumpănă de fântână, dar de lanț nu atârna o căldare, ci o sferă de fontă. Uriașă și coșcovită, ca un ou de dragon. Căsuța a stat ce a stat cu săgeata legănându-se, deodată s-a târât spre căsuța noastră, și-a luat avânt, a lovit cu efect un perete și a făcut o gaură hidoasă. Chiar alături de fereastra noastră de la etaj. Am început să plâng. „Ce-ai, Olejka?”, s-a aplecat tata spre mine. „O să-ți cumpărăm unul nou. Mai bun decât cel dinainte. În orice caz, unul întreg”. „Nu vreau. Nu vreau nimic… De ce ne distrug casa?” Tata a încetat să mai afișeze acel zâmbet insuportabil de superior cu care părinții își liniștesc copiii și a spus serios: „Dragul meu, casa noastră nu înseamnă niște pereți vechi. Casa este

locul unde suntem împreună: tu, mama și eu… Înțelegi?” Dar am înțeles cu totul altceva. Am înțeles pentru prima oară cât de neajutorată și de fragilă este orice casă, orice membrană de protecție. Noaptea am visat cum casa de fier distruge totul de-a valma. Și uite, stau în mijlocul ruinelor, singur, singurel, în jur nu e nici țipenie – nici tata, nici mama, nimeni – și sfera de fontă zboară spre mine…

Am avut norocul să sufăr de pierderea casei într-o formă mai puțin gravă, ca un fel de epuizare după vaccinarea cu un excitant nepericulos. Asupra lui Davron durerea s-a revărsat cu toată puterea ei distrugătoare și a lăsat traume de nevindecat pentru toată viața…

M-am întors la palat, mi-am adunat lucrurile, mi-am aruncat rucsacul în spinare și, după ce am trecut de porțile aurite, am luat-o la pas în jos spre piață.

Credeam că voi găsi o mașină de ocazie lângă singurul magazin din kișlak. Piața mică de lângă el e un club original în care mereu sunt destui oameni. Din afară ți se poate părea că bărbații stau fără să facă nimic zile întregi. Nu e așa. Viața din munți nu e grăbită, dar e plină de muncă și griji. Stați numai o oră și o să remarcați că societatea din „club” se înnoiește permanent. Unii pleacă, apar alții. Magazinul este amplasat într-un loc unde, indiferent de direcția în care merge cineva, neapărat va trece pe lângă el. Se oprește, află noutățile, le spune pe ale sale, își trage sufletul în discuție cu consătenii și se duce în treaba lui. Aproape fiecare apucă să treacă pe lângă magazin de câteva ori pe zi. Nu poți găsi un birou de informații mai bun.

N-am avut noroc. Piața mult dorită era goală. Nici în magazin nu era nimeni, dacă nu-l punem la socoteală pe vânzătorul din spatele tejghelei. Cea mai mare parte a rafturilor erau goale. Cândva pe ele, în mod evident, erau expuse produsele, dar

acum erau pe ele puse, din loc în loc, căldări zincate, cizme de cauciuc, suluri de funie, instrumentar simplu… Restul listei poate fi completat cu ușurință de orice se găsea într-o prăvălie sătească.

Vânzătorul m-a întâmpinat cu o exclamație în rusă:

— Bună ziua! Nu avem vodcă, vă rog să mă scuzați. Probabil sunteți la curent.

— Slavă Domnului că nu aveți. Am intrat să aflu dacă nu se anunță vreo mașină în trecere. Probabil sunteți la curent.

— Sigur că sunt la curent, a confirmat vânzătorul. Unde binevoiți să mergeți?

— La Dușanbe… Dar, de fapt, măcar să ajung la drumul mare.

— Nu, vă rog să mă iertați, în direcția aia nu mai merge nimeni.

— Ei, dar pe jos… Trebuie să merg mult?

— De unde mult?! a strigat vânzătorul. E aproape. Vreo doi kilometri. Sau trei. Poate cinci. Numai, vă rog să mă scuzați, n-o să vă dea drumul.

— Cui nu-i dau drumul? am întrebat eu tâmp.

— Nimănui nu-i dau drumul.

Mi-a făcut semn să vin la el, s-a aplecat peste tejghea și mi-a șoptit:

— Zuhurșo se teme că oamenii o să fugă.

— Mie o să-mi dea drumul, am zis încrezător.

— Sigur că o să vă dea drumul, a fost de acord vânzătorul.

Am ieșit și am pornit la drum, gândindu-mă că până la șosea cel mai probabil erau vreo zece kilometri. Cu pas rapid, în vreo oră și jumătate aveam să ajung acolo. Dincolo de kișlak, drumul era înghesuit din dreapta de stânci, iar din stânga de râpa ce dădea spre râu, și închis cu o barieră artizanală – un par strâmb pus pe doi stâlpi făcuți din pietre. Lângă o stâncă, pe un preș întins lângă barieră, se aflau doi păzitori. Unul era culcat, celălalt era așezat și se uita fără niciun interes la

mine, în timp ce mă apropiam. Am dat din cap spre el, ocolind bariera. El a strigat în urma mea în rusă:

— Hei, încotro?

M-am oprit:

— Plec. Sunt jurnalist de la Moscova, i-am luat un interviu lui Zuhurșo. Să arăt legitimația?

— Mergi înapoi.

Ridicând din umeri, am pornit mai departe. Am făcut câțiva pași…

M-au ajuns din urmă, m-au apucat de umăr, m-au pus jos și m-au lovit cu putere cu pumnul în față. În tăcere, fără cuvinte. Era cel care ședea. Făcând un pas în spate, și-a dat încet jos de pe umăr automatul, tot în tăcere a tras de siguranță. Nu mă amenința, nu. După expresia feței, am văzut că o să tragă pur și simplu. Nici nu-i va minți pe șefi – a plecat, chipurile, corespondentul. O să arunce cadavrul lângă râpă, în râu, și gata treaba. De asta a și fost pus, să nu lase pe nimeni. Oricine-ar fi fost. Cu ce e mai bun ziaristul de la Moscova decât un *dehkan* care s-a hotărât să fugă din trecătoare?

În piept aveam înfiptă țeava unui Kalașnikov vechi, așa de ros, că arăta ca un fier ce strălucea mat. Păzitorul mă privea în ochi absolut indiferent, dar, printr-un simț necunoscut, îmi dădeam seama: dacă voi spune vreun cuvânt, dacă voi face cea mai mică mișcare, dacă mă voi uita provocator sau dacă pur și simplu îmi va tremura ceva înăuntru, se va mișca traversând o graniță inexistentă, el va trage.

Tremurând de mânie, de frică, de indignare, de sentimentul de neputință, m-am târât înapoi. Păzitorul a pornit înainte, a aruncat automatul pe preș și s-a așezat alături. Nu mi-a mai acordat atenție. Colegul lui rămăsese culcat în aceeași poziție, deloc curios la ceea ce se petrecea în jur.

11. ZARINKA

Acum ei îi trecuse prin minte să deschidă mormântul tatii.

Dimineață a intrat în bucătăria de vară și a apărut ca o regină a nopții în haina ei bleumarin de văduvă. Mama, stând pe vine pe podeaua de lut lângă vatră, spăla vasele după micul dejun. Era în rochia ei obișnuită roșie, până la călcâie, cu pantaloni *izorî* și desculță. Eu stăteam mai departe și alegeam mazăre.

Bahșanda, fără să se uite la mama, i s-a adresat lui Muhiddin. De regulă eu traduc, dar, nu știu de ce, își adusese propriul tălmaci.

— Tanti Vera, ea spune să vă duceți să-l vedeți pe tata.

Mama a ridicat capul.

— Care tată?

Muhiddin s-a tulburat.

— Al meu… Și al ei la fel, a dat el din cap spre mine.

— Tatăl vostru acum e în rai, se distrează cu huriile, a spus mama. Asta e ocupația lui preferată. Nu am ce căuta în această companie.

Nu vrea s-o ierte că am fost pețită pentru băietanul ăsta, Karim. E ridicol! Să încerce cineva să mă oblige… Dar mama suferă și e neliniștită. Sper că Muhiddin, tânărul meu frate, nu a înțeles ce a spus ea. În orice caz, n-a arătat asta.

— Ea spune că, dacă vreți să vă răcoriți inima, duceți-vă să-l vedeți.

— Și fără asta am inima rece, a zis mama și s-a apucat să clătească cu apă caldă farfuriile din lemn și pialele azurii chinezești.

Bahșanda a ieșit în tăcere. L-am întrebat pe Muhiddin:

— Despre ce vorbește?

— E un obicei la noi. Dacă oamenii sunt tare îndurerați după un mort, se spune: „Chemați-o pe

Hatti-momo, să vină ea, să se deschidă mormântul.” Vine Hatti-momo, deschide mormântul, oamenii se mai uită o dată la răposat.

— Ascultă, dar de ce să-l dezgropi? Au rămas fotografii.

— Nu știu. Așa e obiceiul. Ea a vrut asta.

— Și tu o să te duci?

Muhiddin s-a îndreptat:

— Asta nu e pentru bărbați. Așa ceva numai femeile fac. Și pe ascuns. Dacă bărbații află, o să le certe. Neapărat le împiedică să facă asta. Credința musulmană interzice.

Ia te uită, mucosul! Ca să vezi! Reprezentantul sexului tare. E mai mic decât mine, dar umblă cu nasul pe sus.

— Ei, păi dacă ești bărbat, atunci interzi-i.

Muhiddin a amuțit imediat, din *djighit* s-a transformat într-un copil speriat.

— Ce, nu poți?! Ei, atunci dă-le de veste bărbaților adevărați că femeile vor să deschidă mormântul.

S-a speriat și mai tare:

— Ce spui! O să mă omoare! Zarinka, te rog, nu-i spune…

Se teme de tanti Bahșanda ca de foc. Am văzut cum îl trimisese cu o treabă. Când era arșița mare, a scuipat pe pământ, ca el să se întoarcă înainte să se usuce acesta. A pus un timer. El a zburat imediat. Știa ce va păți dacă nu se va încadra în termen.

— Du-te, du-te, bărbatule. N-o să-i spun.

El s-a strecurat încetișor, cât mai departe de pericol. După ce a plecat, i-am spus mamei:

— Dacă tu ai refuzat, eu o să mă duc.

Ea s-a indignat:

— Nici să nu-ți treacă prin minte! Tu nu ești vreo sălbatică.

— Mămică, oare nu ai înțeles? Voia să se împace cu tine.

— Lasă-mă, te rog! mi-a tăiat-o mama. Pur și simplu i-a trecut prin minte să mă scoată în lat și să le arate vecinelor cum a dresat-o ea pe soția rusoaică. Pe mine nu mă deranjează, vreau bucuroasă să am relații normale cu ea… Dar în felul ăsta barbar…

— Mămică, nu refuza. Imaginează-ți ce emoționant va fi. Două văduve se împacă la cimitir, am spus eu, mai să încep să râd în hohote, imaginându-mi cum mama și Bahșanda se vor ține de mâini deasupra mormântului tatii și-și vor face promisiunea să nu se certe niciodată: „Împacă-te, împacă-te, împacă-te și nu te mai certa niciodată”. Tata ar fi fost foarte mulțumit.

— Asta așa este. Tatăl tău a avut mereu o imaginație ieșită din comun.

Uneori nu pot să-i port pică mamei. Tanti Bahșanda nu arată, dar de fapt s-a topit. După evadarea noastră nefericită…

Mi-e și frică să-mi amintesc. Când idiotul ăla de Rambo – cel cu vesta antiglonț – a început să-l bată pe Andriușa, m-am năpustit în apărarea lui, dar celălalt m-a prins și m-a tras spre mașină. M-am împotrivit din toate puterile. Mă cuprinsese o nebunie așa de mare… L-aș fi omorât dacă aș fi putut. Dar el m-a cuprins pe la spate, mi-a strâns mâinile și nu am putut decât să strig și să mă împotrivesc. Mă trăgea spre mașină și urla către al treilea: „Deschide ușa”. A dat să mă bage înăuntru, dar deodată cineva a strigat de undeva: „Hei, vulturule, lasă fata!” El mi-a dat drumul pe loc. M-am întors imediat și m-am înfipt în mutra lui. Păcat că nu știu niște metode. L-aș fi făcut praf, dar am reușit numai să-i dau cu genunchiul între picioare – Andrei m-a învățat asta – și să-i stâlcesc mutra mizerabilă. El m-a aruncat într-o parte, am sărit și am văzut: un militar – de unde a apărut? – i-a lipit scurt un pumn în față stârpiturii. Unul, doi. Stârpitura nu se apăra. Militarul a ordonat: „În mașină. O să discutăm la cazarmă”. Stârpitura – cu

mutra plină de sânge – s-a târât în furgonetă, iar după el și Rambo și cel de-al treilea. Am dat fuga la Andrei. Zăcea fără cunoștință, mama se agita în jurul lui și nu știa ce să facă. Am auzit cum militarul a strigat: „Alik, adu plosca”. M-am uitat în jur – vizavi mai era o mașină, deschisă, fără capotă, din ea a sărit șoferul și s-a apropiat de noi. A desfăcut capacul ploștii și l-a stropit pe față pe Andrei. Militarul s-a apropiat și el. „De unde sunteți?” Am spus: „Suntem din Talhak”. Într-un cuvânt, am făcut cunoștință.

Davron, cum îl chema pe militarul acela, ne-a dus înapoi. Pe drum i-am povestit totul, deși cred că aventurile noastre nu-l interesau deloc. Stătea tăcut pe scaunul din față, alături de șofer, și nici nu se întorcea. Iar eu trăncăneam întruna. De fapt, nu sunt o gură-spartă, dar atunci trăncăneam ca o nebună și, nu știu de ce, nu mă puteam opri. Andrei deja își revenise puțin. Ne-am oprit lângă moschee. Davron a întrebat: „Puteți ajunge singuri?” Mama a spus: „Nu știu cum să vă mulțumesc. Mi-e groază să-mi închipui ce s-ar fi întâmplat dacă nu erați dumneavoastră…” Davron s-a întors și a plecat, fără să-și ia rămas-bun. Probabil s-a supărat că a pierdut mult timp…

Mama și pentru întâmplarea asta o învinuiește pe tanti Bahșanda. Dar eu nu-i port pică. De la mama m-am dus imediat la ea.

— Tanti, eu vreau să merg. La cimitir.

— De ce?

— Sunt fiica lui.

S-a uitat lung la mine, a ridicat ochii spre tavan și și-a trecut palmele peste față:

— O, e lucru rău! Doamne, de ce, ai încurcat totul?

Apoi a dat din cap:

— Bine, mergi… Stai puțin. Știi să te rogi?

— Habar n-am. Probabil știu.

— Vezi și tu ce fac celelalte femei și fă la fel. O să spui cu celelalte: *Bismillohi rahmoni raghim* și-

ți treci mâinile peste față.

Desigur, asta știu. Oricine știe. Credeam că mă va învăța ceva mai complicat. I-am demonstrat cum fac această spălare fără apă, dar ea parcă nu m-a văzut și a spus cu tonul ei obișnuit, poruncitor:

— Să nu uiți. Să faci totul corect. Să nu ne faci familia de râs.

Dar eu nu am fost jignită și nici nu m-am supărat.

Pe la amiază, la noi în *mehmonhona* s-au adunat vreo cincisprezece vecine. Așteptau pe cineva și discutau încet, ca la pomană. Două femei au adus de braț o bătrână micuță, îmbrăcată într-o haină albă până-n pământ. Toate s-au ridicat. Se pare că era chiar acea celebră Hatti-momo. Are o sută de ani sau chiar mai mult. E uscățivă, înnegrită – abia i se mai ține sufletul în trup, dar pare că în ea există ceva ce nu poate fi exprimat în cuvinte. O bătrânică fermecată. Ca o zână din basme, numai că foarte bătrână…

Toate au început să se roage. Am observat cu coada ochiului că tanti Bahșanda mă urmărește cu atenție, dar nu m-am mai uitat spre ea. Voiam să rămân singură. Să nu văd pe nimeni, să nu aud. Toată ziua mă întărisem, și atunci am simțit că începe să mă ia amețeala, să-mi tremure tot trupul și abia m-am abținut să nu plâng în hohote. Mă lovise o milă insuportabilă față de sărmanul tata – încă o clipă și aș fi căzut la podea și aș fi început să urlu, aș fi fost cuprinsă de o criză de durere.

Se vede că tanti Dilbar, care se ruga alături, a simțit ce se întâmplă cu mine, mi-a pus mâna pe umăr și a șoptit:

— Fetiță…

Un singur cuvânt. Parcă mă scufundasem undeva și ea aruncase o funie în adâncurile negre și cu ajutorul ei am reușit cum, necum să ajung la suprafață. Am încercat să mă stăpânesc. Am oftat sacadat de câteva ori, scâncind… Și am împietrit, fără să mai simt ceva, fără să mă mai gândesc la

ceva. Și când s-a rostit la final: *Omin*, mi-am trecut și eu, ca toate celelalte, palmele peste față. Mâinile nu-mi mai tremurau, dar parcă erau ale altcuiva, nu ale mele.

— E timpul să mergem, a spus Hatti-momo. Soarele a coborât spre apus și lumina va cădea pe mormânt.

Am ieșit toate din *mehmonhona* pe ușa din dos și prin curțile din spatele caselor ne-am strecurat pe poteca ce ducea spre cimitir. În aer liber, în lumina soarelui, mi-a fost mai bine. Vecinele mergeau în fața mea și purtau o discuție groaznică.

Tanti Turtă:

— Să dea Domnul ca trupul lui să fie *hoki.*

Tanti Nufăr:

— Probabil o să fie. Umar a fost un bărbat puternic, tare…

Le-am ajuns din urmă și am întrebat:

— Tanti, despre ce vorbiți?

Tanti Nufăr a spus:

— Oare nu știi, fetiță? Morții sunt de două feluri: *hoki* sau *bodi.*

— Cum așa? De pământ și de aer?

— Da, a spus tanti Turtă. Care sunt *hoki*, sunt de pământ, ei se păstrează mult timp, nu putrezesc.

— Cei care sunt *bodi* au calitatea vântului, a completat-o tanti Nufăr. Putrezesc repede, devin înfricoșători. Dacă e așa, atunci Hatti-momo va încerca să vă împiedice. „Nu e nevoie să vedeți. Ce vă trebuie?”, va spune.

Mi s-a făcut frică. Îmi era frică și să-mi imaginez ce voi vedea…

Cimitirul era înconjurat de un perete scund de piatră, ca un câmp obișnuit. Dar în el creșteau numai bețe înfipte lângă niște movilițe-morminte scunde. În vârful bețelor erau legate fâșii albe, coarne, de unul – un ceainic de porțelan pictat cu trandafiri de un roșu-viu…

Hatti-momo le-a oprit pe femei:

— Stați, nu vă apropiați. O să deschid mormântul și o să mă uit la fața răposatului. Dacă e înfricoșătoare, mai bine să n-o vedeți.

Femeile au început să scoată exclamații, să bocească.

— Dați-mi *ketmen*-ul, a poruncit Hatti-momo.

Tanti Nufăr i l-a dat și a spus:

— Bunico, te ajut eu.

— Fac singură!

Hatti-momo a apucat de lemn și a tras *ketmen*-ul după ea, cum face o furnică cu un fir de pai. „Nu are putere nici să ridice un fier așa de ușor”, mi-a trecut stupid prin minte. „Cum va putea să sape?” Hatti-momo a mers șontâcăind până la o moviliță care nu se deosebea deloc de cele din jur. Mi-am dat seama că e mormântul tatii. Tăticul meu e îngropat sub movila asta de pământ? Nu, e imposibil să-mi imaginez…

Hatti-momo s-a oprit, șoptind o rugăciune. Femeile au amuțit imediat și o urmăreau în tăcere cu o curiozitate speriată. Bătrâna și-a desfăcut mânecile lungi și a agitat *ketmen*-ul. A scormonit pământul afânat, a săpat în el o groapă mică – o fereastră de control –, a aruncat *ketmen*-ul și s-a dat la o parte.

Femeile au început să șoptească:

— Așteaptă să iasă aburul din mort…

— E foarte periculos pentru om…

Hatti-momo a stat așa puțin, s-a întors la mormânt, s-a uitat cu atenție, a întins mâna și a șters ceva în gaură cu marginea mânecii. Mi-era frică și să mă gândesc ce ar putea șterge acolo…

— Se poate vedea, a zis Hatti-momo. Vino tu, văduvă.

Tanti Bahșanda s-a apropiat și s-a așezat lângă deschizătură. Nu puteai ghici pe fața ei ce vede și ce simte. Apoi Hatti-momo a spus:

— Acum să se uite fiica.

Fără să știu ce fac, m-am apropiat de mormânt. Mi-am spus că n-o să mă uit. Dar când am ajuns

alături de tanti Bahșanda și cu coada ochiului am văzut cum lumina soarelui coboară în gaura din pământ ca într-o pâlnie, ceva m-a făcut să mă uit acolo. Am auzit cum spunea o femeie: „Luați-o de aici pe fetiță”, dar nu m-am putut mișca din loc și nu-mi puteam lua privirea de la fața moartă, necunoscută, din gaură…

Bahșanda m-a îmbrățișat:

— Să mergem, fetiță.

I-am simțit trupul puternic și m-am lipit de el.

Și în acest timp jos, în depărtare – în kișlak? – s-au auzit deodată împușcături.

— Copiii! Copiii au rămas acasă! a început să strige tanti Bahșanda.

Femeile au început să țipe și, împiedicându-se de morminte, au luat-o în fugă jos pe pantă, spre gardul cimitirului. Am fugit și eu împreună cu toate, dar m-am oprit, m-am întors și am văzut că Hatti-momo aruncă cu *ketmen*-ul pământul uscat în gaura din mormântul tatii.

12. KARIM DOVLEAC

Pâinea are gustul Zarinkăi. Și supa la fel. Mă așez să mănânc supă, îmi aduc aminte de Zarinka. Beau ceai, iar Zarinka parcă e alături. Ceaiul are mirosul Zarinkăi. Dimineață tremur la umbră, de fericire mă iau frisoanele, o să mă însor în curând cu Zarinka. Ziua mă încălzesc în arșița soarelui, mă ia cu călduri – o s-o îmbrățișez, o s-o sărut pe Zarinka… Dacă văd pe drum o balegă de vacă, mă bucur, îmi amintesc: în casa noastră Zarinka o să mulgă vaca. Îmi curăț automatul, mirosul de ulei îmi amintește: „Va trebui să aștepți mult”. Îmi spun: „Când ai treabă, timpul trece repede”. De trei ori desfac și fac la loc automatul. Să știe Zarinka ce priceput, ce abil sunt… Oriunde mă duc, mă duc la Zarinka. Toate drumurile duc la ea. În orice parte m-aș duce, neapărat o să ajung la Zarinka, dar trebuie să merg foarte mult. Mă întristez: „De ce e așa de departe?”

Dimineață, Davron spune: „O să te duci la Talhak. Ești localnic, știi kișlakul, o să fii bun de ghid”.

Ce înseamnă ghid, nu știu, dar mă bucur, o să mă întâlnesc cu Zarinka. Mergem. Șuhi poznașul e alături de mine. Întreb:

— Ai soție?

Îl întreb serios. El:

— Ce te interesează? întreabă. Nu ți-o fi trecut prin cap să te însori? Nu, frate, nu te însura.

— De ce?

— E periculos, zice Șuhi. Sunt femei de tot felul.

— A mea o să fie bună, spun.

— De unde știi? zice. În kișlakul nostru a fost o fată. Urâtă de tot, dar puternică. Ca un taur. Tatăl și mama ei au venit la noi de prin alte părți. Vecinul nostru a luat-o pe fata asta drept nevastă pentru

fiul lui. Iar fiul – Pustak îl chema – era slab, neputincios… Vecinul se bucura: „Mi-am găsit o noră bună. O trimit la câmp în locul lui Pustak”. *Hai*, bine. La o săptămână după nuntă, trec pe lângă cimitir, cineva stă pe o piatră, slab, o priveliște groaznică. Capul plecat, nu i se vede fața. M-am speriat, mi-am spus că e un duh rău, *odjina*, am vrut să mă întorc. *Odjina* și-a ridicat capul și a zis: „A, tu ești, Șuhi…” Mă uit, Pustak. M-am dus la el, am întrebat: „Ce-i asta, frate? Te-ai îmbolnăvit? Probabil ți-ai consumat toate puterile cu soția?” Sărmanul, mai că nu a început să plângă: „Ei, soția! I-aș arde mormântul tatălui acestei soții”. M-am mirat, am întrebat: „Nu te iubește? Nu vrea să se joace?” Pustak: „Și mai rău, vrea. Se joacă. Iubește, tare mai iubește”, a spus. „Păi, e bine de tine”, am spus. „De ce nu te bucuri?” El a început să plângă: „Mi-a arat fundul precum cu un plug”. Îmi venea să râd, dar nu voiam să-l jignesc pe Pustak, mi-am ținut râsul, nu am arătat nimic. Am întrebat: „Păi, cum, soția ta are și plug?” A răspuns: „Are, și încă ce mare”. Am întrebat: „Dar are și ceva femeiesc?” Pustak și-a șters lacrimile, a spus: „Are și femeiesc, dar nu-mi dă voie acolo”. Fata asta se dovedise a nu fi fată, ci *hunso.*

Băieții râd în hohote, înjură, scuipă pe jos ca să-și arate repulsia…

— Ce este *hunso*? întreb.

— Universal, explică Șuhi. Și piston, și cilindru complet. Nu ai auzit niciodată?

— Nu, spun, nu am auzit.

— Ei, țăranule, îmi reproșează Șuhi. Trebuie să știi, că o să nimerești și tu aiurea. Sunt din ăștia care sunt și bărbat, și muiere. De aceea se numesc *hunso*… Ascultă ce a fost mai departe… „Nu spune nimănui”, m-a rugat Pustak. „Mi-e rușine. Numai ție, ca unui prieten, ți-am spus”. Vecinul totuși a aflat cumva, s-a supărat, a pus mâna pe par, a dat fuga la tatăl lui *hunso*: „Fata

dumneavoastră are *ker*, se pare! De ce ne-ați făcut de rușine? De ce ați ascuns defectul? De ce ne-ați păcălit? Să ne dați înapoi *kaling*-ul”. Bărbatul ăsta venetic a început să se certe: „Nu a fost nicio păcăleală. Și nu e niciun defect. Guldjahon a noastră are tot ce trebuie să aibă o fată, are de toate. Dar dacă s-a găsit și ceva suplimentar, ce, asta e în pierdere? Dimpotrivă, să ne mulțumiți că nu am crescut prețul, am dat mireasa cu *pohod*[119]”. Obraznic, nu? Vecinul bărbatului venit în sat la noi l-a bătut cu bâta, l-a alungat din casă pe *hunso.* Oamenii râdeau: „Abdumanon, de ce l-ai gonit? Ai o fată, o dai de soție lui *hunso*, nu mai trebuie să cheltui bani pentru nuntă. Pe lângă noră, primești și un ginere”.

— I-au dat *kaling*-ul înapoi? întreabă Rambo.

Șuhi se supără:

— Ce te privește pe tine? Ce, tu ai plătit? Ei, ce întrebări stupide pui, ascultă… A trecut timpul, odată m-am întors noaptea acasă, iar pe strada noastră am întâlnit un om. Voia să treacă pe lângă mine, l-am recunoscut, l-am strigat: „Hei, Pustak, încotro?” El: „Să respirăm aer curat, ne plimbăm”, a spus, a vrut să fugă. L-am apucat de mână: „Cui duci bocceaua?” El ba cât, ba mât, o tot scălda, în cele din urmă a recunoscut: „Mă duc s-o văd pe soție”. M-am mirat: „Ei, păi doar te-ai despărțit de ea”. Ce a răspuns Pustak? „Tata, când a gonit-o, nici n-am apucat să-i dau divorțul, nu am spus *se talok.* Rezultă, dacă e conform legii, că e totuși soția mea. Iar noi am dat un *kaling* bun – o vacă, berbeci, *șara-bara*… Nu ni le dau înapoi. Doar n-o să piară bunurile degeaba”.

Băieții râd în hohote, Rambo spune:

— Dovleac, ai priceput? Nu te însura imediat, mai întâi pipăie ce e între picioare.

Băieții râd.

— Nu, Dovleac nu se teme de *hunso.* El are un *ker* așa de mare, că pune la punct orice *hunso.*

După asta au început să mă tachineze cum am pus eu în practică sfatul lui Șokir, să-mi frec *ker*-ul cu iarba *talhugan* și cu untură de coadă… Vai!… S-a umflat, nici nu puteam să-l ating. Nu am spus nimănui, dar au aflat cumva. Băieții au venit să vadă.

— Hei, Dovleac, arată.

Nu am arătat – e păcat să arăți –, dar ei oricum au râs. Mi-au dat altă poreclă, Keri-har, *ker* de măgar. Davron a auzit, a spus: „Dacă îi mai spune cineva acestui militar *keri-har*, o să-i pară tare rău”. S-au speriat, n-au mai zis. Când s-a dus umflătura, *ker*-ul a rămas așa cum fusese, dar băieții râd și acum de asta.

— Un asemenea *ker* nu poți să-l consumi degeaba pe o muiere, spune unul. Tu, băiete, trebuie să mergi în America. Americanii o să construiască un mare kerodrom olimpic – să arate pe bani *ker*-ul tău. Tu o să stai alături, într-o cămăruță. O să-ți aperi *ker*-ul, o să-l freci cu iarbă… O să ajungi un om vestit.

— Și în America e periculos, îl întrerupe al doilea. Mafia o să afle și o să fure *ker*-ul. Nu, Dovleac, trebuie să te duci în raionul Muminobodsk, în colhozul Kirov. Acolo e o groapă mare în pământ. Dovleac va băga *ker*-ul în groapă, capul lui va ieși în America.

— Nu merge, spune Șuhi. Capul o să rămână de fapt în colhoz. Și cum va primi banii Dovleac?

— Ei, știu americanii! O să trimită banii cumva prin poștă. Mafia o să vrea să fure capul, va veni cu un camion, îl va prinde cu un cârlig, va trage de el… O să-l scoată la suprafață pe Dovleac. Dovleac o să se supere, o să facă mafia una cu pământul cu ajutorul *ker*-ului. Președintele american îi va da o decorație…

Ajungem la Talhak, ne oprim lângă podul de jos, urcăm spre moschee. Sunt foarte puțini oameni. Davron dă poruncă: „Așteptați în piață. Nu umblați prin kișlak. Nu jigniți populația locală.

Dacă atingeți pe cineva, vă iau capul”. Îmi spun: „Păcat că e ordinul ăsta. Până se adunau oamenii, aș fi apucat să dau fuga”.

Observă că se apropie șacalul ăsta. Îl strig:

— Hei, Șokir!

Nu vreau să mă duc la el. Deși e mai bătrân, ordon:

— Vino încoa’!

Îmi spun: o să-l fac de rușine în fața băieților. O să-l trag de nas sau o să-i fac altceva. El șontâcăiește spre noi. Noi, cinci băieți de-ai noștri, stăm în cerc. Șokir le strânge mâna tuturor.

— Hei, Karim, cum merg lucrurile, soldat? A crescut *ker*-ul?

Șuhi poznașul spune:

— Acum Dovleac îl lasă în cazarmă. S-a făcut așa de mare, că nu mai încape în mașină.

— Nu-i nimic, zâmbește Șokir, intră unde trebuie… Dar uite, voi, băieți, ia să-mi spuneți – dă din cap spre camioanele cu saci –, câtă făină se cuvine pe cap de om?

Noi nu știm, nu ni s-a spus, dar Șuhi poznașul face o față serioasă:

— O să dea cât poate duce un om pe umeri. Dumneavoastră, *muallim*, văd că sunteți un om foarte puternic. De aceea veți primi cel puțin trei saci…

Băieții își fac cu ochiul pe ascuns – tare bine l-a păcălit Șuhi pe infirmul slab de puteri, dar eu stau de parcă am gura plină de tărâțe. Nu mi-a ieșit. Discuția a luat-o în altă direcție, încât acum Șokir nu mai poate fi dus de nas cu una, cu două. Poate o să mai găsesc eu ceva… Între timp, dincolo de râu, pe partea noastră, în *guzar*-ul nostru, se aud împușcături de arme automate. Ta-ta-ta. Ta-ta.

Davron strigă, comandă:

— Gurg, ia vezi! Ia oameni. Ia-l pe Karim, el e localnic. Și ai grijă, acționează cu prudență! Ai înțeles?!

— *Ja wohl*! răspunde Gurg lupul, iar pe mine mă întreabă: Dovleac, ți-ai dat seama de unde vin împușcăturile?

— Au tras în partea asta, zic.

— Păi, ce, răcane, ești surd? Gurg lupul se supără. De unde în partea asta? Dincolo de râu au tras, am auzit.

Vreau să explic:

— Dincolo de râu e partea noastră. În care locuim noi. De aceea îi spunem *asta.*

— Și cealaltă unde e? întreabă el.

— Acolo unde stai tu. În ea locuiesc oamenii de pe partea cealaltă. De aceea îi spunem partea *cealaltă.*

Nu înțelege.

— Fătălăi din Talhak! Cum poate să fie *cealaltă* partea în care ne aflăm noi?

Îi explic încă o dată:

— Cei care locuiesc aici o numesc *aceasta*, iar pe a noastră *cealaltă*. Iar noi despre cei de aici spunem mereu *partea cealaltă.*

Gurg lupul se supără, își rânjește dinții de fier:

— Tu, *keri-har*, nu mă ameți de cap! Aia, asta, ce deosebire e?! Înainte, răcan! Mișcă genunchii. Dă fuga, arată drumul.

Alergăm. Gonim pe pod. Sus, spre *guzar*-ul nostru, începem să urcăm.

— Unde să căutăm?! se supără Gurg. Aici la noi nu mai pricepi nici pe dracu'…

— Hei, uite, vine Rambo! strigă Șuhi.

Într-adevăr, pe uliță venea spre noi Rambo.

— Frate *djon,* ce-i asta? întreabă Gurg.

— Ei, rahat…, spune Rambo, scuipând pe jos.

Mergem, mi-e frică. Oare nu ne-o duce spre casa noastră? Rog: „Bunicule Abdukarim, îndepărtează nenorocirea. Faceți astfel încât ai noștri să nu aibă de suferit". Îmi spun însă că, dacă s-a întâmplat ceva rău, e cam târziu să-l mai rog. Trebuia să-l fi rugat înainte. Dar cum să ceri ceva în avans? Niciodată nu știi ce va fi. Desigur, noi

mereu i-am respectat pe moșii noștri duhuri, niciodată nu i-am uitat, mereu le-am arătat respect, seara în ajunul zilei de vineri ne-am adunat la un loc – am spus rugăciuni pentru ei, le-am pomenit numele… Nu am dat motiv să se mânie pe noi. Oare o să ne lase, n-o să ne mai ajute?

Rambo îi duce pe băieți spre casa lui Salim, a vecinului care locuiește mai jos de noi. Când ne apropiem, remarc imediat – mai sus de curtea lui Salim, pe acoperișul casei noastre, stă tata. Parcă mi se ia o piatră de pe suflet. Mă bucur. Mulțumesc moșilor-duhuri! Și lui Dumnezeu îi mulțumesc… Intrăm pe portiță în curtea lui Salim, din nou mi se face frică. În curte Salim și Zuhro sunt morți, întinși la pământ.

Rambo spune:

— Muntenii ăștia sunt sălbatici de tot. Ca niște fiare. N-au nicio cultură. Femeile lor nu înțeleg cum să se comporte cu un bărbat.

Gurg lupul spune:

— Termină cu filosofia. Spune, ce-o să faci?

Rambo spune:

— Dacă nu mi-a dat muierea, o să prind măgărița.

Băieții râd. Șuhi poznașul spune:

— Tu numai la măgărițe poți să faci curte.

Rambo se enervează:

— O să aduc o măgăriță pentru tine. Eu o să-mi găsesc altă muiere.

Băieții râd din nou. Șuhi spune:

— Lui Davron nu-i place să glumească. A ordonat să nu-i ofensăm pe cei din kișlak.

— Ei, Davron, cine-i ăsta?! spune Rambo. Ce-o să facă el?

M-am gândit, zic:

— Eu sunt Davron.

Zice:

— Nu sunt persoane ofensate. A fost unul – dă din cap spre Salim, mort, vecinul nostru, acum nu mai poate fi ofensat.

Băieții râd.

— Bine, spune Rambo, o să ne gândim noi la ceva. O să spun că el a tras primul și eu m-am apărat.

— De unde o să iei un automat în plus?

— O să-i punem pistolul.

— Toți au auzit împușcăturile. Nu erau de pistol. Mai bine pune *ketmen*-ul. Ei, și muierușca?

— A sărit asupra mea cu cuțitul.

— Dar unde e cuțitul? întreabă Huceak.

Rambo se duce în veranda-bucătărie și ia un cuțit mare, cu care se taie legumele.

— Uite cuțitul, spune și îl pune alături de moarta Zuhro.

Apoi Șuhi poznașul spune:

— Pe acoperiș e un bărbat… Se uită la noi.

Toți băieții ridică imediat capul:

— Ei, rahat! înjură Rambo.

Gurg se întoarce spre mine:

— Cine e?

— Tatăl meu.

— Spune-i să vină în curtea asta.

Mi-e frică. Mi-e foarte frică. Nu pot inventa nimic. Întreb:

— De ce?

— Ei, ei, nu te teme, răcane. Pur și simplu să stăm puțin de vorbă… Ce stai așa, te îndoiești? Hai, hai, strigă la el.

Strig:

— Tată, coboară, te rog.

Tata coboară de pe acoperiș, iese din curtea noastră, deschide portița spre curtea lui Salim. Are fața albă ca varul. Niciodată nu l-am văzut pe tata așa de palid. Dar mersul îi e ferm.

Gurg lupul îi întinde mâinile cu respect:

— A, tată, *as-salomu*… Cum stați cu sănătatea? Ce mai face familia dumneavoastră?

Tatii îi tremură mâinile, dar salută cum trebuie. Cu demnitate.

Gurg spune – vorbește politicos, cu respect:

— Tată, ați văzut și dumneavoastră ce s-a întâmplat… Uite, omul acesta, Rambo, a vrut să bea, a intrat în curtea vecinilor dumneavoastră, a cerut niște apă. Iar acești vecini ai dumneavoastră probabil s-au gândit la ceva rău și au sărit asupra lui Rambo cu cuțitul, au aruncat cu *ketmen*-ul au vrut să-l omoare. Ce era să facă Rambo? Rambo s-a apărat. Și-a salvat viața. A trebuit să-i împuște… Asemenea oameni trebuie împușcați. Bine că ați fost martor. Ați văzut totul cu ochii dumneavoastră. Puteți să le spuneți tuturor că Rambo nu e vinovat. Vecinii dumneavoastră sunt vinovați…

Tata spune:

— Eu am văzut altceva. Omul dumneavoastră, Rambo…

Gurg lupul se supără, își rânjește dinții de fier:

— Dumneavoastră, tată, probabil ați văzut prost. Vecinul l-a atacat primul pe Rambo.

Șuhi poznașul râde:

— Sărmanul răposat, probabil a pierdut pe undeva pe drum *ketmen*-ul.

— Șuhi, găsește-l, ordonă Gurg.

— Să-l caute Rambo.

Gurg se supără:

— Ei, *padarnalat*, nu scoate colții. Du-te și îndeplinește ordinul!

Șuhi se duce în curtea din spate să caute *ketmen*-ul. Gurg lupul îi spune tatii:

— Stimabile, se dovedește că trebuie să vă învățăm. Trăiți alături de niște vecini așa de răi, probabil v-ați molipsit de la ei. Oare nu știți proverbul: „Dacă te întovărășești cu cei răi, o să te faci și tu rău; dacă te întovărășești cu cei buni, o să înflorești și tu?” De ce îi apărați pe oamenii răi? Trebuie mereu să vă comportați cinstit. Trebuie să spuneți adevărul! Dacă nu spuneți adevărul… Fiul dumneavoastră slujește la noi. O să vă pară rău de fiu. Uite, aici, alături, sunt tovarășii lui. Dacă o să mințiți, băiatului o să-i fie rușine de

dumneavoastră. Cum o să trăiască alături de tovarăși? N-o să poată să trăiască…

Tata stă, tace. Se uită în pământ, nici la mine nu ridică privirea. Parcă sunt sfâșiat în două: vreau să-l ajut pe tata – nu știu ce să fac, ce să spun.

Gurg lupul îi spune tatii:

— Ei, gata! Pe scurt, omule, ai înțeles. Să nu pleci nicăieri. O să vină comandantul și o să-i spui adevărul. Băieții o să confirme.

Tata, cu capul plecat, tace. Vine Davron. Întreabă:

— Cine?

Băieții tac. Și tata tace. Gurg spune:

— Davron, am venit, ei erau morți. Uite, omul ăsta, arată spre tata, a văzut tot. Omul spune că Rambo a intrat în curte, a cerut niște apă, iar ăștia – arată spre morții Zuhro și Salim – cu siguranță s-au gândit la ceva rău și au sărit asupra lui cu cuțitul, cu *ketmen*-ul… Omul spune că Rambo nu a vrut să-i omoare. Rambo și-a apărat viața…

Davron îl întreabă pe tata:

— Așa a fost?

Tata nu ridică ochii din pământ.

— Da, așa a fost, spune el cu greutate, abia auzit.

Davron:

— E claaaar, zice.

În acest timp Șuhi poznașul sare din curtea din spate, târăște *ketmen*-ul, zâmbește.

— Uite arma, strigă, cu care omul mort l-a atacat pe Rambo!

Băieții râd. Rambo:

— Ei, Șuhi, fătălăule! Eu i-am tras-o lui mă-ta! strigă. Davron, să mă omoare Dumnezeu, pur și simplu am intrat să cer niște apă. Nu am vrut nimic rău.

Davron dă din cap.

— Bine, zice. Se mai întâmplă… Dă-i lui automatul, spune arătând spre Șuhi.

Îndreaptă pistolul de la brâu, spune:

— Vino după mine.

Pleacă. Băieții ies din curte în urma lui. Îmi vine să plâng, îi spun tatii:

— *Dado*…

Nu ridică ochii.

— Du-te, Karim… Nu mai întârzia… Du-te…

13. DAVRON

Șaisprezece treizeci și patru. Îl duc pe Rambo la marginea pieței.

Piața e o mică terasă lunguiață la marginea kișlakului. Pe partea lungă, din nord-est, e o râpă adâncă spre râu. Înspre sud-vest e o pantă abruptă a muntelui. Un perete aproape vertical. La poalele peretelui este o moschee din piatră grosolană.

Le ordon la trei soldați:

— Voi mergeți acolo.

Adică spre peretele de nord al moscheii, unde se înghesuie garda lui Zuhur, zece oameni. Deocamdată nu au de cine să-l apere. Zuhur îi cară pe „gardiști" după el pentru prestigiu.

Îl opresc pe Rambo:

— Stai pe loc!

Lui Gurg:

— Rămâi cu el.

Înainte de începerea mitingului, îi pun pe amândoi în fața plutonului și-i ordon lui Gurg să-l împuște pe Rambo. Pentru încălcarea ordinului. Să aleagă: fie termină cu tulburatul apelor, fie glonțul… E timpul să se termine cu debandada din detașament, contingentul de infractori devine din ce în ce mai obraznic. Nu e sigur, dar Gurg se prea poate să refuze. Nu permit să-și dea aere de șef. Sunt destui doritori să-l pună la pământ și pe el, și pe Rambo. Dacă se supune și trage, autoritatea lui în fața duhurilor e terminată. Dacă va da cel mai mic prilej, îl voi lichida. Fără Gurg, *dușmanii* se vor liniști ca iepurașii.

Zuhur stă lângă colțul din nord-est al moscheii. Se fudulește cu tot tacâmul: e în hainele de camuflaj și cu șarpele. În spate sunt gardieni uriași, Gafur și Zanbur. Lângă perete se strâng autoritățile locale: *rais* și un bătrân. Gado, fratele mic al lui Zuhur, ca de obicei, stă la o parte. În stânga. Demonstrează că e independent.

Mă apropii de Zuhur și-l informez:

— Dacă o să se adune oamenii, îl împușc. Uite, pe cel de acolo, cu vestă antiglonț.

El, nemulțumit:

— Pe ăsta? Nu e nevoie. De ce? Sunt puțini soldați. De ce să pierdem oamenii?

Îi explic:

— A încălcat ordinul. A omorât doi localnici.

El, cu importanță:

— Nu te grăbi, Davron. Trebuie să ne lămurim.

Îl cheamă pe Rambo:

— Vino încoa!

Rambo se apropie mergând degajat, ca interlopii.

— Ce-i asta? întreabă Zuhur. Ce ai făcut?

Rambo zâmbește obraznic:

— Nu am făcut nimic. Totul e în ordine. Las să spună Davron. A fost în curtea aia…

Mă întorc, îi trag una în bot. Urlă:

— Pentru ce?

— Pentru tot. Ăsta e un avans. Să semnezi de primire. Iar glonțul o să-l primești…, mă uit la ceas, fix peste douăzeci de minute. La șaisprezece cincizeci și șase.

Rambo:

— De ce peste douăzeci? De ce glonț?! Am intrat în curtea aia așa, pur și simplu. Zuhur, spune-i, și…

Zuhur, cu un aer important:

— De ce ai tras în oameni? Dacă omorâm *dehkan*, cine va mai munci?

— Pe cine am omorât? Nu eu am omorât!

— Davron a spus că ai împușcat doi oameni.

— Ei m-au atacat primii. Ce era de făcut?! Să aștept să mă termine? Întreabă-i pe băieți. Toți știu cum a fost…

Zuhur cade pe gânduri. Nu mă amestec. Vrea să facă pe judecătorul, n-are decât. În orice caz, Rambo nu mai are zile.

— Bine, prima dată te iert, decide Zuhur. Pleacă. Dacă mai greșești, nu te mai iert.

Rambo pleacă. În direcția moscheii. Îi strig în urmă:

— Nu acolo! Stai cu Gurg, într-o parte.

— Înțelegi, spune Zuhur, asta e politica. Dacă îl împușcăm, oamenii noștri vor fi jigniți…

— Vrei să spui că oamenii tăi…

— De ce vorbești așa? Aici nu sunt „ai tăi” și „ai mei”. Toți sunt la fel.

Minte, ca de obicei. Tot el m-a îmbrobodit să iau în detașament „garda” lui personală. Nu i-am spus că și Sangak mă rugase același lucru. Mai târziu am descoperit că jumătate din gardienii lui erau interlopi. Puțin îmi pasă cine sunt. Dar îi oblig să respecte disciplina. Vorbesc liniștit, fără încordare:

— Treburile tale sunt treburile tale. Dar nu te băga la comanda detașamentului. Nu lua decizii în locul meu. Va fi cum am spus eu…

El sare:

— În defileul ăsta eu sunt stăpân.

Sunt de acord:

— Bine, asumă-ți comanda. Și ai grijă ca basmacii tăi să nu se mănânce unul pe altul. Și apoi și pe tine…

El, neîncrezător:

— Și tu?

— O să-mi iau militarii și mă întorc la Kurgan.

— Ei, nu! Sangak a ordonat să mă aperi.

— Nu a fost un asemenea ordin. Sangak nu a ordonat. M-a rugat să apăr și să respect ordinea. Reține: m-a rugat. Și încă: să apăr, dar nu pe tine personal…

De fapt, nu pot să mă întorc la Kurgab-Tiub, i-am promis lui Sangak să rămân în oraș până mă va chema el. Zuhur nu are de unde să știe asta, dar diseară o să-i explic eu cumva. Concret. M-a scos din pepeni. Rambo a fost ultima picătură. Unora ca Zuhur trebuie să li se dea o lecție. Nu se poate în prezența oamenilor, ci între patru ochi, într-un

locșor ferit, o să-i umplu botul de sânge. Așa o să fac rânduiala: ziua își face de cap, iar seara urmează lecția.

El încearcă să o scalde:

— Davron, am glumit…

— Eu nu glumesc.

Zuhur mângâie șarpele. Se gândește. Și o dă la-ntors:

— Știi cât de mult te respect. Să fie cum ai spus tu. Tu ești militar, comandant…

Zâmbește măgulitor:

— Nu trebuie să fim dușmani. Trebuie să obținem consensul. Ca să-ți fac plăcerea, sunt gata să-l împușc chiar eu…

Dacă e consens, să fie consens. Până seara.

— Bine, zic, pace și prietenie. Dar încredințează-i lui Gurg execuția.

Începe din nou să dea din colț în colț. Orice verb la imperativ îl ia ca pe un ordin. Nu suportă ordinele. Pentru o persoană așa de importantă, asta e o ofensă.

— Nu trebuie să mă înveți! Am spus, o s-o fac.

Țap încăpățânat, îmi strică tot scenariul! Nu trebuie să fie lichidat numai Rambo, și Gurg trebuie implicat în execuție. Nu suportă ordinele. Trebuie să mă port cu el precum cu un copil…

— Ce sens are să-ți murdărești mâinile?

— Eu o să-l execut…

Pe mutră are o expresie meditativă. A găsit o nouă jucărie. O nouă modalitate de a se bucura de plăcerea puterii. Vrea sânge. Regele-dragon, mama lui… Întreb:

— Ai omorât vreodată un om? Nu e așa de simplu cum crezi.

El, ofensat:

— Nu mă cunoști…

S-a încăpățânat. Acum își înghite ofensa și încearcă să recupereze teren. Puțin îmi pasă. În cel mai rău caz, și Zuhur e bun de călău. Îmi verific

ceasul. Acum e șaptesprezece zero zero. E timpul să începem.

Populația locală s-a adunat în colțul opus al pieței. De-a lungul râpei ce dă spre râu. În față sunt bărbații. Femeile s-au îngrămădit în spate. În stânga e o stâncă uriașă de vreo trei metri înălțime. Pe stâncă e un stol de fete.

Fără să vreau, ochii o descoperă în grupul lor pe aceea. Zarinka. Fetița mi s-a întipărit tare în minte. Din clipa în care, acum trei zile, pe douăzeci și patru martie, pe drum, lângă cotitura spre Talhak, am văzut că unul dintre *duşmani*, Huceak, o bagă cu forța în Salvare pe o fată cu părul blond. În craniu parcă mi-a explodat o grenadă. Era Nadia! Primul gând: „S-a întors”. Dar morții nu se întorc. Nadia a murit acum nouă ani și șapte luni. Supapele de siguranță din creier au început să sară una după alta. S-au dus zăvoarele de protecție, s-a răsturnat ceva periculos, încă câțiva milimetri și se va răsturna la dracu’ și o să cad în schizofrenie totală… Obișnuința m-a salvat. Am oprit, am egalizat, am acoperit, am tras zăvoarele. Trebuie să văd ce se întâmplă. I-am ordonat liniștit lui Alik: „Frânează”. M-am apropiat. De fapt, nu e Nadia. E o fată care seamănă cu ea ceva de speriat. Parcă e reflectarea ei în oglindă. Cu o corecție din cauza denaturării sticlei. Asta are o altă expresie a feței. Ochii privesc altfel. Dar de la distanță nu o poți deosebi de Nadia… Problema e: cum să procedez cu Rambo și cu Huceak? Amândoi mi-au încălcat ordinul să nu deranjeze populația locală. Mă mâncau palmele să-i lichidez pe loc. M-am abținut. E mult prea periculos. De fapt, porcii ar fi fost pedepsiți nu pentru că au atentat la această fată anume, copia Nadiei, ci pentru încălcarea disciplinei. Totuși, s-au adăugat și motivele mele personale și de aceea e imposibil să anticipez cum va reacționa Sistemul și ce urmări o amenință pe fată. M-am temut să nu risc. Am dat celor trei – al treilea era un băiat localnic – ultimul avertisment.

Mi-am încălcat principiul de a pedepsi pe loc, dar nu am putut face altfel. În concluzie, Rambo s-a obrăznicit, a încălcat ordinul a două oară. De data aceasta va primi pedeapsa completă.

Îmi poruncesc să nu mă uit la Zarinka, dar ochii mi se întorc mereu spre ea.

— Vă place fetița?

Zuhur. Se uită viclean: m-am prins, cică. Îl parez dur:

— Ce, peste tot vezi numai muieri?

— Nu mă păcălești. Ai pus ochii pe aia albișoară.

— Asta îți și spun: lumea se gândește la diverse, tu numai la muieri.

Mângâie șarpele, măreț:

— Încă nu mă cunoști. Văd tot. Fata aia, de pe stâncă…

— Ei, e o fată acolo… Ce-i cu asta?

— Vreau să ți-o dăruiesc. Să-ți ofer un lucru plăcut.

— Zuhur, potolește-te. Contingentul femeiesc nu mă interesează.

— Eee, ia uită-te cum arată… E o margaretă.

— Mă descurc și fără flori.

Oftează prefăcut:

— Păcat. Refuzi darul…

— Hai, termină. E timpul s-o rezolvi cu Rambo.

Se îndreaptă, mângâie șarpele.

— Ce te neliniștești? O rezolv.

Rambo, vita, a încălcat ordinul. S-a dus spre moschee. La garda lui Zuhur. I-a luat lui Șuhi automatul. Gurg e cu el. Flecăresc cu militarii. De fapt, discută cum Rambo l-a dus pe comandant. Idiotul de Zuhur! Nu trebuie să le dai subordonaților asemenea motive.

— Hei, tu! Vino încoa! strigă Zuhur.

Rambo se uită în jur, aruncă o frază – militarii râd în hohote –, pornește. Agale, nepăsător. Se imaginează un militar de la trupele speciale din filme, cu vesta antiglonț pe trupul gol. S-a tot uitat

la video. Poartă vesta antiglonț precum Zuhur șarpele, din fală. Ordon:

— Lasă arma.

Rambo îi aruncă automatul lui Gurg. Se apropie.

— Ce-i asta?

Zuhur îl ia repede la întrebări:

— De ce nu asculți ordinul?

— Ce ordin? Ce-ai, Zuhur?!

— Unde ți s-a spus să stai? Unde ai stat?

— Ei, ce importanță are…

— Mai ții minte? Am spus: dacă mai încalci încă o dată ordinul, nu te mai iert.

Rambo se uită în jur. Aruncă o privire spre ai săi. Devine obraznic, rânjind:

— M-a iertat Dumnezeu… Uite, întreabă-i pe băieți.

Zuhurșo își iese din pepeni:

— Aici eu sunt Dumnezeu! Tu cine ești?! O otreapă fără neam! Cum vorbești cu mine? Cine ți-a dat dreptul?!… Hei, Gafur, du-l acolo – arată cu degetul o poziție la cinci metri de el – pune-l în genunchi.

Rambo se îndepărtează de Gafur.

— Pleacă de-aici, maimuțoiule! Zuhur, să fiu al dracului, iartă-mă. Nu am vorbit serios. Ce, nu poți să glumești?

Gafur îl apucă de mână, îl trage unde i s-a ordonat. Îl întoarce cu fața spre Zuhur. Rambo spune enervat:

— Ei, ce-i? Poate să stau și în patru labe?

Gafur îl apucă de umeri, îl pune cu forța în genunchi. Rambo sare în sus:

— Zuhur! Spune-i maimuței să nu fie obraznică!

Gafur îl pocnește peste bot. Rambo cade. Se chinuie să se ridice în picioare. Palid, cu fața plină de sânge, strigă:

— Gurg, frățioare, spune-i! Ce face?!

Gurg se strecoară până la Zuhur cu un mers dezinvolt, de interlop.

— Zuhur, ce prostii mai sunt și astea? Să pui un om bun în patru labe. Cine-i spală onoarea?

— Asta e grija ta?

— A mea sau nu, dar oamenii nu mai pricep nimic, sunt neliniștiți.

— Să nu se neliniștească. Mai bine să se pregătească să spună *djanoza* pentru el.

Gurg își rânjește dinții de metal:

— Kaium o să afle, n-o să-i placă…

— Mă descurc eu cu Kaium.

— Nici asta n-o să le placă băieților.

— Păi, descurcă-te tu cu ei. Ai înțeles?!

Fapt este că Zuhur e pornit tare. A ridicat vocea până și la Gurg… Și cine mai e și Kaium ăsta? Aud prima oară de el.

Gurg a răspuns, cu o șoaptă sinceră, răgușită:

— Am înțeles, dar tu ai înțeles? Cine o să te apere? Crezi că Davron? Noi apărăm. Știi și tu, în munți e periculos…

— Mă amenințI?

Gurg nu răspunde. Pleacă. Zuhur se uită neliniștit în urma lui. Spun:

— Zuhur, eu dau ordin: el o să-l execute.

— Chiar eu o fac!

Dacă vrea el, n-are decât, îl las să se distreze. Îl sfătuiesc:

— Spune-i lui Gafur să-i scoată lui Rambo vesta antiglonț.

— De ce? Are cap…

— În locul tău, aș ținti unde-i mai sigur. În piept.

— O să nimeresc unde trebuie.

Ce comedie! Își scoate stângaci pistolul din toc. Nu a tras des, asta e clar. Dacă în general o fi tras în ceva.

— Zuhur, du-te spre el dintr-o parte. Din dreapta sau din stânga…

— De ce?

— Dacă tragi de aici, atunci în linia focului sunt oameni. Cine știe ce se poate întâmpla…

— N-are importanță. O să nimeresc.

Iar s-a încăpățânat. Apelez la viclenie:

— Nu se îndoiește nimeni! O să nimerești. Dar în poziția asta, Rambo îți ia fața. Însă dacă stai într-o parte, panorama e completă. Ca la cinematograf. Pe ecran mare.

Mă bate pe spate:

— Bravo! Ai făcut o propunere bună. Ascultă, dar dacă glonțul intră în vestă, o s-o străpungă?

— Arată pistolul.

Îmi întinde un pistol micuț, de damă, ornamentat. Ridic din umeri:

— Depinde de la ce distanță tragi. Dar de ce te interesează?

— Așa.

— Conform STAS-ului, vesta antiglonț trebuie să oprească un glonț de Makarov de la cinci metri. Am cunoscut doi vulturi care s-au duelat îmbrăcați cu veste antiglonț. Nu știu, pentru adrenalină sau pentru o dispută, să verifice dacă poate fi străpunsă sau nu. Au tras de la vreo douăzeci de metri. Unul a nimerit. Glonțul nu a străpuns placa antiglonț.

— Douăzeci de metri… e departe.

— Vulturul ăla care a primit glonțul a avut patru coaste rupte. Și plămânii i-au fost afectați. A murit peste trei zile… Dar era PM[20]. În privința pistolașului tău nu pot să spun nimic. Glonțul e ușor, viteza e mică… Cel mai probabil nu va străpunge armura și nu-i va rupe coastele.

— Pistolaș! Alege-ți cuvintele.

— Bine: arma ta nobilă. Și tu ce vrei, să tragi în blindaj?

— Nu! De ce?!

— În orice caz, trage de la distanță mică. De la vreo doi metri. Cel mai bine e să tragi din față.

— Știu și eu.

Eu, disprețuitor, fără nicio adresă:

— Unii mai și trag siguranța de la pistol…

— Unde?! Arată cum.

Îi arăt. Mângâie șarpele, șoptește *bismillo.*

— Gafur, dă-i drumul.

Garda de corp îl apasă cu putere pe Rambo pe umeri. Rambo cade în genunchi. Strigă de durere. E clar că și-a spart rotulele. Nu-i nimic, acum nu mai trebuie să joace fotbal.

Zuhur se apropie, vine în dreptul lui Rambo, cu fața la mulțime.

— Oameni din Talhak! Nu am venit să vă oprimăm. Nu ca să vă încălcăm obiceiurile. Sunt consătean de-al vostru. Vă știu pe toți. Și toți mă știți.

Se strigă din mulțime:

— Știm! De ce l-ai omorât pe Ghioz?!

— De ce ne-ai luat pășunea? Toate oile au murit.

Băieți curajoși, muntenii ăștia. Sau încă nu și-au dat seama despre ce este vorba?

— De ce i-ați omorât pe acești doi nefericiți?!

Zuhur:

— Da, tovarăși, a avut loc un asemenea incident. Vom rezolva problema aceasta…

Pune mâna pe creștetul lui Rambo. Stânga. În dreapta are pistolul.

— Uite, omul ăsta… Este acuzat, se spune că i-a omorât pe consătenii voștri. El spune că s-a apărat. Spune că oamenii voștri l-au atacat. Dacă e adevărat sau nu, doar Dumnezeu va judeca. Dacă omul acesta este vinovat de moartea acelor nefericiți, va muri. Dacă nu e vinovat, glonțul nu-i va face niciun rău…

E claaaar. S-a decis să-i împace pe toți – și pe interlopi, și pe localnici. De aceea a întrebat despre vesta antiglonț. Totuși, l-au speriat duhurile. Bine, n-are decât să tragă unde vrea. Fără nicio deosebire. În orice caz, o să iasă cum am spus eu. Dacă Zuhur o face pe vicleanul, o să-l execute Gurg.

Zuhur face cinci metri la dreapta. Gafur îl întoarce pe Rambo cu pieptul spre el. Se trage într-o parte. Zuhur își potrivește pașii: unul înainte,

unul înapoi. Mai întâi nu-mi dau seama ce e cu dansurile astea cu tamburină. După aceea înțeleg ce se întâmplă: încă nu știe cum să procedeze. Vrea și sânge, dar se și teme. Și de fapt e groaznic: Rambo se uită fix în ochii lui. E greu să omori un om privindu-l în ochi.

În copilărie am văzut o fotografie în ziar: în Vietnam, un general cu ochii alungiți îl împușcă pe un susținător al Vietcong. Generalul e chel, uscat, slab – are mâna ridicată, fixând țeava pistolului chiar în tâmpla partizanului. Zuhur nu poate face așa ceva. Are destulă răutate și lipsă de sensibilitate, dar personal încă nu a avut ocazia să împuște pe cineva.

În sfârșit se decide. Ia poziția de tragere. Întinde mâna cu pistolul. Împietrește. Pozează. I se citește satisfacția. Șarpele se mișcă, își pune capul pe antebrațul lui. E ca un afiș…

Zuhur își eliberează mâna. O întinde din nou. Ochește. Judecând după unghi, în piept. Deci este în lesa duhurilor. E laș.

O împușcătură.

Reculul ridică țeava în sus. Îl nimerește pe Rambo în ceafă. E în ordine! Gurg se poate odihni. Deocamdată… Voi fixa timpul. Șaptesprezece și cincisprezece minute.

Basmacii se agită. Observ. Nu, nu vor îndrăzni. Totuși, îmi chem un militar:

— Komsomol, aici! Ce e acolo, la voi?

— Interlopii sunt supărați…

— Știi ce să faci în caz de ceva?

— Știu.

— Sunteți șapte. Tu ești șeful. Dacă e ceva, nu stai pe gânduri. Comandă. Distrugeți-i.

Vine la mine Zuhur. Bagă țeava pistolului în toc, nu nimerește, mâinile îi tremură. Reacție. Adrenalină.

— Ai văzut?!

Ochii îi strălucesc ca la motani.

— Nu, spune, ai văzut?! Cum am…

Ce așteaptă? Felicitări?

— Pentru prima dată, nu e rău, zic. Ai ratat cu vreo treizeci de centimetri.

— De ce mă jignești? Uite, e jos. Mort…

— Ai tras în piept. Data viitoare ține mânerul mai strâns. Și trage de probă înainte.

Vad de pe mutra lui: iar se simte jignit. I-am stricat sărbătoarea. Dar n-am chef să-i cruț firea delicată. Privirea lui Zuhur se duce în adâncime… Știu din experiență, este un semn că se gândește la ceva… Și-mi spune în aceeași secundă:

— Mulțumesc, Davron. M-ai ajutat, mi-ai dat sfaturi bune. Vreau să fac și eu pentru tine ceva bun. Fata aceea care ți-a plăcut… Margareta. O să-i spun lui Zanbur să o aducă aici. Să o iei tu. Dacă vrei, te însori, dacă nu, așa…

Vorbește grosolan. Mult prea grosolan. Crede că mi-a atins punctul sensibil. I-o tai direct:

— Termină cu periatul. Gata! Închide subiectul.

Dă din cap: pun punct. De fapt, sunt sigur că păstrează subiectul pentru viitor… Oare o să fie repercusiuni?! Drace, cât m-am ferit, am atras fata într-o situație dată dracului. Lucrul cel mai mizerabil e că nu o pot apăra. Mă tem să nu-i fac și mai mult rău.

Zuhur se duce spre cadavru. Scoate din buzunar și înmoaie în sânge o batistă albă. Strigă:

— Sunt printre voi rude ale celor omorâți?

Populația se agită:

— Ikrom, ieși.

Din rândurile din spate se strecoară un bătrân. În spatele lui, o femeie în vârstă, plânsă. Dintr-o parte vine un bărbat de vârstă medie.

— Veniți, comandă Zuhur.

Se apropie. Zuhur îi întinde batista bătrânului:

— Întorc cu sânge sângele vostru.

Bătrânul o ia cu grijă, să nu se murdărească. E clar că nu știe ce să facă cu cârpa însângerată.

Zuhur, măreț:

— S-o pui pe mormântul fiicei tale.

— Fiu. Fiul meu a fost omorât.

Pe fața bătrânului curg lacrimi.

— L-am răzbunat.

Zuhur pleacă înapoi. Se umflă de mândrie:

— Uite cum trebuie! Așa e drept. Și tu ai râs de mine. Nu mă respecți deloc?

M-am săturat. Diseară o să-i explic ce înseamnă respect.

— Zuhur, tu întreabă-i pe gardienii tăi, pe basmaci. Te respectă cel mai mult. Amenință cu Kaium…

Tresare. Apoi:

— Kaium! De-aia nu mai pot eu de el.

— Ei, ei… Dar cine e ăsta?

— O rudă de-ale mele, un om de nimic. Un om mărunt…

— E claaaar.

Zuhur se întunecă la față. Se uită de parcă vrea să ia la țintă.

— Să nu crezi că am vorbit de respect numai pentru control. Știu, mă respecți. Și eu te respect. De aceea te-am întrebat de fata aia albișoară. Credeam că poate îți place. Nu voiam să-ți iau femeia. Dar tu ai spus că n-ai nevoie de ea. Bine, n-ai nevoie de ea, o iau eu pentru mine.

— Lămurește: cum adică „o iei”?

— Aaaa, o iau eu cumva…

Aproape simt cum explodează liniile de putere, se întind de la mine la fata de pe stâncă. Liniile se înmulțesc, se împletesc, o înfășoară într-un ghem fierbinte, invizibil. Mi-e frică să mă mișc, să nu spun ceva ce nu trebuie, altfel o să se declanșeze o nenorocire incredibilă. Trebuie să mă liniștesc. Inspir adânc, expir încet. E în ordine! Vorbesc absolut liniștit:

— Nu va fi *cumva.* Eu nu permit. Dacă îți place, te însori. Dacă ea va fi de acord.

Este cel mai mult ce am putut să fac. Zuhur nu acordă nici cea mai mică atenție cuvintelor mele „nu permit”. Nu de asta îi arde. I-am pipăit punctul

dureros, l-am zgândărit și scormonesc cu plăcere în rană:

— Tu nu mă cunoști. Dacă va fi de acord?! O să fugă. Dacă o s-o chem, toate fetele astea o să se bată între ele. Ce crezi, asta albă, margareta, o să fugă sau nu? Vreau să te rog ca pe un prieten…

Tace. Se uită cu atenție: cum reacționez? Sporește presiunea:

— Tu ai spus că trebuie să mă însor. Mulțumesc, m-ai sfătuit bine. Mă îndoiam puțin, acum nu mă mai îndoiesc… Fă-mi încă un serviciu – fii petitorul meu. Vorbește cu ea. Dacă nu vrea, convinge-o să fie de acord. Chiar tu ai spus: trebuie să fie de acord.

Îmi poruncesc să mă liniștesc. Inspir adânc, expir. E în ordine. Spun rece:

— Găsește pe altcineva.

El crede că a obținut asupra mea victoria cea mai importantă – își ia de soție fata care-mi place mie. Încerc să-mi înving sentimentul de vinovăție. Fata a intrat în zona de contact și orice amestec doar va tensiona câmpul. De aceea de azi nu pot să-l ating pe Zuhur nici măcar cu un deget. A avut noroc, vipera… E satisfăcut. Se întoarce, strigă:

— Gado!

Fratele mai mic al lui Zuhur se învârte pe alături. La jumătate de metru în spate. Observă. Se preface indiferent. A venit cam acum un minut. A observat tensiunea dintre mine și Zuhur și imediat vine lângă focarul conflictului. Spionajul nu doarme.

Zuhur dă indicații:

— Fata de pe stâncă. Albișoara…

Gado, servil:

— S-o aduc aici?

— Nu, află care sunt părinții ei și pețește-o. Vreau să mă însor. Stabilesc ora. Șaptesprezece și douăzeci și unu.

14. DJORUB

Ieri a venit la noi un curier de la Zuhurșo. A intrat în kișlak, l-a oprit pe primul pe care l-a întâlnit – naivul Zirak – și i-a ordonat să aducă persoana cea mai importantă. Zirak a dat fuga la *rais* și pe drum a răspândit vestea în kișlak.

În acel moment consultam oaia bolnavă a lui Hilol, dar, fără să termin, mi-am spălat repede mâinile și, împreună cu Hilol, ne-am grăbit jos în piață. Emisarul a fost înconjurat de bărbații care locuiau în preajma moscheii. Iar emisarul însuși… Ca să vezi! S-a dovedit a fi băiatul bubos și slăbuț din Satul de Sus, Tioșa, fiul lui Malah mutul. Acel Malah care îl omorâse pe nepotul meu, Ibod. Ptiu! Cu o cămașă militară veche, decolorată, cu automatul pe umeri, băiatul semăna cu un vițel leșinat care dă alene din coadă să gonească mușteleare l-au năpădit. Abia a ascultat, parșivul, întrebările bătrânilor:

— Ei, băiete, de ce te-a trimis Zuhurșo? Ce ordin ai adus?

A răspuns nepăsător:

— Când va veni cel mai important, lui o să-i spun.

A venit în fine *rais*-ul, Tioșa i-a întins dezinvolt o mână. Nu două, cu respect, ca față de o persoană mai în vârstă sau egală, ci una, ca unuia inferior. Bărbații au început să mormăie dezaprobator, *rais*-ul s-a înnegrit de mânie, dar s-a abținut și a strâns mâna.

— Ei, povestește.

Tioșa s-a interesat pe un ton superior:

— Unde? Direct pe uliță?

Rais-ul nostru, amenințător, s-a pierdut pentru prima oară în viață, astfel încât nu a găsit un răspuns demn. Să taci e rușinos, iar să pufnești e periculos: băiatul e neînsemnat, dar a fost trimis chiar de Zuhurșo…

— E un comunicat important, a binevoit să rostească Tioșa. Nu se poate în fața oamenilor… Unde aveți aici un loc ferit?

Era clar și fără cuvinte că băiatul vrea să extragă din misiunea sa, ca dintr-un os de berbec, toată măduva dulce. L-a scos pe *rais* din încurcătură înțeleptul Dodihudo:

— Veniți la mine. Aici, foarte aproape…

Și l-a condus, bătrânul vulpoi, pe Tioșa obraznicul cu tot respectul în *mehmonhona*-ua lui. *Rais*-ul și oamenii respectați s-au grăbit să se ducă după ei. Nu m-am mișcat din loc, deși eu, ca și ceilalți, abia așteptam să aud ce dispoziție ne trimisese Zuhurșo. Niciodată în viață n-o să stau la *dastarhon* nici cu mutul, nici cu neamul lui!

Iodgor a povestit seara că băiatul a mâncat pe săturate, a băut în voie, s-a delectat cu respectul bătrânilor și abia după aceea a spus de ce venise. Mâine ne va vizita Zuhurșo. Toți oamenii trebuie să se adune și să aștepte. Tioșa n-a mai zis altceva…

Am ascultat despre cum o făcea el pe importantul și-mi părea rău de băiatul cel prost, dar eram și neliniștit. Lipsa de respect față de bătrâni este un simptom și spune că temelia societății este slabă. Din vechime am supraviețuit numai pentru că am urmat cu fermitate legile moșilor. Cei bătrâni îi învățau pe tineri ce primiseră și ei de la bunici. Dar cei care nu-i respectă pe bătrâni sunt surzi la învățăturile lor și în felul acesta își rup legătura cu generațiile trecute. Ei pierd rușinea, pentru că pierd frica și nu se mai tem de condamnarea bătrânilor. Împreună cu rușinea pierd conștiința și, pierzând conștiința, uită de răspunderea față de oameni și nu au grijă decât de bunăstarea lor. Și atunci ce va fi?! Oamenii n-o să se mai ajute unii pe alții. Cei bogați și puternici vor înceta să-i susțină pe cei săraci și slabi, iar ceilalți – să nutrească recunoștință față de ei. O să se gândească numai la

cum să le ia averile. Se va prăbuși întreaga rânduială solidă datorită căreia noi supraviețuim în munții aspri. Și ăsta e numai începutul…

E groaznic să-ți imaginezi cum se va dezvolta boala. Tioșa nu se află de mult timp în detașamentul lui Zuhurșo, dar a apucat să se molipsească. Doar acolo slujesc și băieții din Talhak. Cum o să se întoarcă în kișlak? Sper numai ca această comunitate să aibă imunitate, să se descurce cu infecția…

Oricum ar fi fost, Tioșa a fost condus cu onoruri și s-au apucat să ghicească de ce vine la noi Zuhurșo.

Naivul Zirak a îngăimat:

— Să ne dea fainǎ.

Șokir a spus enigmatic:

— Să facă percheziție.

Nu am prins sensul, dar n-am vrut să-l întrebăm pe Mazăre, nimeni nu voia să arate că nu știe. Numai Zirak, suflet simplu, nu a rezistat:

— Asta ce mai înseamnă?!

Șokir a zâmbit:

— Percheziție este atunci când îți bagă degetul în anus – caută să vadă dacă nu ai ascuns ceva. Și, ca să nu-și spele mâinile, tu trebuie să le lingi degetul.

Ne-am încruntat, dar Șokir nu a fost mustrat pentru cuvântul necuviincios, doar ne-am uitat unii la alții – adică ce să faci cu unul ca Mazăre? Nu degeaba se spune: „Dintr-o gură proastă iese miros urât”. Dar, la drept vorbind, am remarcat de mult că până și cei mai inteligenți și stimabili oameni îl ascultă cu atenție pe Șokir și bagă la cap. De parcă el, Mazăre, știe ceva ce ei nu știu…

Oricât de uimitor ar fi, nu el a ghicit, ci Zirak. Zuhurșo ne-a adus fainǎ și zahăr, dar alimentele s-au dovedit a fi pângărite de sângele nefericiților Salim și Zuhro.

Posaci și întunecați, ne-am adunat în piață. Nu ne bucurau sacii cu fainǎ expuși vederii în

camioane. Fiecare se gândea numai ce preț groaznic va cere Zuhurșo pentru „ajutorul său umanitar”.

Se spune: „Dacă te îneci, să nu te bazezi pe Dumnezeu, ține-te de o tufă”. Țăranul se ține mereu de tufa încleștării cu moartea – se teme să nu moară de foame și mereu se bazează numai pe sine. Poate că, desigur, eu greșesc, dar în deceniile precedente parcă abia ne-am desfăcut puțin degetele. Am verificat: n-o să ne lase să ne înecăm, o să ne salveze. Puterea sovietică i-a dedulcit pe oameni, au început să spere precauți în sprijinul ei. Acum, când puterea aceea nu mai exista, ne-am încleștat de tufa și mai înverșunați ca înainte. Am rămas din nou singuri cu pământul sărac și clima aspră și statul deja nu ne mai vine în ajutor. Nimeni nu ne va ajuta. În orice caz, nu Zuhurșo, indiferent ce ne promite el.

Nimeni nu-l credea. Și cum să crezi un om care poartă pe el un șarpe uriaș…

— Un șarpe, a spus încet cumnatul meu Sanghin, care stătea alături. Păi, ce, e clovn? De ce amuză oamenii?

Bătrânul Behbud, tatăl Bahșandei, a răspuns încet:

— Cu cât mai urâtă e maimuța, cu atât mai complicat e jocul –, dar în voce se simțea mai mult frică decât ironie.

Între timp, Zuhurșo îl pusese pe ucigașul lui Salim și al soției lui în genunchi și scosese pistolul.

— O să tragă în piept! a exclamat Ser, cu curaj, fără să se ascundă. Ce treabă are aici Judecata lui Dumnezeu?! Omul are vestă antiglonț. Pe cine vor să păcălească?! Am făcut armata, știu…

Zuhurșo s-a îndepărtat la câțiva pași și a ridicat pistolul. Toți amuțiseră. Oamenii noștri adoră tablourile astea ca niște copii. Pentru o clipă parcă uitaseră de moartea consătenilor și despre necazurile pe care le prevestea sosirea lui Zuhurșo.

Spectacolul îi absorbea până la uitarea de sine. Oamenii fremătau, vorbind încet:

— Nu are deprinderea de a trage…

— Nu ține ferm arma.

— Mai bine ar pune pe el șarpele de la gât.

Deodată, ca la un ordin, toți au amuțit, așteptând… Împușcătura a bubuit în liniște. Și atunci am auzit cum trupul criminalului s-a lovit încet, surd, de pământul pietros. Parcă cineva ridicase un sac greu și-l scăpase, neputând să-l țină.

— O-ha! au exclamat bărbații dintr-odată.

Nu de mirare sau de surprindere, ci confirmând parcă execuția ce avusese loc. Femeile, care stăteau în spate, au scos strigăte de uluire și au început să bolborosească:

— *Tovba, tovba*…

Așa se spune ca să îndepărtezi relele sau să-ți depășești frica. Bărbații tăceau. Nu ne bucura execuția, pentru că se întâmplase ceva ce nu înțelegeam. Numai Zirak, suflet simplu, a exclamat:

— Dreptate! Sângele se spală cu sânge.

Așteptam neliniștiți să vedem ce se va întâmpla. Soarele deja traversase cerul deasupra defileului și cobora spre culmile lanțului Hazrati-Husein, al cărui perete abrupt se înălța în fața noastră. Deja se întinsese la poalele lui o umbră îngustă, învelise acoperișul moscheii și se târa treptat spre noi.

Oamenii se liniștiseră și deodată am auzit cum din spate, jos, sub râpă, urlă și huruie apa râului Obi-Talh. Din copilărie mă deprinsesem cu larma veșnică a râului și încetasem s-o mai disting dintre celelalte sunete. Acum șuvoiul urla asurzitor, parcă era un spărgător de pietre. Vuietul, înainte familiar, era îngrozitor, suna ca o profeție și parcă prevestea: să vă așteptați la o nenorocire.

Nenorocirea nu s-a lăsat așteptată. Gado, fratele lui Zuhurșo, lăsând în stânga o umbră lungă, piezișă, se apropia de noi, umbra traversa piața și

pătrunsese în mulțime, parcă era limba unui ceas solar ce anunța apropierea unui timp groaznic. Pe drum, Gado pășise peste trupul criminalului, călcând cu piciorul în balta de sânge, iar după el venea o urmă însângerată care pălea cu fiecare pas. Gado parcă mergea singur pe un drum pustiu – oamenii se dădeau la o parte, se înghesuiau, iar el pășea sumbru prin coridorul viu, îndreptându-se spre stânca pe care se strânseseră grămadă fetele. De acolo, de la înălțime, ca dintr-o lojă, fetițele cele proaste îl priveau cu o curiozitate entuziasmată pe frumosul zvelt, șopteau și râdeau între ele. Când s-a apropiat, fetele au tăcut și s-au uitat fix la el de sus.

— Hei, tu! a început să strige Gado, arătând cu degetul spre una dintre ele. Cine e tatăl tău?

Inima mi s-a strâns de neliniște. Oare Zarinkăi i se adresează? Cine, dacă nu ea, se remarcă în grupul fetelor? Bahșanda i-a poruncit să-și lege baticul, dar Zarinka, pentru a-i face în ciudă mamei vitrege, refuzase să poarte până și tiubeteica, iar capul ei auriu lumina în mulțimea pestriță a fetelor. Stând pe marginea stâncii, ea se uita dârz și curajos la Gado de la înălțime. Apoi s-a întors și și-a ațintit privirea spre partea opusă a râului, spre culmea Hazrati-Hasan.

— Hei, tu, albișoaro! Pe tine te întreb…

Andrei s-a năpustit spre stâncă, dar l-am apucat de mână:

— Încotro?! Pur și simplu întreabă…

Dar m-am grăbit să mă duc acolo unde, acoperindu-se una pe alta, se holbau femeile:

— O orfană. Nu are tată…

— Tatăl a murit…

Gado le-a aruncat o privire nepătimașă. Le-am dat la o parte pe femei și m-am dus lângă el:

— *As salom*…

El, fără a-și întoarce capul, m-a întrerupt:

— Tu cine ești?

— Unchiul acestei fete, fratele răposatului ei tată.

Gado și-a mutat asupra mea privirea inexpresivă:

— Bine, mergi și tu. Deci, ascultă, unchiule: Zuhurșo a dorit s-o ia pe… Cum o cheamă? A, nu are importanță… A dorit s-o ia de soție. Cum se spune la voi, după obicei: „Am venit să ne iei de rudă…” Sau ceva în genul ăsta…

— Vah! au exclamat puternic femeile.

— Ce fericită ești tu, fată, să fiu eu jertfa în locul tău…

— Comandantule frumos, nu mă iei pe mine de soție? striga văduva Șașamo, o muierușcă vioaie.

Ce femei proaste! Parcă uitaseră că e necuviincios să petești în public. Petitorii trebuie să discute între patru ochi cu părinții, ca, în caz de refuz, să nu fie ofensați. Gado nu se temea de refuz. Și nu avea nevoie nici de acordul meu. Respectând în vorbe obiceiul, o lua pe fată cu forța. De parcă eram la ferma colhozului, să mi se ierte comparația grosolană. Când vaca este dusă la montă la taur, zootehnistului nu-i trece prin cap s-o întrebe dacă vrea sau nu…

Zarinka, de la înălțime, se uita drept în ochii mei. Privirea spunea: „Ei, unchiule, ce faci, iar o să te arăți laș?”

Mi-am coborât privirea și am spus:

— O mare onoare pentru noi… Ne pare tare rău…

— Ce bâigui acolo?! a întrebat rece Gado. De ce vă pare rău?

— E petită. E promisă unei familii respectabile. Am fi bucuroși să anulăm înțelegerea, dar e imposibil…

În acest timp, din cercul femeilor a țâșnit deodată Șokir, ca un gândac care iese la suprafață dintr-un urcior cu șerbet:

— N-am prea auzit de o asemenea înțelegere. A, Djorub? Spune-ne și nouă, cine e logodnicul?

Fie el blestemat, Mazăre! M-am pierdut. Trebuie să spun, fără să mă ascund, că m-am speriat. Totuși, Gado i-a tăiat-o, neașteptat pentru mine:

— Dacă omul acesta, fratele răposatului ei tată, spune că e promisă, înseamnă că așa este. Cine, dacă nu el, să știe asta?

S-a întors spre mine:

— Iar tu, frate al răposatului, dacă îți ții așa de tare cuvântul, promite că ne inviți la nuntă.

Am îngăimat o invitație, dar Gado m-a plesnit peste umăr și a plecat, ca în pustiu, prin oamenii dați la o parte. Pe drum, la fel ca la venire, a pășit peste cadavru… Abia atunci mi-am dat seama ce liniște e în jur. Oamenii tăceau și se uitau la mine. Iar eu nu puteam să-mi vin în fire, uimit că totul se soluționase așa de repede și de simplu.

Șokir a spus tare:

— I se aduce proastei de fete halva dulce, și el cere: „Dați-mi ridiche”.

Prin ironia asta stupidă parcă dăduse un semnal – bărbații, împingând la o parte femeile, începuseră să facă reproșuri:

— Ce s-a întâmplat, Djorub?! Ești om inteligent, dar ești chiar un *devona*…

— Dacă nu ai grijă de tine, de ce nu te-ai gândit la comunitate?

— De o sută de ani au așteptat un asemenea noroc, iar tu l-ai dat pe vânt.

— Ai atras nenorocirea asupra întregului kișlak…

Numai Ser mă susținea:

— Bravo, Djorub! Ești un om curajos.

— Taci! au sărit la el. Tu, neînsurat, fără copii, ce poți pricepe?

— Dar Djorub e tată cu mulți copii, a spus Șokir.

Nu aud des de la consăteni reproșuri pentru faptul că nu am copii, dar în acest moment ironia lui Mazăre aproape că nu m-a atins, eram mândru

și mulțumit. Am făcut ce am putut, dar va fi cum va decide Allah…

Zvonul că „Djorub l-a refuzat pe Zuhurșo” a cuprins într-o clipită mulțimea, ca un foc făcut din iarbă uscată. Când am revenit la ai mei, bătrânul Behbud, tatăl Bahșandei, a șuierat supărat:

— De ce ai luat-o înaintea bătrânilor? De ce ai decis singur? De ce nu ne-ai întrebat? De ce ai refuzat…?

Tata tăcea compătimitor și numai dădea din cap: am făcut bine. Dar eram cuprins de îndoieli. Inima îmi spunea că Zuhurșo nu se va lăsa. Doar am amânat inevitabilul. Oare e rațional să te împotrivești unui lucru pe care nu-l poți schimba? Despre ce vorbesc acum ei, Zuhurșo și Gado?

Seara târziu, în aceeași zi, *rais*-ul ne-a povestit discuția lor.

— Îl văd, povestea el cu un aer important, pe omul ăsta, fratele mai mic al tovarășului Hușkadamov, că vine înapoi. M-am mirat. Cum de s-au înțeles așa de repede? Îi spun tovarășului Hușkadamov: „Uite ce mai pețit!”, zic. „Două vorbe și treaba e făcută. Acesta este colectivul din kișlakul nostru. Tare mult vă mai respectă în Talhak”. Tovarășul Hușkadamov n-a răspuns nimic, dar mi-am dat seama că i-au plăcut cuvintele mele. Apoi omul ăsta, fratele mic al tovarășului Hușkadamov, a venit la noi și a spus: „Nu iese nimic, frate. Fata asta se pare că e pețită. În curând va avea loc nunta”. Tovarășul Hușkadamov s-a supărat foarte tare. „De ce te-am trimis?!”, a început să strige. „Să aduni vești din sat? De ce nu mi-ai adus fata?” „Frate”, a răspuns omul ăsta, Gado, fratele mai mic al tovarășului Hușkadamov, „nu am vrut să jignesc oamenii”. „Ce treabă au aici oamenii?! Pe mine m-ai jignit! M-ai făcut de rușine!”, a început să strige tovarășul Hușkadamov. Iar omul ăsta, fratele lui mic, parcă e prost de tot. „Te rog să mă scuzi, frate… Tot Sangovarul știe dreptatea dumitale. Credeam că

dacă voi acționa prin forță va cădea umbra și asupra autorității dumitale…” Tovarășul Huşkadamov s-a enervat și mai tare: „Nu pot să-ți dau nici cea mai simplă treabă. Tu…” Dar omul celălalt, Davron, comandantul, a spus: „Gata cu analiza, Zuhur. E timpul să începem mitingul. Timpul trece”.

E uimitor pentru mine: cum l-a întrerupt pe tovarășul Huşkadamov fără niciun fel de respect. Dar tovarășul Huşkadamov nici nu s-a întors spre el. Mânia i se potolise însă. M-a întrebat: „Ce credeți, *rais*? Ce mă sfătuiți?” Eu, desigur, mă gândesc doar la un singur lucru – la binele comun. Îmi zic: dacă tovarășul Huşkadamov va lua o fată tocmai din kișlakul nostru, toți vor avea un mare avantaj. Spun: „Tovarășe Huşkadamov, și dumneavoastră sunteți din partea locului, știți tradițiile noastre… Dar acum sunt vremuri noi, putere nouă. Azi vechile superstiții nu mai sunt necesare nimănui. Dacă dumneavoastră îl chemați pe capul familiei și rezolvați cu el treaba asta, va fi foarte corect”. Tovarășului Huşkadamov i-au plăcut cuvintele mele. „E un sfat bun”, a spus. Omului ăstuia, uriașul cel pătat – *palvon*, i-a poruncit: „Adu-l”.

Omul ăsta, *palvon*-uriașul, s-a dus să îndeplinească ordinul. Dar tovarășul Huşkadamov se pare că încă era supărat. „Hei, Zanbur, a poruncit, adu aici și fata”.

Rais, se înțelege, s-a lăudat și a exagerat puternic participarea sa la discuțiile conducerii, dar a redat corect esența. S-a întâmplat lucrul de care mă temusem: refuzul îl mâniase pe Zuhurșo și nici apărarea inexplicabilă a lui Gado nu ne-a ajutat.

— Vine Gafur, Gafur…, au început să șoptească în jur.

Venea la noi un munte de om cu urme de vitiligo pe față și pe brațe. Era îmbrăcat în haine de camuflaj și asta, pe lângă petele albe de pe pielea neagră, îl făcea să semene cu un taur bălțat uriaș.

Gafur s-a oprit în fața mulțimii cu picioarele larg desfăcute și a început să urle:

— Cine?!

Sărmanii consăteni ai mei! Dintr-un singur cuvânt au înțeles ce întreabă, toți ca unul s-au întors în direcția noastră și au început să strige:

— Uite-i acolo!

Gafur a pornit spre noi.

— Cine?!

Bătrânul Behbud, tatăl Bahșandei, a arătat:

— El. Uite, omul acesta, Djorub…

Tatăl meu e cel mai bătrân din *kaun*-ul nostru, e scump la vorbă și de regulă îl trimite să vorbească în public din partea familiei pe Behbud. E adevărat, nici acesta nu e prea vorbăreț, dar acum se sfiise de tot.

— Să mergem, a spus Gafur. Zuhurșo cere să vii la el.

În clipa aceea am remarcat cu coada ochiului că vine spre oameni cel de-al doilea gardian al lui Zuhurșo, Zanbur. După ce am trasat mental linia deplasării lui, am calculat cu groază încotro se îndreaptă. Spre Zarinka!

Gafur m-a apucat de mână.

— Stai o clipă, l-am implorat.

S-a întors, l-a văzut pe tovarășul său și pe neașteptate mi-a dat drumul. A zâmbit:

— Bine. Să ne uităm…

Zanbur, dând la o parte oamenii, s-a oprit lângă stânca înaltă și a bubuit:

— Hei! Coboară aici.

Am auzit din spate gemete și sunete de luptă. M-am întors: Sanghin și Kurbon îl țineau pe Andrei, iar acela se smucea disperat. M-am întors. Ce puteam să-i spun…?

Între timp, Zanbur a repetat:

— Coboară! Ce te uiți așa?

Zarinka a răspuns ironic:

— Urcă tu!

El, gânditor, se scărpina pe gât.

— Cum?!

— Ia o scară.

Zanbur s-a gândit că se poate urca pe undeva prin spate și a început să ocolească stânca. Abia a dispărut din vedere, că Zarinka a sărit ușor jos. Parcă era un fulg în bătaia vântului.

— O-ha! strigau aprobator bărbații.

Între timp a apărut sus Zanbur, împingând fetele.

— Unde e?

Zarinka i-a spus:

— Am coborât. Acum coboară și tu. Sari! Ce, ți-e frică?

Și, cât s-a gândit el, ea a dispărut în mulțime.

Gafur m-a tras din nou de mână și a urlat:

— Te-ai uitat suficient? Să mergem.

Era inutil să mă împotrivesc. Am spus: *Io bismillo*… și am plecat după el. În minte am implorat ajutorul *arvoh*-ilor noștri, al moșilor-răposați, și încercam să mă adun pentru a face față acestei noi încercări a destinului. M-am uitat la oameni și am văzut cu groază că Zarinka ieșise din mulțime și, traversând pieziș piața, se îndrepta tot spre moschee. Am făcut cu mâna, poruncindu-i să o ia înapoi. Zarinka mi-a făcut cu ochiul și s-a întors. Când a trecut pe lângă mort, a aruncat o privire spre trupul lui, bărbia i-a tresărit și s-a oprit la trei pași de Zuhurșo. Eu m-am oprit alături de ea…

Șarpele de pe umerii lui Zuhurșo s-a îndoit, a ridicat capul și mi-a aruncat o privire moartă. Șerpii văd rău, ziua sunt aproape orbi. Dar șerpii boa au un incredibil organ al simțului – vederea caldă, și mirosul lor este foarte bun. Reptila simțise mirosul fricii mele.

Oricât de uimitor ar fi, Zuhurșo zâmbea binevoitor.

— Deci dumneavoastră sunteți mirele? a întrebat aspru Zarinka. Haideți să vă explic imediat: nu mă pregătesc să mă mărit.

Zuhurșo s-a minunat:

— Ei! Davron, ia privește, ce fermă e…

Davron s-a întors și n-a scos niciun cuvânt. Zarinka s-a tulburat puțin:

— Asta pare probabil ofensator. Nu vă supărați, vă rog, și n-o luați personal. De fapt, nu vreau să mă mărit cu nimeni.

Zuhurșo o privea pe Zarinka întocmai ca pe o ciudățenie:

— Ce fată curajoasă! Dar necivilizată. Ce crezi, Davron? Tatăl a educat-o prost. Fata vorbește grosolan, iar tatăl stă și se uită…

— Unchiul Djorub nu e tatăl meu, a spus Zarinka. Tatăl meu a murit.

— Ț, ț, ț, orfană, a compătimit-o prefăcut Zuhurșo. Și mai rău. Cu atât mai mult o orfană trebuie să se poarte mai modest.

Davron a spus nepăsător:

— Termină cu ironiile, Zuhur. Dă-i drumul fetei.

— Să-i daaaau druuumuuuul? Glumești?! Vrei să o faci de rușine? Zuhurșo a pețit-o, iar după aceea a refuzat…? Întreabă-i pe oamenii din kișlak. Ce vor spune?

— Nu trebuie deloc să refuze, tovarășe Hușkadamov, a confirmat *rais*-ul.

În acest timp cineva m-a strigat disperat în spate. M-am întors: la câțiva pași distanță, Andrei încerca să se smulgă din mâinile lui Zanbur.

— Ce?! a întrebat Zuhurșo.

— A venit în fugă la tine, a pufnit Zanbur.

— Terorist? Ia vezi.

— Nu-i faceți rău, vă rog, a spus repede Zarinka. Este fratele meu.

— Frate? Inte-re-sant… Hei, adu-l încoa pe frate!

Zanbur l-a tras pe Andrei mai aproape.

— De ce te-ai grăbit? a întrebat Zuhurșo. Vrei să te oferi de soție în locul surorii?

Am auzit cum Andrei expiră brusc și m-a cuprins groaza că băiatul va răspunde cu o ofensă.

Mi-am adus aminte cum l-a pedepsit Zuhurșo pe răposatul Ghioz numai pentru o glumă prietenească și am încercat să atrag asupra mea mânia lui Andrei.

— Hei, cățelandrule, ce crezi că-ți permiți?! am strigat. Cine te-a chemat?! Ce te bagi în treburile celor mari?!

Andrei mi-a aruncat o privire nebunească, care spunea fără cuvinte: „Lașule! Trădătorule…” Mulțumesc lui Dumnezeu că mi-am atins scopul.

Zuhurșo a pornit să râdă în hohote:

— Acum a început să vorbească și unchișorul nostru… Cam târziu, unchișorule. Trebuia să-i educi înainte. Desigur, nu l-ai pedepsit, acum va trebui să-l îndrepți. Trebuie să-l pedepsesc eu…

— Nu e nevoie. Nu-l pedepsiți, a șoptit Zarinka.

— Zanbur, ia-l, a poruncit Zuhurșo.

Băiatul cel zdravăn l-a apucat pe Andrei și l-a tras spre mașinile care stăteau la distanță.

— Lasă-l, animalule!

Zarinka s-a smucit spre el, dar am apucat să-i prind mâna și cu mare greutate am ținut-o în loc.

Zuhurșo se delecta cu cele întâmplate.

— Ei, Davron, de ce taci? Cum să-l pedepsesc? Știu că ție îți plac împușcările, dar aș vrea să mă gândesc la ceva mai bun. Știu numai metode vechi, simple. Să tai capul. Să ard pe foc. Să înec. Să leg de coada calului… *Rais*, sunt cai în kișlak? a strigat el, fără să se întoarcă.

Rais-ul nostru, care se agita modest în spate, lângă peretele moscheii, a ieșit înainte și a raportat:

— Sunt cai, tovarășe Hușkadamov!

— Măcar aveți ceva, a spus ironic Zuhurșo. Probabil că acești cai sunt pe jumătate leșinați. Va trebui să-l aruncăm de pe stâncă. Cu sărăcia voastră, nu-mi mai rămâne nimic altceva.

Rais-ul nostru s-a întristat respectuos:

— Tovarășe Hușkadamov, avem de toate…

— Ce?! Ce aveți? Pietre…? Propui să-l omorâm cu pietre? Sărăcie! Să-l prăjim în ulei, nu aveți ulei. Să-i turnăm pe gât plumb, nu aveți plumb.

— Aveți dreptate, tovarășe Huşkadamov, a spus *rais*-ul. Suntem oameni săraci, nu aveți ce să luați de la noi…

— Greșești, a zis Zuhurșo. Fiecare are ceva ce să i se ia. Mai ales voi. Dar nu despre asta e vorba. Ce să facem? Spune, *rais.*

Spre onoarea *rais*-ului, de data aceasta a tăcut. Deși Zuhurșo se amuza, glumea, jucându-se cu Zarinka și cu sărmanul nostru *rais* precum șoarecele cu pisica, în orice moment putea trece de la bunăvoința prefăcută la furie.

Totuși, Zuhurșo n-a așteptat niciun răspuns de la *rais.* A mângâiat șarpele.

— A fost odinioară un rege care-și hrănea șerpii cu creier de om… Davron, ce crezi, Mor vrea să mănânce creier?

— Nu te prosti! a spus Davron.

— Sunt de acord! a început să strige disperată Zarinka.

— Și mai este o metodă…, a spus Zuhurșo și a tăcut deodată.

După fața lui mi-am dat seama că el visa serios: nu ar trebui oare pusă în practică o pedeapsă groaznică?

— Auziți?! Sunt de acord!

Zuhurșo parcă s-a trezit, a început să clipească și a întrebat aiurit:

— Ce strigi așa…? Cu ce ești de acord? Să-l ard sau să-i tai capul?

— Sunt de acord să mă mărit cu dumneavoastră dacă nu vă atingeți de fratele meu, a spus apăsat și clar Zarinka.

Zuhurșo a zâmbit:

— Mă rogi?

Zarinka, ezitând, a rostit apăsat:

— Vă rog.

— Davron, să fii martor, a zis Zuhurșo. Fata mă roagă să mă însor cu ea.

Inima mi-a murit… Ce va răspunde Davron? Se va amesteca? O va apăra? Nu demult, în Voruh, nu a vrut să-l salveze pe Ghioz, a scuipat, a plecat… Oare acum îi va lua partea Zarinkăi?

Davron tăcea și Zuhurșo s-a întors spre Zarinka:

— Promiți?

De data aceasta, Zarinka n-a ezitat:

— Promit.

Am făcut un pas înainte și am spus:

— Nu are dreptul să promită. Cuvântul ei nu înseamnă nimic. Nu e în regulă dacă orice fată începe să aleagă cu cine să se mărite… Obiceiurile din bătrâni nu trebuie încălcate. Sunteți tadjic, musulman, știți. Decid cei mai în vârstă din familie. Așa e legea noastră…

Cu fiecare cuvânt al meu, fața lui Zuhurșo se întuneca. Zâmbetul binevoitor a fost înlocuit de un rânjet răutăcios. Încă o clipă și…

Dar în acel moment s-a amestecat Davron:

— Omul are dreptate, Zuhur. Ei au legea lor, legile nu se discută. Las' să rezolve el.

Zuhurșo s-a întors, rânjind încet:

— Este un ordin sau un sfat?

— Un sfat, i-a tăiat-o Davron.

— *Huș*, bine. Să fie un sfat… Deci, Davron mă sfătuiește să o pețesc. O singură problemă, nu știu unde să găsesc peținori. Gado deja a stricat o dată treaba. E necuviincios să-l trimit iar. Din nou va fi refuzat. Poate va fi de acord Davron? Nu e rudă cu mine, dar uneori sunt primiți și peținori străini. Oameni demni…

Se prefăcea că meditează cu voce tare, dar am ghicit: totuși se teme să i se adreseze direct lui Davron. Știe că va primi un răspuns tăios și jignitor. Respectă limita. A tăcut puțin și a adăugat:

— Se pare că nici pe Davron nu mă pot baza. El nu știe tradițiile strămoșești. E om de oraș… Va trebui să-i întreb pe cei din kișlak.

Ridicând vocea, a strigat:

— Hei, oameni! Vreau să iau de soție o fată din așezarea voastră. Pe cine să iau de petitor? Cine e cel mai respectabil om de la voi?

Mulțimea începuse să se agite. Dar nici n-au apucat bărbații să strige câteva nume, că de undeva din rândurile din spate, dându-i pe toți la o parte, a ieșit Mazăre și a pornit șontâcăind spre Zuhurșo, strigând din mers:

— Luați-mă pe mine, pe mine! Sunt gata să pețesc!

A făcut câțiva pași, apoi s-a oprit. Și-a dat seama probabil că nu merită să se bage prea tare.

Rais-ul a răcnit:

— Hei, animalule! – și i s-a adresat lui Zuhurșo: Tovarășe Hușkadamov, vă rog să mă scuzați…

Dar Zuhurșo i-a făcut semn să tacă și a ordonat:

— Vino încoa', venerabilule.

Mazăre s-a apropiat și s-a oprit drept, respectuos, dar având în același timp și o expresie glumeață, cu un fel de ironie.

— Știi obiceiurile? l-a întrebat Zuhurșo.

Șokir și-a lăsat în jos privirea nerușinată:

— Am umblat prin ploaie…

— Tovarășe Hușkadamov, a intervenit precaut *rais-ul*, la noi, vă rog să mă scuzați, este un om, știți… Nu e prea respectat. Nu merită deloc să fie petitorul dumneavoastră. Dumneavoastră, vă rog să mă scuzați, mai bine invitați un bătrân mai demn.

— Merge și ăsta, i-a tăiat-o Zuhurșo. Doar nu petim o regină. Cum e mireasa, așa e și petitorul.

— Este o ofensă pentru așezarea noastră, a spus venerabilul Dodihudo. Vecinii o să râdă – la Talhak, cică, nu s-a găsit niciun om respectabil. Și, lucrul cel mai important, și pentru dumneavoastră e rușinos să luați un petitor nepotrivit.

— Nu-ți face griji în privința mea, bătrâne. Ai auzit proverbul: „Soarele nu poate fi murdărit cu noroi"?

Șokir a întrebat:

— Cum porunciți să pețiți? În manieră orășenească sau ca la noi, la țară? Noi, muntenii, suntem oameni simpli, necivilizați, avem obiceiuri grosolane. Se prea poate să nu vă placă…

— Pețește ca la voi, a poruncit Zuhurșo.

Șokir și-a frecat încet mâinile, de parcă se pregătea de muncă. S-a dat puțin înapoi, s-a legănat de pe un picior pe altul și, cu pași mici, șontâcăind, a pornit spre mine. Strâmb, cu gâtul subțire ieșindu-i din gulerul costumului negru uzat, semăna cu un grifon, un hoitar chel cu aripile tăiate care bate pașii pe loc în dansul său nupțial. A venit, a deschis gura și…

În acest moment, lângă zidul moscheii s-au auzit strigăte. Se băteau între ei militarii pe care-i adusese cu el Zuhurșo. Grămada celor care se băteau, ca o haită de câini, se întinsese într-o parte și dispăruse după colțul îndepărtat. Și aproape imediat a bubuit o împușcătură.

— Toată lumea pe loc! a ordonat Davron și a dat fuga spre moschee.

Plânsetele și înjurăturile ce se auzeau după colț se intensificaseră, apoi deodată amuțiseră. Zuhurșo a spus către Mazăre:

— Ei, venerabile, ce mai aștepți? Treci la treabă.

Șokir și-a șters din nou mâinile și s-a pregătit de dansul său nupțial absurd. Nu mă îndoiam că imaginase un ritual lung, sofisticat. Totuși, Zuhurșo nu i-a permis să se întindă prea mult.

— Nu o lungi. Sunt suficiente și două cuvinte.

Șokir, cât a putut, a luat poziție de drepți:

— *Itoat*! Am înțeles!

Și din nou nu s-a putut abține de la pozne, dar a îndeplinit ordinul literal – a îndreptat degetul spre mine și a răcnit:

— Dai fata?

Aveam nevoie de un singur cuvânt pentru răspuns. Mi-am adunat tot curajul, am lăsat la o parte cuviința și am răspuns:

— Nu.

— Ohaaaa! au exclamat abia auzit *rais*-ul și venerabilul Dodihudo.

Mazăre chiar s-a luminat de plăcere – se anunța din nou un spectacol. A început să vorbească limpede, blând, de parcă încerca să convingă un copil:

— Ei, Djorub, Djorub… Probabil nu te-am înțeles. Sau, mai bine spus, probabil tu nu m-ai înțeles. Uite, dumnealor – atunci Șokir a aruncat o privire slugarnică în direcția lui Zuhurșo – doresc să intre în familia ta. Sau, mai degrabă, doresc s-o primească pe fată în familia dumnealor. Doresc s-o ia de soție. Înțelegi? Și dumnealor, conform obiceiului, întreabă: ești de acord?

Am răspuns ferm:

— Nu, nu sunt de acord.

E adevărat, nu ascund, în acest timp mă uitam în pământ – îmi era teamă că nu voi putea îndura privirea mânioasă a lui Zuhurșo, dar am auzit cu uimire cum a spus liniștit:

— Bine. Lucrurile s-au făcut. Iar dumneavoastră, stimabililor – în acest timp am ridicat ochii și am văzut că se întorsese spre *rais* și bătrânul Dodihudo – o să fiți martori. Ați auzit că omul acesta și-a dat acordul să mi-o dea de soție pe această fată. Sunteți gata să confirmați?

Nu port ranchiună consătenilor mei temători și calculați.

— Da, tovarășe Huşkadamov, am auzit, spuse *rais.* Djorub e de acord.

— Confirmăm, a spus venerabilul Dodihudo.

Mânia, indignarea, disperarea îmi sfâșiau inima, dar ce puteam face?! Zarinka a pășit spre Zuhurșo și a cerut:

— Acum dați-i drumul fratelui meu.

— De ce? s-a minunat Zuhurșo.

— Ați promis!

— Ei, nu, fetiță. Tu m-ai rugat să nu-l pedepsesc pe frate. Nu m-ai rugat să-i dau drumul, nu am

promis. O să-l iau ca soldat.

— Nu! Ați promis!

— Iar vorbești urât?! Se pare că nu înțelegi… Discuția noastră nu are nicio valoare. Mulțumește unchiului tău, el te-a dat de nevastă.

— Unchiule Djorub, de ce v-ați amestecat? a strigat Zarinka printre lacrimi. De ce?!

Zuhurșo a întrebat cu o compătimire prefăcută:

— De ce plângi? Trebuie să te bucuri. Fratele tău a avut noroc, va deveni soldat…

15. OLEG

Am fost uimit de faptul că o împușcătură reală nu seamănă deloc cu ceea ce așteptam. Îmi imaginam că împușcătura, cum se arată în filme, îl aruncă pe Rambo în spate. Ei, dacă nu la doi pași, atunci măcar îl dărâmă pe spate… Nici vorbă de așa ceva. Execuția a avut loc groaznic de simplu. Zuhurșo s-a apropiat, a îndreptat pistolul. Poc! Rambo parcă a fost retezat și a căzut la pământ.

Nu, nu-mi pare rău de el. Am discutat și am o idee foarte clară despre ce fel de mizerie este. Dar asta nu fusese o execuție, ci… nici nu știu cum să-i spun… ceva ucigător de tehnic. Singurul lucru care a conferit împușcăturii o aluzie de umanitate a fost plăcerea cu care Zuhurșo a făcut execuția. Cred că de aceea a și tras de timp înainte de execuție, pentru că se simțea Dumnezeu care ține în mâna sa viața omului și tare se mai bucura de sentimentul acesta…

Ei, nu, prostii! Nu zboară el așa de sus. Limita lui este rolul de padișah înfricoșător, pe care-l îndeplinește cu mare plăcere. Desigur, îl joacă pentru sine și în fața sa, dar aș vrea să știu dacă Zuhurșo își dă seama cât de mult depinde de spectatori. De țăranii pe care îi disprețuiește. Și nici măcar nu-i disprețuiește. Pentru el, sunt un fel de cultură agricolă. Mi-a spus odată, zilele astea: „Țăranii sunt ca iarba. Desigur, tu nu știi – e la noi o iarbă, *devzabon*, troscot. Crește peste tot. E neobservată, vânoasă, scundă, se întinde pe pământ. Dar e rezistentă: cu cât o calci mai mult în picioare, cu atât se întinde mai mult…”

Totuși, chiar iarba asta îi dictează tehnica jocului actoricesc, costumul, decorurile… Tocmai pentru a-i fermeca pe țărani, pentru a apărea în fața lor ca un conducător mitic înfricoșător poartă pe umeri după el șarpele boa cel greu. Totuși, nici șarpele, nici automatele Kalașnikov nu înlocuiesc

lucrul cel mai important – faima de conducător, charisma lui. Iar în legătură cu faima, Zuhurșo are o mare problemă. Și muntenii, urmașii vechilor arieni, rămași pe jumătate în Antichitate, simt asta din rărunchi.

Se pare că Zuhurșo e posedat de sindromul flămândului. Înghite puterea din trei înghițituri. Înfulecă mereu. Îmi imaginez cum, pe când era instructor de partid, se supunea, răbda, se abținea, raporta, și acum, când a ajuns la puterea „adevărată", absolută, nelimitată de nimeni, nu dorește să se abțină și nici măcar pentru o secundă să amâne primirea lucrului pe care l-a dorit. E ca un copil… Probabil nu numai Zuhurșo, dar în general orice psihopat este un subiect al cărui psihic a încremenit undeva în copilăria timpurie. O dezvoltare oprită. Psihopatul are minte, deprinderi și structura sufletească a unui copil… Și e absolut imposibil să se maturizeze. A văzut o jucărie, dă-mi-o! Cu orice preț. Niciun „mai târziu". Acum. În clipa aceasta. I s-a năzărit să încerce cum e asta – să omoare. Imediat a omorât.

Mereu acționează impulsiv, sub imboldul momentului, și cel mai adesea în detrimentul său. Acum și-a îmbunat auditoriul – peizanii doreau o răzbunare dreaptă, dar a jignit și a ridicat împotriva sa acea parte a militarilor căreia Davron le spune interlopi, basmaci, *duşmani*, duhuri… Ăștia nu iartă, probabil vor încerca să se răzbune. Ce, oare a uitat de ei, a fost absorbit de altceva? Sau se bazează pe Davron, care deocamdată îi ține pe militari în frâu…?

Nu pot să pricep ce-l leagă pe Davron de Zuhurșo. Davron demonstrează mereu că este independent și, în același timp, îl servește pe Zuhurșo. Fără el, Zuhurșo e zero. Toată puterea lui stă în amenințarea cu violența, iar Davron e cel ce stăpânește asupra violenței. Și, cu toate acestea, Zuhurșo adesea îl cam provoacă, se încaieră mereu.

E o personalitate enigmatică, Davron. Nu-mi dau seama cum e el de fapt. Fie un cinic banal, fie se preface a fi indiferent, se abține și-și canalizează ieșirile spre Zuhurșo. Nu a luat nici partea tinerei rusoaice, și doar ea nu-i era indiferentă. Am remarcat cum o privea în secret. Pe mine fata asta m-a interesat extrem de mult. Cine este? Ce vânt a adus-o în kișlakul ăsta uitat de lume…? Drace, ce mizerie am simțit pe suflet, ce silă mi-a fost… De parcă Zuhurșo nu pe fată a pețit-o, ci pe mine… Eu trebuia, eram obligat să mă amestec. Dar cum puteam să ajut? Bine, dar eu sunt un străin, un observator, doar un martor. Asta e profesia mea. Dar Davron?! El de ce a tăcut? De ce nu i-a luat apărarea?

Poate că mă torturez degeaba? Fata e hotărâtă. Și chiar foarte tare. O să-l ia pe Zuhurșo și o să-l facă preș. Asemenea fete hotărâte iau mereu puterea deplină asupra soțului. Și înfricoșătorul nostru Zuhurșo o să fie ținut sub papuc. Iar frumoasa cu păr de aur o să se facă regina Șamahanskaia, va stăpâni defileul Sangovar din dormitor…

Dar între timp Zuhurșo s-a dus în punctul central al celeilalte mizanscene – spre cadavrul lui Rambo – și a întrebat:

— Care e la voi *asakol*, staroste?

Din mulțime a ieșit încet un om. Solid, vânjos – numai bun de pus în muzeu cu tăblița „Conducător sătesc cu origini inginerești”. Exponatul fusese realizat cu o precizie ideală, care era subliniată chiar de un defect neînsemnat: starostele privea pieziș cu un ochi, lucru care nu-l împiedica să se țină demn.

— Eu sunt *asakol.*

Dar în aceeași clipă din culise a sărit în scenă, ca un drăcușor din tabacheră, un omuleț strâmb, stângaci – fostul pețitor al lui Zuhurșo. Observasem și mai înainte cum el, după ce și-a încheiat misiunea, s-a strecurat spre colțul

moscheii, lângă care se agitau reprezentanții conducerii kișlakului, și se instalase alături de ei. Amândoi se uitaseră indignați spre obraznic, dar nu au îndrăznit să-l alunge. Șchiopătând, el a pornit repede înainte și a început să strige cu voce tare:

— Eu sunt *asakol*!!!

— Hei, Mazăre, unde te bagi?! s-a tulburat poporul. Avem *asakol.*

— El nu e *asakol*, a protestat Mazăre. El e *selsovet.*

— *Asakol*, *selsovet*, ce diferență e?

Mazăre a explicat:

— *Selsovet*-ul a fost pus de puterea sovietică. Au murit Sovietele, a dispărut și *selsovet*-ul. Puterea lor – Mazăre se întoarse în direcția lui Zuhurșo – are nevoie de oameni noi. Acum eu o să fiu staroste…

Zuhurșo a rânjit:

— Mai este cineva? Cine mai este staroste? Ieși în față! La voi, ăștia din Talhak, nimic nu e ca la oameni. Poate că toți sunteți *asakol*? Ieșiți, nu vă fie frică.

— Noi o să alegem starostele! au strigat din mulțime.

— Decât Mazăre, mai bine Milisa!

Din mulțime a fost împins în scenă un nou personaj – un bolnav cu sindromul Down, parcă făcut grosolan din lut nears. Fața e ca un bulgăre neted cu găuri ce reprezintă ochii, gura și nările. Pe capul prostului stă o caschetă de milițian boțită, plină de praf. Din gură îi atârnă un fluier mare de lut. Piticul și-a îndreptat cascheta, s-a uitat cu o privire de șef la mulțime și a pornit să fluiere.

Zuhurșo a zâmbit:

— Uite un *asakol* demn de voi. Pe el îl voi numi. Vreți…? Bine, oameni din Talhak… O să vă învăț cum trebuie să alegeți. Nu vă port pică. I-a făcut semn *selsovet*-ului. Vino încoa', strâmbule… Și tu, șchiopule, vino încoa'. Stați unul în fața

celuilalt… O să vă bateți. Cine va învinge este starostele.

Ei, vânosul *selsovet* și anemicul Mazăre, încet și fără chef, și-au luat pozițiile de luptă și eu am văzut clar că șchiopul, aparent neputincios, e un adversar periculos. Mânia ascunsă a renegatului față de forța fizică… Nu m-aș fi băgat să prezic cine va câștiga.

Spectatorii au început să fiarbă.

— Ei, Zuhurșo, nu umili omul! strigau bătrânii.

— Lasă-l pe Bahrullo *selsovet*!

— Îl vrem pe Bahrullo…!

Tinerii urlau bucuroși:

— Las' să se bată!

— Hei, Bahrullo-*selsovet*! Arată că ești bărbat…!

— Bahrullo, dezghioacă-l ca pe mazăre!

— Ai grijă, nu te apropia de dosul lui Mazăre…

— Box!!!

Mazăre s-a uitat pieziș la spectatori și a sărit stângaci, imitând un boxer înainte de duel. Tinerii exclamau și mai tare:

— Mazăre campion!

Zuhurșo a dat maiestuos din mână:

— Luptă!

Mazăre s-a aplecat într-o poziție caricaturală de boxer și și-a răsucit pumnii în față, stând preventiv mai departe de adversar. Desigur, acționa pentru public; dar fără să vreau, eram entuziasmat: de fapt, infirmul amărât controla o situație extrem de dezavantajoasă pentru el, transformând viitoarea încăierare cu șanse minime pentru el într-o victorie în spectacolul în care, indiferent de final, va rămâne eroul principal, centrul atenției. Adversarul va trebui să se mulțumească cu rolul de personaj secundar și doar să-i facă jocul protagonistului, lucru pe care *selsovet*, de fapt, nu voia deloc să-l facă. Și-a strâns doar umerii lați și a spus mohorât:

— Nu, n-o să mă bat. Asta e rușine.

M-am uitat la Zuhurșo, așteptând ca acesta să se înfurie. Dar și pe fizionomia lui întunecată se citea aceeași curiozitate de om simplu cu care priveau spectacolul și sătenii. În mod clar nu dorea să se amestece – probabil își zicea că subiectul în curs e mai interesant decât o obișnuită și grosolană încăierare.

Totuși, tinerii din sat doreau tocmai încăierarea.

— Ce mai așteptați?! Luați-vă la bătaie!

Mazăre s-a întors spre public și și-a desfăcut teatral mâinile: chipurile, eu sunt gata, dar ce să fac, dacă adversarul refuză… Tare, ca să audă toți, a spus:

— Bine. Dacă nu vrei, nici eu nu vreau.

Unul dintre tineri a strigat:

— Hei, Șokir! Ce, face pe el de frică?!

Mazăre a răspuns imperturbabil:

— Păi, verifică tu. Cu limba ta lungă…

A scormonit în buzunarul sacoului său jerpelit, a scos o pungă mică de plastic și a scuturat-o în aer:

— Bahrullo, poate ne înțelegem pașnic? Hai deocamdată să fumăm *nasvai*, să discutăm tot.

Dacă nu știți, *nasvai* este tutun, făcut praf și amestecat cu var, găinață de pasăre și alte mizerii. Nu se fumează. Două degete de asemenea mizerie se pun sub limbă și acționează mai curat ca mahorca.

Mazăre a deschis punga și a început concentrat să toarne praful de un verde-închis în palma dreaptă. După ce a făcut o grămadă mare, l-a chemat:

— Ei, Bahrullo, vrei? Te servesc și pe tine…

Selsovet-ul nu s-a coborât să-i răspundă. Cu toate acestea, Mazăre a șontâcăit spre el, spunând din mers:

— Degeaba refuzi, încearcă. E un *nasvai* bun, din Andjian…

A făcut o mutră dulce, parcă anticipând plăcerea, dând capul ușor pe spate, a deschis gura și a vrut să arunce amestecul sub limbă, când

deodată a înghețat așa, cu mâna la jumătatea drumului, holbându-se uimit la *selsovet.*

Acela, la rândul lui, se holba la Mazăre:

— Ce?

— Nu-ți strălucesc cizmele. De ce nu le-ai frecat?

Selsovet-ul era încălțat cu niște cizme cenușii din pânză de cort, pe care șefii agricoli din Asia Centrală încă le mai poartă. Și-a coborât mecanic privirea.

— Ce te iei…

Mazăre, cu o mișcare iute, a turnat din pungă în palmă toată mizeria verde și a aruncat-o în ochii lui *Selsovet.* E un vicleșug deloc complicat, clasic… Eu totuși am fost uimit să văd cât de elegant și tehnic execută Mazăre aruncarea plantelor.

— O-ha! au exclamat bărbații.

Selsovet a dus mâinile la ochi, iar Mazăre, șchiopătând, a dat fuga din spate și… pe neașteptate i-a tras abil un șut în fund. Cândva, în vechime, la noi la școală o asemenea lovitură se numea *podjopnik.*

— E! au strigat dezaprobator bărbații.

Selsovet-ul – cu fața acoperită de praful de un verde murdar și ochii mijiți, cu lacrimile curgând – s-a năpustit înapoi, cu mâinile desfăcute. Desigur, nu l-a prins. Mazăre s-a dus în spatele lui, a sărit din nou lângă el și i-a dat adversarului o nouă lovitură în fund. *Selsovet*-ul nu avea șanse de a-l prinde pe Mazăre mai mari decât ale unui câine care se învârte în jurul cozii crește și încearcă să prindă o ploșniță care i s-a agățat de vârful acesteia. Iar Mazăre, după ce l-a pocnit așa pe sărman de vreo cinci ori, a luat o înfățișare obosită, s-a dat la o parte și, cu un gest teatral, și-a șters sudoarea de pe frunte.

— Eh, Bahrullo, Bahrullo… Voiai să te pui cu mine? Nu, frate, dacă nu știi să mănânci căcat, nu murdări lingura.

Zuhurșo l-a aprobat indulgent:

— *Ofarin*! Bravo. Tu ești *asakol.*

Oamenii vociferau. Cei din pază și-au dat jos automatele de pe umăr, s-au dus mai aproape de Zuhurșo și se pregăteau să facă ordine. Dar nu a fost nevoie de asta. Bahrullo, orbit și făcut de rușine, a fost luat de acolo, prostul de Milisa privea sever oamenii și fluiera din fluierul său. Alegerile avuseseră loc.

Era o treabă aiurea, dar mai târziu mi-am dat seama că Zuhurșo scăpase fără să vrea o propoziție: „Nu vă port pică”. Parcă s-a întredeschis o ușiță, din dulap a căzut un schelet și a devenit clar că, numind staroste al comunei un renegat, el pur și simplu se răzbuna pe kișlak pentru nu știu ce ofensă veche. Probabil, în copilărie, unul dintre bărbați l-a tras de urechi sau ceva de genul acesta. Acum el se răzbuna pe tot satul.

Totuși, l-am întrebat la audiența de seară:

— Ce personaj ciudat e Mazăre ăsta. De ce l-ați ales tocmai pe el?

S-a uitat la mine ca la un idiot.

— Nu înțelegi? Îi știe pe toți din kișlak, are despre fiecare informații complete. Și pentru toți e străin. Nu se va înțelege cu nimeni, nu va da mită, nu-i va părea rău de nimeni.

În mod clar analiza rațional alegerea, dar eu continuam să fac pe nevinovatul:

— Judecând după reacția consătenilor, nu e respectat în kișlak. N-are nici cea mai mică autoritate. Probabil nici nu are deprindere, experiența conducerii.

— Ce-i trebuie experiență? Va primi ordin, va urmări să fie îndeplinit. Ce-i trebuie autoritate? Nu are nevoie de autoritate. Eu am autoritate. Va sta în umbra mea.

A tăcut puțin și a adăugat:

— Să nu crezi că, cu timpul, nu voi pune un om adevărat.

Da, Mazăre nu poate fi invidiat. Nu vreau să ghicesc cum îl va recompensa Zuhurșo pe infirmul căzut în dizgrație.

Ei, iar proaspătul administrator, care încă nu bănuia soarta sa de calif pentru o oră, s-a grăbit să folosească cât mai repede avantajele înaltei poziții. I s-a adresat lui Zuhurșo cu lingușeala cuvenită:

— Tovarășe… vă rog să mă scuzați, domnule Hușkadamov, vă promit ferm: în kișlak acum va fi ordine deplină.

Și a aruncat asupra consătenilor o privire de stăpân, de data aceasta, după părerea mea, deloc falsă. Mi-am spus că cei care îl jigniseră o să regrete că au râs de el. Deși, desigur, pot și să-l chelfănească pe ascuns…

— S-a urcat ploșnița pe tronul de rege, se laudă: „Sunt *podșoh*", a strigat de undeva din spate un zeflemist nevăzut.

Zuhurșo a început să urle violent, întrerupând râsetele:

— Omul acesta e ochiul meu și mâna mea în kișlakul vostru. Îndepliniți tot ce vă poruncește. Poate că unii dintre voi i-au făcut rău sau l-au jignit… Poate că vrea cineva să-și încheie socotelile cu el… Țineți minte: toți vor fi pedepsiți pentru asta. Tot kișlakul.

Șarpele de pe umerii lui s-a îndoit și și-a ridicat capul plat, triunghiular, de parcă aproba amenințarea. Se pare că, nu știu cum, Zuhurșo reușea să stăpânească reptila. Desigur, e o aiureală: șerpii nu se pot dresa, iar contactul emoțional dintre om și târâtoare e imposibil în principiu. Și, cu toate acestea, șarpele boa transmitea spectatorilor mesajele amenințătoare ale lui Zuhurșo asemenea unui traducător pentru surdo-muți care se află într-o ferestruică pe ecranul televizorului. Își rotea capul dintr-o parte în alta, de parcă se uita la oameni cu ochii lui de sticlă de sub sprâncenele osoase ce-i atârnau, și-și mișca limba.

— Dar nu vă fie frică, a continuat Zuhurșo, dacă veți respecta disciplina, atunci…

A tăcut, pentru că Mazăre a sărit repede spre el și a șoptit ceva, arătând spre aripa din dreapta a mulțimii. Toți s-au întors acolo unde se adunaseră cei mai viteji bărbați. Puțin mai departe stătea un om. Nu fusese înainte, parcă se materializase din aer – în orice caz, nu l-am remarcat când a venit. Și probabil nimeni nu-l remarcase. După ce i-au descoperit prezența, sătenii au început să se agite bucuroși, să freamăte, să murmure.

Primul lucru care mi-a trecut prin minte a fost că acest om e bolnav. Fața îi era întunecată, plină de riduri, impasibilă. Părea că ascultă de o durere internă. Impresia era accentuată de ceapanul cenușiu nelegat – omul parcă fugise din spitalul raional într-un halat de spital decolorat. (De fapt, când m-am apropiat, am văzut că hainele sunt cusute din material de bună calitate și, probabil, scump).

— Omul sfânt! a urlat Mazăre și, cu o grabă aparentă, a pornit-o spre noul sosit. Sfântul eșon Vahhob!

M-am bucurat la fel de mult ca sătenii. Înainte doar citisem despre șeihii sufiți – nu înțelepți și mistici, Rumi, Saadi, Djami, ci despre cei care pot fi numiți șamani sătești. Multe așezări din Asia Centrală, aproape fiecare, au un șeih al lor, care locuiește lângă *mazora*, cripta sfântului local, de regulă strămoș al eșonului, care lăsa moștenire, din generație în generație, sfințenia și capacitatea de a face minuni. Influența lui e uriașă, iar cuvântul e lege, căci eșonul este un apărător al omului față de forțele supreme. Practic, toți locuitorii din sat, adesea și din kișlakurile din jur, sunt miurizii lui – discipoli și urmași –, pe care șeihul nu numai că îi conduce, dar îi și ajută cu harurile lui miraculoase în treburi și preocupări. Și uite, am avut noroc: l-am văzut cu ochii mei pe unul dintre aceștia.

Am auzit o mulțime de lucruri despre el. Deși se spun mai multe despre tatăl lui, Kahhor-eșon. Uneori sunt istorii fantastice, uneori deloc complicate, cum ar fi aceasta: „Tatăl meu povestea că odată eșonul a traversat râul Obi-Zulol direct prin pietre. Avea în picioare cizmulițe de piele îmbrăcate în galoși. Nu știu cum s-a întâmplat, dar i-a căzut un galoș în râu, a fost luat de apă. Toți s-au întristat – cum o să meargă eșonul prin munți? Doar sunt cizme subțiri, moi… Dar eșonul a traversat pe malul celălalt, s-a oprit. A rămas pe o piatră, de parcă aștepta ceva. A trecut un timp, oamenii au văzut că galoșul plutește înapoi. Apa clocotește, șuieră, iar galoșul, ca o corăbioară, se ridică în amonte, ocolește vârtejurile. A plutit până la picioarele eșonului. Eșonul l-a luat, l-a pus, a plecat mai departe. Toți s-au minunat foarte”.

Iar fiul lui este slăvit pentru inteligență și bunătate. Cu minunile, deocamdată e cam slăbuț…

Între timp, Mazăre a ajuns până la eșon.

— Vă rugăm, veniți în prezidiu…

L-a apucat de mânecă și l-a tras spre Zuhurșo. Dar eșonul s-a dovedit a nu fi slab. Sau Mazăre nu prea avea putere. Nu a reușit să-l miște pe eșon niciun centimetru, acela s-a împotrivit și, mai mult, a reușit să-și păstreze în situația idioată o postură demnă. Bărbații din apropiere au sărit să-l scape din această încurcătură, dar deodată s-a auzit un fluier pătrunzător de milițian. Mazăre a dat drumul mânecii eșonului și a înțepenit, deși știa cine fluieră. Bărbații au văzut bine tulburarea aceasta ciudată:

— Hei, noul staroste! Se pare că *devona* e mai mare decât tine.

— Hai, *Milisa*, fă ordine!

Puțin probabil că prostul satului văzuse măcar o dată în viață un milițian adevărat, dar, în mod incredibil, reușise să copieze exact comportamentul prototipului său. Cu o prestanță demnă de un apărător al ordinii publice, Milisa s-a

apropiat de Mazăre, s-a oprit și… a început să agite un baston jupuit, cioplit grosolan, vopsit cum-necum în alb-negru.

O să-l lovească sau nu? Psihiatrii afirmă că cei cu sindromul Down nu sunt agresivi. Dar puțin probabil ca vreunul dintre ei să fi studiat vreun Down în „exercițiul funcțiunii”.

— Bravo, Milisa! au spus aprobator bărbații. Pocnește-l. Pentru lipsă de respect.

— Arestează-l.

— Bagă-l la *zindon.*

Se distrau cu adevărat. Se bucurau ca niște copii de sosirea eșonului și de faptul că spectacolul, *tamoșo*, devenea din ce în ce mai atractiv. Parcă uitaseră că se decide soarta lor.

Am observat chipul lui Zuhurșo – pe el, în prim-plan, se desfășură un tablou la fel de dramatic. În primele cadre a izbucnit necazul, apoi – printr-un artificiu brusc de montaj – a izbucnit iritarea care, treptat, răbufnind, s-a transformat în mânie. Jos au început să apară subtitrările, alb pe negru: „Să nu îndrăznești! La cine vă holbați?! Toți să se uite la mine”.

Zuhurșo și-a pipăit tocul pistolului, a scos arma, a ridicat-o deasupra capului și a tras. Ecoul stereofonic s-a răspândit între pantele defileului, de parcă fuseseră conectate niște boxe uriașe de concert. Mulțimea a împietrit și se uita fix la Zuhurșo. După ce a atras atenția asupra sa, acesta a ordonat:

— Luați-l de aici pe *devona*! *Asakol*, pentru samavolnicie, să fie bătut. Iar dumneavoastră, sfântule eșon, veniți aici… Gado, condu-l!

Gado și unul dintre troglodiți au vrut să se îndrepte spre eșon, dar acela a ridicat palma, poruncind să se oprească:

— Nu-l atingeți pe staroste. Eu îl iert.

Din mulțime au ieșit repede doi băieți și l-au luat pe prost din fața pericolului. Mazăre s-a tras ușor, ușor în spatele eșonului. Gado și bodyguardul

s-au oprit, nehotărâți. Pe chipul întunecat al lui Zuhurșo începuseră să apară subtitrări noi: „Numai eu am dreptul…” și… filmul s-a rupt. A făcut un efort de voință, s-a abținut și a repetat:

— Vă rog să veniți aici.

Mă rog, pentru prima dată am văzut cum Zuhurșo s-a supus rațiunii, nu emoțiilor. Deci avea mare nevoie de eșon în calitate de aliat, nu de adversar. Totuși, omul sfânt nu se grăbea să-i fie aliat.

— O să mă așez aici.

Din mulțime, ca un muncitor din culise îmbrăcat într-un halat albastru, a sărit un băiat roșcovan, și-a dat jos halatul, l-a pus pe pământ și, sprijinindu-l respectuos pe eșon, l-a ajutat să se așeze pe el. Eșonul s-a așezat, și-a încrucișat picioarele și și-a îndreptat spatele. Mda, ce poză… Se vede imediat că e înțelept! Oamenii au început să șoptească. Mesajul fără cuvinte fusese primit. Eșonul parcă ar fi spus că va rămâne cu mulțimea, cu sărmanii și cu orfanii. Din primele minute câștiga la puncte.

Zuhurșo nu s-a decis la o ciocnire directă. Și-a luat o mină pozitivă, în condițiile unui joc prost, a dat din cap milostiv: „Vă permit să rămâneți acolo unde v-ați așezat” și, după ce a ridicat vocea, nu era clar dacă mergea mai departe cu vechiul discurs sau începuse unul nou:

— Hei, oameni din Talhak, bogați, care trăiți în sărăcie! Încă nu ați obosit din cauza sărăciei voastre? Nu v-ați plictisit să mâncați doar supă chioară din ierburi? Iar alături se găsește aur, numai să întinzi mâna și să-l iei…

Oamenii din Talhak au început să mârâie:

— În munții noștri nu e aur…

— Și tatăl tău s-a lăudat la fel: „Aur, aur”.

— Nici el nu a găsit vreun gram de aur!…

Șarpele de pe umerii lui Zuhurșo s-a îndoit și și-a întins capul înainte, aparent fiind neliniștit de furia mânioasă din sufletul purtătorului său; totuși, acela nu manifesta nici furie, nici chiar iritare.

— De ce nu l-ați găsit? a întrebat el liniștit. Pentru că nu ați căutat unde trebuie.

— Tatăl tău nu știa și tu vrei să zici că știi? au strigat unii ironic, din spate.

Și din nou Zuhurșo a lăsat ironiile să treacă pe lângă el. E curios cu ce ușurință își schimbă masca ce-l transformă dintr-un tiran înfricoșător într-un orator de partid cu experiență. A luat-o pe departe:

— E bine de cei care locuiesc jos, în văi. Pământul e mult și oamenii de acolo cultivă cereale și orez, cartofi și roșii… cultivă orice. Iar voi? Voi, oameni ai munților, aveți pământ puțin. Care sunt pământurile voastre? Dacă pui un picior pe câmp, nu ai unde să-l pui și pe celălalt. Trebuie să stai într-un picior. Iar acum spuneți ce puteți sădi pe așa de puțin pământ? Ce puteți cultiva?

— Mazăre! a răspuns zeflemistul nevăzut din rândul din spate. Trebuie cultivată mazăre.

Oamenii au început să râdă în hohote. Mazăre a ieșit fuga din spatele eșonului și a strigat furios:

— Pe tine trebuie… să te tragă în țeapă! Să te pună pe foc…

— Dar tu nu te temi de foc, a răspuns omul nevăzut. Orice flacără o stingi cu eșapamentul.

Zuhurșo și-a ieșit în cele din urmă din pepeni:

— Tăceți! Toți să tăceți când vorbesc eu! Voi, cei din Talhak, de aceea trăiți în sărăcie, pentru că nu vreți să ascultați sfaturi înțelepte. Dar eu sunt bun. Nu port pică. O să vă învăț. O să trăiți din sfaturile mele. Iar acum vă mai întreb o dată: dacă pământul e puțin, ce trebuie cultivat?

De data aceasta, nimeni nu a cutezat să răspundă ironic.

— Aur, a spus Zuhurșo. Când pământul e puțin, trebuie să cultivați aur.

Și s-a oprit, privindu-i în expectativă pe locuitorii din Talhak cei neînvățați. A făcut o pauză.

— Întrebați: cum să facem asta? Aurul nu e cartof, nu crește în pământ. Dar există un aur care

se cultivă pe sol, e un sort nou. O să spuneți nu, nu va merge. La noi, o să spuneți, oricum pământul nu e suficient. Dar Dumnezeu v-a făcut un dar despre care nu vorbiți – pășunea. O s-o semăn cu noul sort și aurul o să vină în valuri la voi…

Unul dintre conducătorii locali care lâncezea acolo – un bătrân impunător – s-a îndepărtat de zidul moscheii, a pășit cu demnitate înainte și s-a oprit lângă Zuhurșo.

— Am înțeles eu corect, intenționați să arați pășunea cea mare?

— Așa e, bătrâne, a zis Zuhurșo. Suprafața uriașă acoperită de buruieni o să aducă foloase.

— Nu trebuie arată, a spus ferm bătrânul. Asta nu e drept, e păcat. Pășunea nu e pământ. Oare nu vă sunt de ajuns pământurile noastre de la sovhoz?

— Nici nu mai vorbim despre pământurile de la sovhoz. Nu sunt ale voastre, ci ale mele. Au fost ale statului, acum au devenit ale mele. Pentru că acum eu sunt statul.

Oamenii au început să facă larmă, cei cu automatele au venit din nou în față. Bătrânul a spus:

— Înainte, statul cumpăra de la noi producția agricolă, ne aducea alimente. Acum ne hrănim de pe urma pământului. Dacă ne iei câmpurile, cum o să trăim, ce-o să mâncăm?

— Bătrâne, nu-ți face griji în privința asta, a răspuns Zuhurșo. O să aveți de toate. O să aduc de toate: fainã, zahăr, crupe. Peste câțiva ani o să ridic o electrocentrală pe Obi-Barf. O să pun o pompă electrică pe râușorul vostru, să pompeze apă în sus, în kișlak. În fiecare curte o să trag canal. O să trăiți la fel de bine ca la oraș. Femeile voastre o să se îmbrace precum soțiile padișahului. În fiecare curte va fi o „Niva”[21]. În cele mai sărace gospodării vor apărea frigidere, mașini de spălat. Iar în fiecare casă vor fi praguri de aur…

— Un nou sort, ce-i asta? s-a interesat bătrânul. Sortiment de ce?

— Un nou sort e un nou sort. Când o să crească, o să vedeți. O să vă bucurați…

— Totuși, a început bătrânul, dar, fără să termine, a exclamat: sfântul eșon Vahhob dorește să vorbească!

Observasem de câteva momente că băiatul roșcovan îl ajuta pe eșon să se ridice. Au observat asta și bărbații din apropiere – au început să șoptească, s-au uitat cu atenție la eșon, iar acela s-a îndreptat și, așezându-se cu fața spre mulțime, cu spatele spre Zuhurșo, a arătat spre panta abruptă a culmii Hazrati-Hasan de pe cealaltă parte a râului:

— Hei, oameni din Talhak, priviți înălțimile astea. Oare nu seamănă cu niște munți de aur?

Oamenii din Talhak s-au întors și s-au uitat acolo unde le arăta el. Soarele se pregătea să apună, umbra acoperea în totalitate partea noastră de defileu și începea să se ridice pe panta opusă, al cărei vârf era inundat de lumina fierbinte de dinaintea apusului.

— Oare e material acest aur sau e pur și simplu o amăgire a vederii? a întrebat eșonul.

Colții cenușii de piatră chiar străluceau, deși cu mare greutate sau numai în sens figurat puteam spune că sunt minereuri prețioase. De fapt, pentru alegorie mergea chiar o asemenea comparație îndepărtată.

— Și chiar dacă ar fi aur adevărat, oare este el accesibil? Cine crede că e accesibil, să se ducă – și eșonul, întinzând mâna, a trasat drumul drept spre culmi.

Marginea pieței în care se înghesuiseră sătenii aluneca brusc spre râul care curgea pe fundul defileului. Adâncimea pantei abrupte era, după aprecierea mea, de vreo treizeci de metri; destul de mult pentru a te face praf.

— Este pod…, a spus neîncrezător un bătrânel fără barbă din primul rând.

Imediat a fost pus la punct:

— Hei, Zirak, taci! Ce pod?!

— Eșonul spune lucruri înțelepte, iar tu vorbești despre pod…

Eșonul s-a întors spre Zuhurșo:

— Uite unde-i chemați pe oamenii aceștia, în prăpastie… Poate că lumea dumneavoastră nouă e bună, dar drumul spre ea e barat de un hău. Nu-i împingeți acolo. Viața din munți și-așa seamănă cu traversarea podului Sirat, îngust precum lama sabiei. E suficient să-ți pierzi pentru o clipă echilibrul ca să cazi și să mori. De aceea oamenii aceștia se agață de lucrurile vechi și se sperie de cele noi. Cele vechi sunt verificate de secole. Iar cele noi… Ați spus că sunt săraci pentru că sunt surzi la sfaturile dumneavoastră. Eu spun: sunt vii pentru că nu ascultă de sfaturile nimănui. Dar dumneavoastră nici nu-i sfătuiți, dumneavoastră îi obligați. De ce?! Probabil știți că lumea țărănească e un sistem ecologic, orice amestec brusc din afară tulbură echilibrul și va veni sfârșitul ei…

Puțin probabil ca țăranii să fi înțeles ultimele cuvinte, nici în privința lui Zuhurșo nu sunt sigur. Pe mine discursul eșonului m-a lăsat cu gura căscată. Un lexic cvasi-științific și oratorie adevărată în gura unui șaman de țară! Da, nu e simplu, nu e deloc simplu omul sfânt…

— Vă implor, a continuat eșonul, lăsați-i în pace, să trăiască așa cum au trăit. Nu-i trageți cu forța în noua viață, nu-i obligați să cultive „noul sort”, orice s-ar ascunde sub denumirea asta. Îi distrugeți…

Zuhurșo a rămas năuc. Nici el nu se așteptase de la eșon la asemenea cuvinte care duseseră disputa la un cu totul alt nivel, la care fostul instructor raional de partid nu se încumeta să treacă. Dacă, de fapt, era capabil de așa ceva. L-a salvat Mazăre. S-a strecurat din ascunzătoarea sa aflată în mijlocul mulțimii:

— Permiteți-mi să pun și eu o întrebare.

Eșonul a dat din cap.

— Îți permit.

Zuhurșo s-a încruntat amenințător și… a tăcut. Cred că în sufletul său era bucuros că Mazăre, fără să ceară voie, atrăsese tirul asupra sa.

— Dumneavoastră, sfinte eșon, ați spus multe cuvinte înțelepte. Desigur, oamenii de aici sunt inculți, dar nici eu, deși am învățat la liceul tehnic, n-am pătruns toate profunzimile… Ați binevoit să spuneți că puterea nu trebuie să se amestece în această viață țărănească. Cine sunt eu să vă contrazic?! Dar în trecut puterea sovietică s-a amestecat cu forța în viața țărănească. Ce să se sădească și când, și unde – toate le erau indicate colhoznicilor. Ce s-a întâmplat? Au murit oameni? Nu, nu au murit. Dimpotrivă, au început să trăiască bine…

În primul rând, bătrânul fără barbă, cu o față naivă, a confirmat:

— Au trăit bine.

— Și uite, vreau să întreb, a încheiat Mazăre, dacă dumnealor, tovarășul… vă rog să mă scuzați, domnul Hușkadamov, se vor amesteca în această viață țărănească, poate că le va fi mai bine chiar decât în timpul puterii sovietice?

Eșonul nu a apucat să răspundă. Zuhurșo a întrerupt disputa într-un moment avantajos pentru sine. L-a împins pe Gafur, gardianul pătat, acela a făcut un semn șoferului uneia dintre mașinile care se aflau la o parte, „KamAZ”-ul și-a scrâșnit ambreiajul, a pornit, a umplut totul de un miros greu, negru de dioxină, a venit în mijlocul pieței și s-a oprit lângă cadavrul lui Rambo. Oamenii se uitau tăcuți la camion. Numai bătrânul fără barbă din primul rând a exclamat victorios:

— Păi, eu ce am spus?! Am spus eu: Zuhurșo o să ne dea fainã!

Al doilea gardian, Zanbur, s-a cățărat abil pe camion, a dat la o parte prelata, a sărit în benă pe mormanul de saci și a aruncat unul jos. Sacul s-a lovit surd de pământ și a crăpat la încheieturi. Parcă explodase o bombă moale, umplută cu fainã.

Un praf fin s-a ridicat, s-a așezat și l-a acoperit din belșug pe mort asemenea unui giulgiu, cu un strat alb de făină. La margine, unde pământul abia fusese acoperit de el, a ieșit încet la suprafață o pată purpurie de sânge care încă nu apucase să se răcească.

— Hei, *haivon*! a început să urle Zuhurșo. Nu-i arunca! Dă-i cu grijă lui Gafur.

Al doilea sac a fost lăsat jos și așezat cu grija cuvenită pe pământ. Zuhurșo a pus piciorul pe el:

— Cui îi revine primul sac? Și a răspuns tot el: *asakol*-ului i se cuvine primul sac! Staroste, vino încoa'.

Mazăre s-a apropiat.

— Întinde-te pe jos, a poruncit Zuhurșo. Întâi biciul, după pedeapsă o să primești sacul.

Dacă starostele s-a pierdut, a fost numai pentru o clipă. Din mers s-a adaptat la situație și a început să raporteze militărește:

— *Itoat*! Am înțeles!

A scos din buzunar o batistă viu colorată, brodată pe margini cu dantelă cu paiete, s-a aplecat s-o întindă, dar s-a împiedicat, privind pieziș spre cadavrul lui Rambo întins alături, presărat cu făină, și a rămas așa, cu gâtul întors.

— Îmi cer iertare… permiteți-mi să stau mai departe… Mie, vă rog să mă scuzați, mi-e frică de morți… – și, fără să se îndrepte, lateral, cum fac crabii, s-a târât într-o parte.

Mazăre mergea chiar pe marginea vieții, poate risca, dar nu se putea abține… Dar poate că cineva avea un calcul viclean. De ce Zuhurșo nu-l făcuse fărâme? De ce îi permisese eschivările și salturile? Se vede că arta dramatică a lui Mazăre rezona cumva cu jocul lui propriu. Schimonoselile bufonului parcă subliniau măreția stăpânului și semănau cu purtarea rituală a cezarului în alaiul triumfal. Sau, în câte nu-și bagă dracul coada, cezarul din Sangovar pur și simplu era așa de absorbit de *tamoșo*, de spectacolul al cărui regizor,

actor principal și, concomitent, și spectator era, așa de absorbit era de spectacol, că începuse să-i cânte în strună lui Mazăre, să joace în pereche cu el. Iar acela, un manipulator viclean, nu-l atinsese niciodată cu o ironie directă.

El s-a tras la vreo cinci pași mai încolo, a scuturat batista și a întins-o pe pământ. A făcut o mișcare de coborâre, ca și cum se pregătea să se întindă. S-a uitat spre spectatori și le-a dat de înțeles prin tot trupul său că batista e mult prea mică pentru a încăpea pe ea. Dracu' să-l ia, are talent!

Davron a pășit spre Zuhurșo, îndreptându-și din mers tocul pistolului. Am remarcat de mult la el acest gest când e supărat sau iritat.

— Zuhur, gata cu circul.

Acela nu a priceput imediat.

— Ă? Ce spui? apoi a priceput: Ei, mai așteaptă o clipă.

Între timp, Mazăre s-a apucat să întindă batista. A tras de ea. Nu iese. A tras din toate puterile și… a rupt în două țesătura veche. A rămas cu două bucăți în mână.

Bărbații au început să râdă. Femeile au început să chicotească. Au apreciat asta… Mazăre s-a uitat pierdut în toate părțile și s-a întors spre Zuhurșo:

— Tovarășe… îmi cer scuze… domnule Huşkadamov, aș avea nevoie de prelata de la mașină… s-o pun jos…

Zuhurșo i-a făcut semn cu degetul.

— Hei, artistule, vino încoa. Vezi sacul? Culcă-te pe el.

Mazăre și-a plecat privirea:

— Aș fi bucuros… Dar vă rog să mă scuzați… singur, fără muiere, nu mă culc niciodată. Dacă, vă rog să mă scuzați, ați aduce încoa' vreo muiere…

Publicul a început să strige:

— Ia uite ce visează Mazăre! Mai bine pregătește-ți fundul. O să-ți facă instrucție.

Zuhurșo a dat din cap spre gardian:

— Gafur, cureaua.

Uriașul și-a descheiat scurta de camuflaj, și-a desfăcut agale catarama masivă a curelei și dintr-o smucitură a tras-o de la mijloc. La fel de încet a întins cureaua pe toată lungimea ei și a scuturat-o puternic, de parcă îi încerca rezistența. Dacă panglica groasă de piele s-ar fi rupt, cred că nimeni nu s-ar fi mirat. Dar poate că asta și așteptau, gândindu-se la fapta de eroism a lui Mazăre:

— Cu marginea sau cu catarama?

— Alege singur, a zis indiferent Zuhurșo.

Gafur s-a uitat la Mazăre, apreciind. Și ce să vezi? I s-a făcut milă de amărât? Se vede că așa și era. A strâns catarama în pumn și și-a smucit palma puternică, camuflată de petele albicioase de vitiligo. Cureaua a plesnit. Desigur, nu așa de sonor ca un bici, surd, dar destul de impresionant… Gafur a început să urle:

— Ce stai în picioare? Culcă-te!

Și Mazăre cel neînfricat a căzut în cele din urmă:

— Pentru ce???!

— Pentru samavolnicie.

— Dar eșonul Vahhob… m-a iertat.

Mazăre s-a uitat la bătrânul sfânt, căutând apărare.

Și toți s-au uitat spre el. Eșonul nu mai era, parcă se evaporase în aer. Acolo unde se aflase șeihul rămăsese numai ceapanul albastru întins pe pământ. Școală veche, serioasă. Oamenii aceștia mereu au știut să părăsească scena producând mare efect. Oamenii au început să șoptească:

— Eșonul a dispărut…

— S-a mâniat…

— Nu e semn bun. Acum așteptați răzbunare…

Gafur îl culcă pe Mazăre de-a curmezișul sacului și-l bătu în aprobarea răutăcioasă a publicului și în fluierăturile prostului. Nu voi descrie detaliile acestei scene nerușinate.

Zuhurșo nu s-a comportat prea prevăzător, încă nu se știe ce urmări vor fi. Mazăre, chiar dacă e clovn și outsider, are un orgoliu monstruos, se pare. De acum nu va dormi nopțile decât gândindu-se cum să-i mulțumească binefăcătorului său. Și va găsi el ceva, îi va mulțumi.

16. EȘONUL VAHHOB

În numele Domnului cel milostiv și îndurător!

După încercarea eșuată de a-i băga mințile în cap lui Zuhurșo, robul ăsta, când m-am întors în mănăstirea mea, m-am urcat pe o stâncă ce se ridica deasupra *mazor*-ului și m-am așezat să-mi adun gândurile, să iau o decizie. După meditații lungi și grele despre evenimentele din Talhak, mi-am adus aminte de un episod din cartea *Flori alese din buchetul învățăturilor lui Salahaddin al Hisori în grădina înțelepciunii*, pe care înainte o citisem de multe ori, fără a-i putea ghici sensul.

Autorul necunoscut al *Florilor alese* spune că un om îl întrebase pe al-Hisori: „Cum trebuie să procedeze cel care s-a trezit că este încuiat la ultimul etaj al unui turn înalt cuprins de flăcări? Oare trebuie să rămână încuiat și să moară în flăcări sau, salvându-se de foc, să se arunce jos, pentru a se strivi invariabil de pietre, la poalele turnului?”

În acea perioadă de demult din viață, când robul neînsemnat a citit pentru prima oară aceste rânduri, a fost fermecat de profunzimea psihologiei pe care a început s-o studieze după niște copii xerox și dactilograme palide, și de aceea trata această problemă ca pe o alegorie. Până la analogiile freudiene primitive (turnul e un simbol falic, iar teama de a cădea este teama de a fi castrat), acest rob nu s-a coborât, se înțelege. A presupus că turnul în flăcări poate întrupa Erosul, flacăra dorinței, iar picioarele lui – Tanathos, hăul morții. De asemenea, identifica focul din turn cu flacăra supraeului, care incendia personalitatea cu sentimentul vinovăției și al rușinii, iar ezitările de a alege cu spaima față de profunzimile negre ale subconștientului…

Azi a respins asemenea considerații nefructuoase, căci și-a dat seama că mesajul ascuns în următoarea discuție despre turn îi e adresat chiar lui:

— Oare tu ești sincer? Întrebarea ta e pusă cu toată inima? l-a întrebat al-Hisori pe cel ce pusese întrebarea.

Și omul acela a răspuns:

— Da.

Atunci șeihul a spus:

— Du-te și găsește un turn înalt, încuie-te în camera de sus, dă foc și o să primești răspunsul.

Autorul necunoscut nu ne spune dacă porunca a fost îndeplinită sau nu. Dar dacă aplicăm parabola la cel care scrie rândurile acestea, atunci acel rob chinuit de îndoieli s-a trezit închis fără voia sa într-o chilie ce a luat foc, ce poate fi identificată cu camera din turn. Totuși, tocmai în munți a ajuns el la sensul adevărat al vechiului dialog și și-a dat seama că răspunsul e conținut chiar în întrebare. Și el e extrem de simplu – nu există ieșire din situații fără ieșire!

Acesta este amarul adevăr. Omul cel neînsemnat ce scrie aceste rânduri nu poate să se împace cu asuprirea de către Zuhurșo a poporului Sangovar, a cărui responsabilitate revine acestui rob, căci lumea e construită astfel că nimeni altul decât șeihul e obligat să mențină armonia și echilibrul, legând la un loc omul de natură, oamenii vii de strămoșii morți, săracii și bogații, pe cei slabi și pe cei puternici…

Dar ce poate face acest rob?!

Să-i ridice pe locuitorii defileului la o răscoală împotriva lui Zuhurșo ar fi ca atunci când, în secolul trecut, Dukci-eșon din Miktiubinsk i-a chemat pe cei din Andijan la răscoală împotriva puterii ruse, ar însemna să umple Sangovarul de sânge. Oare pot niște țărani neînarmați să se opună *askerilor* lui Zuhurșo? Dar nu e nevoie să se ducă prea mult în trecut. Cu doar un an în urmă, eșonii

din Vahio i-au ridicat pe oameni împotriva comuniștilor, lucru ce a dus în cele din urmă la un război civil îngrozitor.

Să-l cheme pe Zuhurșo la supunere? Dar în zilele noastre cuvântul eșonului poate să stârnească un incendiu, însă nu stă în puterea lui să-l stingă. A trecut vremea în care eșonii stăpâneau destinele acestei lumi, ridicau răscoale, potoleau răzmerițe și nu făceau nicio deosebire între prinții puternici și săracii amărâți care stăteau la picioarele lor alături, ca egali. Marii conducători, discipoli spirituali ai eșonilor, îndeplineau fără cârtire poruncile șeihilor, urmând porunca „Un discipol în mâinile unui șeih e ca un cadavru în mâinile unui spălător”.

Astfel, cândva, șeihul Hodja (fie sfânt mormântul lui), bunicul acestui rob neînsemnat, l-a adus la putere pe Said-săracul, cel mai sărac dintre locuitorii Talhakului, și l-a făcut „comandant revoluționar”, președinte al Comitetului Revoluționar din Darvaz. Motivele unei asemenea ascensiuni sunt azi necunoscute. Totuși, după ce a primit puterea, Said-comandantul revoluționar, nerecunoscător, a uitat de promisiunea supunerii și de multe ori a acționat în ciuda poruncilor *ustoz*-ului, ale povățuitorului. Totuși, găsesc explicația bunului său plac nevolnic în faptul că ei au început să fie conduși de o altă forță, lumească, dar puternică, și căreia nu i se putea împotrivi. Cu toate acestea, șeihul Hodja (fie slăvit mormântul lui) l-a pedepsit dur pentru trădare. Blestemul eșonului l-a ajuns pe Said – comandantul revoluționar în culmea puterii și a gloriei. Soarta i-a stopat șirul de conjuncturi favorabile, el a fost arestat, aruncat în închisoare și împușcat în anul treizeci și șase. Aceasta a fost ultima manifestare a forței mistice și a puterii eșonului Hodja care, în scurtă vreme, a părăsit lumea asta și a transmis *djadiza*, covorașul de rugăciune, fiului său cel mare, Kahhor (slăvit fie mormântul lui).

Kahhor-eșon, tatăl robului neînsemnat, dispunea de și mai multă putere de a face minuni și, ca o confirmare, au venit la el doi tigri, s-au plecat în fața șeihului și au început să strige: *Io, hakk*, căci erau miurizii lui. De fapt, cel care scrie aceste lucruri știe situația doar din povești, el nu a avut ocazia să observe comportamentul tigrilor cu ochii lui, pentru că, în copilărie, după decizia părinților, a fost rupt de casa părintească și trimis în capitală, la studii, la unchiul – fratele cel mic al eșonului, Mahsum Hordjaevici Eșonhodjaev, care preda la universitate bazele marxism-leninismului, căci așa era tradiția: fiul cel mic era obligat să primească educație laică și să se afirme pe tărâm laic, iar fiul cel mare, când va veni vremea, să capete covorașul de rugăciune și să continue linia transmiterii harului. La Dușanbe, acest rob a fost înscris la școala rusă, iar după ce a absolvit-o, a fost trimis prin repartiție la Leningrad, la Facultatea de Filosofie, și, după ce a studiat științele, a fost numit la secția de filosofie a Academiei de Științe a RSS Tadjică, unde a început să lucreze la teza de doctorat *Șeihul Bahauddin Nakșbandi și moștenirea creatoare a ideilor lui în Tadjikistanul de Sud în secolele al XV-lea – al XVI-lea.* Soția unchiului i-a pețit o fată neînsemnată din familia nobilă și respectabilă Nișonhodjaev, Malika. El și-a susținut cu bine dizertația și a început să lucreze la abilitare, numele lui devenind cunoscut în cercurile orientaliștilor, a mobilat frumos apartamentul primit de la Academie, a cumpărat un automobil Jiguli și el și soția lui cea tânără au continuat să ducă cea mai plăcută viață, până ce soarta i-a păcălit, devenind dușmanul lor. A murit fratele cel mare, căruia tatăl, Kahhor-eșon, ca întâi născut, intenționa cu timpul să-i transmită covorașul de rugăciune. A fost o veste amară. Robul acesta știa puține despre fratele său – drumul destinului și voința tatălui îi separaseră din copilărie, și la vârsta adultă nu s-au întâlnit prea

des, doar când cel ce scrie aceste rânduri vizita casa părintească. Și totuși, el a fost tare îndurerat pentru tânărul care promitea să devină, cu trecerea anilor, un șeih mai puternic decât tatăl său. Moartea fulgerătoare a fratelui amenința în plus ruperea liniei de transmitere ereditară a învățăturilor și harului și, cum presupunea acest rob, Kahhor-eșon, tatăl celui răposat, când va veni vremea, va trebui să dea covorașul de rugăciune unuia dintre miurizii și discipolii apropiați, celui care era gata și demn să accepte harul și puterea spirituală.

Totuși, roata destinului, implacabilă în rotirea sa, la scurtă vreme l-a trimis pe Kahhor-eșon să se ducă repede după fiul său. Acest rob neînsemnat a primit vestea că tata e grav bolnav. S-a dus degrabă cu avionul de la Dușanbe la Kalai-Humb, a mers cu mașina până la Talhak și l-a găsit pe părinte pe patul de moarte. Și, împreună cu greutatea pierderii apropiate, asupra lui s-a prăvălit pe nepusă masă o povară imposibil de dus – tatăl, sfântul Kahhor-eșon (fie sfânt mormântul lui), i-a înmânat covorașul de rugăciune.

Pentru aceasta neînsemnatul…

În ce mă privește, asta a fost o lovitură groaznică. Nu voiam să devin șeih! Toată viața mea s-a frânt… S-a prăbușit tot ce obținusem, ce visam să obțin în viitor… Malika nu va veni cu mine. Nu va renunța la serviciu. La dizertație. La prietene. La confortul din oraș. Prințesa asta, orășeancă, o frumusețe mândră, la modă, o femeie învățată, doctor în chimie, ce va face ea într-o căsuță amărâtă alături de criptă?! Ce-o să fac eu?! Cum să trăiesc…? Cu ce să trăiesc…? De ce?

Tata a aruncat pe umerii mei o răspundere grea. Mi-a transmis o putere de care nu aveam nevoie și dacă eu nu am dreptul să dispun de viața mea, voi putea oare să domnesc peste sufletele miurizilor?

Totuși, un fiu în mâinile tatălui e ca un cadavru în mâinile unui spălător. A trecut timpul și m-am

împăcat cu soarta mea jalnică. Uneori mă liniștesc la gândul că e mai bine, până la urmă, să fiu șeih sufit decât să studiez învățătura sufită din cărți moarte. Dar asta e o alinare slabă. Femeia de care sunt legat prin legături familiale nu poate să o înlocuiască pe Malika. Uneori mă simt prizonier, închis într-o închisoare uriașă. Singur, singur de tot…

De aici, de sus, se pare că pereții închisorii mele s-au răsturnat ca o cană înclinată. Marginea de sus a defileului – o pantă abruptă a vârfului Hazrati-Hasan – se înalță sus în cer. Marginea de jos era tăiată de o fisură șerpuitoare în care clocotea râul. Și jos, departe, pe firul alb al potecii făcute de-a lungul râului, se târa încet un punct – un călător singuratic pe fundul uriașei crăpături a muntelui. Cineva vine la mine după ajutor, sfat sau învățătură. Sunt convinși că pot să-i ajut… Și vin la mine în șir neîntrerupt cu necazurile lor, fricile, neliniștile, grijile lor…

Între timp, punctul s-a mărit așa de tare, că am distins în el silueta minusculă a unei femei – o mică pată strălucitoare de viață adevărată în mijlocul pustietății moarte de piatră.

Femeia cu rochie roșie a urcat spre mazor. De aici, de pe stâncă, am văzut cum a ieșit din casă mama copiilor mei și a început să vorbească cu petenta. Am văzut de asemenea, spre marea mea nemulțumire, că ea arată spre stânca unde încercam să meditez. Femeia în rochie roșie, în loc să plece pe drumul său, a pornit pe cărarea ce urca, lucru care m-a iritat extrem de tare… Ce treabă așa de importantă și urgentă să aibă țăranca, de îndrăznea să tulbure izolarea eșonului?!

Fără să vreau, m-am rupt de la meditațiile mele și doar urmăream cum urca încet pe pantă. Femeia a dispărut din câmpul vizual după ultimul cot al potecii și, o vreme, n-am mai văzut-o. Mi-am dat seama că s-a oprit, ascunsă de stâncă, pentru a-și trage sufletul și a vorbi cu mine cum se cuvine. În

cele din urmă, a ajuns în vârf. Am recunoscut-o în persoana ei pe rusoaica a cărei fiică fusese peţită de Zuhurşo.

— Bună ziua, a spus ea în rusă şi, dându-şi seama de greşeală, a adăugat: *As-salomu aleikum*.

În costum naţional şi cu *izorî*, cu baticul legat nepriceput, semăna cu o actriţă de mâna a doua care juca rolul unei tadjice în nu ştiu ce spectacol.

M-a frapat neplăcut libertatea cu care mi se adresase femeia asta. Mă privea direct şi pătrunzător, deşi nu-i promisesem nimic. Dacă ar fi fost în haine europene, lipsa de politeţe nu m-ar fi deranjat deloc, căci ruşii nu au acel tact înnăscut, acea politeţe adevărată le e inaccesibilă. Totuşi, m-a jignit contrastul dintre hainele orăşencei şi invariabila lipsă rusească de ceremonie, deşi de regulă eram obişnuit să-mi ascund sentimentele.

— Cum să mă adresez dumneavoastră? a întrebat ea.

— Nu are importanţă, am răspuns. Toate numele din această lume sunt convenţionale şi efemere. Adevărate sunt numai numele lui Dumnezeu.

Dar ea, probabil, nici n-a auzit cuvintele mele.

— Ştiu, sunteţi om de ştiinţă. Aţi lucrat la Academia de Ştiinţă. Trebuie să mă înţelegeţi. Mă adresez dumneavoastră ca unui om educat… Nu am cu cine vorbi, nu am cu cine să mă sfătuiesc… Nu am la cine să caut apărare… Sunt disperată. Nu ştiu ce să fac… Am ajuns într-o situaţie groaznică…

Poate că aş fi compătimit-o chiar, dacă nu m-ar fi tras înapoi, în lumea pe care o pierdusem pentru totdeauna. Am spus rece:

— Vă adresaţi mie ca unui om de ştiinţă? Uite, sunt în faţa dumneavoastră. Doctorand în ştiinţe filosofice, aproape doctor. Ce mă rugaţi să fac pentru dumneavoastră? Să explic acţiunile lui Zuhurşo în lumina rupturii formaţiei sociale în statul nostru independent? Sau să-i ţin acestui feudal local o lecţie despre incompatibilitatea

voluntarismului său cu principiile eticii umaniste? Sau să mă adresez la ONU sau UNESCO cu solicitarea de a-l chema să respecte drepturile omului?

Ea a spus pierdută:

— Dar dumneavoastră aveți o autoritate așa de mare…

Am protestat:

— Exagerați. Am elaborat o temă mult prea îngustă. Puțini oameni mă cunosc. Câțiva specialiști la Moscova și Leningrad. Unii pe la Praga, Toronto… Vreo doi oameni la Cambridge. Stéphane Dudvagnon la Paris… Uite, ăștia sunt toți. Nici la noi, în Tadjikistan, nu sunt așa de cunoscut…

— Ah, nu despre asta e vorba! a exclamat ea. Oamenii aceștia din kișlak… Va venerează ca pe un sfânt. Ascultă orice ați porunci…

— Chiar dumneavoastră vă contraziceți. Sunt ori om de știință, ori șeih. E imposibil să reunim aceste lucruri. În viziunea științifică – și, din câte îmi dau seama, tocmai pe asta o aveți, lipsește noțiunea de „sfințenie”.

Ea s-a pierdut, dar și-a revenit imediat:

— Vă rog… așa cum un om îl roagă pe alt om… Puteți să mă înțelegeți. Și dumneavoastră aveți copii.

Copii! M-a indignat faptul că a apelat la un procedeu de manipulare vechi de când e lumea, dar m-am abținut:

— Omul nu poate schimba ce e prestabilit. E scris: „Nu vom păți niciodată nimic din ce nu a hotărât Allah”.

— Da, desigur, știu… Toți spun asta…, a zis ea cu durere. Și dumneavoastră la fel… Și totuși, vă implor, ajutați-mă! Suntem prinși în capcană… Deja nu mă mai aștept la nimic… Numai la vreo minune…

S-a oprit, de parcă îi venise altă idee.

— În kișlak se povestește mereu de minunile pe care le faceți. Nu am crezut niciodată în ele. În opinia mea, un om cu carte nu se va ocupa de asemenea absurdități… Total inutile, de la care nimănui nu-i e nici frig, nici cald… Vă rog să mă iertați, nici eu nu știu ce spun…

O ascultam în tăcere, împietrit de indignare.

— Dar acum sunt gata să cred în orice minune! Faceți ceva cu acest om îngrozitor, să ne lase în pace. Speriați-l… Transformați-l în broască, să-l înghită șarpele lui infam. Nu știu, pur și simplu nu-mi imaginez la ce m-aș mai putea gândi… Dar dumneavoastră, probabil…

Și atunci, stăpânirea de sine m-a părăsit.

— Femeie, cine ți-a dat dreptul să ceri o minune?! am întrebat amenințător. Cine ești tu? Ai venit din afară, disprețuiești obiceiurile noastre, nu crezi în Dumnezeu unul, nu spui rugăciuni. Ești o străină. De ce trebuie să fac minuni pentru tine?! Nu mi-ai dat mâna și nu port nicio răspundere pentru tine…

A încercat să spună ceva, dar nu i-am permis.

— Nici nu te-ai îngrijit să-mi aduci vreo ofrandă… Câteva turte și o ulcică de unt… sau ce puteai tu să iei… Să nu crezi că am nevoie de darurile acestea jalnice. Numai ție îți sunt necesare. Cu ajutorul lor ai putea să arăți respect. Înainte de a cere, trebuie să dai chiar tu ceva… Asta nu e o plată… Înțelegi? Nu e o plată pentru niște servicii cu care te-ai obișnuit. Este manifestarea sincerității… Iar tu… Tu aștepți o minune, dar nu ești capabilă de sinceritate…

A început să strige disperată:

— Sunt capabilă! Sunt capabilă să fac pentru dumneavoastră tot ce trebuie, numai să-i ajutați pe copiii mei. Dacă vreți, o să sărut pământul din fața dumneavoastră. O să lucrez pentru dumneavoastră ca o roabă. Tot ce o să spuneți. Tot ce porunciți…

— Îți poruncesc să pleci. Pleacă.

Am văzut din priviri că încearcă și nu poate înțelege sensul cuvintelor mele, ca și cum deodată în fața ei apăruse un înscris într-o limbă necunoscută, și de aceea am repetat:

— Pleacă.

În cele din urmă, a înțeles. Nedumerirea din privire a fost înlocuită de o expresie ciudată, în care se amesteca disprețul cu… mila, mi-am dat seama cu uimire și indignare. Cine îi dădea dreptul să mă jignească prin compătimirea ei?!

A spus:

— Deci și dumneavoastră sunteți la fel ca ceilalți… Și dumneavoastră vă temeți de acest mic tiran – și a plecat fără să-și ia rămas-bun.

O, ce bine știu eu acest tip de femeie! Ele cer! Ele mereu cer ceva. Uită că sunt femei… Nu știu… nu vor să-și cunoască locul. Au fost educate greșit. Au uitat ce au fost învățate. De ce luptă așa de furios pentru independența lor? De ce repetă întruna: „Dacă ai ști ce am obosit, cât m-am săturat să tot dau din cap, să fiu de acord, să pun mâna la inimă: *Huş*, *muallim*, bine, *muallim*… Cum spuneți dumneavoastră, *muallim*… E josnic, stupid, respingător! Profesorii ăștia ai noștri, luceferii științei, nu sunt deloc mai buni ca orice *rais* de la colhoz dintr-un colț uitat de lume. *Bai*, feudali!” „Nu băga de seamă, spuneam. Doar știi, asta e tradiția. Pur și simplu trebuie să arăți respect față de bătrâni…” „Ce-are a face aici respectul?! Ei nu consideră femeia om… Malika Hamrakulova, trebuie să vorbești ceva mai calm… Trebuie să mai înveți puțin…” „Te urăsc! Și tu…? Tu niciodată nu vrei să mă înțelegi. Nici nu încerci… De ce-i aperi pe *baii* ăștia? Și tu ești la fel ca ei! Te-ai născut în kișlak, mereu o să rămâi așa… Dacă nu ai fi fost tu, de mult am fi plecat… Mi s-a propus să merg la Ciornologovka, lângă Moscova… Nu, tu nu ai vrut! Tu nu ai mers… Tăticul tău nu ți-a permis ție, unui băiețel… De ce nu ceri de la el permisiunea când te urci pe mine?

Tată, îngăduie-mi să mă joc puțin cu femeia asta. Și nu ți-e rușine? Ești un bărbat matur și ești ca un copil, te supui în toate tatălui tău…”

Uite ce urăsc la femeile astea, lipsa de respect. Refuzul demonstrativ de a recunoaște autoritatea, ierarhia… Cine le-a dat dreptul să fie lipsite de respect?! Cine le-a dat dreptul să ceară? Mai ales să ceară minuni! Nu aș face pentru ele nici cea mai mică, cea mai însemnată minune… chiar de aș putea… O, nu, aș face! Ca ele să se blesteme că au cutezat să ceară… Aș face… Ca tata… Niciodată nu a iertat lipsa de respect. Nici pe cea mai mică…

Toți țin minte cum l-a pedepsit pe președintele comitetului executiv raional care a încercat să ia de la el o bucățică de pământ. Bucățica aia pe panta însorită a muntelui Sorbion, lângă marele *arcea* pe care Salimhon, miuridul lui Hodja-eșon, tatăl tatălui meu, a oferit-o în dar *ustozului* pentru vindecarea fiului său.

Și s-a întâmplat așa, că în timpul lui Hrușciov a venit la Sangovar un om cu un caiețel. Nimeni nu-i mai știe numele. Pur și simplu președintele comitetului executiv raional. Nu era de-al nostru, nu era localnic. Trimis de la Konibodom, unde, se spune, crescuse într-o casă de copii. Cel mai probabil zvonurile sunt adevărate, pentru că numai un om fără educația părinților poate fi așa de grosolan și lipsit de tact. Nimeni nu-l învățase regulile de comportament.

I-au spus președintelui comitetului executiv raional:

— Pământul acesta nu aparține unui om simplu, ci eșonului Kahhor. Trebuie să faceți o excepție, trebuie să-i lăsați câmpul acesta.

Dar el a răspuns:

— Hei, oameni, oare eșonul ăsta nu-și face nevoile? Oare, când o face, nu se așază pe vine? Cu ce se deosebește de un om obișnuit? Cu ce se deosebește de un om simplu?

Spunând aceste cuvinte grosolane, a făcut o însemnare în caietul său și a plecat.

Tata a spus:

— Nu-l pedepsesc pentru că mi-a luat pământul care mi se cuvenea prin lege. Învățătura ne spune să ne mulțumim cu puțin. Îl pedepsesc pentru cuvintele grosolane și jignitoare. Pentru lipsa de respect. Omul fără respect e ca un porc.

Președintele comitetului executiv raional s-a întors la Kalai-Humb și trebuia să raporteze despre munca făcută într-un birou unde s-au adunat toți conducătorii raionului. A ieșit la tribună și a spus:

— Stimați tovarăși… groh, groh, oh…

Au fost ultimele cuvinte rostite în limba omenească. Acum, imediat ce deschide gura, din ea iese un grohăit de porc: groh, groh… groh, groh…

Nefericitul s-a dus să se trateze la Dușanbe și s-a chinuit cu el celebrul psihiatru Kamol Boboevici Rezoev, dar nu l-a vindecat; a scris însă articolul *Despre un caz de afazie isteroidă*, cu care, în cele din urmă, de-a lungul întregii sale cariere științifice, a participat la toate simpozioanele de psihiatrie, republicane și unionale, și chiar a devenit academician. Iar președintele comitetului executiv raional a grohăit porcește până la moarte…

Tata mi-a dat harul său. Când am intrat în camera în care se afla, mi-am dat imediat seama că va muri. S-a uitat la mine apatic, dar mi-am dat seama că mă vede și încearcă să spună ceva. Mi-am lipit urechea de gura lui. Tata, abia auzit, răgușit și aproape ininteligibil, șoptea cu buzele strâmbate:

— Ia asta…

Abia am înțeles – cel mai probabil am ghicit – sensul cuvintelor lui. Tata a încercat să mai spună ceva, dar nu a putut. Rigiditatea deja îi legase limba.

Vai, tata mi-a transmis harul, dar n-a apucat să-mi explice cum să-l folosesc. Ca și cum aș fi primit ca moștenire o mașină extrem de complicată fără niciun fel de instrucțiuni. Fără nicio manetă sau buton. Toate cunoștințele mele sunt luate din cărți. Singurul lucru de care dispun e capacitatea de a face fapte supranaturale, pe care am primit-o în linie directă și pe care nu știu să o folosesc. Mie mi se potrivesc cel mai bine cuvintele șeihului Ali ad-Dakkak: „Copacul care crește singur, pe care nu l-a sădit nimeni, face frunze, nu dă roade".

Dar eu doresc cu patimă să aduc roade. În fiecare zi mă izolez și, cum prescrie Bahauddin an-Nakșband, practic *vukufi-kalbi* – oprirea inimii. Îmi formez mental tabloul inimii cu numele lui Dumnezeu întipărit pe ea și mă conving că în inimă nu există un alt scop decât Dumnezeu.

Totuși, inima mea tace. Nu știu unde să-l caut pe Dumnezeu, ca să întreb ce să fac și cum să procedez. Știu că El este pretutindeni, dar nu-L văd. Vad munții care se ridică deasupra defileului, fâșia îngustă de cer, culmile de piatră… dar nu găsesc nimic altceva în lumea pustie.

Este un defect incurabil al vederii interioare. Înăuntru e uscat și gol. Răsună ca într-o peșteră. Simt mereu că sunt un impostor. Un șarlatan. Sunt obligat să-mi ascund neputința sub masca unui înțelept prefăcut…

Dar nu eu sunt vinovat! Nu am vrut. Am fost obligat. M-au aruncat ca pe un cățeluș în apă. M-au pus cu forța, ca pe un copilaș. Ca pe un servitor. Ca pe un rob… Pesemne că tocmai de aceea simt o plăcere răzbunătoare, numindu-mă, în stilul vechii tradiții epistolare persane, „acest rob neînsemnat". Dar nu știu pe cine mă răzbun…

17. ANDREI

M-a pus în încurcătură:

— Frate, te-ai jucat cu capra?

Mă opresc.

— Lasă-mă, da.

Dar Tioșa, alpinistul de la colhoz, nu observă că am rămas în urmă, gonește în munte pe potecă de parcă ar fi un Lunohod, și turuie:

— Kamol a făcut armata, spunea cum trebuie să te joci cu capra. Bagi picioarele din spate în turetcile cizmei, iar coada o bagi sub curea…

Ce om cult! Ar mai trebui să-i mai dau una după ceafă, dar el își împărtășește din inimă cunoștințele. De dragul prieteniei. Chiar în prima noapte când am fost adus ne-am împrietenit.

Dar să povestesc de la început, ca să fie clar. După ce tata a fost omorât, am vrut să mă bag într-o gaură. Să nu vorbesc cu nimeni. Și, de fapt, să nu fie nimeni în jurul meu. Dar unchiul ne-a dus în kișlak. Exact ce trebuia. De dimineață pe câmp să adun pietre, seara vin de la câmp, dimineața iar la câmp… Oboseam așa de tare, că nu mai țineam minte nimic. Parcă mă prăbușeam într-o gaură în pământ. Era întuneric, sufocant, dar durerea părea că mai ceda puțin. Bașha însă tot timpul bâzâia. Ca o viespe într-un beci. Se pune pe tine, te înțeapă și pleacă din nou, bâzâie. Mie puțin îmi pasă, dar îmi părea rău pentru mama…

Apoi a apărut în kișlak Zuhur. Și totul a luat-o razna. Și totul numai din cauza Zarinkăi. Ea, când a sărit de pe piatră, trebuia să fi fugit. Să se fi ascuns undeva. Dar nu, s-a dus la Zuhur. Chiar ea a căzut în capcană. O rodea mândria. Și eu ce am făcut? Am dat fuga s-o scap. La drept vorbind, nici eu nu știam ce-o să spun, ce-o să fac. Nu era timp să mă gândesc. Dar vipera asta de Zuhur nici nu a vrut să audă. „Să fie pedepsit! Zanbur, ia-l”.

Zanbur e argatul lui. Zdravăn ca un dulap. M-a luat de mână. M-am smuls. El m-a cuprins după gât cu o mișcare de luptător, mi-a apăsat gâtul și m-a târât. Mă sufoc, văd negru înaintea ochilor. Mă smucesc cu ultimele puteri, mă împotrivesc, dar el mă trage întruna, parcă sunt un manechin de luptă. M-a dus spre Salvare – o dubă murdară cu care veniseră dracii lui Zuhur, m-a aruncat înăuntru și a trântit ușa.

Cum mi-am venit puțin în fire, m-am dus la geam. Cabina șoferului era separată de restul printr-o despărțitură cu niște geamuri care se trăgeau. Unul e spart. L-am dat la o parte pe celălalt, murdar ca la closet, și am început să mă uit la ce se întâmplă afară. Duba se afla cu spatele la moschee și prin parbriz se vedea piața, ca într-un film. Zarinka se afla tot în fața lui Zuhur, iar din mulțime șontâcăia spre el, nu știu de ce, monstrul șchiop Șokir. Și eu o să stau în cutie ca un porc de mare? Trebuie să-i vin în ajutor! Am căutat repede din priviri pe geamurile laterale și pe cel din spate: unde e argatul Zanbur? Nu se vede, jigodia. Chiar m-am mirat, cum de a dispărut așa de repede? N-am stat prea mult pe gânduri, am deschis portiera laterală… Și aud deodată:

— Hei!

Zanbur. Mă privește din spatele barei din spate a dubei. Stătea pe vine. De aceea nu l-am văzut pe geamul din spate. Ce, se joacă de-a v-ați ascunselea? S-a ridicat, a venit de după colț și mi-am dat seama ce făcea acolo. Neterminatul își spusese că nu-l vede nimeni din piață și se așezase să facă treaba mică. În trecut, toți naționaliștii așa se pișau: ca muierile, ca, Doamne ferește, să nu ajungă vreo picătură de urină pe hainele lor; cică e păcat groaznic. Pe tema asta există chiar o expresie ironică. Atunci când cuiva i se spune: „Du-te în Rusia tău”, acesta răspunde: „V-am învățat să vă pișați din picioare, când o să vă învățăm și să vă căcați din picioare, atunci o să plec”. Se vede că

Zanbur încă nu și-a însușit știința asta. M-a uimit faptul că s-a ridicat și nu s-a încheiat. Se duce la ușă. Din prohab îi atârnă membrul. Parcă e o bucată de furtun negru. Spune încet:

— Nu mai deschide. Stai liniștit. Dacă o să deschizi ușa, o să ți-l bag în cur. Chiar în mașina asta.

Am înghețat. Arată spre membru:

— Poate vrei să-l măsori?

L-a întins cu mâna stângă, l-a scuturat înainte-înapoi și l-a băgat în pantaloni. Și a trântit tare ușa. Abia am apucat să mă trag înapoi. M-am prăbușit pe banchetă.

L-am crezut imediat că n-o spune numai ca să mă sperie. Am tot auzit în Vatan povestiri de-ale borfașilor. Dar ăsta are mutra tâmpă, nu exprimă nimic. E un animal, nu om. Și are mare putere. Nu pot să-i fac față unuia ca el. M-a cuprins un sentiment groaznic de neputință. Dacă o să se întoarcă, o să închidă ușa, nimeni nu va băga de seamă, nu va auzi, nu va veni în ajutor…

Și m-a cuprins furia. „Păi, ce pula mea este el”, îmi zic, „să-mi fie frică de el?” Las’ să se întoarcă. O să deschidă ușa, o să-i trag una în căpățână cu ceva de fier. Am început să caut. În mașină, toate obiectele sanitare sunt tăiate, aruncate, de-a lungul mașinii sunt fixate bănci de metal. Am cotrobăit sub ele. Nimica, nimicuța. „Bine”, îmi spun, „o să iau o piatră”. Oricât m-am uitat eu pe geam, nu trecea nimeni pe lângă mașină. Nu am riscat să cobor și să caut mai departe. Totuși, m-a speriat puțin. Puțin de tot. În cele din urmă, mi-am spus: dacă o să văd că vine, o să sar și o s-o iau la fugă.

M-am dus din nou la despărțitură. La punctul de observație. Hopa-șa! Zarinka și unchiul s-au îndepărtat de Zuhurșo în direcția mulțimii. Mi s-a luat o piatră de pe suflet. După o clipă iar m-a cuprins frica. De ce mă țin aici? Ce se va întâmpla? E o harababură în capul meu. M-am gândit la toate, dar asta, de fapt, nu e important…

Între timp în piață s-au întâmplat multe, dar nici asta nu e important. Nu eram prea interesat. Oricum nu înțelegeam nimic. Un film mut. Văd că a venit în mijloc „Kamaz”, din camion au început să arunce jos saci. Până i-au luat oamenii, a început să se întunece.

Apoi văd că vine cineva. În lumina amurgului nu recunosc mutra, dar în mod clar nu e Zanbur. E mai mic de statură, trupul e mai slab. S-a urcat în cabină, a pornit motorul, a aprins farurile. Ca pentru a aprinde lumina în piață. A coborât din cabină, a ocolit prin spate duba și a deschis ușa.

— Să mergem.

Chiar m-am bucurat. M-am săturat să mă marinez în cutia asta de tablă. În caz de ceva, o să mă apăr. Cu dinții, cu coarnele, cu copitele. Merg în urma șoferului. Sunt gata pentru orice. Am ajuns în mijlocul pieței. Dracii se aflau de jur-împrejur. Tartorul anunță:

— Ați chemat Salvarea? A venit sanitarul.

Dracii s-au dat la o parte. Unul propune:

— Ei, sanitare, hai, tratează-l.

Și acolo, leșul lui Rambo zăcea într-o baltă de sânge. Dacă e să fiu mai precis, sângele șiroia din cap. Eu mă aflam la picioare. La cap se afla Dovleac. Chiar acela. Cel care trebuia să fie cumnatul meu.

Tartorul mă grăbește:

— Hei, sanitari, terminați cu pusul diagnosticului. Urcați-l în mașină.

Ne lua, chipurile, robi, lor le era târșă să se murdărească. Iar Dovleac, ca să se apropie de cap, va trebui să calce în sânge. S-a uscat puțin, dar totuși… M-am aplecat fără să mai spun ceva, am luat mortăciunea de picioare și am tras. E greu. Doar e adevărat ce se spune: numai de la greutatea ta nu te dor mâinile. La drept vorbind, l-am tras cu plăcere. L-am târât așa vreo trei metri, sângele încetase să mai curgă. Dracii au aruncat o prelată:

— Înfășurați-l.

Ei, am lăsat partea din spate, eu și Dovleac am aruncat cum, necum pachetul în bena „Kamaz”-ului. Dovleac a rămas sus, eu am sărit jos. Dracii strigă:

— Încotro?! Urcă la loc.

Un drac vesel, cu o panama soldățească, pusă gen cowboy, m-a bătut pe spate:

— Frățioare, nu te prosti. O să mergi cu noi. Chemarea de primăvară. O să faci armata la trupele speciale. Ai văzut filmul, da? O să-ți dea automat, o să tragi: ta-ta-ta… Și din nou mă bate pe ceafă: Ai, ce mai băiat!

Ce să fac? Fie ce-o fi! Ne ducem acolo, dar pe drum o să evadez eu cumva… De sus, din camion, Dovleac întinde mâna, îmi oferă ajutor. L-am ignorat, m-am cățărat din lateral, pe roată.

Mergem. E întuneric. Dovleac s-a băgat într-un colț. Are mutra sumbră – am remarcat asta când, în pantă, mașina din față a luminat camionul cu farurile. El, leguma, de ce e trist? Îl întreb:

— Ascultă, ce s-a întâmplat în piață?

— Nu s-a întâmplat nimic.

— Ei, totuși… Povestește.

— Vrea să se însoare cu Zarinka.

Eu, ca un prost, nu m-am prins:

— Cine?!

— Zuhurșo.

„Ei, gata! Ți-a venit sfârșitul, Zuhurka!”, îmi zic. „O să-mi dea automatul și o să trag chiar în clipa aia. Cum a spus dracul ăla: ta-ta-ta… Patru dintr-o parte și cățelușul a crăpat. Căsătorește-te în voie în mormânt”. În același timp o să mă răfuiesc și cu Zanbur. Nu, acum nu voi mai evada. Cumva m-am mai liniștit. Bineînțeles, nu i-am spus nimic lui Dovleac. Am mers așa în tăcere.

Am ajuns. E o casă lungă. Din câte mi-am putut da seama, e o cazarmă. Ferestrele sunt slab luminate. Dimineață am aflat că e fosta școală. Curtea e mare. Într-o parte e un foc din pietre, un cazan uriaș. O masă mică, pe ea un teanc de turte

și o lampă cu gaz, „liliac”. Nu e altă sursă de lumină. Alături e un bărbat – se pare că e bucătarul. Îi așteaptă pe întârziați. O cană înaltă de fiert apa clocotește. Un băietan se agită pe acolo, bagă surcele în sobă.

Dovleac a dispărut undeva. Dracii au dat buzna în cazarmă, și-au adus cănile-ploști, s-au așezat să mănânce la masa lungă cu lavițe. Fac glume, fornăie, hohotesc. M-am băgat într-un colțișor, lângă perete. Bucătarul strigă: „Ce stai așa? Vino”.

Mă apropii.

Îmi spune:

— Ai cană? Bine, deocamdată îți dau… Dar mâine să găsești de undeva.

Mi-a trântit niște fiertură, a băgat o lingură în ea. M-am așezat la marginea mesei lungi. Stau și mănânc. Vine băietanul care făcea focul la fierbător:

— E gustos?

— Merge.

— Vrei să fie și mai gustos?

Și ține mâna în buzunar. M-am gândit ca prostul că îmi dă piper sau ceva de felul ăsta. Dar el, jigodia, s-a aplecat și a scuipat în castron. Ah, viperă! Am apucat castronul și i-am turnat zeama pe mutră. Păcat că nu era prea fierbinte.

— Mai vrei supliment? întreb.

Nu m-am apucat să-i dau peste bot, ca să nu mă murdăresc pe mâini. I-am tras una cât am putut de tare în plex. S-a apucat cu mâinile de burtă, s-a strâns, iar eu îmi spun: „Ei, gata, acum o să înceapă”. E lucru obișnuit: e trimis unul mai slab, iar mai apoi parcă îi iau apărarea. Nu a trebuit să aștept. Strigă cineva din întuneric: „Ei, ei! Piciulică! Asupra cui ai ridicat mâna?”

Iese o namilă. Așa, fără grabă. Stau în picioare cu pumnii pregătiți. Se mai ridică alți doi. Namila vine chiar lângă mine: „Știi pe cine ai lovit? Este omul cel mai respectat la noi. Comandantul-șef. Pahan…”

Și așa mai departe. E la mintea cocoșului: mă aburește de cap. Mă înțeapă și în același timp e curios – cum o să răspund, ce o să răspund. Se mai frichinește puțin și o să mă lovească pe neașteptate. Ei, și i-am răspuns. I-am tras una în moacă. Și s-a dus sufletul în rai. M-au trosnit, să fii sănătos. Au vrut să vadă dacă sunt slab. S-au convins și după asta n-au mai cercetat. Mai întâi m-am temut că e un fel de inițiere. L-am întrebat pe Dovleac: „Ție ți-au făcut inițierea? În fine, știi, cum se face la novici în armată”.

El s-a bosumflat.

Nu m-am lăsat:

— Ei, cum a fost?

Și-a dat drumul la gură. Exact, i-au făcut ceva mizerabil și umilitor.

I-am zis:

— Nu știu de ce o lungesc cu mine… Nu ai auzit nimic?

Iar el:

— Davron a interzis. Le e frică de Davron.

A doua zi vine la mine individul ăla care a scuipat în castron. Numele lui e Tioșa, am aflat mai târziu. E nehotărât.

Îi zic:

— Ce pula mea vrei?

El:

— Iartă-mă, frate, n-am vrut să-ți fac rău.

Amărâtul! Ce să-i spui unuia ca ăsta?

— Dacă n-ai vrut, e cu totul altceva. Atunci îți zic mulțumesc.

El bâiguie jalnic:

— Mi-au spus să vin să scuip.

În momentul acela îmi dădusem deja seama cum stau lucrurile. Dracii le spun să facă ce vor ei.

— Bine, să mergem.

Acum se bagă peste mine, să fim prieteni. Să ne împărtășim experiența de viață. Mare enciclopedist, naiba să-l ia! Trebuie să bagi vaca în lanul de grâu, să-i legi picioarele, iar tu să te urci

pe o moviliță de pământ, să fii mai înalt. Să bagi pisica în cizmă, să nu te zgârie…, îi zic:

— Termină cu palavrele despre măgari și pisici… Mi-e silă.

El, fătălăul, o ține una și bună:

— Eeeee. Tu nu înțelegi. La noi spun băieții că dacă te joci cu măgărița, *ker*-ul o să se facă mare, ca la măgar.

— E bun și cel pe care-l am. Și în general, n-are decât să se usuce, tot nu mă ating de măgăriță. Spune despre femei. Cu femeia sigur e mai bine.

— Nu am bani să mă însor. Și, fără nuntă, care e de acord?! Nici cu măgărița să nu crezi că e simplu. Numai cu binele poți s-o iei. Trebuie să-i dai să mănânce iarbă. Dacă este iarbă, măgărița are chef. Nimeni nu știe, îți spun ca unui prieten…

— Ce naiba, ai mâncat cumva prea multă iarbă din asta?

S-a supărat. Dar mie puțin îmi pasă de sentimentele lui rafinate. Gândurile îmi fierb în căpățână. Îmi spuneam ca naivul: dacă e o bandă, atunci îți faci de cap unde vrei, una, alta și așa mai departe. De fapt e disciplină, ca pe un submarin atomic, și delimitările între categorii sunt la fel de multe. Imediat am fost băgat la „colhoznici” – în plutonul în care erau numai băieți de la țară. În opinia mea, fuseseră băgați la jug doar ca să curețe cartofi, să spele cazanele, ei, în general, să aibă cine să aducă apă… Iar la Zuhur nu lasă pe nimeni, în afară de paza personală. Se înțelege, el nici nu pune piciorul în cazarmă.

Am început să mă gândesc cum să fac să ajung la el. A doua zi am prins un moment, m-am dus să cercetez. Are o casă cu etaj chiar în vârf și e înconjurată cu un gard. De fapt, în kișlak gardurile nu sunt înalte, sunt numai pentru aparențe, să se marcheze teritoriul. Casa lui Zuhurșo e înconjurată cu ziduri de cetate. Înalte de vreo doi metri și jumătate. M-am dus la intrare. Mă uit, e o portiță.

Ei, ia și bate la ușă. Ca chestie. A ieșit un drac de la pază. I-am zis:

— Frate, lasă-mă să arunc o privire.

El:

— Cine te-a trimis?

M-am prefăcut prost:

— Păi, nimeni. Pur și simplu vreau și eu să mă uit. Dacă mă trimit, trebuie să știu unde se află lucrurile, unde să mă duc…

A trântit ușa. Iar seara Fidel Castro, comandantul unității, s-a legat de mine:

— De ce te-ai dus?

I-am spus aceeași gogoașă ca dracului de la pază. S-a apucat să mă mustre:

— Să nu te mai duci singur. Să nu te duci nicăieri. Dacă vrei să te caci, să mă previi: „O să mă duc în curând la closet să fac treaba mare. O să mă întorc peste opt minute”. Dacă întârzii un minut, te fac praf.

Glumește, ce face? Mă uit, se pare că vorbește serios. Și mă mai și amenință:

— Ai priceput?

I-am zis.

— Am priceput, am priceput…

Am înțeles două lucruri. Nu se poate să fac un raid, iar să ies în evidență nu are rost. E nevoie de un plan. Am citit o carte în care este descris în detaliu cum trebuie să organizezi un atentat. Se fac urmăriri, se face un grafic al deplasării obiectivului și așa mai departe. Asta, fir-ar să fie, îți ia atâta timp!

Înainte niciodată nu am remarcat timpul. E ca aerul. E peste tot. Dar acum parcă sunt închis într-un beci fără nicio crăpătură. Uite, și am început să mă sufoc de groază că nu voi avea timp… Și deocamdată nu mi-au dat nici arma.

Tioșa – el are deja „kalaș”-ul. E mândru, ca un pinguin cu un morcov. Automatul e vechi, vai de capul lui, dar Tioșa, jigodia, ce să zic, mă privește de sus. Are stagiu, al naibii. S-a oprit, strigă:

— Hei, nu rămâne în urmă!

Eu ieșisem de pe potecă și mă urcasem pe o limbă mică de zăpadă dintr-o adâncitură. Mergeai pe ea ca pe un asfalt alb, scânteietor. Am spart cu tocul crusta uscată și am luat din adâncitura afânată un pumn de zăpadă cu bobul mare. Era ca un pumn de sticlă rece, mărunt sfărâmată. Am lipit-o de frunte. Nu ajută. Ar trebui să fac o gaură în craniu, să iasă aburul înfierbântat. Am coborât pe potecă și m-am târât mai departe.

Mergeam într-un fel de inspecție. Unul dintre bărbați îl turnase pe un vecin: cică ăla, undeva de partea cealaltă a râului, are un pământ neluat în evidențe și pe el a semănat ceva necuvenit. Basmacii au trimis repede în munți să verifice, i-au trimis pe „colhoznici”, iar Fidel i-a trimis pe cei mai proști, adică pe Tioșa. Și pe mine: „Du-te cu el. El e șeful”. Ce să-ți spun! Deși, dacă e să fim cinstiți, fără Tioșa pe dracu’ m-aș fi descurcat, nu știam unde să merg. Tioșa în munți chiar se orientează. Știe să ia urmele. Are ochi de șoim.

Am ajuns la locul respectiv. Mă uit, într-adevăr e un câmp, de felul celui pe care îl curățaserăm eu și mămica și Zarinka, dar mai mare. În capătul îndepărtat un *babai* bătrân, cu barbă, scormonește în pământ cu *ketmen*-ul. S-a oprit la margine, lângă îngrăditura scundă din pietre. Îi spun lui Tioșa:

— Ați verificat, v-ați convins? Să mergem înapoi.

El strigă la *babai*:

— Nene! Încetează lucrul. Oricum va trebui să sapi din nou totul.

Babai nici nu ne bagă în seamă. Dă din *ketmen*, parcă e singur, singurel pe lumea asta. Eu ce să fac? Nu m-am angajat să fiu jandarm. Îi spun lui Tioșa:

— Domnul să-l aibă în pază, lasă-l. Poate că e surdo-mut.

Dar Tioșa deodată parcă se smulge din lanț. Țâșnește peste gard, aleargă pe câmp, se apropie

de *babai*:

— *Haivon*, *padarnalat*! Ai auzit ce am spus?! Ești surd, da? Îl apucă pe *babai* de umăr, îl trage și îl întoarce.

Simt că e gata să-i trântească una în căpățână. El e un *kişkar*, dar *babai* e vânjos, vânos. O să-l pocnească cu *ketmen*-ul, sau, pur și simplu, cu pumnul… și să vezi atunci distracție. Eu partea cui s-o iau? Tioșa, desigur, nu are dreptate. Dar el, chipurile, e de-ai mei. Am venit împreună. Sar și eu peste gard și mă duc după el. Și încep să strig la Tioșa:

— Ești surd?! De ce nu răspunzi?

Babai a lăsat *ketmen*-ul jos, a pus mâinile pe coadă, stă, se uită în gol. Tioșa și-a ieșit din minți:

— De ce taci?!

L-a împuns în piept pe *babai*, a sărit înapoi și a tras de pe umăr automatul. Pe cuvânt de onoare, era cât pe ce să-i dau una. Ceva m-a reținut. Băiatul e amărât, jalnic. L-am tras la o parte:

— Ai înnebunit? Ce, te-ai năpustit să iei puterea? Dar dacă s-ar purta așa și cu tatăl tău?

Deodată a izbucnit:

— Tu nu știi… sunt răi… râd… nu te consideră om… Să nu mai spui niciodată cum s-ar purta cu tatăl meu…

Bolborosește ceva, îi tremură buzele… Voia probabil să explice ceva. A dat din mână, a pornit spre potecă. M-am uitat în spate – lui *babai* i se rupea-n paișpe. Muncea ca și cum nu se întâmplase nimic. Am coborât în kișlak în tăcere. Mai întâi am încercat să ghicesc de ce i-a sărit așa de tare mustarul lui Tioșa, dar am lăsat-o baltă – am și eu destule probleme.

Ne-am întors la cazarmă, i-am raportat lui Fidel. El: „Bine, odihniți-vă.” Am obosit în natură. Am luat prosopul, m-am dus să mă clătesc pe față. În spatele cazărmii, de doi stâlpi, e fixată o scândură lungă, iar pe ea sunt vreo zece butoaie de aluminiu. Lavoarele. Dimineața și seara nu poți

ajunge la ele, dar acum nu e nimeni. M-am oprit lângă un butoi, mă clătesc ca o vrabie într-o baltă, și în cap mi se învârte: timpul trece, ziua a trecut degeaba, cât să mai aștept până o să-mi dea arma și așa mai departe.

Cineva mă lovește pe umăr:

— Rusule, pleacă de-aici. Nu ești bun decât să consumi degeaba apa. Eu mă spăl.

Ăsta e dracul ăla din pază care nu m-a lăsat în curte la Zuhur. Huceak. E iute așa, ca un gândac, contagios ca ploșnița tifoidă.

— Spală-te, zic și dau din cap spre butoaiele de alături. Uite câte sunt libere.

El:

— Am spus: du-te-n pula mea.

Răspund liniștit, politicos:

— Cere-mi ce vrei, totul e al tău. Dar rezervorul ăsta e al meu. E o relicvă de familie, mi l-a lăsat moștenire bunicul.

Neam de neamul lui n-a auzit asemenea cuvinte:

— Ce tot îndrugi? Ești deștept, da? zice și bagă mâna în buzunar.

„Ei, drace", îmi spun, „iar bătaie…" Situația e de căcat. Îi știu eu pe ăștia ca Huceak. Fără viclenie nu scapi. Exact, scoate cuțitul… Bine că mi-am dat jos cămașa. O înfășor pe mână, poate o să scap neatins. Doar n-o să-mi bag coada între picioare…

Cât timp mă gândeam eu așa, de după colț a ieșit unul de-ai lui Davron, Komsomol, cu prosopul pe gât. Nu știu de ce îi spun așa. Poate că fusese conducător de komsomol. Dar poate că fusese dat afară în șuturi de acolo.

Komsomol a venit la lavoarul vecin, a apăsat butonul, a luat apă în palmă și, ca într-o doară, fără să se uite la Huceak:

— Pleacă de lângă băiat.

Și-a aruncat apă pe față și a apăsat butonul să ia din nou apă.

Huceak a scos mâna din buzunar:

— Ei, discutăm, da.

Komsomol s-a stropit din nou pe față, a apăsat butonul:

— Ciocu' mic.

Ai lui Davron și interlopii sunt precum pisicile cu șoarecii. Nu ajung pe față la confruntări. Mârâie și-și arată colții. Iar amărâtul de Huceak să sară la Komsomol, fie și cu cuțitul, e ca și cum un pigmeu s-ar năpusti asupra unui mamut cu puțica. Se înțelege, s-a potolit:

— Komsomol, totul e în ordine. Discutam cu tinerelul regulamentul…

Komsomol s-a îndreptat și cu palma dreaptă și-a șters cu grijă apa de pe palma stângă, ca și cum ar fi stors un prosop ud. Fără grabă, s-a apucat de palma dreaptă. Are grijă ca picăturile din vârful degetelor să curgă ușor, nu să împroaște, să nu sară. La fel ca înainte, nu se uită deloc la Huceak. Acela prinde aluzia:

— *Hop*, o să discutăm cumva altă dată, și o pornește agale, degajat, nonșalant.

Da, mi-am făcut un prieten… Mai întâi nu mi-am dat seama de unde a apărut, dar odată, noaptea, când stăteam așa fără să dorm, luând la mână variantele cum să ajung la Zuhurko, am priceput. Mi-am adus aminte. Era în primele zile. S-a nimerit așa că s-au adunat în cerc cei ai lui Davron și interlopii. Noi, vreo doi colhoznici, am fost primiți și noi. Discutam de ce a murit soția lui Zuhur.

Unul spune:

— Zuhur n-a mai venit la ea, și a început să vină la ea șarpele. S-a târât noaptea, ea nu l-a lăsat, el a sugrumat-o.

Alții trăncăneau:

— A fost altfel. Zuhur se duce noaptea, vede: soția doarme îmbrățișată cu șarpele. A alungat șarpele în șuturi, pe muiere a pocnit-o. Pentru curvăsărie cu șarpele.

— Ce spui, frate? Șarpele nu are *ker*.

— Uită-te la Rahmon, tot așa o să spui, nu are nimic. Are un *ciumciuk* ca de copilaș. Dar cum se ridică, e ca a unui măgar. Oare nu știi? *Ker* este în afară și înăuntru. La șarpe e înăuntru. Altfel de unde apar puii de șarpe?

— Aaa, ce contează dacă are sau nu… Șerpii nu se împerechează cu femeile.

Iar Huceak ăsta trăncănește:

— Tu nu știi, prietene. La noi acasă, în colhozul Jdanov, o fată s-a dus să adune bumbac și a dispărut. Au început s-o caute, au găsit-o la marginea câmpului. Un șarpe uriaș o cuprinsese și o ținea așa. O lună întreagă n-a lăsat pe nimeni să se apropie, oamenii se temeau să se ducă lângă el. În cele din urmă, au pregătit *șir-ravgan*, au pus niște otravă, i-au dus-o șarpelui. A mâncat și a crăpat.

— Și fetița?

— Și ea a murit. De dor.

Pur și simplu flecăreau, dar eu mă gândeam la Zarinka. Mă cuprinsese o așa groază, că de frică am început să sar la ei. Nu doar la Huceak, ci la toată mulțimea:

— Ați învățat vreodată anatomie la scoală?

Oamenii nici nu s-au indignat. M-au pus doar la punct ușurel:

— Ție, băiete, nu ți s-a dat cuvântul. O să trăncănești când o să vezi pizda nu în carte, ci între picioare.

Iar Huceak, drept urmare, își spune că m-am legat personal de el. Iar după acea întâmplare mi-am făcut un obicei de a mă duce la lavoar. Animalul nu s-a apropiat niciodată de mine. Mă urmărește tot drumul de la distanță, cu un ochi ca de mort. Așteaptă să prindă o ocazie. Desigur, abia așteaptă să sară deschis. Davron a făcut reguli ca în armata adevărată, iar pentru ciocnirile dintre ai săi pedepsește nemilos, spuneau băieții. De fapt, mă mir cum de a reușit să-i supună așa de bine pe bandiți – numai între ei se umflă în pene: „Păi, noi

îi facem așa și așa…” În prezența lui, niciun ticălos nu zice nici pâs. Inclusiv Gurga, autoritatea lor…

Ca idee, pe Huceak o să-l fac o dată, dacă e să fie cinstit și suntem unu la unu. Dar el nu va sări pe cinstite. Bagă cuțitul pe întuneric, aruncă de sus o piatră sau trage cu pistolul undeva în munte, când nu-l vede nimeni. În sfârșit, m-am dus la Fidel:

— Când o să primesc și eu armă?

18. DJORUB

Tata tace. E culcat în camera lui, nu vrea să discute cu nimeni. Mă așez alături. Are fruntea fierbinte. Nu-i scade febra.

— Tată, pune-ți termometrul.

Nu răspunde.

— Tată, mănâncă puțin, te rog. Au pregătit special pentru dumneata *atola.*

Dilbar a făcut o fiertură din făină prăjită cu smântână, ușoară și hrănitoare, care se dă copiilor, lehuzelor și bolnavilor slăbiți.

Tata tace. Apoi spune încet:

— Ei, Djorub, Djorub…

Parcă cere ajutor. Îmi dau seama ce-l chinuie. Una e să ai respect în fața oamenilor, alta e să ai conștiința curată. Nu i-a apărat pe nepoți, asta îl chinuie. Dar oare un om trebuie să se învinuiască pentru ceva ce nu stăpânește?

— Tată, nu ești vinovat. Omul nu poate ști viitorul. Ai hotărât corect să-i iei pe nepoți la Talhak, dar Dumnezeu a gândit altfel.

Mai degrabă pe mine mă conving, decât pe tata, dar argumentele mele sunt mult prea slabe pentru a-i lua greutatea de pe suflet. Nu știu cum s-o apăr pe sărmana fată.

Vera nu mi-a reproșat nimic. Seara, după acea *madjlis* de lângă moschee, a venit la mine în cameră.

— Djorub, dragul meu, te rog, du-o pe Zarinka din locul ăsta îngrozitor.

Mi-am plecat capul. Îmi era rușine s-o privesc în ochi.

— Nu pot.

— Știu că poți. Tu știi tot. Toate drumurile. Du-o.

— Vera-*djon*, de la noi în jos e un singur drum. E blocat. Lângă fiecare kișlak e barieră. Nu poți trece pe drum.

— Este o capcană, o închisoare… Gândește-te la ceva. Du-o pe poteci de munte. Ascunde-o în vreo peșteră pe care n-o știe nimeni în afară de tine.

Nu putea înțelege de ce refuz.

— Fiul tău e la ei. Gândește-te ce-i poate face Zuhurșo lui Andrei.

— Doamne, ce e de făcut? Nu pot să-mi iert că nu am venit la adunarea asta… I-aș fi oprit, și pe Zarinka, și pe Andrei. Nu-mi imaginez de ce toți tăceți. Nu pot deloc să pricep de ce nu protestați. Vi se iau pământurile, vă pun să cultivați mizeria asta, un drog, iar voi acceptați supuși… Nu, m-am hotărât, o să mă duc la el și o să-i cer să-i dea drumul lui Andrei și să uite ideea asta neghioabă despre Zarinka.

M-a îngrozit decizia ei nechibzuită. Răposatul Ghioz s-a dus și el la Zuhurșo pentru dreptate, nu puteam să admit că Vera va avea soarta lui său, probabil, chiar una mai groaznică. Dacă ea se bazează pe respectul față de femeie, atunci e zadarnic. Cutezanța femeii se pedepsește mult mai dur decât cea a bărbatului.

— Vera-*djon*, gândește-te…

— Numai la asta mă gândesc. Nu încerca să mă convingi.

— Nu te las.

S-a uitat la mine cu dispreț, s-a ridicat și a ieșit.

A doua zi dimineață a venit la mine Zarinka:

— Nene, nu știți unde e mama?

— Probabil nu te-a mai așteptat, s-a dus la câmp.

— Am căutat-o acolo deja.

Muhiddin, fiul cel mic al Bahșandei, care se învârtea pe lângă noi, a venit mai aproape:

— Tanti Vera a plecat! *Asakol* s-a dus la Voruh, tanti Vera s-a urcat în mașina lui.

Mai trebuie să spun ce am simțit? Zarinka nu-și mai găsea locul. A doua zi, Vera s-a întors. Chinuită, neagră la față, cu o privire dură.

— Vera, l-ai văzut pe Andrei? Cum e? Chinuit? Ce ți-a spus Zuhurșo? O să-i dea drumul băiatului?

Nu a scos niciun cuvânt. S-a închis și mai tare. Nu i-a povestit nici fiicei ei.

M-am dus la Șer, șoferul – el trebuie să știe ceva, dacă i-a dus cu mașina. Se pare că nu l-a dus, Mazăre l-a îndepărtat pe Șer – e cutezător și nerespectuos – și l-a luat în locul lui pe Dahmarda, un băiat puternic, dar cam tâmp.

E uimitor cum uneori numele se potrivesc cu oamenii. Oare tatăl, când îi dă unui băiat un nume ce înseamnă „zece bărbați", știe să spună dinainte că băiatul va crește *pavlon*, viteaz? Sau numele ăsta influențează organismul și formează o constituție pe potriva lui? Desigur, de minte nu se îngrijește.

Dahmarda se învârtea în jurul capotei deschise a vechiului GAZ al colhozului, cu o înfățișare extrem de grăitoare, care spunea că băiatul nu putea pricepe deloc cum să abordeze măruntaiele complicate ale automobilului. Când a auzit pașii mei, s-a întors bucuros.

— *Ako* Djorub! *Muallim*, puteți să-l vindecați? spuse el arătând spre motor.

Mă pricep puțin la construcția motoarelor, dar gândurile mele erau ocupate cu altceva.

— Spune, Dahmarda, cum a fost primită cumnata mea la Voruh?

— Au primit-o bine. Au făcut pilaf, probabil că au primit și femeile…

— Nu despre asta e vorba. Ce i-a spus Zuhurșo? A primit-o?

— Ei, de unde să știu eu. S-a dus undeva… Nu mi-a spus nimic…

Era inutil să-l mai chestionez. Oricât protesta inima, a trebuit totuși să mă adresez lui Mazăre.

Șokir se afla în birou la colhoz, în cabinetul *rais*-ului. În ciuda așteptărilor mele, m-a întâmpinat cu o amabilitate care, e adevărat,

sublinia superioritatea lui mai mult decât orice ticăloșie. E inteligent Mazăre ăsta.

— Djorub, dragule, spune de ce ai venit. O să fac pentru tine tot ce pot.

Fără nicio introducere, i-am pus întrebarea care mă tulbura.

— Oare ea nu ți-a spus? s-a minunat exagerat Șokir.

— Vreau să aflu de la tine.

— Dacă nu ți-a spus… Djorub, acum sunt persoană oficială. Nu am dreptul să trăncănesc în dreapta și în stânga informații despre treburile lui Zuhurșo.

M-a cuprins furia.

— Nu face dintr-un fleac un secret de stat! A vorbit cu el? Poate pur și simplu nu știi?

— Știu, a spus mândru Șokir. Știu tot.

Am încercat să-i ating orgoliul:

— Ei, prietene, se spune așa: „Dacă te lauzi că ești bogat, este demn, dacă te lauzi că ești sărac, e rușinos”. Probabil te lauzi…

Nu a funcționat. Dorința josnică de a mă lăsa neinformat se dovedise mai puternică decât orgoliul. Mazăre a zâmbit mulțumit:

— Se mai spune și altceva: „Cine știe multe spune puține”.

Să-l fi întrebat o zi și o noapte, nu ar fi spus nimic, s-ar fi delectat cu discuții în jurul subiectului. M-am ridicat.

— Stai puțin, Djorub, s-a agitat Mazăre, o să-ți dau un sfat bun, ca unui prieten…

E greu de crezut că în copilărie chiar mi-a fost prieten, eu eram entuziasmat de el, încercam să-l imit. Șokir e cu doi ani mai mic decât mine, iar eu ascultam de el de parcă era mai mare. Dar au trecut de mult timpurile acelea. El a continuat pe un ton plin de importanță:

— Știu că ai curățat câmpul mic de sus. Nu te grăbi, nu semăna. O să se anunțe în curând că nu numai pământurile colhozului, ci toate parcelele

private vor fi luate pentru mac. Dacă cineva a semănat ceva, va trebui să are din nou semănăturile. A venit din partea cealaltă a râului un specialist, un agronom. S-a uitat la condițiile noastre, „s-ar putea să nu adunați o recoltă mare”, a spus. Au hotărât să extindă pământurile. Să nu spui nimănui, numai ție…

Totuși, ironia a acționat cumva. Se vede că îl chinuia pe Mazăre că nu-mi răspunsese la întrebare; pentru a-și arăta cunoștințele – uite, cică, ce secrete importante îi încredințează Zuhurșo starostelui din Talhak.

Dacă aștepta recunoștință, degeaba. Am spus:

— Ei, Șokir, probabil dacă fasciștii ar fi ajuns până la Talhak, i-ai fi slujit și pe ei.

Dar nu am trântit ușa, nu i-am făcut lui Mazăre plăcerea asta.

Cum a observat mereu remarcabilul Hirs-zod al nostru, privighetoarea Talhakului:

> *Prințul e crud ca lupul, dar mai rea decât toți lupii*
> *E oaia care, din rândul săracilor a ajuns prinț.*

Numai pentru acest *bait* l-a omorât Said-comandantul revoluționar, pe care poetul îl ironizase, deși nu-i spusese numele. Dar toți din regiune știau despre cine scrisese și, așa cum povestesc bătrânii, tot Darvazul repeta în acele zile cele două versuri ironice. Păcat că acum ele sunt aproape uitate, pentru că i s-ar potrivi foarte bine lui Mazăre, ca și fratelui bunicului său.

19. OLEG

În opinia mea, se pregătește o răscoală. Am auzit o discuție a bandiților lui Zuhurșo. Trei interlopi, convinși că acel corespondent de la Moscova nu știe limba, vorbeau deschis. Era vorba de niște fleacuri și deodată unul dintre ei, fără nicio legătură, a întrebat:

— Și dacă Davron va începe *djandjol*?

Celălalt l-a liniștit:

— N-o să înceapă. El își ascute dinții pe Zuhur.

Al treilea:

— Ei, Davron, Davron! Ce vă temeți așa? O să ne descurcăm. Nici Davron nu e făcut din piatră.

Și din nou au început să vorbească despre fleacuri.

Ezitând, m-am dus la Davron. A reacționat cam așa cum m-am așteptat:

— N-o face pe polițistul. Crezi că eu nu am omul meu printre ei?

Ei, ce să spun, o să dorm liniștit. Nu suntem prieteni, dar mi-am îndeplinit datoria de prieten. Orice ai spune despre Davron, ar fi putut să mă elibereze. Se înțelege că n-o să-l rog.

M-am priceput să găsesc partea bună în situația de prizonier în Darvaz – negura vremurilor, pentru a înregistra tradiții din trecutul recent. În afară de bătrânul pe care l-am cunoscut, în kișlak mai sunt vreo doi martori ai evenimentelor din anii douăzeci. Apropo, pe bătrân îl cheamă Baceabek Șobekov.

S-a implicat în discuțiile noastre un bătrân din aceeași generație cu Baceabek, un bătrân erou, veteran al Marelui Război pentru Apărarea Patriei, care venea invariabil la întâlniri cu toate distincțiile – medalii pe halatul vechi. Pe două voci, fiecare tăcând politicos când vorbea celălalt, bătrânii îmi spuneau istoria partizanului care

oprise singur un detașament de ostași ai Armatei Roșii în Termopilele locale.

Făcuse această faptă de eroism nu la Voruh, ci în Daștak, un kișlak mic lângă Piandja, la granița cu Afganistanul. Pe atunci trecea prin el o potecă – singurul traseu pe care puteai ajunge din afară până la Kalai-Humb, capitala Darvazului. În cele din urmă, în perioada sovietică, locul potecii a fost luat de o șosea, iar în anii douăzeci, pe lângă Daștak, a trebuit să se strecoare pe *ovring.* Dar ăsta e un alt cântec… *Ovring*-urile sunt niște poduri lungi și înguste, fixate de peretele unei stânci în pantă. Într-o crăpătură în piatră se băteau o serie de cepuri puternice și de ele se fixau niște poteci împletite din crengi și presărate cu pietre. În locurile impracticabile, asemenea poduri se întindeau uneori pe sute de metri. *Ovring*-urile sunt considerate cele mai periculoase poteci din lume. Muntenilor le pricinuiau multe chinuri, dar partizanilor le aduceau mari avantaje.

— Dilovar era un bărbat zdravăn, roșcat. Când l-am văzut prima oară, era încins cu două benzi de mitralieră în cruciș…, a început moș Baceabek.

Moșul erou a zis și el:

— Dilovar-*șoh* era foarte puternic în copilărie, ager și curajos, îi întrecea pe toți. Se spune că frații lui aveau cinuri și odată s-au dus la Buhara, să-l salute pe emir. Pe atunci se făcea *buzkași*, un fel de polo pe cai. Un *vazir* avea un cal sălbatic, cu care nu se putea descurca nimeni. Gairat-șoh, fratele cel mare, a spus: „Dacă Dilak nu va merge cu calul ăsta, nimeni nu va putea”. L-au adus pe micul Dilovar, au scos calul. Dilovar a sărit pe el și, dându-i bice, a luat-o la fugă pe uliță. A văzut un câine mare. Dilovar l-a prins din salt și, rotind câinele, a pătruns în cercul celor care se luau la întrecere pentru țap. De atunci, calul a devenit mai manevrabil. Când a crescut, a făcut rost de un cal mic de statură, pe nume Mongol. Cu el urca pe

munte, de unde Dilovar era văzut de toți, dar nimeni nu putea împușca acest cal…

A intervenit moș Baceabek:

— Armata Roșie a venit de la Kalai-Humb, dar nu a putut merge mai departe – nu-i lăsa Dilovar. Imediat ce soldații au apărut pe *ovring*, Dilovar a tras. Era un trăgător foarte precis. Armata s-a oprit. Doi oameni încărcau pușca pentru Dilovar. Când arma se încinge de la tras, gloanțele nu zboară așa de departe. Se încălzea o armă, Dilovar o lua pe cealaltă, rece. O lună întreagă a luptat el, instalat în *șinak*-ul său…

Nu trebuie să explic ce este un *șinak.* În vizita trecută la Darvaz, am fost în el – chiar în cel în care se aflase cândva Dilovar. Este o mică fortăreață, un adăpost, o căsuță făcută din pietre grosolane. *Dot*-ul arhaic s-a păstrat până azi, dar poteca aproape a dispărut, distrusă de exploziile de când s-a făcut drumul. După ce am mers cu mașina, am urcat în *șinak* pe o pantă abruptă. Adăpostul mi s-a părut foarte drept. Cred că fusese făcut cu mult timp înainte de Dilovar. Cele trei creneluri permit controlarea malului afgan și ambele laturi ale potecii. În spate, *șinak*-ul este acoperit de o stâncă. Am găsit în spărtura unui crenel o fiolă de sticlă cu iod. Însoțitorii mi-au explicat că *șinak*-ul este folosit uneori de către grăniceri.

Le-am spus asta bătrânilor, ei au plescăit aprobator.

Moș Baceabek a explicat:

— Împreună cu Dilovar în *șinak* se aflau câțiva oameni, în kișlak se tăiau berbeci, se făceau turte și erau trimise acolo. Asta a durat foarte mult…

Moșul erou a continuat:

— Sub *ovring* curgea râul și când Dilovar a tras în câțiva soldați, i-a luat apa. Nimeni nu se putea apropia de el. Și deodată, totul a amuțit. Oamenii de pe partea cealaltă, afgană, au spus: „Ce s-a întâmplat cu *gazi-mard*, bărbatul luptător? De ce

nu deschide focul?” Când a venit noaptea, au traversat râul pe *sala* – burdufuri umflate pentru traversare – și au văzut că e mort. Nu știu exact cine l-a împușcat, fie un soldat, fie un comandant. Oamenii spuneau tot felul de lucruri. Vecinul meu Djamșed, care a murit recent, spunea că a fost alături de Dilovar-șoh când s-a întâmplat asta. Spunea că glonțul s-a lovit de stâncă, a ricoșat și a intrat în Dilovar…

Moș Baceabek a respins versiunea asta:

— Se spune că împreună cu Dilovar a fost în *șinak* Imatșo din Vanci. El încărca pușca pentru Dilovar. Și a spus: „M-am săturat să tot încarc…” A luat pușca, i-a pus-o în spate lui Dilovar și a tras. Era în zori. A fost omorât nu de ruși, ci de Imatșo. Trei zile a stat cadavrul lui în *șinak*, în cele din urmă, au venit oameni din Nusai și l-au dus pe *sala* în partea aceea, pentru a-l îngropa. Eu nu am fost la înmormântare, dar am lucrat cândva la hidrocentrala din satul Koveda. Împreună cu mine, noaptea făcea de pază un bătrân pe nume Banda, care a murit acum. În ture discutam adesea cu el. Se adunase multă lume, să se facă *djanoza*, obiceiul de îngropare, și să se citească rugăciunea de pomenire. I-au pus trupul pe niște crengi de *tut.* Și oamenii au început să se certe. Unii spuneau: „El a luptat și a devenit *șahid.”* Alții nu erau de acord: „Nu, nu e *șahid.”* A ieșit în față un om, un *domullo*, sau un *kazi* cu un turban mare pe cap și, adresându-se cadavrului, a spus: „Hei, Dilovar-șoh, e o dispută legată de tine. Dacă ai devenit *șahid*, arată asta”. Și din rănile lui Dilovar a început să iasă sânge, dar oamenii continuau disputa. Atunci *domullo* i s-a adresat a doua oară cadavrului: „Dilovar, arată că ești *șahid.*” Și mortul Dilovar-șoh a zâmbit. Disputa s-a încheiat. A fost declarat *șahid* și a fost înmormântat…

Moș Baceabek a încheiat:

— Când băiatul ăsta l-a omorât pe Dilovar, toate kișlakurile s-au mirat: „Ehaaaa!” Toți au fost foarte

mulțumiți…

Nu am înțeles:

— Cum mulțumiți?! De ce?

Mi s-a părut că oamenii trebuiau să fie întristați de moartea eroului.

— Oare el a chinuit poporul? a întrebat un tânăr, nepotul lui Baceabek, care asculta și el cu atenție poveștile bătrânilor.

Moș Baceabek s-a uitat la noi cu compătimire: ei, adică, voi, tineretul, nu înțelegeți niște lucruri simple.

— Nu, nu l-a chinuit, a spus el, dar cât timp a stat în *șinak*, toate drumurile au fost închise. Nimeni nu putea nici să vină, nici să plece. Când a fost omorât, drumurile s-au deschis repede. Au adus bârne, nuiele, au legat și deschis drumurile. Din Kalai-Humb la Vanci, din Vanci în Kalai-Humb. S-a deschis drumul spre Horog. Din partea cealaltă au venit soldați, din partea asta oameni. În țară nu mai era tristețe…

Eu și nepotul am schimbat priviri. Mi-am spus că istoria și mai ales sfârșitul ei sunt remarcabile. Numai bune de pus într-un manual de sociologie țărănească. Nu se știe dacă Dilovar a fost un Don Quijote, dar despre personajul colectiv Sancho Panza din Darvaz putem spune că era preocupat numai de propriul pântece. Ba, ca să spunem mai bine și mai precis, numai de supraviețuire. Și doar un idiot va privi de sus o asemenea atitudine. E riscant peste tot să trăiești numai din cultivarea pământului, dar în munți în general existența înseamnă să te afli permanent supus unor riscuri sporite.

Mai târziu, după ce am cumpănit în minte povestea bătrânilor, mi-am dat seama că totul e clar cu Dilovar. Desigur, nu e vreun Don Quijote. Frații aveau cinuri, erau primiți la Buhara, la emir. Prin urmare, viteazul lupta deloc dezinteresat, nu apăra kișlakul, ci poziția familiei sale. Unui țăran îi este indiferent care putere vine, care se duce.

Lucrul cel mai important e să se amestece cât mai puțin în treburile lui și să-l apese cât mai puțin. Pentru el va rămâne străină orice putere centrală, fie că se află ea la Buhara sau la Moscova. Un conducător adevărat pentru el este cel care este aproape, cel mult la Kalai-Humb. Iar de cine conduce la „Centru" munteanul e preocupat la fel de puțin ca și de care dintre rasele extraterestre conduce azi pe planeta Marte. Apropo, conducătorii din Buhara și locțiitorii lor erau pentru cei din Darvaz absolut străini. Au reușit să cucerească Darvaz și să-l alipească la emiratul Buharei numai prin mare vărsare de sânge în ultima parte a secolului al nouăsprezecelea, de aceea puțin probabil că merita să se aștepte de la țărani vreun atașament față de puterea de la Buhara. Prinții locali apărau rânduielile vechi și, concomitent cu opoziția față de bolșevici, adesea se luptau între ei.

Situația se repetă identic și în zilele noastre. Puternicii lumii acesteia se luptă pentru putere, țăranii așteaptă cu stoicism să treacă furtuna. Dar azi situația lor e mult mai tragică decât cea a moșilor lor. În războiul civil de azi, cum se numește, de fapt, în lupta intestină dintre prinți, oamenii simpli din populația pașnică, neimplicată, devin adversari și mor în număr probabil mai mare decât combatanții.

E uimitor faptul că, la sfârșitul secolului, lupta se dă pe aceleași linii ca la începutul lui. În mai puțin de un secol, Tadjikistanul de Sud, dintr-o provincie săracă, uitată de lume, a unui emirat uitat de lume, s-a transformat în nucleul central al unei țări moderne înfloritoare, cu orașe mari, o industrie ramificată, o rețea de șosele, de hidrocentrale puternice, cu o academie de științe proprie, sisteme de educație și sănătate și așa mai departe, și așa mai departe. Dar iar se bat prinții din Darvaz și Karateghina. Din nou, unul dintre cei mai importanți participanți la război devine

conducătorul din Lokai. Și cum odinioară emirul Alim-han l-a făcut pe Ibraghim-bek *parvonaci* și i-a dat sub conducere trupele sale militare risipite, așa și conducătorul de azi, președintele Consiliului de Miniștri, Emomali Rahmonov, îi conferă lui Faizali Saidov gradul de colonel și-l numește comandant al brigăzii cu destinație specială a Ministerului Afacerilor Interne. Se scoală din mormânt umbra eșonului Sulton, întrupat în ruda lui îndepărtată Sangak Safarov.

Asta nu e în niciun caz o punere modernă în scenă a unei vechi drame într-o scenografie nouă și cu noi interpreți ai vechilor roluri, ci doar o continuare a aceleiași piese după pauză. Actul următor. Și pauza dintre acte nici nu a fost, deși, de la distanță, se părea că se lăsase cortina și acțiunea se oprise. De fapt, ea continuase, nu se potolise. Pur și simplu, de la distanță, spectatorii nu au văzut, nu au remarcat.

„Din acele vremuri se dă lupta dintre noi”, mi-a spus Sangak, având în vedere anii douăzeci, când fostul *bek* din Karateghina, Fuzail-Mahsum, i-a distrus și i-a executat pe legendarul lui strămoș eșon „roșu” Sulton și pe fratele lui. Despre asta chiar s-a compus o baladă populară:

Cinci sute de iighiți militari
Ai eșonilor au fost luați prizonieri,
și lângă porțile orașului
s-a adunat, *plângând*, *poporul.*
Sărmanii erau întinși în praf,
Sfâșiindu-și de durere cămășile.
Implorau Vahio și Darvaz,
Repetând iar și iar:
„*Hei*, *Maksum*, *pentru noi*
Eliberează-l pe sfânt”.
A spus eșon Sulaimon:
A dispărut adevărul din lume!
Nelegiuiții, *uitând legea,*
Ne trimit în bezna iadului”.

Dar degeaba sunt gemetele și plânsetele,
Daniior s-a dus acolo, călăul,
Cel ce suge sânge, lipsit de onoare,
și eșonii au sfârșit în laț.

Săracii din Vahio și Darvaz care plângeau în hohote reprezintă, cred, o exagerare poetică. Eșonul era un feudal obișnuit care le lua pământul celor care, chipurile, „stăteau în praf" și-i exploata fără milă. Împotriva lui chiar se duceau la Buhara să se plângă, dar veneau cu buzele umflate. E curios că balada, ca și legendele populare despre Dilovar, îl romanțează, cum să spun, pe dușmanul său de clasă. Fie poveștile despre eroi erau spuse de către apropiații lor, așa cum se întâmpla mereu în Evul Mediu, fie așa se manifestă caracterul romantic la tadjici. Cu tot caracterul lor pragmatic, ei sunt niște romantici incurabili, iar timpul „Tiorkinilor" încă nu a venit pentru ei.

E interesant ce balade o să se compună despre Sangak. El, în ciuda originii sale seide, este din rândul oamenilor simpli. De fapt, povestea ascensiunii sale s-a dovedit a fi diferită de cum o vedea șeful meu de la *Soverșenno sekretno.* Djahonghir, reporterul de televiziune, o știa destul de bine:

„Chiar la sfârșitul anilor optzeci, nu era deloc vorba de Frontul Popular", povestea el în hotelul din Kurgan-Humb în noaptea când îl așteptam pe Davron. „Societățile și cluburile politice au apărut o mulțime prin toată republica. La Kuliab, învățătorii, profesorii de la institutul pedagogic, muncitorii din comerț au creat organizația socială «Oșkoro» – «transparență». A venit în ea și bufetierul Sangak, iar în curând a devenit unul dintre liderii ei. Doar e un om puternic. Când a început epoca mitingurilor de masă, «Oșkoro» a reușit să adune și să ducă la Dușanbe cincisprezece mii de oameni. Ei, iar când mitingurile s-au

transformat în ciocniri, Sangak s-a aflat în elementul său…”

Cu alte cuvinte, l-a înălțat bufetul său, în niciun caz rețeaua interlopă. Restul a depins de charisma personală. Iar din asta Sangak are din belșug. E un erou epic.

Și totuși, trebuie să recunosc că șeful meu sceptic a avut dreptate. Sau a avut dreptate parțial. Probabil nu e așa de important în ce fel a ajuns Sangak în vârf, e important cine l-a împins în sus. Dacă într-adevăr l-a împins cineva. În acest caz, e inevitabil un conflict acut între scopurile sale proprii și intențiile celor care l-au împins în sus. Puțin probabil că o să aflu cândva cum a fost în realitate. De fapt, viitorul o va arăta. Din faptele lor o să-i cunoaștem.

Unde șeful a greșit absolut precis este în privința statutului interlop al conducătorului popular. Sangak nu e un hoț în lege. A fost recidivist, dar nu tâlhar. A avut o poziție modestă în ierarhia închisorii, una dintre cele de mai jos, *baklan*, bătăuș. Infracțiunile lui sunt gesturi ale unui luptător viteaz, ale unui om curajos. Prima pedeapsă a primit-o pentru furtul unui automobil. A stat un an, iar după alți câțiva ani, din cauza vitezei mari la volan, a călcat un om. A ieșit din închisoare și s-a angajat ca bufetier în parcul central din Dușanbe. Nu a comis intenționat crima – se apărase de un racket cecen. Se prea poate ca judecătorii să fi decis că a depășit măsura de legitimă apărare sau au considerat legitima apărare încă o recidivă și a fost condamnat din nou. În ciuda statutului inferior din punct de vedere formal, autoritatea lui Sangak a fost destul de mare în închisoare. Revoltat și luptător pentru dreptate din naștere, era mereu în conflict cu gardienii, organiza grevă în lagăr – neieșire în masă la muncă pentru circa o mie de deținuți…

Pe banda reportofonului meu a rămas înregistrarea: „Nu am jefuit, nu am omorât, nu am

furat. Am fost privat de libertate numai pentru că eram prea mândru, nu am vrut să îndur ofensele. Din cauza asta am suferit.

Mulți ani i-am petrecut în regim special, cu haine vărgate. A trebuit să stau destul în izolator. Dar nici în izolator nu le-am dat pace. Prin Uniunea Sovietică, de-ai noștri eram nouă asemenea oameni, care eram ținuți pe liste speciale.

Și în închisori, și în lagăre, am rămas eu. La urma urmelor, multe depind de om. Nu m-am amestecat cu plevușca și-i țin la distanță. Acești mizerabili și în închisoare dăunau tuturor și făceau numai rele. M-am educat astfel încât, chiar dacă eram închis în izolator, niciodată nu trăgeam cu urechea la ce se întâmplă în spatele peretelui. Uneori venea gardianul, mă striga, iar eu nu-l auzeam, așa de concentrat eram în gândurile sau ocupațiile mele. Mi-am stabilit un regim – lucram, citeam, jucam șah singur.

Din copilărie am rămas needucat. Am reușit să termin numai două clase. Viața m-a făcut să devin autodidact, să învăț de la cei din jur. În lagăre am comunicat cu oameni buni, cu cei care fuseseră reprimați în epoca Hrușciov. Printre ei erau destui oameni inteligenți și talentați. Am luat câte ceva de la ei…”

Nu știu când voi reuși să public interviul ăsta. Se pare că am rămas blocat în munți pentru multă vreme. Se pare că ușița magică ce mi se năzărise nu mă duce într-o grădină fermecată, ci într-un palat cu porți de aur, mai bine zis, vopsite cu bronz, pentru a aminti de aur, casa unui prințișor, în trecut secretar sau instructor la comitetul raional de partid, lucru care-mi dă posibilitatea remarcabilă de a studia din interior procesul de devenire a puterii patriarhale în concordanță deplină cu ideea lui Charles Tilly despre nașterea statului din criminalitatea organizată. Zuhurșo nu

creează în defileu nimic altceva decât un microstat primitiv.

În afară de toate astea, Darvaz e acum rupt de Pământul Mare. În urmă cu câteva zile, comandantul Hakim Banghi, cedând sub presiunea trupelor guvernamentale, a aruncat în aer șoseaua din trecătoarea Haburobod, iar alt drum spre Tadjikistanul Central nu mai există.

Zuhurșo s-a luat cu mâinile de cap: producția noului sortiment e amenințată. Cum să transporte producția? E o singură soluție – să o transporte pe un drum lung, ocolit, prin șoseaua Pamirului în Kirghizia. Prin Badahșan și Palmirul de Est. Dar și acolo e un obstacol: în Horog se află Alioș Cocoșatul, regele și Dumnezeul Badahșanului.

Este încă un erou colorat. Scund de statură, cu spatele strâmbat de nu știu ce boală netratabilă a coloanei vertebrale, până la începutul războiului civil a lucrat ca bufetier la fabrica de confecții din Horog. Se vede că meseria de bufetier cere o charismă specială. E greu de spus dacă înainte se ocupase de traficul de stupefiante sau războiul l-a făcut să se ocupe cu asta, totuși în prezent gruparea lui controlează în totalitate traficul de stupefiante de acolo, din Afganistan. Pentru cei din Pamir, Alioș, al cărui nume complet e Abdulamon Aiombekov, e erou național. Pe banii obținuți din operațiunile cu droguri a cumpărat în Kirghizia făină și alimente și le-a dat gratis oamenilor, grădinițelor, spitalelor, refugiaților. Cu ei au de-a face toată conducerea raională, grănicerii și liderii militari ale căror trupe guvernamentale au fost alungate în Darvaz.

Am auzit o poveste despre cum a venit la Horog președintele Consiliului de Miniștri, Emomali Rahmonov. Alioș l-a întâmpinat pe aerodrom și a spus: „Amândoi suntem bandiți, amândoi avem mâinile pline de sânge. De aceea, bine, o să-ți dau drumul viu. Dar ține minte, e pentru prima și ultima dată”. Președintele s-a urcat imediat în

avion și a plecat în drumul său. De atunci, nu a mai pus piciorul în Badahșan.

Fără permisiunea lui Alioș nu va reuși să transporte producția prin Badahșan. Zilele astea, Zuhurșo se duce la Alioș la negocieri. Eu, se înțelege, m-am aprins. Să iau un interviu unei personalități așa de marcante – pentru asta merita să stau în munți o lună, două.

Oricât de silă mi-ar fi fost să-l rog pe Zuhurșo – ca și până acum, va pretinde că rămân de bunăvoie în Voruh, totuși mi-am călcat pe suflet:

— Am auzit că o să plecați la Kalai-Humb, la Abdulamon Aiombekov. Aș vrea să mă întâlnesc cu el. Se găsește un loc în mașină?

A răspuns plin de sine:

— Loc în mașină este, dar pentru ziariști nu e loc la Kalai-Humb. Tratativele se vor desfășura cu ușile închise. Trebuie să respectăm secretul comercial…

20. EȘONUL VAHHOB

În dimineața acelei zile, stând în pragul chiliei mele, mă uitam la piscul Hazrati-Hasan, ce se înălța în fața mea, dincolo de râu, întunecat și rece precum viitorul. Soarele răsărind apucase să lumineze numai vârfurile lui și puteam considera strălucirea aurie ca o promisiune a speranței, dar în câmpul meu vizual a apărut deodată capul lui Zuhurșo.

Motivul acestui efect optic constă în faptul că chilia este amplasată pe o ieșitură a stâncii – o terasă plată, cu o pantă abruptă. Poteca ce duce aici o ia brusc în sus și, când iese în platou, se frânge la margine aproape în unghi drept, așa că, atunci când observi din poziția mea, adică din locul unde, la poalele pantei muntoase, se află mausoleul marelui meu strămoș și locuința mea modestă, se creează impresia că orice nou-venit apare de nicăieri.

Când urca poteca, Zuhurșo părea a se ridica din spațiul împânzit de pâcla dimineții. Când a apărut în întregime, a pornit spre chilie, iar în spatele lui, unul după altul, ca dintr-un beci cenușiu, apăreau însoțitorii lui gri. A apărut un șaitan cu un pachet mare în mâini… S-a înălțat un șaitan puternic care ducea pe umăr o bârnă… Un șaitan cu două mici boccele în fiecare mână… un șaitan cu un sac în spate… Un șaitan…

De fapt, nici nu am apucat să-l văd bine pe următorul șaitan, căci Zuhurșo s-a apropiat de ușa chiliei. Nu avea asupra lui șarpele de paradă – în felul acesta demonstra, presupun, caracterul neoficial al vizitei. Cu un respect subliniat – ca unul mai tânăr și inferior –, a întins primul mâinile pentru salut. Din păcate, educația nu-mi permitea să refuz strânsul mâinii.

Între timp se apropiaseră și șaitanii lui Zuhur, îmbrăcați în haine de camuflaj. Cel care ducea bârna și-a aruncat povara la pământ și s-a văzut că era un covor făcut sul. Când sulul a fost desfăcut la intrarea în chilie, s-a dovedit că nu este un covor, ci un articol ieftin de la combinatul de covoare din Dușanbe, pe care Zuhurșo, cu bădărănia lui provincială, cred că îl consideră covor. Pe acest articol au fost întinse solemn: un halat cusut cu fir de aur, o tiubeteică, un brâu de mătase. Ofrandele se potriveau cu setul standard pentru comitetele regionale de partid nr. 3 – „cadou pentru un musafir de însemnătate medie de la Centru”.

Cât timp urmăream așezarea darurilor sus-menționate, am fost cuprins de o ironie disprețuitoare, dar apoi un alt șaitan a lăsat cu greu pe articolul tip covor un sac mare, pudrând ușor obiectele din apropiere cu un praf alb. Zuhurșo îmi dăruia fainã!

Locul ironiei mele a fost luat de mânie. După distribuirea alimentelor către populație, faptul că mi-a oferit și mie un sac de fainã – chiar dacă în seria celorlalte daruri – era jignitor, căci mă punea pe picior de egalitate cu oamenii de rând, a căror dispoziție e foarte ușor s-o cumperi cu alimente gratis. Omul acesta n-are nici cea mai mică reprezentare despre tact și respect. Stăpânul ăsta nou-apărut al locurilor din jur nu se deosebește nici el prin felul de a gândi de țăranii pe care intenționează să-i stăpânească. Omul simplu e condamnat să rămână om simplu, chiar dacă va aduna o drujină și se va proclama conducător.

Totuși, mi-am ascuns indignarea și am spus reținut:

— Tarikatul nostru impune modestie și sărăcie. Șeihii nu se îmbracă în brocart. Pelerina de mătase, cămașa simplă sunt veșmântul unui om înțelept. Porunciți să se ia sacul.

A făcut un semn confuz cu mâna, mascându-și nemulțumirea. În acest gest neterminat am ghicit

tentativa mecanică de a mângâia șarpele, lucru cu care, presupun, se obișnuise în momentele de tulburare.

— Zanbur, ia-l.

Șaitanul puternic a luat cu o mână sacul de un colț și l-a pus cu ușurință într-o parte.

Zuhurșo a rostit solemn:

— Învățătorule, vreau să vorbesc singur cu dumneavoastră.

Cu alte cuvinte, dorea să intre. O asemenea grabă e necuviincioasă – vizitatorul trebuie să aștepte până îl va invita șeihul, drept pentru care am lăsat să se înțeleagă că o să discut în prag:

— Oamenii aceștia au venit cu dumneavoastră. Nu sunt stăpân asupra lor.

Dădu din cap spre șaitani:

— Așteptați jos.

Șaitanii s-au retras spre marginea platoului și, unul după altul, au dispărut în hăul cenușiu din care veniseră. Lecția fusese dată, dar educația, în ciuda dorinței mele, mă obliga să-l invit în casă pe vizitator. L-am strigat pe Lutfullo, am poruncit să pregătească ceai și l-am condus pe Zuhurșo în chilia în care marele meu tată, eșonul Kahhor, fie sfânt mormântul lui, se deda uneori meditației sau își perfecționa spiritul, iar de aceea atmosfera mistică a acestei cămăruțe dicta fiecărui interlocutor statutul pe care-l avea în discuția ce urma să aibă loc – nu de gazdă și musafir, ci de șeih și petent.

Așa s-a și întâmplat. După ce s-a descălțat, Zuhurșo și-a lăsat dincolo de pragul chiliei, împreună cu încălțămintea, și măreția.

— Vă rog să mă iertați, sfinte eșon, a spus aproape umil, sunt vinovat față de dumneavoastră. Sunt tare vinovat. La Sangovar am venit de mult, dar abia azi m-am pregătit să vă fac o plecăciune. Trebuia să-mi fac apariția chiar din prima zi! Să arăt respect, să fac o ofrandă…

— Nu era nevoie de asta, am zis eu rece.

— Nu, nu, nu spuneți așa! Toți știu cum vă respect. Poate, dacă o să aflați de ce am întârziat, o să arătați îndurare… Mai întâi m-a oprit boala – *tutak*, neputința munților. Nu am fost de mult în munți, de aceea m-am și îmbolnăvit. Oricum am spus: „Pregătiți-vă, adunați daruri, mergem la sfântul eșon…” Gado e vinovat, el m-a oprit: „Frate”, a spus, „nu puteți să mergeți. Sfântul eșon locuiește și mai sus decât noi, acolo, la înălțime, o să vă fie rău de tot. Poate nu știți: înainte de război un alpinist a venit și a murit în munți, înălțimea l-a omorât”. Și nu m-a lăsat să vin la dumneavoastră. Era tare îngrijorat pentru mine… Când mi-am revenit după boală, m-a lovit o durere: sufletul lui Zebo, soția mea, a fost luat de Allah…

M-am abținut de la orice fel de compasiune – printre locuitorii acestor meleaguri se vorbea foarte mult despre moartea enigmatică a sărmanei fete; majoritatea sunt convinși că însuși Zuhurșo a omorât-o, versiune care și mie mi se pare perfect posibilă.

Zuhurșo continua între timp:

— Nici nu mi-am revenit din durere, nici nu au trecut zilele cuvenite de doliu… Sfinte eșon, știți și dumneavoastră cum trăiesc oamenii de aici! În afară de mine, cine se îngrijește de ei? Alimentele pe care le-am obținut în oraș le-am adus aici, am început să le împart. A trebuit să le organizez viața. Am început să dau directive…

A oftat, în tăcerea tristă s-a uitat fix la rogojina din fața lui, apoi a exclamat:

— Sfinte eșon, dumneavoastră știți totul, spuneți: de ce?! De ce la bine răspund cu rău? Ieri cineva s-a ascuns în spatele unei pietre și a tras în mine. Slavă Domnului. Nefericitul Mor, șarpele, m-a ferit, a primit el glonțul. Ce să fac, sfinte eșon, spuneți?! Au tras o dată, trag și a doua oară. Mai devreme sau mai târziu pot să mă omoare… Nu pentru mine mă tem! Cauza pe care am început-o nu voi apuca s-o termin, de asta mă tem…

Vorbea așa de fățarnic, iar eu eram cuprins de un sentiment ambiguu: disprețul față de omul mincinos și arivistul periculos se împletea cu acea stângăcie inevitabilă care blochează fără voie orice persoană în prezența șefului. Cât urăsc această deprindere rușinoasă de a te supune, aceste tipare umilitoare induse de un tată autoritar, de profesorii universitari, de șefii de la Academie, de secretarii de la comitetele de partid, de rudele influente! O, nu, nu-mi era frică de Zuhurșo, deși mă așteptam ca în orice moment să lase înfățișarea de băiat de treabă și să se transforme într-un monstru violent, răzbunător, știam: nu va cuteza să lovească, să jignească, să mă arunce spre pieire în fața șaitanilor lui. Cel puțin acum, fățiș. Aureola ce mă învăluia, creată de tradiția multiseculară a venerării șeihilor sufiți slujea drept armură care sporea, presupun, teama lui Zuhurșo că, drept pedeapsă pentru atentatul asupra mea, aș putea îndrepta asupra lui niște forțe magice îngrozitoare. Fiind plebeu în adâncul sufletului, el împărtășea inconștient cu șerbii aceleași credințe și convingeri. Și totuși, tulburarea rușinoasă mă obliga să-mi ascund stângăcia sub masca impasibilă, datorită căreia blocajul meu căpăta aparența unui calm măreț.

— Mi s-a dat să aud, am rostit eu, că luați toate pământurile personale și le arați pentru „noul sort”…

— Eeee, nu vă neliniștiți, sfinte eșon, pământul dumneavoastră vă va rămâne în continuare.

— Dar cum o să supraviețuiască țăranii?

— Nu merită să vă gândiți la ei. Sunt ca iarba. Și pe piatră supraviețuiesc. Mereu găsesc hrană de undeva.

— Să presupunem… Ce doriți de la mine?

— Protecție, respectabile învățător. Interziceți-le oamenilor să comită atentate împotriva mea. Spuneți-le că mă aflu sub protecția dumneavoastră. Doar un cuvânt de-al dumneavoastră… și nu va

mai trebui să mă tem în fiecare clipă de împușcătură sau de o piatră care cade de pe stâncă.

După ce am ascultat rugămintea, am spus:

— Salahaddin al-Hisori, în cartea *Flori alese din buchetul învățăturilor lui Salahaddin al-Hisori în grădina înțelepciunii*, spune că doi drumeți – un păzitor și un gonaci –, rămași în urma caravanei, hoinăreau prin deșertul fără apă, murind de sete. Și s-a întâmplat așa că gonaciul s-a împiedicat de un obiect pe jumătate ascuns în nisip; după ce l-a dezgropat, spre marea lui bucurie a descoperit că e un burduf cu apă și a exclamat: „Slavă lui Allah, care ne-a trimis apă! Ajunge pentru amândoi. Dacă vom economisi cu grijă lichidul binecuvântat, o să ieșim din deșertul ăsta”. Dar păzitorul a smuls burduful din mâna gonaciului și l-a lovit în cap. Gonaciul a căzut fără suflare, iar când s-a trezit, vicleanul său tovarăș de drum nu mai era acolo. Depășindu-și slăbiciunea, gonaciul s-a târât pe urmele păzitorului și după jumătate de *farsang* l-a găsit pe nefericit mort, cu fața neagră. Alături era căzut burduful pe jumătate gol. Gonaciul, care nu era deloc un om incult, a ghicit că apa găsită de el era otrăvită. După ce și-a adunat ultimele puteri, s-a târât mai departe și, fără a parcurge nici jumătate de *farsang*., a găsit o fântână.

— Asta e tot? a întrebat Zuhurșo nedumerit.

— Da, asta e tot.

În acest timp, Lutfullo a ciocănit delicat la ușă și, după ce a primit permisiunea, a adus ceai și o tratație modestă. Numai din privirea mea a înțeles că de data asta trebuie nu numai să întindă fața de masă, ci să umple pialele. Ar fi fost nepotrivit să torn eu ceaiul și să-l servesc.

Spre marea mea mirare, Zuhurșo a luat piața de la Lutfullo așa de stângaci, că era cât pe ce s-o scape – în felul acesta își arăta tulburarea pe care, cum am ghicit eu cu întârziere, o simțea în prezența mea. Din păcate, tulburarea temporară a rațiunii nu-mi permisese să-mi dau seama mai

dinainte că trecutul de partid îl învățase pe Zuhurșo să tremure în fața superiorilor, iar eu, în tabelul rangurilor al lui, ocup un loc care corespunde, probabil, postului de prim-secretar al comitetului regional de partid sau chiar din CC.

— Pleacă, i-am poruncit servitorului, iar când acela s-a îndepărtat, mi-am permis să glumesc superior: Bea fără teamă. Nu suntem în deșert…

Zuhurșo a pus jos piala și, ridicându-se mândru, a prins gluma:

— Nu de otravă mă tem. Otrava nu acționează asupra mea.

Cu toate acestea, nu s-a atins de ea până nu am luat eu o gură din ceașca aceea ce aparținuse cândva răposatului meu tată, eșonul Kahhor, fie slăvit mormântul lui.

Zuhurșo, după ce a băut puțin, a luat o înfățișare meditativă:

— Fabula pe care ați spus-o… Am înțeles. Păzitorul a fost pedepsit pentru lăcomie. Dar eu, vă rog să mă iertați, altceva nu înțeleg. Care e răspunsul la rugămintea mea?

Buzele mele voiau să afișeze un zâmbet superior, dar m-am abținut, amintindu-mi că interlocutorul era tare supărăcios.

— A fost pedepsit? Ai dreptate, se poate înțelege și așa. Totuși, esența parabolei nu se reduce la pedeapsă. Sunt câteva niveluri de explicare…

— Știu, știu! a spus Zuhurșo. Desigur, sunt câteva. Multe. Eu am numit numai unul, pe primul.

— Cel care se află la suprafață. O tratare corectă e mult mai profundă. Păzitorul năzuia să trăiască singur și i-a luat însoțitorului său apa, condamnându-l la moarte, totuși în realitate l-a ferit pe gonaci de moarte și a murit singur. Gonaciul însă intenționa să împartă apa cu tovarășul său, dorea să-i păstreze viața aceluia, totuși, dacă ar fi reușit să-și pună în practică intenția, fără să vrea l-ar fi omorât pe păzitor, dar și pe sine. Nimeni nu poate ghici urmările faptelor

sale. Acesta e primul nivel al explicației – caracterul impredictibil al rezultatului acțiunilor noastre, oricare ar fi intenția.

— Da, da, ați spus asta foarte bine, *muallim*! Mi-am adus aminte. Tocmai acesta este primul nivel! a exclamat Zuhurșo.

— Amândoi călătorii erau convinși că în burduf e apă curată, am continuat. Al doilea nivel e informația falsă.

— E, desigur, a fost de acord Zuhurșo. Al doilea.

— Ei nu știau că apa e otrăvită. Mai mult, călătorii nu s-au gândit că la un *farsang* de ei se află o fântână. În felul acesta, al treilea nivel este necunoașterea.

— Necunoașterea, a confirmat Zuhurșo.

— Al patrulea nivel este întâmplarea, jocul aleatoriu al evenimentelor. Șansa de a da într-un deșert uriaș de un burduf cu apă e așa de mică, încât dacă o reprezinți pe o bucățică de hârtie sub forma unor zerouri ce vin după un zero cu virgulă, atunci banda asta ar putea ocoli ecuatorul. Dacă drumeții ar fi trecut la câțiva pași de burduf, evenimentele s-ar fi desfășurat altfel. La fel, gonaciul doar din întâmplare a găsit fântâna și orice fleac ar fi putut să-l facă să treacă pe lângă ea…

— În opinia mea, acesta este, probabil, al cincilea nivel. Sau chiar al șaselea, s-a corectat Zuhurșo.

Să intru în dispută cu el? Și am încheiat enumerarea:

— În parabolă nu se spune de unde a apărut burduful în deșert. Cine l-a lăsat și în ce scop? A fost oare pierdut sau a fost lăsat intenționat? Cui îi era destinată otrava? Mai mult, povestirea se oprește atunci când gonaciul a găsit fântâna. Dar nu se spune dacă în ea era apă curată. Se poate ca fântâna să fi secat sau să fie otrăvită și tocmai din această sursă un necunoscut a umplut burduful de

mai sus. Și, în fine, nu se spune niciun cuvânt despre faptul că gonaciul a reușit să iasă din deșert sau a murit între nisipuri. Și, prin urmare, al cincilea nivel este taina.

— Iar al șaselea?!

— Al șaselea, cel mai profund, nu are nevoie de parabole sau explicații. El e clar oricui crede în Dumnezeu Unul: „Viața mea și moartea sunt în puterea lui Allah, Domnul locuitorilor lumilor". Acest lucru este suficient.

— *Omin*! a zis Zuhurșo.

Explicația i-a produs o mare impresie. Îndoind degetele unul după altul, a spus gânditor:

— Caracterul imprevizibil, informația falsă, necunoașterea, întâmplarea, taina… Și unde este răspunsul? Promiteți? Sau refuzați?

— Gândește-te și tu și o să înțelegi.

Într-adevăr, metaforele stăpânesc lumea și, cu cât sunt mai vagi, cu atât sunt mai eficiente. Am văzut că vizitatorul meu oscilează între furie și nedumerire. Dezamăgirea putea să-l împingă la o explozie de furie. Am spus „*Omin*", mi-am trecut mâinile peste față, arătând astfel că băutul ceaiului se încheiase și am rostit:

— Vine timpul rugăciunii, trebuie să mă retrag.

Zuhurșo, tulburat de frustrare, s-a ridicat, a pășit peste prag, s-a așezat pe articolul tip covor cu darurile jalnice, s-a întins și a început să-și lege șireturile la ghetele sale tip NATO. L-am strigat pe Lutfullo și, când acesta a venit, am poruncit, arătând spre nefastul sac cu făină ce zăcea într-o parte:

— Aruncă-l în râu.

Slujitorul meu, fără să se mire deloc, a luat povara pe umeri, a pornit cu pași mici pe potecă și în curând a dispărut din câmpul vizual, dincolo de marginea terasei. Zuhurșo, sculându-se de pe covor, a spus furios:

— De ce mă ofensați, sfinte eșon?

Am răspuns:

— Este numai încercarea sincerității tale.

Știind spiritul practic al lui Lutfullo, puteam să presupun că, în ciuda ordinului, va pune deoparte un săculeț cu produsul prețios undeva, în spatele unei pietre, iar noaptea îl va duce în locuința sa. Chiar dacă e așa, nu mă mâniam pe el pentru această păcăleală naivă – Lutfullo e așa cum l-a făcut Cel de Sus. Țăranul mereu se îngrijește de un singur lucru – de mâncare. Mai mult, Dumnezeu, în mila sa, i-a înzestrat pe oamenii simpli cu niște trupuri nepofticioase, de aceea sper că fluidele răului care au pătruns faina nu vor pricinui servitorului meu și familiei lui un rău mult prea mare, așa cum nu le făcea rău nici hrana cotidiană grosolană, capabilă să omoare un om cu un organism mai sensibil, mai ales dacă respectivul, în plus, mai și suferă de disbacterioză cronică a intestinului.

Înainte de a porni spre coborâre, Zuhurșo a spus:

— Mulțumesc, învățătorule. Rămas-bun.

Și în cuvintele lui a răsunat o amenințare.

În timpul discuției noastre, soarele s-a ridicat și a inundat cu razele panta de piatră de pe partea cealaltă a defileului. M-am uitat în urma lui Zuhurșo. Pe fondul muntelui strălucitor părea o siluetă de felul celor care sunt făcute din hârtie neagră de către un artist stradal. Deodată am văzut clar… se poate să fi fost o eroare de receptare, o ilustrație vie la constatarea *gestalt*-teoriei despre siluetă și fond… Nu știu. Dar am văzut deodată nu o siluetă, ci un vid negru, o gaură lăsată după ce, dintr-un tablou de o strălucire orbitoare, a fost decupată o siluetă. Gaura prin care pătrunde căptușeala întunecată a acestei lumi. Zuhurșo parcă a dispărut.

Și în clipa asta mi-am spus – parcă nu eu mă gândeam, ci, independent de mine, în conștiința mea apăruse gândul: „… fata pe jumătate rusoaică cu părul de aur… fetița va fi motivul morții lui…”

M-am urcat pe stânca mea și am început să meditez.

Ce a fost asta? Prorocirea mea mentală era o viziune adevărată și o minune mult așteptată? Sau subconștientul îmi juca o festă, îmi furniza o amăgire de felul acelor mici globuri minerale aurii care se întâlnesc uneori în bucățile de cărbune, amăgind copiii care le iau drept pepite de aur? Sau totuși e o previziune și în sfârșit mi-a apărut darul prorocirii?

21. DAVRON

Șobolanul a fost primul. Dar atunci, în șaptezeci și șase, la casa de copii, nu știam asta. Îl chema Vaska. Șobolan i se spune din cauza numelui, Krîsikov[22], dar de fapt semăna cu Ceburașka[23]. Era la fel de slab și naiv. A trebuit să-l apăr când râdeau de el.

Odată băieții s-au dus pe furiș în canal să se scalde. Au fost pedepsiți pentru asta ca la carte. Filipp Semionovici, directorul nostru, mereu ne amenința: „Dacă se mai repetă, o să vă pară rău că nu v-ați înecat”. Oricum, au fugit. Vaska, prostuțul, s-a dus cu ei. La marginea canalului se afla o gheretă cu acoperiș plat. De pe ea au sărit. Cei mai curajoși, cu capul înainte. Cei mai fricoși – cu picioarele. Și Vaska s-a urcat pe acoperiș și s-a strâns într-o parte. Djaga a întrebat:

— Ei, ce-i, Șobolane, sari sau te caci pe tine?

— Sar.

Desigur, se căca pe el. S-a tot frecat pe margine până l-a împins Djaga. Vaska a sărit pe burtă. Apa e de gheață, curentul e rapid, marginile de beton sunt abrupte. L-a înșfăcat cu viteza luminii. Vaska a început să se agite, iar băieții se amuzau pe cinste: „Uite, drace, Șoricelul s-a făcut broască”. Dar eu mi-am dat seama: e terminat, nu va ieși la suprafață. Am sărit. Când l-am ajuns, Vaska apucase să fie dus la mijloc. Deja nu se mai agita. L-am împins spre margine, dar pereții sunt netezi, nu poți să te agăți de nimic. Și Vaska parcă nici nu mai respira. Curentul m-a dus așa, cu fața în beton. Am fi fost morți amândoi, dacă la fiecare sută de metri nu ar fi fost întinse pe mal niște cabluri groase. Un fel de liniuțe pe o riglă. Am trecut de unul, de al doilea m-am agățat, dar nu reușeam să-l iau. Cu o mână mă țineam de cablu, cu a doua îl țineam pe Vaska. Și el era greu. Ce, s-o fi umflat în apă? Băieții au dat fuga, au coborât pe pantă, ne-au

scos cumva. L-au readus la viață pe Vaska. El, din prostie, s-a scăpat în fața educatorilor, toți am fost pedepsiți.

După o săptămână, a căzut de la fereastră. De la etajul al doilea. De sus. Băieții spuneau în tot felul. Unii ziceau că s-a aruncat singur. Alții că l-a împins cineva. La fereastră plasa de fier fusese ruptă… Asfaltul nu e apă. S-a făcut praf. Moartea lui nu i-a marcat prea tare pe băieți. Djaga a spus: „A fost o broască de rahat, pasăre nici atât". Copiii sunt niște animăluțe dure, Șobolanul nu se numărase niciodată printre „ai lor". Cu timpul, și eu am uitat de el.

Mi-am adus aminte de Vaska atunci când a murit Nadia. Înnebuneam din cauza sentimentului de neputință. Din cauza imposibilității de a o fi ajutat. Ziua și noaptea mi se învârtea în creier o singură întrebare: de ce? Atunci m-a și fulgerat: este vina mea! Eu aduc nefericire. Mi-am dat seama și imediat în fața mea s-au înșiruit morții. Am început să-i număr și m-am îngrozit: Șobolan, Kostia, Anvar, Filipp Semionovici, Said… A căzut pe fereastră, a făcut accident, a murit ars în baie când era beat, l-a lăsat inima, a murit în circumstanțe necunoscute, s-a sinucis…

Nadia încerca să mă convingă de contrariu. Stăteam în salonul de spital lângă pat, o țineam de mână, iar ea, slabă, muribundă, șoptea abia auzit: „Gata cu fanteziile. Și despre ăsta, și despre Șobolan… nu tu l-ai omorât, tu l-ai salvat. Dacă nu l-ai fi scos din apă pe sărmanul băiat, s-ar fi înecat. Ceea ce s-a întâmplat cu el nu are nicio legătură cu tine… Și nici de boala mea nu ești vinovat…"

Nadia a murit pe șapte august optzeci și patru, marți. Cancer. Dar știam: sunt vinovat. De atunci caut permanent în adâncul creierului o zonă întunecată. O zonă bine încuiată, blocată, a amintirilor. Instinctul de autoconservare nu mă lasă să ridic blocada. Vor izbucni prea multe emoții. Mă vor face fărâme. Lipsa de simțire apără

ca o armură. Ca o injecție de novocainǎ în suflet. Durerea, sentimentul vinovăției, disperarea sunt numai ecouri surde. Fondul permanent.

După moartea Nadiei, m-am gândit și am citit mult. Am înăbușit senzația de pierdere și am încercat să înțeleg ce se întâmplă și de ce. Răspunsul l-am primit în iunie optzeci și cinci. La trei sute douăzeci și două de zile de la moartea Nadiei. Mă pregăteam pentru examenele de absolvire. M-am forțat să nu las manualele din mână. Nu mergea ușor. Practic nu mă ridicam de la birou. Pe douăzeci și trei, ca de obicei, stătusem până noaptea târziu. Am adormit la birou. M-am trezit de parcă cineva m-ar fi înghiontit și deodată mi-am dat seama cum funcționează sistemul. Sunt înconjurat de un câmp energetic puternic. Zona catastrofei. Străinii pot să intre în ea fără niciun pericol pentru ei. Ei sunt dielectrici. Zona e letală pentru cei de care mă leagă linii de forță. Prietenie, simpatie, relații apropiate. Dacă a apărut legătura, atunci e pentru totdeauna. E inutil să te cerți, să fugi în direcții diferite, să fii ostil. Legătura nu se rupe. Tensiunea se acumulează, crește până ajunge la punctul critic. În cele din urmă, are loc descărcarea. Un scurtcircuit rapid.

E imposibil de știut dinainte asupra cui va izbucni faza. Chiar dacă există o legitate, e foarte complicată. Nu e pentru creierul meu. Totuși, am observat ceva. Am verificat, se potrivește. O periodicitate fixă. Scurtcircuitul are loc la fiecare trei ani. Șaptezeci și cinci – Vaska. Șaptezeci și opt – Tolik. Optzeci și unu – Filipp Semionovici. Optzeci și patru – Nadia…

Ultimul scurtcircuit a avut loc acum trei ani. În primăvara anului nouăzeci. Pe atunci învățasem să recunosc apropierea catastrofei. Pe douăzeci și unu martie începeau să apară primele semnale. Hodoronc-tronc mi se făcea rău. Durere de cap, inima, frisoane, slăbiciune, coșmaruri noaptea… Pe douăzeci și cinci, pe neașteptate, mă simțeam

mai bine. Îmi trecea de tot. Liniștea de după furtună. Din punct de vedere moral îmi era mult mai rău. Știam. Cineva fusese atins de fază. Alături nu suferise nimeni. Îl atingea pe cel care se aflase în zona de contact în trecut. Să scriu scrisori, să-i iau pe toți la rând să-i întreb – e inutil. Cu mulți am pierdut legătura. De fapt, niciodată n-o să aflu cine a căzut victimă. Dar sentimentul de vinovăție mă macină ca de obicei.

Niciun procent mai puțin.

Acum nu mai e nevoie de calendar. Simt cum se acumulează o altă încărcătură. Capul parcă mi-e plin de carne tocată. Simt o apăsare în piept. Aerul e vâscos, parcă e glicerină. Aritmie. Din nou o să am coșmarul de dinainte…

Pe cine va lovi de data aceasta? Pe Zarinka? Probabilitatea e de nouăzeci de procente. Chiar nouăzeci și cinci. Oleg? Puțin probabil. Zuhur, dielectricul dracului: e absolut improbabil. Păcat! Pe jigodia asta aș fi pus-o cu bucurie în bătaia loviturii. Dar nu eu aleg. Și nu am puterea să influențez alegerea. Zuhur este pur și simplu un conductor. Un fel de contor vibrator al minei MS-4. Funcționează la cea mai mică smucitură. N-o să-i cadă niciun fir de păr de pe cap, pe Zarinka o s-o facă bucăți. Acum suflu firele de praf de pe el. Îmi rețin din toate puterile ura. Ca să nu măresc tensiunea. Din fericire, el habar nu are. Dacă ar afla, s-ar stăpâni. Dar azi o face pe libidinosul.

De ce? Explicația e simplă. A interceptat comunicarea agenției de știri din kișlak. Un țăran a încercat să fugă din defileu să muncească în altă parte. Și n-a reușit. Trecătoarea Haburobod e distrusă în totalitate. Va trebui să se ducă marfa prin Badahșan. Desigur, dacă autoritatea de acolo, Alioș Cocoșatul, va permite asta. Zuhur speră să ascundă de grăniceri ce anume transportă. Se bazează pe faptul că nu vor percheziționa prea atent. Nu-i trece nimănui prin minte că cineva

aduce droguri nu din Afganistan, ci dinăuntru, de pe teritoriul nostru. De Cocoșat nu te ascunzi.

Din informațiile biroului de știri sătesc, în acest moment el se află nu la Horog, în capitala sa, ci la Kalai-Humb. Zuhur s-a aprins – trebuie folosită întâmplarea fericită de a merge cu plecăciunea. Pentru a primi permisiunea de transport. Se tot plânge:

— Davron, dragule, ce fac eu singur, fără tine?

— Și garda ta pentru ce e?

Ezită, îngaimă:

— Eee, bandiți… Nu poți avea încredere în ei. Înțelegi, drum, o treabă ca asta…

Degeaba se teme. Bandiții din garda lui personală sunt oameni supuși. Fără ordin de la șefii din Kurgan-Tiub nu-l vor atinge nici cu un deget pe Zuhur. Dar dacă o să primească poruncă, și în Voruh o să-l omoare. Chiar în casă.

— Realitatea e, îl sperii eu, că e periculos să te încrezi în duhuri. L-ai pus la pământ pe Rambo, acum fii pe fază.

El se dă mare:

— Nu mi-e frică de ei! Nu mă pot păzi. Mârâie, rânjesc, dar nu au putere. Așa, ca tine. Dar dacă mă duc la Alioș, am nevoie de putere.

Așa e. În lupte recente, trupele guvernamentale au izolat în Darvaz și Badașhan o mare mulțime de militari ai opoziției. Mulți au fost puși jos în Kalai-Humb. Dacă te bagi acolo, trebuie să știi că intri într-o groapă cu șerpi.

— Bine, zic. M-ai convins. Vin.

Zuhur se preface că e mirat și imediat, protector:

— Se pare că uneori mă pot înțelege și cu tine.

Se pregătise pentru o convingere de lungă durată. Pentru un război de atitudini. Și deodată – am fost deja de acord. Se uită la mine suspicios: unde e capcana? Elementar, dragul meu Watson. De la începutul războiului, în Sangovar a căzut legătura telefonică. Și eu am nevoie de telefon. Din Kalai-Humb o să-l sun pe Sangak. Să-mi

trimită un înlocuitor. Încă nu am decis dacă o să plec sau o să rămân. În orice caz, o să primesc libertatea de a alege. Mă gândisem la o asemenea variantă, dar nu mă hotărâm să merg la Kalai-Humb. Îmi era groază s-o las pe Zarinka fără supraveghere. Cine știe ce-i mai trece lui Zuhur prin cap?

S-a neliniștit:

— Nu vei refuza? Promiți?

— Dacă am spus, o să merg.

Noaptea visez: stau în spital, lângă pat, și o țin de mână pe Zarinka, muribundă, palidă, slabă…

Șapte treizeci. Plecăm cu trei mașini. În față sunt zece luptători în mica furgonetă. În spate e Zuhur. Eu sunt în ariergardă. Șoferul, ca de obicei, e Alik. După un kilometru și jumătate, își îndreaptă oglinda retrovizoare. Se uită să vadă dacă nu vine cineva din spate.

— Hei, Davron, vreau să-ți spun un lucru.

— Ei.

— Asta… știi cum se spune: „Fiecare are mormântul său, fiecare are giulgiul său”.

— Hai, spune direct. Fără înțelepciune populară.

— *Huș*, se învoiește el. Pot să zic direct. Știi cum se spune: „Nu e cazanul meu, n-are decât să fiarbă și lut în el”. Înțelegi, da? Ieri-seară a venit la mine Gurg și a spus: „Frate, vorbește cu Davron”. Am spus: „*Huș*, vorbesc”. Zice: „Spune-i lui Davron să nu se teamă. Kaium a poruncit să nu fie atins Davron. Dar tu să-i spui ca nici el să n-o facă pe eroul. Kaium e la Kurgan, iar de aici până la Kurgan e departe”.

— A amenințat, deci?

— Nuuu. A spus: „Tu să-i spui lui Davron să se gândească bine. E timpul să fie îndepărtat Zuhur. Zuhur nu prinde șoareci. Dacă se întâmplă ceva, Davron să nu se bage”.

Normal! Uite de ce se teme Zuhur de garda lui. Prin urmare, au apucat să-i raporteze.

— E claaaar, zic. Și ce-a mai zis?

— N-a mai zis nimic… Davron, ce-o să facem?

Nu știu. Sangak nu mi-a ordonat să-l păzesc pe Zuhur. De fapt, asta e obligația interlopilor, de aia se și învârt pe aici. Și Sangak special a pomenit de ei, altfel de mult i-aș fi trimis pe porcii ăștia la mama dracului. Dacă bandiții îl lichidează pe Zuhur, Zarinka o să fie liberă. Fără implicarea mea. Ăsta e un plus. Un plus uriaș. Dar eu nu pot să permit amatorismele. Situația probabil se duce dracului. Asta e clar. După ce-l vor îndepărta pe Zuhur, bandiții, de fapt, vor pune mâna pe putere. Veniturile de pe urma noului sort vor fi trimise nu se știe cui și unde. Probabil nu la Frontul Popular. Ăsta e un minus. Un minus uriaș… Concluzii: nu pot încălca promisiunea făcută lui Sangak. Prin urmare, va trebui să-l apăr pe Zuhur. Dacă îl apăr pe Zuhur, o pun în pericol pe Zarinka. Plusul și minusul se anulează. Zero. Fundătură…

Mă cuprinde senzația că UAZ-ul a rămas nemișcat, pe loc. De parcă e un bolovan de piatră în mijlocul unui râu de munte. Carosabilul lovește capota cu un șuvoi tulbure. Clocotește, lovește parbrizul, curge pe lângă el și merge mai departe. Mă uit înainte pe drum într-un punct și mi se pare că peisajul nu se schimbă. Timpul s-a oprit.

La urcarea în kișlakul Kevron, drumul încetinește goana și se lărgește. În dreapta se deschide gura unui defileu lateral. În adâncul lui se află carcasa căzută într-o rână a unui „Kamaz”. Puțin mai departe sunt rămășițele arse ale unor autoturisme. În jur sunt vreo cincisprezece cadavre. Pe lângă ele umblă oameni. Cred că sunt rudele celor morți. Îi caută pe ai lor. Lupta a fost noaptea sau ieri seară. Altfel rudele ar fi apucat să ia cadavrele. S-au bătut fie luptători locali între ei, fie grăniceri cu luptători.

Zece și cincisprezece. Ajungem la Kevron. Kișlakul este lipit de panta lină, din dreapta muntelui. De-a lungul drumului e un drum alb din cărămidă. Punctul de frontieră. Mașinile din față

frânează, se opresc. Drumul e închis de o barieră. Lângă porțile de fier închise sunt trei păzitori. Militarii sar din furgonetă. Se duc grămadă spre santinele. În rusă:

— Deschide!

— Te rugăm cu binele. Altfel va fi rău…

În tadjică:

— Rauf, vino din spate. Dacă nu deschide, dă-i în cap. Le luăm automatele, ridicăm bariera, mergem mai departe…

Înăbușesc lupta de partizani:

— Împrăștiați-vă! Gata cu cearta!

Mă duc spre cel mai mare în grad dintre păzitori:

— Care-i treaba, sergent?

— Ordinul e să nu lăsăm să se treacă.

— Suntem oameni pașnici. Mergem la Kalai-Humb. La o întâlnire de afaceri.

— N-aveți decât să mergeți și la nuntă. Ordinul este ordin.

— Avem o înțelegere. Cu Alioș Cocoșatul.

Sergentul pufnește:

— Da' cu Mișka Cocoșatul nu v-ați înțeles? De-aia nu mai poate pula mea de ei, că sunt cocoșați, că sunt însemnați… Eu am șefii mei.

Spun:

— Lasă asta, nu te încorda. Cheamă-l pe comandant.

Sergentul se gândește. Apreciază situația.

— Mihailov, vino-ncoa'.

Militarul vine la poartă. Încerc să stabilesc un contact:

— Aici, ieri, parcă a fost arcul de la Kursk.

Sergentul își potrivește pe umăr cureaua automatului. Se gândește dacă să răspundă sau nu.

— Tot unii ca voi… Mergeau la o înțelegere. În sicriu am văzut asemenea negocieri. Mai întâi se înțeleg, apoi hodoronc-tronc, de nebuni încep să ne ia la bătaie. A trebuit să le explicăm cum trebuie. Așa că nu-mi spune tu mie despre înțelegeri…

Aștept. La zece douăzeci și șapte, din punctul de control iese un locotenent major. Răutăcios și obosit. Întreabă sumbru:

— Cine sunteți?

Răspund:

— Întreprinzători pașnici. Din Sangovar.

Se strâmbă ușor. E clar, are o informație despre Zuhur. Precizez:

— Mergem pentru chestiuni comerciale la Alioș Cocoșatul. Ne-am înțeles dinainte.

— La Cocoșat? Ei, atunci e clar ce fel de treburi.

— A promis că vom fi lăsați să trecem fără nicio problemă.

Majorul râde:

— La noi, Alioș Cocoșatul e tânărul prieten al grănicerului. Pentru musafirii lui mereu spunem *huș omaded* deplin. La orice oră din zi și din noapte. Dar nu azi. Azi nu lăsăm să se treacă.

— Ne așteaptă, spun eu viclean. Treaba arde.

Majorul:

— Dacă arde, avem o propunere. Lăsați armele la punctul de frontieră și mergeți cu cântec înainte marș la Kalai-Humb. Când vă întoarceți, vă luați țevile. N-o să dispară. La noi e ca în cele mai bune garderobe de la Paris. Vă garantez.

Spun cu reproș:

— Tovarășe locotenent-major, cum să mergem fără arme? Doar mergem în vizită.

— Asta așa e: nu poți merge în vizită fără arme. Dar nici cu arme nu se poate.

Zuhur coboară din echipajul său. Vine și el. Întinde mâna cu un aer arogant. Majorul o strânge cu o evidentă lipsă de plăcere.

— Numele meu e Hușkadamov, spune Zuhur. Faceți-mi legătura cu comendatura. Cu Markelov.

— Poate mai bine direct cu Șliahtin?

— Cine-i ăsta?

— General-colonel, comandantul trupelor de frontieră ale Federației Ruse.

Zuhurșo e clar că nu înțelege ironia. Spune serios:

— Nu, mai întâi cu Markelov.

— Ascultați, cum să vă explic mai politicos…, spune obosit majorul. Șeful comendaturii e om mare. Foarte mare. Pur și simplu nu e așa de simplu să vorbiți cu el.

Zuhur se încruntă:

— Ascultă, tu, majorule… Îl știam pe Markelov de pe când tu sugeai țâță. Am lucrat împreună, în raionul Piandja. Mă știe. Sună-l.

— Tu să nu-mi dai mie ordine! i-o taie majorul.

Zuhur schimbă tactica. Sigur pe el:

— O să afle că nu ne-ai permis să vorbim cu el și o să se supere.

Văd că majorul ezită. E clar că se gândește: dar dacă într-adevăr căcatul ăsta din munți chiar e prieten cu Markelov?

— Bine, veniți după mine.

Se duc în punctul de control. Militarii se așază pe vine în cerc, în mijlocul drumului. Își trec de la unul la altul un pachet cu tutun, *nasvai.* Se pregătesc să aștepte. Cei trei grăniceri de la barieră îi țin clar sub observație. Simt că sunt gata în orice clipă să-și dea automatul jos de pe umeri.

Zece patruzeci și cinci. Zuhur iese. E întunecat la față. Majorul vine după el.

— Probabil tovarășul Markelov e mult prea ocupat acum, spune Zuhur. Nu are timp nici să-și aducă aminte de prietenia noastră din trecut. Nu-i nimic, nu mă supăr, o să-și aducă aminte. Ascultă, locotenente, hai să ne înțelegem. Nici tu nu vei rămâne supărat…

— Problema e rezolvată, i-o taie majorul.

Rămâne lângă barieră. Controlează situația. Poarta punctului de grăniceri se deschide, se târăște de acolo un blindat mic de infanterie. Blochează drumul.

— Crezi în semne? îl întreb pe Zuhur.

— Ei, prostii.

— E claaaar, zic. Deci nu ai trecut prin belele. Dar eu știu precis: trebuie să ne întoarcem.

— Nu-mi schimb niciodată hotărârea.

— Ai nevoie de hârtie de la CC, cu ștampilă? Imaginează-ți ce situație este. Doar e o indicație directă pentru tine.

Ezită…

Aud: pe drum, din direcția est se apropie o mașină. După sunet, e un autoturism. Apare de după cotitură. Militarii se ridică în picioare. Se dau la o parte. Urmăresc micul GAZ ce se apropie.

— Vine șoimul, spune sergentul.

„Țapul" mic, jerpelit, se apropie de punctul de frontieră. Pe ultimii metri dinaintea barierei vine ca un titirez. Face niște drifturi! Dar curat. Se oprește la zece centimetri de săgeata dungată. Din mașină coboară un bărbat înalt în uniformă de armată, de campanie, fără semne distinctive. E încălțat în adidași. Mers de militar. Tunsoare scurtă. Bronz de munte. Strigă vesel:

— Sania, salut! Ții granița închisă?

Majorul răspunde:

— Salut. Și tu te plimbi mereu?

— Mă plimb. Văd că au pus *dreadnought*. Mai bine ar mina drumul și toate lucrurile…

Bărbatul îi strânge mâna majorului. Întinde palma și sergentului. Dă roată cercului de militari. Strânge mâna fiecăruia dintre ei. Vine la mine:

— Serghei.

Mă prezint. Bărbatul îmi reține palma:

— Salut, Davron! Te știu din auzite. Sangak a vorbit despre tine.

Zuhur e gelos, întinde mâna lui mică, se grăbește să se prezinte:

— Huşkadamov.

Omul îi răspunde pe același ton:

— Iastrebov. Și despre dumneavoastră am auzit atâtea – în Kurgan și acum vă pomenesc. Tot orașul a rămas o săptămână fără pâine…

Zuhur se zburlește:

— Oameni de oraș. Se gândesc numai la burdihanul lor. Puțin le pasă că în munți oamenii mor de foame. Bobo Sangak, slavă Domnului, nu e așa. Înțelege… Mi-a dat voie să iau făină cât e nevoie.

— Se spune că a tunat și a fulgerat când i s-a raportat cât ați luat.

— Las' să spună. Bobo Sangak mă știe. O să împăcăm noi cumva lucrurile.

— Acum nu e așa de ușor să iei legătura cu el.

— De ce nu e ușor? Doar este telefon la Kalai-Humb.

Iastrebov zâmbește:

— Acolo unde e acum Sangak nu s-a tras linie.

Zuhur dă înapoi:

— Nu e grabă, când o să se întoarcă în Kurgan-Tiub o să vorbim.

— Puțin probabil să se întoarcă, spune Iastrebov. L-au omorât.

— Țțțț, Zuhur plescăie din limbă, clătinând din cap. L-au omorât…

Face o mutră indiferentă, încearcă să-și ascundă zâmbetul.

Simt că tensiunea crește în mine. Se strânge mai tare în piept, îmi vine să vomit. Mă străduiesc să-mi păstrez calmul. Inspir. Expir încet.

— E adevărat? întreb.

— Absolut, spune Iastrebov. Ca în ziarul *Pravda.*

— Când?

— Acum trei zile. Pe douăzeci și nouă martie.

— Bombă? Lunetist? A fost prins cel care a tras?

Iastrebov se șterge la nas:

— Nu a murit în luptă. Într-o răfuială cu ai lui…

Creierul îmi bubuie ca un transformator supra-încărcat. Printre pârâituri și bubuituri se strecoară vocea lui Iastrebov:

— Nimeni nu știe detalii. În popor circulă diverse versiuni…

Deodată simt că presiunea din interior scade. Greutatea din piept dispare. Ceața neagră se risipește. Rămâne numai o slăbiciune ușoară. Imponderabilitate în tot trupul. Liniștea de după furtună. Senzația cunoscută. Așa se întâmplă mereu după ce… Deodată încep să înțeleg: faza l-a atins pe Sangak! Gândul se năpustește în creier ca un proiectil neexplodat cu greutatea de o mie de tone. Turtește materia cenușie, rupe legăturile neuronale și uite, acum o să explodeze. Sangak a murit din vina mea. El s-a aflat cel mai aproape de zona de contact. Mă grăbesc să dezamorsez bomba până nu explodează. Siguranțele de oțel se lasă unele după altele. Separă, izolează sentimentul de vinovăție. Containerul se prăvălește în adânc. Acolo unde s-a format un adevărat cimitir. Unde, în camere blindate, ca în niște cripte izolate, e depozitată memoria celor morți din vina mea. Sunt izolați Șobolan, Kostia, Anvar, Filipp Semionovici, Said, Nadia… Din acest moment s-a mai adăugat și cripta lui Sangak. Printr-un efort de voință îmi înăbuș gândul: „Și pe câți va mai trebui să-i îngrop”.

Îl trag pe Zuhur la o parte.

— Eu mă întorc. Du-te singur mai departe.

El se agită:

— Cum adică te întorci?! Mi-ai dat cuvântul!

— Ție? Când asta? Răspundeam în fața lui Sangak. Și basta.

— Mi-ai promis! Ai promis că mergi la Kalai-Humb. Am întrebat: „Îmi promiți?” Ai spus: „O să merg”. Ai uitat? Asta nu e o promisiune?

De fapt, are dreptate. Formal nu am spus „promit”. Și ce-i cu asta? Pe cine interesează dacă ai îndrugat cu voce tare sau ai presupus așa? Dacă ai presupus, îndeplinește. În ciuda a tot.

Chiar și a semnelor.

— Să te ia dracu’, spun. Dar să nu speri, n-o să-ți schimb scutecele.

Zuhur se înfurie, deschide gura… Iastrebov strigă:

— Băieți! Timpul e aur! Mergeți sau rămâneți?

Zuhur, grăbit:

— Mergem, mergem…

Iastrebov către major:

— Sania, deschide poarta! Plec cu băieții.

Majorul:

— Treci singur. Markelov a ordonat să-i opresc.

— Ei, nu! De unde ai scos asta? O să vorbesc eu cu el. Într-o clipită o rezolvăm. Unde e? La comendatură?

— La el în birou.

— Minunat. Comandă-le vulturilor tăi să-mi facă legătura, zice cuprinzându-l pe major pe după umeri și trăgându-l către poartă.

Mă duc spre sergent:

— Omul ăsta, Iastrebov… Cine e?

— Întreabă singur. Eu nu l-am întrebat. Cine, cine? *Mafioso*, să-l ia mama dracului. E prieten cu toți. E mână-n mână cu toți: cu militarii, cu șefii locali. Ei, și nici ai noștri nu-i fac nimic…

— Ei, treburi, zic. Grănicerii se înfrățesc cu mafia.

Sergentul se supără.

— Ce-i cu tine, pizda mă-tii, ești prost?! Ești picat din lună? Nu știi situația? Nu se înfrățesc, sunt obligați să țină cont de ei. Ia încearcă să-i superi, imediat tulburi cuibul de viespi. O să înceapă o ditamai încăierarea… Toți localnicii sunt legați de ei. Și noi ce să facem? E stat străin, nu suntem procuratură, treaba noastră e să păzim granița. Dacă merge pașnic, las să meargă pașnic. Permisul e în ordine, documentele sunt în ordine…

La unsprezece și șaptesprezece poarta verde cu stele roșii se deschide larg. Micul blindat se târăște încet înapoi. Iese majorul. După el, Iastrebov. Face cu ochiul majorului:

— Sania, dă dispoziții să ridice bățul.

Sergentul ridică bariera. Drumul spre Kalai-Humb e deschis. Iastrebov pleacă primul. După el se pune în mișcare furgoneta cu militari, Zuhur. Alik pornește motorul, o ia din loc. E ironic:

— Asta… Zuhurșo a trebuit să-și bage capul între picioare, da? Nu i-au dat drumul la graniță? Nu degeaba se spune: „În kișlak ești leu, în Buhara ești pus în magazie”.

I-o tai:

— Ai grijă la drum.

Zuhur, firește, e un animal, dar disciplina e disciplină. Alik pufnește. Scoate de sub scaun o cârpă murdară, șterge parbrizul. Se supără.

La capătul kișlakului, pe fereastră se vede o siluetă la marginea drumului. Un bătrân cu mâna ridicată. Mi se năzare pentru o clipă că e același! Ghicitorul care mi-a ghicit acum un an la Kurgan-Tiub. Tresar: gata cu fanteziile. E un alt bătrân, nu e acela. Dar este un semn. Ce arată: despre ce mă avertizează? Nu știu. Trebuie să ai încredere în semne. Nu să te răzgândești. Să te supui primului instinct. Îi spun lui Alik:

— Stai! Dă înapoi.

El, nemulțumit:

— Ce?

— Îl luăm pe bătrân.

Alik frânează, dă înapoi. Bătrânul vine încet. Deschide ca un stăpân portiera din spate. De aproape, nicio asemănare cu ghicitorul. Nu, mă rog, are ceva în comun. Ce anume îmi scapă? Nu-mi vine. Să-l ia dracu’. La urma urmelor, nu e important… Bătrânul se instalează pe scaun. Îi comandă lui Alik:

— Mergi, fiule.

Normal! În Darvaz, orice colhoznic sărac se poartă ca un președinte. Întreb pentru orice eventualitate:

— Bunicule, știi să ghicești?

— Nu, nu sunt capabil. Dumnezeu nu mi-a dat talent. Pot să spun ghicitori. Știu multe ghicitori.

Alik se însuflețește:

— Ei, ia zi…

— Ia spune, de exemplu, ce-i asta? întreabă viclean bătrânul. Leagă fără arcan, execută fără vină, răsplătește fără merite, se învârte fără osie. Ghicești?

Alik răspunde imediat:

— Ha, e simplu! Procurorul raional.

Bătrânul chicotește:

— Prima parte se potrivește, a doua nu. Oare procurorul se învârte?

— Safarov, la noi, în Hussor, se învârte. Încotro bate vântul. Și al nostru, și al vostru. Și al șefilor mari, și al ăstora… cu autoritate… Dar are de la toți. Doar se spune: „Dacă vrei să trăiești, trebuie să știi să te învârți”.

— Nu ai ghicit, fiule.

— Atunci e soția. Toată ziua face numai cercuri: casă-bucătărie-grădină-grajd și-l leagă de mâini și de picioare pe bărbat – fă asta, fă rost de asta de unde știi… Pentru orice mărunțiș ești vinovat, nu ești vinovat, oricum îți mănâncă creierul. Dar noaptea… Bine ai spus – te răsplătește!

Bătrânul chicotește:

— He, he, iar n-ai ghicit! Asta e *Cearhi falak.* Roata destinului. Crugul cerului. Asta este… Bine, o să te întreb una mai simplă. Ce-i asta? Înghite mort, dă naștere la viu.

Alik nu se gândește prea mult:

— Pisica!

— De ce?

— Mănâncă șoareci morți, fată pisoi vii.

Bătrânul chicotește:

— He, he, iar nu știi, se pare! Este pământul.

— De ce?

— Gândește-te. Unde sunt îngropați morții? Iar cerealele, plantele și copacii vii cresc din el, din pământ.

Alik încearcă să-și ia revanșa:

— Cresc, zici? Înseamnă că și voi, muntenii, știți de pământ doar din auzite. Aici, la voi, sunt numai pietre. Cum să trăiești într-o țară ca asta?

Totuși, pe bătrân nu poți să-l iei așa, cu mâna goală. E imperturbabil:

— E o țară bună. Foarte veche… Hei, uite! Uite acolo, spre piatră. Ce vezi?

Alik se apleacă pe volan, se uită în dreapta, sus. Mârâie:

— Pietre.

— Hei, fiule, mergi repede, ai trecut deja. Sus, în vechime, era o cetate. Azi au rămas numai ruine…

— Ei, și ce-i cu asta? La noi, în Hissor, sunt și azi.

— Unii bătrâni spun că în cetate trăia un vrăjitor, îi spuneau Akai, slujise la țarul din Bagdad. Țarul s-a supărat pe el și l-a trimis aici. După o vreme, pe pământurile noastre a venit *podșo* Iskandar Zuklarnain. Akai i-a cerut ajutorul. *Podșo* Iskandar a acceptat. A cucerit Bagdadul, iar pe Akai vrăjitorul l-a pus țar în Bagdad. Dar acest nerecunoscător l-a fermecat pe Iskandar, l-a dus la Kalai-Humb și l-a legat cu lanțuri în *zindon.* Au trecut mulți ani. Iar *podșo* Iskandar avea o fiică, Diova-pari. Ea s-a transformat în pasăre, a aflat unde e tatăl ei, a venit în zbor, a spart lanțul, a început să-l convingă pe vrăjitor să ridice blestemul de pe Iskandar. El l-a ridicat. Iar Diova-pari și-a aruncat *ceadorul* asupra lui Akai și l-a sugrumat.

Alik plescăie din limbă:

— Ce fată curajoasă… Și Iskandar?

— S-a întors acasă. Avea țara lui, Ironí. I-a adus pe toți locuitorii la credința adevărată, i-a adus la islam.

Alik întredeschide portiera, scuipă în crăpătură.

— Și ce-are a face aici urciorul? De ce orășelul vostru se numește „Urcior-cetate”?

Bătrânul, imperturbabil:

— Cum orășel? De ce ne jignești?! Aici, în vechime, a fost grădina raiului. În grădină trăia o frumoasă *pari*, erau păuni de aur. Era o peșteră, în ea erau urcioare de piatră… *Podșo* Iskandar auzise de grădina aceea, voia s-o ia la el. A venit cu armată. Dar s-a dovedit că în urcioare erau ascunși doisprezece *devi.* Au început să se bată cu soldații lui Iskandar. Nu puteau să învingă, au trimis-o pe frumoasa *pari* să-l ademenească în peșteră pe Iskandar. Iskandar a intrat în peșteră și a dispărut. Soldații au aflat și au început să se gândească: „Ce să facem?" Au spus: „O să rămânem să trăim aici". S-au stabilit. Ei, acești soldați ai lui Iskandar au fost primii locuitori din Kalai-Humb…

— Unchiașule, totuși, nu înțeleg. Spui când așa, când așa. De câte ori a trecut pe aici Iskandar? zice Alik. Eeee, n-are importanță… Oricum sunt povești.

Bătrânul e de acord:

— Sigur că sunt povești. Le spun oamenii proști. De fapt, orașul nostru e întemeiat de profetul Sulaimon.

Alik îndreaptă oglinda din față, să-l vadă pe bătrân. Îl strigă:

— Bunicule, ce-i asta? Cinci picioare, iar când merge pe trei, are o coadă și jumătate, dar nu are cap.

Bătrânul se gândește încordat. Nu vrea să-și piardă prestigiul cu un răspuns greșit.

Douăsprezece și patruzeci și nouă. Încă o barieră. Chiar înainte de intrarea în Kalai-Humb. Grănicerii ne lasă să trecem fără discuție. Unchiașul coboară. Alik pornește, îl întreb:

— Ce prostie i-ai dat bătrânului să ghicească?

— Ei, de unde să știu eu? Pur și simplu am spus-o hodoronc-tronc. Las să se gândească.

Normal! Ce mai înțelept. Dar bătrânul e un semn. De la primele cuvinte a vorbit despre soartă. Deși nu am priceput care e esența semnului.

Intrăm în Kalai-Humb. Satul e întins pe o linie strivită de defileu. Strada centrală, singura, e mărginită de plopi. Pe trotuarele înguste merg oameni cu puști. Sunt puțini civili. Iastrebov parchează la marginea drumului, în capătul unui șir lung de automobile. Alik se oprește lângă el. Cobor.

— Hei, Kabob! strigă Iastrebov.

Un basmac în cămașă de bumbac și cu o pălărie de cowboy vine la chemare de peste drum.

— *Salom*, Iastreb…

După ce a flecărit cu basmacul, Iastrebov vine la mine.

— Situația e așa: Alioș e în statul major, le freacă ridichea micilor gunoaie. Dar dacă aveți nevoie de una dintre autoritățile mari – Hakim, Muhammadi sau Madjnun, atunci…

— Nu, nu, se grăbește Zuhur. Nu avem nevoie de autorități. Noi mergem la Alioș.

Statul major se află în clădirea comitetului executiv raional. În fața noastră, în piața mică, sunt adunați oameni înarmați. Pe coridorul statului major e pustiu, răcoare și se aude ecoul. Din aripa dreaptă răzbate o larmă puternică. Iastrebov o ia la dreapta, deschide ultima ușă, dă buzna în cameră. Îl las înainte pe Zuhur, intru ultimul. Ora: treisprezece zero opt.

Liderii militari *dușmani* sau gunoaie, cum i-a definit Iastrebov, sunt așezați în jurul unei mese lungi. Unii stau jos, alții în picioare. Toți strigă. Îi număr repede. Doisprezece. Toți sunt înarmați. Nu e niciunul cocoșat. E unul care doarme. Moțăie în celălalt capăt al mesei, cu capul pe ea.

Iastrebov spune tare și vesel:

— Prieteni, salutări tuturor!

Dușmanii îl salută care mai de care. Iastrebov întreabă:

— Hei, Alioș, unde ești? Unde te-ai ascuns? Ți-am adus musafiri.

O voce tăioasă șuieră din colțul stâng:

— Mai bine i-ai fi înecat pe drum.

Duşmanii se dau la o parte, îl văd pe Alioș. Stă într-un fotoliu. Halatul de atlas de pe el strălucește de parcă e un brad de Anul Nou. Fața e de fapt frumoasă. Alături e un băiat zdravăn. Gardă de corp. Șalvari frumoși, de sport. Vestă antiglonț pe torsul gol. O bandană verde pe cap. Nu e om, e un *ifrit* din basmele arabe. E înarmat foarte serios. În mâini are o bandură fantastică. Un hibrid de carabină, aruncător de grenade și blaster cosmic. Ifritul stă cu picioarele larg depărtate, cu tunul îndreptat înainte. Pe palma stângă are o mănușă neagră de piele. Ca să nu-și frigă mâna când se încinge țeava…

Alioș sare în sus. Am auzit că e mic de statură. Așa și este. Puțin peste un metru. Plus-minus un centimetru. E îmbrăcat ca într-un tablou. Sub halat are un costum de camuflaj elegant, maro cu negru. Din afară, la noi nu se fac așa. Cocoșatul își dă jos halatul de Anul Nou, fuge la Iastrebov, își rânjește dinții ascuțiți și urlă întruna:

-— Serghei, de ce l-ai adus?! Pizda mă-sii, n-avem nevoie de el aici! Vrei să mă cert cu toți frații? Unde să-l duc acum? Vrei să-l termin eu? Vrei, da? O să-l termin!…

Zuhur stă în dreapta mea. Observ cum îi atârnă mandibula. E aiurit. Cum așa? Oare nu s-au înțeles? Căcăcios diplomat!

Mă uit apoi la Alioș. Încerc să pricep: e un nebun adevărat sau se preface? Nu, nu blufează. E furios până peste poate. Un toc greu de pistol îi alunecă pe burtă, îl tot îndreaptă. Nu e sigur, dar se poate să fie o manevră înșelătoare. Te face să te obișnuiești cu gestul, ca, în momentul potrivit, să apuce pe neașteptate pistolul. Parcă e nebun. Pentru orice eventualitate, încep și eu să mă pregătesc încet. Ifritul zărește mișcarea periculoasă. Se întoarce ca un tanc, cu tot trupul, și îndreaptă țeava spre mine.

Alioș șuieră:

— Vrei? Îi tai capul și-l arunc în Piandj…

Iastrebov încearcă vesel să-l convingă:

— Alioș, niciodată nu e târziu să-l termini. Poate mai întâi stați de vorbă.

— Despre ce să vorbesc cu el?! zice cocoșatul, se îndepărtează de Iastrebov și aleargă de-a lungul peretelui. Pe frații noștri îi omoară. Nepotul lui Aslon a fost omorât. Și el vine și…

Cineva încearcă să-l calmeze:

— Omul ăsta nu e vinovat că frații noștri au fost omorâți.

— Nu e vinovat?! se agită Alioș. Din cauza unora ca el îi omoară. De ce a venit? Ce-i trebuie? Ce se bagă în afacerea noastră? Sunt destui de-ai noștri aici. Cumva ne-am înțeles. Am împărțit tot. Nimeni nu deranjează pe nimeni. Și acum iar începe… Și fără el e și-așa măcel…

Cuvintele astea parcă amorsează o grenadă și camarila dușmanilor izbucnește:

— Bine vorbește Alioș!

— Să-i alungăm de aici pe străini…

— Trebuie să-l ascultăm pe om. Las' să spună de ce a venit…

— Să-l terminăm!

Din cauza larmei se trezește cel ce dormea. Se uită năuc în jur. Îl observă pe Zuhur. Sare în sus. Urlă:

— Aaa, Huşkadamov!!!

Îl recunosc. Suhrob, poreclit Djarroh, „chirurgul". Nu l-am întâlnit în realitate, l-am văzut în fotografii. E un sadic și un psihopat. Comandant al unui grup format din cincizeci de militari. Cândva, în trecut, a lucrat ca infirmier, dar porecla a primit-o pe altă linie. „Chirurg" a fost botezat în septembrie nouăzeci și doi, după raidul asupra satului Urgut. Lupii lui i-au tăiat pe toți, inclusiv bătrâni, femei, copii. Au făcut ravagii cu o cruzime perversă. Și înseamnă deci că ăsta s-a remarcat în mod deosebit…

Zuhur se întoarce spre cel care a strigat. Chirurgul pune mâinile la piept, face o plecăciune ironic:

— *As-salomu aleikum,* frate! Cum stai cu sănătatea, frate? Ce face familia? Cum merg treburile?

Fața îi este ascunsă de o barbă scurtă, deasă. Ca o mască chirurgicală neagră. Are ochelari cu lentile întunecate. O înfățișare absurdă. Parcă în același timp te sperie, dar se și ascunde.

Zuhur nu e bucuros de cunoștință. Pufnește:

— *Va-aleikum*, și se întoarce.

— Hei, Huşkadamov, unde întorci botul? Uită-te încoa'! urlă Chirurgul. Te-ai speriat, da? Credeai că n-o să ne mai întâlnim? Nu, slavă Domnului, ne-am întâlnit! În sfârșit pot să-ți mulțumesc…

— Nu arunca vina pe mine, spune posac Zuhur. Nu eu, tu l-ai omorât pe om.

— Ești un porc, animalule! urlă Chirurgul. Nu l-am omorât! Tu ai aruncat calomnia asupra mea! Ți s-a spus la comitetul raional: „Huşkadamov, ia sub control cazul ăsta", ți l-au încredințat. L-ai luat sub control. Ai făcut cum ți-au ordonat. L-ai lins în cur pe Karimov! Poponarule, comunistule, *padarnalat*!

Duşmanii amuțesc, ascultă. Un bărbos gras întreabă:

— Hei, Suhrob, cine e Karimov ăsta?

— Un poponar, dușman al poporului, prim-secretar al comitetului raional, uite cine e, urlă Chirurgul. Nepotul acelui bătrân care a murit în spital. Doctorul i-a prescris un medicament bătrânului, a scris în istoricul bolii. Mi-a poruncit: „Uite, fă injecția asta". Am făcut-o. Bătrânul ăla a murit. S-a dovedit că doctorul nu a prescris ce trebuie. Au început să facă anchetă. Și doctorul avea rude sus-puse. Era ginerele directorului fabricii de bumbac. Au modificat însemnarea din istoricul bolii, iar fătălăul ăsta, javra, căcatul de Huşkadamov a ajuns la concluzia că eu sunt

vinovat. M-au aruncat sub tanc. Toți știau cine e vinovat. Anchetatorul știa. Procurorul, un măgar, știa. Tu, Hușkadamov, birocrat comunist, *padarnalat*, să-i crape uterul mamei tale, și tu știai. Pe sora s-o… pe…

Un *duşman* lung, cu un nas acvilin, curat Chingachgook[24] interpretat de Gojko Mitić, se bagă:

— Frate, în prezența unui musafir rus nu spune cuvinte proaste.

— Cum să spun altfel despre el?! zice răgușit Chirurgul. Partocrat! Animal! Trebuie să-i dăm foc casei lui. Să-l omorâm fără cruțare! Din cauza lui am aterizat la închisoare…

Alioș, făcând pe vicleanul, arată cu degetul:

— Suhrob, gura, nu te băga! O să mă descurc și singur. La mine a venit.

— Și tu?! urlă Chirurgul. Tu la cine ai venit? Tu nu ești stăpân aici. Comandă în Horog. Comandă în Rușan…

Ifritul întoarce repede tunul spre Chirurg. Normal! Un argument convingător. Chirurgul își închide gura.

— Serghei, ce ți-am spus! strigă Alioș. Până să vii cu el a fost liniște. Se întoarce spre Zuhur: ai venit să ceri? Dai ceva în schimb? Oamenilor le e greu și fără tine. Sau vrei să primești gratis…?

Face o pauză. Intenționat. În mod clar pentru a lăsa să intre în acțiune corul. *Duşmanii* încep să facă larmă ca la comandă. Zuhur încearcă să acopere larma generală:

— Nu cer pentru mine. Pentru oamenii din Sangovar. Vreau să-i ajut…

Cocoșatul este iar solo:

— Eu hrănesc întreg Badahșanul. Dar tu? Tu pe cine ai ajutat?! Suhrob a intrat în belea, tu l-ai ajutat?

— Minte Suhrob! se opintește Zuhur. De fapt, știi cine este el? Știi ce a făcut el în Kurgan-Tiub?

Chirurgul urlă de la distanță:

— Zuhur, închide gura, *haivon*! Iar începi cu calomniile? Se năpustește spre Zuhur. Răstoarnă niște scaune goale, îi îmbrâncește pe cei ce-i stau în drum.

Până apare el în față, evaluez situația. Vad deodată că Alioș stă tăcut într-o parte și observă. Foarte liniștit. Și foarte atent. Fixează reacția fiecăruia. Ochii negri sunt plini de inteligență. Vede tot, înțelege tot. A tulburat apa și așteaptă să iasă ceva din tulbureală. Alături, ifritul cu blasterul e pregătit.

În cele din urmă, Suhrob ajunge la Zuhur. Îl împroașcă cu salivă:

— O să te tai în bucăți, zice și apucă pistolul.

Scot pistolul Makarov, fac un pas, lipesc țeava de burta Chirurgului:

— Mâinile sus!

Se oprește. Laba îi atârnă. În asemenea situații nu trebuie să-ți iei ochii de la adversar. Văd dintr-odată toată camera. *Dușmanul* care seamănă cu *Chingachgook* scoate pistolul, mă țintește pe mine:

— Lasă pușca!

Înfig țeava mai adânc în burtă și mă mut spre stânga. Îl acopăr pe Chirurg. Alioș sare iar în față. Îi comandă lui *Chingachgook*:

— Ia țeava! Le-am promis garanție.

Chingachgook strigă:

— Ei, ce garanție mai e asta?! Pentru mine, Suhrob e ca un frate.

Ifritul pornește spre *Chingachgook.* Alioș îmi strigă:

— Hei, tu, dă-i drumul lui Suhrob! Ia țeava.

Răspund liniștit:

— Ia-i pușca și o iau și eu.

Alioș strigă spre Zuhur:

— Tu, burtosule, ordonă-i!

Se pare că el se implică de-adevăratelea. Deși dracu' să-l mai priceapă. În orice caz, situația e de tot rahatul. Zuhur tace. Zic:

— Alioș, vorbește direct cu mine. Burtosul nu-mi dă mie ordine.

Cocoșatul dă fuga, se oprește la trei pași de Chirurg și strigă:

— Hei, Suhrob! Omul ăsta o să ia acum țeava. Dacă o scoți pe a ta, o să ai de-a face cu mine.

Normal. O decizie corectă. Ridic demonstrativ pistolul deasupra capului. Îl bag încet în toc. Dacă Chirurgul se mișcă, în orice caz o să-l scot mai repede decât el.

Chirurgul scuipă la picioarele lui Zuhur:

— O să ne mai întâlnim.

Mă împinge, iese repede din cameră. Alioș îl atacă pe Zuhur:

— Ei, cum e, te-ai convins? Te-au așteptat? Voiai bani repede? Nu uita: banii care se fac repede sunt moarte rapidă. Voiai bani care se fac ușor? E simplu să cazi din vârf. Te dai de-a berbeleacul și-n cele din urmă te lovești cu capul de o piatră. Spune mersi, te-am salvat de Suhrob. Cum o să mă răsplătești?

Iar a ajuns de unde a plecat. Mi-a făcut capul calendar! E timpul să terminăm circul. Îl strig:

— Alioș.

Se întoarce spre mine. Se zburlește amenințător. Zic:

— Tu l-ai speriat pe Zuhur de s-a căcat pe el. L-ai pregătit pentru o discuție serioasă. Ce s-o mai lungim? Treci de la partea festivă la concert. La cererea oamenilor muncii.

Alioș șuieră:

— Dar tu cine ești…?

Mă uit liniștit în ochii lui. El tace și deodată zâmbește:

— Ești isteț, da? Îi aruncă lui Zuhur: să mergem să vorbim.

Ies. În fine. Eu nu mai am ce face pe-aici. Dau din cap în semn de rămas-bun spre Iastrebov și o iau din loc.

Revin la căruța mea. Ora: treisprezece și șaptesprezece. Alik se învârte lângă ea. Se uită întrebător: „Mergem?” Îi fac semn: „Plimbă-te”. Mă urc. Trebuie să mă gândesc, să-mi pun creierii în ordine. Ce idioțenie! Iar l-am apărat pe Zuhur. Deși, de fapt, dacă mă apăram pe mine, îl trosnea Chirurgul; n-aș fi plecat nici eu viu de acolo… Bine, puțin îmi pasă. Relațiile cu Zuhur sunt absolut neimportante. În comparație cu moartea lui Sangak, totul este neînsemnat. Amploarea nu poate fi estimată. Gen un foc de chibrit și o explozie nucleară. Glonțul care l-a lovit pe Sangak, de calibru necunoscut, a adus mai multe distrugeri decât o bombă nucleară.

Au venit asupra lui mult prea multe. Prăbușirea Uniunii, de fapt, un cataclism. De parcă a plesnit scoarța pământului și un continent monolit s-a rupt în bucăți. Viața de dinainte s-a făcut praf. Sangak a început să scormonească prin ruine. S-a gândit să construiască… nu socialismul. Altceva. Am crezut că va ieși ceva la fel de bun ca înainte. Posibilitatea a pierit odată cu el. Definitiv și pentru totdeauna.

Am rămas din nou în mijlocul ruinelor. Această catastrofă, a cincea la număr, e cea mai distrugătoare. Trei dintre cele de până acum sunt personale. M-au lovit pe mine. Moartea Nadiei. Ticăloșia din Afganistan. Ticăloșia din armată. Dar prăbușirea Uniunii și moartea lui Sangak reprezintă o anihilare totală a temeiurilor. Nu mai ai ce face. În principal, nu mai ai pentru ce. A dispărut sensul. Nu ai pe cine acuza. Nu glonțul l-a omorât pe Sangak, ci scurtcircuitul. Necunoscuții care s-au gândit să-l lichideze pe Sangak, cel care a tras sunt numai niște canale pe care a pornit încărcătura. În alte condiții ar fi fost neputincioși. Până și eu sunt o victimă, nu vinovat. Și totuși, sentimentul vinovăției mustește mereu în sinea mea. Ca radiația din crăpăturile sarcofagului de la

Cernobîl. Doza te otrăvește, dar nu te omoară. Poți suporta. M-am obișnuit. O să rezist…

Treisprezece și douăzeci și cinci. Apare Iastrebov. Deschide ușa de pe partea șoferului și, fără să mă întrebe, se așază alături.

— Sangak a spus că ești băiat de nădejde.

— El vede mai bine… răspund. Mă corectez: vedea mai bine.

Zâmbește.

— Cam așa. A mai spus că, dacă va fi nevoie, pot să mă adresez ție.

— Adresează-te.

— Deocamdată se pare că nu sunt probleme. Dar o să te am în vedere.

După ce tac puțin, întreb:

— Știi cine l-a omorât?

— Nimeni nu știe, nu sunt martori. Adică martori în viață. Mi-au descris circumstanțele.

Povestește în detaliu. Încheie:

— Așa stau deci lucrurile, adevărat roman polițist. Așa că gândește-te, Watson. O să ne mai vedem.

Coboară din mașină, pleacă.

La treisprezece și treizeci și nouă se întoarce Zuhur. Posac. Vine cu el un flăcău cu o tiubeteică de Rușan. Băiatul deschide portiera de la UAZ.

— Tu ești Davron? Să mergem, Alioș vrea să-ți spună două vorbe.

Zuhur, enervat:

— De ce? Am discutat despre toate.

— Acum are o discuție cu Davron.

Băiatul mă conduce prin clădirea comitetului executiv raional în curtea interioară. Alioș așteaptă sprijinit de un jeep solid. Din mers ia taurul de coarne:

— Ce pretenții ai față de Zuhurșo?

— Niciuna. Totul e în ordine.

— De ce mă păcălești? Am văzut.

Al dracului, ce simț de observație are!

— Fleacuri, spun. Are multă aroganță. Asta nu-mi place.

Alioș:

— Corect. Aroganță multă, treburi puține… Care este partea ta?

— În ce sens?

— Ce procent îți dă Zuhur?

— Niciunul. Nu am nicio socoteală cu el. Sangak m-a rugat să-l păzesc puțin. N-a fost vorba despre nicio parte. Sangak a murit, o să mă întorc în Kurgan.

Mă privește cercetător:

— Spune adevărul.

— L-am spus deja.

Tace, se gândește, apoi întreabă:

— Îl știi pe Kaium?

— Și tu vorbești tot despre asta! În ultimele zile numai asta aud: Kaium, Kaium… Bine, termină interogatoriul. Dacă ai treabă, spune, dacă nu, plec.

— Stai puțin, Davron, am o propunere bună. Vreau să te fac parte. Sortul ăsta nou… Hai să facem așa: patruzeci ție, șaizeci mie. Tu crești, aduni, restul fac eu. Tu nu ai nicio grijă.

— Și pe Zuhur unde l-ai băgat?

Se minunează:

— Care Zuhur? Doar o să-l termini.

Normal! Sezonul de vânătoare împotriva lui Zuhur. Bandiții, Alioș… Cine mai este? Spun:

— Să presupunem. Dar de ce să fac eu asta pentru tine? Pune-ți omul tău.

— Nu e teritoriul meu. Sunt mult prea multe complicații. Dar tu, cu tine e o cu totul altă treabă: localnicii s-au obișnuit cu tine, ai luptători…

— Mulțumesc pentru propunere, spun, dar și eu am câteva probleme. În primul rând, nu sunt administrator…

— Tu comanzi, găsești tu un administrator.

— Stai puțin, zic, altceva e important: eu nu sunt killer.

Alioș râde:

— În viața mea nu am omorât niciun om. Însărcinează pe cineva.

— Nu e domeniul meu. În război am omorât și am poruncit și altora s-o facă. Dar nu pentru bani.

Alioș izbucnește deodată. De furie se îndepărtează de mine, fuge înapoi vreo cinci pași. Se oprește, stă cu spatele la mine. Cocoașa i se umflă, umerii sunt ridicați, încordați… Îl observ liniștit. După vreo treizeci de secunde, umerii i se lasă în jos. E în ordine! Știe să se stăpânească. Desigur, când crede că e necesar. Se întoarce și vine spre mine. E palid de furie, dar vorbește rece:

— Mă jignești pe nedrept. Banii sunt o mizerie, nu pentru mizerie muncesc eu. Salvez de foame tot Badahșanul. Întreabă pe oricine.

— Onoare și laudă, spun, dar eu am altă specializare. Ei, ce facem, fără supărare?

Alioș își rânjește dinții ascuțiți, își zburlește mustăcioara, rostește prefăcut:

— Ți-am propus să fii om. Mergi pe lângă Zuhur, dar ai putea să fii stăpânul. Tu însă, probabil, te-ai obișnuit să te supui, pesemne nu iubești libertatea… „Fără supărare?”, întrebi. Să te superi pe tine: puteai să iei biciul, ai ales zgarda. Fă cum vrei, este alegerea ta. Dar tu m-ai refuzat. N-o să uit. E mai bine să nu vii niciodată în Horog…

22. OLEG

Eroul epic a murit fără să încalce legile genului. Sunt respectate toate condițiile necesare: misterul, trădarea, întunericul… Și parcă pentru a conferi eposului o încheiere stilistică definitivă, a apărut un povestitor misterios, care vorbește despre moartea conducătorului.

— De fapt, cine este el? De unde a apărut Iastrebov ăsta?

Davron a dat din mână:

— Nu știu. Ce, este important?

— Depinde pentru cine. Pentru tine sunt sigur că da. Cu ce bucurie s-a apucat să reverse asupra ta o informație clasificată – unui om pe care-l vede pentru prima oară în viață!

— Și?

— Cred că pregătește terenul. Plănuiește să te folosească cumva. Regula de aur a recrutării – relații de încredere, un mic serviciu.

— Și ce-i cu asta?

— Nu vreau să cazi în plasă…

— Nu sunt copil, mi-a tăiat-o Davron. Am capul pe umeri. Mai bine gândește-te la problemele tale.

De fiecare dată întrerupea tema când îl atingea personal. Nu am insistat:

— Bine, fie ca tine: un nene bun a vrut să-i împărtășească unui om niște secrete periculoase. Din dărnicie… Întrebarea e: de unde are informațiile nenea cel bun? Ancheta nu-ți împărtășește tainele străinilor. Iar din asta rezultă…

— … chiar că nimic. Doar am spus, omul are legături mari.

— Să presupunem, am zis. Dar cum ți se pare această variantă? Informația lui e din primă sursă. Într-un fel sau altul, a luat parte la lichidarea lui Sangak. Poate că a organizat-o chiar el. Poate a și tras.

— În principiu, se poate tot ce vrei, a acceptat Davron. Dar unii ca Iastrebov nu trag personal. Nu e acel calibru.

— Deci totuși pot pune lucruri la cale?

— Lasă ghicitul, a spus Davron. E o ocupație inutilă.

Da, desigur, inutilă. Cu toate cunoștințele suspecte ale lui Iastrebov, povestirea lui conținea o grămadă de pete albe.

— Ei, dacă i-ai fi cerut mai multe detalii…

Davron a apărut în cămăruța mea noaptea târziu după călătoria la Kalai-Humb. A deschis fără să bată la ușă, în întuneric s-a oprit în prag. La drept vorbind, primul gând a fost: au venit să mă omoare. Dar criminalul întârzia, nu intra. Am pipăit după chibrituri, de emoție era cât pe ce să răstorn *cirogul*. Ieri, pe când hoinăream prin kișlak, în cămăruță au schimbat lampa cu gaz cu un opaiț de lut cu un cioc spart. Fie că era vorba de o altă dovadă de dizgrație, fie în palat începuseră să facă economie la gazul deficitar.

Fitilul opaițului a început să pârâie, aprinzându-se. Davron a intrat, s-a așezat și a început să povestească. Probabil simțea nevoia să se descarce. Comunicatul lui Iastrebov l-a povestit în obișnuita sa manieră protocolară, cu o voce plată, lipsită de emoție, și imaginația mea, completând insuficiența detaliilor, a trecut de la partea evenimențială la cea detectivistică.

Dimineață, la statul major al Frontului Popular au venit trei oameni. Nimeni de la statul major nu știa cine erau. Sangak a rămas multă vreme închis cu necunoscuții în cabinetul său, din spatele ușii se auzea vocea lui tulburată, care înjura. După plecarea vizitatorilor, Sangak s-a urcat în mașină și a început să se plimbe prin regiune – a fost prin câteva locuri, unde se ducea de regulă Faizali: satul Kîzîl-Kalu, spitalul Karabolo din Kurgan-Tiub și statul lui major.

Oare discuția furtunoasă de dimineață fusese legată de tragedia care a urmat? „După” nu înseamnă niciodată „urmare”. Cine erau necunoscuții? Era bine să fi știut măcar cum erau îmbrăcați, cum mergeau, am fi avut posibilitatea să presupunem că sunt funcționari, de la serviciile speciale, militari… Șoferul lui Sangak a spus că șeful său îl căutase pe Faizali. Dar poate că nu-l căutase, ci încercase să lămurească ceva…

În a doua jumătate a zilei, Sangak s-a întâlnit la graniță cu emisari ai refugiaților tadjici care plecaseră în Afganistan. Refugiații se temeau să se întoarcă în patrie, dar Sangak promisese că se va înțelege personal cu liderii militari. Nu se știe dacă în acest caz îl avea în minte concret pe Faizali, dar tocmai la el se dusese după întâlnire, spunând: „Trebuie să-i informez pe băieți”, separându-se de coloana generală. Cu el erau trei gărzi de corp, doi dintre ei erau nepoții săi.

În valea Vah, la sfârșitul lui martie, soarele apune la ora șapte seara. Pe la zece, Sangak a poposit în colhozul Kuibîșev. A ajuns la casa lui Faizali pe întuneric – în sat se tăiase curentul. O întâmplare? Pene de energie, obișnuite pentru vremea de război, sau cineva crease condiții pentru crimă?

Circumstanțele ciudate nu se încheie aici. În noaptea aceea lipseau două BTR care păzeau zi și noapte casa lui Faizali. Cine a dat dispoziție să fie luate de acolo? Deși, cel mai probabil, e o întrebare retorică. Puțin probabil că s-ar fi încumetat cineva să trimită de acolo blindatele fără cunoștința lui Faizali și fără să-i stârnească mânia și suspiciunea. Mai mult, în noaptea aceea Faizali însuși își eliberase paza permanentă – treizeci de oameni. Cu el rămăsese numai garda lui de corp personală, pe nume Soliboi. Știa oare Faizali cu siguranță că Sangak vine la el? E adevărat, dacă Sangak s-a dus la statul lui major, i-ar fi putut preveni pe oamenii lui Faizali despre sosirea sa.

Șoferul lui Sangak a rămas în mașină, pe drum. Gărzile de corp s-au instalat în curticica interioară. Până la unu și jumătate noaptea, Sangak și Faizali au discutat, au băut ceai. Nu se știe despre ce au discutat. Soția și fratele lui Faizali jură că discuția fusese liniștită. Pe la două noaptea, Sangak se pregătea să plece.

Faizali s-a dus să-l petreacă până la poartă. Din spusele lui Husein, fratele lui, nu a luat cu sine pușca. În afara porții, erau șase oameni – Faizali cu garda sa de corp Soliboi, Sangak Safarov cu trei bodyguarzi ai săi. După o clipă s-au auzit trei împușcături – mai întâi una, apoi încă două. Au urmat tiruri de foc automat…

Husein și soția lui Faizali au dat fuga în stradă. Și relatarea lor e plină de inexactități și neclarități. Dar oare se poate cere precizie de la mărturiile unor oameni care trecuseră, ca în „telefonul fără fir", prin Dumnezeu știe câte rețele de transmisie?

Orice ar fi fost, esența este aceasta: au văzut (ieșiseră cu lanternele?) că toți gardienii lui Sangak fuseseră omorâți. Soliboi era rănit la mână și într-un plămân. Șoferul lui Sangak dispăruse. Faizali era întins pe spate, pe aleea care ducea la poartă. Vizavi de el, la trei pași, ținându-se de șold, era întins Sangak. Amândoi erau încă în viață. Sangak, cu o mână lipită de rană, se pare că eu cealaltă încerca să se ferească de împușcături și striga răgușit: „Stați puțin, stați puțin…" Se poate presupune că le luase pe rudele lui Faizali, care fugeau, drept criminali. Sau dimpotrivă, îi recunoscuse și voia să explice ceva. După o clipă s-a stins. Apoi a murit Faizali. Înainte de a muri, a apucat să spună: „Ești un ticălos, un laș, ți-ai făcut treaba mârșavă…" Nu a spus numele, nu se știe cui i se adresase. Husein a luat trupul fratelui său și l-a dus în curte. Trupul lui Sangak a rămas în stradă.

A doua zi dimineață au venit miliția și o mașină cu soldați. La poartă au fost descoperite cadavrele

a încă alți trei bodyguarzi de-ai lui Faizali. De unde și cum apăruseră, nimeni nu putea explica. Deodată, pe nepusă masă, s-a găsit pistolul lui Sangak. Oamenii din casa lui Faizali nu l-au văzut nici în mâinile lui Sangak, nici alături de el. Desigur, puteau să nu-l fi observat noaptea. Dar dimineață, când se luminase, l-ar fi descoperit neapărat. Soldații au pus trupul lui Sangak în bena unui camion și l-au dus la Kuliab…

— Mai sunt alte detalii? am întrebat.

— Niciunde, a răspuns Davron. Iastrebov a spus că, potrivit versiunii anchetatorilor, Sangak a tras primul în Faizali. În cap. Celelalte două gloanțe au fost trase în gărzile lui de corp. La împușcături au răspuns păzitorii lui Faizali. Cei care au fost găsiți dimineață. Ei l-au împușcat pe Sangak.

— Și pe ei, cine?

— Conform versiunii, păzitorii lui Sangak.

— Și pe ei?

— Întreabă-i pe anchetatori, spuse Davron iritat. Păzitorii lui Faizali. Cine alții?

Da, ce să mai spun, înscenarea era grosolană.

— E o aiureală! a continuat Davron. Sangak nu putea trage primul. Nu are sens. Faizali, ăla era mereu gata să-l împuște pe om. Dacă avea chef. Din plăcere. Sangak, niciodată. În trecut omorâse și el. Pe față, nu pe ascuns. În prezența martorilor. Mereu avea rost. Deși e mort, realitatea e că i se înscenează asta. Încearcă să-l murdărească. Politică.

— Poate că a fost un lunetist? mi-am dat cu presupusul.

— Faizali avea o arsură în jurul rănii. Cineva a tras de aproape.

— Șoferul lui Sangak! am exclamat. El a apărut?

— A fugit.

— El a tras. Putea să vină aproape, nimeni nu l-ar fi bănuit. A fost interogat? Ce spune?

— Nu știu, a zis sumbru Davron. Și, de fapt, termină joaca asta de-a Sherlock Holmes.

— Oare tu nu vrei să înțelegi cine l-a omorât?

— Nu vreau! mi-a tăiat-o Davron. Ce importanță are cine? De fapt, nu sapi unde trebuie. Cauți logica obișnuită. Dar au acționat cu totul altfel de legi. Logica sistemului.

— Care sis…. am început, dar m-am oprit.

Mi-am adus aminte de avertismentul lui Djahonghir – să nu-l întreb pe Davron despre „teoria vicleană”. Dar el a continuat:

— Pentru tine e ceva amuzant, e o ghicitoare. Pentru mine e un eșec total. Înțelegi? Moartea lui Sangak este sfârșitul a tot. Mai ții minte cuvintele lui? „Vom reface Uniunea Sovietică”. Nu l-au lăsat. Dar nici el nu i-ar fi lăsat pe ticăloșii burtoși să-și facă de cap, asta e sigur.

Ar fi fost nepotrivit să-i spun lui Davron că, împreună cu Sangak, a mai murit o taină – ce fusese el în realitate. Am întrebat doar:

— Crezi tot ce spunea?

E un fel de paradox nebunesc: foștii comuniști distrug rămășițele sistemului sovietic, iar un fost infractor, care-i urâse pe comuniști, încerca să-l refacă.

Davron a răspuns cu o întrebare:

— Ce crezi, de ce m-am dus la el?

23. KARIM DOVLEAC

Inima plânge cu sânge, lacrimile îmi mănâncă ficatul… Unde să mă duc, nu știu, habar nu am ce să fac. De ce nu l-au ascultat pe unchiul Djorub? El: „Zarinka e peștită”, a spus. El a refuzat, „Nu”, a spus. De ce se poartă așa de nedrept? De ce iau o fată cu forța, fără acordul rudelor? Cum o să trăiesc acum?

Mergem. Unde, nu știu. Davron a ordonat: „O să mergeți cu Zuhur”. Am luat armele, le-am încărcat în Salvare, mergem în sus prin defileu. Șuhi poznașul întreabă:

— Hei, Dovleac, de ce ești trist? De ce ai fața ca o pâine arsă?

Tac. Șuhi nu se potolește:

— Dovleac, spune, de ce ți se zice Dovleac?

Tac. Răspunde Hol:

— Îi place să se joace cu dovlecii.

— Nu, nu te joci cu dovleacul, protestează Șuhi. Are coaja tare, prea puțin miez. Știam un om care se juca cu pepenii. Pepenele se încălzește la soare, la pepenărie, devine fierbinte, înăuntru e moale și zemos, precum *kus* a fetei. Omul ăla face o gaură în coajă și…

În acest timp, furgoneta frânează, se oprește. Stăm. Gurg lupul ordonă:

— Hei, Dovleac, cercetează ce se întâmplă.

Deschid ușa, cobor. Văd că stăm pe o pantă abruptă, în fața pârâului Obi-Buzak. Pârâul traversează drumul. Primăvara mereu inundă. În mijlocul revărsării, GAZ-ul mic din față, cu capota coborâtă, s-a împotmolit. Pe mal, mașinile lui Davron și Zuhurșo stau una după alta. Davron, în mașina decapotabilă, se ridică în picioare, îmi face cu mâna. Spun:

— Davron face semn. Probabil e o ambuscadă.

Băieții coboară din Salvare și își dezmorțesc picioarele.

— Eeee, spune Gurg lupul, degeaba se sperie Davron. Cine face aici o ambuscadă? Se joacă de-a războiul? Se dă mare comandant…

Davron ne învățase ca, în caz de pericol de ambuscadă, să ieșim în drum. Mă uit în jur. Drumul e îngust. În stânga e o stâncă în pantă. În dreapta e o râpă abruptă, iar sub ea e râul Obi-Sang, clocotitor. Nu aștept ordinul lui Gurg. Cobor siguranța de la automat, pun țeava la stânga, pornesc spre partea de sus a stâncii. Băieții râd. Șuhi spune:

— Băieți, întindeți-vă să vă odihniți. Ne apără Dovleac.

Jos, în mijlocul pârâului, GAZ-ul se opintește, sare ca o broască, dar nu se mișcă din loc. Șoferul lui Zuhur coboară, se duce spre apă, urlă spre Nur, șoferul GAZ-ului:

— Hei! Uită-te sub roți!

Nur nu aude – apa clocotește, motorul urlă. Șoferul strigă iar. Nur se întoarce și spune enervat:

— Ce vrei?

— Hei, prostule, *devona*! Verifică sub roți! urlă șoferul lui Zuhur.

Zuhurșo coboară din mașină și se duce la apă. Șarpele îi stă pe umeri. „Zuhurșo e un prost, *devona*”, îmi zic eu. „De ce cară degeaba în spate o povară așa de grea? În fața cui se laudă?” Înainte îl respectam foarte mult pe Zuhurșo. Acum nu-l mai respect deloc. Nu e un om drept. Îmi aduc aminte de Zarinka și mă întristez.

Zuhurșo se oprește lângă apă. Cercetează.

Nur, șoferul GAZ-ului înțepenit, sare în apă, se apleacă și pipăie sub roata din față. Nu ajunge până la fund. Apa e mare. Nur trage aer în piept, intră cu capul la fund, ca o rață. Băiatul de pe scaunul din față se apleacă pe geam, îl ține de mână, să nu-l ia curentul. Nur pipăie, pipăie, iese la suprafață.

— Hei, Nur, ce-ai găsit?! urlă șoferul lui Zuhur. Dacă e aur, să-l împărți cu noi!

Nur, ud, rău, strigă, înjură:

— Ești o jigodie așa de mare…

Deodată parcă lovește un trăsnet. O împușcătură. De undeva de sus. Probabil de pe stâncă. Mă uit acolo, nu văd pe nimeni. În locurile înguste nu-ți dai seama de unde vine sunetul. Ecoul se răspândește în defileu. În cine a tras? Alături de mine băieții trag din automate spre vârful stâncii, două, trei tiruri, și se ascund în spatele Salvării.

Ascult: jos, lângă pârâu, se aud strigăte. Mă uit: la picioarele lui Zuhurșo șarpele se zbate, se agită. Apoi văd: Nur, șoferul GAZ-ului, e aruncat spre capota mașinii. Probabil s-a speriat de împușcătură, a dat drumul la mână. Apa îl învârte în jurul aripii din față și-l trage în jos, în aval. Băieții care stau în GAZ sar jos și se ascund în spatele mașinii.

— Dovleac, ce-ai căscat *hailo*?! strigă Gurg lupul. Vino încoa'!

Îmi vin în fire, mă așez și eu în spatele furgonetei.

— De unde e împușcătura? întreabă Gurg.

— Nu mi-am dat seama, spune Șuhi.

E liniște. Nimeni nu trage.

— A plecat sau s-a dat la fund?

Din nou se strigă lângă pârâu:

— Prinde-l pe Mor!

Mă uit, văd: șarpele lui Zuhur se târăște înspre noi. E uriaș, lung. Mă mir: de ce nu șerpuiește? Parcă e o nuia dreaptă pe care cineva o trage de-a lungul drumului, prin intermediul unei sfori invizibile. Probabil l-a nimerit un glonț. Șarpele sare pe lângă noi. Pietricelele mici de sub burta lui foșnesc: ș*ș*ș*ș*, ș*ș*ș*ș*ș*ș*ș*, ș*ș*, ș*ș*ș*ș*ș*ș*ș*, ș*ș*, ș*ș*ș*ș*ș*ș*ș*ș*ș*ș*ș*ș*… S-a târât și merge mai departe, în sus, pe pantă:

— Prindeți-l! strigă Zuhurșo.

Strigă tare, e înfricoșător. Ecoul se rostogolește prin defileu ca un tunet. Băieții râd, fluieră în urma șarpelui. Nimeni nu-l prinde. Aud că Zuhur strigă din nou:

— Jigodiile dracului! Prindeți-l pe Mor!

Băieții-și spun unul altuia:

— Prinde-l tu!

Bat din picioare, râd. Le e frică. Simt cum prind curaj.

— *Io*, *bismillo*! strig și mă duc după șarpe.

În partea de sus a pantei, în stânga stâncii, se află un bolovan mare; sub el e o crăpătură. Mor își bagă capul în crăpătură, se târăște înăuntru. Coada îi rămâne afară. Îl ajung, arunc automatul, îl prind de coadă, trag. Coada parcă e un picior de cal, e groasă. Șarpele dă din coadă, mă aruncă dintr-o parte în alta. Trag. Mor cedează, se târăște înapoi. „O, ha", îmi zic. „L-am prins".

Șarpele își scoate capul din crăpătură. Partea din față a trupului se mișcă precum un val mare și… capul sare pe mine.

— Vai!

Șarpele își înfige colții în pulpa mea stângă, lateral. Ca un câine. Scap coada din mână, trag șarpele de gât, îl lovesc cu pumnul între ochi. Șarpele strânge și mai tare din dinți. Se trage spre mine cu trupul lui lung, îmi încolăcește picioarele. Face un inel, al doilea, al treilea… Îmi cuprinde gambele, genunchii, pulpele, fesele. Nu mă strânge, nu mă presează, dar e imposibil să mă smulg. Parcă sunt băgat într-un butoi cu un aluat tare, până la gambe. Aud cum respiră șarpele: „Uuuuuuuh…", „Huuuuuu…", „Uuuuuuuuuuuh…", „Huuuuuuuuu…"

„Oh, o să cad", îmi spun. „O să mă prindă de gât, o să mă sugrume. Ce să fac?"

Automatul se află departe, nu pot să-l ajung. Pe lângă mine nu e nicio piatră. E una într-o parte. Ascuțită, seamănă cu un cap de berbec. Nu pot să

fac un pas. Dacă mă arunc la pământ, poate o ating. Dar atunci șarpele ajunge la gâtul meu.

„Oricum”, îmi spun, „ori mă sugrumă, ori o să mor de otrava lui”. Mușcătura de la picior mă doare, nu mai pot rezista. „N-o să aștept, o să-l omor chiar eu”, îmi spun. „Iar mai apoi cum va dori Allah…”

Cad pe drum, mă întind spre capul de berbec. Zgârii cu degetele marginea ascuțită a pietrei, nu pot s-o apuc. Mă sprijin în cot să mă târăsc mai aproape, aud vocea lui Zuhurșo:

— Uimitor! E prostul kișlakului, dar el l-a prins pe Mor.

Întorc capul. El și băieții se învârt în jur. Dumnezeu m-a salvat. Dacă aș fi omorât șarpele, Zuhurșo mi-ar fi luat viața. Când am pus mâna pe piatră, nu m-am gândit la asta. A fost groaznic.

Șuhi spune:

— Nu, Mor l-a prins pe prostul ăsta.

Băieții râd, se holbează, așteaptă să vadă ce se va întâmpla mai departe. Mor foșnește din nou, aruncă asupra mea încă un inel. Rabd. Îmi vine să țip de durerea de la gambă, dar tac. Mă uit la Zuhurșo, văd: îi place că Mor își înfige dinții în mine, mă încolăcește. Îmi adun puterile și îi spun:

— Porunciți-i să-mi dea drumul.

Zuhurșo râde. Șuhi poznașul întreabă:

— Șarpele ăsta îl poate înghiți pe Dovleac?

Băieții hohotesc:

— Ia te uită, ia te uită, îl înghite!

Hol aruncă automatul pe umăr, se așază pe vine, îl trage pe Mor de gât. Nu mai rezist, țip. În acest timp se apropie Davron.

— O să-i smulgi carnea din picior, spune. Șarpele ăsta are dinții orientați înapoi. Cu cât tragi mai tare, cu atât se înfig mai adânc. Trebuie să deschizi cât mai mult botul șarpelui. Pe rând, mai întâi mandibula, apoi maxilarul.

Așa și fac. Apoi încep să-mi elibereze picioarele. Hol ține capul șarpelui, băieții dau jos

inelul de pe gambele mele, parcă e un cerc gros, pe care mi-l trec peste tălpi, trec la următorul… În cele din urmă mă eliberează. Mă ridic, abia mă țin pe picioare. Locul mușcat parcă mă arde. Davron spune:

— Bravo, Karim. Ești un băiat curajos.

Câțiva băieți duc șarpele înapoi în mașină. Ridic automatul, pun siguranța, șchiopătez în urma băieților. Hol spune:

— Dacă șarpele e rănit, mereu caută iarbă. Găsește *buzci-buzci*, rupe o frunză, o udă cu salivă și o pune pe rană.

Șuhi râde:

— Șarpele ăsta ar trebui lăsat în munți. Să se vindece singur.

Zuhurșo se mâniază:

— O să te vindec eu în cur și o să-ți dau drumul în munți.

Băieții duc șarpele până la mașina lui Zuhurșo, îl pun în coș, iar coșul îl pun pe bancheta din spate. Băieții care se împotmoliseră în mijlocul pârâului revărsat Obi-Buzak deja sunt în mașină, cu automatele în toate părțile. Davron îi comandă șoferului său:

— Alik, intră în apă. Verifică ce e sub roți. Ia un odgon…

Alik mârâie:

— Cum e o problemă, „Alik, vino încoa'!" M-am săturat.

Ia o sfoară de sub scaun, se leagă cu un capăt în jurul mijlocului, celălalt îl dă băieților, intră în apă, leagă odgonul de spatele GAZ-ului. Vine în fața mașinii, se scufundă cu capul înainte, iese la suprafață și strigă:

— E o scândură cu cuie. A înțepat roata, nu poate fi scoasă.

— Bine, întoarce-te, ordonă Davron. Lasă-le sfoara.

Alik, ud, iese pe mal, leagă de partea din față a mașinii odgonul, se așază la volan și trage înapoi

GAZ-ul împotmolit. Unul dintre băieți se leagă cu funia, sare în apă. Cei din cabină țin sfoara. Băiatul din apă încearcă să ridice scândura.

— Ce te chinui așa? strigă Zuhurșo.

— E fixată cu pietre.

Davron ordonă:

— Ajutați-l.

Un al doilea băiat intră în apa tulbure. Amândoi ridică de la fund niște scânduri lungi. Din scânduri ies niște cuie mari. Băieții aruncă scândurile în benă, se duc și ei acolo, unul se așază la volan. Alik trage la mal GAZ-ul cu odgonul. Acum GAZ-ul blochează trecerea. Nu poate fi ocolit, drumul e îngust.

— Băgați-l înapoi, în apă, spune Davron. La o parte, în aval, să elibereze locul. Îl luăm după aceea.

— Roțile din față sunt dezumflate, se plânge cineva.

— Băieții o să împingă.

Încep să intre în pârâu. Băieții împing din toate puterile:

— Întoarce mai tare! La dreapta! Și mai tare!

Eu stau pe mal. Mă doare piciorul. Parcă cineva a pus pe mușcătura șarpelui o tigaie încinsă. „Probabil arde carnea de la venin”, îmi spun. Nu pot să-mi dau jos pantalonii, să mă uit. Nu e cuviincios. Alături, Zuhurșo și Davron vorbesc între ei, nu mă bagă în seamă. Îl aud pe Zuhurșo spunând:

— Mor a primit glonțul în locul meu. Pentru el, tot kișlakul o să plătească.

— Care kișlak? întreabă Davron. Știi cine a tras? Din care kișlak?

— Din Talhak. Sunt convins că se răzbună pentru secretarul de partid.

— Nu e sigur. Ai uitat de rudele lui Zebo, răposata ta soție? Și în Voruh pe mulți i-ai călcat pe coadă. În plus, tuturor le e teamă că le luăm

pământul. Împotriva noastră se pregătesc toți, în fiecare kișlak.

— Toți o să răspundă.

— Nu poți să-i bați pe toți, trebuie să le rechiziționezi armele. Chiar azi. Hai să facem așa: Volga nu va trece aici, tu te urci cu militarii în Salvare și te duci repede în kișlakul de sus. Eu cu ceilalți mă duc în Talhak. Mâine o să ne ocupăm împreună de Voruh.

Zuhurșo spune:

— Fă totul singur. Eu mă duc înapoi, mă întorc la Voruh. O să-l chem pe veterinar, trebuie să-l tratez pe Mor.

Davron râde:

— Bine. Tratează-ți dragonul, eu o să mă întorc diseară, să te tratez pe tine.

Și-și freacă pumnul.

„De ce”, mă mir, „să-l trateze pe Zuhurșo, dacă glonțul l-a nimerit pe șarpe? Și oare Davron e doctor?”

Salvarea dă cu spatele, după ea pornește tot cu spatele mașina lui Zuhurșo. Pleacă în sus. O să vadă unde e drumul mai lat, o s-o ia în direcții diferite, o să se întoarcă. Timpul trece, Salvarea se întoarce. Băieții, uzi, răi, se înghesuie în ea. Cine nu încape e luat de Davron în spatele GAZ-ului său. Mergem. Piciorul mă arde, parcă stau lângă foc, chiar lângă foc, nu pot să mă mișc. Îmi spun: „De Nur e și mai rău. Pe el, săracul, l-a luat apa în Obi-Sang. Ce s-a întâmplat cu el? Oare e viu?”

Șuhi poznașul mă bate pe umăr:

— Azi Dovleac e eroul nostru.

Băieții râd. Nu știu de ce.

Șuhi întreabă:

— Hol, auzi bătaia?

O aud și eu. Motorul urlă, vântul bate pe fereastra deschisă, foșnește.

— Probabil sunt pietrele care lovesc de pe fundul apei, zic.

— Îmi bubuie mie ouăle, hohotește Șuhi. În apa înghețată s-au făcut niște bile de gheață.

Băieții râd. Așa ajungem la Talhak. Ne oprim în piața de lângă moschee. De regulă, aici sunt mereu oameni. Așteaptă o mașină de ocazie. Sau se adună să mai vorbească, să afle noutățile. Acum nu e nimeni.

Davron întreabă:

— Vulturilor, cine e din kișlakul ăsta?

Fac un pas înainte.

— Ce faci, poți să mergi? întreabă Davron. Te țin picioarele?

— Da, să trăiți, răspund.

— Aici la voi e unul așa, negru, strâmb… Zuhurșo l-a numit *asakol.* Găsește-l.

Îi explic:

— Este Șokir, îi zice Mazăre. Să-l aduc aici?

Davron tace. Se gândește, probabil.

— Nu, în casa bătrânului aceluia. Soldatul bătrân, cu medalii.

Ghicesc:

— La bătrân, deci la Mirbobo.

— Să mergem, o să-mi arăți unde locuiește. Și pe *asakol* acolo îl aduci.

Le spune băieților:

— Voi, vulturilor, așteptați aici. Nu-i jigniți pe localnici. Dacă le spuneți o vorbă urâtă, vă smulg limba.

— Dacă nu ne jignesc, nici noi nu-i jignim, spune Hol.

Davron se încruntă:

— Vrei să te vezi cu prietenul tău, Rambo?

Mergem la casa bătrânului Mirbobo. Piciorul mă arde, șchiopătez. Îmi spun: o să ajungem, Zarinka o să vadă că sunt rănit, o să întrebe: „Ce-i asta?” Davron o să spună: „Karim a prins șarpele. Toți băieții s-au speriat, numai Karim nu s-a speriat. Karim e un băiat curajos”. Zarinka se va neliniști, va spune: „Trebuie să-i bandajăm rana”. O să spun: „De ce? O să treacă singură”. Mi-am

adus aminte că se va mărita. Merg mai departe, mă întristez. Davron păşeşte tăcut. Apoi spune:

— Da, aşa va fi corect. Nu trebuie lăsate duhurile la el. E un soldat bătrân, veteran. E o familie de oameni buni, cu ei trebuie să vorbim politicos…

Tace. Pentru a susţine conversaţia, spun:

— E un şarpe foarte mare. Are dinţii foarte ascuţiţi.

Davron parcă nu aude:

— Ce? întreabă. Apoi spune mohorât: Da, ascuţiţi…

Tace din nou. Şi eu tac. Ar fi bine să vorbesc puţin cu Davron, să mai uit de gândurile amare. Dar nu pot să încep primul discuţia. Nu e cuviincios. Când eram mic, tata îmi spunea adesea: „Karim, fiule, învaţă să taci cât eşti mic. În prezenţa bătrânilor ţine-ţi gura. În tărtăcuţa crudă seminţele nu zornăie”. Iar eu adunam pietricele în poalele cămăşii, săream şi strigam: „La mine zornăie, la mine zornăie”. Tata şi mama râdeau. Îmi spuneau Tărtăcuţă. În copilărie, eram foarte vorbăreţ. Am crescut, am învăţat să mă port cum se cuvine.

Apoi Davron spune:

— Fata asta…

— Care? întreb.

Davron se supără:

— Cu care vrea Zuhurşo să se însoare.

— Zarinka, spun. E o fată foarte bună. Frumoasă, muncitoare. Are părul de aur.

Davron nu răspunde. Simt: se supără. De ce se supără, nu înţeleg. Şi eu mă supăr foarte tare.

— E o fată foarte bună, spun.

Ajungem, ne aşezăm în *mehmonhona*, moş Mirbobo stă şi el cu noi. Aştept, poate Zarinka aduce ceai. Ar fi păcat să o trimită pe fetiţa aceea mică cu ceainicul. Ar fi bine dacă ar veni Zarinka. Davron ordonă:

— Du-te, Karim, adu-l încoa’ pe *asakol.*

Iau automatul, ies și o pornesc în jos pe uliță șchiopătând. Când mergeam spre moș Mirbobo, piciorul mă durea mai puțin. Pe podul de sus peste Obi-Talh – râușorul care împarte în două kișlakul nostru – trec pe partea asta, mă duc la casa în care Șokir stă la rude. Mă opresc la poartă și strig: „Hei, *asakol*!” Strig de cinci ori. Până la urmă, iese un băiețel din casă.

— Ce-i?

Șokir ăsta zice că e un om mare. Acum îi vine greu să iasă la fiecare strigare. L-a trimis pe nepot.

— Unde e Șokir?

— E ocupat. A spus să aștepți puțin.

Mă supăr. Mă supăr foarte tare. Îmi dau jos automatul de pe umăr, mă reped în curte. De furie vreau să năvălesc în casă, dar, mulțumesc lui Dumnezeu, îmi vin în fire. Nu se poate. Sunt femei în casă. Străinilor le e interzis să intre. În dreapta porții este *mehmonhona.* Intru, lângă prag îmi dau jos ghetele soldățești, mă așez la locul de onoare, pun alături de mine automatul pe o *kurpacea* și ordon băiatului prin ușa deschisă:

— Spune-i să vină încoa’! Karim n-o să aștepte.

„Dacă n-o să zboare într-o clipită”, îmi spun, „îl…” Dar furia mă împiedică să gândesc. Nu pot să-mi dau deloc seama cum să procedez cu Mazăre, dacă va întârzia. Dar dacă va da fuga și, ca de obicei, va începe cu ironiile? E om rău, Șokir ăsta. Veninos. „Dacă o să înceapă să se amuze”, îmi spun, „atunci îl…” Și din nou nu pot să-mi imaginez, mă cuprinde furia. Aud pași în curte. Șokir-Mazăre vine repede în *mehmonhona*, șontâcăind. Și-a dat seama cu cine are de-a face.

Intră. Mă ridic imediat, de parcă sunt o frunză uscată suflată de vânt. Sar în picioare și stau. Păi, cum altfel? A intrat în cameră cineva mai mare. Stau și mă înfurii pe mine, de ce am sărit așa?! Nu am vrut, dar m-am ridicat. Simt că Șokir o să râdă, o să mi se adreseze de sus, o să-mi bage pe gât

superioritatea sa… Dar Șokir vine la mine și îmi întinde primul mâinile cu respect:

— Bună ziua, Karim-*djon.* Bun venit. Ce faci? Totul e în ordine? Ce mai faci, ești bine, sănătos? Ce face familia?

Vreau să-i dau mâna. Întind una, iar cealaltă vine după ea. Îl strâng cu amândouă.

— Aaa, nene Șokir. Bună ziua.

Iau loc, fără să aștept să se așeze cel mai mare, gazda. Șokir se așază și el vizavi, nu pe *kurpacea* moale, întinsă de-a lungul peretelui, ci chiar pe jos, pe *koșma* ștearsă. Își subliniază poziția inferioară.

— E o treabă urgentă, Șokir, spun. Davron te cheamă la el.

Nu vreau să mă arăt politicos cu el – să întreb mai întâi despre sănătate, treburi și familie. În acest timp, băiatul se târăște peste prag. Aduce ceainicul, un *dastarhon* strâns, cu tratația. Și dispare. Șokir, fără să se ridice în picioare, se târăște în patru labe până la prag și împinge *dastarhon*-ul spre mine. Desface fața de masă, pune ceainicul cu *piala*, începe să rupă turta în bucăți.

— Bea ceai, te rog, Karim-*djon.*

— Nu am când, spun, mă așteaptă Davron.

Nu se cuvine să vorbesc așa, nu trebuie să refuz pâinea, dar oricum o fac.

Șokir bâiguie:

— Scuză-mă că tratația e modestă. Deși Zuhurșo m-a numit *asakol*, sunt un om sărac. A venit în casa mea un om așa de important și nu am cu ce să-l tratez. Iartă-ne sărăcia.

— Ei, *asakol*, nu plânge, spun. În curând, tot kișlakul o să fie bogat. Și tu la fel.

Șokir mă roagă:

— Ei, ia măcar din aceste roade ale raiului.

Culege de pe farfurie o smochină uscată, mi-o întinde.

— Nu am timp, spun.

— Karim-*djon*, nu te supăra, te rog.

Nu vreau să iau, dar iau. Îmi plac smochinele încă din copilărie. Mama mi-a povestit că smochinul este un pom din rai și strămoșii noștri, Moș Odam și Havo-mamo, pe când încă mai trăiau în rai, mâncau numai smochine și eu de fiecare dată când mănânc din fructul ăsta, parcă ajung în rai pentru o clipă, în viață fiind.

Șokir spune:

— Acum ești *asker*, *iighit* militar, apărător al nostru, al tuturor.

Din nou, ca mai înainte, râde de mine: nu pot să pricep. Eee, ce importanță mai are? Eu ordon, el se supune. Mă ridic, iau automatul, mă încalț lângă prag.

— Să mergem.

Șokir se împleticește după mine. Coborâm pe ulicioara îngustă spre podul de peste Obi-Talh. Piciorul mă doare foarte tare, rabd, încerc din toate puterile să nu șchiopătez. Un bărbat nu trebuie să-și arate slăbiciunea. Șokir-Mazăre mă roagă jalnic:

— Karim-*djon*, fii bun, mergi mai încet. Deși ești rănit în război, nu pot ține pasul cu tine. Cum se spune, leul, chiar și rănit, e mai puternic decât un câine.

Îmi face plăcere, dar spun sever:

— De unde știi că sunt rănit? Am căzut, m-am lovit la picior.

Șokir spune:

— Oare unul ca tine, un *iighit*, poate cădea? Tu, Karim-*djon*, probabil ești rănit în luptă. Dar noi, oamenii simpli, nu trebuie să știm despre treburile voastre militare. De aceea nu te rog să-mi povestești. Chiar dacă tu o să începi să povestești, n-o să ascult.

Mi-e și necaz:

— De ce să nu mă asculți?

— Dumnezeu nu mi-a dat sănătate, nu am făcut armata, spune, dar am auzit și eu câte ceva despre secretul militar. Pe tine, dragă Karim, n-o să te

păcălesc. Dacă povestești, comandanții o să te certe, o să te pedepsească…

Mă supăr. Șacalul ăsta nu are niciun respect.

— Eeee, ce știi tu? spun. Nimeni n-o să mă pedepsească. Chiar Zuhurșo mi-a spus mulțumesc. Davron m-a lăudat.

Supărat, îi povestesc tot. Cum, lângă pârâul Obi-Buzak, au tras în noi. Cum am salvat șarpele. Mă ascultă, plescăie din limbă:

— Țțțț, bravo ție, Karim! Laudă *ker*-lui trebii tale!

Coborâm așa, discutând, până la pod, apoi urcăm spre casa lui moș Mirbobo. Intrăm în *mehmonhona*, luăm loc. Mă instalez într-un colț.

— Hei, ce faci? mă cheamă Davron. Vino încoa'.

Mă apropii de *dastarhon*, mă așez într-o parte, mai aproape de ușă, unde se cuvine să stea tinerii. Davron toarnă ceai, îi întinde *piala* lui Șokir-Mazăre.

— Stimabile, asta e treaba, spune, trebuie să aduni oamenii. Să anunți ca bărbații să predea armele de foc. Până la ultima țeavă.

Șokir își împinge tiubeteica pe frunte, se scarpină la ceafă, își strâmbă fața inteligentă.

— E o treabă importantă, trebuie să procedăm inteligent… Fără mine n-ați fi putut s-o faceți. Nu degeaba stimabilul Zuhurșo m-a numit *asakol.* De ce să-i adunăm pe oameni? În kișlakul ăsta știu tot despre toți. Se spune: „Nu poți ascunde niciun secret de oameni, nu poți mânji luna cu lut".

— Bine, zice Davron. O să verificăm. Câte arme sunt în casa asta?

Șokir face o mutră gânditoare, ridică ochii în sus, parcă citește o listă de pe tavan. Îndoaie degetele unul după altul:

— O armă cu două țevi, care trage cu alice. Una. O carabină. Mi se pare că-i zice „Belka". Două…

Moș Mirbobo moțăie, de parcă Șokir ar vorbi despre armele altora.

— Trei: o pușcă cu o țeavă. Veche, nu trage. Trebuie reparată.

Davron râde:

— Stimabile, trebuia să fiți nu *asakol*, ci kaptenarmus.

„Ce funcție mai e și asta?”, mă minunez.

Șacalul de Șokir iar ridică ochii.

— Și mai este o armă, spune. Una foarte veche. *Multuk.*

Moș Mirbobo intră în discuție. Se trezește, clipește din ochi, se îndreaptă.

— Este o armă din vremuri trecute, îngaimă. E arma bunicului. *Usto* Palvon din Vanci a făcut-o. În trecut, fierul din Vanci și fierarii de acolo erau considerați cei mai buni. Bunicul meu, faimosul *usto* răposat, era meșter vânător. În tinerețe învățase meserie la faimosul *usto* Hakim. Bunicul i-a transmis arma asta tatălui meu, iar tata mi-a înmânat-o mie, împreună cu *risolia*…

— Ce mai e *risolia* asta? întreabă Davron.

— Învățăturile de vânător, explică moș Mirbobo. Cum trebuie să fie un vânător, ce viață trebuie să ducă pentru a ajunge un adevărat maestru *usto.* Se spune că în trecut *risolia* era scrisă pe hârtie. Dar mie tata mi-a spus-o în cuvinte. Iar eu i-am predat-o fiului meu, Djorub. Ceilalți vânători de azi nu mai sunt din aceia…

Mă întreb: de ce moș Mirbobo nu a spus despre mine? De la nenea Djorub am primit învățăturile de vânător. El mi-a spus *risolia*, m-a pus s-o învăț pe de rost. Nenea Djorub este învățătorul meu *usto*, mă învață arta vânătorii. Apoi îmi spun: „Nu trebuie să mă supăr. Trebuie să fiu modest”.

Moș Mirbobo continuă:

— Un vânător de odinioară, înainte să se ducă în munți, se purifica prin rugăciune, se abținea de la femeie. Dar cei de azi – s-au trezit, s-au sculat, au

luat pușca și s-au dus în munți. Ca la magazinul sătesc după conserve…

Între timp, pe ușa deschisă apare Zarinka. Se apleacă peste prag, pune jos un castron mare, de lemn, plin cu carne friptă. Inima începe să-mi bată nebunește. Mai că nu plâng. Ce frumoasă e! Părul parcă e de aur. Mă uit la ea. Șacalul ăsta, Șokir, o privește pe Zarinka cu ochii lui de șacal, zâmbește. Zarinka se îndreaptă și i se adresează lui Davron, parcă spune la școală, la tablă, o lecție învățată acasă:

— Davron, bună ziua! Spuneți, vă rog, ce mai face Andrei?

— E bine. Face armata, răspunde Davron, învârtind în mâini *piala* goală.

— Nu este obijduit?

Moș Mirbobo spune:

— Du-te, Zarinka-*djon*, du-te. Eu întreb. Nu e bine ca o fată tânără să discute cu musafirii…

Zarinka îl arde pe bătrân cu privirea, parcă aruncă o mână de cărbuni aprinși, și fuge. Eu sar în sus, ridic castronul și îl pun în mijlocul *dastarhonului.*

— Nu vă neliniștiți, bunicule, îi spune Davron lui moș Mirbobo. Nepotul dumneavoastră știe să se apere.

E așa cum spune. Andrei nu s-a speriat, imediat s-a bătut cu trei. L-au pocnit, desigur, puțin, dar nu-i nimic, toate oasele i-au rămas întregi.

— Bine, dă din cap moș Mirbobo. Tinerii trebuie neapărat să facă armata.

Între timp, șacalul de Șokir rupe turtele ca o gazdă și le aruncă în jurul castronului.

— În numele lui Dumnezeu cel milostiv, îndurător. Luați, vă rog.

Ia prima bucată de carne, o bagă în gură. Moș Mirbobo oftează:

— Acum e multă carne, ca zăpada iarna, în munți. Cum o să trăim? Am tăiat toate animalele. Nu se poate să le iei armele oamenilor. Dacă le

luați, în casă n-o să mai fie carne deloc. Cu ce-o să se ducă bărbații la vânătoare? Cu arcul și cu praștia numai vrăbii o să prindă.

— Bunicule, spune Davron, ați fost la război, ați luptat, știți și dumneavoastră. Au tras în noi. Nu se poate, în asemenea condiții, să lăsăm armele oamenilor.

Dar Șokir, după ce a înfulecat carnea gratis, se întinde după o bucată nouă.

— Fără mine, repetă, nu veți găsi nicio țeavă. Oamenii de aici sunt vicleni. O să audă că le luați armele, o să le ascundă, nu le găsiți.

Moș Mirbobo întreabă:

— Și cum, acum le luați sau cum?

Davron spune:

— Cum o să vă luăm arsenalul? O să le predați diseară, împreună cu toți. Dar arătați-mi *multuk*-ul ăsta.

Moș Mirbobo spune:

— Karim, băiatule, să mergem, o să-l aduci tu.

Se scoală. Ne ridicăm toți, iar eu mă duc după moș Mirbobo. În antreu armele stau atârnate în cuie. O armă cu o țeavă. Una cu două țevi. Un cui e gol, nu e nimic în el. Mă uit la cuiul în care trebuia să fie carabina, tac. Moș Mirbobo se uită la mine și tace și el. Apoi spune:

— Ia *multuk*-ul, fiule.

Multuk-ul e lung, vechi, din fier negru, se află într-un colț. Îl iau.

— Ia și centura, spune bătrânul.

O iau din cui.

E o centură veche din piele. De ea sunt prinse în curelușe tot felul de dispozitive: un corn scurt, gros – cornul pentru praf de pușcă, cu capac, un săculeț de piele, cremenea și amnarul, un fitil răsucit.

Le aducem. Davron își pune *multuk*-ul la umăr în toate felurile.

— E greu, spune. E incomod. Patul e mult prea scurt.

Moș Mirbobo explică:

— Trebuie puse picioare. Fără picioare nu nimerești. Uite, aici trebuie să presari praf de pușcă. Trebuie să ții fitilul aprins, pregătit. E un *multuk* bun. Desigur, Kalașnikov e mai iute. Dar ăsta lovește la sigur.

Davron râde.

— Spuneți că e o pușcă de lunetist?

Pune jos *multuk*-ul, ia centura. Scoate capacul de la cornul cu praf de pușcă, încearcă să presară în palmă praf de pușcă, să vadă cum este praful vechi.

— E goală, spune. Dar săculețul este pentru gloanțe, probabil? Și el e gol.

— Acum nu mai e nevoie de ele, de proiectile, explică moș Mirbobo. Djorub vânează țapii cu carabina, potârnichile cu pușca.

Șokir dă din aripi de parc-ar fi o potârniche:

— Unde e el acum, Djorub? De ce nu stă aici cu noi?

— Djorub are treabă, spune moș Mirbobo. Cu berbecii, cu vacile. Nu are timp.

— Aaaaa, spune lung Șokir. Cu berbecii, cu caprele… Nu s-o fi dus oare în munți după vreun țap?

Și îl studiază pe moș Mirbobo, de parcă încearcă să afle dacă sub cana mică mai este una și mai mică.

Moș Mirbobo răspunde liniștit:

— De ce după țap? Deocamdată e multă carne. Nu avem ce să le dăm de mâncare animalelor, le tăiem… Eu, tovarășe comandant, vă rog să mă scuzați, nu vă știu gradul, am o rugăminte. Nu luați arma veche, vă rog. Doar este a bunicului.

Davron:

— Bine, zice și dă din cap. Pentru dumneavoastră personal, din respect. Și nici nu aveți muniție pentru ea.

— De o mie de ori mulțumesc.

Moș Mirbobo duce mâna la inimă.

— Pentru puțin, răspunde Davron și se ridică.

Șokir se agită, încearcă să se ridice în picioare:

— Plecați?

Davron îi aruncă grosolan, fără respect:

— Mă duc să-mi fac treaba.

De ce a spus asta? Mi s-a făcut tare rușine. Șokir, șacalul, continuă să se agite.

— O să vă conduc, tovarășe comandant. O să vă arăt…

— O să-mi mai ții și vârful? spune Davron.

Ei, ce grosolan a spus-o!

— Stai jos, zice.

Se încalță lângă ușă și pleacă. Iar Șokir a rămas așa, cu două degete în nas. Eu stau jos, nu mă uit la nimeni. De ce s-a comportat Davron așa? Nu știu ce să cred. Nu trebuie să vorbești așa cum a făcut-o el. Probabil oamenilor puternici le e permis. Ceea ce pentru noi e incorect, pentru oamenii mari e corect. Se spune doar că, până se coace turta mare, cea mică se arde.

Moș Mirbobo spune:

— Karim, băiatule, ia coferul și du-l comandantului să se spele pe mâini.

Iau prosopul, coferul de aramă cu gât lung și ies în curte. Vreau să-l aștept pe Davron, dar simt: coferul e ușor de tot. Când s-au spălat pe mâini înainte de masă, au consumat toată apa. Mă duc în curtea din spate, la bucătăria de vară. „Cred că o să găsesc acolo”. Trec prin coridorul acoperit și văd: pe veranda bucătăriei, la vatră, stau Davron și Zarinka, vorbesc încet.

„De ce a venit aici?”, îmi zic. „Closetul e în celălalt capăt al casei. Probabil Davron s-a rătăcit. Nu a nimerit unde trebuie, și-a spus că, din politețe, trebuie să facă puțină conversație. Nu știe obiceiurile noastre. E o rușine pentru fată dacă văd vecinii că rămâne singură cu un bărbat străin. Nu iese bine. Trebuie s-o salvez pe Zarinka”.

Dar cum să-l strig pe Davron? Scap intenționat coferul pe jos. Coferul cade, răsună.

Davron se uită.

— Ia cară-te de aici, ordonă.

Ridic coferul, mă duc la *mehmonhona*, stau și mă gândesc: „Despre ce vorbește cu ea? De ce?”

24. ZARINKA

Eu și mama am vorbit aproape toată noaptea. Mai bine zis, eu încercam s-o liniștesc și s-o conving că nu s-a întâmplat nimic îngrozitor.

— Mămică, pur și simplu o să mă mărit cu un om pe care nu-l iubesc. Și ce-i cu asta? Multe fac așa. Și nu e nimic, trăiesc… Și eu o să trec cumva prin asta. Iar după ce o să-i dea drumul lui Andrei și totul se va aranja, o să mă despart de el. Doar știi și tu, legea musulmană permite… O să-i spun *se talok.* Și gata! Adio pentru totdeauna.

— Despre ce vorbești?! Ce lege? Ce despărțire? Asta nu e căsătorie. Ăsta e viol!

— Mamă, te rog, nu exagera.

— El nu e om. E un animal, un monstru…

— Mamă, nu e înfricoșător. E respingător. Numai negul ăla scârbos de pe frunte cât face. Și mai cară și șarpele ăla cu el, ca să pară înfricoșător.

Bine că mama nu știe limba tadjică, de aceea nimeni nu-i putea transmite zvonurile despre moartea lui Zebo, fosta soție a lui Zuhurșo.

Eu le-am tot ascultat. Eu și sora mea vitregă Gulbahor sau, mai simplu, Gulka, fata Bahșandei, ne-am dus la izvor. Am spus că ne ducem după apă, dar de fapt ne-am dus să flecărim cu prietenele. Acolo se aflau deja câteva fete cu căldări și urcioare goale. Gulka mi-a făcut cunoștință cu ele încă din primele zile, iar după ce am fost petită, toate abia așteptau să mă întrebe ce și cum. Dar nu aveam ce povesti. Am început să discutăm de ce a murit Zebo.

Una a spus:

— Șarpele a omorât-o.

Oișa, o fetiță frumoasă, cu părul deschis la culoare, cu ochi cenușii – eu îi spuneam Seroglazka[25] –, a început să protesteze:

— Niciun șarpe. *Ker*-ul lui Zuhurșo e la fel de mare ca șarpele lui. A chinuit-o pe sărmană cu *ker*-

ul ăsta până a murit.

Fetele, când sunt singure, sunt slobode la gură. Seroglazka a fost ironizată:

— Probabil tu visezi un asemenea *ker*.

Seroglazka s-a prefăcut că se supără:

— Ei, să ți se înnegrească limba!

Dar râdea, măgulită.

Și o altă fată a spus:

— Nu, nu a fost așa. Știu precis, mi-a spus Hadicea-momo. Zuhurșo nu s-a culcat niciodată cu răposata lui soție. Șarpele lui a făcut un ou și el a pus-o pe nefericita asta să încălzească oul cu propriul trup. Și odată, noaptea, când fata dormea, din ou a ieșit un șarpe mic, i s-a târât în burtă și a mușcat-o. Hadicea-momo spune că micul șarpe a mușcat-o chiar de uter.

— Ei, nu mai spune prostii! Cum putea să intre șarpele în ea?

— Tu nu știi oare câte deschizături sunt într-o femeie prin care se poate pătrunde înăuntru?

Dar Gulka a spus:

— Zarinka, nu-ți fie frică, o să te învăț eu. Este o *latifa* bună, o anecdotă – rostise acest cuvânt cu mare mândrie: uite, cică, ce cuvinte știu. Era un băiat, o tot ruga pe bunica: „Dă-mi și dă-mi”. Iar bunica a luat un craniu de capră, și-a ridicat poalele, și-a dat jos *izorî*, a pus craniul între picioare și i-a spus băiatului: „Dacă mă rogi așa, o să-ți îndeplinesc dorința. Încearcă”. Băiatul și-a băgat *ciumcik*, iar bunica a strâns maxilarul caprei. Băiatul a început să plângă, n-a mai rugat-o niciodată pe bunică. Au trecut mulți ani. Băiatul s-a căsătorit, dar nu se atingea de soție. Atunci fata și-a dat jos *izorî*, s-a urcat pe sobă și de acolo i-a arătat *kus*-ul ei, ca dorința soțului să se aprindă. Dar el se uită și spune: „Eeee, nu mă păcălești! Ai ascuns dinții”.

Prietenele mureau de râs. Mai ales Gulka se veselea:

— Zarinka, atunci când Zuhurșo o să vină la tine, să ascunzi și tu un craniu între picioare. Să-i muște capra *ker*-ul.

Nu, n-o să aștept până o să vină el… Mi-am imaginat mutra mizerabilă a lui Zuhurșo și m-au trecut fiorii. Întunecată, măslinie. Și negul de pe frunte. Brrrr. Uite, chiar că este Cernomord[126]. Numai că de el nu mă salvează niciun voinic…

Bine că a apărut măcar o rază de lumină în împărăția întunericului. Tare am mai râs când mi-a povestit mama:

— Îți imaginezi ce m-a rugat azi Dilbar? A venit la mine dimineață, mi-a adus niște turte dulci, fructe uscate, bomboane… Într-un cuvânt, o tratație de calitatea întâi. „Soră, te rog să bei ceai cu mine”. Iar eu aveam treburi până peste cap. Doar știi, toată casa e pe umerii mei. Toate muieruștele sunt la câmp. Și împărăteasa noastră, Bahșanda, și ea lucrează, drăguța, cu *ketmenul.* Iar asta, Dilbar, a întins *dastarhan*, s-a așezat și mă privește implorator: „Soră, ia, te rog, ceai”. Mi-a turnat și mi-a întins *piala.* A trebuit să iau, doar nu era s-o jignesc. E imposibil să le explici că nu ai timp, că de fapt nu bei ceai la ora asta… Au o altă reprezentare despre timp. Și, lucrul cel mai important, ofensa… Ofensa e groaznică, dacă refuzi. Dar, de fapt, și eu eram îngrozitor de curioasă ce era cu ceremoniile astea chinezești. Am băut ceai și am spus: „Mulțumesc, draga mea. Ei, acum te rog să mă ierți, mă așteaptă munca”. Atunci mi-a trântit-o: „Soră, poate te căsătorești cu cumnatul dumitale, cu fratele răposatului dumitale soț”.

Eu, de surprindere, m-am înecat:

— Vai, mămică! și am început să râd în hohote. Te felicit. Și nenea Djorub ce zice?

— Dumnezeu mai știe, a zis mama. Niciodată nu a arătat că îl interesez în sensul acesta. Bănuiesc că e intenția ei. E bucuroasă să aibă niște

mâini în plus în casă și vrea să mă lege la locul de muncă. Ei, de ce altceva?!

— Și tu ce ai răspuns?

— Nu pune întrebări prostești. Gândește-te și tu.

— Ai spus: „Ei, desigur, draga mea. Cu bucurie și plăcere. Când putem trece la acțiune?”

— Zarinka, te plesnesc!

— Mamă, dar cum v-ați înțeles? Doar tu…

— Ea vorbește puțin rusește, mai știu și eu câteva cuvinte. Nu-ți imaginezi ce greu îmi este să învăț limba. M-am obișnuit să nu aud limba tadjică, e ca susurul apei, nu-l bagi în seamă. Acum va trebui să mă obișnuiesc. Ar fi fost probabil mai ușor să învăț de la zero orice altă limbă.

— Și totuși, ce ai spus?

— Încetează! Și pentru mine e ridicol. Nici nu am visat să mi se propună vreodată leviratul.

— Dar ce-i asta?

— O, Doamne, ce copii needucați am! Leviratul este un obicei al unor societăți primitive, când fratele cel mic o ia de soție pe văduva fratelui mai mare.

Am spus:

— În opinia mea, e un obicei chiar bun.

— Pentru ei, poate o fi bun. Dar ce ne privesc pe noi obiceiurile lor? Îi poruncești mamei să fie mereu a doua soție? M-am săturat, m-am săturat, m-am săturat… Gata despre mine. Hai să nu mai vorbim despre asta. Și, de fapt, despre ce vorbim aici? Nici nu mi-am ros bașmacii – mama se uită la picioarele ei goale.

Dar eu am continuat să mă inflamez:

— Și ce?! Nenea Djorub e un bărbat de seamă. Dar să nu accepți imediat, las să te ceară cum trebuie. Mămică, doar ești frumoasa noastră. Pentru tine știi ce *kalîm* se va cere!

Intenționat o tachinam, de parcă nu se întâmplase nimic, de parcă șușoteam amândouă ca înainte, despre toate secretele mele, numai că de

data aceasta ea îmi împărtășise un secret, și aici era ceva emoționant și amuzant… Dar nu trebuia să pomenesc despre *kalîm.*

Mama, după ce s-a liniștit dintr-odată, a spus trist:

— Ne-a fost puțin o căsătorie sălbatică? Nu dorm noaptea, mă gândesc la ce va fi… Doamne, Dumnezeule! Și tu, și Andrei… În ce loc groaznic am ajuns! Cum am putut să fiu așa de nechibzuită să accept să vă aduc aici? Am căzut din lac în puț…

Am încercat să îndrept discuția pe făgașul de dinainte.

— Mamă, totul o să se aranjeze. Totul va fi bine.

Dar nici eu nu am dormit jumătate de noapte. Aud că mama nu doarme, se chinuie din cauza mea și a lui Andriușka. Și pe mine uneori mă cuprinde o furie sălbatică pe Andrei. Dacă nu ar fi fost el, nu am fi ajuns aici. Nu știu la ce ne-am gândit când stăteam la Vatan și așteptam ca niște șoareci în fața șarpelui. Trebuia pur și simplu să plecăm unde vedeam cu ochii. La Kuliab, la Kurgan-Tiub, oriunde… Să ne fi omorât pe drum. Tot ar fi fost mai bine decât aici. Urăsc kișlakul ăsta, îl urăsc pe unchiul, care ne-a convins, îl urăsc pe nenea Djorub. Ce mai bărbat, capul familiei… Acum nici nu se mai uită în ochii mei. Îi e rușine…

Și acum trebuie să mă enervez pe mine.

Ieri au venit musafiri la bunicul, iar tanti Dilbar m-a trimis să le duc tratația. În *mehmonhana* se aflau trei oameni. Băiatul, Karim, cel care-mi fusese dat să-mi fie soț. Abătut, cu o figură așa de tristă, că mi-a părut rău de el, deși nu m-aș fi măritat cu el pentru nimic în lume. Și mai erau și Davron, acel militar, și monstrul respingător, starostele. Se holba nerușinat la mine, îmi venea să-l pocnesc peste bot.

M-am dus la bucătăria de vară să mai fac niște ceai. Am pus *kumgan* pe foc, am aruncat pe

cărbuni niște surcele și m-am uitat cum se joacă și cum se aprind limbile roșii de foc. Îmi place focul viu. Ce aveam noi la Vatan, la aragaz, în arzătoare, e ceva artificial, nici nu e foc, și e o ardere monotonă, șuierătoare, de un albastru-deschis, chimic. Plictiseală. Dar când ard vreascurile și lemnele, ți se pare că se întâmplă ceva vrăjit și foarte bun… Deodată mi-am adus aminte de un vis recent. Am visat că eu, exact ca în viață, stau cu *kumgan*-ul nostru vechi, înnegrit, în fața focului. Din gura sobei iese un foc aprig – nu poți să te apropii. *Kumgan*-ul cade, apa se varsă peste foc. Cineva din întuneric strigă cu o voce îngrozitoare: „Dă foc! Dă foc!” M-am trezit. Se pare că nu am văzut nimic care să mă sperie în mod deosebit, dar inima îmi bătea ca nebuna…

De regulă uit visele, dar ăsta, nu știu de ce, s-a păstrat. Dacă o întreb pe mama ce să însemne, o să înceapă să mă ironizeze. M-am dus la tanti Dilba și ea a întrebat:

— Te-ai ars? Dacă vede cineva că focul arde hainele sau o parte a trupului, acela va avea parte de un necaz.

— Se pare că nu.

— Slavă Domnului. Și ai aprins din nou focul?

— Tanti, nu știu. M-am trezit imediat.

Tanti Dilbar a căzut pe gânduri.

— Când vezi că ai făcut focul să te încălzești sau să-i încălzești pe alții, înseamnă că vei găsi o treabă bună și vei scăpa de sărăcie. Dar dacă nu știi… Se poate interpreta oricum. Ei, fetiță, nu fi tristă, viața ta va fi fericită.

Mi-am adus aminte și mi-am spus: „Ei, cum să nu! Fericită! Uite ce fericire a venit pe capul meu!” Mi-am alungat gândurile despre apropiata căsătorie. Mi-am spus ferm: nu voi ceda. Deocamdată nu știu cum, dar în niciun caz nu voi ceda. Și mă străduiesc să nu mă mai gândesc la asta…

Pe neașteptate a intrat sub acoperiș militarul acela, Davron.

— Zarinka, pot să vorbesc puțin cu tine?

E un nene simpatic. Se vede că e puternic și e bine-făcut, lungan. Fața e bine rasă, mustățile sunt tunse cu grijă. Uniforma e curată, călcată, vorbește foarte curat și corect. Nu-l deosebești de un rus.

Am răspuns:

— De ce să nu vorbim? Se poate!

Probabil a sunat puțin cam grosolan. E drept, Davron ne-a salvat pe drum și toți îi suntem foarte recunoscători, dar mie nu mi-a plăcut cum s-a uitat la mine, parcă mă studia sau mă compara cu cineva.

Se vede că nu știa de unde să înceapă și am întrebat:

— Ați spus adevărul despre Andriușa? Probabil nu ați vrut să povestiți în prezența bunicului cum stau lucrurile în realitate…

— Mereu spun adevărul. Totul e în ordine cu fratele tău. Face armata.

— Șeful acela al dumneavoastră… nu-l necăjește?

— Nu-l necăjește. Nu permit. Nici pe tine nu te va necăji.

— Nici eu nu las să fiu necăjită.

El a spus:

— Nadia, tu…

L-am corectat:

— Zarinka.

M-a privit cumva ciudat.

— Da, desigur. Zarinka. Te rog să mă scuzi… Ești o fată curajoasă, dar Zuhur n-o să te necăjească. Mi-a dat cuvântul.

În sinea mea m-a luat așa, cu frig, la ideea căsătoriei blestemate, că nu mi-am revenit imediat. Nu puteam să cred. Mi-am adus aminte cum a fost și am spus:

— Vă păcălește. El a promis, dar tot el a poruncit ca Andriușka să fie luat.

— Nu va minți. Se teme. Mai mult, o să fiu mereu pe-aproape. Și nu va face pe nebunul.

Vorbea convins, inspira multă siguranță.

— Te îndoiești? Ei, și eu m-aș fi îndoit. De fapt, de ce am permis pețirea? Atunci au fost alte împrejurări. Nu pot să-ți povestesc. Foarte serioase. Dar totul s-a terminat. Crede-mă, ești în siguranță.

Am întrebat:

— Dar cum rămâne cu Andrei? O să-i dați drumul și fratelui meu?

— Lui nu pot să-i dau drumul.

Era cât pe ce să explodez de indignare:

— Spuneți mai bine: nu vreau! Sau nu sunteți comandant? Vă e teamă că acest… șef… al dumneavoastră… nu vă permite să-i dați drumul?

— Las' să facă armata. Fiecare băiat trebuie s-o facă.

Și atunci a început să fiarbă apa. Ca să nu-i mai spun alte cuvinte grele, am luat *kumgan*-ul și am plecat.

Probabil am stricat tot. El s-a supărat și nu ne va mai ajuta. Nu-i nimic. Oare puteam să nu-i iau apărarea fratelui meu?

25. DAVRON

La ușă zgreapțănă ceva. Încearcă să deschidă. Imediat mă trezesc. Pistolul se află la căpătâi. Îl iau, trag siguranța. Intrarea în încăpere e spre răsărit. Vizavi de ușor, pe jos, lângă peretele din vest, e făcut patul. Sub pătură e o *kurpacea* făcută sul. Imită un om adormit, acoperit până peste cap. Locul meu de dormit se află de-a lungul peretelui de răsărit, cel pe care e ușa. Cu capul la nord, cu fața la intrare. Ca să mă vadă, trebuie să intre în *mehmonhana.* Este șapte și cincisprezece.

Ușa se întredeschide. Cel care se află de partea cealaltă întârzie. E sigur, s-a uitat cu atenție la silueta de sub cuvertură. În cameră e semiîntuneric. Sar în sus fără zgomot. Mă așez pe vine chiar lângă ușă. Cineva a făcut o mare greșeală. Mi-a dat timp să mă pregătesc. Trebuia să dea buzna în cameră și să înceapă imediat să tragă.

Ușa se deschide larg. Prin crăpătură se strecoară un copil. Un băiețel de vreo patru ani. Fiul mullahului Razzak. Capul e la nivelul ochilor mei. Mă vede. Înțepenește nemișcat. Gura i se deschide de groază. Ochișori negri strălucitori. Parcă e un puișor de *myna*[27].

Pun încet pistolul pe podea. Bat tare din palme. Păsăruica tresare, dă din aripi și pleacă. Mă duc la ușă. Vizavi, de partea cealaltă a curții, în pragul casei, se află soția mullahului Razzak. Păsăruica se ascunde. Se bagă cu fața în genunchii mamei. Când mă vede, femeia își acoperă fața cu un capăt de batic. Îl ia pe băiat de mână și îl duce în casă. Fixez ora: șapte și șaptesprezece.

Mă întorc în cameră. Pun deoparte pistolul. Scot din sac aparatul de ras. Afară, cineva bate la ușă cu prudență. De trei ori. Îi permit: „Intră”. Intră fiul cel mare al mullahului Razzak, de treisprezece ani. Pune pe podeaua acoperită cu un *palas* un teanc de lenjerie curată. În dreapta intrării. Bâiguie:

— Apa e gata.

Iau aparatul de ras, îmi bag picioarele în galoșii adânci. Ies. De-a lungul peretelui, ca de obicei, sunt puse urcioare cu apă caldă și un lavoar rotund. Fixez oglinjoara pe fereastra *mehmonhonei.* Mă bărbieresc cu grijă. Fiul mullahului Razzak ia ligheanul și îl ridică mai sus, ca să nu fie nevoie să mă aplec. I-am explicat încă din prima zi că trebuie să te clătești pe față de trei ori, iar pe mâini de patru. În total, de șapte ori. Băiatul a reținut. În fiecare dimineață, fără să-i reamintesc, respectă numărul precis. Deocamdată nu a greșit niciodată. Îmi dă prosopul.

În *mehmonhona* mă schimb cu lenjeria curată. Cea purtată o pun lângă ușă. Femeile o iau și o spală. Băiatul mi-o va aduce mâine. Mă îmbrac, mă pieptăn cu grijă. Fiul cel mare al mullahului Razzak aduce micul dejun. Două turte și ceai. Trăiește în sărăcie mullahul. Reține ora: șapte și douăzeci și două. Băiatul s-a încadrat în termen.

Rup turtele în bucăți. Le așez în linie dreaptă. Mecanic, fără să mă gândesc. Lipite una de alta. De parcă așez una dintre laturile unei temelii. Rup și cealaltă turtă. Aranjez cealaltă parte. Perpendicular pe prima. Mă surprind că fac acest joc copilăresc. Râd în sinea mea. Greutatea care-mi apasă pieptul se ridică ușor. Cu câțiva milimetri. Umor! Am rupt pâinea ca să construiesc ceva absurd. O căsuță din pâine. Nu am terminat-o. Nu mi-a ajuns materialul… Deodată în creier mi se strecoară o bănuială: poate e un semn? Greutatea din piept revine la locul ei. Și dacă temelia neterminată e un semn? Ce indică el? Oare sunt obligat să preiau făclia lui Sangak și să termin ce nu a reușit el? Desigur, nu în toată țara, măcar pe o suprafață mică. Să stabilesc ordinea și dreptatea într-un singur defileu.

Nu, nu sunt de acord! Oricât de frumoase ar fi fost lozincile pe care mi le-a spus, m-a păcălit. Nu m-a prevenit că-mi va da o însărcinare de la care o

să vărs la propriu. De fapt, m-a dat pe mâna lui Zuhur, pe care îl disprețuiesc, și am fost obligat să fac o treabă care contravine convingerilor mele. Plus bandiții în rol de gardă personală a lui Zuhur. Am aflat toate astea abia după ce mi-am dat acordul. Era târziu să refuz. Promisiunea mă ținea mai tare decât orice capcană…

Acum dinții capcanei s-au desfăcut. Sangak a luat cu sine cuvântul pe care i l-am dat. Nu mi-am luat nicio o obligație față de localnici. Sunt niște străini. Nu-mi plac munții. Este un teritoriu inamic. Trebuie să stai mereu pregătit. Probabil Afganistanul m-a salvat. Știu, unii „afgani" sunt nostalgici. Le e dor de munți, războiul, ca războiul, zic, dar munții sunt putere, măreție, frumusețe… Pentru oricine, însă nu pentru mine. Munții sunt un sentiment permanent de pericol. Real. Chiar dacă lăsăm la o parte poezia, în orice clipă din zi și din noapte unul dintre bandiți poate trage din spatele unei pietre sau de după un colț. Nu mi-e frică de moarte, dar e stupid să mori degeaba. E mai rău să mori pentru o cauză în care nu crezi.

Sunt liber. Am lumea întreagă la dispoziție. Mereu se găsește un loc. În armata tadjică. Iar dacă n-o să mă primească, o să plec oriunde. În Uzbekistan, în trupele speciale. În Serbia. În Legiunea străină. Și în Africa, în Angola sau Mozambic.

Sunt liber… Ha, ha, ha. N-am nici cal, nici măgar, niciun ban în buzunar. La treizeci de ani iau din nou viața de la capăt într-un pustiu acoperit de ruine. Nu e chiar ceea ce a promis ghicitorul. Dar nici n-am prea crezut în previziunea lui.

Asta a fost acum un an și jumătate, la trei ani după ce în unitate au dat drumul câinilor, asupra mea. M-au tras în piept cu ticăloșie. După toate regulile. Cu judecata de onoare a ofițerilor și toate celelalte. Oamenii s-au comportat ciudat. Parcă și credeau în mine, dar se și îndoiau. Numai Petka Voronin m-a susținut necondiționat: „Degeaba vă

legați de el!” După judecată, eu și Petka am mers prin Kurgan, prin centru. Eram furios, nu vedeam nimic în jur, și Petka a spus dintr-odată:

— Davron, ia te uită! *Ciurki*[28] au prins curaj de tot – dau de pomană pietre de pavaj… Ei, ei…

Și cineva a pus o piatră în mâna lui întinsă…

Pe marginea trotuarului stătea pe pământ un bătrân slab. În fața lui, pe o batistă, era un pumn de pietricele mici.

— Ăsta este *folbin*, Petia, ghicitorul. Prezice soarta.

— Hai să ne ghicească.

— E o prostie. Și nici nu am dispoziție.

— Ei, lasă asta. În glumă. Te relaxezi puțin.

Ne-am apropiat de bătrân.

— Ne ghicești?

Bătrânul m-a examinat cu atenție și a întrebat în uzbecă:

— Cum te cheamă?

— Davron.

Bătrânul a adunat pietricelele și le-a aruncat ușurel. Pietricelele s-au răspândit pe batistă. *Folbin* le-a mișcat vreo treizeci de secunde precum piesele de șah pe tablă, apoi a început să spună monoton:

— E clar ca lumina zilei, soarta ta a ars, Davron…

Nu știu prea bine uzbecă. Dar, în linii mari, l-am înțeles pe bătrân.

— Acum, Davron, bâjbâi prin întuneric, ca un cal împiedicat. Nu vezi unde mergi, nu știi unde să te duci… Vei hoinări multă vreme, dar în cele din urmă îți vei găsi aurul.

— Asta e tot, da?

— Da.

Interpretări obișnuite. Fraze comune. E un bun psiholog. Prinde din zbor starea de spirit. Nu m-am așteptat la altceva, dar mi-a fost necaz.

— Informații, dă-mi informații. Concret. Ce, unde, cum.

— Pietrele nu pot ști asta. Decizi singur unde te duci. Unde te duci, acolo o să fii. Cum te comporți, așa o să fie. Dacă te vei pricepe, vei face rost de aur. Dacă nu te pricepi…

— Mă pricep, mă pricep… Ei, gata, ajunge cu flecăritul de pomană.

I-am dat niște bani. Petka a întrebat:

— Ei, ce ți-a prezis?

— Mi-a promis munți de aur.

— Tare! Acum să-mi zică și mie.

I-am spus bătrânului:

— Și prietenul meu vrea.

Bătrânul, categoric:

— Lui nu o să-i ghicesc.

Am tradus, Petka s-a indignat:

— Ce înseamnă asta?! Spune-i să arunce pietrele.

Bătrânul s-a bosumflat și s-a întors cu spatele.

— Pietrele au obosit. Nu mai văd.

— S-au terminat bateriile? a început să râdă Petka. Bine, Davron, o să-mi dai și mie niște aur.

După o săptămână, pe doi mai, l-au omorât. A murit prostește. N-ai decât să crezi ce vrei. Și am crezut. Era cât pe ce să mă scrântesc. Nu am avut nicio vină în moartea lui Petka. În primul rând, nu era conform graficului, iar în al doilea rând, controlam precis contactul cu el. Prieteni, nicio iotă mai mult… Dar cum a ghicit bătrânul că o să moară? Soarta nu e o cale ferată. Nici măcar o potecă. E o îmbinare haotică de lucruri întâmplătoare. Așa cum nu poți prevedea drumul moleculelor în haosul brownian. Și totuși, bătrânul, într-un fel, știa ce se va întâmpla. Oare pur și simplu a arătat cu degetul la întâmplare și a nimerit așa?

Multă vreme m-am frământat pe tema asta. Într-o bună zi parcă a trecut un curent prin mine: *folbin* recunoaște zonele de înaltă tensiune. Cum? Vede, simte, le pipăie? Nu știu cum, dar le recunoaște. Poate să mă învețe. Sau, cel puțin, să-mi explice.

Am pornit să-l caut. Dar parcă-l înghițise pământul. Numai cu asta am rămas de la el, cu promisiunea bogăției…

În orice caz, dacă mă așteaptă undeva aurul, nu este în munții ăștia, unde nu mă ține nimeni. Nici obligațiile față de Zarinka. După ce faza l-a lovit pe Sangak, nu pe Zarinka, ea e în afara pericolului. Fulgerul nu lovește de două ori în același punct. A rămas s-o apăr de Zuhur. Ieri-dimineață l-am informat:

— Nunta ta se anulează.

Zuhur s-a retras adânc în apărare:

— Nu se poate!

— Pentru comuniști nu există nu se poate. Tu doar ești comunist.

El, indignat:

— Eu am fost primul care, la regiune, am pus pe masă carnetul de partid…! Cum să anulez nunta? Deja am transmis *kaling* familiei miresei. O vacă, berbeci…

— Lasă-le bunurile astea. Nu sărăcești.

Zuhur s-a apucat s-o facă pe vicleanul:

— Nu-mi pare rău de bunuri, sunt generos. O vacă, berbeci, *șara-bara*, astea sunt fleacuri pentru mine. Dar nu trebuie să încalci obiceiul. *Tui*-ul e stabilit pentru mâine, tot Voruhul o să se adune, o să vină oameni din Talhak. Așa e regula aici, tu trebuie să știi. Poți să spui la o mie de oameni: „Nu mai veniți?” O să fie o mare rușine, îmi va afecta autoritatea. N-o să mă mai respecte!

Am propus:

— Nu anula invitațiile. Fă petreceri populare. Fără nuntă.

— Nici asta nu se poate, o facem de râs pe fată. Te-ai gândit ce-o să spună oamenii? O să spună: „Probabil Zuhurșo a aflat că e necinstită, de aceea n-a vrut s-o ia de soție”. Dar pe ea ai întrebat-o dacă vrea să-și trăiască viața cu rușinea asta?

L-am speriat!

— Păi, ea intră și în foc, numai să nu se mărite cu tine.

Într-adevăr, s-a întunecat la față:

— De ce crezi așa?

— S-a spus la radio. Nu face pe prostul, Zuhur. Chiar ea ți-a spus asta în cuvinte clare.

A izbucnit:

— E o fată proastă! Tu ești vinovat de toate, Davron. Ai încurcat un lucru simplu.

A pufnit puțin și apoi:

— Uite, hai să procedăm așa: facem nunta, ține trei zile, eu îi dau divorțul, ea se duce înapoi la rude. Conform legii, asta e ușor de făcut: e suficient să spună *se talok,* și gata divorțul. Nici pentru mine, nici pentru fată nu e nicio rușine. Iar eu, jur, n-o s-o ating nici cu degetul.

I-am studiat mutra, să văd dacă n-o face pe șmecherul. El:

— Nu crezi? Jur pe Dumnezeu, Davron, nu-mi place. De fapt, nu-mi plac deloc astea ca ea. Femeia trebuie să fie bogată la trup. Iar ea… Bine, tac, nu vreau să te jignesc. Uite la ce să te gândești: oare sunt așa de prost să mă cert cu tine pentru o muiere?

— Păi, încearcă.

Nu acceptă provocarea.

— Am făcut o înțelegere cu familia acestei fete. Oricum i-ai spune – e înțelegere, am bătut palma –, este un contract, deși nu e scris pe hârtie, nu e consfințit cu ștampilă, nu e legalizat la notar. Oamenii de aici au încredere în cuvântul de onoare. Și tu mă pui, fără niciun motiv, să rup contractul, să încalc înțelegerea. Este un păcat. Se spune în Coran: „Să vă țineți promisiunile”. Mă împingi să fac un păcat.

E absurd. Zuhur vorbește despre păcat. Mi-am dat seama că o face pe prostul. Vorbește de principii. Dar nu aveam ce să-i reproșez. Dacă îl fac pe Zuhur să-și retragă cuvântul, de fapt o să fiu un escroc. Nu e nicio diferență, direct sau indirect.

A ordonat, deci e răspunzător. Mi-am stăpânit furia. Inspir… Expir… E în ordine. Iar el s-a grăbit să mai pună un lacăt, să încuie și mai bine capcana. Spuse pătruns:

— Să-mi fi zis de la început că ai pus ochii pe fată. Te-am întrebat de trei ori: o vrei tu? De trei ori ai răspuns: nu o vreau. A, bine, e de domeniul trecutului… Davron, dragule, nu sunt rivalul tău. Căsătoria va fi fictivă. La nuntă, să fac *nikoh*, n-o să mă duc. O să trimit un alt om, un *vakil*-înlocuitor. Legea îmi permite. După nuntă, jur pe ce vrei, n-o să mă uit nici la fața ei, n-o să intru niciodată cu ea în cameră…

Am pus mâna pe tocul pistolului. L-am arătat. Nu am scos pistolul. M-am aplecat peste masă și mi-am înfipt degetul arătător în fruntea lui. În centru, în dreapta negului. Spătarul drept al scaunului nu-i permitea lui Zuhur să se tragă înapoi. Și-a tras capul. Și-a ridicat bărbia cu cuta plină de grăsime de pe gât. I-am apăsat cu putere osul frunții.

— Fii atent, cât timp degetul ăsta…

Zuhur și-a pus cu grijă mâna pe a mea, a încercat s-o dea la o parte. Degetele îi sunt respingător de moi și calde. Mi-am stăpânit repulsia, am apăsat și mai tare:

— Dacă mă păcălești, o să scot țeava. Ai grijă, nu voi rata.

Mi-am retras mâna. Zuhur s-a îndreptat. A încercat să se comporte ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Pe frunte i-a apărut încet o pată purpurie. Ștampila înțelegerii.

Acum se va teme s-o atingă pe Zarinka. Ea, în fond, nu-i este de folos. Este o distracție, să mă enerveze pe mine. Altceva sunt muierile. Pentru ele se va bate până la final… Să-l ia dracu', asta nu mă privește pe mine. Am continuat:

— Și mai ține minte ceva, eu plec, dar…

A început să scoată exclamații, să dea din aripi:

— Cum pleci?! Când? De ce?!

Probabil știe că bandiții pregătesc lovitura. În afară de mine, n-are pe cine să se bazeze. L-am liniștit.

— Nu-ți da ochii peste cap. O să mai stau o vreme. Am adus băieții cu mine, trebuie să-i aranjez. Să văd cine vrea să rămână, cine merge cu mine… Și lucruri de genul ăsta. Prin urmare, ai vreo două, trei zile. Poate puțin mai mult…

— Te implor, mai stai!

— Pentru tine? Glumești? Și ține minte: o să mă întorc. Să verific dacă n-ai obijduit-o pe Zarinka. Și dacă se întâmplă ceva… O să te găsesc și la Polul Nord.

Numai să nu rămână impotent Zuhur după o asemenea discuție politică. Dar nici asta nu mă privește pe mine.

Mai am de făcut un lucru important. Să dau fuga la Talhak și s-o previn pe Zarinka. Ea, firește, nu va agrea maniera prin învăluire. Dar nu am ce face. Și nici nu pot să-i explic de ce e nevoie de atâtea lucruri complicate. De ce nu se poate pur și simplu să-l trimit pe Zuhur în pizda mă-sii? Nu, nu va înțelege, nu va crede. Și totuși, o să mă străduiesc să-i explic cumva. În orice caz, s-o conving că n-o amenință nimic. Mă hotărăsc să mă duc la Talhak după-amiază.

Un ciocănit precaut în ușă. Adun bucățile de turtă grămadă. Fixez timpul. Șapte și treizeci și unu. În *mehmonhona* mullahul Razzak aruncă sfios o privire.

— Vă rog să mă scuzați dacă v-am deranjat. Am trecut să vă întreb ce faceți…

— Intră.

Își dă jos înainte de prag galoșii de cauciuc și intră în cameră. Se așază pe *palas.*

— E o mare onoare că v-ați oprit în casa mea modestă, domnule…

Îl întrerup tăios:

— Spune-mi Davron.

Urăsc politețea de aici. E fățărnicie. Se târăsc pe burtă, dar cum prind momentul, te împușcă în spate. Știu din Afganistan, îl fac să-și schimbe tonul:

— Ei, ce vrei?

— Stimabile Davron…

— Pur și simplu Davron.

Pune mâna pe inimă: apreciez, chipurile, și vă respect modestia, și o ia din nou:

— Ce mai faceți? Cum ați dormit? Aveți cumva nevoie de ceva…?

Și celelalte temenele. O lungește, își adună gândurile. Arunc o privire la ceas. Șapte și treizeci și trei.

— Nu pierde timpul degeaba. Dacă am nevoie de ceva, o să spun chiar eu. Cu ce treabă ai venit?

— Oamenii din așezarea asta m-au ales imam al moscheii noastre…

— Știu. Mai departe.

Se blochează, începe iar pe ocolite, pentru încălzire:

— În sfântul Coran se spune…

— Stop. Lasă Coranul. Tu ce spui?

— Toți cei din sat știu, Davron, că sunteți drept…

— Ascultă, mullahule, dacă ai venit să mă lauzi, scrie pe hârtie. Dacă o să am timp, o să citesc. Iar acum, ori vorbești cu miez, ori adio.

Se decide în cele din urmă:

— Au spus că o să ne ia tot pământul. Și pe câmpurile-grădinile lor personale o să semene noul sort. Nu se poate așa! Nu se poate să le iei pământul oamenilor…

— Nu se poate, recunosc. Și ce vrei de la mine?

Mullahul scâncește:

— N-o să supraviețuim, o să murim de foame. Vorbiți, vă rog, cu stimabilul Zuhurșo…

Nu mai apucă să termine.

Șapte treizeci și cinci. O bătaie în ușă. Comandantul primului pluton, Komsomol.

— Davron, am o informație.

Arunc o privire spre mullah. Se ridică și iese.

— O răscoală în kișlakul de sus, mă anunță Komsomol.

— Raportează.

— Erau doi care se ocupau de ordinea din sat. Unul de-ai noștri, altul un basmac, raportează Komsomol. Basmacul a tăiat vaca unuia. Oamenii s-au indignat, a început o încăierare. Se pare că l-au omorât pe al nostru. Nu știu exact. Pe uliță era motocicleta cu care vin păzitorii… Basmacul s-a strecurat cu cuțitul spre motocicletă și a dat bice. A ieșit din kișlak, pe drum motorul a murit, basmacul a ajuns pe jos până la Voruh. Și s-a dus imediat la ai lui. Aia s-au ridicat și – la Zuhur. Pe scurt, i-a permis lui Rauf să ia vreo cinci oameni și să se ducă să vadă ce e. Îți imaginezi cât sânge o să se verse…

Îmi imaginez foarte bine. Rauf este un mare ticălos. Sadic, psihopat.

— Când au plecat?

— Încă de ieri-dimineață, pe furiș. Am aflat din întâmplare…

— Cu ce?

— Cu Salvarea.

— E claaaar, zic. Dă fuga la cazarmă, ia plutonul. Să se urce în GAZ și să mă aștepte în piață. Să-l trimiți pe Alik cu mașina la casa lui Zuhur.

Ies. Mullahul își face de lucru lângă *mehmonhana.* Îi spun:

— Am luat cunoștință de solicitarea ta.

Șapte cincizeci și opt. În curtea palatului lui Zuhur îl întâlnesc pe Gado.

— De ce nu ești pe drum?

Zuhur l-a însărcinat să ducă la Kalai-Humb daruri pentru Alioș Cocoșatul.

O scaldă:

— Se repară mașina…

E clar că mă așteaptă special pe mine. E la curent cu întâmplările și vrea să urmărească îndeaproape conflictul ce va avea loc.

— Unde e? întreb.

Dă din cap spre construcția cu biroul.

Zuhur stă pe tronul său la un birou uriaș, lăcuit. Intru, sare în sus.

— Davron! Toată dimineața te-am căutat! Unde ai dispărut?

Face pe vicleanul. Încearcă să preia inițiativa. Aruncă vina asupra mea. Mă așez la masa pusă perpendicular pe altarul său de scris. Îi indic:

— Așază-te aici. Vizavi.

Se supune fără să vrea. Se preface că lasă de la el. Spun liniștit:

— Zuhur, nu te băga, cât timp sunt eu aici. Tu ești administrator.

O scaldă:

— Au venit fuga, au spus că e răscoală. Nu am vrut să pierd timpul.

— De ce nu mi-ai spus mie? Nu trebuia să trimiți numai bandiții. O să umple de sânge kișlakul.

— Muntenii ăștia s-au dezvățat să iubească puterea, las să înceapă să se teamă.

Abia m-am abținut. Inspir adânc. Expir încet…

— Gata, n-o mai face pe prostul. Măcar o dată nu te scuza așa. Sunt la curent cu situația. Îți înțeleg tactica. Nu vrei să-i superi pe bandiți. Te-ai speriat, i-ai trimis cât mai departe de persoana ta. Dar asta e pentru un timp. Peste câteva zile o să se întoarcă. Și cum plănuiești să te aperi?

A început să bâiguie:

— Ei, Davron, crezi că e simplu? Lucrurile sunt mult mai complicate… Tu nu știi…

Știu. Imediat ce Gurg a început să trăncănească despre Kaium, i-am dat o sarcină informatorului meu: „Află de la duhuri cine este ăsta. Ce treabă are el cu Zuhur”. Informatorul a săpat ceva. Dar asta nu are importanță. Îl întrerup pe Zuhur:

— Acum nu e timp, dar când o să mă întorc din Satul de Sus o să mă lămuresc. Puțin îmi pasă de tine, dar totul apasă asupra oamenilor din partea locului…

Nici de oamenii ăștia nu-mi pasă deloc, dar e puțin probabil că-i voi lăsa să fie sfâșiați de porcii ăștia.

Trag linie:

— Gata. Pentru moment, am încheiat dialogul. Dă o hârtie și un pix.

Ieri nu am apucat să-i spun Zarinkăi despre înțelegerea cu Zuhur. Chiar din primul moment mi-a spus: „Dați-i drumul fratelui meu. Sau vă e teamă de șef?" Nu pot să explic de ce mă tem. De fapt, nu de Zuhur. Lui îi tremură genunchii în fața mea. Dar mi-e frică de moarte, să nu atrag vreo nenorocire asupra fratelui ei. Și ea din întâmplare a evitat scurtcircuitul. Dacă-i povestesc, n-o să creadă. Nu povestesc niciodată. Nimănui. Am îngăimat: „Băieții trebuie să facă armata". Desigur, este o aiureală. Ea a pufnit, s-a înroșit la față și a fugit. Și nu a aflat că Zuhur nu se va atinge de ea. Căsătoria va fi fictivă. Dar am apucat să mă uit atent la ea. De la mică distanță, asemănarea cu Nadia e minimă. Părul auriu. Ochi albaștri. O expresie fermă a feței. Iluzia reflexiei în oglindă a dispărut împreună cu teama că pe Zarinka o așteaptă soarta Nadiei. O să-i scriu un bilet. O să schițez desfășurarea lucrurilor.

Se înțelege, Zuhur nu are lipici. Ies din birou.

— Alik, repede: o mână de făină, apă, o cană. Trei minute.

Dă fuga la bucătărie, le aduce după două minute. Îi dau instrucțiuni:

— Amestecă-le până se face o smântână groasă.

Lipesc scrisoarea.

— Nu e apă, dar e lichidă, ține fără mâini, închide fără lacăt, comentează din mers Alik.

— Nu e radio, dar flecărește, trag eu concluzia. Ia hai, fuga la cazarmă…

Zece douăzeci și trei. Intru spre cotitura către Talhak. Îi ordon lui Alik:

— Oprește.

Cobor din mașină. Camionul se oprește în spate. Militarii din benă se ridică, se uită în jur: de ce ne-am oprit? Komsomol, comandantul de pluton, sare din cabină.

— Care e cel mai slab dintre luptătorii tăi? întreb. Strigă-l.

— Tioșa, aici! comandă el.

Din benă sare un băietan slăbănog.

— E localnic, din Satul de Sus, explică Komsomol. E bun pentru orientarea generală. De aceea l-am și luat.

— O să ne descurcăm, spun. Îl trimit cu o însărcinare. Nu am timp să intru în Talhak. Contează fiecare clipă. Trebuie să apuc să ajung în kișlakul de sus înainte ca bandiții să facă prea multe. Tioșa e un băiat cam prostuț, dar nu e nevoie de prea multă minte să ducă o scrisoare. Iar ca unitate de luptă e zero. Dacă se va ajunge la lucruri serioase, nu e niciun folos de la el.

Îl instruiesc pe băiat:

— Du-te în Talhak, găsește casa bătrânului Mirbobo, veteran de război…

— Nu trebuie s-o caut! Știu. Toți îl știu.

— Cheamă-o pe nepoata bătrânului, pe Zarinka. Spune-i că totul e în ordine. Am aranjat situația, dar trebuie să plec. Să nu se neliniștească. Și transmite-i biletul. Misiunea e clară? repetă.

— „Totul e în ordine”, o să spun, și-o să-i dau biletul.

— Și încă ceva: nu discuta misiunea cu militarii. În kișlak nu spui niciun cuvânt despre cine te-a trimis. Dacă trăncănești, îți iau capul. Dacă o îndeplinești cu grijă, te avansez. E clar? Mă salută:

— Am înțeles!

— Acasă o să te duci data viitoare. Am auzit că ai logodnică…

Mai bine zis, știu că tovarășii îi spun mire. Prin urmare, are și o logodnică. Una o presupune pe cealaltă.

Fața băiatului se întunecă. E clar. E trist că nu se va vedea cu fata.

— Nu-ți pierde curajul, militar, îi spun. Când mă întorc, îți dau permisie. Pentru o săptămână întreagă. O să te saturi de logodnică.

26. ZARINKA

Era încă întuneric. Eram culcată și ascultam cum discutau niște voci de femei în curte. Deodată a început să răsune înfundat o tamburină: „Tum, tum, tum, tum-balaki-tum, tum-balaki-tum…” Și a amuțit. Apoi s-au auzit alte lovituri: „Tum, tum, tum…”

Mi-am imaginat că un muzicant își acordează tamburina la bucătăria de vară, deasupra vetrei. O trece pe deasupra flăcării, ca pielea să se întindă mai bine, și încearcă să vadă cum sună. Sună inelele-cercei de pe marginea de lemn, limbile roșii de foc joacă. Eu, ca vrăjită, mă uit la foc, iar muzicantul – tânăr, bine-făcut, ridică tamburina deasupra capului și începe iar: „Tum-balaki-tum, tum-balaki-tum… Tum, tum…”

Râsete. Deci vecinele deja s-au adunat. De ce nu vin după mine?

Nu am de la cine să aștept ajutor. Davron pur și simplu a fugit după ce a promis că o să mă apere și că n-am de ce să mă tem. Dar el nici nu a avut curaj să vină personal și să spună că nu se va întâmpla nimic. Eu, cel puțin, nu m-aș mai fi simțit înșelată și trădată. Mai mult, a găsit pe cine să trimită în locul lui – o stârpitură buboasă ce fusese cu ticăloșii care mă împinseseră în mașină pe drum. Stârpitură a spus, a turuit: „Davron a zis că totul e în ordine” și s-a retras, ca s-o ia la goană. „Ce, asta-i tot?!” „Da, asta e tot”. „Nici nu ți-a dat vreun bilet?” „Nu, nu a scris”. Vedeam după ochii lui că minte. Probabil l-a pierdut. Dar ce importanță mai are? Oricum nu l-aș fi citit. Mare nevoie mai am eu de scuzele lui și de felul cum își ia rămas-bun. Nici nu m-am enervat, așa de tristă și de singură mă simțeam.

Am început să mă gândesc la Andrei. Desigur, de el e mai rău decât de mine…

Și atunci a apărut ea. Ca de obicei, nu a bătut la ușă, nu a cerut permisiune. A intrat ca într-un grajd sau într-un staul de oi, s-a aplecat și m-a scuturat de umăr.

— Te felicit cu ocazia sărbătorii! Azi te măriți.

N-ai decât să te măriți tu! Stăteam la marginea patului, cu fața la ușă, dar atunci m-am întors pe partea cealaltă și m-am prefăcut că dorm în continuare.

— Hei, fetițo, trebuie să facem o mulțime de lucruri.

Nici mama nu mai dormea de mult. Era întinsă alături de mine și tăcea. A auzit-o pe Bahșanda, s-a ridicat și a spus tăios:

— Las-o în pace pe fiica mea.

La mama nici nu s-a uitat.

— Au venit femeile. E rușine să le facem să aștepte.

Nu m-am mișcat. Și atunci m-a uimit tigroaica noastră. Nu m-am așteptat niciodată la așa ceva din partea ei. S-a așezat pe pat alături de mine și a spus moale, chiar blând:

— Zarinka, toate se mărită așa. Fetele nu sunt întrebate dacă vor sau nu…

Da?! Doar ea s-a măritat cu tata. Cu tata, orice fată nu numai că s-ar fi măritat, ci ar fi alergat după el. Iar fetele care nu sunt întrebate dacă vor sau nu, sunt măritate cu oameni. Nu cu monștri, nu cu animale sălbatice… Cu băieți simpli de la țară. Băieți buni, pe care, chiar dacă nu i-au iubit la început, se poate ca mai târziu, cu timpul, să-i iubească.

Mama a spus:

— Nu merge. Faceți nunta voastră și fără noi. Dați-i o altă fată. Pe a ta.

A dat la o parte cuvertura și s-a ridicat. Și Bahșanda se ridicase în picioare cu o mișcare lenevă, de pisică. Sprânceana e ridicată, gura e strânsă… Numai coada îi lipsește, să o miște în jurul său. Ea și mama stăteau în picioare, uitându-

se cu ură una la alta, și mi s-a părut că tigroaica acum-acum o să ridice laba, o să scoată ghearele și, cu o lovitură puternică, o s-o zgârie pe mama pe față.

— Mătușă, mă scol, am spus.

— Zarinka, să nu îndrăznești! a strigat mama. Stai jos! Nu te duci nicăieri. Nu-ți dau voie. Nu te dau.

Dar eu deja mă sculasem, mi-am luat *izorî* și rochia ce se aflau la căpătâiul patului și m-am îmbrăcat cu ele. Nu puteam permite să sufere mămica pentru mine din cauza vrăjitoarei ăsteia. Mama i-a întors spatele Bahșandei și s-a îmbrăcat încet. Când a început să vorbească, m-a șocat, așa de surdă era vocea ei:

— Este o nebunie. Nu poți…

Am spus:

— Pot.

M-am întors spre Bahșanda:

— Tanti, mă duc să mă spăl.

— Nu e nevoie, a spus Bahșanda. O să te spele, o să te pieptene și o să te îmbrace ele.

M-a luat de mână și m-a dus în camera mare, unde de regulă se aduna familia. Era plină de femei în rochii viu colorate. Se adunaseră toate damele din kișlak. Toată lumea bună a Talhakului. Soția *rais*-ului, a contabilului, vecinele… Au venit ca muștele la miere. Toate sunt gătite. Toate se prefăceau că e o nuntă obișnuită. Am intrat, imediat s-au holbat la noi și au început să turuie:

— E fericită ziua ta, fată.

— Ah, ce frumoasă!

— Slavă *ker*-ului moșului tău, Vera-*djon*, ce fată frumoasă ai făcut!

Ne-am oprit în ușă. Tanti Nufăr m-a tras în mijlocul camerei, spunând:

— Fericit e soțul tău, frumoasă, să fiu eu jertfă în locul tău…

Nu, eu o să fiu jertfă pentru ele. N-au decât să arate, chipurile, că s-au adunat la sărbătoare și se

pregătesc de o nuntă adevărată, dar eu știam că ele – tot kișlakul – se răscumpărau prin mine. Cumpărau bunăvoința lui Zuhurșo.

Tanti Nufăr m-a examinat ca un chirurg înaintea unei operații. Deși poate mai potrivit ar fi să spun – ca un măcelar pe mielul său.

— Aduceți apă, a poruncit ea. O să te spăl pe cap, mireasă-floare.

A întrerupt-o tanti Turtă:

— Dar părul e îndepărtat?

Ieri Bahșanda mi-a spus de câteva ori, încercând să mă convingă în legătură cu acest păr nefericit, dar am spus clar: „Nu, pentru nimic în lume!” și a cedat. M-a mirat oarecum că nu a încercat să mă frângă – de regulă, tigroaica obține cu orice preț ceea ce dorește. Acum doar a ridicat mândră capul și a răspuns:

— Nu e îndepărtat.

Toată sera s-a uitat cu dezaprobare. Doar tanti Turtă a spus împăciuitoare:

— Nu e nicio nenorocire. Nu durează mult.

Am spus:

— Nu.

Tanti Turtă a dat din cap:

— Este rușine pentru noi dacă te trimitem la soț cu părul neîndepărtat. Doar legea poruncește să se îndepărteze părul. Nu te încăpățâna, fată.

M-a luat de mână.

— *Dasta b'ghir.* Ia mâinile! a strigat mama. Aici se termina tadjica ei și a trecut la rusă: Ce, nu ați înțeles?! Nu vrea! Să nu cutezați s-o obligați.

Turta a încercat să ne convingă pe amândouă:

— Vera-*djon*, e o zi așa de fericită, trebuie ca totul să decurgă cum trebuie. Să fie frumos… Iar tu, fetiță, să nu te temi. Nu te doare deloc. Și nu te rușina de noi, toate suntem femei aici…

Sera a început să turuie:

— Bine a spus Hurședa. Trebuie să fie frumos.

— Nu e mare lucru.

— Trebuie să respectăm legea.

— Poate la ruși lucrurile stau cu totul altfel, a strigat din colț Dilka, prietena mea.

Tanti Nufăr a întrerupt-o:

— Eeei, ce spui? Dumnezeu ne-a făcut pe toți din același lut.

Bahșanda a tras-o ferm pe tanti Turtă:

— Dacă nu vrea cu vorba bună, o să-l îndepărtăm cu forța.

Mama a împins-o în tăcere. Două femei au apucat-o pe mama de mâini și au luat-o de lângă mine. Ea s-a smuls în tăcere, cu o față turbată. Au mai venit alte două și au scos-o pe mămica din cameră. Gulka, așa-numita surioară, prietenă, viperă, monstru! – întindea într-un colț *kurpacea.*

— Pe moale o să fie bine, spunea tanti Nufăr. Întinde-te, noi o să facem tot.

Am spus:

— Nu.

— Fetiță, a mârâit tanti Turtă, neapărat trebuie să îndepărtăm părul. Altfel o să ne faci de rușine…

M-au culcat, mi-au dat jos șalvarii și s-au apucat să-mi smulgă părul de pe pubis cu o bilă din *kamdi*, smoală de *uriuk*. Iar eu mă gândeam ce se întâmplă cu mama, mi se pare că am strigat:

— Mămică! Mama! Unde e mama mea?

Iar apoi am tăcut, ca Zoia Kosmodemianskaia. Am citit undeva cum îi răpesc extratereștrii pe oameni. Îi trag în farfuriile lor zburătoare și acolo fac tot felul de experimente. Îi taie, le bagă în trup țevi sau, în general, fac tot felul de lucruri de neînțeles. Iar oamenii răpiți uită ce s-a întâmplat cu ei. Dar eu nu voi uita. O să mă răfuiesc eu cu ele… Extraterestrele de la colhoz mă țineau cu niște mâini puternice de țărănci și mă tranșau, ca pe un berbec pentru tratația de sărbătoare. Și eu am înțeles cu adevărat că totul este real. Înainte nu crezusem că într-adevăr o să mă mărite cu forța. M-am amăgit. Am sperat că se va întâmpla ceva, că lucrurile se vor aranja de la sine.

— Acum e bine, a spus tanti Turtă și mi-au dat drumul. O să te bucuri și tu ce curat și frumos e…

Mă simțeam de parcă aș fi fost violată. Și m-a cuprins o asemenea furie… N-o să le iert asta. Ca să le fac în ciudă, o să fiu împărăteasa de aici și o să le fac eu să joace în fața mea. Le rad capetele. O să poruncesc să meargă fără batice, să le lucească cheliile. O să afle ele cu cine au de-a face. Îmi imaginam cum o să le pedepsesc, iar tanti Turtă între timp m-a spălat pe cap și a început să mă pieptene.

— Ei, fetiță, să fiu eu jertfă în locul tău, ce păr ai! Aur curat.

— Ești fericită, te măriți cu un om mare.

Tanti Turtă s-a apucat să-mi împletească părul, iar Gulka a început să cânte:

Fată-floare, *împletește-ți părul*,
e timpul să te pregătești de drum.
Vallo-billo, *nu mă duc*,
mai bine rămân acasă.
Fată-floare, *pune mărgelele*,
e timpul să te pregătești de drum.
Nu le pun, *vallo-billo*,
n-am de ce să mă gătesc.
Fată-floare, *pune pantofii*,
e timpul să te pregătești de drum.
Nu mă încalț pentru nimic în lume,
jur, *mai bine rămân desculță.*

Uite, ca să vezi! Deci nu sunt singura. Cele care sunt măritate cu băieți tineri, buni, nici ele nu vor să plece de acasă. Dar ele tot or să trăiască, însă eu… Desigur, nu toate au zile de trăit. Câte dintre ele, măritate cu băieți tineri și buni, și-au dat foc în tot Tadjikistanul…

În nișa din fața mea se afla un opaiț de lut ce semăna cu o sosieră grosolan modelată, cu un cioc întins. În cameră de fapt era lumină, dar luminița oricum ardea – e lumina de sărbătoare. Ce, și ăsta

e un obicei? M-am uitat la foc și aproape nu mi-am dat seama ce făceau cu mine.

— Ridică mâinile, frumoaso, a spus tanti Turtă. O să-ți pun rochia.

Am ridicat mâinile și pentru o clipă flacăra opaițului parcă a fost acoperită cu o draperie. Iar când rochia a alunecat în jos și draperia a căzut, am văzut că luminița a început să pâlpâie și să scadă. Am urmărit-o cum se stinge și m-am temut că vreuna dintre femei va remarca acest lucru și va aprinde din nou opaițul.

Dar tanti Nufăr are ochi de vultur.

— S-a stins focul.

Femeile au început să șoptească, dar eu am auzit:

— E semn rău.

— Nu va fi fericire…

— Uleiul s-a terminat, a zis tanti Nufăr. Hei, fetelor, puneți altul.

Gulka, vipera monstruoasă, a fost prima și aici. A venit repede și s-a grăbit să toarne ulei în sosieră dintr-un urcior de aramă cu un gât lung, îngust.

Am început să strig:

— Nu atingeți opaițul! Nu-l aprindeți. Nu vreau.

— Va fi ghinion.

Dar eu tot repetam:

— Nu vreau! Nu vreau!

S-au dat înapoi.

— Bine, fetiță, a spus tanti Turtă. Cum dorești… E soarta ta.

M-au pictat ca pe o matrioșkă – mi-au rumenit obrajii, mi-au făcut sprâncenele cu *usma,* iar ochii cu *surma*, mi-au acoperit fața cu un văl frumos de nuntă și m-au dus în *mehmonhana*, unde un colț fusese separat cu o draperie de nuntă brodată cu ornamente viu colorate. În această mică despărțitură, dincolo de draperie, m-au instalat. Și vipera-monstru de Dilka s-a așezat alături de mine, după obicei. Se dă drept prietena miresei. Au apărut niște tanti, rudele lui Zuhurșo, s-au apucat

să mă studieze, să mă laude și să mă sărute. Ptiu, parcă m-au și gustat…

Bine măcar că în celelalte ritualuri s-au descurcat și fără mine. Conform obiceiului, mireasa nu trebuie să fie arătată bărbaților și în locul ei e împins un *vakil*, un înlocuitor. Nici așa-zisul mire n-a venit. A venit fratele lui mai mic, Gado, chiar acel frumos respingător care m-a pețit prima oară și căruia îi spusesem în sinea mea Gad[29]. Chiar acest Gad a spus că maiestatea sa regală are treburi urgente. S-au descurcat cumva și fără el, i-au găsit un înlocuitor. De aceea nu știu cum s-a desfășurat căsătoria propriu-zisă, nici nu doresc să știu.

Am fost dusă pe o uliță îngustă în jos, spre mașină. În față mergeau cântărețul din *zurna* și cântărețul din *doira*, care bătea în tamburină un ritm de sărbătoare, înviorător. În piața de lângă moschee se afla o caravană întreagă formată din cinci autoturisme și se îngrămădeau oameni în uniformă militară de diverse feluri. Cortegiul de nuntă. Când ne-a văzut, mulțimea a început să urle și să tragă în aer.

Nenea Djorub m-a urcat pe scaunul din spate al UAZ-ului cu prelata dată jos și s-a așezat alături. Ca de obicei, mă supărasem puțin pe el, deși înțelegeam că făcuse tot ce-i stătuse în puteri, nu putea să mă ajute mai mult. Alaiul s-a pus în mișcare, vântul rece de munte m-a lovit în față, munții, abia vizibili prin ferestruica de plasă din văl, au început să se întindă în fața mea, ca un pachet de cărți de joc. Ce-mi mai plăceau înainte asemenea călătorii! Aștepți ca după fiecare cotitură să apară ceva minunat. Ceva ce nu există pe lume. Dar acum mă așteaptă frică și durere, încercam să-mi imaginez ce simte mama și-mi era mai milă de ea decât de mine.

Casa lui Cernomord se afla pe o înălțime. Intenționat a ales un asemenea loc, să domnească deasupra kișlakului. Spre palat ducea un drum larg

de piatră care se oprea în porțile de aur. Iar lângă ele se adunase, se vede, tot kișlakul.

Mașina s-a oprit. Cântărețul din *doira* a început să bată și mai tare în tamburina lui idioată, iar *zurna* a început să țiuie și mai pătrunzător. Mulțimea de la poartă a dat buzna în întâmpinare. A sărit în față o fată frumoasă – oacheșă, veselă, o Carmen vitează din kișlak cu un batic legat cochet, cu niște sprâncene date din belșug cu *usma*, și a început să cânte cu o voce înaltă:

A venit miresica în ceas bun.
Hei, *miresică*, *bucură-ne*!
Bun venit sub acoperişul soţului,
ia vino mai repede să mulgi vacile.

Oamenii s-au tras la o parte și am văzut o bătrânică cu o pelerină dintr-un tifon alb ca zăpada – curată și transparentă, ca baticul ei din tifon. Mi-am dat seama că e mama lui Cernomord. M-a privit blând și, probabil, mi-ar fi plăcut tare mult, dacă nu aș fi știut cine e fiul ei. M-a privit cu un entuziasm de copil. Ca o fetiță care primise o păpușă nouă.

Eu chiar mă simțeam o păpușă pe care o luau femeile și o întorceau pe toate părțile, o mutau încolo, încoace, jucând la nuntă.

Hei, păpușă, stai puțin, o să presărăm asupra ta făină și orez.

Hei, păpușă, pășește peste prag.

M-au tras într-o cameră mare care semăna cu un magazin de covoare. Cu covoare roșu cu negru era acoperit, pe jos și pe podea, tot ce se putea acoperi. Rămăsese loc numai pentru o vitrină lustruită, cu cristale și niște ceainice pictate. În vitrină mă aștepta un opaiț vechi de lut, ca și în Talhak.

Hei, păpușă, stai jos în spatele draperiei de nuntă pe cufărul ăsta, o să vină mirele și o să se uite la tine.

Păi, doar plecase! Deci o să se întoarcă repede sau s-a întors?! Mi-am adunat toate puterile și mi-am repetat: „Nu mi-e frică de tine, Cernomord. Cine ești tu, să-mi fie frică de tine?” Deodată mi-am adus aminte că în primele clase îmi era frică de directoarea școlii, o vrăjitoare rea, dar mămica a spus: „Ține minte o metodă bună. Dacă ți-e frică de cineva, imaginează-ți-l pe acest om într-o postură ridicolă”.

Și mi l-am imaginat pe Cernomord mic de tot, ajungându-mi abia până la genunchi. Ia să-l îmbrac eu ca pe o păpușă. Cu pantalonași scurți bleu, cămășuță albă, cravată roșie de pionier o să-i leg la gât. Uite cum mai ești, Cernomordik. Să fii un exemplu pentru toți copiii. Mă uitam la el de sus în jos, dar micul Cernomordik zâmbea obraznic și începuse să-și dea jos pantalonașii. Ce idioțenie! E bătrân, dar se comportă ca un golan tânăr.

De fapt, știu cum e făcut sexul bărbătesc. Ei, nu bărbații adulți, să spunem, ci copiii. Am văzut și eu. La noi, la Vatan, mamele autohtone îi lasă pe copii să se joace pe stradă cum i-au făcut. Mi-am dat imediat seama că lui Cernomordik îi trecuse prin minte să-mi arate micul lui *ciumciuk*, la fel ca al băieților goi, de doi ani… Dar oricum nu reușește să facă nimic. Pantalonașii lui sunt fără curea și închizători. Nu poți să-i deschizi, nici să-i dai jos.

Îi urmăream ironic eforturile, dar deodată, ca în filmul *Alien,* pantalonașii bleu s-au umflat, de parcă din pântecele lui Cernomordik ieșea o creatură extraterestră. Materialul subțire s-a sfâșiat pârâind și a ieșit la suprafață un șarpe negru, uriaș. Capul i se legăna aproape la nivelul feței mele. Am țipat și am închis ochii. Șarpele n-a dispărut. El exista în imaginația mea, dar nu-l puteam băga din nou la loc, prin crăpătura prin care ieșise.

Cernomordik radia. Abia se mai ținea pe picioare sub greutatea șarpelui, se uita mândru când la el, când la mine… Nu știam cum să scap

de vedenie și atunci, deodată, mi-am adus aminte de anecdota idioată a Gulkăi. Am strigat: „Hei, tu! Ai văzut dinții caprei?” Șarpele respingător s-a oprit, s-a zburlit și a luat-o înapoi ca un viermișor, dispărând în pantalonași. Cernomordik s-a pierdut, dar eu i-am dat voie: „Uite, acum scoate-l”. Și-a dat jos ascultător pantalonașii, iar acolo e un vid neted, strălucitor, ca la un cățeluș roz din plastic. Cernomordik s-a tulburat groaznic, eu triumfam. Nu-i venea deloc să creadă că nu e nimic, a pus mâna, pipăia, după care s-a așezat jos și a început să plângă.

Acum mă liniștisem de tot și nu mă mai temeam de întâlnirea cu Zuhur. Simțeam că voi putea să-l resping. Nu vedeam ce se întâmplă în cameră. Auzeam cum femeile râd excitate, fac glume, și mă uitam cu atenție la partea din spate a draperiei de nuntă. Pe dinafară era foarte frumoasă, brodată din belșug cu ornamente viu colorate, dar pe partea mea era cusută o cârpă simplă cu un desen palid. Iată cum arată întreaga nuntă fățarnică. Mai bine ar fi fost să se acopere draperia din spate nu cu pânză cenușie, ci cu un satin negru, de doliu.

Zuhurșo nu și-a făcut apariția. Am stat așa cât se cuvenea, în spatele draperiei – tradiția a fost respectată. A urmat un alt număr al programului obligatoriu. Bătrâna nu mai avea răbdare să-și încerce jucăria cea nouă. Să se laude în fața vecinelor ce lucru frumos i-a dăruit fiul ei.

Mie prietenele îmi povestiseră dinainte – noua mireasă trebuie să arate cum este într-una dintre cele mai importante treburi femeiești. Am fost dusă la bucătăria de vară, unde totul era pregătit pentru examen. Lada din lut cu făină e deschisă. E întins un *dastarhon* din piele, pe care se amestecă aluatul. O oală cu făină, o căldare de apă… Comisia de examinare – vecinele – s-au așezat în jur. Și aici se aflau alde tanti Turtă și Nufăr din partea locului. Turtă de aici era uriașă, pufoasă – asemenea turte se fac din făină albă și se

împodobesc cu tot felul de ornamente. Nu o turtită, ci ditamai turta, plină de cute mai mari și mai mici. Iar tanti cea mică, Nufăr, cu obrajii lucioși, fusese făcută mai mult ca sigur din lut rumen, roșu.

Și acum, păpușă, ia fă-ne niște pâine. Vatra e deja încălzită.

Bine, o să vă arăt. Ce vă dați așa aere? De ce vă prefaceți că chiar vreți să mă puneți la încercare? Nu e nimic adevărat. Eu n-o să trăiesc în casa asta, n-o să fac pâine. Voiam să fac ceva să le vină rău și dracilor. Dar nu am putut. Nu puteam să trec peste respectul față de pâine.

Am întrebat:

— Crescută sau nu?

— Necrescută, fetiță, fă una necrescută, a uguit bătrânica, așa-zisa mea soacră.

Ei, desigur: dacă era să fie crescută, trebuia să așteptăm până creștea aluatul. Și ea nu are răbdare. Mi-am suflecat mânecile și am spus:

— Nu sunt mâinile mele, sunt mâinile lui Bibi-Seșanbe.

Comisia a cotcodăcit aprobator.

— *Ofarin*! E rusoaică fata, dar știe…

Mă învățaseră să coc turte și se pare că de regulă ieșeau bune. Dar acum parcă însăși Bibi-Seșanbe, protectoarea noastră din Talhak a gospodăriei, îmi dăduse mâinile ei. Zburau așa de repede! Au luat cu sita făină din ladă și au cernut într-un castron mare de lemn. Au făcut în movila de făină o gaură și au turnat acolo sare. Cu apă sau cu lapte? Mâinile au apucat singure urciorul cu lapte. Nici n-am apucat să-mi vin în fire, și ele amestecau, cu o lingură mare de lemn, faina cu laptele, au turnat aluat gros pe fața de masă din piele de vacă și s-au apucat să frământe.

— Să fiu eu jertfă în locul tău, a exclamat tanti Nufăr de aici.

Iar mâinile au apucat cuțitul, au tăiat bucata de aluat în porții și au făcut vreo zece pâinici. Și imediat s-au apucat să le întindă cu sucitorul. Vai,

ce mai mâini! Ce turte au întins! Pe aici le place ca turta simplă să fie mare. Dar Bibi-Seșanbe și-a pus o mănușă vătuită, să nu-și ardă mâna de aur, a pus în mănușă prima dintre turte, s-a dus repede la vatră și, cu o aruncătură abilă, a trimis aluatul în bolta încinsă din interior. Apoi a doua turtă. A treia… Le-a pus acolo pe toate, le-a stropit cu apă, imediat a turnat în castronul în care pregătise aluatul niște apă fiartă din urcior, a spălat castronul. Restul de faină l-a șters de pe piele, l-a adunat în pumn și l-a aruncat în vatră, pe cărbuni. Să fie o tratație pentru foc. Și el trebuie hrănit. Și *arvohi*, spiritele strămoșilor, să se bucure și ele de puțină fainǎ.

Cât timp Bibi-Seșanbe se agita așa, turtele s-au rumenit. Le-a scos cu o cociorvă lungă de fier din bolta vetrei și le-a aruncat pe fața de masă curată. Bătrâna a întins mâna, a luat una.

— În numele Domnului milostiv, îndurător, și a rupt în bucăți turta fierbinte.

Comisia de examen a întins și ea mâinile, să guste. Au aprobat și au lăudat. Am luat examenul.

— Bravo, fetiță! *Barakallo*! a spus bătrânica. Răposata Zebo nu știa să facă. Sărmana, nici n-o lăsam la vatră. Mereu i se ardea pâinea.

I se ardea, deci? Ceva s-a frânt în mine.

Abia am răbdat până seara. Porumbița cea bătrână, așa-zisa mea soacră, m-a dus într-o cameră mică gătită – probabil camera nupțială. Dar azi nu mă paște vizita lui Cernomord. Tânărul soț – Cernomord ăsta o fi oare tânăr? – poate intra la soție numai la trei zile de la nuntă – așa e obiceiul vechi, pe care nici Zuhur nu îndrăznește să-l încalce. Femeile nu-l lasă, o să urmărească totul cu agerime. Dar, pentru orice eventualitate, la bucătărie am înșfăcat și am ascuns în sân un cuțit.

Bătrâna a spus:

— Și acum, să ne rugăm, fetiță. E timpul rugăciunii de seară.

— Eu nu mă rog, bunică.

Să mă tai, nu pot să mă adresez ei cum se cuvine – mămică. Ea nu s-a supărat, doar a spus blând:

— Trebuie să te rogi. Trebuie să te supui lui Dumnezeu.

Nu am vrut să mă cert cu ea, dar atunci m-a apucat. Ce mă tot educă ea pe mine cu înfățișarea asta binevoitoare? Mai bine l-ar învăța pe băiatul ei.

— Și atunci, fiul dumneavoastră de ce nu se supune lui Dumnezeu?

A spus la fel de blând:

— El se roagă, respectă toate legile…

— Dar să-i asuprească pe oameni e conform legilor?

— E om mare. Nu noi trebuie să-l judecăm… Dar tu să te rogi, să te rogi, fetiță. Eu și Zebo ne rugam mereu împreună.

Nu mai aveam chef să-i țin piept.

— Rugați-vă singură, bunică.

Porumbița a oftat, și-a întins covorașul de rugăciune și s-a apucat să facă mătănii. Mă uitam la ea și mă gândeam dacă înțelege ce se întâmplă. Înțelege ea oare cine e fiul ei? Dar poate că-i iartă tot ce vrea. Astea sunt, chipurile, treburile voastre de bărbați, noi, femeile, n-avem de ce să ne băgăm peste ele. Lucrul cel mai important e ca în casă să fie bine. Dar ce crede femeia, asta nu interesează pe nimeni…

Nu m-am culcat, am așteptat să plece. Bătrânica a terminat de bolborosit și de făcut plecăciuni, și-a strâns covorașul și a întins mâna după lampa cu gaz ce se afla în nișă. Am implorat-o:

— Bunică, n-o stingeți! Lăsați lumina.

— Trebuie să avem grijă de gaz, a spus bătrânica. Trăim așa vremuri, că acum nu se mai aduce pe la noi…

Și a stins flacăra.

E clar, nu am putut să adorm. Mi se tot părea că Zuhurșo se strecoară la mine în întuneric. Trăgeam cu urechea la fiecare foșnet: oare nu se deschide

ușa? Ca să mă liniștesc, am început să mă gândesc la ceva frumos – Andrei e undeva aproape. Și mi-am imaginat cum o să ne întâlnim…

27. OLEG

Întunericul era de nepătruns, totuși mi-am spus că a venit dimineața, pentru că am auzit cum sus, la suprafață, se deschisese ușa antreului închisorii și imediat sus, deasupra capului meu, în tavan s-a conturat clar o gaură pătrată. Razele care cădeau prin ea luminau cu zgârcenie pereții de pământ ai gropii și mi-am mijit ochii. Chiar și aceste reflexe firave mă loveau dureros peste ochii slăbiți.

— Hei, vecine! Ești acasă?

Mi-am dezlipit pleoapele, am ridicat capul și am distins vag silueta lui Gafur, care stătea pe marginea găurii, privind în jos.

— Cum ai dormit, vecine? Cum te simți? Cum stai cu sănătatea?

Din ton ghiceam că patronul lui e plecat.

— Mulțumesc, prietene. Tu cum o duci? Te odihnești, cred, fără Zuhurșo.

— De unde știi că e plecat?

— Chiar tu mi-ai spus.

Gafur, se înțelege, nu spusese nimic și de aceea a reacționat nedumerit:

— Ei! Când?!

— Azi-noapte, în vis.

— Eeeee, atunci e altceva. Povestește, știu să interpretez visele.

M-am apucat să inventez din mers:

— Păi, uite ce am visat. Tu ai intrat, ai lăsat jos scara și m-ai chemat: „Oleg, ce mai aștepți? Urcă. Zuhurșo a plecat, îți dau drumul”. M-am bucurat, am urcat. Ai spus: „Nu te grăbi, Oleg, e destul timp, nu trebuie să te grăbești”. Ne-am dus în curtea din spate ca să mă spăl, iar un militar te-a oprit: „De ce l-ai eliberat pe arestat? Zuhur o să se supere”. Tu ai răspuns: „Zuhurșo nu e aici, eu sunt acum șeful”. Militarul a luat imediat poziția de drepți și te-a salutat. M-ai invitat la tine, nu în cealaltă cameră, ci în *mehmonhana* care înainte îi

aparținuse lui Zuhurșo, dar acum a devenit a ta. Ai bătut din palme, au dat fuga femeile, au adus munți de tot felul de mâncăruri. Am mâncat și ți-am spus: „Gafur, de ce nu plecăm noi de-aici…”

Gafur părea puțin dezamăgit:

— E un vis frumos, dar nu am ce să interpretez la el. Este dorința ta.

Cu un singur scop, acela de a încheia logic subiectul, i-am propus:

— Și de ce să nu mi se împlinească dorința? Să-mi fi dat drumul.

— Oare dorințele se împlinesc vreodată? a răspuns Gafur și a început să coboare în groapă o căldare legată de o funie.

Da, fraților, ăsta e Orientul. Aici și gardienii filosofează.

Căldarea albă emailată strălucea în lumina ce intra prin gaură și cobora încet până jos. După câteva zile de stat în închisoarea întunecoasă de sub pământ, vasul ăsta cotidian modest mi se părea un obiect de un lux fantastic. E uimitor cât de repede se schimbă reprezentările omului.

— Băieții au mâncat ieri carne, ți-am pus și ție deoparte, a zis Gafur.

În căldare se afla un urcior cu apă acoperit cu o turtă, iar pe ea o bucată mică de ceva ars. Rația mea zilnică.

— Pune urciorul gol, să nu uiți, a poruncit Gafur.

Vasul gol a urcat spre libertate.

— Ia în același timp și căldarea mea, l-am rugat.

Gafur a pufnit:

— În opinia ta, cine crezi că sunt eu? O să trimit pe cineva s-o ia.

— Măcar lasă ușa deschisă.

Aveam în vedere intrarea în cămăruța sub care era săpată închisoarea subterană, *zindon*.

— Nu se poate. Zuhurșo a spus că trebuie s-o închid.

— Ascultă, Gafur, oricum nu e aici. Celorlalți puțin le pasă. Imaginează-ți cum e să stai într-un întuneric absolut…

— Ce importanță are? Oricum nu ai la ce să te uiți.

— Știi, undeva în Elveția este un râu subteran unde cresc pești fără ochi. Albi ca laptele. Nu sunt orbi, dar pur și simplu le lipsesc ochii.

— E o poveste, nu?

— Nu, sărmanii au trăit așa de mult în întuneric, că le-au dispărut ochii. Simt că în curând o să mă transform și eu într-un asemenea pește.

— Bine, a spus el. Fără ochi cum o să fotografiezi?

Ce ciudat, dar scurta noastră vecinătate îi crease probabil sentimentul comuniunii. Cred că dacă Zuhurșo ar fi ordonat: „Spânzură-l pe ziarist”, Gafur nici n-ar fi clipit, ar fi îndeplinit liniștit ce i se ordonase și ar fi dormit fără nicio problemă. Dar pentru că nu venise dispoziția de a mă face să mor de foame, el considera că era de datoria lui să se îngrijească de mine ca de un vecin. Nu e deloc un om rău, e pur și simplu un executant. Odată, când a venit în vizită a treia sau a patra oară – nu mai țin minte exact, succesiunea evenimentelor a început să se tulbure – l-am întrebat:

— Gafur, nu te chinuie conștiința?

— De ce?

— L-ai spânzurat pe omul ăla. Secretarul de partid.

— Zuhurșo a ordonat.

— Dar de executat tu l-ai executat, l-ai omorât pe un musulman. Oare Allah nu a interzis să-i omori pe drept-credincioși?

— Ei, vecine, oare un comunist poate fi drept-credincios?

— Zuhurșo a fost și el comunist.

— Eeee, Zuhurșo…, a zis Gafur și s-a așezat pe vine, fie pregătindu-se de o discuție mai lungă, fie venind mai aproape de interlocutor. Ai văzut

șarpele lui? E un șarpe bun, nu? Puternic. A fost șarpele meu. Când am fost odată la Dușanbe, am fost la grădina zoologică. Ai fost acolo? Atunci mi-am spus: Allah, în mila sa, nu a creat iadul pentru animale. Numai pentru oameni. Dar oamenii au creat iadul pentru animale, este chiar grădina asta zoologică. Am văzut leul. Am văzut și ursul. Și tigrul l-am văzut. Merg în cerc. Oare ăsta nu e iad, să mergi tot timpul într-o celulă de la un perete la altul, în mijlocul rahatului tău? Oare nu e iad să respiri toată viața un aer împuțit? Apoi am intrat într-un loc și l-am văzut pe Mor în spatele unui geam. Încă nu avea nume, era pur și simplu șarpe. Eu i-am spus Mor. Când l-am văzut, mi-am spus: o să-l iau la mine. Tare mai voiam asta. E un șarpe foarte puternic. M-am dus la director, am oferit bani mulți, nu l-a vândut. Muierea aia, care avea grijă de șerpi, am încercat s-o conving și pe ea, nici ea nu a fost de acord. Îi era teamă că o să se afle… De fiecare dată când mă duceam la Dușanbe, mă duceam să-l văd pe Mor. În timpul războiului, când i-am dat afară pe *iurciki*[30] din Dușanbe și am intrat în oraș, m-am dus la grădina zoologică. Știi, geamul ăla s-a dovedit a fi tare gros. Probabil era ceva special. Am tras de câteva ori cu automatul, nu se spărgea…

— Trebuia să fi intrat prin spate, pe ușa pentru angajați.

Fața lui Gafur nu putea fi văzută de jos, dar în vocea lui am auzit în mod clar protestul:

— Ascultă, tu nu înțelegi. Ce, sunt un muncitor care are grijă de animale? Ce, sunt veterinar? Ușa din spate e pentru cei care scot bălegarul.

— Și atunci, cum ai scos șarpele?

— Ești deștept, gândește-te și tu… Dar Mor imediat m-a simțit. Imediat a înțeles că…

Gafur a tăcut. Mi-am dat seama că nu poate găsi cuvintele și am spus:

— Șarpele nu are sentimente. El are sângele rece.

— Nu, știe cum mă port cu el.

— Și tu de unde știi? Nici măcar nu poate să vorbească.

— A recunoscut că sunt șeful.

— Stăpânul?

— Nu, ce spui! Mor nu poate să aibă stăpân. A recunoscut șeful.

— De unde știi?

— Mi-a simțit puterea. M-a respectat.

— Nu prea pricep așa ceva, am spus. Tu, un băiat puternic și, incontestabil, fără niciun ban, i-ai dat șarpele lui Zuhurșo. Și mai mult, nu știu de ce ai ajuns călăul lui. Te-a vrăjit?

— Nu, a spus Gafur. Pur și simplu îl respect. Eram în post la comitetul raional, acolo ne-am cunoscut. Au fost niște neplăceri, m-a ajutat. Mai târziu ne-am întâlnit la Kurgan-Tiub. M-a chemat, m-am dus la el…

Am întrebat:

— Și cum e, îți dă bani mulți?

— Promite.

Cred că nu e vorba de promisiunea de sume mari de bani și nici de recunoștința pentru ajutor. Gafur îl urmează pe Zuhurșo precum puii de gâscă pe Konrad Lorenz. Într-un fel amuzant, cu el a avut loc fenomenul de *imprinting*. Zuhurșo s-a întipărit în conștiința lui Gafur în calitate de șef și acum această imagine nu poate fi distrusă de nicio circumstanță.

Nu știu de ce, și față de mine i se formase tot ceva de genul unei simpatii personale și uneori se apropia de groapă pur și simplu ca să discute. Din păcate, discuția de azi nu a fost lungă. A zăngănit toarta căldării – Gafur a dezlegat funia și a spus:

— Odihnește-te, vecine, nu te mai deranjez.

Am auzit pași deasupra capului. Pleca. Ușa a scârțâit, dar nu s-a trântit și lumina din *zindon* nu s-a stins. Probabil mesajul despre peștii orbi i-a marcat imaginația lui Gafur.

Și-a ținut promisiunea. După un timp, a început să se audă tropăit de picioare, o voce tânără a strigat:

— Hei, corespondentule! Gafur m-a trimis, a zis: „Ia chestia aia”. Ce să iau?

— Aruncă funia.

Emisarul s-a chinuit multă vreme și, în cele din urmă, a zburat în gaură și s-a lovit de pământ un ghem încurcat de funie.

— Capătul funiei, cretinule! am strigat eu cu iritare mânioasă. Capătul!

În zilele în care stătusem sub pământ, nervii îmi slăbiseră mai mult, uram că nu puteam să scap de conținutul blestematului de vas. E adevărat, aproape că mirosul încetase să i se mai simtă și deprinderea asta mă chinuia chiar mai tare decât repulsia pe care mi-o stârnise la început mirosul puturos. Oare o să mă sălbăticesc cu timpul? În libertate nu te gândești la asemenea lucruri. Excrementele părăsesc trupul sub o tufă, în spatele unei uși sau într-un WC de porțelan și imediat le pierzi din vedere; când ești închis, ele stau multă vreme alături, în strânsă apropiere de tine. Cum să spun, în același spațiu limitat. E ridicol să spun asta, dar fecalele deveniseră chiar un obiect de filosofare. Statul în groapă mă făcuse să-mi dau seama că defecarea și tot ce e legat de ea ocupă în viața unui om un loc la fel de important precum antipodul – mâncarea. Privarea omului de posibilitatea de a defeca este la fel de chinuitoare și mortală ca și lipsa posibilității de a mânca…

Zuhurșo știa ce face când ordonase:

— Dați-i de băut omului ăsta, să-i iasă apa pe urechi, și legați-i *ker*-ul…

A rostit fraza asta acum câteva zile, în timpul execuției demonstrative la care adunase toată populația din Voruh, pentru ca fiecare să-și poată imagina clar ce-i așteaptă pe cei care vor refuza să are semănăturile de pe câmpurile lor și să pregătească pământul pentru sădirea macului.

•

Șarpele de pe umerii lui Zuhurșo sublinia solemnitatea manifestării, iar el însuși conducea ceremonia, stând în pridvorul înalt al magazinului – o tribună improvizată. Nu era un alt loc ridicat în piața satului, totuși, alegerea acestui loc se dovedise a fi neintenționat simbolică: tribunul parcă era luminat de spiritul comerțului, deși Zuhurșo, se înțelege, nu remarcase simbolismul ăsta și nu tindea spre el. De o parte și de alta a pridvorului se instalase drujina lui de bandiți. Într-o parte, mai la distanță, se agita posac un mic grup de bărbați.

Ceilalți săteni, bărbați și femei, stăteau vizavi, înghesuiți unul în altul.

Doi călăi de-ai lui Zuhur au tras din grămada refuznicilor pe cel căruia i se menise tortura vezicii urinare. Omul s-a împotrivit. A venit al treilea militar și l-a pocnit scurt cu patul automatului peste rinichi. Refuznicul a fost dus în încăperea magazinului. Îmi dădeam seama foarte bine ce chinuri îl așteaptă, citisem la Suetoniu despre această tortură. De unde aflase oare Zuhurșo de ea? Puțin probabil că-i studiază pe autorii antici.

Călăii l-au luat pe următorul.

— Cât pământ? a întrebat Zuhurșo.

Din spatele lui a apărut Gado cu un caiețel în mână.

— Cum te cheamă?

— Kamolșoev, a răspuns posac refuznicul.

Gado a dat paginile și a spus:

— Trei câmpuri, suprafața generală de jumătate de hectar.

— Butoiul.

Omul a fost dus la un butoi mare ce se afla lângă perete:

— Urcă.

Omul, care se împotrivea, a fost băgat în șuturi în butoiul de scânduri cu două deschizături într-o

parte. Bărbatul scund de statură ieșea din el puțin mai sus de șale.

— Bagă mâinile în găuri.

— Cum? Doar sunt joase, a zis omul.

— Așază-te.

Omul s-a supus. Încheieturile ambelor mâini, băgate prin cele două orificii, i-au fost legate strâns cu o funie. Militarul s-a uitat în butoi și l-a bătut pe cap pe omul care stătea în el.

— Gata. Ridică-te, mergi.

Se dovedise că fundul butoiului era scos. Din el, când cel pedepsit s-a ridicat cu greutate, ieșeau numai capul și umerii, palmele și picioarele.

— Unde să merg?

— Unde vrei. Dacă scoți butoiul, o să te batem.

Legănându-se, omul a pornit împleticindu-se spre mulțime, semănând cu un grotesc „om-sendviș” strâns între două afișe, începuseră să apară din ăștia pe străzile Moscovei. Nu „sandviș”, ci „hotdog în aluat”, a șoptit un glumeț, dar eu eram extrem de indignat de cele ce se întâmplau, așa că nu am apreciat gluma nepotrivită.

A venit rândul altui refuznic. Acesta avea pământ mai mult decât precedentul.

— La călcâie, a stabilit Zuhurșo.

El se distra, trecând în revistă pedepse exotice. Slavă Domnului, Zahhak cel autohton nu se gândise să încerce să dea de mâncare șarpelui său creier de om. Deși, cine știe, se prea poate să-i fi trecut prin minte o asemenea idee, dar îl oprise imposibilitatea tehnică – gura șarpelui nu e dotată pentru supt sau pentru a primi o masă gelatinoasă. A trebuit să se limiteze la mijloace simple, dar accesibile. Ca de obicei, el transforma tragedia în comedie și asta îmi stârnea și o mai mare nemulțumire decât mi-ar fi stârnit, probabil, o cruzime banală.

Doi militari au adus o nuia pregătită dinainte și au ridicat-o, ținând-o de capete la nivelul mijlocului, paralel cu pământul. Bărbatul a fost

trântit la pământ, i-au scos cizmele, i-au ridicat picioarele și l-au legat de glezne de o bârnă improvizată. Tălpile grosolane, acoperite de bătături și crăpături ca o armură de broască-țestoasă, erau ridicate spre cer.

Umanoidul Zanbur, încercând flexibilitatea nuielei, a întrebat:

— Câte?

— Câți ari are el, plus atâta, plus un sfert din atâta și încă puțin. Gado, calculează, a poruncit Zuhurșo.

Gado a verificat în caiet și a zis:

— Treizeci și opt.

Zanbur a ridicat bățul. M-am uitat în jur. Oamenii tăceau, cu privirile posomorâte, plecate. Numai un bărbat roșcovan de vârstă mijlocie urmărea pedeapsa cu o plăcere evidentă și cumva naivă. Probabil era bătut vechiul lui dușman…

Îmi dădeam seama foarte clar că nu voi putea opri execuția, dar nu puteam nici să îndur și să mă abțin. Să-l ia dracu' de neamestec al reporterului! Dacă voi fi laș și voi tăcea, n-o să-mi iert un veac. E inutil să-l rușinez pe Zuhurșo cu vorbele, să fac apel la conștiință. Unii ca el tocmai prin asta se deosebesc de oameni, că nu au conștiință. Dar eu aveam o armă care, dacă nu-l va speria pe Zuhurșo, cel puțin îl va tulbura. Și dacă nu-l va tulbura, măcar îi va da o lovitură puternică în fața plină de fiere.

După ce mi-am înăbușit gândul speriat referitor la pedeapsa care va fi inventată pentru mine, am ieșit, m-am oprit în fața lui Zuhurșo, am îndreptat spre el obiectivul aparatului foto și am apăsat pe declanșator.

S-a înnegrit, s-a întunecat la față, a început să șuiere:

— De ce fotografiezi?

Întrebarea era retorică. Și fără răspunsul meu, Zuhurșo înțelegea foarte bine că e un semn de protest, de dispreț. Înțelegea și faptul că gestul este

unul pur simbolic. N-o să mă lase să plec din defileu, fotografiile nu vor fi niciodată publicate. Deși Zuhurșo, probabil, ar fi fost bucuros să apară în presă pe fondul unui tablou de așa mare efect. Așa se pozau cândva și fritzii lângă cadavrele partizanilor spânzurați. Dar e o ofensă să fotografiez fără permisiune. O ironie. Cutezanță. O crimă grea.

M-am dat la o parte pentru a-l prinde și pe omul pe care-l bătea Zanbur, și am făcut câteva fotografii. Apoi m-am așezat jos și am luat un alt racursi.

Cred că și țăranii, și călăii înțelegeau esența demersului meu. Toți au împietrit, așteptând reacția lui Zuhurșo. A înghețat și Zanbur cu nuiaua ridicată. A împietrit Zuhurșo. Nu putea să ordone să nu se mai fotografieze sau să le poruncească bașbuzucilor lui să-l ia pe impertinent – s-ar fi pus într-o poziție și mai umilitoare, și mai ridicolă. Și totuși, s-a întors. A exclamat:

— Vai, bravo! Corect. Asemenea evenimente mari trebuie fotografiate. Uite, du-te și acolo, fotografiază și de acolo.

Am îndreptat camera spre el, am apăsat din nou și m-am oprit, privindu-i fața. A aruncat două cuvinte spre Gafur, care stătea alături, și, de parcă ar fi uitat total de mine, și-a mutat atenția spre Zanbur:

— Câte ai apucat să dai?!

— Nu am numărat, a spus pierdut primatul.

— Ia-o de la capăt, a poruncit Zuhurșo. Gado, acum să numeri tu. El nu știe.

Gafur s-a apropiat de mine:

— Să mergem.

Era stupid să mă împotrivesc. Dacă l-ar fi luat cu forța pe fotograful agitat, asta ar fi redus la zero impresia de protest. Și am pornit fără să cârtesc după Gafur spre militarii care stăteau lângă perete.

— Așteaptă aici, a mârâit el și a plecat.

Basmacul vecin m-a împuns cu cotul:

— Frate, fă-ne și nouă poze. Și a înțepenit: Ce-i asta?

O voce de femeie, cu un accent imposibil, a cârâit ceva ininteligibil. Prinsese viață ceasul vorbitor chinezesc pe care, înainte de deplasare, îl cumpărasem din piața vietnameză. Vecinul a plescăit din limbă, mi-a luat mâna, a desfăcut cureaua și a scos ciudățenia.

— Oricum nu mai ai nevoie de ceas.

M-a lovit un sentiment mizerabil de neputință. Mi l-a luat ca de la un mort.

Între timp, execuția continua. Zuhurșo s-a mai delectat cu câteva metode arhaice: jugul, pusul în obezi, agățarea de mâinile legate la spate, apoi a luat-o de la capăt. Începusem să nu mai văd din cauza strigătelor și imaginii celor chinuiți. În cele din urmă, torturile s-au terminat. Zuhurșo a coborât din pridvor.

— Să mergem.

Nici nu m-am așteptat că mă va pedepsi în public. Am fost împins în Volga ce se afla într-o parte, între Gafur și Zanbur. Am urcat la palat, iar în curte Zuhurșo a ordonat:

— În *zindon*.

Cu câteva zile în urmă, se încheiase construcția închisorii subterane – *zindon.* În curte fusese săpată o groapă mare cu o adâncime de vreo trei metri, acoperită cu un tavan de lemne cu o gaură în mijloc – în același timp intrare și ieșire. Deasupra gropii fusese ridicată o mică magazie din piatră. Probabil că închisoarea era destinată unor prizonieri extrem de importanți, nu cred că avarul de Zuhurșo ar fi luat un om simplu să-l întrețină, chiar dacă hrana care i se dădea era modestă.

Gafur m-a dus în cămăruța de deasupra *zindonului.* În afară de Zuhurșo, în ea se înghesuiseră atâția bașbuzuci câți încăpuseră.

— Sari în groapă! a ordonat violent Zuhurșo.

Situația devenise extrem de absurdă și umilitoare. Am încercat să-mi păstrez demnitatea

și simțul umorului:

— Dar unde e parașuta?

— Gafur, dezbracă-l și aruncă-l în *zindon*, a poruncit Zuhurșo.

Trogloditul m-a înșfăcat de mână. Am încercat să-mi smulg mâna, dar era puternic ca un taur.

— Stai! O fac singur…

Mai târziu, când mă gândeam în întuneric, m-am învinovățit că am dat dovadă de slăbiciune. Dar pur și simplu nu puteam suporta să-mi imaginez cum o să fiu aruncat cu forța în groapa asta. Simțeam dinainte sentimentul mizerabil de neputință, când primatul o să mă tragă spre gaura din podea. E umilitor. Dar asta era numai jumătate din nenorocire. Să rămân absolut gol în fața ticăloșilor ăstora probabil ar fi fost pentru mine și mai îngrozitor, deși nu mă consider extrem de rușinos. Dar una e să fii pe o plajă de nudiști sau la saună, cu prietenii, alta e să fii în fața unor străini ostili, ironici… Și undeva, pe ultimul plan, a licărit un gând ticălos: și dacă nu am cum să evit groapa, atunci mai bine să fiu jos, îmbrăcat.

— Dă-i drumul, Gafur, a poruncit Zuhurșo. A spus că vrea să sară singur. Nu am nimic împotrivă. Să sară.

Gafur mi-a luat apărarea:

— O să-și rupă picioarele, o să moară în umezeală și frig. Zuhurșo, dă-i scara.

— Bine, să nu sară, a zis conciliant Zuhurșo. Dar nu-i dau scara. Să se dea jos cum vrea…

Am aruncat o privire spre cei adunați și nu am văzut la nimeni compătimire. Numai curiozitate. Unii se delectau cu *tamoșo*, spectacolul. S-a dovedit că e la fel de umilitor să intri în *zindon* ca atunci când ești aruncat acolo cu forța. M-am așezat pe marginea găurii, am coborât picioarele, m-am întors pe burtă… Am atârnat ținându-mă în mâini, agățându-mă de lemnul care marca marginea. Mi-am desfăcut degetele și am sărit. Impactul cu pământul a fost destul de puternic. Nu

am putut rămâne în picioare și m-am prăbușit pe o parte. Se pare că mâinile și picioarele mi-au rămas întregi.

— Hei, ai uitat aparatul foto! Ia-l! a strigat de sus Zuhurșo.

Alături de mine a căzut greu, ca o piatră, aparatul. Dacă aș fi stat în picioare și nu aș fi căzut pe o parte, mi-ar fi crăpat craniul. Sus au început să tropăie, s-a trântit ușa, am rămas într-un întuneric deplin. Era rece în *zindonul* de pământ, ca într-o ghețărie. Mi-am spus că puțin probabil s-o duc mult. N-o să ies viu din groapă. Nu mă lasă Zuhurșo. Nu va ierta jignirea adusă în fața oamenilor. Problema e numai dacă va aștepta până o să cedez chiar eu sau va găsi vreo tortură extrem de vicleană, secretă, se înțelege… Dar ce se întâmplă cu Davron? Oare nu-mi va lua apărarea?

Mai târziu, Gafur mi-a aruncat o plapumă de vată…

Au trecut numai câteva zile, dar am apucat să decad așa de mult, că strig jigniri furioase unui idiot de la țară care mi-a îndeplinit literal rugămintea. Idiotul s-a lăsat pe vine și s-a uitat în gaură:

— Ai spus: „Aruncă funia”.

Situația devenise comică.

— Ei, gândește-te și tu, ce să fac eu cu ea aici?

— Mereu ai nevoie de o funie, a spus povățuitor idiotul. În orice treabă te ajută. Să legi vreascurile, să legi o vacă sau un berbec, dacă s-a rupt ceva, tot cu funia poți să legi…

„Râde de mine sau chiar e un idiot total?”

De fapt, m-am rușinat de iritabilitatea mea neputincioasă. Mai mult, m-am bucurat – procedura mizerabilă, umilitoare se transformase în amuzament. Mai mult! În joc. În comunicare. Într-o aventură pasionantă.

— Ei, și ce-o să facem?

— Nu știu, a spus idiotul. Acum arunc-o tu.

Am luat funia și am aruncat-o. În aer, ghemul s-a desfăcut și a căzut jos, asemenea unui năvod de pescar. Am sărit să nu mă lovească, dar, după câteva tentative eșuate, am propus:

— Asta poate să mai aștepte. Hai să vorbim între timp. Cum te cheamă?

— Tioșa.

— Tioșa, cum ai ajuns tu printre tâlhari?

— Sunt soldat, a răspuns mândru Tioșa. Am un comandant, am un automat, am de toate, nu sunt tâlhar.

— Deci nu-i asupreşti pe consăteni?

— Nu-i asupresc. Consătenii mei locuiesc în alt kișlak. Aici sunt cei din Voruh, oameni proști. Nu-și dau seama de avantajul lor. A venit viața nouă și ei…

Tioșa nu a apucat să-i dea de gol pe cei din Voruh. De undeva din afară s-a auzit:

— Ei, băiete! Unde ai dispărut? Vino repede încoa'!

— Gafur mi-a ordonat…

— Cine e comandantul tău?! Vino încoa'!

Tioșa sare în sus.

— Nu închide! urlu eu.

Totuși, în *zindon* s-a lăsat întunericul de necuprins. Am pipăit plapuma și m-am întins. Întunericul și liniștea, desigur, nu constituie o privare senzorială totală, deși, pentru a-ți pune în mișcare conștiința, și asta e suficient. Deocamdată nu avusesem niciodată halucinații, dar mă întrebam cu groază când o să înceapă…

Înainte însă, am răcit serios. Tusea literalmente îmi irita plămânii, începuse să mă ia slăbiciunea. Nu știu câte zile am stat culcat pe plapumă până în clipa în care chiar am început să am halucinații.

Mi se părea că discută două persoane. O voce suna tare și tăios, cu o intonație caracteristică, poruncitoare. Halucinația îl imita pe Davron. Al doilea interlocutor iluzoriu vorbea încet și

ininteligibil. Probabil conștiința mea nu găsise un prototip potrivit pentru el.

Am remarcat apatic că încă mai aveam capacitatea de a distinge iluzia de realitate și am rămas întins cu fața spre perete, privind reflexul slab ce apăruse deodată pe peretele întunecat de pământ, arătând extrem de natural și convingător. Mai mult, a început să miroasă a gaz imaginar, care ardea în fitilul unei lămpi imaginare.

Vocea lui Davron mă striga:

— Oleg!

Știam absolut precis că e o iluzie și încercam din toate puterile să nu cedez amăgirii. Totuși, n-am putut să mă abțin. M-am întors și am văzut că din gaura pătrată din tavan atârnă o lampă cu gaz „liliac”. Lumina puternică îmi ardea insuportabil ochii care se obișnuiseră cu întunericul, dar am reușit să văd mâna care ținea lampa de arcul subțire.

Cine este?! Nu se vedea fața. Davron? Nu se uitase niciodată în gaură, să se convingă că sunt viu. Undeva, în adâncurile îndepărtate ale conștiinței mele, se ascundea o speranță: el pur și simplu se hotărâse să-mi dea o lecție. Să-mi dea o lecție exemplară. La Kurgan-Tiub m-a prevenit, iar eu, ca răspuns, am spus apăsat, pe silabe: „Tu nu ai nicio răspundere față de mine”. De aceea nici nu s-a amestecat. Până la un moment dat. Oare și-a înlocuit mânia cu mila?!

Din pricina asta, nu e deloc uimitor că mi se năzare.

Am început să mă ridic încet, ca să-l disting pe omul cu lampă, dar „liliacul” a căzut deodată și a zburat în jos ca într-o filmare cu încetinitorul. A căzut într-o parte, flacăra din lampa de sticlă fixată de o rețea de fire tremura panicată. Lampa a căzut la pământ cu o bufnitură și s-a stins. A început să miroasă a gaz.

În întuneric, sus, s-au auzit niște pietricele, iar mai apoi, judecând după sunete, cineva a sărit în

zindon și a aterizat bine pe picioare în mijlocul gropii. I-am simțit clar prezența apropiată. Fără îndoială, era un om viu, nu o halucinație. Davron a trimis pe cineva în groapă.

28. ZARINKA

În semiîntunericul cenușiu m-am cățărat pe acoperiș pe o scară mobilă. La capătul acoperișului se vedea o umbră tulbure. De la apus până la răsărit, sus mereu se ițește un *karavul*, o santinelă, lasă impresia că păzește, dar cel mai probabil doarme.

Karavul nu dormea sau se trezise și, deși m-a recunoscut, a lătrat la mine:

— E?!

M-am apropiat și am spus:

— Zât! O să stau aici.

Nu numai că nu s-a supus, dar a mai și strigat:

— Ei, ce-i?

— N-ai auzit? Valea jos. Asta e locul meu.

— Hei, femeie, ce vrei?

— Dacă n-o să pleci, o să-i spun lui Zuhurșo că te-ai legat de mine.

Karavul, evident, a dat înapoi:

— Soră, dacă o să plec, comandantul o să mă certe.

— Iar Zuhurșo o să-ți taie capul.

— Eeee…, și a pornit-o spre scară, înjurând încet și pășind silențios pe acoperișul de tablă.

M-am așezat la marginea acoperișului și am început să mă uit pe cerul care se lumina deasupra spărturii lanțului muntos. În gură îmi rămăsese un gust scârbos de la numele lui Zuhurșo, care îmi venise de la sine. Ieri încă nu-mi puteam imagina că o să-l rostesc cu ușurință cu voce tare. Dar acum îmi era indiferent. Toate sentimentele se scufundaseră într-un fel de ceață grea, cenușie.

Era a treia zi. Ultima. Mâine se aștepta întoarcerea lui Cernomord. E adevărat, nu știu de ce, mi se părea că nu plecase nicăieri, pur și simplu se ascundea, nu-mi apărea în fața ochilor. Ca monstrul din *Alenkii ţvetok*[31]. Numai că nu unul bun, darnic și mărinimos, ca în poveste, ci rău și

prădător. Îmi imaginam cu o claritate îngrozitoare ce trebuia să se întâmple în noaptea următoare. Cu o asemenea claritate, de parcă se întâmplase cu adevărat. De parcă deja se întâmplase. Nici nu vreau să povestesc, așa de groaznic și respingător era.

Nu, n-o să permit. O să fac ceva, fie lui, fie mie.

Asemenea gânduri îmi trecuseră prin cap încă de acasă, de la Talhak. Probabil fiecare om se gândește la așa ceva măcar o dată în viață. Mă linișteam gândindu-mă – încă neserios – la tot felul de variante. Mă imaginam atârnând cu limba scoasă și ochii holbați și mi se făcea rău. Ce porcărie! Să mă înec în râu, să mă otrăvesc… Nici asta nu e mai bine. O înecată umflată în apă, sau, mai rău, fața înnegrită de la otravă, trupul chircit… Brrr… Respingător. Nu, nu trebuie să plec așa din viață – anostă, neputincioasă, supusă! Mi-am adus aminte de poveștile despre fetele tadjice care-și dăduseră foc de vii. Înainte mă mirasem: oare nu se putea altfel? Să nu te doară când mori. Acum mi se pare că înțeleg. Cum altfel să-ți manifești furia, indignarea, provocarea, nesupunerea? Mă cuprinsese un sentiment ciudat că aceste fete care arseseră sunt surorile mele. Mi-am adus aminte de tabloul *Libertate pe baricade* și mi-am imaginat cum agit o făclie aprinsă uriașă și conduc după mine fetele disperate, neînfricate din tot Tadjikistanul…

Dar mama și Andriușka ne blocau drumul. Și tata la fel. El stătea puțin mai departe, în umbră. De aceea nu-l vedeam, dar simțeam că e aici.

Mama, probabil, încă nu înțelesese nimic sau nu voia să înțeleagă. Ea spunea sever:

— Zarinka, încetează acum să te joci cu focul. Cea mai mică neatenție și, fără să vrei, dai foc la casă.

Am răspuns:

— Bine, mămică. O să mă îndepărtez cât de mult pot.

Dar casa lui Cernomord, credeam eu, e un cuib de șerpi care trebuie ars din temelii. Și cenușa să fie împrăștiată în cele patru vânturi.

— Ce spui! se indigna mama. Locuiesc oameni în casă. Oameni total nevinovați. Te pregătești, cum zici, să-i arzi și pe ei până nu mai rămâne decât cenușa?

Din mulțimea de fete ieșea Zarinka, a doua… nu, a noua natură a mea, și începea să strige:

— Mamă! Nu va da foc la casă. Se pregătește să-și dea sieși foc! Ea pe mine, pe mine o să mă ardă! De ce te gândești la alții și nu la mine?!

— Prostii, spunea mama. Zarinka nu va face niciodată asta. Îi interzic.

Întrebam:

— Vrei să…, nu știam în ce cuvinte să-i spun mamei. Vrei… să-și bată Cernomord joc de mine?

— Doamne, Zarinka! exclamă mama. Apoi zicea: Dar sunt și alte soluții.

— Eu nu am, spuneam.

— Este o soluție! striga Andrei. Omoară-l!

— Andrei, termină cu prostiile, spunea mama. De unde ai mai scos-o și pe asta?

— De ce să te sinucizi?! striga Andrei. Omoară-l pe el! Omoară vipera asta!

Și Zarinka, fricoasa, dădea din cap:

— Omoară-l pe el!

Poate ei au dreptate?

Spuneam încet:

— Mamă…

— Fata mea nu e capabilă să devină o ucigașă, mi-o tăia mama. Asta nici nu se discută.

— De ce?! începea să strige Andrei. De ce dumneata mereu interzici? De ce cu dumneata, e imposibil să discuți ceva?

Tata se apropia, se oprea lângă mama și spunea sever:

— Andrei, nu trebuie să vorbești așa cu mama. Nu trebuie să strigi la mama. Trebuie să-i respecți pe cei în vârstă.

Atunci apărea și Bahșanda și se băga și ea:

— Ei, Vera nu i-a educat deloc pe copiii ei.

— Și tu să taci! striga la ea Zarinka. Pe copiii tăi i-ai speriat ca pe niște șoricei. Se tem de tine ca de foc. În opinia ta, asta este educație?

Tot așteptam ca tata să intervină și să-i judece pe toți, dar el, ca de obicei, tăcea și apoi începea să vorbească despre altceva:

— Zarinka, Dumnezeu ne-a interzis să ucidem. Nu trebuie să omorâm pe nimeni, nici pe alții, nici pe noi.

— Înainte trebuia s-o înveți, cât ai fost viu, se băga din nou Bahșanda.

— Dacă nu trebuie să omori, pe tine de ce te-au omorât? întreba Andrei.

— M-au omorât oameni răi, spunea tata.

— Și de ce oamenii răi pot, iar noi nu?! zicea Andrei fierbând. Noi trebuie să ne răzbunăm pe oamenii răi. Să procedăm ca ei. Altfel rezultă că sunt mai puternici decât noi.

Dar mama spunea:

— Cu oamenii răi legea trebuie să se descurce.

Care lege?! Aici, în munți, există o singură lege, nedreaptă. Și legea asta e Cernomord.

— Mămică…

— Nu, nu și iar nu! spunea mama. Nu suntem animale.

— Mamă, măcar îți imaginezi ce va face cu mine? întreba Zarinka.

Mama tăcea.

Întrebam:

— Mamă, o să mă iubești dacă o să-l omor? O să mă iubești în continuare?

— N-o să-l omori, răspundea mama. Fata mea nu e capabilă să omoare.

Ea nu-mi răspundea la întrebare, iar eu nu o puteam forța să răspundă și nici nu eram sigură că mă voi putea forța s-o ascult.

— Fugi! începea să urle Zarinka. Ascunde-te în munți. Încearcă să ajungi la Kalai-Humb pe poteca

de care povestea Andriușa.

— Prostuțo, spuneam eu, dar tu te-ai gândit că Zuhurșo o să se răzbune pe mama și pe Andriușka, dacă eu o să fug? Și mai sunt și nenea Djorub, tanti Dilbar. Și chiar și Bahșanda…

Bahșanda mai întâi pufnea în maniera ei obișnuită, dar spunea:

— Bine vorbești, fetiță. Bravo.

Voiam să mai spun ceva, dar Zarinka mă împiedica să mă concentrez, începuse să scâncească:

— Nu vreau să mor. Nu vreau să mor.

Strigam la ea:

— Încetează.

Dar ea, e clar, intenționat nu mă asculta. Și asupra mea se prăvălise o greutate extrem de mare, definitivă, de care era imposibil să scap, pentru că luasem o decizie ce nu putea fi anulată…

În acest timp, din spate, de după munte, a apărut o frântură de soare și în față, pe culmile reci, de deasupra mea, imediat s-a aprins o fâșie aurie. Nu voiam să răsară soarele. De ce să facă asta, dacă oricum nu va fi nimic? Dar el totuși a răsărit. Uram soarele. Uram strălucirea îngustă de pe culmi. Este o minciună, o minciună sfruntată, o înșelătorie groaznică, o prefăcătorie sălbatică, insuportabilă. Ce drept are soarele să strălucească vesel și să anunțe că totul în lume e limpede și bine?!! De ce astrul ăsta ticălos promite un viitor luminos?! M-am întors cu spatele și am început să mă uit la muntele de dincolo de râu, spre panta opusă, cenușie, în ceață… Măcar ea nu mințea.

Dar oamenii m-au înșelat. Nenea Djorub m-a înșelat când a promis că ne va adăposti într-un loc sigur. Și Davron m-a înșelat. A spus atâtea, a promis și până la urmă a dispărut.

Am auzit jos, lângă perete, vocea fratelui mai mic al lui Cernomord – tot o viperă, ca și cel mare:

— De ce nu ești la post?

Karavul a răspuns plângăreț:

— Soția lui Zuhurșo a spus să plec. S-a urcat pe acoperiș.

Care soție?! Nu le recunosc obiceiurile și faptul că am stat în spatele draperiei nu schimbă nimic. Nu sunt niciun fel de soție a nimănui!

Jos, vocea viperei mai mici a întrebat cu ironie:

— Acum îți comandă muierile?

— Ei, la naiba! A spus: „O să mă plâng lui Zuhurșo”.

— Bine, o să văd eu, a zis Gado. Nu te teme, nu te voi obijdui.

Capătul de sus al scării a început să se frece de marginea acoperișului – cineva urca. Au început să bubuie pași pe acoperișul de tablă. Deasupra culmii a apărut capul lui Gado. M-am întors, dar oricum am auzit cum el, făcând fierul să bubuie, vine și se oprește în apropierea mea. Mi se pare că mă bucuram chiar de sosirea lui. Eram plină de furie și indignare și aveam nevoie de cineva asupra căruia să le revărs. M-am întors și m-am uitat la el. Era elegant în pantalonii de camuflaj cu desen verde-maroniu și cu tricoul negru. Pe umeri avea aruncat ca o pelerină un *cekmen* negru de lână.

Îl urăsc!

— Ce cauți aici?

Se uita acolo unde mă uitam și eu, la lava încinsă care se rostogolea în jos, pe pantă. Și deodată a spus în rusește, de parcă vorbea singur:

— Ei, se pare că e rece…

Abia după cuvintele lui am simțit cât de tăios e aerul și că mă luaseră frisoanele.

Gado a spus:

— Probabil ai înghețat, surioară.

Și-a dat jos *cekmen*-ul și, cu mare grijă, mi l-a aruncat pe umeri – parcă prinsese o pasăre care se așezase pe acoperiș și uite, acum, acum o să înceapă să dea din aripi. Am întins mâna în spate, am luat *cekmen*-ul de guler, mi l-am dat jos și l-am aruncat. Haina grea, neagră, desfășurându-se, a

zburat spre pământ ca un sinucigaș care s-a aruncat de pe acoperiș.

Nu m-am uitat la Gado, dar am simțit că a tresărit. Totuși, doar a îngăimat:

— Te superi…, și s-a lăsat pe vine în apropierea mea.

Dacă s-ar fi așezat mai aproape, probabil l-aș fi împins pe urmele *cekmen*-ului. A tăcut puțin și a spus:

— Și eu sunt ca tine… Când eram mic… Și mie îmi plăcea înainte să stau pe acoperiș. Nu aici. Înainte era casa veche, acolo urcam. Zuhurșo mă jignea și eu mă urcam pe acoperiș, stăteam, mă gândeam, îmi trăiam supărarea. Eram mic, Zuhurșo tare m-a mai jignit… Pe toți îi jignește. Și pe Zebo a jignit-o. Mereu i-am luat apărarea…

— Tu ai apărat-o?! Ce erou… Am văzut eu cum te târăști pe burtă în fața fratelui tău.

A tresărit din nou.

— Trebuie să-i respectăm pe cei mai mari.

— Uite, știi ce? Valea de aici și respectă-i.

A sărit în sus și pentru o clipă mi s-a părut că o să mă lovească, dar s-a îndreptat, dând de înțeles că i-au amorțit picioarele. Și-a dus mâinile la ceafă, s-a întins, s-a legănat de pe un picior pe altul, dezmorțindu-se, și din nou s-a lăsat pe vine.

— Ești curajoasă. Zebo nu era așa. Tu, probabil, crezi că ești rusoaică, dar oricum ești de-a noastră. Tatăl tău a fost tadjic, deci ești tadjică. Trebuie să înveți puțin cum să te comporți corect. Trebuie să fii puțin mai modestă. Trebuie și să-i respecți pe bărbați. Să discuți corect cu bărbații. Cu respect.

Mă mai și învață, porcul!

— Cum a murit? am întrebat.

Gado s-a mirat:

— Cine să moară?

— Zebo.

— Ei, nu-ți fie frică, a spus el. Dacă faci totul cum trebuie, nu va fi nimic rău. O să te învăț eu. O să te ajut. O să-ți dau un sfat bun…

— N-am nevoie de sfaturi. Răspunde la întrebare.

— Ce întrebare e asta?

Am repetat:

— De ce. A murit. Zebo.

Și-a mângâiat blestemata-i barbă roșcovană.

— S-a îmbolnăvit… Era foarte bolnavă. De ce a luat Zuhurșo o soție așa de bolnavă? Ei, pentru el ce importanță are? Pentru el totuna e! Lui Zuhurșo nu-i plac femeile. Nu-l interesează deloc femeile. Nu are nevoie de femei. Numai de bani, bani, bani. E lacom, e lacom…

Măcar o dată a ieșit din gura lui un cuvânt cinstit. Am spus malițioasă:

— Nu-ți iubești fratele.

— De ce să-l iubesc? El se iubește singur foarte tare. A luat de soție o fată ca tine și nici nu s-a uitat. Nu înțelege chiar nimic. Nu-i plac femeile. Eu nu sunt așa. Eu le înțeleg pe femei. Le respect. Știu ce vor femeile… O să mă îngrijesc de tine…

— Și când te-ai pregătit să te îngrijești de mine?

— O să mai facem un lucru… O să trăiești ca o împărătească. O să mergem unde vrei. Mergem în America, mergem la Paris, mergem în Dubai. O să-ți cumpăr tot felul de rochii, din alea care sunt la modă… tot felul de rochii la modă pe care le poartă soțiile șeihilor arabi… O să mergem în Dubai…

Drept cine mă ia? M-am întors și m-am uitat la el.

— Nu crezi? Spun adevărul. Jur pe pâine. Unde o să mai găsești așa un bărbat? Sau vrei să te măriți cu un rus?

Uite-l și pe ăsta cum se bagă! Încă un pețitor. Îmi era silă că devenise sincer cu mine. Deși, de fapt, mi-e indiferent, pentru că… Într-un cuvânt, îmi era indiferent, dar, ca să-l sperii, am strecurat printre dinți:

— Ce prostii spui acolo?! Pui mâna pe inimă?! Nu ți-e frică? Uite, o să-i povestesc eu lui Zuhurșo

cum ai pus tu mâna pe inimă în fața mea, a așa-zisei lui soții!

El a început să râdă:

— N-o să-i spui. Îl urăști. Tu, decât să-i spui vreun cuvânt, mai bine îți muști limba.

— O să-i spun, am repetat.

— Ei, surioară! Crezi că sunt prost? Crezi că nu înțeleg nimic? Te înțeleg foarte bine. Știu la ce te gândești. Și eu mă gândesc la asta…

— Tu mai știi și să gândești?

N-a băgat în seamă ironia mea și a spus:

— Zuhurșo trebuie omorât.

A rostit asta încet, dar foarte serios.

— Omoară-l, am zis.

— Nu pot, a spus el. Zuhurșo e fratele meu.

— Aaaaa, fratele…, am zis. Atunci de ce mai flecărești?

— Tu să faci asta, a spus el.

Nici nu m-am enervat. Iar ce a zis nici nu m-a impresionat. Oricât de uimitor ar fi, mi se părea amuzant.

— Ascultă, tinere, am spus. Îmi propui să-l omor pe fratele tău mai mare. Și după aceea, ce? După aceea o să mă îngroape de vie în pământ, o să mă omoare cu pietre… Sau cum se procedează aici, la voi, în asemenea cazuri? Iar tu o să rămâi curat și o să arunci prima piatră în mine…

— Nu, a spus el. O să mă însor cu tine. Nimeni nu va afla nimic. Nu e miliție, nu e procuratură, nu e nicio putere. Eu o să fiu puterea aici. O să spunem că s-a îmbolnăvit, a murit. Cine va începe să verifice?

E stupid și ridicol, dar deodată am încercat să-mi imaginez cum va fi asta, dacă va fi. „Zarinka, nici să nu cutezi să te gândești”, a exclamat mama.

Dar Gado a șoptit insinuant:

— Există o bătrână, știe de toate. Am luat de la ea un medicament. E un medicament foarte bun. Nu are gust, nu are miros. Dacă îl pui în ceai,

Zuhurșo nu va observa nimic. O să se ducă la culcare și dimineață n-o să se mai trezească.

M-a cuprins o curiozitate neostoită. Era teribil de interesant să văd cum se pregătește să-l omoare pe Cernomord… De ce el? El îmi propune asta. Și, deși niciodată nu voi lua parte la complotul lui, tare mai voiam să aflu cum gândise totul.

— Uite, bătrâna ta o să spună totul. Nici nu e nevoie de vreun anchetator.

Chiar s-a supărat.

— Zarinka, de fapt nu înțelegi nimic! Cine va îndrăzni să-mi spună mie măcar un cuvânt? Și dacă o să șoptească între ei, n-au decât să șoptească. Pe Zuhurșo nu-l iubește nimeni. Zuhurșo i-a jignit pe toți oamenii. Toți o să se bucure, nimeni nu va pune întrebări. Și bătrâna de fapt nu va spune nimic…

— De ce?

— Bunica a murit.

A omorât-o, lepădătura!

— Să nu gândești de rău, a spus el. A murit singură. Era foarte bătrână.

— E clar, am spus. Dar despre mine ce-o să zici? Era foarte bolnavă? Ca Zebo. Sau pur și simplu foarte proastă.

S-a tras mai aproape de mine.

— Despre tine o să spun: „O să mă însor cu femeia asta”. Te iau de soție.

S-a apropiat foarte mult de mine și m-a cuprins pe după umeri.

— Ia mâna, am zis eu indiferentă.

— Nu te gândi la rău. Eu ca un frate…

— Ia-ți labele blestemate! am început să strig cu o voce străină.

— De ce strigi?

Și-a tras mâinile, dar am văzut că e nebun de furie și că se luptă să se stăpânească.

— Zarinka, de ce vorbești așa? De ce strigi așa la mine?

— Pentru că mi-e silă de tine. De toți îmi e silă! Pleacă.

Se pare că în sfârșit a înțeles.

— *Hai*, surioară. Nu te supăra. Gândește-te. Gândește-te bine…

Și a pornit-o spre scară. Am strigat în urma lui:

— Gado, cum a murit Zebo?

S-a oprit, s-a întors.

— Zuhur a omorât-o.

29. EȘONUL VAHHOB

Și astfel, celui care scrie aceste rânduri nu-i va rămâne nimic altceva decât să ia o decizie la care îl obligă datoria și soarta, dar de asemenea îl obligă și principiile umanismului adevărat. Pentru că nu există nicio posibilitate pașnică de îndepărtare de la putere a lui Zuhurșo, ale cărui acțiuni distrug în totalitate nu numai rânduiala vieții oamenilor pe care Dumnezeu mi i-a încredințat, dar chiar și viața lor, rămâne o singură soluție – alungarea forțată a tiranului nedrept, lucru de asemenea imposibil de realizat, căci orice manifestare a țăranilor neînarmați împotriva conducătorului autoritar va umple defileul de sângele nevinovaților, și de aceea trebuie apelat la măsura distrugerii lui crude, dar inevitabile, la distrugerea fizică.

De multe ori am verificat și răsverificat legalitatea acestei sentințe, comparând-o cu Coranul și cu hadisele pe care le cunosc, constatând cu părere de rău că n-am apucat să studiez prea multe, pentru că până acum îmi vedeam menirea în conducerea morală a miurizilor, nu în soluționarea unor probleme politice, și în concluzie am decis să am încredere în inima mea și să mă adresez lui Dumnezeu în speranța că El îmi va da răspunsul corect.

Dar înainte trebuia să-mi liniștesc mintea tulburată. Stând până noaptea târziu în chilia mea, am început să mă concentrez pe flacăra *cirogului* care se afla în fața mea pe rogojină. Aici, în adăpostul singuratic al rugăciunilor, meditațiilor și gândurilor, nu apelez niciodată la altă formă de iluminat. De la începutul războiului, curentul electric s-a dus, mirosul de gaz mi-e neplăcut, iar priveliștea micului foc viu al opaițului îmi aduce puțină plăcere și, mai mult, mă apropie de

înțelepții Antichității, care nu cunoșteau alte surse de lumină (dacă, se înțelege, nu o luăm în calcul pe cea din care provine înțelepciunea adevărată). E drept că, atunci când mă cuprinde melancolia, vasul de lut grosolan cu fitilul ce iese din el îmi aduce aminte de sărăcia în care am fost nevoit să trăiesc până la sfârșitul zilelor mele și mă liniștește numai faptul că lasă în colțurile chiliei suficient întuneric pentru a mă ascunde în el de necazurile și ispitele acestei lumi…

Curentul de aer rece pătruns prin ușa întredeschisă a făcut flacăra să tremure și să pâlpâie, parcă în ritmul gândurilor mele neliniștite. Meditațiile mele au fost întrerupte de o șoaptă care se auzea din crăpătura întunecoasă dintre ușă și tocul ei:

— Sfinte eșon…

Trezit din gânduri, m-a cuprins nemulțumirea. Lipsa de ceremonie a oamenilor simpli e pur și simplu nemărginită! Nu au habar ce înseamnă timp personal și spațiu personal și, imediat cum apare nevoia de serviciile eșonului, dau buzna peste el fără nicio ezitare, cu aceeași grabă interesată cu care deschid o cutie cu medicamente în casa lor. Dar eu nu sunt serviciul de salvare. Nu sunt telefonul încrederii. Formați zero trei.

— Pentru azi, primirile s-au terminat, am spus eu rece.

Cuvintele mele trebuiau să-l descurajeze pe cel ce stătea afară, dar imediat a găsit un răspuns:

— Mâine poate va fi prea târziu…

Dacă îl goneam pe impertinent însemna să las cutezanța nepedepsită, dar eu voiam să-i dau o lecție bună.

— Intră.

Ușa s-a deschis puțin mai mult, și vizitatorul invizibil a strecurat în chilie un obiect. M-am uitat cu atenție și în semiîntuneric am distins un pachet mare din țesătură dungată. O ofrandă.

— Las-o după prag, am poruncit.

Pachetul a alunecat înapoi în întuneric, iar locul lui a fost luat de o umbră întunecată în care am ghicit silueta grotescă a starostelui satului. Nici acum nu pot să iert lipsa de respect a acestui individ absurd, lipsă de respect mascată de respectul exagerat cu care mă trăsese în prezidiul acelei adunări nefaste. Cu un efort de voință, mi-am înăbușit mânia din ce în ce mai mare – un sentiment nedemn de un înțelept. N-o să ascund, în calitate de stingător, am folosit următoarea considerație: starostele, viclean și intrigant, a apărut la mine la o oră nepotrivită nu pentru că nu s-a gândit, ci pentru că avea un scop în spatele căruia probabil se ascundea ceva important… Și, cât am putut de milostiv, am poruncit:

— Ia loc.

Starostele s-a așezat stângaci lângă prag.

— Mai aproape! am zis, fiindcă am vrut să-i observ expresia feței.

Sprijinindu-se în spate cu mâinile și deplasându-se înainte cu picioarele încrucișate, a făcut câteva mișcări peristaltice pe propriile fese, ca o omidă, și s-a oprit la un metru de mine, cu ochii plecați, în tăcere. Nu l-am grăbit, totuși tăcerea care se întindea devenea necuviincioasă. Opaițul, aflat în fața mea pe rogojină, lumina de jos în sus fața starostelui, transformând-o în masca unui răufăcător dintr-o melodramă ieftină.

— De ce taci?

Umbra de pe fața răufăcătorului a tresărit și el a șoptit:

— Aștept permisiunea.

— Spune.

A început în șoaptă:

— Sfinte eșon…

— De ce șoptești? am întrebat.

— E o discuție secretă… o discuție periculoasă, sfinte eșon. Mă tem să nu tragă cineva cu urechea…

Cel mai probabil era un joc teatral, obișnuit pentru acest fățarnic, deși nu este exclus să se fi temut cu adevărat de ceva; totuși, nu am stat să-i pătrund gândurile.

— Aici nu te aude nimeni, în afară de mine și de Allah. Nu ne obliga să ne încordăm auzul.

Starostele s-a uitat la mine așa de viclean, că mi-a părut rău de gluma mea atât de liberă, care-l pusese în postura de interlocutor cu drepturi egale și am decis ca de-acum să păstrez în discuție o mai mare reținere. Dar el și-a luat acel aer plin de importanță cu care oamenii simpli trec la o discuție serioasă.

— Situația e foarte complicată. Nimeni nu știe cum o să trăim mai departe…

Am întrerupt introducerea solemnă:

— Pentru asta ai venit?! Să-mi spui ce știe orice copil din kișlak? Vorbește scurt și la obiect.

Starostele a fost obligat să lase la o parte grimasele și a început să vorbească repede:

— S-au pregătit să încalce interdicția dumneavoastră. Dumneavoastră, sfinte eșon, ați binevoit să puneți o interdicție: Zuhurșo e puterea, interzic să atentați la viața lui. Și ce să vezi? Acum tinerii se revoltă. Spun: eșonul nu e conducătorul nostru. Noi știm mai bine, zic ei. Și mai spun despre dumneavoastră niște cuvinte, că nu îndrăznesc să le repet. Vor să dea totul peste cap. Nu ascultă de bătrâni, nu-i respectă. Pe mine, *asakol*, nu mă respectă, nu recunosc puterea mea. Acum o să facem noi rânduiala, spun. Au făcut rost de undeva de arme, nici nu știu unde le-au ascuns. Spun că o să-l omoare pe Zuhurșo…

Dacă el se baza pe faptul că mă va uimi sau speria, s-a înșelat – voluntari binevoitori mă informează despre tot ce se întâmplă în sate. Mai mult, nu e greu de înțeles de ce *asakol-ul* din Talhak a venit la mine sub protecția nopții.

— Așa deci, te temi că-ți vei pierde puterea.

— Nu! a strigat starostele. Nu-mi fac grijă pentru mine. Mi-e frică de sânge. Am venit acasă din cauza războiului, iar acum și aici începe războiul. Mi-e teamă de vechile noastre tradiții…

Asakol-ul apreciase corect situația și urmările ei și, în ciuda faptului că grija pentru tradiții suna paradoxal în gura acestui lumpen și renegat, a trebuit să recunosc justețea temerilor lui:

— Probabil ai dreptate… Dar totul se va întâmpla cum va hotărî Allah. Și nouă nu ne stă în putere să schimbăm nimic.

— Știu cum poate fi evitată nenorocirea, a spus repede starostele și a tăcut, așteptând permisiunea de a continua.

Am coborât o clipă pleoapele, iar el a reușit ca, în lumina săracă a *cirogului*, să prindă acest semn.

— Nu vă supărați, *muallim*, dacă o să spun ceva greșit. Eu, vă rog să mă scuzați, îmi aduc aminte puțină istorie. Înainte au fost vremuri la fel de grele. Și bunicul dumneavoastră, sfântul eșon Hodja, ca să iasă din situația dificilă, l-a pus pe bunicul meu Said comandant revoluționar în Kalai-Humb. Totul a ieșit foarte bine…

— Țin minte ce a făcut eșon Hodja, fie sfânt mormântul lui. Unde bați?

— Dacă strămoșilor noștri le-a ieșit, poate și nouă să ne iasă, a rostit el și a tăcut, cu privirile îndreptate modest în podea.

În cele din urmă, intenția lui a ieșit la suprafață: să-l sperie pe eșon cu o revoltă sângeroasă, iar acela probabil va accepta cu bucurie orice modalitate de a preîntâmpina tulburările… M-a amuzat simplitatea acestui om absurd, care credea că e mare șmecher. Chiar am zâmbit disprețuitor:

— Puțin probabil că Zuhurșo va dori să-ți dea ție… tronul.

Starostele m-a privit în ochi direct, cu înțeles:

— Eu decid problema asta.

Deci iată de ce a apărut și a jucat comedia, amestecând ficțiunea cu realitatea. Zuhurșo îl

trimisese! A vrut să mă pună la încercare. Oare nu complotez pe ascuns împotriva lui? Oare nu ascund în sân o piatră? Un singur lucru rămăsese neclar – de ce provocarea era așa de stângace și primitivă. Mi-am reținut mânia ca să-l fac pe staroste să se exprime mai clar.

— Rezolvi problema? Aaa, acum ești un om apropiat lui Zuhurșo și știi să-l convingi. Totuși, el nu e așa de simplu, precum… precum unii eșoni.

În cele din urmă, s-a uitat direct în ochii mei.

— Nu eu… Munții o să-l convingă. În munți, cu oamenii se întâmplă tot felul de lucruri.

Am continuat jocul:

— Să presupunem… Și uite, e un accident. În opinia ta, ce se va întâmpla după aceea? Oare Gado și Davron o să dea fuga la Talhak, să te cheme în locul lui Zuhurșo? Cum crezi că o să te descurci cu ei? Dar oamenii influenți din Voruh? Doar și ei vor să profite de șansă…

— Oamenii influenți se supun dumneavoastră, o să facă așa cum veți spune dumneavoastră. Nu trebuie să ne fie teamă de Davron. Știu, nu vrea să trăiască aici. O va lua pe fata jumătate rusoaică și va pleca. Cu Gado o să ne descurcăm cumva. E un om slab…

Am zâmbit. O să ne descurcăm? Starostele mă băgase și pe mine în rândul complicilor.

— Bine, să presupunem că o să-ți iasă. O să devii șeful din Sangovar. Și mai departe ce? Care sunt planurile tale? Ce viață te gândești să aranjezi? Ce regim politic? am zâmbit eu. Ce fel de construcție socială?

— Nu am planuri, a zis starostele. Cum o să spuneți, așa o să fie. Voi respecta toate indicațiile dumneavoastră înțelepte.

Infirmul ăsta s-a gândit că mă va atrage în capcană cu lingușeala grosolană! Indignat, am lăsat la o parte prefăcătoria:

— N-ar fi trebuit să-ți aduci aminte de bunicul. Străмoșul meu, fie-i sfânt mormântul, l-a ridicat

pe bunicul tău neînsemnat… Iar bunicul tău neînsemnat, Said, comandantul revoluționar, l-a trădat pe șeih. Oare ai uitat asta?! Ai uitat cum Said trădătorul a trimis oameni să-l aresteze pe eșonul Hodja, fie sfânt mormântul lui: slavă lui Allah, miurizii credincioși l-au prevenit pe eșon și a scăpat de execuție… Dar ai uitat tu oare câți ani eșonul Hodja a fost obligat să se ascundă?

Nu țineam minte foarte bine istoriile de familie și ele, recunosc, nu prea mă emoționau. Probabil, dacă aș fi crescut sub aripa tatălui meu, aș fi nutrit o ostilitate firească față de urmașii maleficului Said săracul, dar soarta mă îndepărtase pe mine, un om de la oraș, educat, de vechile intrigi rurale, care avuseseră loc parcă într-o altă dimensiune, ca și cum aș fi citit despre ele în cărți vechi, lucru care nu m-a împiedicat să le folosesc ecourile.

— Păi, asta a fost în timpul puterii sovietice! Niște timpuri groaznice! a strigat starostele. Said nu din voia sa… I s-a ordonat!

— Și ție cine-ți ordonă să mă trădezi?! am strigat eu cu o voce tunătoare. Sau au ordonat deja? Cine a poruncit să apari la mine cu propuneri murdare? Cu provocări… Oare nu Zuhurșo?

— Nu, sfinte eșon… nu, învățătorule…, a început să bâiguie starostele speriat, mai bine zis, prefăcut. Nu mi-a poruncit nimeni…

— Bine, am spus rece și liniștit. Mâine o să mă duc la Voruh și o să vii cu mine. Și în prezența lui Zuhurșo să confirmi că nu ai primit ordin de la el…

— Caaare… oordin?…

— Tu știi mai bine. Ordinul pe care l-ai primit de la el.

Starostele a fost cuprins de o groază neprefăcută.

— Învățătorule, învățătorule…!

— Liniștește-te, am zis, încercând plăcerea răzbunării, căci îl pusesem pe provocator într-o

situație fără ieșire. De ce te sperii așa de tare, dacă ești curat?

— O să mă omoare! O să mă omoare…

Infirmul a început să se agite, încercând să se ridice și, din stângăcie, a împins cu piciorul opaițul, *cirogul* s-a răsturnat, uleiul a inundat fitilul aprins și flacăra s-a stins. Întâmplarea – cel mai bun regizor – a cufundat scena în întuneric și a încheiat cu efect dialogul apăsător. În întunericul profund, negru, ca sufletul provocatorului, am poruncit:

— Și acum pleacă.

— Învățătorule, nu mă distrugeți! m-a implorat din întuneric starostele. Nu trebuie să mergem la Zuhurșo…

— Pleacă, am repetat. Mâine o să decid cum o să procedez cu tine.

Se auzea cum se tara spre ieșire. Ușa s-a deschis, am simțit că vine de afară aerul rece al nopții, după care s-a închis. Din nou nu mă împovăra prezența nimănui și, stând în întunericul adânc, mi-am continuat meditațiile.

Dimineață i-am poruncit lui Lutfullo:

— Lasă toate treburile și du-te la Voruh. Găsește o modalitate să te vezi pe ascuns cu Gado, fratele mai mic al lui Zuhurșo, și spune-i că eșonul vrea să vorbească cu el. Să găsească un pretext și să vină cât mai repede. Nimeni nu trebuie să știe de ce vine în Talhak.

Numele servitorului meu voluntar înseamnă în traducere din arabă „mila lui Allah” și serviciile lui sunt pentru mine o milă autentică a Celui de Sus, care l-a dăruit pe robul său neînsemnat cu un slujitor așa de isteț și abil. Nu mă îndoiam că Lutfullo va pătrunde la Gado cu la fel de mare succes și la fel de neobservat ca un șoricel care se transformă într-o turtiță plată și, printr-o crăpătură îngustă, cu ușa încuiată, ajunge de partea cealaltă.

Chemându-l la mine pe Gado, doream să mă conving definitiv că el este chiar omul de care

aveam așa de mare nevoie, căci îndepărtarea lui Zuhurșo presupune urmări care trebuie avute în vedere dinainte. După căderea despotului agitat vor începe tulburările, lupta pentru locul lui, care poate fi ocupat de un om și mai crud, și mai greu de condus. Cel mai probabil el va fi Davron, fost ofițer sovietic, brutal și fără milă, ca toți soldățoii, dar care acum se mulțumește cu rolul subordonat de lider militar. Cu un asemenea sfârșit, domnia lui Zuhurșo va fi pomenită ca o perioadă fericită.

Sunt obligat să nu permit o asemenea desfășurare a evenimentelor și să-l caut dinainte pe cel care va reuși să conducă locurile acestea rațional și grijuliu. Se înțelege, Gado nu e prea bine înzestrat pentru rolul de conducător real. Conform caracterului său, e destinat să execute, nu să dea ordine, totuși, în situația actuală, acest neajuns al lui se transformă într-o calitate.

Bănuiesc că, în adâncul sufletului, Gado îl invidiază pe fratele său mai mare, ar fi fericit să conducă chiar el, dar nu se va decide niciodată, pentru că se teme de responsabilitate. Ar fi altfel dacă și-ar asuma altcineva responsabilitatea și i-ar spune cum să facă, s-ar ascunde în umbră și i-ar conduce acțiunile. Dar, între timp, Gado se teme, și pe bună dreptate, că cel care i-ar sta în spate îi va da o lovitură grea. Singurul om în care se încrede în totalitate este învățătorul spiritual, pentru că șeihul nu va atenta la locul lui din simplul motiv că puterea spirituală e mai presus și e o putere mai onorabilă decât cea laică sau militară. Trebuie numai să-i insuflăm lui Gado aceste gânduri, astfel încât el să creadă că sunt ale lui. În asta constă arta principală a puterii – în a conduce nu prin acțiuni, ci prin dorințele supușilor, astfel ca dorințele lor, la rându-le, să le conducă acțiunile…

Gado nu a întârziat să răspundă la chemare și a apărut chiar a doua zi. Îmbrăcat într-un costum negru de oraș și cu o cămașă albă și cravată, după

ce a ciocănit delicat, și-a lăsat în pragul chiliei pantofii de lac cu vârf ascuțit, prăfuiți de la mersul pe poteca de munte, a salutat respectuos, a așteptat să fie invitat și s-a așezat chiar la marginea rogojinii. După ce a deschis un mic pachet, a pus în fața mea o cărțulie cu o copertă roasă, cu caractere arabe imprimate în aur.

— Vă rog să mă scuzați, *muallim*, cărticica e veche de tot…, a spus el nesigur. Nu am reușit să găsesc alta. Am căutat una nouă, dar aici nu e oraș…

M-am uitat la coperta veche. Era o adevărată bijuterie. Orice mare bibliotecă din Teheran, Paris sau Londra l-ar fi îmbrăcat în aur pe vânzătorul ei. Cunoscută prin trimiteri și citate, cărțulia era considerată pierdută, așa că e imposibil să-mi imaginez prin ce minune a ieșit la lumină într-un sătuc de munte uitat de lume.

— Locul e uitat de lume, îndepărtat, nu se aduce literatură nouă…, bolborosea între timp Gado, totuși, după o privire piezișă fugară, mi-am dat seama că știa foarte bine ce fel de ofrandă adusese, dar se prefăcea insistent a fi un om absolut, fie din delicatețe, temându-se să nu mă împovăreze cu valoarea nemaiauzită a darului, fie din nevoia înnăscută de umilință.

Pe lângă ofranda rară, acesta era încă un dar al destinului. Un om inteligent e mai ușor de convins decât unul mai obtuz, iar pentru scopurile mele, rațiunea unui doctor în științe și indecizia sunt o combinație ideală. După ce am mulțumit, am început să vorbesc despre evenimentele curente, cerând părerea lui Gado despre una, despre alta, subliniind la tot pasul cât de mult îi apreciez opinia și, pe neașteptate, am pomenit de Zuhurșo.

— Dar cum o mai duce cu sănătatea stimatul tău frate mai mare?

Gado, fermecat de atenția mea, parcă s-a trezit dintr-un somn dulce și a spus fără chef:

— E sănătos.

— Mă bucur să aud. Totuși, viața unui om e în mâinile Domnului. Soarta e schimbătoare, deși oamenii la vârsta ta încă nu se gândesc la asta. Dar, de fapt… Te-ai gândit oare vreodată la caracterul trecător al existenței? La faptul că viața ta sau a fratelui tău se poate frânge în orice clipă?

A spus nesigur:

— Desigur, uneori m-am gândit… La mine și la Zuhur, de asemenea. Mă gândeam că poate face un accident cu mașina sau la vânătoare cade de pe o stâncă și se face praf…

— Asta ar fi pentru toți o mare durere…

S-a tulburat de tot:

— Pe dumneavoastră, sfinte eșon, nu pot să vă mint… Probabil n-aș fi trist. Zuhur nu e fratele meu bun. E doar după mamă.

— Dar n-ai vrea să moară?

— Nu, ce spuneți, *muallim*! Niciodată!

— Nu trebuie să te justifici. Chiar dacă ai vrut, nu e păcat în asta. Profetul, fie el binecuvântat și salutat de Allah, a spus: „Allah a iertat discipolilor mei gândurile păcătoase care apar în mintea lor, cât timp aceste gânduri nu sunt rostite și nu se transformă în faptă”. Așa se spune în cele șase cărți veridice ale hadiselor… Dar te-ai gândit vreodată ce vei face dacă – fie ca Allah să nu permită asta – se va întâmpla ceva cu Zuhurșo?

— O să-l îngrop cum se cuvine.

— Asta e foarte bine, l-am aprobat eu și am întrebat: Ai putea să iei tu locul fratelui tău și să-i continui cauza?

— Cum așa? Zuhurșo a fost foarte inteligent, puternic…, a oftat Gado, iar eu, uimit de răspuns, am întrebat:

— De ce ai spus „a fost”?

Gado nu a înțeles imediat, dar, când și-a dat seama, s-a blocat:

— Vă rog să mă scuzați, m-a luat gura pe dinainte… Asta în gând… Dar în realitate e viu și nevătămat. Ce să i se întâmple?

Simplitatea lui Gado părea așa de înduioșătoare, că pentru o clipă m-am întrebat dacă nu cumva mă prostește… Dar nu, e mult prea sfios pentru asemenea jocuri. Era o scăpare clasică, inconștientă. Doar nu a fost în zadar toată pasiunea mea pentru psihanaliză și psihologia de adâncime. Mi-am dat seama că Gado, fără să realizeze, s-a dat de gol, și-a manifestat dorințele refulate de a-l pierde pe fratele său și a-i lua locul, și eu nu aveam decât să-l ajut să-și conștientizeze dorințele adevărate.

Pentru mine, era transparent ca izvorul sfânt Cili-ciorciașma. Am vizitat odinioară acest loc sacru din valea Beșkent, unde de sub pământ izvorăsc patruzeci și patru de izvoare și se varsă în același pârâu. Dacă stai pe podețul de deasupra șuvoiului liniștit, se poate vedea cum în apa cristalină înoată încet pești de culoare închisă. La fel se vedea și sufletul lui Gado, îi citisem gândurile ce pluteau ca niște umbre la mică adâncime.

— Povestește-mi despre copilăria ta, l-am rugat. Probabil că tu și Zuhurșo erați prieteni. Probabil fratele mai mare te apăra, te ajuta, te învăța ce știa și el…

— De ce să ne amintim trecutul? s-a posomorât Gado. Acum totul e altfel. Acum Zuhurșo nu mă jignește. Acum a devenit altul.

— Totuși, și tu ai devenit altul. Acum nu mai ești un băiețel care este jignit de fratele mai mare. Poți să te aperi singur. Și la treburi poți să te descurci la fel de bine ca el. Și, cine știe, poate mai bine…

— Nu, nu, *muallim*! Ca el nu pot.

— Nimeni nu-și imaginează de ce e capabil înainte de a începe să acționeze. Nu mă îndoiesc că și tu vei putea să ajungi odată un conducător minunat.

Măgulirea l-a bucurat, dar în zâmbetul de plăcere s-a strecurat tristețea.

— Dar eu nu știu nimic, nu mă pricep la nimic, a zis el trist.

— Mereu se va găsi un om înțelept care-ți va spune ce să faci.

Gado a ridicat capul, încercând să priceapă unde bat. Cu grijă, parcă pipăind cu piciorul o piatră în șuvoiul de munte, a început:

— *Muallim*, poate dacă m-ați conduce dumneavoastră…, dar n-a cutezat să continue.

— Desigur, acum Zuhurșo trăiește, și numai Dumnezeu știe când îi va arăta milostenie, am spus eu insinuant. Totuși, se spune în Carte: „Allah v-a creat pe voi și tot ce faceți voi", iar asta înseamnă că voința Lui este făcută prin mâini omenești și, prin urmare…

Fără să termin, i-am oferit lui Gado posibilitatea de a încheia ideea. Totuși, el a spus doar:

— Învățătorule, sunteți un om sfânt și stați mai aproape de Dumnezeu decât noi, oamenii simpli.

Trebuie să recunosc, m-au pus în gardă cuvintele acestea. Dacă nu aș fi cunoscut naivitatea lui Gado, aș fi putut crede că mă obliga să spun cu voce tare spre ce îl îndemnam. Cu toate acestea, trebuia să verific dacă nu se ascundea oare sub simplitatea exterioară o viclenie rafinată. A trebuit să apelez la o metodă încercată de scoatere la lumină a gândurilor și intențiilor ascunse, un fel de analog literar al testului Rorschach.

Am adoptat un aer gânditor și am spus:

— S-a întâmplat oare să citești cartea lui al-Hisori, *Flori alese din buchetul învățăturilor*?

Gado a dat trist din cap:

— Nu am avut timp. Cât am învățat, am citit manuale, iar acum nu mai e deloc timp de cărți.

— Atunci ascultă. În carte este dată următoarea parabolă. Într-o țară, oamenii duși la disperare de cruzimea țarului de acolo, l-au omorât și au decis să aleagă un conducător din rândul oamenilor simpli. Au spus: „Să punem pe tron un cioban. O să ne conducă și o să ne îndrepte așa cum își paște

turma. Va umple hambarele cum adună pentru iarnă căpițe de fân pentru hrana animalelor”. După un an s-au răsculat și l-au executat pe țarul păstor, spunând: „Ne tunde ca pe oi și ne taie ca pe berbeci. Ne scoate sufletul din noi cu munca grea, de parcă am fi niște boi forțați cu biciul să tragă căruța”.

Au spus: „Las’ să conducă un cultivator de pământ. O să ne hrănească așa cum îngrașă el cerealele. O să reverse asupra noastră tot felul de bunuri, așa cum irigă cu apă semănăturile. Îi va alunga pe hoți și jefuitori cum scoate buruienile din răsaduri”. După un an s-au revoltat, plângându-se: „Ne bate așa cum îmblăciul scutură grânele. Ne taie capetele de parcă taie spicele cu secera. Ne-a luat tot, de parcă a scuturat de pe crengi toate merele și gutuile”.

L-au omorât pe țarul cultivator de pământ și au decis să cheme la domnie un pescar. Au spus: „O să conducă țara spre bunăstare, așa cum conduce barca spre un mal sigur. Obișnuit să stea multă vreme cu undița în mână, va fi liniștit, răbdător și deloc grăbit în decizii”. După un an s-au răsculat împotriva țarului pescar. Au spus: „Ne ține în șanțuri, împiedicați, precum peștii în năvod. Ne alungă din casele părintești așa cum a alungat din stihia natală locuitorii apelor”.

După lungi meditații, au spus: „Nu se poate să încredințăm frâiele unui singur om. O să conducem împreună”. După un an, țara se ruinase și a fost cucerită de conducătorul vecin.

Când am terminat povestea, am întrebat:

— Ce crezi despre parabola asta?

În răspuns speram să se reflecte clar intențiile lui secrete.

Gado și-a plecat privirea:

— Ce lucru îngrozitor e puterea…

Și a început să mediteze despre cât de vicioasă și imperfectă e orice formă de guvernare – de la tiranie la democrație. Vai, ideea uciderii

conducătorului crud nu-l interesa deloc. Mă săturasem de banalitățile pe care le spunea. Mi-am adus aminte de o prorocire întâmplătoare care îmi venise în minte după vizita lui Zuhurșo. Am schimbat tactica și am întrebat:

— Spune, Gado, fata asta, noua soție a lui Zuhurșo…, și iar nu am terminat.

Voiam să-mi verific bănuiala, dacă nu cumva frumoasa cu păr de aur va deveni motivul răfuielii dintre cei doi frați.

— Soția lui Zuhurșo? a întrebat indiferent Gado. E vie. Îl așteaptă pe Zuhurșo. Își așteaptă soțul. Zuhurșo e plecat.

— Ești sigur că se va întoarce? am întrebat.

Gado s-a mirat:

— Sigur. Aici îi e bine. De ce să fugă?

— Poate că trebuie să-i ieși în întâmpinare. Doar nu vrei să se întâmple ceva rău pe drum cu fratele tău. Probabil tu încă nu ești gata… Probabil nu a venit timpul să-ți împlinești dorința…

— Nu știu, *muallim*, a zis Gado. Credeți că trebuie? Dacă trebuie, spuneți-mi, o să mă duc.

— Decide singur, am spus și i-am dat drumul.

Am aflat tot ce doream și chiar mai mult: Gado nu e hotărât. Probabil că nici nu mi-a înțeles aluziile fine. A rămas să așteptăm, deși prea puțin speram ca Gado cel fără inițiativă să aibă curajul să facă o faptă disperată. Nu puteam să-i poruncesc: „Omoară-l pe Zuhurșo” și nu numai pentru că este păcat, o crimă, dar în principal pentru că m-aș fi legat de mâini și de picioare și m-aș fi dat în puterea lui Gado. Se înțelege, niciodată nu mă va învinui public de instigare, și nimeni nu-l va crede, dar eram conștient că, dacă dădeam ordinul, mi-aș fi pierdut puterea asupra lui.

Cu toate acestea, nu era bine să scap șansa potrivită de a-i veni de hac lui Zuhurșo dincolo de hotarele Voruhului. Am început să trec în revistă modalități cunoscute de îndepărtare din viață a

unui om și le-am comparat, hotărând care e mai potrivită în această situație, gândindu-mă de asemenea care dintre miurizii mei e capabil să se descurce mai bine cu o asemenea acțiune tainică și periculoasă. Nu e exclus ca până și vicleanul staroste din Talhak să fie util în viitoarea întreprindere.

30. KARIM DOVLEAC

În casa lui Zuhurșo tai lemne în curtea din spate, fac surcele. Asemenea misiuni comandantul de pluton le dă mereu băieților de la țară. Băieții noștri, din Sangovar, se supără: „Oare suntem mai proști decât ceilalți? Oare suntem tăietori de lemne?” Eu m-am oferit singur. Comandantul de pluton a început să râdă: „Mai aproape de bucătărie, mai departe de instrucție?” Am luat o mutră stupidă, am spus: „M-am săturat de mâncarea de cazan. Poate o să-mi dea să mănânc din cea de casă”. Și băieții au început să râdă: „Ei, Dovleac, mai repede ajungi la stele decât te apropii de ceaunul lui Zuhur. Nu visa să-ți umpli burta”.

Nici nu visam. Speram s-o văd pe Zarinka.

Munca e obișnuită, ușoară. Tai lemne, mă tot uit din când în când în jur, o caut din ochi pe Zarinka. Aud pași, mă întorc – Zarinka iese din casă, are în mână un cofer vechi de aramă, vine spre mine. Îi admir mersul. Pășește ușor, ca o căprioară. Rochia roșie unduiește ca o flacără. Are capul acoperit cu un batic negru, fața îi strălucește ca luna noaptea.

Se apropie.

— Bună, Karim, spune.

Înainte îmi ziceam: voi avea noroc dacă o s-o văd de la distanță. A ieșit mult mai bine. Am avut norocul să stau alături de ea, să discutăm! Zarinka spune:

— Karim, tu voiai să-mi fii soț…

— Da, spun, tare mai voiam. Și acum vreau, dar te-au măritat cu Zuhurșo. Deci nu a fost să fie. Dumnezeu nu a vrut.

— Și dacă s-ar fi întâmplat altfel? Dacă… dacă am fi ajuns soț și soție… Unii de pe aici nu consideră femeia om. Dumneata ai aceeași opinie?

Îmi place tare mult să am o discuție așa de tainică cu Zarinka. E soția altuia, dar oricum

bucuria îmi umple inima, bucuria se revarsă peste margini.

— Nu, spun, la noi nu e așa. La noi, bărbații le respectă pe femei.

— Tu m-ai fi respectat?

— Te-aș fi respectat foarte mult.

Zarinka vorbește cu mine, dar parcă se gândește la altceva, ce numai ea știe.

— Ți-ar fi fost milă de mine? a întrebat.

— Da, spun. Tare mi-ar fi fost milă de tine.

— Și mi-ai fi îndeplinit rugămințile?

— Ți-aș fi îndeplinit toate rugămințile, spun. Te-aș fi ținut pe brațe.

— M-ai fi ajutat?

— Neapărat, spun. În toate te-aș fi ajutat. Aș fi făcut tot ce aveai nevoie.

— Dar acum o să mă ajuți?

— O să te ajut, spun. Neapărat o să te ajut.

Zarinka spune:

— Ajută-mă, Karim. Fă rost de ceea ce te rog.

Îmi întinde *aftoba*, coferul cu gâtul lung:

— Toarnă aici niște benzină. Intră pe furiș în garaj, acolo cred că sunt niște canistre. Sau toarnă din rezervor.

— De ce? mă mir.

— Îmi trebuie, o să-ți spun.

Nu a spus direct, dar deodată am înțeles de ce. Parcă am fost trezit dintr-un somn dulce, eram împins spre marginea unei prăpăstii negre. De ce nu am observat înainte că fața Zarinkăi e înnegurată? De ce nu mi-am dat seama că ochii ei albaștri își schimbaseră culoarea? Mă privește liniștită, atentă, cu niște bucăți reci și cenușii de gheață, dar parcă nu mă vede… S-au risipit cuvintele pe care le știam, nu pot să le adun.

— Nu trebuie să faci asta, spun.

— Ți-e frică să nu murdărești *aftoba*? întreabă Zarinka. Este doar un cofer. Ce importanță are ce pui în el…

— Dumnezeu interzice, zic. Cei care au încălcat interdicția nu vor intra în rai.

Zarinka spune încet, liniștită:

— Nu-i nimic. Mi-e indiferent! Nu-i voi ceda lui Zuhur.

Îmi dă *aftoba*.

— Ia coferul, Karim, spune.

Iau *aftoba.*

— Dumnezeu interzice, repet. Apoi spun: o să te duc de aici.

Mă simt sigur pe mine, iar cuvintele îmi vin singure:

— Cum se întunecă, o să plecăm. La poartă se află Barfak, din satul nostru. O să-i spun ceva, o să inventez, o să ne lase. Este o potecă, numai noi, cei din Sangovar, știm de ea. Ceilalți băieți, care au venit cu Zuhurșo, nu știu, nu le spunem. O să mergem pe poteca asta. Nu am fost, dar se spune că se poate ajunge pe ea până la Kalai-Humb. E un drum greu, femeile nu merg pe acolo, dar tu o să mergi. Tu ești puternică. O să ajungem la Kalai-Humb, o să inventăm ceva. La Kalai-Humb sunt soldați ruși…

Zarinka dă din cap, spune ca o mamă copiilor ei mici:

— Nu-ți pierde capul, Karim, zice. Gândește-te la părinți. O să plecăm, dar ce-o să se întâmple cu ei?

Parcă mi-a rupt aripile. Cad la pământ de la înălțime.

— Da, zic, părinții…

Zarinka spune:

— E gaz în casă, dar arde încet. Dacă e benzină… o să fie repede. Înțelegi?

Înțeleg. Din nou se risipesc cuvintele, nu pot să le adun. Inima îmi plânge în piept cu lacrimi de sânge.

Zarinka spune:

— Karim, ai promis. Mai ții minte?

— Pentru tine o să mor, zic. Dar nu-ți aduc moartea cu mâinile mele.

Ea vorbește încet, fără reproș:

— Și tu, Karim… și tu m-ai păcălit…

Parcă rupe firul subțire de păr care ne-a unit pentru o clipă. Ia *aftoba*, pleacă. Dispare pe ușa casei, ca într-o peșteră, ca într-un mormânt. Mă uit în urma ei. „Bunicule Abdukarim, te implor, ajută-mă. Dă-mi un sfat cum s-o feresc pe Zarinka de moarte, de un păcat groaznic. Spune-mi ce să fac!”

Alături se află trunchiul unui copac uscat. Iau toporul și fac copacul mici fărâme, ca pe un dușman rău.

Iese o femeie din casă.

— Hei, *devona*, ce faci? strigă. Îți arăți râvna? Dacă-i poruncești unui asemenea prost să-și scoată tiubeteica, își taie capul.

Îmi vin în fire, scap toporul, îmi spun: „Bine mă ceartă, prost ce sunt! Nu trebuie să fiu trist, trebuie să mă bucur, să le mulțumesc moșilor răposați și lui Dumnezeu că azi m-au adus în casa lui Zuhurșo. Oare ar fi spus Zarinka altuia ce i-a trecut prin minte? Cine altul ar fi oprit-o?”

Adun repede așchiile, surcelele, le vărs lângă cuptorul de la bucătăria de vară, urc pe acoperișul casei mari. Sus face de pază Ahmad.

— A, Dovleac! Ce-i? întreabă.

— Am obosit, spun. O să mă odihnesc, o să stau puțin cu tine.

— *Hop*, bine, e de acord. Povestește ceva.

— Ce să povestesc? spun. Nu am fost nicăieri.

Femeia aceea iese din nou în curte. Se uită în jur, probabil mă caută.

— În casa lui Zuhurșo muierile sunt obraznice. Ne consideră servitori. Iar pâine, chiar o bucată de turtă, niciuna nu ne aduce.

Ia automatul, se preface că o ochește.

— O să te vadă, îi spun.

— Aaa, zice, las’ să se uite. O să scot și *ker*-ul, o să i-l arăt. Curva, târfa, să se adune viermii în

gaura ei!

Femeia se duce spre cuptor, se uită la lemne, ia vreo două crengi, le aruncă în grămadă. Pleacă.

— Ce ți-a spus soția lui Zuhur? întreabă Ahmad.

— Nu mi-a spus nimic.

— Să nu te joci cu focul. Zuhurșo o să te spânzure de ouă.

— Nu mi-a spus nimic, repet. A întrebat despre fratele ei.

— Și tu?

— Am spus că nu știu.

Limba lui Ahmad e o moară. Dacă începe să bănuiască ceva, o să spună la toată lumea. Ce-a fost, ce n-a fost, inventează el.

Stăm jos. Soarele apune după munte. Umbra vârfului Hazrati-Hasan acoperă curtea. În curând o să se facă întuneric, îmi spun: „Să dea Domnul ca Zarinka să se răzgândească. O să fac de pază toată noaptea, până dimineața, dacă se pregătește să facă ceva, o împiedic, îi iau coferul”.

Aud că jos s-a trântit o ușă. Zarinka?! Nu, o altă femeie iese în curte. Se duce la bucătărie, sub acoperiș, face focul în vatră. Toarnă apă în două *kumgan*, pune *kumgan*-ele pe foc. Stă puțin alături, se duce înapoi în casă. Probabil s-a săturat să aștepte până fierbe apa pentru ceai.

Și Ahmad se uită la femeie.

— Nu le respect pe muieri, spune. Femeile au atâtea vicleșuguri cât mei în sac. Tu ești încă tânăr, nu știi, o să-ți povestesc eu. Scoate *nasvai*, îl aruncă sub limbă. Pe scurt, există o poveste. A fost, nu a fost, trăia un țar, avea o țarină. Tare o mai iubea. Zi și noapte stătea în pat cu ea, ținea în gură sfârcul ei. Dacă țarina se scula să-și facă nevoile, lua un morcov, i-l punea în gură, după care pleca…

Nu ascult ce s-a întâmplat în poveste. Cred că dacă Zarinka ar fi fost țarina mea… Dar am fost separați, Zarinka a ales nu patul conjugal, ci

focul… Disperarea mă sfâșie. Nu pot să stau. Sar în sus. Nu am răbdare să stau, să mor de frică.

— Pleci? întreabă Ahmad. Ei, ascultă până la capăt!

Fac un efort, mă așez din nou.

— Mi-au amorțit picioarele, explic.

Ahmad continuă povestea, eu nu-mi iau privirea din curtea pustie, întunecoasă.

Aud că jos se deschide ușa. Iese cineva, nu se vede de sus. Cea care a ieșit traversează curtea în semiîntuneric. E o femeie. E greu de distins, dar inima îmi bate tare, îmi șoptește: Zarinka! Nu are *aftoba* în mână. „Probabil au trimis-o să aducă în casă apă clocotită”, sper.

Zarinka se duce la bucătărie, intră sub acoperiș. Acoperișul o ascunde pe jumătate vederii: capul și umerii nu se văd, doar poalele rochiei. În semiîntuneric rochia roșie pare neagră. Zarinka s-a oprit lângă vatră, stă în picioare. Lumina vetrei aruncă pe rochie reflexe roșii.

Zarinka se duce în colțul din dreapta al bucătăriei și se așază lângă lada mare de lut. Acum văd aproape tot, acoperișul îi acoperă capul. Zarinka scoate ceva din spatele lăzii, nu pot să văd ce a scos, mai departe de vatră e întuneric. S-a îndreptat – iar văd poalele de la mijloc până la *izorî* ce abia se întrezăresc de sub rochie, și pantofii. Se întoarce la cuptor. Stă în fața focului.

„Nu trebuie să se uite mult timp la foc, îmi spun. Gândurile rele întăresc hotărârea, o iau înaintea rațiunii…” Vreau să o strig, nu mă hotărăsc. Ahmad o să audă, o să-mi facă o faimă proastă: „Soția lui Zuhurșo a vorbit cu țărănoiul”.

Zarinka se apleacă deasupra vetrei. Acum îi văd mâinile luminate de foc. Din mormanul de vreascuri ce se află lângă vatră ia o creangă și aruncă în foc capătul ei.

Mă uit, nu-mi vine să cred.

Zarinka scoate din cuptor creanga aprinsă. Sar în sus, alerg spre marginea acoperișului.

— Hei, Dovleac! Încotro? strigă Ahmad.

Sar pe pământ. Mă uit, văd: Zarinka stă în fața vetrei, rochia roșie arde cu o flacără roșie. Alerg spre ea. Aud: Zarinka țipă. Țipă groaznic, inima parcă mi-e tăiată cu cuțitul. Rochia arde.

Ce să fac?! Văd toată curtea luminată de flacără. În dreapta, pe peretele grajdului, atârnă o pătură pentru cai. Dau buzna acolo, iau pătura grea cu ambele mâini, de pe jordia pe care atârnă, o smulg, dau fuga la Zarinka, întind din mers pătura. Arunc pătura pe ea. Zarinka strigă, se zbate. O cuprind cu ambele mâini, lipesc pătura de ea. Poalele rochiei sunt cuprinse de flăcări. O cuprind mai tare pe Zarinka, o ridic în sus, o pun pe podea. Îmi desfac cămașa, smulgând nasturii, o dau jos dintr-o mișcare, o arunc, îi învelesc picioarele Zarinkăi.

Alături e Ahmad:

— Ce-i asta?! Ce s-a întâmplat?! strigă.

— Dă jos cămașa! strig. Adu apă!

Aud: undeva strigă niște femei.

Oi, *vaidod*! Strigă.

31. DAVRON

Ora douăsprezece și douăzeci și patru de minute. Satul de Sus. La intrare, în dreapta drumului, o cabană cu un pridvor înalt și cu firma „Magoza”, magazin. Ușa e închisă cu un lacăt mare. E normal: viața s-a oprit. Localnicii s-au ascuns prin casele lor.

— Încotro? întreabă Alik.

De la drumul central se fac două ulițe, la stânga și la dreapta. Ordon:

— Oprește.

În spate se oprește GAZ-ul cu militari. Komsomol sare din cabină, vine. Îi dau indicații:

— Trimite un militar în casa cea mai apropiată. Să-i întrebe pe localnici care e situația.

Miliarul se întoarce după șapte minute:

— Am dat roată întregului sat. E pustiu. Numai o pisică am văzut…

Douăsprezece cincizeci. Se întorc cei patru militari trimiși în cercetare. Sunt nepopulate și celelalte case de lângă magazin. Oamenii nu s-au ascuns pentru o vreme, ci au părăsit satul. S-au dus în munți. Problema e dacă bandiții au pornit după ei ori s-au instalat undeva în kișlak. Misiunea mea este, în orice variantă, să aduc înapoi populația în kișlak și să preiau controlul asupra bandiților.

— Mergi drept înainte, îi comand lui Alik.

UAZ-ul se cațără în sus pe ulița șerpuită. GAZ-ul merge după el. Cât vedem cu ochii, în continuare nu e nici țipenie. Alik chicotește:

— Dacă în kișlak nu au rămas oameni, țapul s-a numit singur Abdukarim.

Ca de obicei, hodoronc-tronc. Uneori mă irită foarte tare.

— Ce prostii spui acolo? întreb supărat.

Alik explică:

— E o zicătoare populară, și dă din cap spre stânga.

În poarta deschisă a unei curți goale se află un berbec care se uită sever la automobilele ce trec.

— Hei, Abdukarim! începe deodată Alik să strige. *As-salomu aleikum*, stimabile! Cum merge treaba?

— Termină! răcnesc.

În adâncul curții, în fața casei, e întins un cadavru pe pământ.

— Oprește!

Intru pe poartă. Examinez cadavrul. O bătrână cu gâtul tăiat.

— Le-a părut rău să folosească un glonț, spune Komsomol, care a venit și el.

E clar. În kișlak au rămas numai cei care nu au avut putere să plece pe potecile de munte. Localnicii erau convinși că nimeni nu va îndrăzni să le facă rău bătrânilor. Dar bandiții au dat roată caselor părăsite și i-au omorât pe bătrâni și bolnavi.

Îl instruiesc pe Komsomol:

— Misiune de luptă – distrugerea totală a bandiților. Transmite-le băieților.

Treisprezece zero opt. Se întoarce una dintre iscoade. Bandiții sunt în *mehmonhana* unei case ce se găsește pe ulița din dreapta, pe malul râului. Există o șansă să nu știe de prezența noastră – casa se află la vreo sută cincizeci de metri de locul unde ne-am oprit, zgomotul apei acoperă sunetul motoarelor. Totuși, este numai o presupoziție. Perechea lui a rămas să vadă care e situația.

Treisprezece douăzeci și două. Una după alta se întorc cele două perechi de militari trimiși în cercetare. Nu au descoperit inamici. Prin urmare, toți bandiții sunt concentrați într-un singur loc.

Treisprezece treizeci. Pe ascuns, ne apropiem de casa în care s-au instalat bandiții. Iscoada care a rămas să-i urmărească pe inamici spune că nu sunt modificări. Toți sunt concentrați în aceeași încăpere, nimeni nu a ieșit. Se prea poate să se odihnească sau sunt drogați. Poarta e închisă.

Alături, pe uliță, e parcată Salvarea. Gardul e puțin mai înalt de un stat de om.

Chem un militar:

— Apleacă-te.

Mă urc pe spinarea lui, cercetez curtea. Construcția în care se află inamicul e amplasată în dreapta porții. Singura fereastră dă spre nord-vest. Minunat.

Sar jos, dau dispoziții:

— E nevoie de un suport stabil de un metru înălțime sau puțin mai mare. O ladă, o căruță, ceva… Fazîl, ține obiectivul.

În spinare, ca de obicei, poartă țeava aruncătorului de grenade, iar pe cap o cască audio militară de iarnă.

— Păcat de împușcătură, mârâie Fazîl. Poate e mai simplu să aruncăm o grenadă pe fereastră, apoi tragem cu Kalaș-ul, dacă iese cineva? Pentru siguranță.

— Execută, îl întrerup. Economule.

Nu vreau nici cel mai mic risc. Se poate întâmpla orice și vreunul dintre băieți poate primi un glonț. Nu, animalele trebuie să fie strivite dintr-o singură lovitură. Să fie strivite cu tocul, ca niște insecte otrăvitoare.

Unul dintre militari aduce din curtea vecină o șaretă. Arăt unde să o pună – lipită de colțul din stânga al gardului. Din poziția asta, traiectoria împușcăturii e practic perpendiculară pe geamul de la fereastra *mehmonhonei.* Distanța e de douăzeci și cinci de metri. Militarii blochează roțile. Fazîl ridică clapele căștii, își bagă vată în urechi și se urcă pe suport. Mișcă apoi căruța, sare pe ea – îi verifică rezistența. Își coboară jos țeava de pe umăr, se așază în genunchi, dă din cap spre numărul doi. Cel de-al doilea se chinuie, punând stângaci proiectilul în aruncătorul de grenade.

— Cu șurubul spre tine…, mârâie Fazîl. Ei, e gata odată? Se scoală, pune țeava pe umăr, o

fixează pe partea de sus a gardului. Se uită peste umăr:

— Toți s-au îndepărtat în spate? Că o să-i ard. Și acoperiți-vă urechile… Trag.

Din partea din spate a țevii țâșnește un șuvoi de foc. Sunetul împușcăturii te lovește în urechi. Racheta lovește fereastra. Ora: treisprezece patruzeci și trei.

Fazîl sare de pe căruță.

— Gata! Va trebui să le construim gazdelor o nouă *mehmonhana.*

Din cea veche a rămas doar un morman de pietre. Din bandiți, se înțelege, numai cotlete cu oase. Komsomol și alți doi militari se duc să se uite dacă nu trebuie să facă curățenie. Au țevile pregătite. Curând, Komsomol strigă:

— E în ordine!

Militarul de patruzeci și cinci de ani care se afla lângă el, poreclit *bobo,* bunic, țâșnește de acolo și fuge undeva în spatele casei.

— Hei, Mardon-*bobo*, încotro?!

Acela strigă din mers:

— Să văd dacă nu cumva arde fânul în curtea din spate.

Militarii râd, îl ironizează:

— Moșule, poate ți s-o fi aprins ceva lichid în stomac…

După o clipă, Mardon-*bobo* mă strigă:

— Davron! Vino încoa'!

Militarii râd în hohote.

Pornesc spre curtea din spate. Aproape lipită de ruinele *mehmonhonei* se afla o micuță construcție gospodărească. O magazie sau un grajd. Pe poarta deschisă iese în patru labe un om în camuflaj. Se târăște prin curte. E clar, are contuzie. Nu mă vede. Orbire temporară.

Păi, ăsta e Rauf! Viu! Ce făcea în magazie? Și-o freca? L-am fi putut rata, dacă nu s-ar fi trezit Mardon-*bobo*. Îi dau un șut lipitorii.

— Scoală.

Cade la pământ, se ridică din nou puțin și se târăște. Vine Komsomol, scoate pistolul.

— Trebuie să-l lichidăm. Că a rămas singur, nici în car, nici în căruță…

Îl opresc:

— Lasă-l. Îl omori, și ce faci? În primul rând, în starea asta nici nu înțelege că este împușcat. E eutanasie, nu execuție. În al doilea rând, dacă tot îl executăm, să fie înaintea unității. Ca bandiții să simtă despre ce e vorba. Te-ai prins? Uite care-i treaba… Încă nu am spus nimănui, ție îți spun primul. Zilele astea o să plec, definitiv. O să rămâi șef. Dacă vrei. Într-un cuvânt, învață cât mai ai posibilitatea.

— Învăț, răspunde Komsomol și, luându-și elan, îi dă un picior lui Rauf în coaste.

În magazie am descoperit un băietan. Bătut, tăiat cu cuțitul, și el plin de contuzii, mai mult mort decât viu. Ordon să i se acorde primul ajutor. Să-i facă un Promedol din trusa medicală, să fie tratate tăieturile cu antiseptic, să fie bandajat. E inutil să-l luăm la întrebări.

— Acum nu pricepe nimic. Va trebui să așteptăm până când își va veni în simțiri, îi spun lui Komsomol. Fără el, puțin probabil că vom afla unde se ascund locuitorii. De fapt, instalează-i pe militari în casa vecină.

Dimineață, cu mintea clară, iau o decizie: să aflăm unde se află localnicii sau să așteptăm să apară singuri, nu are niciun rost. Bandiții sunt anihilați, restul nu e treaba mea. Chiar azi o să mă întorc la Voruh. Va trebui să-l iau cu mine pe băiatul rănit. Nu pot să-l las singur, iar când se vor întoarce consătenii, nu se știe.

Șapte zero cinci. Ies în curte. Îl găsesc pe Komsomol la bucătăria de vară de sub acoperiș. Face farmece deasupra cazanului care se află pe vatră.

— Faci gris pentru militari? întreb.

— Un medicament. Ieri am scotocit prin case, am căutat cu ce să ne umplem burțile. Am mâncat nu știu ce prostie. Noaptea a început. Au diaree, varsă, au temperatură…

— Câți?

— Toți. În afară de Mardon-*bobo* și Alik.

— Și pe mine de ce nu m-ai trezit?

Își desface mâinile. Înțeleg: voia să preia rolul de șef. În orice caz, plecarea de azi se contramandează.

— Cum sunt cei răniți?

— Băiatul își revine. Rauf nu scoate niciun sunet.

Băiatul stă într-o cămăruță, sprijinit de perete. Dă din cap. Vorbește cu greu. Se plânge mereu de dureri de cap. Prin bandaje iese sânge. În concluzie, din bâiguiala lui incoerentă se conturează următorul tablou.

Conducătorii din kișlak nu se îndoiau că Zuhur se va răzbuna pentru moartea bodyguardului. Au decis să acționeze cum făceau de obicei în trecut. Știu din poveștile bătrânilor. Acum vreo șaptezeci de ani, s-au ascuns de roșii și de basmaci. Există un defileu în apropierea kișlakului a cărui intrare nu poate fi găsită de niciun străin. Din cuvintele băiatului, e un refugiu ideal. Apă, peșteră unde poți să faci focul, fără ca, prin fum, să-ți dai de gol poziția. Și alte elemente de confort. Unde se află? Nici Rauf n-a scos asta de la băiat, oricât s-a străduit. Nici n-am întrebat. Puțin îmi pasă. Las să stea veșnic în ascunzătoarea lor.

În satul pustiu au rămas cinci băieți. Nu s-au dus cu ceilalți din mândrie. Din nevoia de a se opune. S-au instalat la intrarea în sat cu puști de vânătoare și două automate luate de la bodyguarzi. Firesc, nu au putut să țină piept mult timp *dușmanilor.* Unul dintre băieți a reușit să fugă. Trei au fost uciși. Unul e rănit. Pe el l-a torturat Rauf…

Intră Komsomol cu o ceașcă de băutură fierbinte. Bunicul sau bunica lui vindeca prin

intermediul ierburilor. A prins și el ceva. Îi întinde cana băiatului:

— Bea.

— O să supraviețuiască după licoarea ta? întreb.

Râde:

— Cum i-o fi.

I-a fost bine. A salvat și băiatul, și secția. Nu e sigur că militarii ar fi putut supraviețui fără tratamentul lui. Câteva zile au avut diaree, au delirat, au gemut… A cincea zi – pe opt aprilie – s-au întremat cât să se poată urca în GAZ și să suporte drumul spre Voruh.

Treisprezece treizeci și două. Intru în curtea cazărmii. Într-o săptămână, cât am lipsit, piața s-a murdărit serios. Peste o oră adun trupele și le explic cum să păstreze ordinea și disciplina. O împușcătură va face explicația mai clară.

Militarii îl aruncă pe Rauf, legat, din bena camionului. Komsomol propune:

— Trebuie să-l închidem undeva. Ne spălăm după drum, mâncăm puțin, ne odihnim nițel și ne ocupăm de el.

— Bine, sunt de acord.

— Zuhurșo are un *zindon.* Putem să-l aruncăm acolo. Și fără pază nu poate să fugă.

I-o tai:

— Nu e teritoriul nostru.

În concluzie, îi permit să-l închidă în căsuța transformatorului, amplasată la vreo treizeci de metri de cazarmă. Ușă de fier, pereți groși fără ferestre. Se crede că sursele de înaltă tensiune sunt periculoase pentru sănătate. Totuși, pe Rauf nu-l pândește nici leucemia, nici tulburarea funcției sexuale, nici măcar căderea părului. Nu e curent în transformator. Liniile de curent electric din defileu sunt distruse.

Komsomol și doi militari îl duc pe Rauf. Banditul se întoarce. La gabaritul lui, are o voce uimitor de subțire. Piuie:

— Davron, să mor eu, dacă ies, o să-ți beau sângele picătură cu picătură…

— Ia te uită ce romantic ești, îi răspund.

I-au mai rămas de trăit numai două ore.

— Pune de pază, îi strig în urmă lui Komsomol.

El, fără să se întoarcă, mă salută: se face.

Treisprezece patruzeci și cinci. Mă îndrept spre apartament. Sunt plin de praf, asudat, trebuie să-mi schimb lenjeria. Abia am dat-o jos pe cea murdară și am pus-o pe cea curată, că bate cineva la ușă. Informatorul meu. Îl cheamă Buri – în uzbecă, lup, dar firea și aparențele sunt de vulpe. A venit raportul despre perioada din urmă.

— A, Davron! Cum ai ajuns? Cum stai cu sănătatea…

Și celelalte aiureli. Nu suport maniera asta.

— Nu mai trage mâța de coadă. Raportează care e situația.

— Situația e normală.

— Evenimente?

— Nu au fost evenimente. Totul e bine.

— Zuhur?

— Și el e bine. Numai că probabil e trist.

— De unde asta?

— I-a ars soția.

Nu pricep imediat:

— A cui soție?

— Soția lui Zuhur.

— Hamidov, nu spune prostii. Explică-mi clar, ce înseamnă a ars?

— Și-a turnat gaz pe ea…

— Probabil l-a vărsat din întâmplare.

— Nu, cum din întâmplare? Și-a dat foc intenționat.

Nu am absolut nicio emoție. Probabil reacția întârzie. Sau moartea lui Sangak a golit rezervele și nu s-au format altele noi.

— Trăiește?

— Trăia. Acum nu știu. Ei nu spun.

— Și Zuhur?

— Probabil e trist.

Totuși, apar sentimentele. Încet, greu. Nu părere de rău, nu sentimentul vinovăției. Furie. Zuhur a încălcat înțelegerea. „N-o privesc în față, nu intru cu ea în aceeași cameră…” M-a înșelat. A intrat. Iar ea n-a suportat violența.

Mă scol, îmi pun roba, îmi trag ghetele. Pun în toc pistolul. Pe drum, vulpoiul mă părăsește. Intru în curte. În ușă e mama lui Zuhur.

— Unde e?

— Nu se poate. E păcat să intre străini în jumătatea femeilor.

— Unde este?

O dau la o parte pe bătrână, deschid ușa din dreapta. Ușa din stânga. E o cameră goală. Ușa din față. O deschid. Aici?! Un tavan scund. Semiîntuneric. Un opaiț de lut care arde. În colțul din dreapta al camerei e un pat acoperit de un polog alb. Mă apropii, îl ridic ușor. Zarinka. Gradul arsurii? Doi, trei? Câte procente sunt arse? La peste treizeci, oamenii nu supraviețuiesc. Trag cu grijă la loc pologul. Ies. Închid încet ușa după mine. Bătrâna șoptește o rugăciune, oftează.

— Unde e Zuhur?

— Zuhurșo nu e acasă. Zuhurșo a plecat.

Minte. Îl apără pe fiu-său. Cineva a informat că am venit. Se ascunde. Urc la etaj. Iau la rând încăperile. Zuhur nu e. S-a ascuns. În biroul său? În magazie? În garaj? În grajd?

Ies. Mă duc în cabinet. Dau un picior într-o ușă, în alta. E pustiu. Mă duc în garaj. În dreapta e țarcul cu plasă. Șarpele boa se încălzește la soare. Îl ochesc în cap. Trag. E în ordine! Am nimerit din prima. Șarpele se zbate, se zbuciumă, dar știu că e mort.

Se deschide ușa din poarta magaziei. Gado. Se uită. Tăcut, apatic.

— Unde este?

— S-a dus în munți, la vânătoare…

Mă duc în garaj. E gol. Mă întorc la Gado.

— Unde sunt mașinile?

— Zuhurșo a luat tot. Și-a dus garda de corp.

— Tu de ce n-ai plecat?

— M-am îmbolnăvit.

Minte. Mi-e indiferent de ce și pentru ce. Mă uit la ceas. Paisprezece și zece.

— Zokirov!

Militarul vine alergând de la poartă.

— Dă fuga în kișlak, ia mașina. Găsește o furgonetă, în cel mai rău caz, un camion. Iute!

Fuge. Spun:

— Gado, poruncește să pună două canistre de rezervă. Să ajungă până la Kalai-Humb. O duc la spitalul militar.

Intru în casă. O găsesc pe bătrână.

— Pregătiți-o. O duc la spital, la Kalai-Humb.

Bătrânica începe să bâiguie:

— Nu trebuie, n-o s-o ajute în oraș… Trebuie în Talhak, la bătrâna Hatti-momo. Ea știe. Ea o s-o vindece…

— Cine este asta?

— O femeie știutoare, *hotun.* La noi, în Voruh, a fost la fel o *hotun* puternică. Acum nu mai e, a murit. Nimeni nu mai știe cum să vindece. Hatti-momo știe.

Și-a ieșit din minți bătrânica… Și deodată parcă sunt trăsnit de un fulger. Îmi aduc aminte: în camera în care se află Zarinka luminează nu o lampă, ci un opaiț vechi. Este un semn. Am trecut cu vederea. L-am ratat. Este un indiciu! Foc. Arsuri. Un lucru vechi. Primitiv. Bătrânesc. Indicație clară spre bătrâna tămăduitoare. Și dacă nu e un semn, ci o pură întâmplare?

O să arate zarurile. Scot din buzunar săculețul cu zaruri. Încerc să ghicesc. Orice număr par – opaițul nu e semn, pur și simplu un obiect obișnuit. Trebuie s-o duc pe fată la Kalai-Humb. Orice număr impar – opaițul este un semn. Trebuie s-o aduc pe tămăduitoare la Voruh.

Mă așez pe vine, arunc zarurile chiar pe covorul întins pe jos. Cinci și doi!

Adun zarurile, mă ridic.

— M-ai convins, mamă. Dar Zarinka nu va suporta drumul. O aduc aici pe tămăduitoare.

— Hatti-momo e tare bătrână, slabă. Nu va veni.

— Va veni. Dacă nu va veni cu binele, o bag în sac.

— Nu se poate cu forța, bâiguie bătrânica. Musulmanilor le e interzis să procedeze așa. Dacă o iei cu forța, tămăduirea n-o să fie posibilă.

— Bine, o conving eu cumva.

Aștept. La paisprezece treizeci și șapte, Zokirov aduce o mașină. ZIL-80. Ordon să se încarce în remorcă cele două canistre de rezervă. Mă urc în cabină.

— Să mergem. La Talhak.

Șoferul se miră:

— Dar fata? Ați spus că o ducem pe fată…

— Mergi.

Paisprezece patruzeci și cinci. Coborâm pe uliță, spre piață. Aud că în apropiere bâzâie un elicopter. Strig la șofer:

— Stai!

Oprește. Sar din mașină. În nord-vest, de dincolo de munți, se ridică un elicopter. Zboară la mică înălțime. Strig la șofer:

— Ai o cârpă? Dă-o încoa.

Scormonește sub scaun, îmi întinde o bucată murdară de ulei.

— Asta e tot? Nu mai ai nimic? Dă-mi manivela ta.

Iau manivela, sar în camion. Înfășor capătul scurt al instrumentului de fier în cârpă. E puțin. Îmi dau jos scurta, îmi smulg cămașa și o înfășor deasupra cârpei, trag cu greu peste cot mânecile și le leg, să nu zboare. Desfac capacul uneia dintre canistre, mă aplec peste bordul camionului, torn benzină peste măciulia din cârpe. Mă urc pe acoperișul cabinei. Scot din buzunarul pantalonilor

bricheta. Aprind. Agit făclia deasupra capului. Cârpele scot un fum gros.

O să mă observe? Continui să semnalizez.

M-au văzut! Elicopterul coboară. Sar de pe acoperiș în benă, arunc făclia înapoi, pe drum. Îmi pun roba și mă urc în cabină.

— Acolo! Repede!

— Dar manivela?!

— O iei pe drumul de întoarcere.

Merge spre partea de sud-vest a pieței. Elicopterul e unul cu două locuri, de camuflaj; coboară. Portiera se deschide și coboară un bărbat în uniformă de campanie. Oare e Iastrebov?! În ordine! Cu el o să mă înțeleg. Cu el o să fie ușor. Se îndreaptă spre mine. Mă duc spre el.

— Salut, Davron. Ce faci așa, pe Robinson pe insulă? Am fi aterizat și fără semnalele tale. Veneam la voi. Voiam, înțelegi, să vă vedem, să ne uităm cum merg lucrurile…

Minte sau nu? Mi-e indiferent. Spun:

— Ai venit la timp. Nici nu-ți imaginezi cât de la timp…

— Cum să nu? îmi imaginez. Simt de la distanță că e nevoie de mine. Bunul vrăjitor Iastrebov.

Mă forțez să zâmbesc. Nu-mi arde de mândrie. Prind ideea:

— Și poți să faci o minune?

— Poruncește.

— Trebuie să transportăm o fată. La Talhak.

— Ce-i așa de slăbuț? Iar eu credeam că mă rogi ceva serios… Desigur, pot s-o transport… Totuși, nu prea arunci așa cu minunile. Păstrează-le pentru o ocazie specială. Mai ales că văd că ai un mijloc de transport…

— E o ocazie specială, spun. Nu se poate mai specială.

— Tu știi mai bine. Înțelegi tu, combustibilul e pe sponci. O să mă mănânce ăia de la aviație pentru cheltuieli suplimentare. Am promis că nu merg departe.

— Convinge-i pe băieți. O să-i răsplătesc. Nu acum… Peste câteva luni. Pentru fiecare litru de kerosen, un litru de vodcă.

Fluieră:

— Măcar îți imaginezi cât ardem? Dus-întors, echivalentul în vodcă ajunge să keroseniți tot anul… Dar ce fată e asta? Merită asemenea fapte de eroism?

— E soția lui Zuhur.

— Aaaa, fetița asta… Am văzut-o. Frumoasă. O duci pe frumoasă la părinți? Zuhurșo nu va fi gelos?

— Trebuie s-o salvăm. Are arsuri. Gradul trei.

— Ce spui! Ei, mă lași? Gradul trei, și de ce o duci în kișlak? Ce, au deschis acolo o clinică israeliană? Davron, vino-ți în fire. Nici la Kalai-Humb, la spitalul militar n-o s-o salveze… Ascultă, am medicamente în elicopter. O să-i facem un Promedol, măcar îi mai luam din durere. Dacă e să fim raționali, trebuie, desigur, o doză ca să adoarmă și să nu se mai trezească. De ce să sufere fata degeaba? În orice caz, cum o dai, n-o să supraviețuiască.

— O să supraviețuiască. Este o șansă.

— Nu mai spune! Nu știu, nu știu… Ei, și ce spune soțul nefericit?

— A plecat la vânătoare.

— El știe ce s-a întâmplat cu nevastă-sa?

— Știe.

Se gândește o clipă. Are ceva în vedere.

— Și tu, prin urmare, un prieten dezinteresat, binefăcător, salvator și așa mai departe… ei, da, ei, da… Te rog să mă ierți că vorbesc așa, neceremonios… Din prietenie o spun.

Inspir adânc. Expir încet. Vorbesc liniștit:

— Nu de mine este vorba. Ajută-mă, o să-ți rămân dator. O să fac tot ce spui.

Tace. Întreabă:

— Te-ai gândit înainte să promiți?

— M-am gândit.

— Ai grijă, o să te urmăresc. De fapt, nu la Zuhur am venit, ci la tine. Am o vorbă cu tine.

— Vorbim pe drum.

— Nu se poate, trebuie fără martori. E o discuție serioasă, nu are de ce s-o audă și pilotul… Dar nu te mai enerva. Cinci minute nu schimbă nimic.

Mă uit la ceas. Paisprezece cincizeci și șapte.

— Dă-i drumul.

— O singură condiție, spune Iastrebov, să-ți ții gura; ne înțelegem sau nu, trebuie să taci.

— Puteai să nu-mi spui asta.

— Cred. Ei, iar treaba… De fapt, treaba e simplă. Trebuie dat jos un pasager.

S-au înțeles* ce naiba? Mai întâi Alioș, acum ăsta.

— Nu mă interesează.

— Stai puțin, ascultă până la capăt. Cum, necum ești obligat față de mine.

„E clar”, îmi spun. „Folosește momentul”.

— Să zicem… Mai departe.

— Păi, mai departe sunt fleacuri. Tu îl știi pe pasagerul ăsta, l-ai întâlnit recent. Alioș Cocoșatul. E tot la Kalai-Humb. Dacă ratăm ocazia, putem să așteptăm și o sută de ani până mai avem alta. Iar dacă o să plece în Horog, unde să-l mai găsim? E o misiune extrem de grea.

— Și de ce eu? N-ai găsit localnici?

— Păi, tu nu-i știi pe vulturii ăștia? Niciunul nu poate ține apa-n cur. Neapărat o să trăncănească, dacă nu azi, mâine. Și treaba, delicat spus, e fragilă.

— E clar. Mâna Moscovei și așa mai departe.

— Pușche pe limba-ți. Ce pula mea are de-a face aici Moscova? Mama Rusia aici n-are nicio treabă. Sunt niște răfuieli pur locale. Tovarășii mei de aici sunt interesați… Iar eu în palestinele voastre sunt pentru multă vreme, uite, de aia nu vreau să risc. E nevoie de unul în trecere, să nu lase urme. A făcut-o, a plecat și ia-l de unde nu-i. Unde e? Nu mai e…

— Așa deci? spun. Normal!

Se blochează o clipă. Ghicește:

— Aaa, acum am priceput…! Te gândești de ce eu, un profesionist, pierd timpul, consum kerosenul altuia, îmi asum o datorie suplimentară față de aviatori ca să zbor în munți, și asta numai pentru un executant pentru o singură misiune, pe care, după aceasta, să-l lichidez? Dacă aș fi avut nevoie de unul pentru o singură misiune, aș fi ieșit pe stradă, aș fi fluierat – dădea fuga o mulțime. Cum e, logic?

— Să spunem.

— Deci, misiunea: căutăm un profesionist și un om din afară. Iar tu… Îți spun cinstit, dar să nu te superi. Bine? Despre experiența militară și celelalte nu vorbesc. Și așa e clar. Lucrul cel mai important e că tu, pe de o parte, arăți ca un localnic, în orice caz, mereu treci drept un localnic. Iar, pe de alta, cum se spune în popor, ești un cui de la alt perete. Ești numai potrivit pentru asemenea lucruri. Candidatul ideal.

— Candidatul ideal are un neajuns, spun. Nu e de acord.

— O să-l conving. Psihologie, prietene, psihologie. Te-am observat deja de la Cocoșatul. Crede-mă, mă pricep la oameni. Când am fost o zi la Kurgan, m-am interesat, am întrebat pe cineva. Acum știu multe despre tine.

— Și ce-ai aflat?

— Diverse… De fapt, au vorbit bine despre tine.

— Dacă ai fi săpat mai adânc, ai fi aflat că drepturile cetățenești sunt trecute la mine în Cartea roșie. Nu pot fi împușcate.

— Fleacuri. Pe unul cred că îl tai.

— Spune motivul.

— Eiiii, frate, caută tu motivul. Fă un efort.

Îmi dă de înțeles: dacă refuz, ciuciu elicopter. Mă grăbește:

— Decide-te mai repede. Fie zburăm, fie…

— Trei minute. Lasă-mă să mă gândesc puțin.

— De ce să nu te las?

Își întinde demonstrativ mâna cu ceasul.

După cincisprezece secunde, spun:

— Sunt de acord. O singură condiție: luăm fata și zburăm pe păsune. Pe calea aerului, kișlakul e la o aruncătură de băț.

— Vrei să pipăi puțină iarbă?

— Vreau să schimb vreo două vorbe cu Zuhur.

— Nu e nicio problemă. Pentru omul meu, merg și la capătul pământului.

Spun:

— Mai dă-mi zece minute. Mă duc după fată.

Alerg la camion.

Nu prea am la ce să mă gândesc. Totul e clar. Pentru mine nu există noțiunile de bine și rău. Există numai corect și incorect. În această situație concretă, decizia corectă e de a-l da jos pe Alioș și a-i da o șansă fetei. Răspund pentru ea. Am o datorie față de ea. Pentru el nu răspund. Cocoșatul și-a cerut-o singur, a venit mult prea aproape și a nimerit în zona de contact. Nu eu l-am chemat.

Îi spun șoferului:

— Acum mergem la casa lui Zuhur, o ducem pe fată la elicopter. Apoi te duci repede la garaj. Găsește-l pe Alik și spune-i: Davron a ordonat să pregătești mașina pentru mâine-dimineață. La șapte zero zero plecăm spre Kalai-Humb.

32. KARIM DOVLEAC

Merg în furgonetă spre Talhak. Simt în mine o forță puternică, îi chem pe moșii răposați. Nu pe bunicul Abdukarim, mă adresez direct străvechiului moș cel mai mare, din care se trage *kaun*-ul nostru: „Bunicule Abdușukur. O să-l omor pe Zuhur. Dacă o să mă ajuți, te rog, dă-mi un semn. Dacă nu-l dai, oricum de o mie de ori îți mulțumesc. O să îndeplinesc ceea ce am gândit”.

Mă ia cu căldură. Moșii-duhuri mi-au dat un semn, o să mă ajute.

Șuhi poznașul stă pe bancă alături de mine, îmi spune:

— Hei, Dovleac, când ai scos-o din foc pe soția lui Zuhur, probabil ai pipăit-o puțin? Probabil e moale, dulce…

Ceilalți râd în hohote:

— Nu, Dovleac spune: e tare de tot, arsă.

— Nu, Dovleac spune: era crudă de tot. S-a ars doar puțin…

— Lui Dovleac nu-i plac muierile crude. Spune: aia crudă nu e gustoasă. Lui Dovleac îi plac muierile prăjite.

— Dacă-i pui puțină sare, merge și cea crudă…

Tac. Nici dispreț nu am pentru ei. Înainte îmi spuneam că sunt lupi, dar acum știu, sunt niște șacali jalnici. Mă cuprinde o forță. O înfrânez, nu las să iasă la suprafață. Zarinka îmi dă forță. Nu știu dacă e vie sau nu, dar o simt mereu alături. Nu sunt trist, nu sunt îndurerat, o simt mereu în mine pe Zarinka în flăcări.

La Talhak furgoneta se oprește la marginea pieței, lângă moschee. Cobor din ea. Oamenii stau la distanță. Zuhur coboară din Volgă. Vin mai aproape de el. Și șacalii se apropie. Lui Zuhur îi place ca militarii să se strângă lângă el.

Mazăre, *asakol*-ul, se grăbește în întâmpinarea lui Zuhur, șontâcăind.

— Bun venit la Talhak, domnule.

— Ai pregătit? întreabă Zuhur.

— Totul e gata, răspunde. Dar nu am găsit cai pentru soldații dumneavoastră. Satul este sărac, sunt mulți măgari, cai nu sunt deloc.

Într-o parte, în stânga moscheii, un mânz și cinci măgari stau pregătiți, înșeuați.

— Bine ai spus, aveți mulți măgari, spune Zuhur și se uită la oameni.

— Vă rog să mă scuzați, soldații dumneavoastră vor trebui să urce pe jos, spune Mazăre.

Aruncă o privire la șacali. Îi cercetează cu o privire vicleană – vrea să vadă dacă nu s-a supărat cineva. Dacă nu s-a înfuriat. Dă cu ochii de mine. Îngheață. Privirea îi e uimită: „Hei, Dovleac, tu ești oare?" Întreabă. „Dovleac, de ce ai luat înfățișarea asta eroică? De ce vrei să te dai, dintr-un om simplu, un voinic?" Și tot ea răspunde șiret: „Aaaaa, am înțeles… Știm la ce te gândești. Dovleac, noi vedem prin tine".

Eu, parcă din altă lume, mă uit la Șokir din mânia mea rece. Mi-e indiferent. De parcă el e un boț de lut uscat. Parcă e umbra unei pietre.

Mazăre râde. Își ia ochii de la mine și-i spune lui Zuhur:

— Vă rog să mă scuzați, vreau să vă dau un sfat. Trebuie să vă feriți de Dovleac…

Zuhur nu-l lasă să termine. Râde:

— Judeci după tine? Oare dovleacul e mai periculos decât mazărea?

Oamenii râd în hohote. Șacalii din jurul meu stau și râd și ei. Mazăre e negru, bătrân, uscat, se face verde de furie. Ca o mazăre tânără care se umple de verdeață. Ochii, pentru a nu-i trăda furia, îi pleacă în pământ. Apoi râde forțat:

— Ha, ha, ha. Bine ați spus. Și dovleacul poate fi periculos. Dacă în jurul dovleacului se înfășoară un șarpe…

Deși e Mazăre, vorbește curajos, se comportă ca un bărbat. Nu ridică privirea, nu se uită la Zuhur, dar la ironie răspunde cu o ironie.

Oamenii râd în hohote. Zuhur tace. Și oamenii tac. Așteaptă să vadă ce va răspunde, ce va face Zuhur. Dacă se va supăra, atunci, chiar dacă-l va zdrobi pe Mazăre, victoria în *askiabozi*, întrecerea în cuvinte ironice, oricum îi aparține lui Mazăre. Mazăre l-a luat.

Zuhur spune:

— Nu ai spus bine. Dacă în stratul de mazăre se ascunde un șarpe, atunci mazărea e mult mai periculoasă… Dar nu-ți fie frică. Acum nu am timp, dar când o să am, o să plivesc eu neapărat mazărea aia.

Oamenii râd în hohote. Zuhur e străin, dușman. Și Mazăre e străin, dușman. E plăcut când dușmanii se mușcă între ei…

Mazăre tace. Apoi spune:

— Nu era vorba despre legume. În armata dumneavoastră slujește un băietan. Îi zice Dovleac…

Se retrage, nu se poate stăpâni. E din nou negru, bătrân, uscat.

— Gata! îl întrerupe Zuhur. Știi proverbul: „Dacă măgarul vrea să fie șfichiuit, intră pe ușa moscheii”.

Gafur aduce calul lui Zuhur. Acesta se cațără cumva în șa. Șuhi mă împinge cu cotul.

— Dovleac, strâmbul a vorbit despre tine. Se pare că ești un om periculos.

Șacalii râd în hohote de nu mai pot.

— Dovleac viteazul. Singur, singurel gonește o întreagă armată de muște de la oala cu cașă.

— Ei, nu râdeți de Dovleac. Dacă o să se supere, o să ne facă și pe noi praf, ca pe muște.

— Mi-e frică să merg în munți cu un asemenea erou. Poate să-l legăm, să-l lăsăm aici?

— Cine o să ne arate drumul?

— Trebuie să-i luăm automatul.

— Hei, Gurg, ordonă-i lui Dovleac să dea automatul.

Gurg zice:

— Nu mai spune prostii. Valea. Înainte, băiete.

După ce s-a gândit puțin, se uită la mine și ordonă peste umărul lui Șuhi:

— Ia-i automatul.

Șuhi:

— Mai bine să ducă Dovleac și automatul meu, spune. Iar eu o să merg călare pe el, pe Dovleac.

— Termină cu prostiile, se supără Gurg. Dă-i țeava, băiete.

Îmi dau jos automatul de pe umăr și i-l întind lui Șuhi.

— Dovleac, înainte! Arată-ne drumul.

Merg înainte, după mine vine Gurg. Ies din kișlak și mă uit în spate. Jos pornește din Talhak caravana șacalilor. În față e Zanbur, după el Zuhur călare, apoi Gafur pe jos, după Gafur băieții noștri mână măgarii. Măgarii sunt încărcați cu covoare, coșuri, lăzi. După măgari vin șacalii: Hitler, Șuhi, Gurg și ceilalți. Sunt șapte. Zuhur este apărat de șapte șacali.

Încep să urc pe potecă. Bine că Zuhur nu a luat șarpele cu el. Dacă înainte de vânătoare te întâlnești cu șarpele, nu vei avea succes. La fel, dacă vezi o pisică sau o vulpe. Probabil de aceea cel care a tras în Zuhur lângă râușorul Obi-Buzak a ratat. Mor, șarpele lui Zuhur, i-a purtat ghinion…

Merg, mă apropii de bifurcația Marghi-șoir. De locul unde o potecă se întinde înainte, iar cealaltă o ia la stânga.

— Încotro? întreabă Gurg din spate.

— Înainte, spun. În stânga e poiana de unde oamenii iau lemne.

Urc spre bifurcația Marghi-șoir, îmi trec palmele peste față, spun *omin*, îl pomenesc pe răposat. Gurg observă și întreabă:

— Ce loc e ăsta?

— Aici a fost omorât poetul Hirs-zod, explic.

Gurg e un bărbat cu spirit de observație. Mi-e silă să vorbesc cu el, dar nu vreau să mă trădez prin tăcere.

— Hirs-zod nu avea familie. Nu avea copii, aduna singur lemne. A urcat în poiana de sus, își mâna măgarul în față și l-a ajuns din urmă Said, comandantul revoluționar, călare pe cal. Nu a spus nimic, a tras în Hirs-zod, apoi și-a întors calul și a luat-o la goană înapoi în jos.

— De ce l-a omorât?

— De supărare, de răzbunare l-a omorât.

E interzis să omori un om. Răzbunarea e pentru sânge vărsat. Dar nu e păcat să-l omori pe Zuhur. Asta nu e o crimă, e vânătoare.

Gurg lupul se oprește, așteaptă caravana, își aruncă privirea asupra munților din jur, să vadă dacă nu e vreo ambuscadă. Și eu mă uit: de jos se apropie caravana. Mă opresc la urcușul dinainte de Marghi-șoir și observ cum Zuhur se apropie călare.

Nu știe să călărească. Stă în șa ca o floare pe chelia unui om. Este tulburat, se bâțâie în șa, tulbură mersul calului. Calul alunecă, potcoavele zgârie o piatră, se încordează, sare în sus. Zuhur abia se ține în șa.

Îmi spun: din nou moșii răposați mi-au dat un semn. O să mă ajute.

Iar pornesc înainte. Gurg lupul vine după mine.

Ajung până la Dahani-kuz – Gâtul Urciorului. Locul acesta chiar că seamănă cu un gât îngust de urcior. Poteca trece printr-o crăpătură îngustă în stâncă – trebuie să trecem prin gâtul lui. Și mai departe se deschide un spațiu larg. Te strecori cu greu și parcă nimerești în interiorul urciorului – într-o poiană întinsă, presărată cu bucăți de piatră. Mai departe, în sus, urcă o potecă largă. În poiana asta, oamenii noștri mereu i-au distrus pe adversari. I-au ademenit pe cei care veneau spre kișlak de sus sau urcau în munți de jos.

Merg și îmi spun: locul e bun, dar e rău că n-am pușcă. Că altfel l-aș fi omorât aici pe Gurg lupul,

iar pe Zuhur l-aș fi împușcat din ambuscadă. Mă gândesc: în ce fel să-l iau pe Zuhur? *Usto* Djorub m-a învățat arta vânătorii. Spunea: „Fiecare animal are obiceiul lui. La fiecare trebuie să folosești un procedeu deosebit”.

Vidra, câinele de apă, se vânează toamna cu urciorul. Lângă râu se pune un urcior mare cu gât îngust. Se ia un maț, un capăt se prinde de fundul urciorului, celălalt e aruncat pe mal. Câinele de apă găsește mațul, se bucură. Sare asupra lui și începe să-l înghită. Îl înghite, ajunge la urcior, își bagă capul în gâtul urciorului, nu poate să-l mai scoată. Și așa e prins.

Jderul e prins cu ajutorul unei pietre. Este găsită o placă de piatră, se sapă pământul sub ea, se pune în groapă o bucățică de carne. Jderul găsește carnea și o mănâncă. Se repetă asta de trei, patru ori, jderul se obișnuiește, nu se gândește la nimic rău. Apoi vânătorul adâncește groapa, pune carnea chiar la marginea pietrei și fixează placa cu un băț. Leagă o funie de băț și se ascunde, ținând de capătul funiei. Jderul vine să mănânce carnea, vânătorul trage de funie, cade placa, jderul e strivit în groapă.

Țapii de munte sunt vânați în moduri diferite. În funcție de an. Într-un an sunt păziți de *devi,* în altul de *pari.* Alternează. Dacă sunt păziți de *devi*, vânătoarea e norocoasă: *devii* sunt leneși, nu prea au grijă de țapi. Dacă le păzesc *pari*, e un an prost pentru vânătoare. *Pari* îl vede pe vânător de la distanță, le strigă țapilor: „Au venit musulmanii”. Ei fug. Vara și toamna se vânează diferit. Vara se cercetează dinainte: ziua, unde paște țapul, iar seara, unde înnoptează. A doua zi, țapul vine să pască, este pândit, omorât. Nu poate fi omorâtă o capră cu iezi. Toamna vin țapii la capre. Vânătorii știu drumurile pe care țapii își duc turmele, în acele locuri fac mici căsuțe din piatră, se ascund în ele și de acolo trag în țapi. Moș Mirbobo, tatăl lui

usto Djorub, în trecut a stat într-o căsuță opt zile și opt nopți, a omorât trei țapi.

Marmota se vânează cu apă. Vizuina este inundată, marmota iese afară, e lovită cu bățul.

Ursul e împușcat stând într-un loc ferit.

Cum să-l vânez pe Zuhur? Trebuie să-i stabilesc chiar eu comportamentul. Să decid singur în ce locuri pot să-l prind.

Usto Djorub, când m-a învățat arta, spunea: „Trăgătorul vânător trebuie să fie vigilent. Animalul e greu de omorât. Dar e greu și să-ți păstrezi viața. Vânătorul trăgător trebuie să țină minte, să aibă grijă de două lucruri – cum să ia animalul și cum să nu sufere nici el, să se întoarcă din munte fără nicio vătămare”.

Mă întreb: cum să-l iau pe Zuhur și să rămân și nevătămat? Apoi îmi spun: nu e acum timpul să mă gândesc la asta.

Ajung la Moș-Piatră, dincolo de care începe pășunea noastră. Când trec, ating piatra, să-mi dea noroc. Dincolo de piatră, în spatele ei, este o căsuță în care locuiesc vara păstorii. Alături e o vatră făcută din pietre.

— Dovleac, mergi și vezi dacă nu se ascunde cineva în căsuța aia, ordonă Gurg.

Intru în căsuță. E goală. Pustiu. De parcă și-au făcut de cap demonii.

— Ce mai e mormanul ăsta de pietre? întreabă Gurg, intrând. Oare așa trăiesc oamenii?

— Cei din Vaziron, spun. Ei au trăit aici. Când au fost alungați de aici au plecat în fugă.

— Cârpe, pâslă… De ce? întreabă Gurg.

S-a uitat în jur. A scuipat pe podeaua de pământ:

— Aici înnoptați?

— Aici, spun. Este o casă.

— Casă? Și o închisoare e mai bună, spune Gurg. Pereții de piatră sunt îmbibați de un miros cumplit… Eu aș dormi afară. E rece, dar e în libertate. Stai culcat, stelele sunt deasupra ta…

În afara casei nu se poate dormi. În apropiere este Kuhi-Mudron, un loc înfricoșător, periculos. Muntele în care *devii* își îngroapă morții.

Un om, nu de-ai noștri, un străin, a venit din oraș, s-a gândit și el să doarmă sub cerul liber. „Tare sufocant mai este la voi. Mie îmi place aerul curat”, a spus. Au încercat să-l convingă, nu a ascultat. Și-a pus *kurpacea* pe iarbă, și-a luat plapuma, s-a culcat. Dimineață oamenii s-au trezit, omul ăla nu mai era. *Kurpacea* și plapuma rămăseseră. Hainele erau aruncate de jur-împrejur. Omul a dispărut. L-au căutat, nu l-au găsit. A trecut un timp, copiii s-au dus să adune revent pe panta de lângă pășune – au găsit trupul acelui călător. Era culcat gol pe o piatră, mâncat de animale și de păsări. Dar oricum oamenii cunoscători au reușit să vadă semne. Au spus: „*Devii* l-au omorât”.

Dar nici asta nu vreau să-i explic lui Gurg.

Între timp, caravana se apropie.

— Dovleac, du-te și descarcă, ordonă Gurg.

Descarc. Băieții din kișlakul nostru care au mânat măgarii ajută și ei. Dăm jos povara de pe măgari. Dăm jos covoarele, le întindem în apropiere. Unul pentru Zuhurșo. Puțin mai departe altul, pentru șacali… O ladă cu vodcă o ducem la covorul lui Zuhur. Boccele, saci, canistre cu apă le ducem spre casa ciobănească. Un ceaun mare îl lăsăm lângă vatră.

Gurg spune:

— Dovleac, o să ai grijă de foc. Să tai lemne.

Îl cheamă pe Șuhi, ordonă:

— Du-te la istm. Stai lângă o grămadă de pietre, urmărește drumul. Să nu se apropie nimeni pe furiș.

— Să se ducă acolo Dovleac, spune Șuhi.

Gurg își rânjește dinții de fier:

— Șuhi, lasă prostiile. Du-te!

Șuhi spune:

— Bine. Dacă-l sădesc pe Dovleac pe pietre, oare o să crească ceva bun?

Ia automatul și pleacă.

Zuhur e culcat pe covor, sprijinindu-se în perne. Șacalii stau în jur. Eu tai lemne, rup vreascuri. Mă uit pe neobservate la Zuhur. Mă gândesc cum să-l iau. Zanbur bucătarul face focul. Îmi poruncește să pun ceaunul pe vatră. Toarnă ulei în ceaun, începe să-l călească.

— Nu avem cu ce să turnăm apă să ne spălăm pe mâini, spune. Dovleac, am văzut în căsuță un urcior. Du-te și adu-l.

Intru în căsuță. Urciorul se află în dreapta, pe un raft de pe perete. Îl iau și deodată văd: sub un raft, într-un colț, un *kamongulak,* un arc-praștie. Când am intrat aici prima dată, nu am observat arcul. Oare a fost aici sau nu? Îmi aduc aminte de bunicul Abdukarim. „Ține arcul mai strâns”, spunea bunicul. „Uite așa, bravo, Karim. Acum întinde coarda…” Pun la loc urciorul pe raft, iau arcul în mână, cum m-a învățat bunicul. E un arc bun, puternic. Îmi spun: „Ce nevoie am de el? Numai păsările se omoară cu arcul. Poate este un semn? Sau poate că moșii duhuri mi-au dat arcul ca armă? Dacă ei au fost, atunci ei știu mai bine… Sau cei din Vaziron, când Zuhur i-a alungat de pe pajiștea noastră, când și-au adunat lucrurile pe fugă, au uitat arcul în căsuță? Îl iau. Dacă e un semn, e bine. Dacă l-au lăsat păstorii, tot nu va fi nimic rău din asta”.

Dau jos coarda, o strâng, o bag în buzunar. Un arc fără coardă nu se deosebește de un simplu băț. N-au decât să spună: „Dovleac prostul merge cu un băț strâmb”. Iau coferul și i-l duc lui Zanbur.

— De ce ai luat bățul ăla? Sunt multe lemne, spune Zanbur.

— A, bățul, zic. Bățul, da…

— Ce prost ești, Dovleac, spune Zanbur. Toarnă pe mâini.

Se spală pe mâini, taie carnea…

Apoi Șuhi vine de la *harsang.*

— Dovleac e lângă pilaf, la bucătărie, iar eu îmi sug degetul? Nu e drept. Acum n-are decât să stea Dovleac lângă grămadă. Și eu o să te ajut, Zanbur. Ai ceva împotrivă?

— Mie mi-e *bara-bir*, indiferent, zice Zanbur.

Îi spun lui Șuhi:

— Dă-mi automatul.

— Da' de ce ai bățul ăla strâmb? spune Șuhi. Dacă-l vezi pe dușman, îndreaptă spre el bățul și strigă: „Tu, tu, tu!" Dar ai grijă, să nu dai drumul imediat la tot încărcătorul. Să tragi foc scurt…

— Bine, zic.

— Nu ai spus corect. Spune: „Am preluat postul".

— Am preluat postul, zic.

Șuhi îmi dă un bobârnac în frunte:

— La postul de luptă fuga marș!

Mă duc spre *harsang*, mă așez, pun coarda la arc. Dacă mi l-au trimis moșii, poate că e un arc deosebit. Îl examinez. E un arc-praștie obișnuit, făcut dintr-o creangă de *irgai.* Cornul arcului e strâns de două coarde din mațe de berbec. În mijloc, între coarde, e o legătură: e cusută o bucățică de cârpă. Încerc arcul. Iau o pietricică, cam cât un ou de prepeliță, o pun în bucățica aia de cârpă și trag de coardă cu toată lungimea mâinii. E un arc bun, puternic. La noi, în Talhak, mari și mici trag din *kamongulak*, prind păsări. Dar acest arc pe care mi l-au trimis moșii duhuri niciun bătrân, niciun copil nu are putere să-l întindă. Găsesc o piatră mare, cât un ou de găină, și o pun în arcul-praștie.

Aud pași, mă așez, pun alături arcul-praștie. Dacă mă întreabă: „Ce faci cu arcul?", spun: „Trag în prepelițe, să fie pilaful mai dulce".

Zuhur iese de după Moș-Piatră. Stă cu spatele spre Moș-Piatră, își deschide cureaua de la pantaloni privind în jur… Mă observă.

— Ce te holbezi așa?! Întoarce-te, animalule, strigă.

Mă întorc. Într-o clipită îmi vin multe gânduri. „Nu degeaba au fost semnele… Zuhur a venit la mine… Dacă n-o să-l omor acum, ratez oportunitatea… O să fie alta?… Moșii duhuri mi-au trimis *kamongulak*… Ei știu… Ei dau un semn: poți să-l omori pe Zuhur cu arcul-praștie… Altfel nu l-ar fi trimis… Să trag în cap sau în piept…? În piept e mai ușor de nimerit… Dacă trag în cap, îl omor mai sigur… Până la Zuhur sunt treizeci de pași… Sunt sigur, nimeresc precis… Dacă nu-l omor, doar îl amețesc, o să dau fuga, bag cuțitul în el… Dacă o să înceapă să strige, n-are decât să strige… Dacă nu voi putea să ies viu, înseamnă că așa trebuie să fie… Fie ce-o fi…”

Mă întorc cu fața spre Moș-Piatră. Îl văd pe Zuhur cum stă pe vine, se screme. Acum știu ce fel de vânătoare e bună pentru Zuhur… Când își face nevoile, trebuie lovit.

Iau arcul, pun aceeași piatră în cârpă. Mă ridic în picioare. Spun: „Nu sunt mâinile mele – sunt mâinile sfântului Dovud, protectorul tuturor vânătorilor”. Întind arcul la maximum.

Mă cuprinde o forță îngrozitoare. Îl văd pe Zuhurșo ca printr-o lupă. Negii, alunițele și toate celelalte, de parcă mi-aș fi apropiat mult fața de el și îl cercetez. Nu se uită la mine. Ochesc în mijlocul frunții, dau drumul pietrei. Piatra îl lovește pe Zuhur în mijlocul frunții și ricoșează. Zuhur cade pe spate.

Îmi spun: „Dacă l-am rănit sau amețit, trebuie să-i fac seama. „Cobor repede, mă grăbesc spre Moș-Piatră, din mers scot cuțitul. Mă apropii, Zuhur e la pământ. A căzut pe spate, și-a acoperit rahatul cu trupul. Mă uit, piatra i-a intrat adânc în frunte. Probabil a fracturat craniul, s-a oprit în os. Îl împing pe Zuhur cu piciorul – e mort.

Mă așez pe vine alături de leșul lui Zuhur. Totuși, sunt precaut. Poate o să-și revină. Dacă aș

fi omorât un urs sau un țap, i-aș fi tăiat gâtul, aș fi pus mortăciunea cu capul în jos, pe pantă, să iasă tot sângele.

Întorc pe burtă leșul lui Zuhur. Are gâtul gros. Pipăi cu degetele pe gât vertebrele, între două vertebre înfig vârful ascuțit al cuțitului. Mă minunez – cuțitul intră ușor, pârâie. Îi tai capul. Credeam că o să mă lovească șuvoiul… Nu, sângele curge ca dintr-o sticlă răsturnată. Șterg cuțitul de mâneca lui Zuhur, îl pun în teacă. Apuc capul de păr: din el picură sânge. Negru, lipicios. Șterg sângele de iarbă, să nu-mi murdăresc hainele.

Iau capul, mă întorc la *harsang.* „Să iau arcul sau nu?”, mă întreb. Apoi îmi zic: „Ce nevoie mai am de el acum?” Cum o să plec?

Sunt trei căi.

În dreapta lui Moș-Piatră, în vest, este un defileu, o crăpătură îngustă, urcă în munți. Dacă te cațări pe ea, în munți, după aceea nu mai este niciun drum, dincolo de munte este un defileu, iar dincolo de defileu muntele Kuhi-Murdon. Acolo nu sunt drumuri, acolo se încheie posesiunile oamenilor, încep cele ale *devilor.* Oamenii nu se duc niciodată acolo. O să merg până la hotarul posesiunilor oamenilor, o să mă opresc, șacalii o să mă ajungă, o să mă prindă.

Mă strecor spre crăpătura care duce în munte. Prin crăpătura-defileu îngustă încep să urc. Nu pot ține bine capul. Părul e scurt pe capul lui Zuhur, îmi alunecă printre degete. Îi deschid gura, bag în gură două degete de la mâna stângă, arătătorul și mijlociul, sub limbă, îi dau drumul, îl prind în interiorul mandibulei, iar cu degetul mare pe dinafară, îl susțin sub bărbie, strâng. „E mort”, îmi spun, „nu mușcă”. Așa îl duc mai bine. Urc prin crăpătură, afară, ies pe munte, mă uit din spatele unei pietre.

De aici, de sus, se vede până departe. Șacalii sunt lângă Moș-Piatră, se înghesuie în jurul leșului

decapitat al lui Zuhur… Apoi văd: Gafur sau Zanbur, de sus nu pot să văd care e, încalecă, trece pe lângă Moș-Piatră, sare pe potecă, dispare după o cotitură… Cred că am plecat în direcția Talhak.

Cineva aleargă dinspre marginea pășunii și pe pantă mă zărește. Mă dau de gol fără să vreau. Îmi alunecă o piatră de sub picior, se rostogolește, sare, cade jos pe iarbă. Șacalii aud și se uită în sus.

— Uite-l! strigă.

— Urcă pe munte!

— Hei, Dovleac, dă-te jos! Oricum o să te ajungem!

Văd că încep să urce, vin după mine în urmărire. Urc mai departe, ocolesc panta din stânga, mă trezesc într-un loc sălbatic. Aici nu umblă oamenii. Nu am mers niciodată. De ce să merg aici: unde să merg, nu știu. Mă uit repede, trasez drumul. În cele din urmă, ies târându-mă. În fața mea e un platou mare. Probabil are vreo sută de pași în lungime. Parcă este o poliță lungă, îngustă, pe un perete de piatră. Parcă această poliță lungă, îngustă, e fixată de peretele de piatră. În dreapta o ia abrupt în jos. Văd că, în capătul îndepărtat, platoul este traversat de o crăpătură.

Nu e drum înapoi. Trebuie să merg înainte. Ies pe platformă, fug spre crăpătură. Alerg și văd că e o crăpătură foarte lată. De vreo șapte pași. Sau poate chiar mai mult. Ce să fac? Îmi spun: „E foarte periculos. La capătul crăpăturii sunt pietricele mici, fărâmituri de piatră. Dacă le voi atinge cu piciorul, pot să alunec”. Mătur repede, repede cu piciorul pietricelele mărunte.

Platforma e înclinată. E aplecată dinspre mine spre partea cealaltă. E aplecată de la perete în stânga, spre râpă. Arunc capul în partea aceea, să cadă chiar lângă perete. Capul zboară, cade în partea cealaltă… Se rostogolește în stânga, spre râpă… „Dacă o să se rostogolească, o să cadă jos! îmi zic. Și atunci ce să fac? Nu pot să-l ajung!” Capul se oprește chiar la marginea râpei.

Dau fuga înapoi, cât am loc, să-mi iau avânt cât mai mult. Îl chem pe Dumnezeu, spun *bismillo*, alerg. La capăt mă sprijin într-un picior, zbor peste crăpătură.

Apoi zbor în partea cealaltă, sunt tras înainte… Cad pe mâini, îmi zdrelesc palmele de piatră, mă lovesc la un genunchi. Sar în sus, iau capul. Cu grijă, să nu-l împing jos din greșeală, îl ridic cu ambele mâini. Alerg mai departe.

Platforma este ocolită de o ieșitură a stâncii. Deodată încep să tremur, de parcă sunt într-o sită mecanică. Parcă mă fac mici fărâme, ca o grămadă de criblură într-o sită de fier, tremur și țopăi.

Ca să-mi potolesc tremuratul, iau capul. Scot cuțitul. În care ureche să fac o gaură? Dacă o fac în stânga, o să duc capul cu fața înainte, Zuhur o să se uite mereu înainte… Dacă o fac în dreapta, înapoi… Nu pot deloc să-mi dau seama care e urechea stângă a lui Zuhur și care e dreapta. Fac o găurică cu vârful tăișului într-o ureche, nu pricep în care. Îmi rup puțin din cămașă de la poale, un capăt îl răsucesc cu o mână tremurătoare, îl bag prin gaură, îl trag pe partea cealaltă. „Oare n-o să se rupă urechea?”, mă gândesc, nu știu de ce. Știu că n-o să se rupă, dar oricum sunt îndoit. Capetele cârpei le leg cumva, trag o dată, de două ori, urechea nu se rupe. Acum e bine. Acum pot duce bine capul.

Oricum tremur. Îmi clănțăne dinții, bâigui cuvinte incoerente. Apoi frisoanele se potolesc și parcă se prăbușește asupra mea o avalanșă. Deodată îmi aduc aminte de Zarinka. Plâng în hohote, bat cu pumnii într-o piatră. Nu simt durere. Nu-mi pot potoli durerea. Înainte simțeam o forță adevărată, acum mă cuprinde durerea. Se smulge la suprafață, nu poate să iasă. „De ce?!”, strig. „De ce?!” Nici eu nu pricep de ce întreb. Vreau să-mi manifest durerea, dar nu știu cum. Nu sunt cuvinte pentru asta.

Apuc capul lui Zuhur de legătură, îl legăn, lovesc capul de stâncă. Capul a pocnit, a pârâit – în felul acesta răspunde la întrebarea mea. Îl trosnesc pe Zuhur cu capul de piatră, strig: „De ce?! De ce ai făcut așa?!” Apuc capul cu ambele mâini, îl lovesc de perete…

Arunc capul, cad cu fața în jos. Plâng. Acum pot să plâng.

Nu știu cât de mult am plâns. Îmi șterg lacrimile, mă uit. În fața mea se înalță muntele Kuhi-Murdon, din lut roșu. Parcă stă așa de o mie de ani, s-a acoperit de rugină. A ruginit de tot. Chiar lângă vârf ies niște pietre negre – stânci știrbite de timp. Plăci de mormânt ridicate de *devi* și puse pe pante cu grămezile. Cinci plăci de mormânt. Puțin mai departe, alte trei. Puțin mai sus, șapte. Probabil și *devii* își îngroapă morții ca și oamenii, fiecare *kaun* își pune la un loc morții, separat de ceilalți, străini.

Nu pot deloc să trec pe lângă ele. Va trebui să merg prin cimitirul *devilor.* Dacă rămâi viu după ce traversezi și cobori pe partea cealaltă a lui Kuhi-Murdon, se spune că ajungi într-un defileu care duce la Obi-Hingou. Și de acolo poți ieși în lume. În Tavildar sau în altă parte…

Iar aici o să mor fie de foame, fie de sete. Omul poate să stea mult fără mâncare. Fără apă, se spune, poate trăi numai trei zile. Dacă nu vreau să mor aici, va trebui să merg prin cimitirul Kuhi-Murdon. Îmi spun: „Probabil morții *devilor sunt* de o mie de ori mai periculoși decât cei ai oamenilor”.

Iau capul și cobor pe pietriș spre fundul defileului.

E un loc necurat, dureros. Și apa, probabil, e curată, deși poate că provine dintr-un izvor necurat. Până și apa necurată, dacă curge repede, după ce face trei întorsături, devine curată.

Arunc capul pe mal, pe pietre, și mă apropii de apă. Îmi dau jos cămașa, încep să-mi șterg sângele lui Zuhur. Mă întorc mereu în toate părțile.

Urmăresc. Trag cu urechea… Va fi rău dacă *devii* mă vor lua prin surprindere. Nu observ pe nimeni. Nu aud nimic, numai pârâul susură liniștit. Aerul e nemișcat. Spăl mai întâi cămașa de șapte ori în apă, o dată o frec cu pământ și o mai clătesc o dată – așa se face, dacă ajung pe haine necurățenii de la un porc sau un câine.

Acum cămașa s-a făcut curată, o îmbrac așa, udă. În munți, în cimitirul *devilor*, nu trebuie să mergi gol, fără cămașă. Iau capul lui Zuhur și sar peste pârâu.

Înainte era pe hotar, acum a intrat în posesiunea *devilor.* Îmi spun: poate că trebuie să le dau capul lui Zuhur? Îmi spun: am adus un dar, o ofrandă… Nu știu dacă au nevoie sau nu de cap, dar îmi arăt respectul față de ei.

Mă adresez *devilor* morți.

— Vă rog să mă scuzați, spun, nu vreau să vă jignesc. Nu vă tulbur liniștea din voia mea.

Încep să urc.

Nicio vegetație – nici copaci, nici tufe, nici măcar iarbă nu crește. Din loc în loc numai lichenii acoperă pietrele. Unii sunt negri, alții au o culoare ca a palmelor fetelor când se vopsesc cu henna, pentru frumusețe. Pietrele parcă sunt mânjite cu pete de sânge, proaspete și vechi, uscate.

Simt că parcă merge cineva alături. Nu aud pași, nu văd nimic la exterior, dar simt că ceva mare și invizibil este prezent alături de mine.

Bunicul Abdukarim, când trăia, m-a învățat: „Karim”, spunea el, „pentru orice situație trebuie să găsești o soluție. E un lucru periculos să te întâlnești cu un *dev.* Dar dacă știi ce să faci, atunci nu e nimic grav. Dacă știi, poți să-l și iei în stăpânire pe *dev*, să pleci fără să pățești nimic”.

Mă opresc, rostesc numele lui Allah, „În numele Domnului milostiv, îndurător”, spun tare. Merg mai departe. Simt că nevăzutul nu pleacă. Merge alături, nu se teme de numele lui Dumnezeu. „Poate că mi s-a trimis un înger?”, îmi spun.

Apoi, undeva, la răsărit, departe de munte, se aude un elicopter. Huruie încet, abia perceptibil…

33. DAVRON

Cincisprezece patruzeci și cinci. Nu are niciun rost s-o aștept pe tămăduitoare. Conform unor calcule optimiste, va veni peste treizeci de minute. Dacă e să fim realiști, peste o oră.

— Zburăm spre pajiște, îi spun lui Iastrebov.

Se uită la mine cu o curiozitate veselă:

— Din câte înțeleg, te grăbești să-i tragi o săpuneală.

— N-ai ghicit.

— Ei, doar n-o să-l decorezi.

— Mi-a dat cuvântul și l-a încălcat. Nu iert așa ceva. O să-l duc la Voruh și în prezența tuturor o să-l transform într-un animal de muncă, o să taie lemne. Sau o să-l dau unui țăran, să are cu el grădina…

— Mda, serios. Și ce te-ai aprins așa? Așteaptă să se întoarcă singur.

— Din principiu. Afganistanul m-a învățat: dacă te-ai gândit să faci o treabă importantă, fă-o imediat. Dacă o amâni pentru seară, în timpul zilei o să fii omorât.

Iastrebov râde:

— Te aprob.

Pilotul stă lângă elicopter, se dezmorțește, se întinde. Iastrebov se duce la el, îl cuprinde pe după umeri:

— Taras, nu e un ordin… Hai să mai dăm o fugă printr-un alt loc.

— Serioga, ăsta doar nu e taxi. E mașină de luptă.

— Păi, noi avem chiar misiune de luptă. Ne ducem să-l dăm jos pe dictator. Desigur, n-o să primești nicio decorație, dar va fi interesant de văzut.

— Ei, dacă e vorba de dictator…, mârâie Taras.

Comunic direcția. Iastrebov se așază în fotoliul din dreapta, al secundului. În dreapta și puțin mai

în spatele pilotului. Eu mă instalez în partea dreaptă. Elicopterul se înalță.

Șaisprezece zero cinci. Privesc pe fereastră pășunea. Jos se întinde pe lungime, de la răsărit la apus, o suprafață mare. La marginea de nord-vest a pășunii se vede o construcție mică. Alături sunt câteva pete mici, care se deosebesc prin culoare de vegetație. Când ne apropiem, se disting detaliile. Construcția e o așezare de vară a unui păstor. Cele două dreptunghiuri colorate sunt covoare, unul mare și unul mic. O pată viu colorată – un cort turistic. Încep să-i disting pe oamenii-furnici care se îngrămădesc pe covor.

Iastrebov se întoarce și-mi arată prin semne: Pune-ți casca. Casca atârnă alături pe un suport. Mi-o pun. Vocea lui Iastrebov comentează în cască:

— Mama lui, ce mai vânătoare. Idilic…

E idilic, clar, dar puțin probabil că e pentru Zuhur. Pe covorul mare s-au adunat prea multe furnici. Cam zece. Ar fi trebuit să fie trei – Zuhur și cei doi pitecantropi ai lui. Duhurile sunt obligate să stea separat. Zuhur se teme de gărzile sale, dar nu se așază cu ele la același *dastarhon*. E sub demnitatea lui. Concluzia? Cel mai probabil, duhurile își fac de cap. E o obrăznicie să stai jos alături de Zuhur. Sau l-au gonit în cort, iar ei au ocupat locul de onoare? Să fi fost lichidat? Puțin probabil. În ultimele zile, la Voruh nu mai ieșea afară niciun câine. Prin urmare, nimeni nu putea aduce ordinul. Și așa, de fapt, nici nu exista.

Elicopterul coboară. Atârnă la vreo cincisprezece metri deasupra pământului. Duhurile sar în sus. Armele sunt puse grămadă alături. Duhurile iau automatele, se concentrează.

Pilotul termină coborârea. Îl aud pe Iastrebov că întreabă:

— Ce e cu bătăușii ăștia? Sunt ai tăi?

— E garda lui Zuhur!

— Am vrut să spun să nu mergem la ei. Și el unde e?

— Dracu' să-l ia… Se ascunde în cort.

Vocea lui Taras în cască:

— Băieți, țineți minte, eu o să plec. Situația e groasă. Dacă trage vreo lepădătură…

Vorbesc cât pot de convingător:

— Taras, sunt de-ai noștri.

— Și de ce pula mea au luat țevile?

— Nu știu cine suntem și de ce am venit. Pune-te în locul lor.

— Nu-mi place situația. Ăștia ai „tăi" par mai degrabă *dușmani*…

— Apleacă-te spre dreapta, îi propun. O să deschid ușa, mă arăt. Atunci singur nu vor deschide focul.

Aud cum îl întreabă pe Iastrebov:

— Serioja, ce spui?

— Taras, nu te panica. Aș ateriza fără nicio problemă.

— Cu gura ta…, mârâie pilotul. Mie îmi spune: Bine, mă întorc acum. Arată-le fața.

Elicopterul se întoarce. Deschid ușa, mă aplec, fac cu mâna spre duhuri. Mă recunosc. Câțiva oameni se apropie. Se sfătuiesc. Gurg face și el semn ca răspuns.

Închid ușa, mă duc spre pilot:

— E în ordine! Aterizează.

Elicopterul coboară, aterizează. Taras se uită la mine:

— Stai mult?

— Oprește-l.

Taras păcănește butoanele. Huruitul motorul se oprește. Palele elicei se învârt din ce în ce mai încet.

Deschid ușa și cobor. Până la duhuri sunt vreo treizeci de metri. Strig:

— Gurg, vino încoa'!

Gurg se gândește câteva secunde, îl cheamă pe unul dintre bandiți și îi spune câteva cuvinte. Acela

pornește spre elicopter. Un ins dubios, poreclit Huceak, nervos, cam trăsnit. Vine:

— Salut, Davron, spune cu o detașare de bandit.

— Unde e Zuhur?

Zâmbește:

— Vânează pe undeva.

— Singur?

— Păi, și ce? Nu e copil mic.

— Unde s-a dus?

Huceak arată neclar undeva spre nord-vest, acolo unde, la marginea pășunii, se ridică pantele vârfului muntos. Schimbă tonul cu unul amical:

— Auzi, Davron, băieții te invită. Păi, nu? O să-l aștepți pe Zuhur, o să stai și tu măcar odată cu noi ca oamenii. Ei, pilaf, vodculiță, una, alta… Și spune-le militarilor să plece. Ce, tu nu poți să te odihnești?…

Drept cine mă iau? Mă ademenesc cu o bomboană ca pe un țânc. Spun:

— Termină cu prostiile. Du-te și spune-i lui Gurg să vină aici. Și să nu mai trimită pionii.

Huceak se strâmbă, dar o pornește înapoi. Iastrebov deschide larg ușa cabinei pilotului și se apleacă:

— Sunt probleme?

— E ceva neclar cu Zuhur. Nu putea să plece singur. În primul rând, nu este vânător. În al doilea rând, dacă ar fi fost cuprins de beatitudine, și-ar fi luat cu el suita.

— Se ascunde de tine, râde Iastrebov.

Vine spre elicopter un nou emisar. Gafur, garda de corp. Îl slujește pe Zuhur ca un câine, dar în general e un om normal. Se apropie:

— *As salom*, Davron. Ce mai faci, cum mai stai cu sănătatea…? rostește fără grabă mulțimea de întrebări politicoase, care nu cer răspuns.

— Normal. Tu cum ești?

— Nu știu, trebuie să mă gândesc.

— Ei, gândește-te. Dar care-i baiul?

— Banditul a spus că Zuhurșo e la vânătoare, da? Nu-l crede. Te respect, nu-ți vreau răul. De aceea am venit…

Dau din cap: înțeleg, chipurile. Mulțumesc.

— Nu-l aștepta pe Zuhurșo. Nu se mai întoarce.

Nu e clar. Aici nu e o localitate în care să te ascunzi de mine.

— Doar n-a plecat în Afganistan.

Gafur arată spre cer.

— Acolo.

Am avut senzația că alergam și pe drum s-a lăsat dintr-odată un perete și eu, din fugă, în febra alergării, am dat cu botul în beton.

— Singur?! Sau cine l-a ajutat?

— Un băietan de aici. Dovleac din Talhak.

Îmi ordon să mă liniștesc. Zuhur a primit ce a meritat. Nu are importanță cine l-a pedepsit, eu sau altcineva. Inspir adânc. Expir încet. E în ordine. Dovleac? Da, îl țin minte… Un militar dintre localnici, Gulomov. Cel care m-a însoțit în casa unde locuiește Zarinka.

Iastrebov deschide ușa, coboară. Gafur povestește ce și cum s-a întâmplat.

— Aici, la voi, e ca la cinematograf, spune Iastrebov. Un film polițist de la țară… Ei, ce să facem, Davron, problema s-a rezolvat de la sine. Plecăm înapoi.

— Stai puțin, spun. Trebuie să-l prind pe Dovleac ăsta.

Iastrebov se lovește peste șold:

— Cu tine nu se plictisește omul! Îl prindem, și mai departe ce? O să plecăm să bombardăm Dușanbe? Timpul de zbor, frate, e o chestie scumpă, timp și kerosen… Ei, ce-ți trebuie ție băiatul? Lasă-l să fugă.

Îi explic:

— Militarul a făcut o faptă gravă, trebuie să fie pedepsit. Exemplar. Ca nimeni din detașament să nu creadă că poți să-l păcălești pe superior și să fugi. Îl împușc în fața detașamentului.

Mă trage la o parte.

— Nu ai înțeles, spune încet, să nu audă Gafur. Ce grijă ai tu pentru detașament? Acum lucrezi pentru mine. Eu mi-am îndeplinit condițiile, acum e rândul tău. Lasă filosofia și să ne întoarcem.

Aha, a început să vorbească stăpânul! Pun punctul pe i:

— Hai să ne lămurim: eu nu lucrez pentru tine. Am acceptat doar să-ți îndeplinesc o comandă. Referitor la durata contractului, nu a fost nicio înțelegere.

Iastrebov cade pe gânduri.

— Te târguiești sau îmi pui la încercare bunătatea? Bine, așa să fie! Ai primit calul, ia și frâul. Vânătoarea lui Dovleac o să fie un bonus. Pentru consolidarea relațiilor. Dar în ceea ce privește kerosenul… Nu ai uitat de promisiunea ta? Ai grijă, o să dai tot onorariul pe plata piloților.

— Disciplina e mai scumpă. Mă întorc spre Gafur: Ai văzut unde a plecat?

Gafur coboară vocea:

— Probabil bandiții l-au gonit spre Kuhi-Murdon. În copilărie ne speriau așa: „Acolo trăiesc morți, oamenii nu se mai întorc de acolo”. Deși un bătrân a povestit că este un defileu prin care el, în tinerețe, a ieșit la Tavildar. Puțin probabil că Dovleac îl va găsi…

— Nu mă speria. Urcă în elicopter. Arată-mi locul ăla înfricoșător.

Elicopterul urcă deasupra vârfului muntelui de-a lungul căruia se întinde pășunea. Culmi muntoase plutesc jos, ca niște cute ale unui cearșaf cafeniu. Unele de felul acesta se folosesc în casele de copii. În nord-vest, cearșaful are pe margine o fâșie mustar. Gafur arată cu degetul pe fereastră în direcția aceea și strigă, încercând să depășească huruitul motorului:

— Kuhi-Murdon.

Înțeleg din zbor de ce despre muntele ăsta se spun povești. Peretele înclinat, lin, de culoarea

ruginii se înalță prin trepte. Pe el, ca niște monumente funerare, sunt aruncate în dezordine urmași ai unor rase sacre.

Șaisprezece douăzeci. Gafur, privind pe fereastră, arată cu degetul în jos. Mă duc pe partea stângă. Jos, pe una dintre terase, în ultima treime a pantei, se mișcă o mică siluetă omenească. Gulomov. Mă întorc în dreapta și îmi pun casca.

— Taras, în stânga ta. Vezi?

— Văd.

— Poți să aterizezi?

— O să vedem acum.

Întoarce mașinăria și coboară. Anunță:

— E o pantă mare. Înclinație de opt grade. Nu vreau să risc.

— Oare am zburat degeaba?

— Pot să stau pe loc. Platforma e largă, vântul îmi permite…

Aduce elicopterul cu botul spre pantă, stă suspendat deasupra terasei și coboară lin vertical în jos. Îl văd pe Gulomov. Stă nemișcat în stânga mașinii care coboară. Nu face nicio tentativă de a fugi.

Elicopterul atârnă chiar deasupra platformei. Vocea lui Taras mă informează:

— Am ajuns.

Pun casca în suport. Gafur se ridică și urlă:

— Îl aduc eu!

Dau din mână:

— Lasă. Stai jos.

Deschid ușa. Înălțimea e un metru și jumătate. Sar, mă duc spre Gulomov. Nu se mișcă din loc. Mă apropii. În mâna dreaptă a militarului e trofeul. Căpățâna lui Zuhur.

— Dă-o-ncoa'.

Gulomov îmi întinde legătura de cârpă de care atârnă capul. O ridic cu mâna întinsă. Capul atârnă într-o parte – cârpa murdară îi întinde urechea. Îl privesc cu o curiozitate rece. Nu-l poți recunoaște pe Zuhur. Acum seamănă cu un pepene galben

muced într-un coș din târg. Fața e boțită, nasul e făcut praf, buzele sunt strivite, sânge aproape că nu are.

Îmi trece prin minte că sistemul, probabil, acționează mai complicat decât îmi imaginam. Credeam că Zuhur este numai un fitil. L-a pocnit și pe el, și mai groaznic decât pe Zarinka. Și l-a prins și pe acest băietan de la țară.

Îi înapoiez trofeul militarului. Îl întreb.

— Ai parat lovituri de pedeapsă cu capul?

El, sumbru:

— Nu, eu sunt portar… Când jucăm, stau în poartă.

— N-are importanță. Ai primit cartonaș galben. Știi ce-i asta?

— Desigur. Ascult radioul.

— Așa că uite, în meciul de azi cartonașul galben e execuția.

Militarul, sumbru:

— Știu.

— Sigur că știi, din moment ce te-ai salvat cu fuga…

— Nu m-am salvat… Am plecat de la ei.

— Unde e logica? întreb. Ai plecat, deci te-ai salvat.

Militarul, încăpățânat:

— Nu. Ei sunt șacali. Dacă ajungi în mâinile lor, e o rușine.

— Să spunem. Și acum de ce ai stat și ai așteptat? Să fi fugit în munți.

Militarul turuie:

— Dumneavoastră sunteți om. E rușine să fugi de oameni.

— Vrei să spui că nu ți-e frică de moarte?

— Nu știu…

După ce s-a gândit puțin:

— Mi-e frică.

Într-o clipă iau decizia. Ordinea e mai presus de toate. Indiscutabil. Totuși, curajul și onoarea sunt mai sus, ca rang, decât ordinea. Spun:

— Ascultă cu atenție, Gulomov. Că tu l-ai omorât pe Zuhur, nu mă doare. Mie mi-e indiferent de ce, pentru ce și așa mai departe. Dar disciplina e disciplină și în acest moment nu pot să te las în libertate.

— Nu, vă rog…

— Stai puțin! Dacă reușești să fugi, n-o să mă apuc acum să trimit să te prindă. Ai înțeles?

— Nu, nu am înțeles.

— Nu are importanță, te gândești pe drum.

A salva și a da o șansă sunt lucruri diferite. În ultimul caz, probabilitatea unui contact real e foarte mică. Cea mai rea variantă este o amânare a morții. Pentru un anumit număr de ani. Răsplata pentru curaj și onoare.

— Hai în elicopter.

Îl conduc pe militar spre mașinăria ce atârna deasupra terasei. Gafur deschide ușa. Strig:

— Urcă!

Gulomov își bagă capul în deschizătura ușii, se apucă de margine, se întinde și sare abil înăuntru. În elicopter înalță capul și rămâne așa, neștiind unde să se ducă. Mă cațăr și eu, îi arăt un loc în stânga lui Gafur:

— Ia loc!

Militarul se așază. Ține atârnată căpățâna lui Zuhur. Pe o sfoară. Strig:

— Ce te-ai lipit așa de ea? Arunc-o!

O aruncă. Elicopterul se ridică, se apleacă într-o parte. Capul se rostogolește pe jos. Îmi pun casca și zic:

— Taras, ei, Doamne, ultima rugăminte… Încă o dată pe pășune. Aterizează pentru două minute.

Dă din cap tăcut. Iastrebov se întoarce, făcând o mutră ironică.

Șaisprezece treizeci și șapte. Elicopterul aterizează pe pajiște. Duhurile sunt întinse pe covor. Îl scot pe Gulomov și-l duc la ei. Mă apropii, ordon:

— În picioare.

Se ridică foarte încet, demonstrativ. Gurg rămâne întins.

— Și tu!

Se holbează obraznic. Cu o privire îi înfrâng uitătura. Cedează. Se ridică, pufnind spre spectatori:

— Din respect, comandante. Ai prins un bandit așa de mare.

Anunț:

— Militarul ăsta, Gulomov, va fi executat pentru fapta lui în fața detașamentului. Duceți-l la Voruh, la dispoziția detașamentului. Tu, Gurg, răspunzi de el. Dacă cineva îl atinge cu un deget, dacă o să cadă un fir de păr din capul băiatului, răspunzi personal. Te pedepsesc cum se cuvine.

Mă întorc și mă duc spre elicopter. Gurg strigă în urma mea:

— Hei, comandantule, dar leșul? Ia-l cu tine.

I-o tai din mers:

— Duceți-l singur. Elicopterul nu e o mașină de cărat rahat.

Elicopterul se ridică în aer. Iastrebov se întoarce, arătând prin semne: pune-ți casca. Întreabă:

— Acum încotro? La Londra, Paris? Unde trebuie să mai faci ordine?

Răspund:

— Pentru azi ajunge. La Voruh.

Dar gândurile mele se îndreaptă spre Kalai-Humb. Îmi planific deplasarea de mâine.

Circumstanțele inițiale. Un orășel strâns între defileul îngust și râu. Pe malul celălalt e Afganistanul. Post de grăniceri la intrarea în oraș. Majoritatea localnicilor se cunosc personal. O să intru deschis în Kalai-Humb și imediat trimit de acolo șoferul. Să nu sufere împreună cu mine.

Subiectul se va afla într-unul din trei locuri. O dată – casa rudei sale sau a consăteanului la care s-a oprit. Nu se deplasează pe jos, nu mă îndoiesc de asta. E un individ mult prea important. Prin

urmare, automobilul e numărul doi. Și statul major al Frontului Popular – trei. Pot să nu iau în seamă comendatura detașamentului de frontieră. În niciunul dintre aceste locuri nu voi putea să lichidez subiectul fără să mă expun. E imposibil să folosesc o armă cu lunetă. Nu sunt spații deschise. Totul e înghesuit, totul e îngrămădit, totul e la vedere. Să-i vin de hac în automobil?

În orice caz, e nevoie de pregătire. Cel puțin de câteva zile. Iastrebov a pus o condiție, urgent. Cât se poate de repede. O altă condiție am pus-o chiar eu – nu trebuie să sufere nimeni în afara subiectului. Condiția asta lasă o singură posibilitate: să mă apropii de subiect și să trag direct. Simplu, temeinic și eficient.

Pe neașteptate îmi dau seama că acum două ore, când mă târguiam cu Iastrebov, am scos la mezat nu viața Cocoșatului, ci viața mea. Este un schimb onest. Viața mea pentru viața lui Alioș.

Șaptesprezece zero cinci. Elicopterul aterizează în piața din Voruh. Îi strâng mâna lui Taras. Îmi spun: „I-am promis băiatului să dau de băut, dar oare voi putea? Oare moartea o să fie o justificare a faptului că nu mi-am îndeplinit promisiunea?” Părăsesc elicopterul, Iastrebov iese după mine. Acoperind huruitul elicei, spune:

— Mâine plec din Kalai-Humb. Să treci la treabă imediat. Nu o lungi. Alioș poate să plece de acolo în orice moment.

Dau din cap în tăcere. Îmi întinde mâna:

— Noroc.

Strig ca răspuns:

— Dacă e ceva, să le dai băieților vodcă din partea mea.

Dă din cap și se urcă în cabină.

Mă trag la o parte și observ cum urcă elicopterul, o ia peste culmea Hazrati-Hasan și dispare. Ce băiat vesel, teribil e Iastrebov ăsta! Dar e străin. De fapt, e dușman. Dacă e să mă gândesc bine, pentru mine toți sunt străini. Iar eu față de ei

– față de Iastrebov și pilot – mai sunt și dator. Merg încet prin piață spre casa mullahului. Cineva mă strigă din spate:

— Davron!

Mă întorc. Gado. Dă fuga jos, pe drum, de la casa lui Zuhurșo spre piață.

— Davron, așteaptă puțin!

Firesc, merg fără să mă opresc. Mă ajunge din urmă, merge în pas cu mine.

— Ai venit singur… Zuhurșo când se întoarce?

— Niciodată.

Tace. Începe gânditor:

— Ai făcut bine, Davron. Probabil crezi că sunt mânios, că mă supăr… Nu, frate. Tu știi cât de mult te respect. Dacă te-ai hotărât să faci asta, înseamnă…

Întrerup mărturisirile de prietenie frățească:

— Greșești. Eu n-am nicio treabă aici. Un băietan de la țară l-a lovit cu o piatră.

Se gândește, schimbă direcția. Gânditor:

— Oamenii nu l-au iubit. Pentru ce era să-l respecte? Deși e fiul mamei mele, tatăl lui are origini proaste. Cum se spune, umbra unui strâmb e și ea strâmbă. Răposatul Zuhurșo a fost comunist, secretar raional de partid, dar nu s-a ridicat. A fost un om simplu, ca om simplu a și murit. A fost un om rău.

De fapt, îmi dă de înțeles că el e altfel. Nu mă apuc să-l contrazic. În fond, omul nu e așa de rău. În orice caz, nu am prea multe ce să-i reproșez. E adevărat, e laș și mereu încearcă să știe tot ce se întâmplă. E o urmare a slăbiciunii, a dependenței de cei care sunt mai puternici. Acum îl vorbește de rău pe fratele lui, dar mai înainte i se supunea fără crâcnire. Și acum ce va fi? Va încerca să stea pe picioarele lui?

Se uită pieziș.

— Spune, Davron, ce intenționezi să faci?

E clar. E neliniștit.

— Nu te tulbura, spun, nu pretind locul lui Zuhurșo. Mâine o să plec. De tot. O să rămâi stăpân.

Oftează:

— Știu că te-ai pregătit de plecare, am fost informat. Credeam că o să te întorci în curând, că o să începem să lucrăm împreună.

— Păi, ce, fără mine nu poți?

Pune mâna la inimă:

— Frate, în spatele tău sunt ca într-o fortăreață: nu mă înșeli, nu mă tragi în piept.

Carevasăzică, am greșit. Îi e frică de independență, caută pe cineva de care să se lipească.

— Te compătimesc, spun. Va trebui să cauți alt zid.

Mă ademenește:

— O să strângem recolta, împărțim profitul, o să fii un om bogat. Uite, și atunci o să pleci, dacă nu te răzgândești.

— Nu prea mă cunoști, spun, dacă visezi să mă ademenești cu bogățiile.

Zâmbește aproape superior:

— Ei, frate, știu eu. În fiecare cocon de mătase se află un vierme.

Mama lui, e filosof. Psiholog.

— Aaaa, îi spun, uite pe ce te bazezi…

Mă corectează:

— Nu mă bazez, ci mizez pe asta. Numai că trebuie desfăcute fire foarte lungi.

E normal, nu?

— Vezi să nu greșești, îl avertizez. Le desfășori și înăuntru se dovedește a fi nu un vierme, ci un șarpe. Cu aripi. Un dragon.

El, implorând:

— *Hai*, fie și un dragon… Bine, nu vrei să rămâi, mai stai, te rog, o săptămână, două. Te rog ca pe un frate. Când Gurg o să se întoarcă de la pășune, neapărat o să înceapă o luptă între oamenii lui și ai tăi. Nimeni nu se va putea descurca, în

afară de tine. O să faci ordine și o să pleci. Da? Unde te grăbești așa?

— Îl las la comandă pe Komsomol. Se va descurca la fel de bine ca mine.

— Ei, măcar câteva zile…

— Nu, nu mă ruga.

O ia înainte, îmi blochează drumul. Mă opresc. El:

— Davron, nu vei avea griji, am pregătit eu tot. Când am dus darurile la Kalai-Humb, m-am înțeles cu Alioș. Chiar el mi-a propus: „Tu cultivă-l, am spus, o să găsesc eu cumpărători…”

„Ai, Alioș”, îmi spun. „Ți-ai găsit totuși tovarăș”. Întreb:

— Nu i-ai mai propus nimic?

— Îmi ajunge și asta. Înțelegi, fără Cocoșat nu poți face nimic. Fără ajutorul lui Alioș nu se poate transporta marfa prin Badahșan și Pamir. În locurile astea, el dispune de tot. El o să-mi găsească și cumpărător, va avea grijă să nu fim păcăliți sau pur și simplu să nu fim omorâți…

— Nu, o să-l găsească pe altul, spun.

Dă din cap:

— Dacă Alioș renunță la afaceri, o să înceapă războiul pentru locul lui, va fi imposibil să te înțelegi cu cineva. Iar cu cine va învinge și va deveni șeful va trebui din nou să stabilești relații. O să reușim? Iar dacă o să reușim, cât timp va trebui să pierdem… Nu, fără Alioș totul se duce dracului.

„Dacă ai știi tu”, îmi spun, „că mâine tovarășul tău totuși va renunța la afaceri…”

El, fără emoții, pur formal:

— Davron, pentru ultima oară: poate totuși te răzgândești?

— Nu mă răzgândesc, răspund. Descurcă-te cumva singur.

Gado îmi întinde mâna:

— Dacă te-ai decis, să ne luăm rămas-bun. Păcat, Davron… Dar dacă vrei să rămâi sărac, nu

mă apuc să te conving.

Are mâna moale. Îmi trece un gând prin minte: „Nu vreau să fiu sărac, dar nu mi-e scris să mă îmbogățesc. Așadar, a mințit bătrânul ghicitor. Aurul nu mi-a strălucit până acum, nici n-o să-mi strălucească”.

Gado îmi spune:

— *Rohi safed*, Davron. Drum bun.

Se întoarce să plece. Deodată își dă seama de ceva:

— Pe corespondent îl lași aici sau îl iei cu tine?

— Cine mai e și ăsta?

Răspunsul mă năucește:

— Cel de la Moscova. Pe care l-ai adus tu.

Strig:

— Unde este?!

— În *zindonul* pe care l-a construit răposatul Zuhurșo. În groapă…

Sentimentul obscur și lipicios al vinovăției, ca o avalanșă de nori, mă doboară, mă trage în adâncul său, mă rostogolește, mă împiedică să respir.

Zarinka, Oleg, cam mulți chiar și pentru mine.

— Cine a îndrăznit?!

Gado oftează:

— Nu vrea să iasă. Dimineață, când a plecat Zuhur, am vrut să-l aduc sus, pentru un timp, să vadă soarele, să respire aer curat, să se plimbe puțin prin curte. A refuzat și să discute. „O să rămân aici”, n-a mai spus nimic. Probabil s-o fi scrântit la minte în întuneric. Păcat de om. Stai puțin de vorbă cu el, o să te recunoască, o să-și vină în fire…

Mă cuprinde furia. Doar l-am prevenit pe idiot: nu răspund de el. Răspunde singur de propria persoană. Nu, totuși s-a băgat. De ce?! Nu înțeleg. El nu trebuia să sufere. Nici Zarinka. S-a întâmplat ceva anormal. Faza l-a lovit pe Sangak pe 29 martie. Am aflat mai târziu, dar asta nu schimbă nimic. Și Zarinka, și Oleg au fost loviți deja după moartea lui Sangak, când încărcătura fusese

aruncată. Iar noua energie încă nu apucase să se acumuleze. De aceea până în ultimul moment am fost convins că amândoi au scăpat cu bine din zona catastrofei. Ce s-a întâmplat?! De ce s-a dat peste cap legitatea? De ce au fost loviți amândoi? Până acum, lovitura cădea mereu asupra unuia singur…

Mă ia amețeala.

— Am plecat. Merg prin curte. În cușca din spatele gardului de sârmă e întins nemișcat șarpele mort. Îi arunc în treacăt lui Gado:

— Spune să ia de aici leșul.

Mă duc spre cotineața sub care e săpat *zindonul.* Gado deschide larg ușa. În mijlocul cămăruței e o gaură pătrată. Gado dă la o parte gratiile care acoperă gaura. Mă uit în adâncul gropii. Ochii se adaptează încet la penumbră. Îl disting jos pe Oleg. Stă pe pământ, sprijinit de perete. Are capul plecat. Mă așez pe vine. Îl strig:

— Oleg!

Tresare, ridică încet capul. Spune răgușit:

— Tu ești cu adevărat? Sau mi se pare…?

O lovitură puternică în spate. Ghiontul mă aruncă cu pieptul spre cealaltă margine a deschizăturii. Picioarele îmi alunecă în gol. Apuc să mă prind de marginea găurii. Atârn așa. Sub degetele mele e o ramă de lemn acoperită cu pământ. Cad pietricele, cocoloașe uscate de pământ. Degetele îmi alunecă. Abia mă țin. Ridic privirea în sus. Imediat îmi mijesc ochii. De sus zboară nisip, praf. Îmi intră în ochi. Într-o clipită, într-o sutime de secundă, apuc să văd o talpă de pantof. O durere acută. Gado, cu pantoful, îmi dezlipește degetele de pe ramă.

34. DJORUB

Au trecut patru zile de la acea zi nefericită când am dus-o pe Zarinka în vizuina lui Zuhurșo și în tot acest timp m-au chinuit și mă chinuie, fără să mă lase nicio clipă, frica pentru soarta ei și rușinea pentru lașitatea mea.

Tata e în continuare bolnav. Tace. Iar Vera… Probabil ar fi mai ușor dacă ar spune măcar un cuvânt de reproș, dar ea, Vera, tace. Tăcerea s-a înstăpânit în casa noastră, o liniște ca înaintea furtunii.

Și ieri, în cele din urmă a trăsnit.

Când mă întorceam de la Mirzorahmat, căruia îi era bolnavă vaca, am auzit huruitul unui elicopter. Până să-mi dau seama încotro se îndreaptă, elicopterul a coborât într-o parte și a rămas atârnat deasupra casei noastre. Am apucat să ajung la timp – cu un zgomot asurzitor, a coborât pe câmpul mic de după curtea din spate. Din toate părțile au început să alerge copii. Vecinii au ieșit pe acoperișuri, ca să vadă mașina zburătoare care aterizase ultima oară în kișlakul nostru acum vreo zece ani, când încă se mai putea chema aviația sanitară. Dilbar și copiii Bahșandei se aflau lângă gard.

Elicea s-a oprit. S-a deschis ușa, a ieșit Davron, mi-a făcut semn cu mâna și a strigat:

— Vino încoa’.

M-am dus. Davron a aruncat o privire pe ușa deschisă și a spus:

— Hai.

A ieșit capătul unei tărgi mobile din pânză de cort, care se folosește la Salvare. Davron a apucat de mâner și a tras targa aproape până la capăt. Cel care stătea culcat pe ea era înfășurat într-un acoperământ brodat colorat, fața îi era acoperită cu un fel de tifon. Probabil mi-a fost adus pentru tratament un bolnav sau un rănit.

Am spus:

— Ați greșit, sunt veterinar, nu medic de oameni. Trebuie să mergeți în satul de jos, în Voruh, la infirmier. Dar cel mai bine la Kalai-Humb…

— Apucă targa, mi-a poruncit Davron.

În ușa elicopterului a apărut un militar rus și, aplecându-se, a împins partea din spate a tărgii chiar spre margine. Am luat mânerul de la el și m-am mirat cât de ușor este pacientul meu neașteptat.

— S-o ducem, a spus Davron pornind spre portiță.

Călcând în picioare semănăturile, am traversat câmpul și am intrat în curtea din spate a casei noastre. Copiii au început să vină în șir după noi, șușotind entuziasmați.

— Spune unde s-o ducem, a dat dispoziții Davron.

— În *mehmonhona*. Direct prin casă, în curte…

— Știu, m-a întrerupt Davron.

Am trecut prin casă și în curtea din față am luat-o la stânga spre *mehmonhona.* Muhiddin, băiatul Bahșandei, a luat-o la fugă înainte și a deschis larg ușa. Noi, fără să ne descălțăm, am intrat în casa de oaspeți și am pus targa în mijlocul camerei.

— Cheam-o pe bătrână. Repede, a ordonat Davron.

N-am înțeles.

— În casă nu sunt femei bătrâne.

— Păi, nu în casă, a zis nerăbdător Davron. În sat. Care e tămăduitoare aici la voi? Cunoscută.

Mi-am dat seama despre cine este vorba.

— Hatti-momo.

— Așa e. Uite, pe ea s-o chemi. Mai repede.

I-am poruncit lui Muhhidin, copilul Bahșandei, care stătea în prag și murea de curiozitate:

— Dă fuga la bătrâna Hatti-momo. Spune-i că Djorub o roagă să vină cât se poate de repede.

Muhiddin a plecat în fugă. Davron s-a uitat la ceas:

— Bătrâna locuiește departe?

— Nu chiar. E pe partea noastră. E tare bătrână, nu poate alerga.

Fără să scoată vreun cuvânt, a pornit spre ieșire.

— Cine este? Pe cine ați adus? am strigat eu în urma lui.

— Pe Zarinka, a răspuns Davron fără să se întoarcă. S-a stropit cu gaz și și-a dat foc.

Nu mă întrebați ce am simțit. Sunt om cu carte, știu, durerea este o boală a sufletului. Dar mai bine te arunci într-o prăpastie, îți rupi oasele, mai bine te îmbolnăvești de ciumă, de lepră, mai bine mori de tifos decât să suferi de boala asta. Eu, ca un bătrân, am întins mâna tremurătoare, am vrut să dau la o parte acoperitoarea de tifon de pe fața Zarinkei –, nu aveam putere. Am rămas în picioare, gemând de durere…

Dilbar a intrat încet și s-a oprit alături.

— Nu te chinui, dacă va vrea Dumnezeu totul o să fie bine. Acum o să vină Hatti-momo, o să vadă, o să spună… Poate nici nu e foarte periculos, poate nu e greu de tratat.

Nu puteam să răspund – un spasm îmi sugruma gâtul, nu mai puteam respira. Nu știu cât timp a trecut așa. A venit repede Vera, de pe câmpul de sus. A dat buzna în *mehmonhona*.

— Nu e ea! E o greșeală… Nu se poate să fie ea!

A tras cu teamă tifonul, i-a văzut fața, a împietrit. S-a lăsat neputincioasă la căpătâiul fetei și a înțepenit așa. Am ieșit, nu mai puteam suporta greutatea durerii ei.

În curte au început să se adune vecinele, șușotind între ele. În cele din urmă, a venit Hatti-momo. Două femei o susțineau de brațe, mergea încet și cu grijă, dar se ținea foarte drept. Rochia ei albă ca zăpada, până la călcâie, și baticul erau învechite de la spălările nenumărate, părea că fuseseră cusute din tifon chirurgical. Mă uitam la ea cu o speranță copilărească, aproape credeam că

o va salva pe Zarinka. Simțeam o forță de neînțeles în femeia așa de bătrână, forța unei pietre bătute de vânt. Timp de milenii o distruseseră soarele înalt din munți și vântul înghețat, îi veniseră de hac, scoseseră din ea tot ce era trecător și nerezistent, dar nu putuseră face față rădăcinii invincibile.

Bătrâna a fost adusă în *mehmonhona*, am intrat după ea. Hatti-momo s-a așezat la căpătâiul tărgii, vizavi de Vera, și-a ridicat mâneca lungă, albă, cu degetele ei fragile i-a atins fața Zarinkăi și a spus:

— Să iasă toți.

Biruindu-mi înțepenirea, am spus:

— Să mergem, Vera. Hatti-momo vrea să plecăm.

Vorbea încet, fără viață:

— Sunt mama. Trebuie să rămân.

Am tradus.

— Să iasă și mama, a spus Hatti-momo.

Am luat-o cu grijă pe Vera de umeri, am ridicat-o și am condus-o afară. Un infirm îl ducea pe un alt infirm, un bolnav îl ducea pe un alt bolnav… Timpul trecea, noi așteptam în curte, fără să ne luăm privirile de ușa *mehmonhona.* Vecinele vorbeau încet:

— O să spună: „O s-o vindec”, dacă există speranță. Dacă o să iasă în tăcere, înseamnă că nu o poate ajuta.

— Ei, soră, numai Dumnezeu știe. Doar se spune: unul a plâns toată noaptea la căpătâiul unui bolnav, a doua zi a murit chiar el, bolnavul a rămas în viață…

În cele din urmă, ușa s-a deschis. Vera parcă s-a trezit, s-a năpustit spre Hatti-momo:

— Ce e?! Va supraviețui?!

— O s-o vindec, a spus tămăduitoarea.

A chemat ajutoare, a enumerat ce ierburi și poțiuni trebuie să-i aducă și a plecat din nou la Zarinka. Vecinele s-au risipit treptat. Hatti-momo a mai ieșit de câteva ori din *mehmonhona*, care devenise salon de spital, și cerea ba apă caldă, ba o

seceră veche de fier – neapărat veche, tocită aproape până la mâner, bălegar de vacă… Seara târziu a poruncit să nu intrăm la Zarinka, să n-o deranjăm, a spus că va veni dimineață și a plecat sprijinindu-se de ajutoarea ei.

Între timp, Vera se plimba nervoasă prin curte, vorbind singură:

— Nu, nu înțeleg de ce ne-a adus-o aici, de ce nu în oraș?! Ei, măcar la Kalai-Humb. Acolo sunt totuși medici. Probabil e un spital militar. Iar bătrâna asta… Abia respiră. Ea trebuie să fie reanimată și, când colo, trebuie să mai și vindece pe alții… Și cu ce? O, Doamne, cu bălegar!

Pe neașteptate Bahșanda a spus cu o voce blândă, total neobișnuită pentru ea:

— Nu-ți chinui inima degeaba, Vera-*djon*. Ea tratează bine. La ea vin mulți oameni chiar din Kalai-Humb, din Dangara. Medicii de acolo nu ajută, dar Hatti-momo poate. Și pe Zarinka o s-o vindece…

Vera a izbucnit deodată:

— Nu te preface că-ți pasă de ea! a strigat ea cu furie. Știu că nu poți s-o suferi pe Zarinka. O urăști. Și tu, tu i-ai frânt viața. Toate necazurile au început de la distracția ta idioată cu măritișul…

Neîmblânzita Bahșanda tăcea în fața învinuirilor. Probabil își dădea seama pe ce căi grele pentru cei apropiați se revarsă uneori durerea. Și eu eram plin de dorința de a-l blestema pe Dumnezeu, soarta și de a-i învinui pe toți din jur, dar m-am înfrânat și am îndurat răbdător suferința, pentru că suferința este o făclie slabă care ne luminează viața.

Vera continua să spumege:

— Nu înțeleg, nu pot să-mi imaginez cum puteți trăi așa. Vă măritați fetele așa cum dați vacile la montă… Și tu la fel – s-a întors ea cu ură spre mine –, veterinarule!

A strigat ultimul cuvânt cu dispreț, ca pe o jignire.

Am acceptat înțepătura cu recunoștință, se înrudea cu acele medicamente dure care au, ca să vorbim în limbajul medicinei, o acțiune de contracarare și atenuează durerea principală.

Vera s-a dus spre *mehmonhona*, a deschis ușa și a dispărut înăuntru. Nu m-am hotărât să intru, deși nu vedeam nimic rațional în interdicția lui Hatti-momo. În kișlak se spune că ea vindecă nu numai prin plante, ci și prin *djodu,* vrăjitorie, magie. Se înțelege, nu cred în magie, și totuși, nu voiam să risc…

M-am chinuit toată noaptea, iar dimineața devreme am decis să uit căutând alinare în muncă grea. Am luat *ketmen*-ul, lopata, și am urcat la câmpia de sus pe care Vera cu copiii o curățaseră aproape de tot de pietre. Rămăsese înfiptă în pământ numai o piatră de mărimea unui berbec bine hrănit. Un singur om nu poate să se descurce cu așa ceva, cel mai înțelept ar fi fost s-o las în mijlocul câmpului. Așa fac de regulă oamenii. Dar eu m-am apucat de munca inutilă – am început să sap bolovanul ca, în cele din urmă, să-l scot din groapă folosind niște bețe drept pârghii. După un timp a venit Dilbar. S-a oprit și se uita în tăcere la eforturile mele.

— Ce-i? am întrebat eu fără să mă întorc.

— Bărbații noștri au venit de la pășune, a spus Dilbar. Au spus că Zuhurșo e mort. Probabil a fost omorât. Bărbații se adună lângă moschee. Poate că trebuie să te duci și tu…

Am continuat să sap. A mai stat puțin și a plecat. Am ascultat cu o indiferență uimitoare vestea despre moartea lui Zuhurșo, totuși vestea asta, ca un bob, a continuat să se umfle în adâncurile întunecate ale durerii și deodată a crescut într-o explozie de bucurie răzbunătoare. Concomitent mi s-a trezit și curiozitatea. Am fost cuprins de nerăbdare; am aruncat lopata și am pornit în jos.

Am intrat în curtea din spate, ca să mă spăl de sudoare și mizerie, și deodată am auzit o șoaptă

înceată:

— Djorub, hei, Djorub…

Poarta de la grajdul vacilor era întredeschisă, am deschis-o și l-am văzut pe Șokir. Din cauza șocului, am început să râd în hohote. Mi-am auzit ca de la distanță râsul răutăcios care suna ca un hohot de plâns. Nu mă puteam abține, dând astfel afară durerea, neliniștea, tensiunea. Nu-mi dădeam seama dacă râd sau plâng.

Am tăcut deodată. O furie rece mi-a lovit inima. Am făcut un pas spre el, am ridicat pumnul. Șokir s-a chircit. Dar mâna nu s-a ridicat, tremura de încordare, a înghețat așa, nu a lovit. Ura fierbea în mine, trupul nu mi se supunea.

— Prietene, nu mă lovi, a bâiguit Șokir. Ajută-mă…

Cu aceste cuvinte, parcă a ridicat vraja de pe mine. Mâna a coborât și rațiunea m-a aprobat că nu l-am lovit pe cel slab.

— Prietene, a repetat Șokir, prietene, ajută-mă.

Rugămintea lui plângăreață mi-a adus aminte deodată de vremurile îndepărtate ale copilăriei, iar el, văzând că mi-am desfăcut pumnul, a început să vorbească repede:

— Tu, Djorub, îi știi pe oamenii noștri. Sunt munteni! Mândri, zgârciți, răi… Mă invidiază, sunt furioși că Zuhurșo m-a pus șef deasupra lor. Acum o să prindă curaj. Se temeau de Zuhurșo și o să se răzbune pe mine, o să-și arate năravul prost, crud…

Mânia mi-a fost deodată înlocuită de curiozitate. Nu mă îndoiam că Șokir este căutat; am întrebat:

— Și cum de ai cutezat să vii până aici?

Locuiește de partea cealaltă a râului, drumul de acolo este prin tot satul.

— Dumnezeu m-a salvat, a spus Șokir. Am petrecut noaptea în partea voastră, la văduva Șașamo. Când am auzit despre Zuhurșo, am dat fuga la tine prin curțile din spate, pe poteca de sus.

Și-a îndreptat umerii înguști.

— Te cunosc, Djorub. Știu ce fel de om ești. N-o să mă dai de gol, convingerile nu-ți permit. Nici nu ai putut să mă lovești – te-a ținut educația, ca în chingi. Și ai inima moale, nu ai fermitate. Ești milos. De aceea o să mă ascunzi, o să mă scoți din kișlak…

Vorbea cu superioritate, dar prefăcătoria lui era jalnică. Am spus:

— Ești un psiholog prost. N-o să te salvez, deși nu te alung. Stai aici, ascunde-te de oameni. Mai bine să te întâlnești cu o mulțime de bărbați, decât cu Bahșanda sau, și mai rău, cu Vera.

El a zâmbit:

— O să mă descurc eu cumva.

De regulă nu-mi găsesc cuvintele, dar inima mi-a spus ce să răspund:

— Ai dreptate, în fața femeilor ești erou. Totuși, nu le cunoști pe ale noastre. Dacă o să te găsească, o să te dezghioace ca pe o păstaie de mazăre.

Într-o clipită, au dispărut de pe fața lui Mazăre și prefăcătoria și superioritatea; el a rânjit, pregătindu-se să mă muște cu o ironie, dar am ieșit din grajd, lăsându-l furios în singurătate.

Coborând în piață, am auzit de la distanță vuietul vocilor, iar când m-am apropiat de mulțime, am văzut pe deasupra capetelor bărbaților care se aflau în față că, în fața ușii moscheii, pe jos, se află o targă încropită din niște crengi și două trunchiuri subțiri de brad. Pe targă era un trup înfășurat în niște haine vechi. Mi-am dat seama că e cadavrul lui Zuhurșo, adus de pe pășune. Alături stăteau în picioare, mândri, cu fruntea sus, Ser, șoferul sovhozului, și Tabar, tovarășul lui. Erau îmbrăcați în haine de vânătoare, în halate scurte, strâns legate la brâu, în picioare aveau obiele; pe spate aveau atârnate automate. Ei, vulturii, vitejii, probabil, au fost cei care i-au venit de hac lui Zuhurșo.

Am tras cu urechea la discuțiile din mulțime. Înainte de a veni acolo era o dispută legată de felul

cum vom trăi de-acum. Unii strigau:

— Fiecare să-și ia înapoi pământul.

— Dar pământurile colhozului? Ce se întâmplă cu ele? protestau alții.

— Dar ce mai vorbim despre pământ?! Zuhurșo a distrus toate semănăturile. Și nu mai avem ce semăna. N-au mai rămas grâne, nu sunt cartofi, nu e nimic…

În acest timp a început să vorbească Ser și oamenii au tăcut.

— Răposatul Zuhurșo a fost un om rău, a spus Ser, însă nu era prost. Asuprea poporul, dar își făcea treaba bine. Bine a spus: „Dacă e puțin pământ, trebuie să sădim aur…” De ce să nu ascultăm aceste cuvinte bune, deși el a fost un om rău?

— Hei, Ser, vorbești despre *kuknor*? a strigat cineva.

— Spune-i cum vrei, a zis Ser. Eu îi spun aur. Poate o să-i spun chiar platină, pentru că acum o să avem mult pământ. Luăm înapoi pășunea mare de la cei din Vaziron, semănăm *kuknor.* Cei din Vaziron sunt în fața noastră precum o broască față de un elefant. O să mergem peste ei, o să-i facem praf. Zuhurșo cel mort n-o să le mai vină în ajutor, iar noi avem arme – el și-a luat automatul de pe umăr și l-a scuturat deasupra capului. În curând, când o să desfacem ascunzătoarea, o să dăm tinerilor douăsprezece kalașuri…

Tinerii, care se înghesuiau strâns în aripa stângă a mulțimii, au început să fluiere, să șuiere. Bărbații maturi i-au pus la punct cu exclamații severe. Tinerii s-au potolit ușor, dar în față a ieșit venerabilul Dodihudo și a spus:

— Noi, bătrânii, nu vă dăm permisiune pentru asta. Pășunea nu trebuie arată, pășunea nu e pământ. Zuhurșo voia să o are, dar Zuhurșo – el… El era…

Nu a găsit un cuvânt disprețuitor și a scuipat.

— Nu ne permiteți?! a exclamat Șer. Nici nu vă întrebăm. O să facem cum am gândit. Puterea voastră a trecut. Înainte, poate, era bine să ascultăm de bătrâni. Acum totul e altfel. Viața e cu totul alta, iar voi credeți că totul a rămas ca înainte.

Potoliți, tinerii au început din nou să fluiere.

Pentru prima dată mi-a trecut prin minte că tinerii, educați în spiritul respectului față de bătrâni, și înainte priveau pe ascuns, de sus, neputința bătrânilor, încetineala, obtuzitatea și, lucrul cel mai important, forța bărbătească stinsă. În spatele respectului se ascundea mereu disprețul. Acum însă, când interesele tinerilor și ale bătrânilor se separaseră, ce fusese ascuns ieșise la lumină.

Tinerii au pornit să fluiere, iar Șer a început să strige:

— Hei, oameni, pe pământurile voastre mici cultivați ca să vă hrăniți ce vreți voi. Dar noi o să luăm pășunea mare. Și pământul colhozului. Cine vrea, să vină la noi cu pământul lui, să se unească.

Din nou s-au auzit strigăte și dispute. Venerabilul Dodihudo a ridicat iarăși mâna, cerând liniște:

— Pământurile sovhozului sunt formate din pământurile moșilor noștri. Deși a trecut timpul, noi ținem minte cui îi aparținea fiecare dintre ele. Care era al lui Ahmed, care al lui Mahmad. Pământurile astea trebuie să le înapoiem foștilor proprietari.

Șer a râs:

— Doar vi s-a spus, venerabile: timpul a trecut. Eu o să spun: în râu poți arunca orice lături, apa face trei întorsături și devine curată. Timpul acționează la fel. De când Ahmad și Mahmad au avut pământurile astea, timpul a făcut atâtea întorsături, că pământul sovhozului de mult s-a curățat de dreptul de proprietate, a devenit al nimănui.

Venerabilul Dodihudo, fără să-l asculte, a continuat:

— Zuhurșo avea o rezervă. Avea faină, avea zahăr. A promis să aducă ulei de bumbac. Dar tu ce ai? Vrei să iei pământul pentru *kuknor*, dar te-ai gândit tu oare ce-o să mănânce oamenii?

— Mazăre! a început să strige naivul Zirak. Mazăre!

— Lasă glumele, a spus supărat venerabilul Dodihudo. Ca să cultivi mazăre, ai nevoie tot de pământ.

— De ce de pământ? a strigat Zirak. Apare fără pământ!

El se oprise la marginea mulțimii și văzuse primul fenomenul uimitor care era ascuns de colțul din dreapta al moscheii. Jos, pe ulița ce ducea spre piață venea Șokir, șchiopătând și opintindu-se, ca un condamnat la moarte ce se îndrepta spre locul execuției.

Cumnatul meu, Sanghin, care stătea alături de mine, a început să râdă:

— Ha! Șoarecii au scăpat un bob de mazăre, l-au căutat, l-au căutat, primăvara a apărut singur, a crescut.

Eu știam unde se ascundea Mazăre, dar, ca și ceilalți, m-am mirat de apariția neașteptată. Era uimitor faptul că Șokir era escortat de Vera, cumnata mea. Ea mergea în spatele lui cu *multuk*-ul bunicului și-l gonea pe prizonier cu țeava lungă. Copiii care se învârteau în mulțime le-au ieșit cu strigăte în întâmpinare.

Bărbații au început să fluiere, să exclame în fel și fel:

— Oho, ho, ho, ho, ho…

— A, ha, ha, ha…

— I, hi, hi, hi…

Vera l-a împins pe Șokir până în mijlocul pieței, s-a uitat în jur pierdută, a văzut în mulțime o față cunoscută și a venit la mine.

— Uite, l-am adus.

— Vera, cum l-ai prins?!

Bătrânii ne-au înconjurat, cu gurile deschise de uimire. Vera tremura, vorbea repede, aproape înecându-se:

— Știi, a venit bătrâna care m-a dat afară din camera… unde Zarinka… Acum sunt gata să fac orice-mi spune ea. Înțeleg că e o prostie, dar numai în bătrână mai sper. Am plecat. Nu știam unde să mă duc, nu-mi găseam locul. M-am dus în curtea din spate. Și deodată am auzit pași în grajdul vacilor, parcă mergea cineva. Mi-am spus, nu știu de ce, că te-ai întors. M-am uitat și l-am văzut pe el. Gemea lângă peretele unde sunt toate fiarele alea agricole și a pus mâna pe seceră. Se vede că voia s-o ia din cui. Când a auzit scârțâitul porții, s-a întors și s-a uitat. Știi, a râs… Furios, înfricoșător. Și mai era și secera… Am fugit… Să nu crezi că m-am speriat, am început să mă gândesc ce să fac. În casă nu e nici țipenie, numai tatăl tău bolnav, până și copiii au fugit… Și ăsta?! De ce a venit și se ascunde? Ce s-a gândit? De la el te poți aștepta la orice. Cum să-l gonesc? Doar ai văzut și tu cum s-a purtat cu bărbatul ăsta puternic… cum l-a… cum i-a făcut față lui *Selsovet.* E nevoie de o armă. Nu de polonic, nu de tigaie… Am dat fuga în cămăruța unde păstrați armele. Dar acolo e gol, și uite, vechitura asta.

— Vera, *multuk*-ul nu e încărcat…

— Stai puțin, stai puțin… Știam că nu e încărcat. Nu aveam de gând să trag. Mă gândeam numai cum să-l lovesc. Pușca e lungă, grea. Dacă-mi iau avânt, cu patul ei va fi prea încet. El o să se întoarcă sau o să-l înșface și mi-l smulge din mână. Mi-am spus: o să-i înfig țeava în burtă. Am intrat, el a început să râdă și a spus: „Muiere proastă”. Dacă nu m-ar fi disprețuit, nu ar fi crezut că sunt proastă și slabă, probabil că ar fi reușit să scape. Și atunci i-am pocnit una! L-am pocnit chiar în burtă. S-a îndoit și eu i-am dat apoi cu țeava pe spate, pe cocoașă. A fost destul de stângaci. Am luat pușca

și l-am lovit cu patul. A căzut pe o parte, chircindu-se. M-am dus în spatele lui, ca nu cumva să ia pușca, și am început să mă gândesc ce să fac mai departe. Dacă îl scot din curte, el o să se întoarcă pe neobservate și Dumnezeu mai știe ce-o să facă. Mi-am zis să-l duc la bărbați, las să se descurce ei cu el. Din câte știu, mulți vor să i-o plătească. I-am spus: „Scoală, o să mergi la bărbați, în piață”. M-a înjurat, dar eu i-am spus: „Dacă nu te ridici, o să-ți crăp capul”.

Știi, când veneam, m-am minunat și eu. Parcă nu eram eu, ci altcineva. Parcă mă uitam la un film de groază și, în același timp, vorbeam și acționam. Desigur, de omorât nu l-aș fi omorât. Nu aș fi putut… Deși, nu știu. El credea că o să mă păcălească pe drum. De câteva ori a încercat să mă păcălească, dar imediat ce deschidea gura sau începea s-o cotească, îl împungeam ușor în spate cu țeava. I-am spus: „Dacă fugi sau faci o mișcare, te lovesc în coloană, ți-o rup”. Se pare că m-a crezut…

— Și l-ai fi lovit?

— Nu știu… Atunci nu mă gândeam la asta. Probabil aveam așa o voce, că m-a crezut… Poate l-aș fi lovit. Nu-ți imaginezi ce răutate fierbea în mine… Da, l-aș fi lovit! N-o să-i iert niciodată, doar el este vinovat pentru ce s-a întâmplat cu Zarinka… – ea s-a înmuiat preț de o clipă, apoi a rostit ferm: Și el e vinovat…

A suta oară probabil m-am mirat de femeia asta.

— Ai, Vera-*djon*, bravo! au început să strige bărbații.

S-a uitat în jur nedumerită, a ridicat ușor din umeri și a pornit prin mulțime în direcția uliței noastre. Am strigat-o:

— Vera!

Parcă nu mă auzise. Se înfășurase din nou în singurătatea tăcută, dureroasă.

Între timp, Șokir își aștepta soarta. Poziția umilă spunea că se pregătește pentru ce e mai rău. Se

zburlise, se chircise, era mai strâmb ca niciodată. „Vicleanul, vrea să stârnească milă”, am bănuit eu observând privirile piezișe pe care Mazăre le arunca din când în când consătenilor. Oamenilor nu le ardea de răfuială. L-au ironizat apatic, fără prea mare răutate:

— Hei, *asakol*, femeia te-a adus să comanzi. De ce nu comanzi?

— Ne-ai băgat în încurcătură, explică-ne cum ieșim din ea…

Și Șokir a luat-o cu vechile cântece.

— Mă scuzați, râdeți de mine…, a zis el cu durere prefăcută. Dar sărmanul Șokir cu ce e vinovat? Când am aflat de moartea lui Zuhurșo, m-am dus la oameni. Pe drum m-am întâlnit cu femeia asta… De ce a luat pușca, de ce m-a amenințat, nu știu. Eu mă grăbeam, îmi spuneam: cum să-i ajut pe oameni? Mereu mi-am pus sufletul în slujba poporului…

— Spui minciuni! a strigat *Selsovet*-ul. Singurul lucru de care te-ai îngrijit a fost cum să-i faci pe plac lui Zuhurșo.

— Eh, Barhrullo, Barhrullo, mai întâi miroase-ți gulerul, după aceea să cauți neajunsuri la ceilalți, i-a reproșat îndurerat Șokir. Oare în timpurile sovietice nu ai îndeplinit ordinele șefilor? Oare nu le-ai făcut pe plac? Dacă Zuhurșo te-ar fi numit pe tine staroste, i te-ai fi supus. Vrei, nu vrei, trebuie să te supui puterii.

Oamenii vuiau, pentru că în răspunsul lui Mazăre era o fărâmă de adevăr. Totuși, la un mincinos și vorbele adevărate sunt o minciună.

Șokir, după ce a simțit puțină susținere, deși mică, a prins curaj, vocea i s-a întărit:

— Și dacă s-a întâmplat ceva rău, nu a fost din voia mea. Zuhurșo a promis: „Vor fi pragurile din aur”. Și eu am visat la asta. Nu aveam de unde să știu că ruina va merge așa de departe. El, Zuhurșo, e vinovat. Pe el să-l învinuiți.

— Tu l-ai ajutat să ne distrugă câmpurile! strigau din mulțime.

— Ce puteam să fac? a spus trist Șokir. Am primit dispoziții. Dar voi, oameni din Talhak, și voi ați îndeplinit ordinele lui Zuhurșo. Voi nu vă învinuiți? Eu nu am distrus niciun răsad, niciun lăstar. Nici nu m-am atins de săpăligă. Chiar voi, cu mâinile voastre, v-ați distrus câmpurile. Cu lopeți și săpăligi ați dezgropat semănăturile. Și ce să vezi? Mai întâi mă judecați pe mine, apoi o să începeți să judecați lopețile și săpăligile…?

Bărbații au început să mârâie nemulțumiți, iar naivul Zirak i-a făcut pe toți să se indigneze și mai tare:

— Dar cine ne-a pârât?! Tu i-ai condus peste tot pe militarii lui Zuhurșo, tu le-ai arătat pământurile. Fiecare bucățică din munți, fiecare grădiniță. Fără tine nu le-ar fi găsit. *Haivon*, trădătorule…! a spus el furios, dintr-o suflare și, nemaiștiind cum să-și manifeste indignarea, s-a aplecat, a luat o pietricică și a aruncat-o în Mazăre.

E adevărat, nu l-a nimerit, nu avea putere să arunce. Tinerii au început să urle bucuroși:

— A ratat!

— Moșule, mai fă o încercare!

Din aripa stângă a mulțimii, unde se înghesuiseră tinerii, a zburat o piatră de mărimea unui ou, lovindu-l pe Șokir în piept.

— Să înveți, moș Zirak. Uite așa trebuie să ochești…

Mazăre a țipat ușor, și-a pierdut echilibrul. Femeile au început să exclame.

A zburat o nouă piatră și l-a lovit în picior pe nefericitul Șokir. Tinerii au început să murmure:

— Ei, te-ai făcut de rușine, Bako, ai intrat în echipa bătrânilor.

Mazăre își atrăgea singur necazul. Pasionat de justificări, alesese un moment deloc potrivit pentru a arunca vina asupra oamenilor. Puțin probabil că toți bărbații, fără excepție, erau de acord cu

nerușinarea, dar pe tineri niciunul nu i-a mustrat. Și tinerii s-au dezlănțuit, lucru pe care nu l-ar fi cutezat acum o lună. Stricăciunea pe care ne-o adusese Zuhurșo îi contaminase și pe bătrâni, și pe tineri. Câțiva băieți căutau pe pământ un proiectil bun pentru aruncare. Într-o clipă, Șokir va deveni o țintă pentru *iighiții* dezlănțuiți.

Dar între timp s-a întâmplat ceva la care nimeni nu așteptase. S-a auzit un fluierat pătrunzător, din mulțime a sărit Milisa, prostul satului nostru, a dat fuga și l-a acoperit cu propriul trup pe Mazăre. Ridicând sus bastonul dungat, se uita amenințător la popor… Da, vremuri triste, când numai nebunia se opune nechibzuinței.

— Hei, *devona,* dă-te la o parte! a început să strige Dahmarda, un copilandru zdravăn, pregătindu-se de aruncat.

Dar înțelepciunea își venea deja în fire. Venerabilul Dodihudo i-a strigat mânios lui Dahmarda:

— Ei, câine! Pune jos piatra. Cine ți-a permis să lovești? Băiatul n-a îndrăznit să nu asculte, a lăsat fără chef mâna jos, iar venerabilul Dodihudo s-a adresat poporului:

— Înainte să-l pedepsim pe acest om, trebuie să vedem dacă e vinovat sau nu. Dacă e vinovat, atunci trebuie să decidem de ce se face vinovat și ce pedeapsă să-i stabilim pentru această vină a lui. Dacă nu e vinovat, e păcat să-l jignim.

— Corect! a strigat Mazăre din spatele prostului.

Eu am înțeles că Dodihudo îndemna nu atât la dreptate, cât mai mult își afirma autoritatea zdruncinată. Probabil toți înțelegeau asta.

— Rezultă că dacă țapul a distrus grădina, trebuie să-i înmânăm o citație și să-l trimitem la tribunalul raional. E păcat să-l învățăm cu bățul. Așa e? a întrebat *Selsovet*-ul.

— Nu e nevoie de tribunal! a strigat naivul Zirak. Știm și fără asta, Mazăre e vinovat.

Bărbații au început să facă gălăgie. Șer, care tăcuse până atunci, a prins să vorbească.

— Stimabilul Zirak a spus bine. A explicat opinia generală, Șokir e vinovat. Și, mai înainte, stimabilul Zirak a propus o pedeapsă corectă…

— Care? a întrebat Zirak.

— Să-l batem cu pietre, a răspuns Șer. Cum ați propus mai devreme, stimabile.

Niciodată până acum naivului nu i se spusese stimabil. Zirak a privit mândru în jur și a confirmat:

— Da, am propus. Cu pietre.

— E o răfuială! E o ilegalitate! a strigat venerabilul Dodihudo.

Devenise fatală pentru Șokir tocmai apărarea care i se luase. Dacă nu s-ar fi amestecat, nefericitul Mazăre ar fi fost trosnit puțin și ar fi fost alungat din kișlak. Acum însă Șer a pornit împotriva lui Dodihudo. Fiecare, ca într-o încăierare a doi țapi, îl smulgea pe Șokir din ghearele celuilalt; se luptau nu pentru viața sau moartea lui, ci pentru autoritate.

— Răfuială? a repetat Șer. Nu, n-o să-l judecăm. Las' să-l judece *șahid*, și a arătat spre trupul ce era culcat pe targa grosolană.

Eram năucit. Prin locurile noastre, în afară de cei ce muriseră pentru credință, *șahid* erau numiți și cei loviți de trăsnet, morți într-un accident sau care au avut parte de o moarte silnică. Oare cine îndrăznește să-i spună *șahid* lui Zuhurșo? Am atins umărul lui Sanghin, cumnatul meu:

— Despre ce vorbește Șer? Cine este mortul acesta?

— Karim, fiul lui Mahmadali, a răspuns Sanghin. Când trăia, i se spunea Dovleac. Ei, cumnate, dar parcă ai ieșit din peșteră…

De ieri chiar că umblasem prin subteranele tristeții, nu auzeam nimic în jur, nu mă interesa nimic. Uitasem de toate pentru o vreme, dar cuvintele lui Sanghin m-au readus la gândurile

triste și, pentru a le alunga, am continuat să-l întreb:

— Și Zuhurșo? El unde e?

— Capul lui e în sacul ăla, a arătat Sanghin spre un săculeț ce se afla la picioarele lui Ser.

Cuvintele lui sunau ca o ghicitoare ciudată, al cărei răspuns am putut să-l aflu abia după înmormântarea *șahidului*, când prietenul meu Iodgor mi-a spus ce se întâmplase în ajun. Se adunaseră mulți ascultători și Iodgor a început, ca de obicei, pe ocolite:

— Știți că ieri Zuhurșo a venit la noi. Ați văzut și voi cum au încărcat pe măgari saci și lăzi, cum Zuhurșo a încălecat, a plecat cu *iighiții* lui pe pășunea noastră. Și eu am fost în piață, m-am uitat, am văzut. Iau cu ei corturi, pari, deci se pregătesc să înnopteze. Poate că o să stea la pășune o zi, două. „Vom avea timp să ne pregătim", mi-am zis. L-am chemat pe Șer. E tânăr, curajos, a făcut armata. El a întrebat: „*Ako*, la ce v-ați gândit?" Am spus: „Când o să vină înapoi, o să-i întâmpinăm.", *Ako*, nu aveți arme", a zis. „Dacă sunt unele ascunse, mă rog, poate vreuna care trage cu alice… Și ei au zeci de automate. Chiar dacă o să avem noroc, dacă vom reuși să-l împușcăm pe Zuhurșo, militarii o să omoare tot kișlakul". Am spus: „Noi avem o armă mai puternică decât automatele. Arma moșilor. Nu vom pierde timp, acum ne punem în mișcare. O să mai luăm un om. Trei sunt suficienți. „Despre ce armă e vorba?", a întrebat Șer. „O să vezi". „Să-l chemăm pe Tabar", a propus Șer. „E un băiat puternic".

Ne-am pregătit să plecăm – fiecare s-a încins cu un batic în care era băgată o turtă, și-a înfășurat strâns picioarele cu obiele, am luat un burduf cu apă, funie și ne-am dus să ne luptăm cu Zuhurșo. Am urcat până la mormântul poetului Hirs-sod, am apucat să vedem cum se zărea înaintea noastră coada caravanei, după care a dispărut după o cotitură. Până la Dahani-Kuz – Gâtul Urciorului –

am ajuns, am ieșit de pe potecă, ne-am târât printr-o spărtură îngustă. În acel loc, stânca se ridică precum un perete drept. Ne-am descălțat, încălțările și blana cu apă le-am aruncat în spate, am pus topoarele la brâu, sfoara strânsă am pus-o peste umeri și am început să ne cățărăm sus pe stâncă. Ne agățam de ieșiturile din piatră, de crăpături, cu mâinile și picioarele, ne târâm pe perete ca niște șopârle. Era greu de urcat, periculos, dar acolo unde mergeam noi, nu puteam ajunge în niciun caz într-alt fel…

În trecut, când Șuhrat-*palvon* cu trei tovarăși a luptat cu armata lui Kurbonbek, mirazorul emirului, pe peretele acesta, unui tânăr pe nume Nur i-a alunecat piciorul pe o piatră. Nur a căzut de pe piatră și s-a făcut praf. Se mai povestește că și mai demult alți trei oameni au căzut și au murit, dar nu cred în aceste povești și nu le consider veridice – nimeni nu poate spune precis când a fost asta, cu cine au luptat și cum îi chema pe oamenii aceia.

Noi însă, slavă Domnului, am ajuns până în vârf vii și nevătămați. Ne-am tras puțin sufletul, am ajuns pe vârful Hazrati-Husein până la Djoi-Sangboron. În mijlocul stâncilor, la marginea vârfului, e o mică platformă. Iar dimensiunea… În vechime, despre așa ceva se spunea: numai bine să semeni o tiubeteică de ovăz…

În momentul acesta, povestea lui Iodgor a fost întreruptă de Lutak, un bătrân pedant, care se pricepea cel mai bine dintre ascultători la unitățile vechi de măsură și totuși a zis:

— Spune-ne mai bine în dimensiunile de azi.

— Cum zicem noi azi, a explicat Iodgor, este cam un ar. Dacă drumul ar fi fost mai aproape și mai ușor, aici neapărat cineva ar fi arat un câmp mic, nu e nicio problemă că platforma e înclinată spre râpă. Am ieșit acolo și am spus: „Am ajuns”. Șer și Tabar s-au uitat în jur și au întrebat: „Și unde

e arma?” Am spus: „Dacă stați pe margine, o să vedeți”.

S-au apropiat și s-au uitat. Panta coboară abrupt în jos. În adânc, la picioarele stâncii, pe malul îngust, râpos al lui Obi-Talh, e o potecă. Și până la panta de vizavi e o aruncătură de braț – culmile gemene se află foarte aproape, strâng defileul într-o trecere îngustă.

Am spus: „Uite, asta este arma”, și le-am făcut băieților un instructaj politic.

Strămoșii noștri din vechime îi atrăgeau pe dușmani în defileu, făceau ambuscade împotriva lor. Sus, în niște locuri ca acestea, în pantă, chiar pe marginea râpei, de-a lungul marginii, fixau o bârnă, iar în spate, lipit de ea, adunau un morman de pietre. Când bârna era luată, pietrele cădeau ca o avalanșă, îi omorau pe dușmani, îi risipeau. De aceea i-au spus *sangboron*, ploaia de pietre. Până și Iskandar Macedon s-a dovedit neputincios în fața *sangboronului*. Detașamentele lui nu au rezistat, au fugit în Darvaz.

Tinerii au spus: „Am auzit poveștile bătrânilor, dar nu am văzut cu ochii noștri, uite, de aceea nici nu am crezut că sunt adevărate”.

Iar eu înainte nici nu visam că voi apela la o armă veche. La Talh-Dar au făcut-o pentru ultima oară acum vreo șaptezeci de ani. Atunci s-au răspândit zvonuri printre oameni, că Mamadamin vine spre Talhak cu armată mare. Nu știau pentru cine luptă – pentru Anvar-pașa, pentru bolșevici, împotriva Roșiilor sau pur și simplu jefuiește poporul, dar s-au pregătit. Oamenii au decis: dacă o să apară, o să ducem femeile și copiii pe pajiște, iar dacă vor porni pe urmele lor, o să dăm drumul la *sangboron.* Nu a venit Mamadamin – ce-i trebuia lui un sat sărac? Zvonurile se dovediseră a fi false și de aceea am sperat că grămada de pietre a rămas de atunci nefolosită.

Nu m-am gândit că în zeci de ani barajul de lemn va putrezi, se va prăbuși, pietrele vor cădea

treptat. Lucru care s-a și întâmplat. Va trebui să aranjăm o nouă încărcătură.

Pe marginea de răsărit a poienii se afla un copac singuratic – *hubak,* frasin. Așa de înalt, că se părea că ajunge până la cer. De unde a apărut un frasin într-un loc așa de sălbatic? Probabil strămoșii noștri de odinioară au pus câțiva lăstari, pentru că acolo nu poți căra lemne. Frasinul trăiește trei sute de ani și nimeni nu știe câți copaci au fost făcuți pentru *sangboron* în ultimele secole. Azi a rămas numai *hubak*-ul ăsta.

Am tăiat frasinul, am curățat trunchiul de crengi, l-am pus la marginea râpei, l-am fixat cu țăruși. La un capăt al bârnei, am legat o sfoară. Am început să adunăm pietre, le-am așezat în spatele bârnei, grămadă. Nici ăsta nu a fost un lucru ușor. Trebuie să le pui cu pricepere, pentru ca grămada să reziste în timp, să nu alunece, iar la momentul necesar să se prăbușească dintr-odată jos. Să apese pe bârnă, dar să nu o împingă din loc. Nu ni s-a transmis arta asta. Totuși ne-am priceput, am început să le ducem, să le aranjăm.

Ne-am chinuit mult, am obosit. „Poate ne odihnim puțin?", au propus tinerii. Am spus: „Nu putem să ne odihnim. Trebuie să terminăm până diseară. Dacă Zuhurșo se va răzgândi și azi va pleca înapoi?"

S-au împlinit acele cuvinte. Când soarele s-a apropiat de vârful Hazrati-Hasan, încă mai căram pietre, iar în depărtare, pe potecă, a apărut caravana. Mulțumesc lui Dumnezeu, Tabar a observat din întâmplare și a spus: „Vin". Deja era o grămadă mare. Am spus: „Bine, punem câte am reușit să aranjăm. *Inșallo*, ajunge!" Tabar a zis: „Nene Iodgor, sunt băietanii noștri, trei copii, le-au poruncit să meargă cu măgarii. Cum procedăm? Să nu le facem vreun rău băieților". Am răspuns: „Nu vă îngrijorați pentru ei. Am prevăzut".

M-am întins pe margine și am început să mă uit jos ca să prind momentul necesar. Am socotit ce

lățime va avea avalanșa de pietre, ce bucată de potecă va acoperi. Dumnezeu sau natura au făcut pe pantă un șanț care seamănă cu un jgheab – sus îngust, iar în partea de jos lărgit, și de aceea șuvoiul de piatră va izbucni la început ca un șuvoi de apă, apoi se va împrăștia în evantai, va cuprinde o zonă mai mare de impact. Am stabilit reperele – unde se vor afla capul și coada caravanei în secunda în care vom elibera *sangboron*.

În curând, caravana s-a întins pe toată lungimea în câmpul vizual. M-am convins că e în întregime în zona de impact. Copilașii noștri nu erau în caravană. Totuși, spre nedumerirea și liniștea mea, nici pe Zuhurșo nu l-am văzut, oricât m-am uitat. Am numărat militarii: au plecat doisprezece, doisprezece se întorc. Oare Zuhurșo a rămas singur pe pășune? Altă explicație nu-mi trecea prin minte. Am fost obligat să iau o decizie în această situație. Am decis: Zuhurșo este ca un șoarece în capcană, nu are unde să se ducă. N-o să treacă pe lângă noi. O să terminăm cu militarii și cu el ne vom răfui fără greutate.

Am dat semnalul. Șer și Tabar au pus mâna pe sfoara legată de bârnă. Între timp, primul militar din lanț a ajuns în dreptul primului reper – o tufă de cătină care crescuse la marginea potecii. Iar coada caravanei trecuse de piatra mare, reperul din spate. Am dat din mână, ordonând „foc”.

Șer și Tabar și-au încordat puterile, l-au invocat pe Dumnezeu și au smucit funia. Bârna a fost smulsă ca un fir de pai, a alunecat în urma șuvoiului de pietre. Defileul a fost umplut de un huruit înfricoșător. Am văzut cum se agitau dușmanii de jos. Strigau probabil, dar strigătele erau asurzite de bubuitul avalanșei. Și uite, s-a lăsat liniștea, doar niște pietre disparate mai bubuiau, foșneau, alunecând pe pantă, rostogolindu-se…

Șer a spus: „Să coborâm, să luăm armele”. Ne-am întors la stânca periculoasă pe care urcaserăm

în vârf, am legat o funie, am coborât și am ieșit acolo unde, până de curând, trecea poteca, acum acoperită de spărturile de piatră…

În acest loc, mullahul Razzak al nostru l-a întrerupt:

— Spune, Iodgor, toți militarii au fost loviți de pietre?

Iodgor a tăcut câteva momente, de parcă se gândea, apoi a răspuns evaziv:

— Când am plecat, nu mai era nimeni în viață.

Atunci mullahul a pus o altă întrebare:

— Dar Dovleac? Doar știați că și Karim merge cu ei?

Iodgor a spus:

— Dumnezeu vede… Ce era să facem?

Și-a trecut mâinile peste față și a continuat:

— Am coborât, vedem: unii erau acoperiți de tot, alții fuseseră striviți de o piatră, două. Unul – cel care mergea în față și, probabil, încercase să fugă –, l-am văzut la o distanță de locul unde s-au prăvălit pietrele, își rânjea mort dinții de fier… Ne-am apucat să-l căutăm pe Karim, l-am găsit, ne-am mirat că era legat cu sfoară. I-am dezlegat mâinile, i-am șters sângele de pe față. Am spus: „Nu vom apuca să-l îngropăm azi, soarele apune. O să înnoptăm pe pășune, iar dimineață o să-i ducem trupul în kișlak. Nu va fi niciun păcat, legea ne permite: dacă omul a murit pe drum, se permite o îngropare temporară”.

În acest loc, Iodgor a fost din nou întrerupt de pedantul Lutak:

— Și militarii? Doar și ei trebuiau să fie înmormântați conform obiceiului, să li se citească rugăciunea de înmormântare, pentru ca morții neîngropați să nu le facă rău oamenilor.

— Nu e treaba noastră. Oamenii o să se adune, o să-i îngroape, a spus Iodgor și a continuat povestea. L-am pus pe *șahid* lângă potecă și l-am acoperit cu pietre, ca animalele sălbatice să nu ajungă la trupul lui. Am luat automatul răposatului

cu dinții de fier, am luat armele pe care am reușit să le găsim și am urcat spre pajiștea mare.

Pe pășune, cei trei copii se ascundeau în bordei. La început s-au speriat, apoi ne-au recunoscut, s-au bucurat. Dintre ei, cel mai mare, Mumin, a început să povestească: „Mai întâi Karim Dovleac l-a omorât pe Zuhurșo. Apoi Davron a venit cu elicopterul. L-a întrebat pe bărbatul cu dinți de fier: «Unde e Zuhurșo?» Bărbatul cu dinți de fier voia să-l păcălească, dar un alt bărbat, leprosul, a spus: «Zuhurșo a fost omorât.» Davron a întrebat: «Cine l-a omorât?» Bărbatul însemnat a răspuns: «Dovleac l-a omorât.» Davron a întrebat: «Unde e Dovleac?» Bărbatul însemnat a spus: «A fugit.» A arătat cu mâna în ce direcție a fugit. Davron a întrebat: «Și ceilalți unde sunt?» Omul a spus: «S-au dus să-l prindă pe Dovleac.» Davron s-a urcat în elicopter, l-a luat cu el pe omul însemnat și a plecat. Apoi s-au întors ceilalți care se duseseră să-l prindă pe Dovleac. S-au așezat pe covor, au destupat vodcă, au început să bea. Au auzit că elicopterul vine înapoi, au ascuns sticlele, au sărit în sus. Elicopterul a aterizat, s-a deschis ușa, a coborât Dovleac. În mână ținea ceva rotund. L-a aruncat la pământ. Ne-am uitat și am văzut că e un cap. Cel cu dinții de fier s-a dus la Dovleac și a ridicat mâna. Davron a strigat: «Lasă-l în pace! Nu-l atinge! Duceți-l la Voruh.» A plecat. Bărbatul cu dinți de fier a dat ordin: «Hei, băieți, aduceți încoa' leșul.» Ne-am dus, am vrut să-l luăm, dar cum să-l ducem? De la umeri până la brâu era plin de sânge, de la mijloc până la picioare – era plin de căcat. Ne-am întors. A întrebat: «De ce nu l-ați adus?» «Ar trebui înfășurat în ceva», am rugat. Ne-a permis: «Înveliți-l.» Ne-am dus în locuința de vară, într-un colț erau plăpumi grămadă. Le-am ales pe cele mai vechi. Lângă vatră erau niște lemne, Usmon a luat trei bețe. Am întins plapuma, am înfășurat cu ea cum, necum bețele. Usmon a spus: «E greu. Cum îl ducem?» Am spus: «O să-l

rostogolim.» Am apucat de marginea plăpumii și am tras. Am tras mult, l-am adus așa. Bărbatul cu dinți de fier s-a supărat. «Pute. De ce nu l-ați înfășurat? Luați covorul ăla mic, înveliți-l în el.» Din nou s-au apucat să bea vodcă. Iar când am plecat din Talhak, nenea Iodgor ne-a spus pe furiș: «Să nu vă întoarceți cu ei. Să vă ascundeți undeva. Și pe Dovleac să-l preveniți neapărat. Eu o să plec, voi înnoptați în casa de vară, o să vă întoarceți acasă cu Karim.» Noi am fugit, ne-am ascuns. Nu au început să ne caute. Au băut vodcă, au pus pe cal covorul cu cadavrul cel urât mirositor, au luat și capul și au plecat. Pe Dovleac l-au luat cu ei, legat de funie”.

Așa am aflat, din poveștile copiilor, ce se întâmplase și am fost și mai întristați de moartea lui Karim. Am petrecut noaptea la pășune, dimineață am coborât la locul unde lăsasem trupul lui, am făcut o targă, l-am pus pe ea pe *șahid*, așa cum era, învelit în plapumă, părându-ne rău că nu am găsit un giulgiu cum se cuvine, și l-am coborât pe umeri. Nu am vrut să-l aducem pe măgar…

— Și Zuhurșo? a întrebat sever pedantul Lutak. Nu povestești despre trupul lui?

— Când a căzut avalanșa, calul care ducea trupul s-a speriat, pesemne, a sărit într-o parte, a alunecat de pe mal și a căzut în Obi-Talh. Probabil l-a dus râul.

— Cum au găsit capul? a întrebat Lutak.

— Șer l-a găsit, a răspuns Iodgor.

Răspunsul explica de ce Șer purta sacul cu capul ca pe un trofeu personal. E adevărat, atunci când lângă moschee se decidea soarta lui Mazăre, eu, se înțelege, încă nu auzisem această explicație și nu înțelegeam de ce capul privatizat este unul dintre mijloacele prin care Șer își însușise gloria lui Karim, învingătorul lui Zuhurșo. Oamenii din piață nu știau ce se întâmplase în munți. Oamenii ca mine erau convinși: proprietarul capului lui

Zuhurșo este chiar eroul care scăpase Talhakul de tiran.

Ne-a jucat o festă urâtă orgoliul lui Iodgor. Pregătindu-se de o poveste plină de efect, până seara nu a cedat întrebărilor, nu a spus niciun cuvânt despre evenimentele din defileu și de pe pășunea mare. Voia să-i uimească pe ascultători prin caracterul neașteptat al celor spuse. Nu vreau să cred că prietenul meu fusese cuprins de lașitate, că se temuse de Șer. Probabil pur și simplu nu prevăzuse urmările firii sale închise. Oricum ar fi stat lucrurile, Iodgor a tăcut chiar când Șer a rostit:

— *Șahid* îl va judeca pe Mazăre.

Iar când oamenii au protestat: „Morții sunt muți", a răspuns:

— O să vorbesc eu pentru el.

Larma s-a stins imediat, oamenii s-au pregătit să asculte. Nu au remarcat înlocuirea sau au recunoscut dreptul lui Șer de a-și da propria voință drept voința *șahidului.*

Șer a spus:

— Dacă morții nu ar fi muți, *șahid* ar fi întrebat: „Hei, oameni din Talhak, spuneți, pentru ce vină trebuie să-l pedepsiți pe Mazăre? Care este motivul pentru care merită moartea?"

Bărbații, uimiți de simplitatea întrebării, s-au apucat să ia la mână motivele și cauzele care veneau de la sine:

— A distrus câmpurile…

— S-a făcut cu de la sine putere staroste…

— L-a ajutat pe Zuhurșo…

Într-un cuvânt, gândurile au luat-o pe vechea matcă. Șer a respins toate presupozițiile:

— Nu e așa.

Comunitatea a amuțit, a căzut pe gânduri. În cele din urmă, naivul Zirak a întrebat:

— Și de ce trebuie să fie pedepsit?

— Vouă, nu mie, vi s-a pus această întrebare, a răspuns Șer. Voi să găsiți motivul, să mi-l spuneți și mie.

Totuși, variantele evidente fuseseră epuizate. Au început să răsune voci iritate: „Toți au spus că nu mai e nimic”, „Să-l executăm și gata, după aceea, când o să avem timp, o să găsim și motivul”, „Las să se gândească acum moș Dodihudo la ceva”, dar acela tăcea posac.

Și atunci a luat cuvântul *rais*-ul nostru, pe care lupta dintre Șer și venerabilul Dodihudo îl lăsase în umbră. Acum și-a spus că venise momentul să arate cine este adevăratul conducător și a rostit cu importanță:

— Cred că trebuie executat pentru că așa va fi corect.

Adunarea a început să freamăte dezamăgită.

— Mare șmecherie mai este.

— E mult prea simplu.

— Poate că există un alt răspuns…

Între timp, câțiva bătrâni și oameni respectabili l-au înconjurat pe venerabilul Dodihudo, s-au sfătuit în grabă. Iar Șer l-a chemat pe unul dintre adolescenții care se foiau în mulțime și i-a spus ceva încet. După câteva minute, o ceată de copii adusese de peste tot pietre mici și le pusese grămadă lângă un colț al moscheii.

— Trebuie să-l întrebăm pe Mazăre! i-a trecut deodată prin cap lui Kaftar. Mazăre știe. Atâtea necazuri s-au iscat cu el, pentru asta să ajute poporul.

Toți s-au întors spre Mazăre, care lâncezea în mijlocul pieței, uitat pentru o vreme. Milisa îi stătea ca și mai înainte alături, cu bățul lui jerpelit. Îl păzea.

— Nu, nu va spune. E rău, s-a îndoit cineva. Intenționat ascunde asta.

— O să vă spun! Neapărat o să vă spun! a început să urle Mazăre. Știu răspunsul.

Chiar a pornit să sară de nerăbdare, aterizând pe piciorul rănit.

— Spune, i-a poruncit Kaftar. Numai să nu ne înșeli…

— Motivul acesta este sângele, a spus Mazăre. Șer are nevoie de sânge care să vă lege pe toți prin sânge.

— Ei, prostii, a protestat dezamăgit Kaftar. Sângele nu e o funie.

— Dar leagă mai tare decât o funie, a zis Șokir. Doar nu vreți să mă omorâți, fiecare își spune: „Dumnezeu le interzice musulmanilor să omoare pe cineva”. Dar dacă omul este făcut să încalce această interdicție, atunci foarte ușor poate fi obligat să facă orice…

Niciodată până acum nu vorbise așa de serios, fără vreo aluzie la glume și probabil i-ar fi convins pe oameni, dar nu s-a abținut, a depășit linia pe care era irațional să o depășească în poziția lui.

— Ei, oameni, oameni, a spus el oftând, mereu sunteți jucați pe degete, sunteți goniți cu nuielele ca niște oi.

Aceste cuvinte juste, dar ofensatoare au risipit simpatia pentru el. Bine se spune: limba poate să vină de hac capului. „De ce ne-a spus oi?!” – chiar cei care își dăduseră seama în ce prăpastie ne împingea Șer i-au dorit moartea ofensatorului, pentru că ofensa este cea mai rea dintre crime. În direcția lui Mazăre s-au îndreptat priviri grele, nemulțumite. Slavă Domnului, nu s-a ajuns până la lucrul cel mare, totuși privirile nu sunt bolovani.

Trebuia să se întâmple ca exact în acest timp să se încheie discuția bătrânilor și a oamenilor respectabili. Venerabilul Dodihudo i-a dat pe oameni la o parte, s-a dus în colțul moscheii ca să se facă vizibil și a ridicat mâna, cerând atenție. I-a mai făcut o dată, fără să vrea, un serviciu fatal lui Mazăre.

— O-ha! a exclamat Șer. Venerabilul Dodihudo dorește să arunce primul piatra!

Bătrânul s-a întunecat furios, a bătut din picior, dar nu a cutezat să-l întrerupă pe Șer; acela a continuat ironic:

— Se pare că nu! Venerabilul Dodihudo se teme că nu va avea putere. Se teme că nu va putea ridica pietricica. E nevoie de cineva mai tânăr, mai puternic. Poate dumneavoastră, *selsovet*, doriți să începeți?

Selsovet-ul și-a plecat tăcut privirea.

— Nenea Zandjir, a strigat Șer. Nenea Kalandar…

Neprimind niciun răspuns de la bătrâni, s-a adresat tinerilor:

— Dar tu, Dahmarda?

Voinicul cel prostuț, care, de dragul amuzamentului, aruncase în Mazăre ca într-o țintă, a bâiguit:

— Ar trebui să-și acopere fața…

— Puneți-i un batic sau ceva…, au spus bărbații.

— Se pare că am ceva potrivit, a zis Djav, păstorul.

Toți s-au întors spre Djav și el a scos un sac, împăturit cu grijă și băgat la spate, în baticul de la brâu.

— L-am pregătit să cer vecinului niște grâu împrumut.

— Pune-i-l, a poruncit Șer.

Djav s-a apropiat de Mazăre. Din mers, a întors pe dos sacul – judecând după inscripția străină, era unul dintre cei în care Zuhurșo adusese făină în Talhak. Șokir nu e înalt, dar nici Djav nu e mare de statură. S-a tot învârtit pe lângă Mazăre, a încercat într-un fel, în altul, și-a spus că nu-l va putea ajunge pe cel ce stătea în picioare și l-a rugat:

— Lasă-te în genunchi, prietene.

Șokir, galben la față, a dat din cap că nu vrea. Probabil că nu avea putere să vorbească. Djav s-a dus în spatele lui – nu avea curaj să-l pregătească de moarte pe un om care-l privea în ochi. Cu niște mișcări hotărâte, simple, țărănești, a lărgit gura sacului, ca umerii să intre și ei, l-a pus, a tras de

margini și, încet, încet, a trecut sacul peste capul lui Șokir.

Prostul îi urmărea cu severitate acțiunile. Când Djav s-a îndepărtat, fără să vadă rezultatul, Milisa a tras sacul, a îndreptat cu grijă marginile strâmbe și a revenit la postul său, la doi pași de Mazăre.

Silueta care înghețase în mijlocul pieței, sub acoperământul din pânză de sac, părea înfricoșătoare. Și mai înfricoșătoare era așteptarea faptului care avea să se întâmple în curând. Voiam să fug de la locul execuției cât mă țineau picioarele, dar mi-am învins frica. Nu era demn să-l las pe Șokir să moară singur. Măcar în momentul morții să fie alături de el un suflet compătimitor. Rațiunea era nemulțumită de Mazăre, inima îl compătimea.

Probabil că și bărbații erau înfricoșați de înfățișarea condamnatului la moarte. În liniștea mormântală tot schimbau priviri, se uitau la Șer, de parcă așteptau un ordin. Șer tăcea.

Deodată, de sub sac s-a auzit o voce răgușită:

— Ce mai așteptați? Loviți!

Parcă o rafală de vânt a trecut prin mulțime, ca prin iarba uscată. Pentru o clipă bărbații au tresărit, s-au legănat și din nou au împietrit. Și atunci Mahmadali, tatăl răposatului Karim, a mers cu un pas greu spre colțul moscheii, a scormonit în grămadă, a ales o piatră, și-a luat avânt puternic și a aruncat piatra cu o față așa de îndurerată și de înverșunată, de parcă nu arunca o piatră, ci un reproș concetățenilor. Piatra a lovit sacul cu o bufnitură surdă. Șokir a țipat. Au țipat și femeile în depărtare. Prostul de Milisa a început să plângă în hohote și a plecat de acolo, scoțând niște fluierături puternice.

Din nou s-a lăsat o tăcere grea. În cele din urmă și-a făcut curaj naivul de Zirak. A sărit spre grămadă, a luat o piatră, a strigat disperat: „Ieh!”, și-a luat avânt stângaci și a aruncat.

Iar a dat greș. Până și tinerii au început să râdă. În mulțime au început proteste:

— Ei, blestematul de Mazăre! A scos sufletul din oameni.

— Și de murit reușește să o facă în felul lui.

Se simțea cum se aduna, creștea, se intensifica o tensiune chinuitoare. Atâtea țipete, sunete puternice, mișcări bruște și consătenii mei nu mai rezistă, se grăbesc care mai de care să-l execute pe nefericit.

În acest timp, de undeva din mulțime a apărut Maddoh, un băiat nervos, slab, bolnăvicios, și, asemenea unui somnambul, s-a dus spre grămada de pietre. Bărbații l-au urmărit cu o concentrare sumbră și el aproape a reușit să se târască până la colțul moscheii, când am strigat cât mă țineau puterile:

— Maddoh!

A împietrit, parcă asta aștepta, să fie oprit. Bărbații s-au întors și m-au fixat cu aceeași atenție sumbră.

— Nu trebuie să-i luăm viața lui Mazăre! am strigat, apoi am amuțit.

Nu știam cum să-i fac pe consăteni să se abțină de la întreprinderea îngrozitoare de care aveau să se căiască groaznic. Ce să spun? Cum să-i conving? Dar Șer? Mi-am dat seama cu disperare că inima lui mândră e surdă la argumentele rațiunii.

Oamenii așteptau posaci continuarea; dacă au văzut că nu vine, au început să mârâie cu răutate.

— De ce nu se poate? a întrebat cu răutate Kaftar. Și tu ceri să căutăm noi un motiv?

Și în acest moment mi-au venit pe neașteptate cuvintele. Am început să vorbesc tare, sigur, parcă îmi șoptea cineva. Nu mă adresam bărbaților, ci lui Șer:

— Hei, Șer, uite, te-ai pregătit să cultivi *kuknor.* Oare te-ai gândit cum o să-l vinzi? Știi tu oamenii care-ți trebuie? Știi tu oare prețurile? Știi să faci

comerț? Noi, muntenii, nu suntem negustori. Niciodată, din vechime, nu ne-am ocupat cu negoțul, noi suntem oameni simpli de la țară, nu ne băgăm în treburi negustorești, ca să nimerim sub dinții herăstrăului…

— *Ako* Djorub, nu e timp acum…, m-a întrerupt Șer.

— E timp, am spus eu. După aceea va fi târziu. Ne pregătim să-l omorâm pe singurul lup dintre noi care a stat sub ploaie. A stat la închisoare, a fost printre tot felul de oameni. Probabil că și-a făcut cunoștințe care se ocupă de lucruri ascunse…

Parcă îmi șoptea astea Iblis. Sunt un om educat, nu cred în Satana, dar e greu de imaginat că altcineva mi-ar fi putut insufla aceste argumente satanice. *Am* văzut că lui Șer îi sunt pe suflet. Cu mâinile încrucișate pe piept, nu-și lua ochii de la mine – la argumentele interesului, inima lui mândră asculta cu și mai mare atenție.

— Are o minte vicleană, descurcăreață, am continuat eu să-l laud pe Mazăre. Oare întâmplător Zuhurșo l-a pus staroste pe el? Șer, și tu vei avea nevoie de un asemenea sfătuitor…

— *Ako*, sunteți convins că are cunoștințele necesare? a spus Șer îndoit.

— Întreabă-l. Să spună chiar el.

Într-o clipită m-am trezit lângă Șokir, i-am tras sacul. Tiubeteica i-a zburat, părul rar, scurt de pe craniul lui Mazăre era presărat cu praf de fainã, drept pentru care putea să pară că în ultimele câteva minute albise. Am întrebat:

— Ai auzit discuția? Acum fii chiar tu avocatul tău.

Mazăre a pornit șontâcăind spre Șer. Au discutat mult timp, încet, Șer îl asculta cu atenție pe Șokir, legănând cu piciorul bocceaua cu capul fostului potentat, ca pe o minge de fotbal.

S-a apropiat de ei naivul Zirak:

— Șer, ce-o să faci cu capul?

— O să-l dau la câini.

Șer le-a făcut cu ochiul tinerilor și voinicii au început să fluiere vesel și tinerește.

Bătrânii au început să mârâie:

— Nu e un gest musulman.

— Nu e conform legii.

Naivul Zirak a spus povățuitor:

— Nu știu dacă ai spus sau nu adevărul, Șer, că nu te temi de Zuhurșo, dar acum, că e mort, te temi de el. Un om răposat e și mai periculos decât atunci când e viu. Trebuie dus cadavrul în Voruh, și capul la fel. Să aibă grijă de el rudele lui.

— Tu, bunicule, n-ai decât să-l duci, a zis Șer. Dacă rudele lui Zuhur nu-ți vor da o decorație, neapărat ți-o vor da militarii. Niște gloanțe sau mai știu eu ce…

— O să-l îngropăm în cimitirul nostru, a rostit cu importanță venerabilul Abdugafor. Pentru îngroparea unui om rău se dă același har ca și pentru un om bun.

Oamenii au început să vuiască neliniștiți. Nu se întâmplase în vechime, nici în zilele noastre, să se îngroape un cap fără trup, și toți se temeau că nu harul va fi recompensa pentru inițiativă, ci vreo nenorocire necunoscută.

Între timp, naivul Zirak nu se potolea. Și-a făcut drum spre Tabar, tovarășul lui Șer, eroul, învingătorul militarilor lui Zuhur, și a întrebat:

— Fiule, prin urmare, îl iertăm pe Mazăre? Cum așa? *Șahid* a spus…

Tabar și-a îndreptat cureaua automatului:

— *Șahid* a poruncit: „Găsiți motivul”. L-ați găsit?

Zirak s-a tulburat și a îngăimat:

— Deocamdată nu ne-am gândit.

— Dacă nu există niciun motiv, atunci nu e nevoie să-l omorâm, a spus Tabar.

Oamenii care ascultau discuția s-au uitat unii la alții. Djav, păstorul, a concluzionat:

— Se pare că nu mai e nevoie de sacul meu, și s-a dus să-și ia bunul.

Sacul mototolit era căzut în mijlocul pieței, semănând cu o piele uriașă de șarpe. Mi-am spus: „Oare cum o să ne apară Mazăre, după ce și-a schimbat pielea, ieșind din învelișul morții?”

Da, i-am ferit pe consăteni de crima colectivă, totuși, cine știe câte necazuri va aduce în viitor amestecul meu. În lumea aceasta, când faci un lucru, mereu distrugi altceva. Pentru a coace pâine, trebuie să tai un copac și să faci lemne de foc. Pentru a primi fainã pentru pâine trebuie să macini boabele de grâu. Pentru a obține boabele de grâu, trebuie să tai spicul…

Mă liniștea prea puțin înțelegerea acestei dialectici crude. Orice ai spune, am luat parte la distrugerea fostului nostru mod de viață. Deși foarte puțin, totuși l-am ajutat pe Șer într-o afacere murdară. L-am salvat pe Mazăre și, mai rău, poate că i-am redat puterea. Desigur, puteam spune în apărarea mea că această ruină începuse demult, fără prezența mea, fără să vreau, pe neobservate, când s-a prăbușit comunitatea mare, Uniunea Sovietică. Puteam să spun că în acei ani au început să apară neauzit primele fisuri în comunitatea noastră sătească, deși nu am observat, nu am auzit cum se frâng fundamentele. Dar asta e o justificare jalnică… Cum să trăim acum?

Ce o să ne aștepte pe toți? L-am implorat pe Dumnezeu, în care nu cred, să-i lase viața Zarinkăi. L-am implorat să-l salveze pe Andrei – sărmanul nostru băiat parcă a dispărut. Nu mai avem nicio veste de la el. Poate că e rănit? Oare o mai trăi? Ce se va întâmpla cu Vera dacă își va pierde și fiica, și fiul?

Dar eu? Andrei și Zarinka mi-au înlocuit copiii pe care nu-i voi avea niciodată. Știu de mult că nu Dilbar e de vină aici. Probabil vreun rateu în aparatul genetic m-a făcut infertil. O nenorocire – moartea fratelui meu – a făcut ca eu și soția mea să primim un fiu și o fiică pe care nu am fost în stare să-i păstrăm… Cum o să pot trăi dacă îi pierd?

Cumnatul meu, Sanghin, parcă îmi asculta gândurile pline de amărăciune. M-a cuprins pe după umeri:

— Da, frate, azi e o zi tristă. Îl îngropăm pe *șahid*, și va mai trebui să-l îngropăm și pe Dodali… Eeee, cumnate, păi tu nu știi asta?! În dimineața asta a murit Dodali. Cel care locuia în partea cealaltă. O nenorocire după alta…

Fără să-i răspund lui Sanghin, am plecat. Acasă mă așteaptă nerăbdătoare necazurile mele.

Soarele deja a trecut de zenit. Pe pământul puternic luminat se lungeau umbre negre, tăioase, de ți se părea că nu soarele, ci luna revarsă asupra regiunii o lumină rece, mormântală. Cu inima tristă, am pornit agale în sus pe ulița abrupta și am auzit cum sus, deasupra satului, undeva în munte, fluieră pătrunzător un prost, iar de partea cealaltă a râului se aude, prin zgomotul apei, un bocet de înmormântare al unei văduve:

Casa mea, *casa mea*, *casa mea ruinată*…

35. DAVRON

Curg pietricele pe marginea ramei. Degetele îmi alunecă…

Cad în întuneric. Apucasem să apreciez adâncimea beciului când era aprins felinarul. Mă coordonez. Aterizez. Picioarele mi se încordează automat. Amortizează lovitura. Mă lovesc puternic de peretele de sud-vest. Din reflex, mă feresc de împușcătură. Dar îmi dau seama pe loc: dacă voia să mă omoare, nu m-ar fi împins în groapă. M-ar fi împușcat în spate. Sau m-ar fi lovit cu cuțitul pe ascuns…

O senzație ciudată: parcă am o piatră înfiptă între omoplați. Acolo unde s-a întipărit palma lui Gado. Urma tactilă a trădării.

Ascult cu atenție. Pași. Se îndreaptă spre ușă. Scârțâitul balamalelor. Gado pleacă. Ușa se trântește. A plecat! O explozie de furie. Mi-o reprim cu un efort de voință. Inspir adânc. Expir încet. Inspir. Expir…

Fixez ceasul. Cifrele și limbile ceasului luminează liniștitor în întuneric. Cincisprezece treizeci și șapte. Încerc să apreciez situația. Calm, fără emoții. Merg de la un perete la altul. De la peretele de sud-vest la cel de nord-est. Mă întorc. De la nord-est la sud-vest. Mă întorc. În întunericul total. De la sud-vest la nord-est…

E clar… Scopul lui Gado este să mă rețină la Voruh. Să mă oblige să cooperez. Modalitatea de presiune e amenințarea cu răfuiala. Să presupunem că mâine bandiții o să revină la Voruh cu trupul lui Zuhur și o să mă descopere în beci. Ținând cont de relațiile mele cu Gurg, e puțin probabil să mă pot aștepta de la ei la ceva folositor pentru sănătate. Tocmai pe ăsta își bazează calculul Gado. E convins că voi accepta orice condiție, numai să ies din capcană.

Logic! Totuși, e greșit. Eu știu că nu prea vrea să mă predea lui Gurg. Nu va rezista și mă va elibera. Dar eu o să ies singur. În primul rând, ca să nu-mi dea nimic din milă. În al doilea rând, ca să nu pierd timp. Trebuie să ajung cât mai repede la Kalai-Humb. Vreau sau nu, va trebui să îndeplinesc promisiunea făcută lui Iastrebov. Cuvântul e cuvânt.

Cât timp mai am la dispoziție? Peste noapte, bandiții o să se oprească la Talhak. N-o să plece la drum pe întuneric. O să plece pe la ora zece. Prin urmare, la Voruh o să ajungă la amiază. Orientativ, între orele unu și trei. E bine.

Problema e cum să ies de aici.

Beciul era pentru Zuhur un obiectiv de importanță deosebită. Când se săpa aici, în fiecare zi dădea fuga să vadă dacă groapa e adâncă… Am văzut odată închisoarea personală a unui *rais* de colhoz. Acela o avea simplă: o groapă betonată într-un colț din curte. Pe Zuhur făloșenia l-a făcut să mai construiască și o magazie deasupra gropii. Și a ieșit o cotineață cu beci. Și ce se mai lăuda: „Am un *zindon*, ca emirul din Buhara…” În realitate, e un beci cu dimensiunea de trei pe trei. Înălțimea de trei și jumătate. Pereți de pământ. Nu e greu să sap cu un briceag mici gropi și să mă cațăr până la tavan. Totuși, acoperișul e de beton. Zuhur personal a urmărit turnarea lui.

În concluzie, stau în groapă ca o broască într-o cutie cu capac. Și mai e și goală. E inutil să sar, nu faci nici pe dracu’… O să încercăm în alt fel.

— Hei, corespondentule! Tu de ce ești aici?

Tușește. Printre accesele de tuse:

— Te aștept pe tine.

— De ce nu ai plecat?

— Nu m-au lăsat.

— De nu ai venit să te plângi la mine?

Tușește:

— Davron, tu… ai spus: te descurci… cum poți.

Nu puteam spune altceva. Nu voiam să mă amestec, să nu fac rău. Și dacă totuși m-aș fi amestecat? Ar fi fost mai rău decât acum? Nu e deloc sigur, întreb:

— Cine face de pază? Cine aduce haleala?

— În general Gafur, garda de corp… Dar azi a fost înlocuit de un băietan… De regulă, venea în loc de vidanjor… destul de amuzant… Tioșa…

Minunat! Tioșa este șansa. E un noroc. Un băietan cam prostuț, dar bun executant. Puțin probabil că va avea curajul să aducă o scară sau să arunce o funie. Dar o să dea fuga până la cazarmă și o să transmită un mesaj militarilor. Pentru asta nu e nevoie de multă fermitate și prea mult creier. Numai să vină mâine! Numai să nu fie trimis un altul… Mai departe… Ce să fac cu Gado? Păi, nimic. Îi dau vreo două în bot și e suficient. Mai mult nu merită.

Oleg prinde glas:

— Davron, noaptea e un sfetnic bun… aici… ei, într-un cuvânt… o să ne înghesuim amândoi pe saltea… nu se poate pe pământ… o să mori de frig…

— Dormi, îi răspund. Păstrează-ți puterile.

Cumva, mă așez. Dorm șezând. Îmi desfac tocul pistolului de la brâu, scot pistolul. Pun tocul lângă peretele de nord-est, pe pământ, și mă așez pe el. E comod – e ca la circ, când un elefant stă pe o cutiuță. Într-un picior. Dar e periculos să stai pe pământul gol. Poți să spui *kaput* glandelor.

Nu apuc să adorm.

Sus se trântește ușa cotineței. Ceasul arată șaisprezece zero trei. Sub tavan, în colțul din dreapta al beciului, apare o pată de lumină. Pata se mărește, alunecă jos. În nișa gratiilor care acoperă gaura apare o lampă și coboară până la malul deschizăturii. Cel care a intrat se apleacă să deschidă grilajul. Felinarul îi luminează fața. Gado. S-a întors! Grilajul e dat la o parte. Gado ia felinarul și trece în partea de sud-vest a

deschizăturii, ca lumina să cadă asupra mea. Pune lampa pe pământ. Se așază pe vine. Oftează. Și se apucă să-mi reproșeze:

— Ei, Davron, Davron, în ce situație m-ai pus! Știam mereu cum trebuie să procedez, dar acum, pentru prima dată nu știu cum…

— Ce-i atâta de gândit? Adu o scară.

Oftează:

— Sigur că aduc. Dar te rog, îndeplinește-mi o rugăminte.

— Ei, spune.

— Davron, te implor ca pe un frate: te rog, nu face ceea ce te pregătești să faci.

— Despre ce vorbești?

— Știi tu.

— Termină cu misterele! Nu e grădiniță, să dezleg ghicitori.

Gado mută felinarul spre marginea deschizăturii. Parcă mișcă maneta unui întrerupător. Schimbă tonul. Rostește rece și dur. De fapt, ordonă:

— Nu-l omorî pe Alioș.

Normal! Eu consideram că este un fricos, iar el e mareșalul Jukov, cel puțin. O fac pe prostul:

— Cine ți-a spus despre asasinat?! De unde ai scos o asemenea informație?

El, la fel de rece:

— Tu ai nevoie de informație, pentru mine e suficientă logica. Am dedus.

Îl provoc:

— Sau ai inventat…

Răspunde la provocare. Prin urmare, e capabil ca, involuntar, să spună mai multe decât a intenționat:

— Cum să inventez? Trebuie să te gândești…

Păstrez linia de dinainte:

— Și cum, așa reiese?

Greșeală. A sunat prea grosolan și el nu reacționează. Continuă de parcă înțepătura nu se referă la el:

— Când Iastrebov a venit prima dată la Voruh, m-am mirat: „Ce nevoie avea el de Zuhurșo?” Îi știu pe ăștia ca el. În ce-l privește, defileul nostru e ca o grădină de legume pentru un pensionar la casa de vacanță. Un mărunțiș. Nu, nu de Zuhurșo, de tine avea nevoie. Tu îl interesai, de tine a întrebat dacă te întorci repede din Satul de Sus. Ce voia? Poate că i-ai făcut pilaf? Sau i-ai reparat ceasul? Sau…

Prind ideea:

— Spera să-l bag în bandă?

Gado practic nu reacționează:

— Stai puțin… Când am fost la Kalai-Humb, am aflat câte ceva. Băieții de acolo au povestit. Se pare că Alioș are de mult un conflict cu Iastrebov. Am băgat la cap. Următorul semn – Iastrebov a venit cu elicopterul, a fost chiar de acord s-o ducă pe fata arsă la părinții ei. De ce? Pentru ce? Pentru că avea mare nevoie de tine.

— Nu crezi în prietenia dezinteresată între doi bărbați? îl ironizez.

El râde:

— Nici în cea între femei. Dar știu că tocmai pe tine te-a însărcinat.

Afișez un zâmbet ironic:

— Faci aluzie la asasinarea lui Alioș? E o aiureală. E absurd. Uneori nu te delectezi pe ascuns cu ierburi?

Oftează cu reproș:

— Ei, Davron, Davron, degeaba ești nerespectuos. Mi-ai confirmat personal calculele. Sută la sută.

Acum m-a prins. Întreb involuntar:

— Cum așa?

— Acum jumătate de oră ai spus: „Plec mâine”. Te-am rugat să mai rămâi, ai refuzat. De ce te grăbești? Ce rezolvă câteva zile?

— E un argument cam slăbuț, spun. Chiar foarte slab.

— Ei, răspunde, tu nu știi. Am peste tot oameni, mă informează. Și la garaj am. Știu că ți se pregătește o mașină pentru drum lung. Mi-ai ascuns unde te duci. Ai spus că pleci pentru totdeauna. De ce te duci la Kalai-Humb? Drumul de la Darvan la centru e în cu totul altă direcție. Uite așa. Am dedus și tu ai confirmat. Reacția ta…

— Prostii! Nu puteai observa nimic.

Râde:

— Sigur. Fața ca de piatră. Ochii ca de gheață. Uite, numai…

Tace. Se delectează. Așteaptă întrebări. În cele din urmă se preface că a cedat și dă explicații:

— Special am adus vorba despre Alioș. Despre cum am nevoie de el… Voiam să mă conving definitiv. Credeam că poate o să te trădezi. Nu speram, dar, pentru orice eventualitate… Ai un obicei: dacă te superi, îți mângâi tocul pistolului. Când am spus despre Alioș, ai dus mâna la brâu… Ți-ai dat seama, nu ai pus mâna pe toc, ai tras mâna înapoi… În afară de mine, nimeni nu ar fi văzut. O mișcare neobservată te-a dat de gol.

— E o aiureală! spun. M-ai aruncat în beci din cauza unor bănuieli stupide. Pe cine trebuia să mă supăr?

Cu o asemenea lumină nu se poate vedea fața, dar, judecând după voce, plesnește de mulțumire:

— Pe tine. Dacă l-ai fi omorât pe Alioș, te-ai fi pedepsit până la sfârșitul vieții. Te-ar fi chinuit conștiința… Știi, Davron, o să-mi mulțumești. Îți fac un mare serviciu. Nici nu-ți încalci cuvântul, nici nu-ți mânjești conștiința.

Ce mișcare vicleană! Teoretic, e chiar la punct. Dar, în realitate, nu am de ce să-i mulțumesc. Beciul nu e un refugiu. Chiar dacă admitem că sunt capabil într-o asemenea situație să mă dau la fund, mai devreme sau mai târziu, bandiții or să mă găsească. Totuși, nu sunt un om care să se dea la fund. Nu trăiesc în gropi. Mâine o să mă ridic la

suprafață. Prin urmare, nu voi reuși să fug de conștiință.

Cu toate acestea, reiau jocul:

— Și pe câtă vreme ai de gând să-mi faci serviciul ăsta?

Gado se retrage în apărare:

— Înțelege: tu m-ai obligat. Ce să fac? Dacă-ți dau drumul, o să-l omori pe Alioș. Să te lichidez? Nu, nu vreau să omor. Sunt un om bun, nu-mi place sângele.

Minte. Știu precis că minte. Dar acum nu e timpul să analizez de ce, pentru ce nu l-a însărcinat pe unul dintre bandiți să mă împuște.

— E clar, spun, ai hotărât să mă ții de rezervă. Să mă conservi. Dar ține mine că perioada de valabilitate e scurtă. Se va termina imediat ce se va întoarce Gurg.

Gado, cu importanță:

— Nu te teme de Gurg, e omul meu. O să facă ce spun eu.

— Nu-i așa? Gândește-te: când bandiții o să afle că Zuhur a dat ortul popii, iar eu nu sunt, banda te va înfuleca pe loc, cu fulgi cu tot. Și Gurg, de fapt, va sări primul…

Tace. Parcă mă lasă să înțeleg: nu răspund la prostii.

— Bine, continui eu. Dar ce părere ai de o altă variantă? Mâine-dimineață, înainte de întoarcerea duhurilor, băieții mei o să înceapă să-și caute comandantul, o să-l găsească și o să te facă praf. Nu ți-e frică?

— Nu mi-e frică. O să lansez zvonul că ai plecat la Kalai-Humb. Pe ascuns. Într-o misiune secretă, cu o mașină din garajul lui Zuhur.

E timpul să terminăm frecușul ăsta inutil. O ține una și bună.

— Ai vreun antibiotic? întreb. Omului îi e rău. Are pneumonie.

El, cu o sinceritate maximă:

— Ce spui, Davron? De unde în kișlak asemenea obiecte de lux?

Sută la sută e minciună. El are. A adus din oraș sau a luat de la punctul sanitar sătesc. Dar cum să-l forțez să mi-l dea, dacă stau în groapă?

— O să spunem că nu ai, accept eu. Atunci trimite un om în casa lui Razzak. În *mehmonhona*, în rucsacul meu, e o mică farmacie.

El spune lung, moralizator:

— Eeeee, Davron… Noi avem o altă educație. Nu intrăm în casa altuia, nu luăm lucrurile altuia.

— Îți bați joc de mine?! spun și abia mă abțin. Băiatul poate să dea colțul.

— Păi, atunci, ajută-l. Fă ce te rog și imediat ce găsim, cum, necum, medicamentul, tu și Oleg o să ieșiți din închisoare. De ce nu vrei să-ți salvezi tovarășul?

Nu, e puțin să-l pocnesc în bot de două ori. Cum o să scap, o să mă ocup imediat de mutra lui mieroasă.

— Taci?

Ia de undeva din spate ceva voluminos. Un pachet sau o boccea. O împinge în deschizătură. Pentru o clipă, în beci se face întuneric. Bocceaua zboară spre noi. Gado trântește grilajul peste deschizătură, ia felinarul și pleacă.

În întuneric, disting pachetul. O plapumă și o cuvertură. Le întind. Mă culc. Ascult cum Oleg tușește puternic în întuneric. Tusea e seacă, tăioasă. Întreb:

— Simți o slăbiciune? Te doare pieptul?

— Mă doare. Când inspir…

Sută la sută e pneumonie. Frig, înălțime, aer închis… În aceste condiții nu va rezista mult fără antibiotice. Mâine, înainte de a pleca, o să-i fac oxaciclină din farmacia mea… Să nu fie târziu. Respirația lui nu e bună. Se sufocă.

Mă scol, pipăi în buzunar bricheta, mă duc la el. Fac lumină. Exact! Cum credeam, tremură de frig, are fața acoperită de sudoare.

— Ți-e frig?

Dinții îi clănțăne.

Trag așternutul meu spre el. Îl acopăr cu plapuma. Ridic partea de sus a trupului său, mă așez la căpătâi, întind picioarele și pun capul lui Oleg pe genunchii mei. E mai ușor să respire cu capul ridicat. Și nu se va speria așa de tare că se va sufoca în întuneric. Îmi pun salteaua la spate, să nu-mi afecteze plămânii când mă lipesc de peretele de gheață. Este tot ce pot să fac ca să-l ajut. Nu mă tem de molipsire. Nu va fi mai rău. Pur și simplu n-am ce să fac. Încet, încet adorm. Mă trezesc niște șoapte:

— Știi, chiar e bine că e întuneric…

Aiurează? Pneumonia poate provoca și delir, și halucinații. Totuși, răspund:

— Exact. Și e și mai bine când e umezeală și frig.

E o aiureală să întreții delirul bolnavului. Dar așa mă îmbărbătez. Oleg probabil nici nu mă aude, șoptește:

— La lumină, probabil, nu aș fi putut să povestesc… Dar acum… suntem parcă frați… în pântecele pământului… sau în același mormânt…

Mârâi:

— Nu te grăbi în legătură cu mormântul…

Își continuă monologul cu șoapta lui răgușită:

— Când ți-am auzit vocea… sus… mi-am spus că este o halucinație. Eram convins că n-o să vii. Chiar dacă o să afli că eu… Încă de la Kurgan-Tiub m-ai prevenit: nu răspunzi de mine. Și eu am confirmat… Dar oricum speram. În adâncul sufletului. Îmi spuneam: vrei să-mi dai o lecție. Uite, de aceea nu te implici. Până la un moment dat. Iar când o să decizi că lecția e însușită… Dar știam: mă amăgesc. Nu te implici, nu vii… Nici nu-ți imaginezi… era cât pe ce să mă scrântesc când mi-am dat seama că nu e o halucinație… ci că ești chiar tu…

Oboseala își spune cuvântul. Fără să-mi dau seama, adorm. Mă trezesc la unsprezece zero cinci. El continuă să aiureze. Este vorba, ca mai înainte, de mine. Firesc. Mă aflam alături de el după o săptămână de izolare totală și-și imagina că mă cunoaște din copilărie.

Șoptește:

— … și te-am și visat… un vis era clar… țin minte, parcă acum l-am visat… Părinții îmi spun: „Olejka, noi plecăm, dar tu să ai grijă, o să rămâi singur, în lipsa noastră să nu te pui la colț”… Eu îmi spuneam în vis: ca să vezi! Ce, eu sunt prost, să mă pun la colț de bunăvoie?… Tare nu-mi plăcea când eram pedepsit așa. Dar mă tot trăgea ceva în locul interzis. De ce nu se poate? Ce e acolo…? M-am dus, m-am așezat… Și deodată văd că pereții colțului încep să se desfacă… parcă mă atrag undeva… mă amenință ceva invizibil, mortal… și starea asta îmi este produsă nu pur și simplu de frică, ci de groază… E greu de redat… o groază extraordinară, existențială…

Tușește. Și continuarea, cu întreruperi:

— Doar știi, visele se montează ca niște filme… Ai participat la un eveniment… și deodată – nu observi momentul trecerii – te trezești într-alt loc, unde se întâmplă o altă acțiune, uneori nelegată deloc de precedenta… În acel vis, cadrul următor este un întuneric total. Habar n-am de ce, știu că este o peșteră, deși nu-i văd nici pereții, nici bolta… Mi-e foarte frică, pentru că simt: de aici nu e scăpare… Nici mama, nici tata n-o să-mi vină în ajutor. Și deodată, din întuneric apare un câine mare alb, un fel de wolfhound… Și spune ceva… nu mă miră că acest câine vorbește, pentru că știu că de fapt nu este un câine, ci ești tu… adică, desigur, nu chiar tu… ci acel băiat cum mi te imaginam eu… fratele pe care nu l-am avut… Frica îmi trece, devin foarte liniștit… Când m-am trezit, nu am putut să-mi aduc aminte ce mi-ai spus… Ceva foarte important…

Oleg se sufocă din nou din cauza tusei și-mi trece prin minte că delirul său are logica și succesiunea lui. Trebuie să mă gândesc, încearcă să-mi spună ceva. Dar nu sunt psihiatru, iar mâine e o zi grea… Ca de obicei, mă forțez să adorm. Trebuie să mă odihnesc bine înainte de misiunea de la Kalai-Humb.

Lacătul zăngăne. Ora șapte și paisprezece minute. Oleg doarme. Pe tavanul beciului se luminează pătratul deschizăturii. Dincolo de barele gratiilor apare o siluetă. Se apleacă să mă vadă. Salută strâmb, aproape în patru labe și fără bonetă pe cap. Tioșa. Anunță bucuros:

— Să trăiți, tovarășe comandant, v-am adus *șara-bara*.

Ridic cu grijă capul lui Oleg și-l dau la o parte. Îl așez mai comod, încercând să nu-l trezesc. Mă ridic. Mă abțin să-i fac băiatului vreo observație referitoare la salutul neconform regulamentului.

— Pe loc repaus.

— Tovarășe comandant, permiteți-mi să vă las jos *șara-bara.*

— Pleacă de-aici! Adu o scară.

Militarul, speriat:

— Cum o scară? Nu se poate scară.

— Dacă îți ordon, înseamnă că se poate.

— Dacă o să mă vadă, o să mă pedepsească.

Reacția e sută la sută cea pe care o presupusesem.

— Bine, dă fuga la cazarmă și spune-i lui Komsomol unde mă aflu.

Poziția curajoasă, dar nehotărâtă, dispare. Tioșa se sprijină în mâini și în genunchi, îndoaie genunchii și bâiguie:

— Gado a poruncit să nu spun nimănui. O să mă pedepsească…

— Nu te prosti. Cine va cuteza să te pedepsească atunci când o să ies? Nu mai pierde timpul. Ia-ți picioarele la spinare și fuga!

Salută:

— *Itoat*! Am înțeles, tovarășe comandant.

Se îndreaptă și dispare din raza mea vizuală.

Ușa se trântește, lacătul zăngăne.

Ora: șapte și șaisprezece minute.

După vreo cincisprezece secunde, un nou zăngănit și trântit al ușii. În deschizătura luminată apare o siluetă îndoită. Tioșa îmi dă onorul.

— Tovarășe comandant, ce să-i spun lui Komsomol? Cum ați ajuns în *zindon*?

Ei, nu e tâmpit?

— Nu-i explica nimic. Spune-i să dea alarma băieților și să vină urgent aici.

Salută:

— *Itoat*! Am înțeles, tovarășe comandant.

Se retrage cu spatele, trântește ușa, lacătul zăngăne. Verific: acum e șapte și șaptesprezece. Cincisprezece minute le face pe drum. În cazul în care Komsomol e în cazarmă, va fi nevoie de vreo șapte minute, nu, zece, pentru a aduna oamenii. Apoi încă vreo zece minute…

Sus se aude o nouă serie de sunete: lacăt – ușă. Tioșa se apleacă spre deschizătură:

— Tovarășe comandant, când Komsomol o să dea alarma băieților, să-i ia cu el sau să-i lase în cazarmă?

Inspir de trei ori, expir de trei ori. Calm:

— O să-și dea el singur seama. Pur și simplu transmite-i două cuvinte: „Davron e în *zindon*”. O să ții minte?

— Sunt patru cuvinte.

Mă stăpânesc.

— Da, patru. Nu mai sta. Du-te!

— Pot să le repet, ca să nu le uit? Rostește tare și clar: Davron e în *zindon*! Davron e în *zindon*! Davron e în *zindon*…

Se retrage, continuând să repete, și dispare.

Situația e clară. Băiatul în mod clar își bate joc de mine. Motivul? Trec în revistă toate posibilitățile. Am avut unul, două contacte cu el și asta a fost. De asuprit, nu l-am asuprit în mod

deosebit. Odată i-am trosnit opt servicii la bucătărie. Dar ăsta puțin probabil că e un motiv. E ranchiunos patologic? Totuși, este important nu atât motivul, cât efectul. Iar efectul e acesta: băiatul nu intenționează să-mi îndeplinească ordinul. O să anunțe la cazarmă unde mă aflu? Probabilitatea e de vreo optzeci la sută. Ori Gado l-a asigurat că n-o să ies din beci, ori băiatul pur și simplu a fost luat de val. Localnicii au maniera asta de a te ironiza pe ascuns. Se prefac respectuoși, compătimitori și, pe neașteptate, le fac cu ochiul spectatorilor. De regulă, asemenea reprezentații se fac în prezența oamenilor. Și atunci, mi-a mai trecut prin minte ceva. Acum cinci zile i-am poruncit să ducă un bilet…

De data aceasta, Tioșa lipsește vreo treizeci de secunde. Se apleacă deasupra deschizăturii:

— Tovarășe comandant, permiteți-mi să mă adresez. Am reținut bine: „Davron e în *zindon*”?

Ordon:

— Lasă…! întreb liniștit: De mult ai un dinte împotriva mea?

Tioșa strigă deodată:

— Hei, Oleg! Tu știi, spune-i tu. Despre cât de mult îl respect pe tovarășul comandant…

Vrea să-l facă spectator. Compătimitor. Oleg nu răspunde. Și bine face.

— Nu urla, omul e bolnav, îi spun băiatului. Toată noaptea s-a chinuit, a adormit în cele din urmă, lasă-l să doarmă puțin. Mai bine spune, ai dus biletul?

— Ce bilet?

— N-o mai lungi. Doar mori să începi să vorbești…

Se îndreaptă cât poate el de mult în poziția aplecată și mă salută ironic.

— Exact, tovarășe comandant. În niciun caz.

— L-ai dus sau nu?

— Exact. L-am dus. Dar nu l-am dat.

— Ce-ai făcut, l-ai mâncat?

Tioșa se așază pe vine.

— L-am pierdut.

— În prezența mea l-ai băgat în buzunar.

— A fost o încăierare. M-au întâmpinat băieții din Talhak. Mereu ne batem. I-am bătut pe toți, dar mi-au luat biletul.

— Băieții din sat? Au atacat un militar cu automat?

— Sunt foarte curajoși. Dar i-am bătut pe toți.

Răcnesc:

— Și acum spune adevărul!

Bate pasul pe loc. Se eschivează. Deodată se trântește în fund. Se așază pe marginea deschizăturii, își atârnă picioarele. Strigă mânios:

— Oare e permis să scrii miresei altuia bilete? E o rușine pentru fată, o rușine pentru logodnic…

Îl întrerup:

— N-ai decât să le ții un examen de morală bătrânilor tăi.

Nu aude, spune grăbit:

— Tu ai spus că o să-mi rupi gâtul. Dar nu m-am speriat. Și tu ai un șef. Dacă Zuhurșo poruncește, nu vei îndrăzni să protestezi. De aceea i-am dat biletul lui Zuhurșo. El a spus: „Bravo. Ai făcut bine”. Azi o să se întoarcă de la vânătoare, o să te pedepsească.

— Nu sunt sigur că Zuhur mai poate pedepsi pe cineva, spun. Dar pe tine o să te pedepsesc neapărat. Ai primit un ordin, erai obligat să-l îndeplinești.

Băiatul explodează. Sare în sus. Se sprijină cu mâna stângă în genunchi, cu dreapta arată în direcția mea. Strigă.

— De ce îmi ții predici?! Ce drept ai tu să-mi ții predici?

— Stop! răspunde precis, concret. Ce pretenții ai?

— Știi și tu…! Te-am respectat. Te-am respectat mai mult decât pe tata… Credeam că tu… că tu ești comandant… Dar ești mai rău decât ceilalți…

Se apleacă, trântește grilajul și dispare repede în spatele ușii.

E greșeala mea, vina mea. L-am trimis pe Tioșa cu biletul, i-am explicat că misiunea nu are mare importanță. I-am păstrat pe cei mai buni militari pentru ciocnirea presupusă și l-am trimis cu o misiune simplă pe mucosul ăsta de la țară. Prost, suspicios, orgolios. Un șoricel. Dar șoricelul a dărâmat muntele. A distrus oameni, a mutilat-o pe fată… E o forță strașnică orgoliul unui șoarece.

Trebuia să țin seama: e important tot ce se petrece în zona de acțiune a Sistemului. În concluzie, o alegere greșită a emisarului s-a transformat într-o catastrofă… Gata! Nu e timp pentru autocritică. Trebuie găsită o modalitate de a ieși din beci. În primul rând, să stabilesc câți oameni deservesc *zindonul.* Tioșa iese din discuție. Gafur? E sub semnul întrebării. Deși nu e exclus că voi putea să-l îmbrobodesc. Mai este oare altcineva?

Deodată realizez că, de la un anumit moment, nu mi-am dat seama exact, tot gândindu-mă, nu am auzit tusea lui Oleg, iar acum nu-i mai aud respirația:

— Hei, frățioare!

Nu răspunde.

Pipăi în buzunar bricheta, o aprind. Oleg e culcat în aceeași poziție în care îl lăsasem. Mă apropii, lipesc degetul de carotidă. Rezultatul e negativ. Lipsește pulsul. Probabil a murit în somn sau i-am luat horcăiala de dinaintea morții drept tuse.

Mă uit la ceas. E șapte treizeci. Ora decesului: nu este cunoscută nici măcar aproximativ.

Trebuie să păstrez gazul din brichetă. În întuneric, pe pipăite, îndrept picioarele lui Oleg, îi încrucișez mâinile pe piept și-l acopăr cu plapuma.

Mi-a plăcut la prima întâlnire, iar asta nu se întâmplă des. Am fost obligat să creez un spațiu protector. Să-mi înăbuș în totalitate atitudinea

personală față de el. Obiceiul de a-mi înăbuși sentimentele s-a încetățenit așa de tare, că nu mi-am permis să răspund la mărturisirile nocturne ce semănau cu aiureala unui bolnav. Oare chiar a fost un delir? Trebuia să-l susțin în ultima clipă. Dar a murit în întuneric și în singurătate, deși era pe genunchii mei. Ca în acel vis pe care încercase să-l povestească.

Teoretic nu port răspunderea morții lui. Dar sunt condamnat, fără să fiu vinovat, să mă chinuie sentimentul vinovăției. Nu trebuie să mă apropii de oameni. Trebuie să mă acopăr până peste cap cu o pelerină. Cu clopoței. Cu glugă, să-mi ascundă fața. Să iau în mână o huruitoare. Plecați din fața mea! Vine un lepros…

Oare eu sunt vinovat de moartea și necazurile oamenilor apropiați?! Nu conductor, nu centru de atracție, nu curea de transmisie… Nici măcar trăgaci. Sunt mâna care apasă pe trăgaci… Nu, este o ipoteză falsă! Nu sunt dovezi. Nu sunt temeiuri. Nu sunt confirmări…

Dar de ce izolarea nu protejează? De ce oamenii pier în ciuda tuturor eforturilor mele de a evita contactele fizice?

Când lui Oleg i-a trecut prin minte să meargă cu caravana în Darvaz, m-am trezit într-o situație de rahat. Un refuz direct ar fi fost o influență activă asupra destinului lui, stârnită de simpatia reținută. De parcă o asemenea influență – acționarea inducției statice – ar fi fost acordul meu de a face această călătorie. Ambele decizii ar fi fost o manifestare a unor relații personale și șansele lui Oleg de a ajunge în acțiunea scurtcircuitului Sistemului erau curat de sută la sută. L-am prevenit. S-a încăpățânat, a insistat… Am aruncat zarurile – să decidă întâmplarea. Fără amestecul meu. Eram convins: pericolul de a nimeri în zona de acțiune a Sistemului e nul. Nu am ținut cont de faptul că dorința de a evita amestecul este la rândul ei un amestec…

Dar asta a fost în totalitate alegerea lui Oleg. Nimeni nu l-a trimis în munți. El a primit misiunea de a lua un interviu lui Sangak și de a se întoarce la redacție. Dar apoi a făcut totul de capul lui. Pentru timpul pierdut, cum a spus el. În condiții de pace, asemenea fapte se pedepsesc cu mustrare simplă. Însă în vremurile noastre, cine încalcă ordinea moare…

Și, în acest moment, în cap parcă mi-a explodat o lumină orbitoare. Parcă s-a declanșat un bliț. Apuc să mă uit la ceas. Fixez timpul: ora opt și patruzeci și cinci de minute. Parcă mi s-au deschis ochii. Am avut o revelație. E ciudat că înainte nu am înțeles asta! Secretul este extrem de simplu. E vorba de un singur cuvânt, ordine! El explică tot. Sistemul tinde spre ordine. Pentru menținerea stabilității și a ordinii. Toți cei care au suferit au încălcat ordinea. Emoțiile mele personale sau contactele de fapt nu sunt importante. Scurtcircuitul se produce când cineva tulbură ordinea.

Îmi reamintesc toate episoadele cunoscute de scurtciurcuit. Confirmare sută la sută. În toate cazurile e vorba de o încălcare a normei. Gradul de dezordine nu are importanță. Vaska Șobolanul doar a încălcat interdicția copilărească „nu te plânge!”. Vina pare neînsemnată. Dacă, desigur, nu ținem cont de lanțul ascuns de cauze și efecte care, în concluzie, duc la o explozie puternică de energie…

Care e vina lui Sangak? Omul care a refăcut ordinea ca nimeni altul. Cu toate acestea, l-a ajutat pe Zuhurșo, și în scurtă vreme a fost pocnit! De fapt, nu am luat în calcul posibilitatea altor încălcări. Nu știu câte au fost.

Vina Zarinkăi? Nu pot judeca. Nu-i cunosc trecutul. Am văzut-o numai de patru ori. Informația e insuficientă.

Dar Nadia? De ce ea? De ce a murit o fată atât de corectă, care nu putea încălca ordinea în nicio situație?

Deodată îmi amintesc… În ziua de miercuri, paisprezece martie, aproape cu cinci luni, mai bine zis, cu o sută patruzeci și șase de zile înainte de a muri, a spus: „Dan, mâine nu putem să ne întâlnim”. „Ai o gardă urgentă?” „Nu chiar. Înțelegi, a venit la noi un băiat cu insuficientă renală cronică. E o afecțiune ereditară…” Nadia a numit boala, dar eu nu am reținut. „E nevoie de transfuzie. E o grupă foarte rară, la noi nu se găsește. Și e nevoie urgent. Altfel, peste câteva zile, copilul o să moară. Eu am chiar grupa aceea”. „Nu s-a mai găsit nimeni în afară de tine?” „Dan, dragule, ai o față… doar n-o să mă taie pe cord. Este o procedură extrem de obișnuită, nu e deloc periculoasă. Milioane de oameni dau sânge”.

E imposibil de crezut, dar Nadia… Ideea nu-mi intră în cap. Încerc s-o acomodez în cutia craniană ca pe o marfă agabaritică. O rostogolesc. O pun într-o parte. O aranjez când așa, când așa… Concluzia e una singură. În orice variantă, rezultă că Nadia a făcut o crimă groaznică. O diversiune genetică. Dându-și sângele și păstrând viața copilului cu defect genetic, i-a dăruit șansa de a deturna defectul. I-a dat șansa de a crește și a avea urmași afectați. Nu are importanță cât de mic este defectul la nivelul omenirii. Criminalul este judecat independent de faptul că a omorât un om sau o sută. Probabil Sistemul acționează după o logică asemănătoare.

Nu am oprit-o. Și nu am dreptul să o judec.

Și eu planific să fac o treabă neonorabilă. În numele onoarei. Pentru a-mi ține cuvântul. E un paradox? Da! Știu că e neonorabil. Știu care sunt urmările, dar o planific. Nu pot decide care este marea încălcare a ordinii – crima ascunsă sau neîndeplinirea promisiunii? Este teorie pură. În practică o să-mi țin cuvântul în orice situație. Pentru un scop străin, pe care nu-l înțeleg. Fără nicio informație despre motivul pentru care sunt nevoit să ucid…

Stop!

Deodată mi-am dat seama la ce se gândise Iastrebov…

Când i-am promis să-l lichidez pe cocoșat, eram gata să-mi bag capul în orice laț, numai s-o transport pe Zarinka. Logic. O conștiință îngustată. Ca într-un tunel. Dar trebuia să mă gândesc: de ce tocmai eu? Prin ce sunt așa de bun, că a venit de două ori în defileu? În munți sunt sute de oameni pricepuți. Dar el probabil și-a adus propriul terminator. Verificat. Iar de mine avea nevoie pentru un scop simplu. Pentru a avea asupra cui să arunce moartea lui Alioș. Pentru a-i păcăli: iată criminalul. În acest scop m-a curtat. Candidatura ideală. Fost ofițer sovietic. Omul lui Sangak. Nu găsești altul mai bun… Cred că ideea i-a venit când discutam cu Alioș la statul major al Frontului Popular. Sub ochii a douăzeci de martori. Niciun câine nu a văzut cum între patru ochi discutam pașnic, aproape amical.

Concluzia: nu pot pleca viu. O să mă omoare fie pe loc, fie pe drumul de întoarcere. Și o va face același criminal care-l va lichida pe Alioș. Și atunci, ce să fac? Va trebui să-mi asum responsabilitatea teritoriului. Să dau de mâncare și de băut populației locale, să-i schimb scutecele. Nu rămâne nimic altceva, pentru că am stabilit: pot să nu mă tem că fac inducția, prin urmare nenorocirea. O să mă însor cu Zarinka. Dacă nu va fi de acord, o s-o conving. Oricum pe altul nu va găsi. Iar eu? Nici nu se pune problema iubirii. Nouă numai de iubire nu ne arde, ne-a rămas numai să supraviețuim. Deși, cine știe… Poate că bătrânul ghicitor a avut totuși dreptate referitor la faptul că voi găsi aurul.

Ora șaisprezece și treizeci și două de minute.

Sus zăngăne în balamale lacătul. Ușa se deschide. Aud agitație – ceva e tras în cotineață. E rostogolit. Două voci. Le recunosc: amândoi sunt

bandiți. Amândoi de o ticăloșie medie. Cel mai bătrân e Pivzavod[32], cel mai tânăr – Hol.

Tânărul:

— Cu picioarele sau cu capul?

Pivzavod:

— Cum l-am dus, așa îl și aruncăm. Ce să-l mai chinuim degeaba pe om?

— O să-i facem rău la cap…

Pivzavod, cu autoritate:

— Dacă-și rupe picioarele, crezi că o să-ți spună mulțumesc?

Foșnet. Picură o pulbere ușoară de pietriș. În deschizătură se apleacă un cap.

Vocea lui Pivzavod:

— Împinge.

Foșnete. Pietricele. Capul atârnă și mai jos, apar umerii. Bandiții îmi trimit un nou vecin.

Foșnete. Umerii coborî mai jos, capul se leagănă apatic. În mod clar, vecinul e inconștient.

Foșnete. Trupul înaintează până la brâu.

Vocea celui bătrân comandă:

— Dă-i drumul.

Un foșnet. Vecinul alunecă în cădere liberă. Tălpile, după ce alunecă pe marginea deschizăturii, rostogolesc ușor trupul în cădere. Pentru o fracțiune de secundă, trupul se întinde în zbor. Capul se lovește de podea. Un pârâit ușor. Ca și cum un placaj ușor s-a spart sub toc. Trupul aterizează. Picioarele desfăcute în cădere îl răsucesc spre dreapta. Trupul cade într-o parte. Un picior se lovește de plapuma care-l acoperă pe Oleg.

În deschizătură atârnă din nou un cap. Judecând după voce, e cel tânăr, Hol:

— Hei, Pivzavod, e cineva în groapă.

Cel bătrân, cu autoritate:

— Este corespondentul.

— Nu, mai e unul.

— Deci cel pe care chiar tu l-ai aruncat.

Hol:

— Mai e și-un al treilea.

În pătratul luminat, vizavi de silueta lui Hol, apare a doua:

— E întuneric, nu se vede… Hei, cine ești?!

Răspund mecanic:

— Sări încoa', o să afli.

E absurd! M-am sălbăticit așa de tare în beci, că încep să vorbesc cu ticăloșii.

Pivzavod se miră:

— Hei, Davron! Cum ai nimerit aici?

Tânărul:

— Se pare că și asemenea animale sunt prinse…

Trântesc grilajul, închid cu lacătul. Pleacă. Se aude cum se pune lacătul la ușa cotineței.

Scot bricheta. Apare o flacără mică. Trupul se află în mijlocul celulei, într-o grămadă dezordonată. Rezultatul căderii verticale în cap. Cele șapte vertebre cervicale s-au înfipt ca un șurub în craniu și au distrus creierul.

Noul meu vecin a murit imediat. Slăbirea tuturor mușchilor a aruncat trupul moale pe pământ cu un dispreț absolut pentru anatomie. Un om viu nu poate fi așezat așa. Gâtul lipsește. A intrat cu totul în cutia craniană. Capul îi stă pe umeri ca un pepene pe masa din bucătărie.

Luminița se stinge. În întuneric îl întorc pe mort pe spate. Din nou apăs rotița brichetei și mă uit la fața umflată de lovituri. Îl recunosc după bărbuța plină de sânge, care, în lumina flăcării de gaz, pare neagră. Este Gado. A plătit pentru fapta ticăloasă. Sistemul l-a pedepsit în același fel în care și el a încălcat ordinea.

Adun picioarele aruncate în direcții diferite. Îi întind mâinile de-a lungul trupului. Trag cadavrul lui lângă cel al lui Oleg, le așez alături. Le acopăr cu plapuma mea. Nu-mi mai folosește. Nu va trebui să-mi petrec prea mult timp în compania celor doi morți.

Gado a greșit serios. Visa: „Gurg e omul meu. O să facă ce voi spune eu". În realitate, Gurg s-a

răfuit cu el imediat ce s-a întors. Acum e rândul meu. E timpul să mă pregătesc de întâlnirea solemnă. Treizeci de secunde pentru pregătire. Plus, minus zece pentru a trăi pur și simplu. Deocamdată sunt viu.

Fixez timpul. Ora șaisprezece și treizeci și șase de minute.

Îmi fixez la brâu tocul, scot pistolul. Scot încărcătorul, iau două cartușe. Trebuie să-mi protejez urechile. Împușcătura în beciul îngust mă lipsește pentru multă vreme de auz. În cel mai rău caz, pentru totdeauna. În sălile de tragere, când nu sunt dopuri speciale, oamenii își pun în urechi tuburile folosite de la Makarov. Un cartuș plin trebuie să protejeze la fel de bine. Îmi pun dopul greu în urechea dreaptă. Pe cea stângă o las liberă, ca să aud ce se întâmplă sus. Bag încărcătorul la loc, trag siguranța. Sunt gata. Aștept.

Niciodată nu mi-a fost frică să mor. Mereu am crezut că o să scap din orice situație. De data aceasta nu am șanse. E logic. Sistemul nu dă rateuri și nu face excepții pentru mine. Păcat că n-am apucat să îndrept nimic…

Ora șaisprezece și patruzeci și opt de minute. Se deschide ușa magaziei. Judecând după pași, intră câteva zeci de persoane. Câte anume, deocamdată nu pot aprecia.

O voce șuierătoare întreabă:

— Are armă?

Să-l ia dracu', este Rauf! Ticălosul a reușit să ajungă în libertate. Oare nu Gado l-o fi eliberat?

Vocea lui Pivzavod repetă:

— Hei, Davron, ai țeavă?

Pauză.

— De ce taci?

O voce, nu știu a cui, spune ironic:

— Stai puțin, acum o să spună.

Rauf ordonă:

— Verifică.

E clar. Vor să mă prindă viu. Altfel ar fi băgat în deschizătură țeava automatului și ar fi tras două-trei rafale. Îmi bag repede cartușul în urechea stângă. Sunetele amuțesc. Ascund la spate mâna cu pistolul.

Gratiile se dau la o parte. În deschizătură apare o siluetă. Lumina care cădea în cotineață prin ușa deschisă îi luminează fața dintr-o parte. E Pivzavod. Stă în genunchi, sprijinit cu mâinile de rama deschizăturii și se uită în beci. Se uită cu atenție. Spune ceva. Întinde în spate mâna dreaptă. După două secunde mâna se întoarce cu pistolul – i l-a dat cineva. Pivzavod îndreaptă țeava spre mine.

E clar: teatru! Pivzavod se preface. Mă provoacă. Mă verifică. Cu toate acestea, cu greu îmi stăpânesc pornirea instinctivă de a trage. Obiectivul principal e Rauf. El a întrebat despre armă, prin urmare, o să vină la deschizătură și o să-l văd. Pentru a-i face de petrecanie viermelui, merită să risc. Riscul nu e prea mare – opt șanse din zece ca Pivzavod să nu tragă. Stă fără teamă. E convins: când am fost arestat, am fost percheziționat și mi s-a luat arma. Spune ceva, se scoală și dispare din câmpul vizual.

Spre peretele de nord-est al deschizăturii se deplasează un trup cu picioare subțiri. Rauf! Marginea deschizăturii îl taie la nivelul pieptului. Capul nu intră în cadru. Rauf se apleacă și se uită cu atenție în adâncul beciului.

Scot repede de la spate mâna cu pistolul. Trag fără să mă gândesc. Bubuie.

Reacția lui Rauf e ca a unui animal. Sare înapoi. Deschizătura e goală. Îmi scot cartușul din urechea stângă. Trebuie să aud despre ce vorbesc. Să înțeleg dacă a căzut. Aud cu ecou, dar înțeleg ce se spune.

Bandiții urlă:

— Rauf a fost rănit!

— Să-l scoatem, să-l facem praf…

— A ascuns pistolul, poponarul.

Rauf șuieră:

— Ei, terminați cu cearta! Legați-mi mâna.

Rana, în mod clar, e neînsemnată. Ei, n-am avut noroc…

Pivzavod răspunde:

— Să fi dat Hol fuga în casă, să aducă acum tot ce trebuie.

Unul dintre bandiți spune și el:

— Dau și eu fuga, aduc o grenadă, i-o arunc lui Davron, să nu-și facă de cap.

Rauf zice:

— Să-ți bagi tu grenada-n țeavă. Grenada dă o moarte ușoară. Eu vreau să moară greu. Vreau să se chinuie mult.

Un bandit, plângăreț:

— Păi, cum să-l iei?! Trage…

Rauf șuieră:

— N-are decât să tragă în *kus*-ul mamii lui!

Voci atenuate. Nu reușesc să disting cuvintele. Apoi:

— Strânge mai tare…

E clar. Opresc sângerarea. Apoi vocea lui Rauf:

— Hei, Davron, aruncă sus pistolul. Dacă te predai, n-o să te omorâm, o să-ți dăm drumul.

Tăcere. Vocea lui Pivzavod:

— Nu aude. A surzit de la împușcătură.

Unul dintre bandiți:

— Să aprindem niște cârpe, să i le aruncăm. O să iasă singur.

— Ce, o să sară? spune vocea lui Pivzavod.

— O să punem scara…

Rauf, iritat:

— Nu mai spune prostii.

Pivzavod, meditativ:

— N-o să facem nimic. O să mergem în casă, bandajăm rana lui Rauf. Până se face pilaful, tragem două țigări…

Rauf, furios:

— Și pe ăsta cum, îl lăsăm?! Ți-a curs creierul din cap?!

Pivzavod, liniștit:

— Las să stea în groapă. Unde să se grăbească? Fără apă, în două, trei zile o să slăbească, nu va putea ridica niciun chibrit. Probabil o să-și piardă și cunoștința. O să-l tragem afară, îi dăm apă, îi dăm de mâncare, îi revin forțele. Atunci, Rauf, faci cu el ce vrei.

Rauf, furios:

— Acum trebuie scos.

Pivzavod, liniștit:

— Rauf, acum nu vei avea nicio satisfacție. Rana te doare, ai o stare de spirit proastă… Stai puțin, să-ți vindeci mâna, iar el între timp o să fie pregătit de tot. O să-l iei de proaspăt. O să ai o discuție de mai mare dragul…

Rauf pufnește ceva ininteligibil. Bandiții pleacă toți grămadă. Încuie cotineața.

Ora șaptesprezece zero cinci.

N-o să mă ia viu. Mai am ca rezervă cinci cartușe. În cel mai rău caz, am posibilitatea de a trage de cel puțin șapte ori. E o glumă.

Aprind bricheta și găsesc lângă peretele de sud-est tubul gol. Scot cartușul plin din urechea dreaptă, îl bag în încărcător, iar în locul lui îl pun pe cel gol. Trebuie să fiu pregătit să trag în orice moment, deși probabil voi avea mult de așteptat.

Un singur lucru e bun: vecinii nu-și vor face simțită prezența prea repede. Temperatura din beci e aproape ca într-o morgă adevărată.

36. ANDREI

M-am trezit, amețit de somn, și nu mi-am dat imediat seama unde sunt. O cameră. Mare. De-a lungul pereților, pe jos, două șiruri de saltele. Oameni – unii dorm, alții s-au trezit, stau pe pat, se freacă la ochi sau la ouă…

Mai bine nu m-aș fi trezit! Cazarma!

Apoi s-a trezit și durerea. Cât timp am dormit, a moțăit în piept ca un ghem întunecos. Parcă nici nu era. Imediat ce m-am trezit, a și apărut: s-a umflat, a început să apese, să-mi preseze inima ca un bolovan și să bolborosească: „Nu ai avut grijă de sora ta. Nu ai ajutat-o pe surioara ta. Nu ai salvat-o pe Zarinka. Nu l-ai găsit pe ucigașul tatălui tău. Le-ai adus în munți pe mama și pe sora ta…” Numai bine să-mi bag cuțitul, s-o smulg din piept…

S-a instalat acum o săptămână, când am aflat de nuntă. În primele zile și-a făcut de cap groaznic. Îmi smulgea inima cu ghearele, îmi sfâșia măruntaiele cu colții. De disperare și durere era cât pe ce să mă scrântesc. Acum nu se poate spune că s-a potolit, numai că și-a ascuns pur și simplu ghearele și colții. Mă tot apasă, a trecut în regim permanent. Sau eu nu mai simt?

De fapt, stau întins și mă gândesc: ce să fac, să mă scol? Nu aveam nici putere, nici dorință. Și nimeni nu mă obligă. Davron a plecat în expediție de pedeapsă și fără el s-a pus cruce gimnasticii de dimineață, aranjării în formație, curățatului armelor și celorlalte. Pentru toți e casă de odihnă. Pentru mine e mai rău decât lagărul de concentrare…

Aud cum discută băieții alături. Ahmad spune:

— Acum m-am dus să arunc apa, i-am văzut pe băieți, pe Gurg. Se veselesc, se bucură… Au plecat undeva. L-am întrebat pe Toșmat bucătarul: „De ce au venit? Unde s-au dus?” El se supără: „Hei,

căcăcioșii!”, spune. „M-au trezit, m-au pus să le fac ceai. «Mai repede, mai repede», mă grăbeau. «Mergem în munți. Zuhurșo s-a pregătit să meargă la vânătoare, o să-l păzim.» Fără să mai aștepte ceaiul, au plecat. De ce l-au cerut degeaba? Au venit după vodcă. Au luat două lăzi cu ei…”

Am tresărit așa de tare… Am început să urlu:

— Au plecat de mult?!

— Abia ce-au plecat.

În sfârșit! Șansa de a mă strecura la Zuhurșo! În munți o să-l lichidez. O să iau un automat de la cineva de la pază sau pur și simplu cu o piatră în cap… Mi-am tras cum, necum pantalonii, cămașa și dau fuga după draci. I-am ajuns în piață. Sunt vreo zece mutre. În față sunt Gurg și Kusok. M-am dus lângă ei:

— Gurg, salut.

Nici n-a dat semn că mă aude. A răspuns Kusok:

— Ce vrei?

— Luați-mă cu voi.

— La ce pula mea e nevoie de tine?

— Ei, să duc ceva, să aduc… Rațele omorâte, să le aduc din apă, ca un câine…

— Și de ce vrei asta?

— Îmi place vânătoarea.

— Păi, du-te-n pizdă… vânează pizde.

— Te rog, te rog foarte mult.

Gurg a pufnit:

— Kusok, explică-i.

Acela m-a luat de guler, m-a întors și m-a împins înapoi.

— Cară-te de-aci cât mai ești în viață.

M-aș fi ținut de ei chiar dacă m-ar fi omorât în bătaie, dar mi-am dat seama că e inutil să-i rog. N-o să mă ia. M-am întors în cazarmă. Durerea își scosese ghearele, își zbârlise țepii și începuse să se agite, să se rostogolească, pentru a-mi zgâria cât mai tare sufletul. Am început să țip din cauza durerii insuportabile. Un bărbat de lângă magazin

s-a uitat la mine speriat, dar fără să se mire. Oamenii de aici s-au obișnuit deja cu totul…

Totuși, am rezistat în aceste zile. M-am convins că voi găsi o modalitate de a-l pedepsi pe Zuhurșo, și de aceea nu se poate să-mi înec creierul cu prostii. Trebuie să aștept. Să fiu mereu pregătit… Și uite, am tot așteptat! Nu, după o asemenea fractură nu mai pot să rabd. Nu mi-au mai rămas puteri…

Am avut măcar noroc că fumătorii se aflau în locul obișnuit, pe mal, dincolo de ruinele unui gard mic de piatră, scund. Ca de obicei se ascundeau, deși nu avea niciun rost să fie ascunși – în locul lui Davron a rămas șef un fătălău care a lăsat baltă tot. Băieții s-au așezat în cerc, vreo cinci-șase. Ai lui Davron, și era cu ei și un drac, și nu știu care din kișlak. De fapt, am ajuns până la fumători și am rămas așa. Nu știu ce să spun… Unul s-a holbat tare ciudat la mine. Tac. Cred că se gândesc: uite, mizerabilul, a venit la pomană…

Apoi Sidorjiddin, căruia toți oamenii îi spuneau în manieră rusească Serioja, întreabă:

— Tragi un fum?

El mi-a propus, nici n-am apucat să-i rog. De ce e așa de darnic? Dar ce importanță mai are? M-am trântit pe jos alături de el. Serioja a întrebat:

— Ai mai încercat vreodată?

Dau din cap. Am fumat niște iarbă de vreo două ori din curiozitate. Nimic interesant. Băieții spuneau că, fără obișnuință, nu ai nicio plăcere, dar n-au decât să se bucure alții. Eu n-am nevoie. Nu de plăcere vreau, ci pentru a-mi înăbuși durerea.

Tocmai o luau de la zero. Băiatul din kișlak a început să facă în mijloc un mic foc: a pus două pietre, a rupt niște crengi între ele, a dat foc. Serioja a întins în fața sa pe iarbă o batistă înflorată, cu ciucurei și paiete pe margini. A scos un portțigaret din aur artizanal, două sârmulițe și o pietricică subțire.

Una dintre sârmulițe a băgat-o imediat cu capătul în foc. A deschis portțigaretul, a luat o fărâmiță dintr-o bucățică turtită de plastilină cenușie, de dimensiunea unei măciulii de chibrit. A făcut o biluță din ea, a pus-o în a doua sârmă și mi-a întins-o:

— Ține-o mai sus. Și pune în gură paiul.

A scos din foc sârma și a ridicat capul încins spre biluță. A ieșit un fum acru.

— Trage, a poruncit Serioja.

Am dus țeava lângă biluță, am tras. Un fum amar mi-a ars cerul gurii și gâtul. Am început să trag.

— Ne consumă marfa degeaba! a strigat Serioja.

Făcând un mare efort, am mai tras o dată, de două ori. Fumul s-a terminat, gâtul pârjolit mi-era răcorit de un aer ce mirosea a ars. Serioja a băgat în foc țeava sa și a luat-o pe a mea. Urmăream cum curăță arsura de pe ea, fără să simt nimic altceva în afara unei ușoare amețeli. Între timp, Serioja a meșterit a doua biluță, a agitat în aer sârma încinsă și m-am apucat să sug amăreala acră. Mi se părea că planta nu mă lua deloc, dar uite, am început să gândesc din ce în ce mai prost. Capul mi-e greu, gândurile îmi alunecă precum niște broaște-țestoase frecându-și carapacele unele de altele. Serioja a spus ceva, eu parcă m-am gândit la asta o oră întreagă până mi-am dat seama că l-a rugat pe băiatul din kișlak să mai arunce niște crengi în foc. Și m-a luat somnul. Nu mă gândeam la nimic, dar până și lipsa gândurilor era cumva încetinită. Cred că Serioja mi-a mai întins niște biluțe, dar nu pot spune precis.

La scurtă vreme după aceea, betonul din cap mi s-a înmuiat puțin. În acest timp a apărut de undeva un elicopter. A năvălit din spatele muntelui și a început să coboare deasupra kișlakului, huruind ca un nebun. Mi s-a părut groaznic de amuzant. Mă înveselisem de nu mai puteam: „Pizda mă-sii, a venit în zbor un submarin. Ce pula mea? Aici doar

nu e mare. Unde o să se scufunde?” „Nu te agita”, m-a liniștit Serioja. „O să săpăm o mare, aducem apă, o să te punem șeful portului”.

Deodată s-a lăsat o liniște deplină. Niciun sunet. Și în liniștea asta am auzit zgomotul râului în jos, lângă pantă, foșnetul vântului, discuțiile șoptite ale copiilor și huruitul încetinit al elicopterului aflat la distanță, în piața kișlakului. Am fost cuprins de o liniște uimitoare, niciodată n-am simțit așa ceva în viața mea. Toate oscioarele din trup mi se înmuiaseră. Am început să mă simt ușor, ușor. Ca în rai, dacă există pe undeva…

A venit un flăcău. Băieții s-au ridicat, eu am rămas jos. Poate că-l știam și eu, dar îmi era indiferent cine e, cum îl cheamă și de ce a venit.

— El știe? a întrebat flăcăul.

— Nu, a răspuns Serioja. Nu i-am spus, spune-i tu. A tras ceva, n-o să se supere prea tare.

Omul a spus:

— E nenorocire mare, Andrei… Sora ta a făcut un lucru rău… Și-a turnat gaz, și-a dat foc. Slavă Domnului că a rămas în viață, Davron a adus-o aici s-o trateze…

Pe suprafața ca oglinda a liniștii a trecut un tremur ușor, s-a lovit de un mal îndepărtat și a venit înapoi ca un val din ce în ce mai mare…

Cineva mi-a băgat în mână o sârmă:

— Hai, frate, mai trage încă o dată…

Am tras câțiva vălătuci de fum dulce – amar era numai când nu-l inspirai, și valul s-a liniștit treptat.

În universul învecinat niște oameni purtau o discuție fără rost:

— Ce-i lipsea? Avea de toate. De ce…?

— Poate că o supărase soția cea mare…

Nu am ascultat. Cineva a întrebat:

— Mai tragi?

Probabil că băieții în cele din urmă m-au târât în cazarmă, pentru că m-am trezit pe salteaua mea, simțind o durere cumplită, o durere de cap surdă și o stare de vomă groaznică. Am dat fuga în curte,

unde am vărsat. Am vărsat mult. Simțeam că am vărsat așa o zi și o noapte. Ziua de ieri mi-o aminteam clar. Și despre Zarinka… Dar durerea nu-mi mai apăsa inima așa de tare ca înainte. Ce-o fi având, javra, nu are suficientă greutate? A ajuns la capăt? Sau pur și simplu iarba încă nu se dusese?

M-am târât înapoi, în putoarea și duhoarea cazărmii. Pe așternut. Și ce să fac? Lipsă totală de speranță. Cele întâmplate nu mai puteau fi îndreptate. Nici nu am reușit să mă răzbun.

M-a ajuns din urmă Tioșa. Îi lucesc ochii ca unui motan. Îmi șoptește la ureche:

— Să nu spui nimănui…

— Nu spun.

Am zis ca să scap de el. Dar cum, pula mea, să plece el așa de ușor! N-a mai așteptat să pun întrebări, că a început din nou să șoptească:

— Lupul a alergat după miel, dar a căzut în capcană.

— Ei, e un proverb. Ce-i cu asta?

Pufnește cu mândrie:

— Eu l-am inventat. Ai priceput, da?

— Cară-te.

— Ei, iar n-ai priceput, șuieră supărat. Lupul este Davron.

Ei, drace, iarăși! M-am săturat de discuțiile astea despre Davron. Nu-i erau de-ajuns proverbele. Mâine o să înceapă să facă poeme. L-aș trimite la dracu', dar știu că până nu va spune tot, nu va pleca.

— Ce mai veste, am spus. Sigur că e un lup nenorocit. Toți știu. Poate că până la urmă te calmezi?

Eu, la drept vorbind, nu înțeleg de ce dracu' Tioșa s-a luat de Davron. Dintr-un fleac. Din cauza unor cuvinte. Și cum s-a terminat… E de domeniul trecutului. Eu, de prost, i-am zis unui băiat despre cum m-a învățat Tioșa să mă joc cu măgărița. Ei, ce mare lucru? Am spus și basta. Băiatul ăla a mai

spus cuiva. Și a pornit… Au început cu ironiile. „Tioșa, dar cu măgarul ai încercat?” „Încă nu se știe dacă Tioșa i-a tras-o măgarului, sau măgarul lui Tioșa”. Și așa mai departe.

Odată, unuia i-a trecut prin cap să aducă în cazarmă o măgăriță. L-au chemat pe Tioșa: „Ieși, ai o vizită”. El a ieșit grăbit: „Cine? Nu e nimeni”. „Păi, uite, prietena ta. Spune că s-a plictisit”. Tioșa s-a dus înapoi, în cazarmă. Nu e lăsat să intre. Din prostie, a luat o bâtă și s-a apucat să gonească măgărița. Ea nu pleca. S-a apucat s-o bată. Și, ca un făcut, a dat peste el Davron. Ăla vine și-l vede pe Tioșa distrând mulțimea – pocnește un animal nevinovat cu parul. I-a trântit o pedeapsă – să facă de serviciu la bucătărie de zece ori. Tioșa a izbucnit: „Nu eu sunt vinovat, ei mi-au făcut-o…” Davron i-a mai dat cinci servicii. De fapt, Tioșa, spre amuzamentul mulțimii, a început să aducă apă de la râu cu măgărița oropsită în niște bidoane de lapte. S-a apucat să facă asta cu mult timp înainte de deșteptare, conspirativ. Dar ce folos? Unii băieți au renunțat bucuroși la somn ca să-l vadă. Au început să-l tachineze: „Prietena încă nu s-a supărat pe tine? O să vă căsătoriți în curând?” I-au dat o poreclă: *Domod*, Mirele.

Plângea în hohote la pieptul meu… Ei, nu e vorba că plângea… se sfătuia cu mine. Îi trecea în revistă pe băieții din kișlak care răspândiseră zvonul. În afară de consăteni, cică, nu avea cine să facă asta. Nu am recunoscut că de la mine a început totul. Ce să-l mai întristez pe băiat?

Acum patru zile a dat fuga: „Davron i-a scris un bilet surorii tale!” A așteptat să încep și eu să mă indignez alături de el. Și i-am făcut-o. „Ei, și ce-i cu asta?”, întreb eu nepăsător. „Știe carte, n-are decât să scrie”. Gen, nu te băga unde nu-ți fierbe oala. Termină cu bârfele. Nu suportam discuțiile despre Zarinka…

Tioșa se schimbase din mers și se apucase să fie păzitorul moralei sătești. De fapt, el dădea repede

fuga să se plângă că Davron îl ofensase. Se poate spune că îi scuipase în suflet. Tioșa a spus de câteva ori cum a fost:

„A ordonat: «Du biletul». Îl respectam mai mult decât pe tata. Îmi era ca un frate mai mare. Eram gata să-i îndeplinesc orice ordin. Am luat biletul, «*Itoat*! Am înțeles!» am răspuns. Voiam să mă duc, m-a oprit. A spus: «Am auzit că te pregătești să te însori. Dacă îndeplinești misiunea, cum o să mă întorc din Satul de Sus o să-ți dau o săptămână permisie. Să te vezi cu logodnica.» Ei, drace, *padarnalat*! De ce a spus așa?!”

Și asta-i tot?!

Îi spun:

— Ascultă, nu crezi că te superi degeaba? Poate că nici nu știe de ce ți-au dat porecla.

E încăpățânat ca un catâr:

— Dacă nu ar ști, nu mi-ar spune!

Și din nou a început s-o țină pe a lui:

— Înainte îl respectam mai mult decât pe tata…

De fapt, îl ura groaznic pe Davron. Pe băieți pur și simplu se înfuria. Niște mucoși! Așa fac ei! Dar uite, ca acest comandant îndrăgit să-l fi înțepat de parcă era ultimul mucos, asta l-a jignit de nu se mai poate. Cum se spune, de la iubire la ură e numai un pas. Atunci l-am întrebat:

— Declari vendetta?

— Ce mai e și asta?

— Răzbunare sângeroasă. Numai să nu tragi de după colț…

Pufnește. Să tragă el… Dar deocamdată în creația populară își găsește alinare. Sau fantazează.

— Despre lup este clar, zic. Dar cine este mielul? Ce, tu ești? Îți diminuezi importanța. Nu te dai așa de simplu drept miel. Pur și simplu, o iei ca un berbec.

O glumă tristă, răutăcioasă, pe măsura stării de spirit. Tioșa n-a gustat-o.

— Bine zice proverbul, Davron a căzut în groapă.

— Ce groapă? întreb.

Rostește, într-o șoaptă sonoră:

— *Zindon*! Davron a nimerit în *zindon.*

Așadar, totuși nu e o fantezie. La noi, Tioșa e specialist în *zindon*.

— De ce te bucuri așa? întreb. O să scoți de acolo rahatul lupului.

— N-o s-o fac. N-are decât să se înece în rahatul lui.

— Chiar așa? Stai puțin, o să iasă… și o să se supere nu cu vorbele, ci cu adevărat.

— N-o să iasă. Gado nu-i dă drumul.

Ce să zic, n-are decât să stea… Nu simțeam ură pentru Davron, dar puțin îmi păsa de el dacă va ieși din groapă sau se va instala în ea. Nu pot să-l iert că nu i-a luat apărarea Zarinkăi, că i-a dat-o lui Zuhur. Și ce-l costa să bată din picior?! Zuhurșo n-ar fi zis nici pâs. Și nu s-ar fi întâmplat ceea ce s-a întâmplat…

Tioșa s-a speriat deodată:

— Să nu spui nimănui asta. Gado mi-a ordonat să tac…

Și a început să îndruge nu mai știu ce prostie. Nu eram prea atent. Rezulta că cei din familia lui Tioșa sunt un fel de datornici față de familia lui Gado și Tioșa, vrea nu vrea, e obligat cumva să răscumpere datoria asta. Pe scurt, să-i rămână fidel. De aceea Gado l-a și numit îngrijitor la *zindon.* Nu va trăncăni.

Se înțelege, dacă le-aș fi spus oamenilor lui Davron unde a fost băgat comandantul, în cinci minute ar fi făcut rocada: Gado jos, Davron sus. Totuși, nu mă pregăteam să ajut la asta. Las să iasă cum poate. Îmi dădeam seama că nu e corect deloc, cum, necum, Davron ne-a salvat pe drum. Dar supărarea era mai puternică. El nu se implicase și nici eu acum n-o voi face…

În cele din urmă, Tioșa a dispărut. Am luat-o pe cursul inițial. În suflet îmi era și mai rău. Situația era și mai fără de ieșire. Din moment ce însuși

Davron a încasat-o, eu unde să mă bag? Am petrecut toată ziua, până seara, ameţit – eram culcat pe aşternut şi stăteam ca mort… Nu eram mort de tot, dar nici viu. Tare mai voiam să fiu mort…

M-am trezit dimineaţă, aud în cap vocea mamei: „Andrei, nu trebuie să decazi în halul ăsta, vino-ţi în fire…” Şi aşa mai departe, în acelaşi sens. Ştiu dinainte tot ce va spune, deşi nu e aici. Am auzit-o de o mie de ori. Probabil aşa păţesc toţi. Şi nu acţionează asupra nimănui. Toţi se comportă pe dos. Nici asupra mea nu a acţionat. Am dat din mână a lehamite când am auzit mustrarea, m-am ridicat, m-am dus la lavoar, mi-am clătit faţa cu apă rece şi m-am gândit: sunt furios că oamenii se înghesuie aici zi şi noapte, nu mai pot suporta, mai bine să mă duc la râu. Îmi place să privesc apa: clocoteşte, face gălăgie, sufletul îţi este mai uşor. Şi, lucrul cel mai important, în jur nu e nimeni, nici picior de om. Nici Tioşa nu mai este trimis la râu după apă…

Nu e mult de mers. Cazarma se află pe mal, chiar deasupra Obi-Sang. În curtea din spate este o potecă ce coboară spre râu. Cobor şi văd că pe o piatră mare, plată, e cineva întins lângă apă. S-a întins ca pe o canapea. Am vrut să mă întorc. Dacă mă va striga, va trebui să răspund. Şi n-am niciun chef de discuţii. Când, ce să văd: un automat! E lângă piatra pe care doarme bărbatul. Mă duc încetişor spre el. Încerc să nu alunec, să nu fac niciun zgomot. Râul urlă, acoperă sunetele, dar totuşi… În apropiere l-am recunoscut pe cel adormit: unul dintre bandiţi, Partob, un fumător. Probabil a fumat în voie şi a adormit. M-am uitat în jur. Sus, pe marginea râpei, nu e nimeni. Am înşfăcat cu grijă automatul. E aşa de greeeeu. Un automat maaaare. Cam vechi, lovit, zgâriat. De încărcător e prins cu bandă izolatoare un alt încărcător. Veteran. Bunicul. Kalaş Kalaşnikov. Nu

știu care e patronimicul. Să fie Andreevici. Dragul de el, singur mi-a venit în mână.

Trebuie să-i găsesc un colțișor mai liniștit. Să stea nițel până-i vine vremea, să-și mai tragă sufletul. Am ales un loc însemnat lângă poalele pantei. Mi-am dat jos cămașa, l-am înfășurat pe bunicul Kalaș Andreevici ca să nu ruginească, l-am pus cu grijă sprijinit de un pietroi mare și l-am acoperit cu pietre. Cine știe, poate nu va fi găsit niciodată. Stau, admir ascunzătoarea, mă bucur și, în același timp, îmi pare rău: „Dacă l-aș fi găsit înainte… Câte momente au fost ratate!”

Bine, îmi spun, o să mai fie șanse. Dar acum mai bine să plec cât mai departe de păcat, să nu mă vadă cineva. Am intrat pe potecă și deodată m-a trosnit în scăfârlie: „Dar de unde se știe că șansa a fost ratată?!” O iau la fugă în sus. În curte nu e nimeni. În bucătăria temporară de sub acoperiș se agită bucătarul Toșmat. Gâfâind, urlu de departe:

— S-au întors?!

Totuși, e un bărbat inteligent. Și-a dat imediat seama despre ce este vorba. Dă din cap: nu.

— Sigur?!

Dă din cap: da, sigur.

Din mers o pornesc înapoi. Alerg jos, spre ascunzătoarea secretă. Am dat la o parte pietrele, l-am scos pe Kalaș Andreevici și, fără să-l desfac, am luat-o înapoi sus. Pe terenul de sport din fața cazărmii, pe barele de gimnastică se uscau niște țoale. Fără să mă uit, am tras prima cămașă militară pe care am pus mâna, m-am îmbrăcat cu ea. Mai bine să nu apar cu pielea goală, sare în ochi.

Am traversat kișlakul în viteza a cincea. Nimeni nu păzea ieșirea înspre Talhak. În lipsa lui Davron, oamenii celebrau trândăveala generală. Nu sunt împotrivă. Cât timp petrec, alții caută loc pentru ambuscadă. Dialectică, pizda mă-sii.

Am găsit un loc la aproximativ un kilometru de kișlak. L-am observat de la distanță. M-am cățărat

pe el să verific. Tocmai ce-mi trebuie! Un mic platou pe o pantă. Nu e sus, la vreo zece metri deasupra drumului. Nu se vede din partea de unde va veni Zuhur. E acoperit de două bucăți de stâncă. Între ele, e o crăpătură. Ca o ambrazură.

Ei, și acum? L-am desfăcut pe Kalaș Andreevici, am aruncat cămașa străină, mi-am pus-o pe a mea și m-am apucat de treabă. M-am târât multă vreme pe panta abruptă, puțin mai în stânga platoului, împingând în jos pietre fără niciun rezultat, până când, în cele din urmă, am dat de ceea ce îmi trebuia. M-am înfipt în ea, m-am lăsat greu. Piatra, țopăind, a luat-o la vale pe pantă, iar în urma ei a atras un întreg pârâu din pietre care s-a revărsat cu zgomot de-a curmezișul drumului.

Un asemenea blocaj nu-l găsești în cinci minute. Și are o înfățișare naturală. O neplăcere în drum, obișnuită pentru munți. Zuhur aproape cu siguranță va ieși din mașină. Va dori să se întindă puțin, până ce paza va curăța drumul. Dacă va rămâne în Volga sa, o să-l lovesc prin fereastră.

Și ce va fi după aceea? Poate o să reușesc să fug. Dacă nu reușesc, așa să fie.

De fapt, m-am întors în poziția de luptă, am întins cămașa, m-am așezat pe ea și am început să aștept. Ce locșor bun! Se vedea în întregime un sector lung al drumului, de la cotul îndepărtat până la ambuscadă. O să-i văd de la distanță.

E uimitor, dar nu simțeam frica. Mă temeam doar să nu ratez. Cum, necum unchiul m-a învățat să trag. Dar nu în om… Și dacă o să ratez de emoție: sau dacă cineva o să-l acopere pe Zuhur? Înainte îmi imaginam, nu știu de ce, că o să fiu față în față cu el. Acum mi-am dat seama: alături o să fie oameni. Desigur, bandiți, dar totuși oameni. Nu voiam să-i omor. E altceva dacă ei o să tragă în mine primii. O să răspund, se înțelege…

Cât timp pregăteam ambuscada, mă temeam că n-o să am timp s-o fac. Am reușit. A început să mi se pară cum uite, acum, acum se vor apropia…

După o oră, două m-am liniștit ușor, căpățâna mea începea să gândească. De unde am decis eu că o să se întoarcă chiar azi? De ce nu mâine? Sau poimâine. Sau, de fapt, va trebui să aștept aproape până la paștele cailor. Dar, în același timp, pot și să apară în orice clipă. De fapt, e liniște, doar să aștepți, să aștepți, să aștepți…

A trecut un timp și, deodată, ta-dam! Cineva apare de după colț. Sunt la cel mai înalt nivel de pregătire militară: inima îmi bubuie, mâinile îmi tremură… Trag repede siguranța automatului, iese un cartuș, se lovește de o piatră… Am uitat că-l băgasem pe țeavă…

Mi-am revenit puțin și-mi dau seama: nu se aude zgomotul motorului. Privesc cu grijă pe deasupra fortificației. Pe drum vine un *babai* pe un măgar. Ei, drace!

Babai s-a apropiat de pietrele căzute; iau automatul și cobor la el. Poate că știe din întâmplare ceva despre Zuhur. *Babai* se pare că s-a cam speriat, dar nu arăta. Ne-am salutat, și-l întreb:

— Tăicuță, de unde vii?

Iar el abia aștepta să vorbească:

— Sunt din Voruh eu, mă întorc în Talhak… De mult m-am pregătit să mă duc acolo. Aveam o nevoie. Ieri am auzit că ieșirea e deschisă, n-am mai așteptat s-o închidă. „Probabil ești spion”, au spus. Slavă Domnului, mi-a luat apărarea Șokir cel șchiop, acum e om mare…

Pe mine nu mă interesează detaliile astea.

— Ce spun? Zuhur o să se întoarcă repede de la vânătoare?

Babai s-a uitat la mine, s-a gândit la ceva, a făcut o mutră vicleană:

— Îi pregătești primirea? Degeaba, băiete, nu se mai întoarce Zuhurșo al tău. L-au primit mult prea bine cei din Talhak…

Babai a început să se fâțâie în spatele măgarului, s-a instalat mai comod. Se pregătea de

o poveste lungă. Și dă-i și dă-i:

— Zuhurșo nu numai că ne-a distrus semănăturile, a dorit și lucruri necuviincioase. A venit în Talhak cu o sută de *naukari*…

Am precizat:

— Cu zece, nu o sută.

Babai s-a indignat:

— De unde să știi tu? Oare tu ai fost în Talhak? Mi-au spus oameni cunoscători, o sută de *naukari.*

— Zece. Am văzut cum au plecat din Voruh.

Dar puțin îi păsa ce vrei să demonstrezi. A cotit-o:

— Probabil că ceilalți au venit din alte locuri. Poate că nu s-or fi adunat o sută, ci cincizeci… Cel puțin douăzeci și cinci. Hei, nu știi să asculți, nu-ți mai povestesc!

Mi-a părut rău că izbucnisem.

— Scuză-mă, tăicuță. N-o să te mai contrazic. Și dacă nu vrei să-mi povestești mie, povestește-i lui – și am lovit patul automatului.

Deci i-am băgat mințile în cap. El, fără chef, a continuat poticnindu-se:

— Cum am spus… Zuhurșo a venit… a adus cu el o mulțime de *naukari*…

Totuși, treptat și-a dat drumul:

— A cerut să i se dea trei băieți frumoși pentru distracție. Oamenii s-au indignat, au spus: „Nu-ți dăm”. *Naukarii* cu armele au căutat prin tot kișlakul, au găsit trei băieți, i-au adus. Zuhurșo i-a dus în munți. Atunci, un voinic din Talhak, *șikor*-vânător Abdukarim Dovleac, s-a supărat, s-a dus în munți, l-a omorât pe Zuhurșo, i-a tăiat capul…

Iar a început să mintă, îmi zic.

— Ți-au spus povestea asta în Talhak sau chiar tu ai făcut-o?

Babai nu s-a supărat. A descălecat de pe catâr și, cu o înfățișare misterioasă, a întredeschis *hurdjin*-ul pus de-a curmezișul spinării măgarului. Din sac a ieșit un miros de carne de mort. *Babai* a dat tăcut

din cap: uite, cică. M-am ținut de nas și m-am uitat.

Pizda mă-sii! E capul cuiva. Stă cu fața în jos, se vede numai părul, lipicios de la sânge, adunat la ceafă.

— Și ai și etichetă? Cum dovedești că este Zuhur?

Babai a băgat o mână în *hurdjin*, a luat capul de păr și l-a scos afară.

— Uite!

Nici nu știu cum să descriu. Mai târziu mi-am adus aminte cu ce semăna. În clasa a cincea, am fost duși cu autobuzul la Dușanbe, la muzeu. Într-o sală, pe un suport înalt, se aflau niște capete din piatră cenușie. Ghidul ne-a explicat că sunt opere de artă ale unei vechi civilizații. Nu înțeleg: ce era de admirat? Fețele sunt oarbe, știrbite, cu nasuri sparte… Cam înfricoșătoare, dar, mulțumesc, nu chiar așa de groaznice. Iar căpățâna fără nas pe care *babai* a scos-o din sac era cumplită. Galbenă, plină de pete, cu sânge închegat și vânătăi.

M-am dat înapoi și am bolborosit.

— Nu seamănă nici pe dracu'. Nu e el.

— Uită-te! Uită-te mai bine! a început să strige *babai*, întorcând capul înfricoșător în toate părțile, de parcă lăuda o marfă la târg. Cum să nu fie Zuhur? Vezi semnul?

Am făcut un efort, m-am uitat atent și am distins un neg în carnea strivită de deasupra sprâncenei. El e! Zuhur. Trebuia să mă bucur, dar era cât pe ce să vărs de scârbă.

— Și restul unde e?

Babai a explicat:

— *Șikor*-vânătorul Abdukarim Dovleac a aruncat trupul în râu. Bărbații din Talhak au vrut să îngroape trupul, dar le-a fost frică. Răposatul o să se răzbune că l-au îngropat fără cap. Iar dacă îl duc la Voruh, rudele răposatului o să vrea să se răzbune.

Nu știau ce să facă. Și eu tocmai mă duceam în kișlak. M-au văzut, s-au bucurat: „Uite, o să-l ducă omul ăsta. Asupra lui nu cade vina uciderii, rudele lui Zuhurșo n-o să-l obijduiască. Și n-au decât să se hotărască ele cum să-l îngroape”. S-au apucat să mă roage, să mă convingă. Și uite, îl duc…

— Ei, dar basmacii lui? Au refuzat?

— Abdukarim Dovleac i-a omorât pe toți. *Naukarii*, când au văzut că Zuhurșo a murit, au început să tragă din automate în *șikor*-vânător. Dar el s-a urcat pe munte și s-a apucat să arunce cu pietre în ei. Pe unul l-a lovit, pe altul… O zi întreagă a durat războiul – *naukarii* trăgeau cu pistoale automate, nu puteau să-l nimerească, Abdukarim Dovleac se ascundea între stânci, răspundea cu pietre. În cele din urmă, a auzit că nimeni nu trage. S-a uitat jos, a văzut că toți sunt morți. Numai șeful *naukarilor* rămăsese în viață, un om cu dinți de fier pe nume Lupul. Era rănit, dar s-a prefăcut mort. Abdukarim Dovleac nu știa asta, a coborât din munți. Când s-a apropiat, Lupul a scos pistolul și a tras în el. A tras mult, până s-au terminat cartușele. *Șikor*-vânător Dovleac era foarte puternic, nu a murit imediat – l-a lovit mortal pe Lup, s-a rugat la Dumnezeu, abia atunci s-a sfârșit din cauza rănilor.

— Nu confunzi cumva? întreb. Poate nu Dovleac, ci altcineva?

Să mă tai, dar n-o să cred că le-a venit Karim de hac celor zece demoni… Cu toate acestea, cineva i-a omorât. Prostul totuși merge fără pază…

— Iar nu crezi, mi-a spus cu reproș *babai*. Ascultă mai departe… Soția lui Zuhurșo l-a iubit foarte tare pe soțul ei. A auzit despre sfârșitul răposatului Zuhurșo, și-a desfăcut părul, și-a sfâșiat gulerul cămășii, și-a zgâriat fața cu unghiile. A spus: „Zuhurșo nu mai e și nu vreau să mai trăiesc”, a turnat gaz pe ea, și-a dat foc. A salvat-o servitoarea ei credincioasă, a stins focul, a chemat oamenii. I s-a raportat despre asta lui

Davron comandantul, care a chemat un elicopter chiar de la Kalai-Humb, iar el a început să se gândească cum s-o ducă pe văduvă s-o trateze. O bătrână înțeleaptă a spus: „Du-o la Talhak. Acolo trăiesc oameni care îl pot scoate pe om din mormânt. Există sfântul eșon Vahhob, Hatti-momo, tămăduitoarea, este acolo…” De aceea, Davron comandantul a dus-o pe văduva lui Zuhurșo la Talhak, cu elicopterul.

Am strigat, fără să-mi mai dau seama ce fac:

— Și ea trăiește?!

— Nu știu, a spus *babai*. Când am plecat eu, respira. Dar nu știu cum mai e acum…

A ridicat mai sus capul lui Zuhur.

— Te mai uiți la el sau îl bag?

— Bagă-l dracului.

Babai a băgat capul în *hurdjin*, a tras de frâu, a pornit cu măgarul peste pietre, a trecut mai departe și s-a îndreptat spre Voruh, fără să-și ia rămas-bun. Rămăsese nemulțumit de comunicare. Și-a spus că sunt un ascultător de două parale. Degeaba s-a supărat, am crezut tot. Cum să nu cred, când are în sac dovada. Deși, în privința lui Dovleac, se înțelege, am rămas cam mirat…

M-am uitat în urma lui *babai* și am pornit în direcția opusă. Păi, unde să merg? Zuhur e în pământ, Davron în groapă, nu am niciun șef deasupra mea. Sunt liber. Mă duc unde vreau.

Dar vreau? Când îmi imaginam că o s-o văd pe Zarinka arsă, mutilată, îmi venea să urlu de durere și eram gata să fug înapoi, în cazarmă. Mai bine să n-o văd… Dar unde să mă duc?

Deci am mers, am mers așa, până am simțit că stomacul începe să mi se strângă, s-a întins, a căscat și a început să huruie: „Dă-mi de mâncare”. Și ce să-i dau? O să mai reziste. El nu se potolea: „Dă-mi măcar ceva”. Pântecelui puțin îi pasă unde sunt eu, ce se întâmplă cu mine. Scâncește ca un copil…

Mi-am imaginat că în curtea cazărmii băieții chefuiesc cu castroanele în jurul cazanului. E interesant, ce-o fi făcut Tomșat? Probabil din nou pilaf. De când a dispărut Davron, dracii au prins obiceiul să rechiziționeze în fiecare zi din sat un berbec pentru pilaf…

Mi-am adus aminte de Davron și mi-au venit în minte gânduri urâte. Acum bandiții îl vor pune ca șef în loc de Gurg pe Rauf. Iar Tioșa n-o să-și țină gura. Neapărat va dori să se laude cu cunoștințele lui, să-și sporească autoritatea și, în același timp, să-l bage în rahat pe Davron… Oare înțelege el că Rauf o să-l chinuie pe comandant până o să-l omoare? Pentru că l-a trimis în celulă, pentru Satul de Sus și în general pentru tot. Așa că i-am spus stomacului: „Mai rabdă puțin, acum o să mergem acasă, o să-ți dau pilaf”. M-am întors și am pornit înapoi.

Pe cuvânt, acum mergeam mai ușor. Nu pentru că nu urcam, ci coboram. Înainte, conștiința mă urmărea pretutindeni ca o umbră. Iar eu, de încăpățânare, nu mă întorceam. Intenționat n-o băgam în seamă. Să-i fac în ciudă lui Davron. Doar el e vinovat. El nu a ajutat-o pe Zarinka. De ce trebuie să-l salvez eu? Totuși, umbra mă apăsa…

În drumul spre Voruh am auzit câteva împușcături. A început, îmi spun. Oare am întârziat?

Merg prin kișlak.

De fapt, în sat ziua nu sunt prea mulți oameni. Bărbații sunt la câmp, femeile robotesc pe acasă. Dar vreo doi oameni tot întâlnești. Și, cel mai important, copii. Ăștia țâșnesc peste tot, ca niște bancuri de mormoloci în apă mică.

Acum e pustiu pe ulițe, ca într-un oraș mort. Peisajul e ca după explozia unei bombe cu neutroni: gardurile și casele sunt întregi, oamenii s-au evaporat. Aerul e contaminat de frică, ca de radiații.

Deci puterea s-a schimbat deja. Oamenii de aici știu și s-au ascuns prin case. Așteaptă să vadă ce va fi mai departe. Veștile se duc repede. Principiul dominoului. Un vecin i-a transmis unui vecin, acesta vecinului său, și așa mai departe… Telegraful kișlakului.

Vad de departe: doi, cu armă. Ce, e o patrulă? Au venit mai aproape, i-am recunoscut: sunt băieții noștri, din Talhak, Kutbeddin și Hilol. Ne-am adunat.

— Știți despre Zuhur? întreb.

— Un moș din Talhak a adus capul, spune Hilol și dă detalii: Băieții lui Davron s-au adunat, se gândesc ce să facă. Davron a plecat la Kalai-Humb, nu a spus nimănui când se va întoarce. Poate că nici nu se mai întoarce. Nu au decis nimic. Apoi Pivzavod a venit cu bandiții și au spus: „Noi am venit la voi cu binele, ca la niște frați…” Toți bandiții sunt înarmați, iar băieții lui Davron au armele în cazarmă, în camere. „Noi nu cerem nimic”, spune Pivzavod, „nu avem de gând să luptăm. Vrem să-l eliberăm pe Rauf, nimic altceva. Dacă n-o să ne împiedicați, o să deschidem celula, o să-l eliberăm și o să plecăm liniștiți”. Băieții lui Davron au spus: bine. S-au dus să se uite cum îl eliberează pe Rauf. Noi n-am mai așteptat să se întoarcă, am luat automatele din cazarmă și am plecat. Ne întoarcem acasă, la Talhak. Vii cu noi?

Era cât pe ce să spun: „Sigur, vin cu voi”, dar mi-am luat seama:

— Am aici o treabă. Transmiteți-i mamei mele că totul e bine. În curând o să mă întorc acasă.

De fapt, ei au pornit într-o parte, eu în cealaltă. Pentru început, m-am decis să obțin niște informații. Să aflu dacă Tioșa a spus adevărul sau nu. Iar acolo mă gândesc eu la ceva.

În curtea cazărmii e mare mulțime adunată. Unii stau pe lavițele de lângă mese, alții în pridvor, alții pe vine, lângă perete. Ăștia stau în cerc, ceilalți s-

au izolat. Toți sunt înarmați. Toți vorbesc, nimeni nu ascultă.

L-am găsit pe Tioșa, l-am tras la o parte:

— Cui i-ai spus despre Davron?

S-a încruntat:

— I-am dat cuvântul lui Gado. Tioșa o să moară și nu-și va încălca cuvântul.

Nu, e un băiat bun, m-am convins încă o dată.

— Te rog să mă ierți, frate, zic. Nici eu nu știu de ce am întrebat… Sunt niște lucruri, că te ia amețeala. De fapt, trebuie să-l salvăm pe Davron.

S-a îmbufnat:

— Eu nu iert ofensele.

— Ei bine, și tu, dau eu din mână. Trebuie să-i spun lui Komsomol. Unde e? Nu prea îl văd.

— E încuiat în gheretă.

Ei, drace, loviturile astea de palat!

— Și tu unde te uitai? întreb. De ce ai permis asta?

El, prostul, se justifică:

— Băieții ăia voiau să-l elibereze pe Rauf. Komsomol nu ne-a dat voie. Băieții noștri l-au luat, l-au ținut, cât timp băieții ăia au deschis ghereta. Când a ieșit Rauf, băieții ăia l-au luat pe Komsomol, l-au aruncat în gheretă, au închis ușa, au pus lacătul și au luat cheia cu ei.

— Și ai noștri?

— Nu au spus nimic.

Bășinoșii! Nu am încredere în niciunul. Nu trebuie să le spun despre Davron. Încă e bine că nu se predau dracilor. Fără să mă gândesc, am trântit-o:

— Mă duc eu să-l scot de acolo. Vii cu mine?

Tioșa s-a enervat de nu mai putea:

— Nu merg, nu te duce nici tu, o să te omoare. Santinela de la poartă o să tragă.

— Nu-i nimic, mă dau eu cocoș, am făcut un plan strategic. Pătrunderea pe teritoriul inamicului.

— Ce plan?

— Secret militar.

De fapt, îmi imaginam foarte vag ce voi face. Și Tioșa se încruntă din nou. E supărat că nu-i împărtășesc secretul. Trebuie să-l rog:

— Decât să-mi arăți mutra ta supărată, mai bine spune-mi unde se află *zindonul* ăsta.

Mi-a spus fără chef.

Pe scurt, mi-am găsit aventură pentru curul meu. Unde să mă duc? Ai trăncănit, execută. Și atunci m-am gândit: oare dracii păzesc conacul lui Zuhur sau nu? înainte locuiau separat de cei ai lui Davron, în moschee. Unde sunt acum? Au rămas la ei? Sau, pe ascuns, în lipsa lui Davron, au luat puterea și s-au instalat în casa cu poarta de aur? În orice caz, e periculos să te strecori acolo fără să dai ceva.

Mă duc spre cea mai apropiată poartă de cazarmă:

— Hei, stăpâne!

Strig probabil de vreo zece ori până iese. Palid, Speriat.

— Ai un berbec?

— Nu am.

Citesc pe mutra lui că nu minte. Mă duc la casa vecină.

— Hei, stăpâne! Ai un berbec?

— Nu am.

Nici ăsta nu minte. În acest moment, oile sunt la pășune. Mă duc mai departe pe stradă.

— Hei, stăpâne! Unde ții berbecul?

— Nu am berbec.

Și și-a plecat privirea, să nu se dea de gol. Îl împing, intru în curte și, prin casă, mă duc în curtea din spate. Uite berbecul! Într-un grajd mic. Așteaptă și el, poate, cu nerăbdare, până va fi tăiat și dat musafirilor la o mare sărbătoare. De aceea a fost lăsat acasă.

Gazda se învârtea în spatele meu. Îmi îndrept vizibil pe umăr cureaua automatului:

— Adu o sfoară.

Bărbatul se împotrivește:

— Nu am sfoară.

Am deschis ușa celei mai apropiate magazii. Saci, lăzi, urcioare… M-am uitat în cealaltă – chiar așa: pe perete este atârnat un *cilbur* strâns cu grijă, un arcan din lână. Am vrut să tai cam un metru jumate, dar mi-am dat seama că nu am cuțit. Să-i cer stăpânului? Iar se va încăpățâna. Bine. E bună și toată legătura. Am luat sfoara din cui, am ieșit, am legat un capăt în jurul gâtului berbecului. L-am liniștit pe proprietar:

— O să restabilim puterea sovietică, o să te răsplătim. Nu dau chitanță, am uitat acasă formularele – și am tras berbecul din curte.

Proprietarul a venit posac după mine, încet, până la portiță, dar n-a zis nici pâs.

Ies în uliță și tot curajul mi s-a evaporat, pfiu! Cât timp îl duceam în sus spre poarta de aur, îmi repetam tâmp: dacă o să mă oprească, o să arăt berbecul. Uite, chipurile, l-am adus la bucătărie. Și mai departe? Totul e parcă în ceață. Pe cuvânt, abia m-am târât până acolo…

Nu, bine se spune să proștii au noroc. Nimeni nu păzea poarta larg deschisă. În stânga gardului era cineva întins la pământ, cu capul acoperit cu un *ceapan* ușor, dungat. Sută la sută un mort. Pe asfalt sunt pete de sânge. Niște cioburi… Haine împrăștiate… Ți-e groază să te gândești ce s-a întâmplat aici. Pe veranda din față stăteau trei oameni de-ai lui Rauf. Fără să mă uit la ei, am tras berbecul în curtea din spate. Picioarele îmi sunt slăbite, biata inimă îmi bubuie tare… Iar am avut noroc, nu m-au strigat.

Am trecut de garaj, m-am dus în curtea din spate. Ei, și aici unde e închisoarea? Magaziile de piatră se pare că sunt toate la fel. M-am uitat mai bine. Uite, la asta, din margine, pe peretele însorit sunt uscate turte de kiziak. Ca și la celelalte. Dar se pare că ușa e mai nouă. Și are și lacăt. Celelalte nu au lacăt.

M-am uitat în jur: nu e niciun ticălos aici. Am bătut la ușă, am băgat cheia în lacăt. Se potrivește. Inima, desigur: bum, bum, bum… Desigur, mi-e groază. Am intrat în magazie. M-am uitat cu coada ochiului și am văzut că înăuntru e gol, iar în centru e o gaură pătrată acoperită cu un grilaj de lemn. Și imediat am trântit ușa. E întuneric, nici nu-mi văd urechile. Și mi-e frică să mă mișc din loc, deși nu am unde să cad. Am strigat încetișor:

— Davron, sunteți aici?

Mi-e frică să strig mai tare, o să mă audă cineva. Tăcerea e la fel de profundă ca întunericul. Am strigat mai tare:

— Davron, eu sunt.

E întuneric ca într-un tanc. Poate o fi murit, îmi spun. Sau l-au omorât. Sau l-au dus de aici. De ce nu răspunde?

Ochii mi s-au obișnuit puțin cu întunericul. Din crăpătura de sub ușă, se strecoară totuși puțină lumină. M-am apropiat de gaură, m-am așezat în genunchi, am privit în jos. E întuneric ca în curul unui negru. Nu pot să-mi dau seama dacă e cineva acolo sau nu. Am mai strigat o dată, nu răspunde. De ce tace?

„Trebuie să plec”, îmi spun. „Am făcut ce am putut. Dacă mă prind, îmi fac *sekir-başka*”. Și mie îmi pare rău de căpățâna mea. Doar e deșteaptă, frumoasă. M-am ridicat și am pornit-o spre ușă. Mândria m-a oprit. Și dacă s-o fi îmbolnăvit, e rănit sau cine mai știe? Oare o să fug fără să mă conving? Am întredeschis ușa, nu de tot, cât să intre puțină lumină. Alături de prag era o piatră. Am pus-o în ușă, să nu se închidă. S-a făcut mai multă lumină.

M-am întins pe jos, mi-am băgat fața printre barele grilajului, privesc acolo din toate puterile. Nu se vede nici dracu’. Totuși, am început să disting vag: doi sunt culcați, unul stă în picioare nemișcat. Nu pot deslușî fața celui care stă în picioare. Strig din nou:

— Davron…

Văd că a dus mâna la ureche, parcă ascultă, și întreabă:

— Cine e?

Vocea lui Davron. Prin urmare, trăiește. Raportez:

— Eu sunt.

Răcnește:

— Prenumele? Numele?

Nu m-a recunoscut. Ei bine, m-am prezentat. Comandă:

— O scară. Repede.

De unde s-o iau? În apropiere nu e nicio scară. Iar în curtea din față n-are decât să se ducă el. Ce să fac? În cele din urmă, m-am prins:

— E bună o funie?

— Dă-o!

M-am uitat cu grijă prin crăpătura ușii. Curtea era pustie, ca înainte. Berbecul meu apucase să fugă spre grajduri. L-am ajuns din urmă.

— Unde te duci?! O să te mănânce.

I-am luat funia de la gât și am pornit înapoi. De fapt, am tras grilajul, am legat capătul funiei de ramă, am aruncat jos capătul lung, iar eu m-am întins pe grilaj, ca să nu se trântească.

Ei, și a ieșit. Și ce a făcut în primul rând? S-a năpustit să mă îmbrățișeze? A spus mulțumesc? Nu, și-a băgat degetele în urechi și a scos de acolo niște cartușe.

Dacă ar fi scos un iepure, nu m-aș fi mirat, în asemenea încordare. Dar Davron a scos liniștit pistolul din toc, a deschis încărcătorul, a băgat în el un cartuș pe care l-a scos din ureche, iar pe celălalt din buzunar. A băgat la loc încărcătorul, a pus pistolul în toc și a întins mâna:

— Automatul.

A trebuit să-l dau pe bunicul. Davron l-a pipăit pe Kalaș Andreevici al meu, i-a scos încărcătorul, s-a uitat, l-a închis din nou.

— Asta e tot, mi-a explicat. Du-te în cazarmă.

M-am uitat pe ușă. În curtea din spate, ca și până acum, nu era niciun ticălos. Ei, și am plecat. Totuși, m-au oprit la ieșire. Un drac a întrebat:

— Unde umbli așa?

— Am adus un berbec.

— Și unde e?

— În curtea din spate.

— Ei, tu ești berbec! Trebuia să-l duci la bucătărie.

Credeam că o să mă trimită, dar s-a dus chiar el în curtea din spate. Se hotărâse să se dea mare – cum ar veni, eu personal am făcut rost de berbec. N-am așteptat să mă taie odată cu berbecul. M-am strecurat pe poartă și am luat-o în jos mai mult pe vine.

Am ajuns cu greu până în piață, m-am așezat lângă magazinul închis, m-am lipit de perete și am început să mă odihnesc puțin. Am stat mult așa, abia m-am liniștit. M-am dus la cazarmă. Simțeam o slăbiciune, de parcă toată ziua cărasem pietre. M-am întins să mă culc, nu puteam să adorm. O supărare plină de răutate îmi cuprinsese sufletul – nici măcar nu mi-a spus mulțumesc. Și eu am rămas din nou fără automat. Stau întins, trag cu urechea. Aștept să aud strigăte, împușcături sau ceva de genul ăsta. Am lăsat asta. Am început să mă întreb de ce ținea un cartuș în ureche. N-am putut să găsesc nimic rezonabil și mi-am spus că e pur și simplu un obicei prost. Unii se scobesc pe ascuns în nas, alții, când nu-i vede nimeni, își bagă cartușe în urechi.

Dimineață, Fidel, comandantul unității, urlă:

— Scularea!!!

A aliniat din mers toate trupele în piață. Adică în curtea școlii. Și Davron e tot acolo. Ras bine, uniforma călcată, e ușor slăbit, tras puțin, dar în rest – ca și cum nu se întâmplase nimic. Mulțimea a început să freamăte. Unii dintre băieții din kișlak auziseră la un radio cu baterii că zilele astea, undeva la Kalai-Humb sau Horog a fost omorât

unul Cocoșatul, o autoritate interlopă, așa că băieții erau convinși: de aceea dispăruse Davron, se dusese acolo să-l omoare. Numai eu și Tioșa știam unde se odihnise de fapt.

Davron a dat cu ei de pământ – și cu mulțimea, și cu comandanții de unitate, pentru degradarea disciplinei – și a avertizat că va începe să ceară dur socoteală fiecăruia. Cine nu e de acord, poate să plece. Cine o să rămână, nu va regreta.

— Vă dau o zi gândire, a spus Davron. Mâine, toți până la unul sunteți obligați să spuneți dacă plecați sau rămâneți. Va previn, va fi ordine de fier, dar și destule recompense. Asta se referă în primul rând la unitatea a treia, adică la militarii din rândurile populației locale. O să faceți armata alături de ceilalți și o să primiți parte egală. Toți, cu o singură excepție. Pe acesta o să-l trimit acasă fără să țin cont de dorința lui…

Știam pe cine avea în vedere, iar băieții au început din nou să șoptească. Davron a răcnit:

— Tioșa Tabarșoev, ieși din rând.

Putea și să nu-l strige. După comanda de aliniere, Tioșa s-a strecurat în spatele băieților și dus a fost. Nu m-am supărat că nu și-a luat rămas-bun. Numai de asta nu-i ardea băiatului.

Puțin mai târziu, trupele, în formație și cu arme, au fost scoase în piață. Deja se adunase kișlakul în formație completă. Sexul bărbătesc se adunase într-o parte, cel femeiesc în alta, copiii umblau peste tot. Am fost aranjați pe câteva rânduri într-o parte a magazinului. Ca un fel de gardă de onoare. Stăteam, se înțelege, pe loc repaus. În afara unor băieți din rândul colhoznicilor – ăștia stăteau ca în afiș: cu picioarele larg desfăcute, ținând automatul cu o mână, cu țeava pe umăr. Se uitau drept înainte, sever și nemișcați. De fapt, demonstrativ… Da, ăștia îi lasă pe țăranii muncitori să-și tragă sufletul. Mai ales într-un kișlak străin. *Sonderkomanda* de colhoznici, pizda mă-sii.

Davron s-a urcat în pridvorul magazinului ca pe un blindat. Cei din kișlak au venit spre tribună, ca de obicei, separat – bărbații mai aproape de noi, femeile puțin mai departe, iar copiii pe unde s-a nimerit.

Davron a spus:

— Nu avem prea multe de vorbit. Despre Zuhurșo știți și fără mine. Îmi asum și conducerea, și răspunderea. Nu vă voi asupri. S-a terminat cu bunul plac și restrângerile. Totuși, o să cer disciplină și ordine. Întrebări?

A ieșit *asakol*-ul din partea locului, un bărbat abil, gen bătrânul Hottabîci[333]:

— Și ce ordine o să instituiți, care a fost în timpul lui Zuhurșo sau alta? Sovietică, să spunem?

— Una dreaptă, i-a tăiat-o Davron.

Dar Hottabîci era ca o căpușă, nu-l poți scoate prea ușor de sub piele.

— Asta e bine, explică. Dar uite, cum o să fie cu pământul? Dacă promiteți dreptate, atunci pământul, prin urmare, îl dați înapoi?

— Pământul rămâne în folosință comună, a spus Davron.

Unul dintre săteni a prins curaj:

— Deci va fi un fel de dreptate cum a fost făcută în Satul de Sus?

Davron n-a întors capul spre curajos. Sătenii, în tăcere, se uitau cu atenție la Davron. Pesemne că ajunsese aici zvonul despre revolta din Satul de Sus. Iar nepotolitul Hottabîci tot întreba:

— Zuhurșo a promis să aducă făină. Cum este acum?

— O să rezolvăm problema alimentelor, a spus Davron. Mai sunt întrebări?

Nu erau întrebări. Și Davron a bătut ultimul cui:

— Înțeleg că fiecare se gândește la un singur lucru: dacă veți reuși să supraviețuiți. Vă promit că nimeni nu va muri de foame. Dar va trebui să munciți cu sudoarea frunții. O să vă aduceți aminte de viața ușoară din timpul bunului nene Zuhurșo.

Și ultimul lucru – în casa lui Zuhur –, pe Rauf și ceilalți. Îngropați-i. Eventual într-o groapă comună.

Ca să vezi! Cum a reușit să-i dea gata singur pe toți! Fără nicio împușcătură. Cu cuțitul sau cum?

Dar Davron a răcnit:

— Asta e tot! Va permit să rupeți rândurile.

Cu asta, mitingul s-a terminat. Sătenii au pornit posaci pe la casele lor. Nici mie nu prea mi-a plăcut cuvântarea scurtă a lui Davron. Nu, care cum vrea, dar eu nu rămân.

Ne-am întors în cazarmă. Unitatea curăța armele, eu stăteam fără treabă. Tot fără automat. Vine Ahmad:

— Davron te cheamă la el.

Davron stătea la consiliul popular, la un birou cu hârtii. Avea o înfățișare extrem de profesionistă. Ca și cum n-avea nicio secundă liberă, nici pentru a-și scoate cartușele din urechi. Dacă, desigur, mai avea timp să le bage. Am intrat, a ridicat privirea:

— Ce ai decis?

— O să plec.

— Bine. Poți să nu aștepți până mâine, a pufnit el și și-a băgat din nou capul în hârtii.

Tare, nu?!!!

A trebuit să-i dau o lecție tovarășului comandant:

— Asta e tot? Și unde-s mulțumirile?

A început să râdă, s-a ridicat și m-a îmbrățișat. Tare, din suflet, ca un unchi sau un frate mai mare. Tata niciodată nu m-a îmbrățișat. Mă mângâia pe cap, mă lovea pe gât, pe spate, dar de îmbrățișat, niciodată. Niciodată nu m-a îmbrățișat… Mi-a făcut bine să-mi dau seama că pe Davron, chiar dacă e așa de puternic, încrezător în sine, totuși eu l-am salvat. Voiam să-mi fie cu adevărat frate sau unchi.

Cum să nu! Ce-a mai început să viseze creionul! Mi-a dat drumul și s-a așezat la birou.

— Ei, asta e tot, a spus. Pleacă.

Și eu ce așteptam? Nu e nimeni pentru mine, nici eu pentru el.

— Dați-mi automatul, cer eu.

A fluturat din mână:

— O să-ți dea, o să-ți dea jucăria.

Se cheamă că ne-am luat rămas-bun… La ce dracu' m-a mai chemat?

De fapt, mi-au dat un AK-47 strălucitor, nou-nouț, parcă abia ieșit din ou, încă nu i se uscaseră penele de ulei. Dar eu îi duceam dorul lui Kalaș Andreevici. Bătrân, dar al meu, familiar. Împreună, l-am păzit pe Zuhur în ambuscadă. Dar nu m-am apucat să fac nazuri. Bine, merge și ăsta. Mulțumesc că mi-au dat și cartușe.

Ei, și acum? Mi-am luat rămas-bun de la băieți și am pornit spre casă. Am mers cam un kilometru, mă ajunge UAZ-ul cu capota dată jos. Alik, șoferul lui Davron, strigă:

— Urcă!

Nici n-am apucat să pornim bine, că în drum dăm de o alunecare de pietre. Alik înjură:

— Astea nu au căzut din munte. Niște ticăloși le-au aruncat intenționat, mama lor…

— Au făcut o ambuscadă, spun. Dar au văzut că vii tu, s-au speriat…

Nici nu a zâmbit, câinele. E poznaș, dar nu-i place când e ironizat. Am dat pietrele la o parte, am pornit mai departe. Tot drumul, Alik a spus ghicitori. Fără excepție, numai dintre cele idioate:

— Merge un taur pestriț. Un picior e negru, altul alb, pe frunte are o pată albă, cornul stâng e strâmb.

— Ei, mă prefac eu, probabil sunt ziua și noaptea.

— Gândește-te mai bine.

— Ei, atunci e soarta: când fericire, când nefericire, uneori totul merge mai mult strâmb.

— Nu e corect. Îți dau ultima șansă.

— Nu știu. Mă las bătut.

— Ei! În kișlakul nostru, până și un copil o ghicește. Este taurul vecinului meu Șavkat: are un corn strâmb, un picior alb, altul negru. E uimitor că nu-i plăceau deloc vacile. Șavkat s-a supărat și l-a tăiat. Ai înțeles, da?

Dracu' ghicește o asemenea prostie…

Am ajuns până la cotitura spre Talhak. Imediat ce a întors Alik, deodată, dracu' știe de unde, a apărut un băiat. Cu sprâncenele albe, cu ochi cenușii, nu-l deosebești de un rus, dar e tadjic curat. Băiat de-ai noștri, din Talhak. Nu știu cum îl cheamă. Toți îi spun după poreclă. Kurut și Kurut. Este o brânză acră, făcută biluțe și uscată. Tare ca piatra. Cu o asemenea biluță, dacă tragi cu ea din praștie sau arcul *kamon* în frunte, poți să omori omul.

În fine, acest Kurut-Brânză a apărut în mijlocul drumului și a început să agite o bâtă:

— Stai!

Alik a oprit de frică. Brânză a venit mai aproape.

— Andrei, *salom.*

— Salut, am răspuns.

Se uită la automat:

— Ai venit să lupți cu ai tăi?

— Ai greșit, frățioare, spun. Dimpotrivă, sunt trimis de către Statul Major să iau comanda și să organizez apărarea Talhakului. Iar ăsta, arăt spre Alik, e șoferul meu personal. O să-mi ducă rapoartele la Statul Major al frontului.

Brânză nici măcar nu aruncă o privire spre Alik. De parcă acela se făcuse invizibil sau nici nu exista în natură.

— Ție îți dau drumul, ăsta n-are decât să se întoarcă înapoi.

Automatul era pe genunchii mei. Ca din întâmplare, am pus mâna pe el. Cu o aluzie fină.

— Prietene, lasă-ne să trecem cu binele. Nu vreau să merg pe jos.

Alik tace, pufnește. Încearcă să aprecieze situația. A trebuit să iau eu decizia:

— Să mergem, ordon. Și tu dă-te într-o parte, o să te călcăm.

— Oricum n-o să treceți, spune Brânză. Sus, deasupra drumului, sunt băieții noștri.

— Nu te teme, nu le facem nimic, le promit.

— Dar ei o să arunce în voi cu pietre, iar Șer o să-mi rupă gâtul.

— Ce treabă are el aici?

— E mare șef… Mai rău decât Zuhurșo.

Începuseră să mă ia dracii. Voiam să vin cu mașina, să mă vadă toți.

— Nu-ți fie frică de Șer, îl liniștesc. Mă știe, o să-ți mulțumească. Strigă la băieți că a venit o delegație de pace. De o delegație nu te atingi.

Cel mai probabil l-aș fi convins, dar Alik a cedat:

— Hei, băiete, coboară!

Unde-i dispăruse simțul umorului?

— Stai puțin, îi spun. Acum o să cădem la pace.

Dar se încăpățânase ca un berbec. Am văzut asemenea glumeți fricoși ajungând în mormânt. Am scuipat și am coborât din mașină. A întors iute și a plecat.

L-am întrebat pe Brânză:

— O știi pe sora mea? Cum e?

Nu voiam să vorbesc de ea în prezența lui Alik.

— Hatti-momo o tratează.

A început să-mi fie puțin mai ușor.

— Bravo, Brânză, spun. Îți transmit mulțumiri de la comandă pentru serviciul bun.

Brânză e un băietan iute, pentru o ironie putea și să mă fi pocnit imediat cu parul, dacă nu ar fi fost diferența de armament – bățul împotriva „kalaș”-ului. A trebuit să-l înjur încetișor și să-l trimit la punctul de luptă de lângă stâncă.

La drept cuvânt, l-am tachinat numai pentru a-mi atenua frica. Îmi era frică s-o văd pe Zarinka așa cum ajunsese. Probabil de aceea nu m-am dus

direct în kișlak, ci am cotit-o de pe drum în sus, spre cimitir, unde e îngropat tata. Ca un fel de sprijin.

Am urcat.

Cimitirul e înconjurat de un gard mic din pietre, de felul celui pe care ne-a pus Bașha să-l facem. Mormintele sunt pur și simplu niște movilite de lut pe o pantă goală, lină. Mi-am sprijinit automatul de gardul scund și am pornit printre morminte, încercând să nu calc pe ghemotoacele de pământ. Deși asta nu avea nicio importanță. Oriunde ai pași, sub fiecare urmă de pas sunt îngropate două sute de ochi…

În movilița sub care se afla tata, erau înfipte două bețe. Niște bețe ale unei târgi de înmormântare. Ieșeau din pământ, uscate și goale. Când tata a fost îngropat, cineva a spus: dacă pe aceste bețe o să crească frunze, înseamnă că răposatul a ajuns în rai. Dar nu cred în viața de apoi.

Mi-am scos cămașa din pantaloni, am rupt de la poale o fâșie lungă și am legat-o în vârful uneia dintre nuiele. Cârpa îngustă a început să fluture în vânt. Mi s-a părut că a răspuns așa tata… Nu, nu mi s-a părut. Am simțit răspunsul așa de clar, de parcă tata mă atinsese, doar că nu înțelesesem ce spusese. Dar nici asta nu avea importanță. Lucrul cel mai important era că tata răspunsese. În cele din urmă, voi reuși să-i spun ce nu am apucat cât a fost în viață.

M-am așezat lângă mormânt, neputând să mă hotărăsc să încep. E cumva aiurea să discuți cu cineva care nu e lângă tine. Cu vidul. Dar, dacă o să tac, o să fiu singurul vinovat că din nou nu am fost în stare să vorbim. Am spus:

— Te rog să mă ierți că m-am supărat pe dumneata, am vorbit urât… Ai promis și nu ai venit. Credeam că m-ai păcălit, că ai uitat. Credeam că nu-ți pasă de mine. Nu știam că te omorâseră… Am vrut să găsesc criminalul. Nu am

putut. Nici pe Zarinka nu am apărat-o… Sunt vinovat de toate. Numai eu sunt vinovat…

Nu ieșise ce simțeam eu. Parcă stăteam la tablă și spuneam lecția. Nu eram obișnuit să-mi deschid sufletul. Mai ales în fața tatii… Probabil va trebui să învăț asta.

Mi-am făcut curaj și am spus:

— Tată, mi-e frică… Desigur, nu știi ce se întâmplă la noi. Totul e din ce în ce mai rău… Cred că niciodată n-o să putem scăpa de aici. Dar nu știu unde să mergem. La Vatan nu a fost mai bine. Și probabil la fel e peste tot, nu numai aici, în munți… Ce-o să se întâmple cu noi toți?

Bucata lungă de pe par a început să fluture lin în aer. Tata tăcea.

Poate nu știa ce să spună.

Și dacă știa, nu putea să răspundă.

Sau nu sunt eu în stare să înțeleg răspunsul.

POSTFAȚĂ TEHNICĂ

Evenimentele descrise în roman sunt imaginare. Ca și toate personajele, cu excepția a trei personalități istorice. Acestea sunt Sangak Safarov, Faizali Saidov și Abdulamon Aiombekov, poreclit Alioș Cocoșatul.

Cu Sangak și Faizali m-am întâlnit cu puțin timp înainte de moartea lor și am înregistrat un interviu lung cu Sangak, din care câteva extrase le-am folosit în roman. În ceea ce privește implicarea pe care *bobo* Sangak a avut-o în aventura personajului strict literar Zuhurșo, cititorul trebuie să judece singur dacă se putea întâmpla așa ceva în realitate.

Cu Alioș Cocoșatul, spre marea mea părere de rău, nu m-am întâlnit, am împrumutat descrierea înfățișării și a caracterului său din povestirea documentară a lui Vladimir Popov, *Predelno gornîi Badahșan* (*Prea muntosul Badahșan*).

Pe lângă acestea, în *Zahhak* sunt menționate fapte istorice autentice ale căror ecouri sunt împletite în narațiune și au o influență ascunsă asupra dezvoltării fabulei. Cele mai importante dintre ele sunt moartea lui Sangak Safarov și a lui Faizali Saidov, apoi fuga militarilor opoziției din regiunile centrale ale țării în Darvaz, distrugerea drumului de la trecătoarea Haburabot și moartea „baronului drogurilor”, Alioș Cocoșatul din Badahșan. În realitate, evenimentele menționate au avut loc la momente de timp diferite, dar le-am apropiat pentru a accentua dinamismul povestirii.

În același scop am suprapus începutul semănatului cu mutarea oilor la pășunile înalte, din munți, de aceea sfătuiesc ca romanul să nu fie folosit în calitate de îndreptar agricol.

Relatarea despre circumstanțele morții lui Sangak Safarov și a lui Faizali Saidov este

întemeiată pe ancheta jurnalistică a ziarului *Aziia-Plius.*

O parte a proverbelor și zicătorilor presărate prin poveste le-am luat din cartea *Mudrost trioh narodov*: *tadjikskie, uzbekskie*, *russkie poslovițî, pogovorki i aforizmî v analoghii* (*Înțelepciunea a trei popoare*: *proverbe*, *zicători și aforisme analoge tadjice, uzbece și ruse*) a lui I. Kalontarov, și *Gulcini zarbulmasal va makolho* a lui M. Fozilov. Câteva le-am auzit de la profesorii mei de limbă tadjică și de la prieteni apropiați, azi răposați deja, Muhiddin Olimpur și Abdudjabor Sattorov, iar pe celelalte le-am inventat eu. Pe care anume, îl las pe cititor să aprecieze.

Cântecul de nuntă e luat din cercetarea *Tadjicii din Darvaz și Karateghina.* Traducerea îmi aparține.

Cele două legende despre Kalai-Humb, pe care le povestește lui Davron și lui Alik bătrânul călător sunt luate dintr-una din edițiile *Cercetărilor de teren ale Institutului de Etnologie și Antropologie.*

Versurile populare date în roman – balada despre moartea eșonului Sulton, cântul despre „țara Darvaz", *bait* despre eroul Darvazului, Dilovar – le-am cules în anul 1991, când am mers prin satele din Darvaz, înregistrând pe reportofon amintirile martorilor și participanților la mișcarea locală de partizani, care au intrat în lucrarea *Başmacii – armata condamnată.* Din păcate, am pierdut arhiva cu benzile de magnetofon și transcrierile și nu pot restabili numele surselor. Au rămas numai traducerile publicate în reviste. Mai mult, de fapt nicio traducere nu poate reda parfumul și seva limbii tadjice.

Poveștile despre Dilovar, atribuite în roman celor doi bătrâni, sunt înregistrate din cuvintele lui Baceabek Șobekov (kișlakul Baravn), Askar Hokimov (kișlakul Humbivari) și Saidahmad Murahmadov (kișlakul Sanghevn). Toți erau pe atunci foarte bătrâni, așa că puțin probabil să mai

fie în viață vreunul dintre ei. Din câte știu, înainte nimeni nu a înregistrat versuri și povestiri despre faptele de eroism ale oponenților Puterii Roșii în Tadjikistan. În anii sovietici, folcloriștii erau opriți de considerațiile ideologice, iar mai târziu, când interdicția a fost ridicată, a început războiul civil și oamenilor nu le mai ardea de vechile balade. Am apucat să mă strecor într-un scurt interval de liniște tensionată de dinainte de război.

Și, în fine, lucrul cu care trebuia să încep. Vreau să mulțumesc anatomopatologului Iosif Laskavîi pentru consultațiile lui; designerului și maestrului de aikido, autor al unei cărți minunate despre grădina zoologică din Dușanbe și, în trecut, veterinar, lui Serghei Bakatov, pentru informațiile legate de comportamentul diferitelor animale; istoricului Kamoludin Abdulaev pentru discuțiile despre mișcarea bașmacilor din Buhara de Est și pentru rarele materiale pe care mi le-a pus la dispoziție cu dărnicie.

GLOSAR

aftoba – cofer

ako – formulă de adresare pentru un frate sau un bărbat cu o vârstă mai mare

alabai – rasă de câine ciobănesc din Asia Centrală

alou-hona – casa focului; casă în care, pe timp de iarnă, se adunau bărbații pentru a discuta problemele curente; în unele locuri servea drept casă de rugăciune

arcea – ienupăr

arîk – canal, șanț de irigații

arvoh – moș, strămoș

as salam(*-aleikum*), *as-salom* – formulă de salut, pace vouă

asakol – staroste

asker – soldat

askiabozi – întrecere în ironie

atola – mâncare pentru copii, din făină prăjită și smântână

babai – bunic

baceam – fiule

badia – hârdău

bahșiș – bacșiș

bai – denumire folosită în Asia Centrală, Kazahstan, Iakutia, Altai pentru marii proprietari de pământ, feudali

bait – vers

baklan – bătăuș

bara-bir – (a-i fi) indiferent

barakallo – bravo

basmac – bandit, atacator. *Basmacestvo* a fost o mișcare de protest naționalistă împotriva puterii sovietice, care a activat în Asia Centrală în anii 1917-1933.

bek – titlu nobiliar

bekasab – țesătură din mătase în dungi

bobo – bunic

buri – lup

buzkaşi – cursă de cai

ceador – văl

ceapan – caftan

cekmen – haină de exterior, între halat şi caftan

cilbur – funie de lână

cirog – opaiţ

ciumciuk – păsărică

dado – tată

dastarhon – faţă de masă

dehkan – ţăran

dev – duhuri rele din mitologia turcică, reprezentate ca nişte uriaşi zoomorfi sau antropomorfi, proşti, cu coarne

devona – prost

devzabon – troscot

djadiza – covoraş de rugăciune

djalab – curvă

djanob – domn

djandiol – scandal

djanoza – rugăciune funebră

djighit – flăcău, voinic

djinn – duhuri cu o putere deosebită, fără a fi nici bune, nici rele, reprezentate ca nişte uriaşi. Sunt o clasă intermediară între îngeri şi oameni, luând parte la crearea celor din urmă.

diodu – magie

djon – 1. apelativ ce indică respectul, folosit şi pentru bărbaţi, şi pentru femei. 2. suflet

djondor – insectă

doira – tamburină

domod – mire

domullo – învăţător la şcoala spirituală

duşman – duşman, adversar

dutor – instrument muzical tradiţional cu două coarde

eşon – sfânt, învăţător

farsang – unitate de măsură ce reprezintă cât putea merge un om pe jos timp de o zi

folbin – ghicitor

guzapai – cultură de bumbac
guzar – mahala
hai – bine
hailo – gură
harsang – stâncă
hodja – om care se trage din neamul misionarilor islamului
hop – bine
hotun – vraci
hubak – frasin
hunso – hermafrodit
hurdjin – traistă, geantă
huș – bine
huș omaded – bun venit
ifrit – duh în mitologia islamică, asemănător djinnului
iighit – tânăr
inșallo – în numele lui Allah, cu ajutorul lui Dumnezeu
io, *bismillo* – în numele lui Allah
irgai – copacul de fier, simbolul vieții lungi (fam. *Cotoneaster*)
itoat – am înțeles
iugan – părul-ursului, plantă din familia *Prangos*
izorî – pantaloni
kaling – răscumpărare a miresei
kalîm – preț
kamon, kamongulak – arc-praștie
karavul – santinelă
karbos – pânză
kaun – familia lărgită, formă specifică de organizare din Tadjikistan
kazi – judecător, în șariat
ker – penis
ketmen – săpăligă
kișlak – locuință de iarnă sau permanentă pentru populațiile turcice din Asia Centrală, Afganistan și Iran
kiziak – bălegar

koşma – covor de lână
kuknor – paie de mac
kumgan – cofer
kurbaşa – lider, comandant militar basmac
kurpacea – saltea subțire
kurtob – fel de mâncare specific tadjic, făcut din legume și brânză dulce
kus – vagin
latifa – anecdotă
madjilis – adunare
mazor – loc sfânt, mormânt
mehmonhona – clădire, cameră pentru musafiri, în care se adună mai ales bărbații
milisa – miliție, milițian
miurid – elev, discipol
muallim – formulă de adresare: „Învățatule!”
mullah – om cu carte, uneori slujitor ai moscheii, care poate fi echivalat cu preotul
namoz – rugăciune
nasvai – amestec de consistența unui drog, făcut din tutun, găinat de pasăre și altele
naukar – soldat însărcinat cu paza
nikoh – căsătorie religioasă, oficială
odjinna – vrăjitoare, duh rău
ofarin – bine a spus, bravo
omin – amin
ovring – pod suspendat
padarnalat – blestemat fie tatăl tău
palas – covor cu două fețe
palvon – viteaz, voinic
pari, *peri* – în mitologia persană, armeană și a popoarelor din Asia Centrală, făptură mitică tânără și frumoasă, zână
parvonaci – cin la curte însărcinat cu aducerea ucazurilor
pesi-mahou – vitiligo (boala „petelor albe”)
piala – castronel, farfuriuță adâncă
pir – sfânt
podşo, podşoh – padișah
pohod – reducere

rais – președinte

rakat – ciclu de mișcări și cuvinte din timpul rugăciunii

risolia – învățăturile de vânător

ruh – suflet

rumol – batistă

sal – burduf

sangboron – ploaie de pietre

se talok – am dat divorț

seid – titlu de onoare adresat descendenților lui Mahomed

sekir-başka – a tăia capul, în turcă în original

sulh – pace

surma – colorant natural pe bază de antimoniu, folosit pentru machiajul ochilor

șahid – erou

șaiton – satana

șara-bara – una, alta, tot felul de mărunțișuri

șeih – titlu ce manifestă respectul pentru un teolog islamic

șikor – vânător

șinak – adăpost, fortăreață

șir-ravgan – prăjituri

șo – prinț, peiorativ

takîr – pământ gol, neroditor, uscat

taksir, *taksîr* – domn

tamoșo – spectacol

tiubeteică – acoperământ de cap, căciuliță, adesea în patru colțuri, brodată

tovba – interjecție de alungare a piezei-rele

tui – nuntă

tut – dud

tutak – râu de munte, de înălțime

ulem – înțelept

uriuk – cais

urus – rus

usma – plantă folosită la vopsirea sprâncenelor

usto – meșter vânător

ustoz – povățuitor

va-aleikum (as-salam / as-salom) – răspuns la formula de salut, pace și vouă

vaidod – interjecție care exprimă plânsul

vakil – înlocuitor

vazir – ministru

zabonsuzak – sparanghel

zindon – beci, închisoare

ziorat – pelerinaj

zulf – zuluf

zulma – asuprire

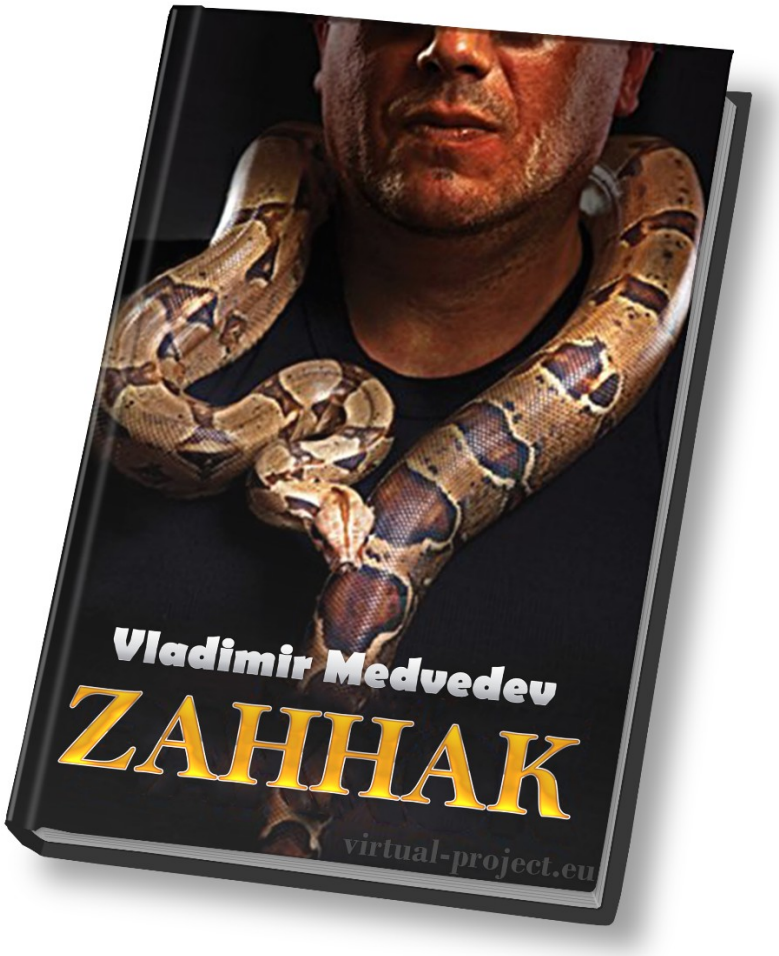

virtual-project.eu

{1} A tăia capul, în turcă în original.

{2} Conflict desfășurat între anii 1992 și 1997, între facțiuni rivale din regiunile Garn și Gorno- Badahșan, ostile puterii de guvernământ conduse de președintele Rahmon Nabiev, în care dominau oameni politici din regiunile Leninabad și Kulob. Lupte sporadice între rebeli și forțele guvernamentale au mai avut loc și în 2010 și 2012.

{3} N.F. Gastello, pilot sovietic, erou al Uniunii Sovietice, a luat parte la trei războaie.

{4} Personaj legendar al eposului eroic rusesc.

{5} Denumirea tadjică pentru China.

{6} Denumirea tadjică pentru India.

{7} Abreviere în rusă, președintele consiliului popular.

{8} Animal, în uzbecă.

{9} Cultura veche din Kârgâzstan.

{10} De la *Gor'kovski avtomobil'nîi zavod*, fabrică de automobile din Nijni-Novgorod; aici, mașină de teren.

{11} Facțiunea revoluționară din Kuliab.

{12} Abreviere pentru transportor blindat.

{13} Camioane și autobuze produse la o fabrică din Belarus.

{14} Abreviere de la Fabrica de Automobile Kama, producătoare de camioane de mare tonaj.

{15} Abreviere de la Uzina de Automobile Ulianovsk, unde se produc mașini 4x4, camioane ușoare și microbuze.

{16} Denumire familiară pentru automatul Kalașnikov.

{17} Denumire familiară pentru un UAZ-452, microbuz militar compact, ce seamănă cu buhanka, pâine în formă.

{18} „Țeava lui Șaitan", denumire familiară pentru aruncător de foc.

{19} Reducere.

{20} Abreviere pentru pistol Makarov.

{21} Autoturism sovietic 4x4, cunoscut adesea și sub indicativele VAZ-2121 și Lada 4x4.

{22} *Krîs* în rusește înseamnă șobolan. (*N.r.*).

{23} Animăluț neidentificat, personaj al unei serii de cărți pentru copii create de scriitorul Eduard Uspenski în 1966 și adaptate ca desen animat. (*N.r.*).

{24} Mohican, personaj principal al filmului est-german *Chingachgook, die grosse Schlange* (*Chingachgook, marele șarpe*), al cărui rol este interpretat de actorul, regizorul și cascadorul sârb Gojko Mitić.

{25} Ochi-cenușii.

{26} Cel cu mutra neagră. Joc de cuvinte între Cernomor, erou al eposului popular rusesc, și *ciornîi*, negru, *morda,* mutră.

{27} Pasăre din familia graurilor, care trăiește în Asia Centrală și de Est.

{28} Poreclă dată naționalităților neruse, caucaziene și asiatice.

{29} Joc de cuvinte în rusă – *gad* – viperă.

{30} Nume peiorativ dat comuniștilor din Tadjikistan.

{31} Floricica purpurie, poveste a scriitorului rus Serghei Timofeevici Aksakov (1791-1859).

{32} În rusă, fabrică de bere.

{33} Personaj de desene animate.

Table of Contents

1. ANDREI
2. ZARINKA
3. DJORUB
4. KARIM DOVLEAC
5. DJORUB
6. ZARINKA
7. DJORUB
8. OLEG
9. ANDREI
10. OLEG
11. ZARINKA
12. KARIM DOVLEAC
13. DAVRON
14. DJORUB
15. OLEG
16. EȘONUL VAHHOB
17. ANDREI
18. DJORUB
19. OLEG
20. EȘONUL VAHHOB
21. DAVRON
22. OLEG
23. KARIM DOVLEAC
24. ZARINKA
25. DAVRON
26. ZARINKA
27. OLEG
28. ZARINKA
29. EȘONUL VAHHOB
30. KARIM DOVLEAC
31. DAVRON
32. KARIM DOVLEAC
33. DAVRON
34. DJORUB
35. DAVRON
36. ANDREI
POSTFAȚĂ TEHNICĂ

GLOSAR

Table of Contents

1. ANDREI 2
2. ZARINKA 27
3. DJORUB 43
4. KARIM DOVLEAC 68
5. DJORUB 78
6. ZARINKA 89
7. DJORUB 96
8. OLEG 119
9. ANDREI 150
10. OLEG 161
11. ZARINKA 186
12. KARIM DOVLEAC 194
13. DAVRON 205
14. DJORUB 219
15. OLEG 239
16. EȘONUL VAHHOB 261
17. ANDREI 274
18. DJORUB 289
19. OLEG 294
20. EȘONUL VAHHOB 306
21. DAVRON 317
22. OLEG 346
23. KARIM DOVLEAC 352
24. ZARINKA 372
25. DAVRON 380
26. ZARINKA 395
27. OLEG 410

28. ZARINKA 426
29. EȘONUL VAHHOB 437
30. KARIM DOVLEAC 453
31. DAVRON 460
32. KARIM DOVLEAC 476
33. DAVRON 493
34. DJORUB 509
35. DAVRON 544
36. ANDREI 569
POSTFAȚĂ TEHNICĂ 602
GLOSAR 605